

VZGOJA
za ljubezen
do domovine
in države

DRUŠTVO
KATOLIŠKIH
PEDAGOGOVI
SLOVENIJE
DKPS

Mednarodna konferenca
International conference

**VZGOJA ZA LJUBEZEN
DO DOMOVINE IN DRŽAVE**

Zbornik

**EDUCATION FOR LOVE
OF HOMELAND AND COUNTRY**

Proceedings

Društvo katoliških pedagogov Slovenije
The Association of Slovenian Catholic Teachers

Radlje ob Dravi, 23. 11. 2019

Mednarodna konferenca
International conference

Vzgoja za ljubezen do domovine in države

Zbornik

**Education for Love
of Homeland and Country**
Proceedings

Društvo katoliških pedagogov Slovenije
The Association of Slovenian Catholic Teachers

Mednarodna konferenca:
Vzgoja za ljubezen do domovine in države,
Radlje ob Dravi, 23. 11. 2019
Zbornik

International conference:
Education for Love of Homeland and Country,
Radlje ob Dravi, 23. 11. 2019
Proceedings

Organizator, izdajatelj in založnik / Organiser and Publisher:
Društvo katoliških pedagogov Slovenije
Ljubljana, 2019

Urednica / Editor:
Erika Ašič

Uredniški odbor / Editorial board:
Erika Ašič, Branka Roškar, mag. Ivo Piry, mag. Albin Vrabič, Marija Žabjek

Programski in organizacijski odbor / Programme and Organising committee:
Branka Roškar (vodja in pobudnica),
p. dr. Silvo Šinkovec, Marija Žabjek, mag. Ivo Piry, mag. Albin Vrabič, Dragica Motik,
Tanja Pogorevc Novak, Erika Ašič

Recenzenti / Peer Reviewers:
ddr. Stanko Gerjolj, dr. Borut Holcman, dr. Jana Kalin, dr. Tatjana Kikec, mag. Igor Lipovšek,
ddr. Barica Marentič Požarnik, Dragica Motik, ddr. Verena Perko

Jezikovni pregled / Proofreading:
avtorji, Barbara Rodošek (prispevki: Kovšca, Bevc Jonan, Šinkovec, Kunaver, Žabjek)

Prevod / Translation:
Tanja Volk (Predgovor, Društvo katoliških pedagogov Slovenije / Preface, Association of Slovenian Catholic Teachers)

Oblikovanje / Design:
Tanja Pogorevc Novak

Prelom strani / Layout:
Erika Ašič

Prva izdaja bo od 23. 11. 2019 objavljena na povezavi:
https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/MK_2019_zbornik.pdf

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani COBISS.SI-ID=302776832 ISBN 978-961-91410-4-5 (pdf)

Za prevod povzetkov in jezikovni pregled prispevkov so poskrbeli avtorji sami. Avtorji prispevkov so odgovorni za vse trditve in podatke, ki jih navajajo v prispevkih.

KAZALO

PREDGOVOR / PREFACE

Branka Roškar, dr. Silvo Šinkovec:

Imamo svoj jezik in svojo državo	6
We have got our own language and country	8

UVODNI PRISPEVKI

Alojz Kovšca:

Domovino smo si sposodili od vnukov	11
--	----

Sara Bevc Jonan:

Ceniti svoje korenine	12
------------------------------------	----

dr. Silvo Šinkovec:

Človek v družbi / Human person in a society	14
--	----

dr. Borut Holcman:

Pravica do izobrazbe / The Right to be Educated	23
--	----

ddr. Verena Perko:

Zapisano v kulturni dediščini / Written in the Heritage	34
--	----

dr. Jurij Kunaver:

Pouk geografije in vzgoja za ljubezen do domovine in države / Geography teaching and the love of the homeland and respect to the country	40
---	----

1

PRISPEVKI IZ PRAKSE

I. DRŽAVLJANSKE KOMPETENCE	52
---	----

Marjana Korošec:

Slovenka sem, Slovenka bom ostala / I am Slovenian and I will always be Slovenian	53
--	----

Barbara Evaj, Dijana Lacković:

Hrvaška domovina / Hrvatska domovina / The Croatian Homeland	60
---	----

Nataša Preglau Borko:

Spodbujanje kritičnega mišljenja pri pouku slovenščine / Promotion of Critical Thinking in Slovenian Teaching	74
--	----

Tatjana Lekan:

Vzgoja za odgovorno in kritično državljanstvo / Educating Responsible and Critical Citizens	81
--	----

Simon Kuhar:

Spodbujanje aktivnega državljanstva – pasivne in aktivne volilne pravice / Promoting Active Citizenship – the Right to Vote and to Stand as a Candidate	91
--	----

mag. Igor Lipovšek:

Katero znanje o domovini v osnovni šoli? / Which Knowledge about Homeland in Primary School?	98
---	----

mag. Branko Koderman:

Ideološka ali identitetna oblikovanost družboslovnih in humanističnih predmetov v srednješolskem izobraževalnem sistemu v Sloveniji / Ideology or Identity as Generated by Social Science and Humanities High Level School Subjects in the Educational System of Slovenia..... 105

Katarina Obreza:

Kako mladim približati EU / How to Approach the EU for Young People..... 110

mag. Marija Leskovec:

Kako mladinski programi misijonskega prostovoljstva prispevajo k domovinski vzgoji / How the Youth Programmes of the Missionary Volunteering Contribute to the Civic Education 115

Branka Roškar:

Po poteh Krsta pri Savici / Along the paths The Baptism by The Savica..... 125

II. LJUBEZEN DO MATERNEGA JEZIKA..... 140

Bojana Peterka:

Ljubezen do domovine se začne z maternim jezikom / The Love for the Motherland Begins with the Native Language 141

Monika Ravnjak:

Razvijanje domoljubja s Prešernom v prvi triadi / Development of Patriotism with Prešeren in the First Triad.. 148

Meta Rožac Panger:

»Dom naš res prekrasen je, rod naš prepočasen je.« (Gregorčič) / »Our Home is Really Wonderful, Our People are Too Slow.« (Gregorčič)..... 156

Simona Ternik:

Dopolnilni pouk slovenščine kot sredstvo spodbujanja ljubezni do domovine pri otrocih Slovencev po svetu / Remedial Classes of Slovenian Language as a Tool for Stimulating Love of Slovenian Children Abroad for Their Homeland 164

mag. Majda Marija Lesjak:

Ohranjanje narečne pestrosti slovenskega jezika kot pomembne sestavine narodne identitete / Preservation of Dialectical Diversity of Slovene Language as an Important Component of National Identity 176

Martina Kočevar:

Ljubezen do knjige nekoč in danes / Love of Books in the Past and Present 186

Simona Karl:

Domovinska tematika v slovenski književnosti / Patriotic Themes in Slovenian Literature 192

Julija Flogie:

Prešernov Fakebook / Prešeren's Fakebook 200

Katja Holobar:

Vzgoja za ljubezen do domovine in države na OŠ Ob Dravinji Slovenske Konjice / Education for the Love to the Homeland and Country at the Primary School OŠ Ob Dravinji Slovenske Konjice..... 211

dr. Mojca Hrastelj Breljih:

Mednarodna likovna kolonija mladih na Osnovni šoli Vuzenica / International Art Colony in Primary School Vuzenica..... 218

III.	OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE.....	226	
Sašo Oberski:			
Vzgoja za ohranjanje ljudske kulturne dediščine kot temelj razvijanja odnosa do domovine / Education to Preserve Folk Cultural Heritage as the Basis of Developing Attitude to Homeland			227
Mira Primožič:			
Šege in navade ob praznikih / Holiday Customs and Habits.....			235
Justina Repina:			
Interesni dejavnosti folklor in tamburice za vzgojo mladih aktivnih državljanov Slovenije / Extracurricular Activities Folklore and Tambourine for the Education of Young Active Citizens of Slovenia			244
Simona Svanjak:			
Ljudska glasba – del narodove identitete / Folk Music – a Part of Nation's Identity.....			250
Lucija Bivšek:			
Ples v službi vzgoje za ljubezen do domovine / Dance as Means of Strengthening Patriotism			261
Sabina Kukovec:			
Vzgoja za ljubezen do domovine in države s pomočjo ljudskega izročila / Raising Children to Love Their Homeland through Folk Tradition.....			267
Tanja Pogorevc Novak:			
Sakralna likovna umetnost – nepogrešljivi del naše kulture / Sacral Fine Art – the Indispensable Part of Our Culture.....			274
mag. Manca Herlec:			
Slovenski ornament / Slovenian Ornament			283
Petra Berčič:			
Vloga medgeneracijskih delavnic pri ohranjanju prehranske dediščine / The Role of Intergenerational Workshops in Preserving Food Heritage			290
Marta Hrovatin:			
Poznavanje kulinarčne dediščine v šoli / Familiarity with culinary heritage in school.....			297
IV.	POVEZOVANJE S KRAJEM	304	
Polonca Bolčina:			
Otroke se lahko že zelo zgodaj nauči ljubiti domači kraj / Children Can Learn to Love Their Own Town from a Very Early Age			305
Breda Jakop:			
Ker ljubim domovino, ohranjam dediščino / I Preserve Heritage Because I Love Homeland			311
Veronika Koselj:			
Domoljubje se kali v domačem kraju / Patriotism is Nurtured at the Hometown			316
Metka Starešinič:			
Obeležitev dneva samostojnosti in enotnosti ter dneva državnosti v osnovni šoli Vavta vas / Celebrating Independence and Unit Day, and Statehood Day at Vavta vas Elementary School			325

Valerija Tertinek:

Spoznavanje naravne in kulturne dediščine domačega kraja kot temelj domovinske vzgoje / Learning about Natural and Cultural Heritage of a Hometown as a Basis for Patriotic Education 333

Lucija Markelj Jensko:

Razvijanje domoljubja skozi različne oblike dejavnosti na osnovni šoli / Different Forms of Developing Patriotism in Primary School 342

Leonida Gavez Šerbinek:

Krepitev domoljubja v osnovni šoli / Building up Patriotism in Primary School 348

Mojca Kelbič Đajić:

Primeri vzpodbujanja pripadnosti domovini pri pouku geografije / Examples of Encouraging Patriotism in Geography Class 355

Manuela Kuzmin Delgiusto:

Oblikovanje kakovostnega spominka turističnega kraja / High-quality Home Town Souvenir Design 362

V. PREDMETNE MOŽNOSTI 369

Petra Matičko:

Vzgoja za ljubezen do domovine in države skozi lepote Slovenije / Education for Love of Homeland and Country through the Beauty of Slovenia 370

Aleš Marđetko:

Niti v sanjah si nismo predstavljali, kaj nam bo uspelo / Not Even in Our Dreams Could We Have Imagined what We Would Succeed 377

Blaž Preglau:

Življenje v moji domovini / Life in My Homeland 384

Dejan Korotaj:

Vzgoja timskega duha pri individualnih in timskih športih pri športni vzgoji / Educating Team Spirit at Individual and Team Sports within Physical Education 389

Boštjan Ledinek:

Rudarjenje ljubezni do domovine in države v igri Minecraft Education Edition / Mining Love for the Homeland and Country in Minecraft Education Edition 395

Valentina Kavnik:

Domoljubje pri pouku angleščine / Patriotism in ESL Lessons 402

Nataša Sever:

Spoznavanje domovine ob učenju tujega jezika / Learning about One's Home Country While Learning a Foreign Language 411

Tatjana Simonič:

Finančna pismenost pri pouku matematike – za odgovornejše in zadovoljnejše državljane / Financial Literacy for More Responsible and Satisfied Citizens in Mathematics Class 417

Marija Repina:

Prispevki k spodbujanju domoljubja in pripadnosti slovenski državi pri pouku zgodovine in obšolskih dejavnostih na Škofijski gimnaziji Antona Martina Slomška /

Encouragement of Patriotism and Belonging to Slovenian Nation in History Classes and Extracurricular Activities in Škofijska Gimnazija Antona Martina Slomška 422

Romanca Vene:

Prazniki kot del vzgojno-izobraževalnega procesa / Holidays as a Part of Educational Process..... 433

DODATEK

Društvo katoliških pedagogov Slovenije 441

Association of Slovenian Catholic Teachers..... 442

Program kongresa 443

Priloge k članku Marije Repina:

Priloga 2: Pouk na terenu

Priloga 3: Ekскурzija na Kočevsko

Predgovor

Imamo svoj jezik in svojo državo

Velik dar je, da imamo svoj jezik in svojo državo. Velik dar je, da imamo svojo bogato kulturo. Imeti rad materni jezik, svojo družino, svoj kraj, svoj narod, delati za skupno dobro, biti kritičen do dogajanja v družbi, poznati zgodovino naroda, biti ponosen na svoje očete in dede, ki so ustvarjali prostor bivanja in kulturo ... Vse to odraža ljubezen do svoje domovine in države. Pripadati svoji kulturi pomeni imeti jasno osebno identiteto, pomeni tudi ceniti sebe in vse, kar nas določa. Samospoštovanje je tesno povezano z osebno identiteto.

Svet EU je leta 2018 predlagal 8 ključnih kompetenc, ki so temelj vseživljenjskega učenja. To so pismenost, večjezičnost, matematična, naravoslovne, tehniške in inženirske kompetence, digitalne kompetence, osebnostne, družbene in učne kompetence, državljanske kompetence, podjetnostne kompetence ter kulturna zavest in izražanje.

Državljanke kompetence so temelj obstoja demokratične družbe, ki potrebuje aktivne in odgovorne državljane. To pa je večplasten proces. Veliko pedagoških delavcev se zaveda pomena razvoja državljanskih kompetenc in jih znotraj svojega predmetnega področja ali obšolskih dejavnosti tudi vzpodbuja, torej vzpodbujajo pozitiven odnos do sebe, naroda, domovine in države. Tako spodbujajo samospoštovanje. Hkrati mlade usposablja za državljansko delovanje, saj v učni proces vključujejo tudi aktualne družbene dogodke v skladu s temeljnimi etničnimi načeli. Vsak učitelj potrebuje preverjanje lastnih pedagoških postopkov, zato smo se v Društvu katoliških pedagogov Slovenije odločili, da organiziramo mednarodno konferenco in ustvarimo priložnost, da strokovni delavci svoje bogate izkušnje podelijo med seboj in se usmerijo v medpredmetno povezovanje.

Veseli smo pozitivnega odziva pedagoških delavcev, ki so se odločili predstaviti, kaj skupaj z mladimi počnejo na tem področju. K sodelovanju smo povabili predavatelje iz Slovenije in tujine, da spregovorijo o pomenu kulturne dediščine kot temelju narodove samobitnosti v globaliziranem svetu; o pomenu medkulturnega dialoga in posameznikovega zavedanja pripadnosti narodu in državi skupnosti; kje in kako se vse to prepleta s človekovimi pravicami in s pridobivanjem osnovnih državljanskih kompetenc v vzgojno-izobraževalnem procesu. Te teme osvetljujejo tudi naši kolegi zunaj meja Slovenije, v zamejstvu, kjer je pripadnost narodu vedno velik izziv. Veseli smo, da se sliši tudi glas begunke in njene izkušnje z večkulturnostjo ter vraščanjem v slovensko kulturo.

Cilji mednarodne konference so:

- Spodbuditi učitelje, da pri svojem predmetu znotraj vzgojno-izobraževalnega procesa spodbujajo razvoj državljanskih kompetenc, kot so politična pismenost, razvoj kritičnega mišljenja ter nekaterih stališč in vrednot.
- Opolnomočiti učitelje, da bolj uspešno spodbujajo učence k aktivnemu državljanstvu in razvijajo pozitiven odnos do naroda, domovine in države.
- Nakazati možnosti medpredmetnega sodelovanja in povezovanja znotraj domovinskih in državljanskih tem.
- Prepoznati domovinske in državljanske teme znotraj lastnega predmeta.
- Predstaviti učiteljem primere dobrih praks, kako vzgajati za državljanske kompetence pri

- razrednih urah, na šolskih in drugih prireditvah in proslavah, pri zunajšolskih oz. dodatnih dejavnostih, interesnih dejavnostih.
- Poglobiti znanje o državljanski in domovinski kulturi.
 - Ozavestiti pomen in nujnost vzgoje za aktivno državljanstvo in pozitiven odnos do države in naroda.

Hkrati pa je mednarodna konferenca tudi priložnost za neformalno druženje ter osebno izmenjavo izkušenj, povezovanje in dogovarjanje za skupne dejavnosti v prihodnje.

Vsem pedagoškim delavcem se zahvaljujemo za nenadomestljiv prispevek in upamo, da vam je srečanje na konferenci dalo novega zagona za nadaljnje vzpodbujanje mladih v pozitivnem odnosu do domovine in države.

Zahvaljujemo se tudi vsem vabljenim predavateljem, ki so izpostavili nekatera ključna teoretična vprašanja ter s svojo izkušnjo in osebnostjo pustili močan pečat. Hvala vsem ostalim sodelavcem in prostovoljcem, ki so pomagali pri izvedbi mednarodne konference Vzgoja za ljubezen do domovine in države.

Kdor ljubi svojo domovino, ima globlje samospoštovanje in laže spoštuje druge, ker ima manj predsodkov. Želimo si, da bi mi sami še bolj čutili svojo domovino, jo vzljubili in odgovorno ravnali s svojo državo. Samo to, kar imamo sami, lahko podarimo svojim učencem.

Tudi v prihodnje želimo, da bo poleg predstavitev izvirnih avtorskih prispevkov mednarodna konferenca predstavljala priložnost, da udeleženci poglobljajo strokovno znanje, izmenjajo izkušnje, razpravljajo o različnih pristopih, s katerimi lahko povečamo zanimanje mladih za narod, državo in domovino ter njen razvoj in obstoj ter tako počastimo državni praznik in spomin na enega izmed pomembnih Slovencev, ki je v zgodovini slovenskega naroda postavljajal meje – generala Rudolfa Maistra.

Branka Roškar in dr. Silvo Šinkovec

Preface

We Have Got Our Own Language and Country

It is a great gift to have our own language and country. It is a great gift to have our own rich culture. To love one's mother tongue, one's family, one's place, one's nation, to work for the common good, to be critical of what is happening in society, to know the history of the nation, to be proud of our fathers and grandfathers who created the place of living and culture... All of this is reflected in love towards one's homeland and country. To belong to one's culture means to have a clear personal identity; it also means to appreciate oneself and everything that determines us. Self-esteem is closely linked to personal identity.

In 2018, the EU Council proposed 8 key competences that underpin lifelong learning. These are literacy, multilingualism, mathematical, natural sciences, technical and engineering competences, digital competences, personal, social and teaching competences, civic competences, entrepreneurial competences, and cultural awareness and expression.

Civic competences are the cornerstone of a democratic society that needs active and responsible citizens. This is a multifaceted process. Many teaching staff are aware of the importance of developing civic competences and encourage them within their subject area or extracurricular activities, thus fostering a positive attitude towards oneself, the nation, the homeland and the state. Thus, they promote self-esteem. At the same time, they train young people for civic engagement, as they also incorporate current social events into the learning process in accordance with fundamental ethnic principles. Each teacher needs to check his or her own teaching procedures, which is why members of the Association of Catholic Teachers of Slovenia have decided to organize an international conference and create an opportunity for professionals to share their rich experience with each other and focus on cross-curricular integration.

We are delighted with the positive response from the teaching staff who have decided to present what they, together with young people, are doing in this field. We have invited lecturers from Slovenia and abroad to speak about the importance of cultural heritage as the basis of a nation's identity in a globalized world; the importance of intercultural dialogue and individual awareness of belonging to the nation and the national community; where and how all this is intertwined with human rights and the acquisition of basic civic competences in the educational process. These topics are also highlighted by our colleagues living abroad, in the neighbouring countries, where belonging to the nation is always a great challenge. We are also pleased to have the voice of a refugee and her experience of multiculturalism and growing into Slovenian culture.

The goals of the international conference are:

- To encourage teachers to promote the development of civic competences such as political literacy, the development of critical thinking and certain attitudes and values within their subject as part of the educational process.
- To empower teachers to more effectively encourage students to take active citizenship and develop a positive attitude towards the nation, homeland and country.
- To indicate opportunities for cross-curricular collaboration and networking within patriotic and civic topics.
- To recognize patriotic and civic topics within their own subject.

- To present examples of good practice to the teachers; how to educate for civic competences in class meetings, school and other events and celebrations, extracurricular or additional activities.
- To deepen knowledge of civic and homeland culture.
- To make people aware of the importance and necessity of education for active citizenship and a positive attitude towards the state and the nation.

At the same time, the International Conference is an opportunity for informal socializing and personal exchange of experiences, networking and initiative for joint activities in the future.

We thank all the teaching staff for your irreplaceable contribution and hope that the conference meeting has given you a fresh impetus to further encourage young people in a positive attitude towards their homeland and the country.

We also thank all the invited lecturers who have highlighted some of the key theoretical issues and left a strong mark with their experience and personality. We thank all the other colleagues and volunteers who helped to carry out the International Conference Education for the Love of Homeland and Country.

People who love their homeland have a deeper self-esteem and are more respectful of others because they are less prejudiced. We wish for ourselves to feel our homeland even more, to love and treat our country responsibly. It is only what we have that we can pass on to our students.

Our wish for the future is that, in addition to the presentation of author articles, the international conference will provide an opportunity for participants to deepen their expertise, share experience, discuss different approaches that can increase young people's interest in the nation, country and homeland, and its development and existence, and thus commemorate the national holiday and the memory of one of the important Slovenes who set the boundaries in the history of the Slovenian nation – the general Rudolf Maister.

Branka Roškar and dr. Silvo Šinkovec

UVODNI PRISPEVKI

Domovino smo si sposodili od vnukov

Alojz Kovšca, predsednik Državnega sveta RS

Slovenija se je od osamosvojitve do danes močno spremenila. Pa ne le Slovenija, spreminja se ves svet. Hitrost sprememb je vedno večja in v tej spirali je res težko dohajati, kaj šele prehitovati sodobne družbene trende. Tehnološki razvoj si je utrl svojo pot, od družbe in posameznikov hočeš nočeš terja, da mu sledimo in se prilagajamo. Na vsakem koraku že kričimo po nujnosti socialnih inovacij, nič več tehnoloških. In od osamosvojitve do danes smo Slovenci postali narod, ki se stara. Povprečna starost in življenjska doba sta kar osem let višji. Danes naše družine izgubljajo formo, ki so jo ohranjale desetletja. Tradicionalne večgeneracijske družine so stvar preteklosti, mogoče jih še nekaj malega životari na slovenskem podeželju. Ljudsko izročilo, ki se je ohranilo več stoletij, izgublja svojo simbolno moč, ki je bila tako kleno zasidrana v narodovem spominu. Vse to predstavlja pomembno oviro pri oblikovanju narodne identitete. Kultura, umetnost, jezik predstavljajo obraz naroda, njegov identitetni zapis. Prav zato je naša skupna dolžnost, da se trudimo in gojimo ljubezen do slovenskega jezika, lastne kulture in domovine.

Za gojenje svoje identitete imamo Slovenke in Slovenci prav poseben razlog. Smo maloštevilen in ne majhen narod; kulturno se razlikujemo od večjih narodov, ki nas obdajajo. Nedvomno se moramo prilagajati sodobnim trendom, nikakor pa ne smemo za vsako ceno podlegati globalnim vplivom, zlasti če obstaja velika grožnja, da s tem izgubimo svojo bogato kulturno in jezikovno dediščino, posledično pa s tem razkrojimo še narodno identiteto.

Zanimivo je, kako smo pripravljene štiti naravno, kulturno in zgodovinsko dediščino brez neke prirojene in privzgojene identitetne osnove. Brez nekega ponotranjenega razmisleka o tem, kaj je in kaj ni naša identiteta, kot da se ne bi upali zaščititi pred erozijo in pritiski globalizacije. Slovenci smo lahko Evropejci in tudi državljani sveta, a če izgubimo narodno identiteto, bomo postali zgolj skupina posameznikov, ki svoje mesto pripadnosti išče v skupinah prijateljstva na socialnih omrežjih. In to se ne sme zgoditi. Domoljubje in kultura sta dimenziji, ki morata hoditi po šolskih hodnikih, kulturnih hramih, državnih inštitucijah ... z roko v roki. Naj za zaključek parafraziram misel aktivnega slovenskega ekologa Gregorja Lipuša: lastne države nismo podedovali od naših dedov, temveč smo si jo sposodili od naših vnukov. In naj bo ta odgovornost vseh odgovornosti tisti pravi odgovor na prihodnost.

Ceniti svoje korenine

Sara Bevc Jonan, socialna delavka,
Kaldejka, Iračanka, Slovenka

V novi domovini

Sem Sara Bevc Jonan. Prihajam iz Iraka. Leta 2003 sem s svojimi starši prišla v Slovenijo. Poročena sem s Slovencem, imava hčerko, staro 10 let.

Zame so pomembne (niso samo pomembne, ampak svete) naslednje stvari:

- Vera – brez vere sem prazna in izgubljena.
- Zdravje – brez zdravja sem omejena, odvisna od zdravil in drugih ljudi.
- Družina – brez družine se počutim osamljeno, nisem koristna, sem brez cilja.
- Mir – brez miru ne morem nadaljevati svoje poti, svojega poslanstva.
- Karierni in življenjski uspeh – v odlomku iz Svetega pisma, v priliki o talentih, Jezus govori o talentih, ki jih moramo pametno uporabiti in razvijati v družbeno korist, »kajti vsakemu, ki ima, se bo dalo in bo imel obilo, tistemu pa, ki nima, se bo vzelo tudi to, kar ima« (Lk 19,11–27).

V moji novi domovini so mi všeč mir, točnost oz. spoštovanje časa in obljub, delavnost, samostojnost.

Po drugi strani opažam stvari, ki mi niso všeč, npr. sebičnost oz. egoizem, nestrpnost, zavist. V Sloveniji težko sprejemem izgubljanje vere, izgubo identitete in pripadnosti, pa tudi nestrpnost, zavist; izgubo borbe za življenje oz. soočanja z drugače mislečimi ljudmi (drugače misleči o veri, politiki, življenjskih ciljih itd.) in soočanja s seboj.

Pogrešam sorodnike, prijatelje, način življenja, določeno hrano iz svoje dežele. Najbolj pa pogrešam svojo identiteto, pripadnost, sprejetost v smislu, da sem domačinka, pripadnica in potomka naroda, ki je bil tam in živel tam, da sem 'original', da pripadam. Občutek, da imam svoj dom.

Pripadnost

Pripadati narodu pomeni zavedati se svoje narodnosti, biti ponosen, samozavesten in imeti samospoštovanje, ohraniti tradicijo, jezik in navade naroda.

Pripadati državi pa pomeni biti ponosen, zvest, zavzet, odgovoren, strpen, družbenokoristen, požrtvovalen in biti pripravljen boriti se za domovino oziroma za državo, kjer živim in v katere dobroti uživam. Pomeni tudi spoštovati državo in druge državljane, spoštovati ustavo, zakone, inštitucije, varnost in javni red.

Identiteta

Kot človek želim biti strpna, sočutna in spoštovati sebe in druge ter biti zvesta.

Kot žena želim znati ljubiti, biti topla, sočutna, zvesta, čutiti pripadnost, učiti se sobivanja z drugimi, iskati kompromise in biti strpna ter potrpežljiva.

Kot Kaldejka želim po eni strani ceniti svoje korenine, zgodovino. Zadovoljna in ponosna sem, da sem del tega naroda. Po drugi strani zaradi tega v sebi nosim negotovost, hkrati pa odgovornost. Zakaj negotovost? Zato, ker ne vem, kaj se bo zgodilo z mojim narodom in z mojo prvo domovino. Ali jo bomo izgubili do konca in nas ne bo več tam? Ali bomo še obstajali in nadaljevali svojo pot, svojo zgodbo in poslanstvo? V tem primeru bi lahko ponosno pripovedovali svojim potomcem o tem, kako smo se borili in ohranili svoje korenine in zemljo.

In zakaj nosim v sebi odgovornost? Zato, ker moram biti kot kristjanka odgovorna v svojem vedenju, mislih, odločitvah. Odgovorna kot mami, žena (kako vzgajati svojo hčerko). Odgovorna v slovenski družbi, da bi Slovenci bolj spoznali stare kristjane, ki so živeli in še živijo oz. se borijo za svoj obstoj tam na Bližnjem vzhodu! Čutim, da je ena od mojih nalog, da povem ljudem oz. jih izobrazim o nas. Zato, da bi bili tukaj v Evropi bolj pozorni in pazljivi na stvari, ki se dogajajo okoli nas, da ne bi doživeli enake usode kot mi!

Kot Iračanka čutim svoje korenine, preteklost, ki je vedno povezana z realnostjo in s sedanjostjo. V sebi nosim lepe in težke spomine, ki so del izgubljene države, hkrati pa povezani tudi z negotovostjo in megleno prihodnostjo.

Kot Slovenka čutim novo rojstvo, novo življenje in upanje. Hkrati pa imam v sebi mešan okus sladkobe in grenkobe. Kot da sem nekako podvojena oseba, zato mešani občutki.

Biti Slovenka mi pomeni izziv, boj za obstoj, za življenje, tekmovanje s samo seboj in z drugimi (družba, družina itd.), tu se borim za preživetje, za življenje. Hkrati pa želim kaj storiti proti nestrpnosti in stereotipom. Biti Slovenka mi pomeni tudi biti delavna, točna, spoštovati čas, delo in sočloveka.

Kot katoličanka pa želim biti zvesta veri, Jezusu, Cerkvi. Zavedam se, da imam v sebi podarjeno ljubezen, spoštovanje, sočutje in požrtvovalnost do sočloveka. Vera mi daje odgovornost do sebe, družine in družbe.

Človek v družbi

Razvijanje socialne razsežnosti osebnosti

Human Person in a Society

Development of Social Dimension of Human Life

p. dr. Silvo Šinkovec, D. J.

Inštitut Franca Pedička, Ljubljana, Slovenija, silvo.sinkovec@rkc.si

Povzetek

Temeljni smoter vzgoje in izobraževanja je spodbujanje celostnega razvoja osebnosti, kar vključuje sedem področij: (1) telesni razvoj, (2) čustveni razvoj, (3) spoznavni razvoj, (4) osebno odgovornost ali moralni razvoj, (5) socialni razvoj, (6) smisel za lepoto in (7) duhovni razvoj. K temu sodi osnovno vprašanje posameznikove umeščenosti v družbo. Ta odnos je po eni strani konflikten, po drugi pa sodelovalen in omogoča oblikovanje osebne identitete. Pomemben del osebne identitete je narodno-jezikovna identiteta in politično-nacionalna (državna) identiteta. Zato sta za vzgojno-izobraževalne ustanove pomembni nalogi vzgoja za ustvarjanje dogovorne skupnosti (demokratičen način upravljanja) ter razvijanje vzgoje za spoštovanje in sodelovanje.

14

Abstract

The main purpose of education is promotion of an integrated development of personality, which includes seven areas: (1) body development, (2) emotional development, (3) cognitive development, (4) moral development, (5) social development, (6) sense of beauty and (7) spiritual development. Part of this is basic question of insertion of the individual into society. This relation is on one hand conflicting, on another collaborative what gives opportunity to build ones personal identity. An important part of personal identity is national-linguistic identity and political-citizen identity. Therefor for educational institutions are important aims education for building consensual communities (democratic management) and development of education for respect and collaborative attitude.

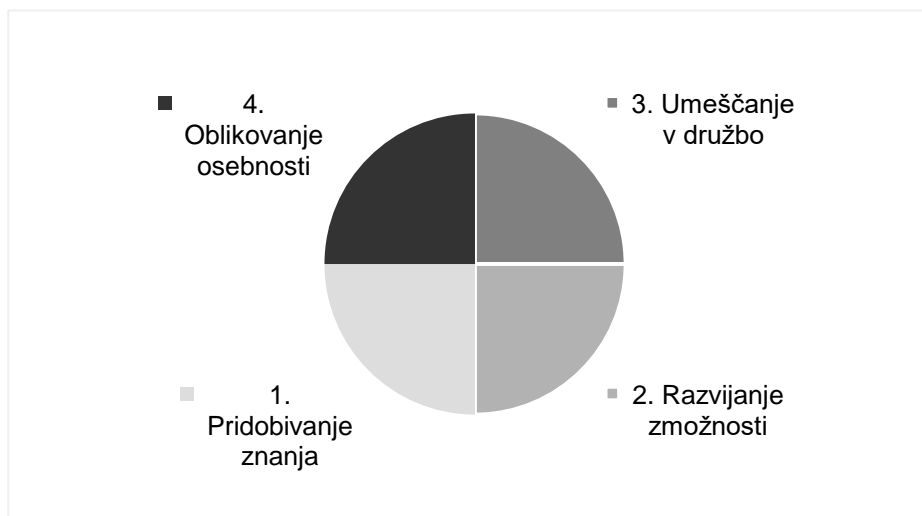
Ključne besede: celosten razvoj osebnosti, identiteta, smoter, socialna razsežnost osebnosti, vrednote, vzgojni koncept, vzgojni načrt

Keywords: integrated development of personality, identity, educational aim, social dimension of human life, values, educational concept, educational plan

1 Uvod

Unesco opredeli štiri stebre vzgoje in izobraževanja: »učiti se, da bi vedeli; učiti se, da bi znali delati; učiti se, da bi znali živeti v skupnosti; učiti se biti« (Delors, 1996, 89). Če jih nekoliko preoblikujemo, lahko rečemo, da naj si šola prizadeva za: (1) pridobivanje znanja in razvijanje sposobnosti učenja, (2) razvijanje različnih zmožnosti, (3) pridobivanje socialnih veščin in umeščeno v družbo ter (4) oblikovanje osebnosti (Slika 1). Naša konferenca se dotika enega od temeljev smotra vzgoje in izobraževanja – umeščenosti posameznika v družbo, kar naj bi bilo vključeno v vzgojni koncept in vzgojni načrt šole.

Slika 1: Vsebinska področja smotra vzgoje in izobraževanja, oblikovana na podlagi Unescovih štirih stebrov (Šinkovec, 2017).

2 Smoter

Človek je bitje prihodnosti, saj ga določa in oblikuje to, o čemer sanja, k čemur stremi. Smoter človeka opredeli kot teleološko bitje. Aristotel pravi, da »vsaka umetnost, vsako raziskovanje, vsako dejanje in odločanje teži k nekemu dobremu, k smotru, h kateremu vse teži« (Aristotel, 1994, 47). Izraz smoter pomeni končni cilj (gr. telos) dejavnosti. Aristotel poudari, da človek sledi cilju, ki je dober. Cilju ne sledimo samo zato, ker je končen, ampak ker je dober. Ker je cilj dober, je vreden, da mu sledimo, se mu zavežemo in se trudimo, da ga dosežemo.

Bistvo smotrnosti je tudi »načrt, zamisel, spoznanje, kaj je treba doseči« (Janžekovič, 1981, 261). Usmerjenost k cilju človeka zavezuje, da razmišlja z vidika končnega cilja, kajti zavest deluje z vidika telosa. Odločitev za cilj usmeri misli, da iščejo pot do zelenega cilja, zato je bistveni del smotra tudi »teženje, hotenje, da bi bil ta smoter dosežen« (Janžekovič, 1981, 261). Trstenjak v delu Človek – bitje prihodnosti pravi, da se »človek kot bitje predvidevanja in napovedovanja prihodnosti /.../ izkazuje kot smotno bitje« (Trstenjak, 1985, 432), ki zna iz neskončnega mnoštva izkušenj, misli in podob izluščiti smiselne in jih povezati v celoto.

3 Smoter v vzgoji in izobraževanju

Tudi vzgoja in izobraževanje sta smotrni dejavnosti, in če sta dobro zamišljeni, načrtovani in izvedeni, dosežeta tudi želeni cilj. Oprimo se na dva dokumenta, ki opredelujeta temeljni smoter vzgoje in izobraževanja. Unescova »komisija meni, da sta vzgoja in izobraževanje nenehen proces bogatenja znanja in spretnosti ter hkrati – morda celo v prvi vrsti – tudi izjemno sredstvo za oblikovanje osebnosti in odnosov med posamezniki in skupinami in narodi« (Delors, 1996, 14). Vzgojno-izobraževalne ustanove naj skrbijo za »popoln razcvet človeka« (Delors, 1996, 87). Bela knjiga za temeljni cilj vzgoje in izobraževanja postavi »oblikovanje samostojnega, razmišljujočega in odgovornega posameznika, ki se opira na kakovostno pridobljeno znanje in socialne ter druge spretnosti« (Krek, Metljak, 2011, 13). Na prvem mestu je oblikovanje posameznika: »oblikovanje samostojnega, razmišljujočega in odgovornega posameznika« ter »oblikovanje samostojne osebnosti«. Šolarji naj postanejo posamezniki, ki mislijo s svojo glavo, razvijejo svojo individualnost, so usposobljeni »za iskanje novih nacionalnih in globalnih rešitev v etiki, v ekonomiji in politiki, v človekovem odnosu do narave in do samega sebe« (prav tam, 18). Samostojnost se vidi v odgovornosti za lastna dejanja, v moralni zrelosti, ki sloni na skupnih vrednotah: »Z znanjem in z vzgojo je treba spodbujati otrokovo neodvisnost od različnih odvisnosti in si prizadevati za trdnost osebnosti, ki prevzema splošne vrednote in norme te družbe« (prav tam, 29). Posameznikova zrelost pa se odraža tudi v njegovi družbeni umeščenosti, zato naj učenci »razvijejo zmožnosti za življenje v demokratični družbi (spoštovanje otrokovih in človekovih pravic, svoboščin, zavedanje odgovornosti, razvijanje narodne identitete in vključenost v mednarodni prostor, spoštovanje ljudi in sodelovanje z drugimi)« (prav tam, 17).

16

4 Spodbujanje celostnega razvoja

V knjigi Vzgojni načrt v šoli (Šinkovec, 2017) tretje in četrto poglavje posvetim razvoju opredelitve smotra vzgoje in izobraževanja kot spodbujanja celostnega razvoja osebnosti, kar je definicija večine sodobnih dokumentov. Katera področja razvoja osebnosti naj vključuje vzgoja, izluščimo iz dokumentov Unescove komisije in Zakona o osnovni šoli (2007). Na podlagi dveh seznamov različnih razsežnosti osebnosti lahko sestavimo seznam področij, ki naj jih obsega celostni razvoj osebnosti. Unescova komisija pravi, da naj šola prispeva k razvoju vsakega učenca, »k njegovemu duševnemu in telesnemu razvoju, čustvovanju, smislu za lepoto, k osebni odgovornosti in duhovnim vrednotam« (Delors, 1996, 86). Zakon o osnovni šoli našteje »spodbujanje skladnega telesnega, spoznavnega, čustvenega, moralnega, duhovnega in socialnega razvoja posameznika« (ZOŠ, 2007, 2. člen). Iz sinteze opredelitev teh dveh dokumentov sledi sedem področij osebnosti:

1. telesni razvoj,
2. čustveni razvoj,
3. spoznavni razvoj,
4. osebna odgovornost ali moralni razvoj,
5. socialni razvoj,
6. smisel za lepoto,
7. duhovni razvoj.

Za naš posvet je pomembno, da vzgojo za ljubezen do domovine in države vidimo kot sestavni del spodbujanja celostnega razvoja osebnosti, ki vključuje razvoj družbene razsežnosti osebnosti. Ta razsežnost mora biti vključena v vse vzgojne koncepte, na katerih šole gradijo vzgojne načrte.

5 Razvijanje družbene razsežnosti

Ker je človek socialno bitje, pedagogi vključujejo družbeno razsežnost kot pomembno področje vzgoje in izobraževanja. Unescov tretji steber »učiti se, da bi znali živeti v skupnosti in eden z drugim« (Delors, 1996, 84) Ozvald osvetli še s pojmom kultura. Človek lahko postane človek, ko je vključen v skupnost, »v zajedniškem življenju z drugimi lahko postane cel, to je kulturni človek« (Ozvald, 1927, 97).

Odnos med posameznikom in družbo je vedno konflikten, ker družba posameznika omejuje, po drugi strani pa je sodelovalen, saj posameznik brez družbe ne more oblikovati svoje osebnosti.

5.1 Konflikt med posameznikom in družbo: v totalitarizmu in demokraciji

Med posameznikom in družbo je prisoten stalen konflikt, saj je posameznik potopljen v družbo, ki ga določa in omejuje. Pri tem gre za bistveno razliko v totalitarnih režimih in demokratičnih družbah. Zdi pa se, da po tridesetih letih samostojne Slovenije mnogi še vedno ne razlikujejo med totalitarnostjo in demokratično državo, zato je naša velika naloga, da razlikujemo med dvema vrstama režimov, tudi ko gre za postavljanje temeljnega smotra vzgoje in izobraževanja, in to predvsem na področju odnosa posameznik – država/družba.

5.1.1 V totalitarni družbi

Socialistična Jugoslavija je bila tipičen totalitarni režim z eno partijo ter eno dovoljeno in zapovedano ideologijo. Zato je Pediček že maja 1971 na posvetu pedagogov na Bledu opozoril na neustreznost razumevanja človeka le kot 'družbenega bitja': »Človek, vzgajan in izobraževan le v 'zoon politikon' doživlja danes najhujši poraz. /.../ Ljudje nočejo biti več le družbena, boljše, državna bitja, temveč pristno ali avtentično rodovna, individualna, personalna in socialna ali družitelvena bitja. Misel o človeku kot 'družbenodržavni živali' je namreč prišla nadvse prav vsem zaslužnjalcem človeka skozi stoletja« (Pediček, 1972, 61). V totalitarni družbi je človek državno bitje, podrejeno vladajočim ideologom. Ko država posameznika zlorablja, *zoon politikon* doživi največji poraz. Po blejskem posvetu je jugoslovanska politika še bolj podredila šolstvo partijski ideologiji, ko je v ustavo (1974) zapisala, da mora šola vzgajati na podlagi marksistične ideologije za totalno socialistično družbo.¹

Sredi 80. let, ko je moč Jugoslavije že pojenjala, so se slišali drugačni glasovi. Posvet o vsestransko (socialistično) razviti osebnosti, ki ga je organiziral Pedagoški inštitut, je prinesel stališča o neustreznosti komunistične šole. Kodelja je na tem posvetu trdil, da socialistično opredeljeni smoter v bistvu skriva interes partije, ki vodi državo; smotra ni oblikovala pedagoška stroka, ampak partija (Kodelja, 1985, 19). Pediček je že petnajst let prej opozarjal, da vzgoja kot prilagajanje, socializacija, konformiranje mladega rodu socialistični družbi, ki si je želela človeka

¹ »Izobraževanje, znanost in kultura so bistveni dejavniki razvoja socialistične družbe, večje produktivnosti dela, razvoja ustvarjalnih sil ljudi in vsestranskega razvoja osebnosti, humaniziranja socialističnih samoupravnih odnosov in splošnega napredka družbe /.../. Vzgoja in izobraževanje temeljita na dosežkih sodobne znanosti in zlasti na marksizmu kot osnovah znanstvenega socializma in naj usposabljata delavne ljudi za delo in samoupravljanje ter jih vzgajata v duhu pridobitev socialistične revolucije, socialistične etike, samoupravnega demokratizma, socialističnega patriotizma, bratstva in enotnosti; enakopravnosti narodov in narodnosti in socialističnega internacionalizma« (Ustava SFRJ, 1974, V).

povsem podrediti, ni ustrezen pedagoški cilj. Totalitarna družba ne upošteva posameznega človeka, njegove svobode, osebne odgovornosti in ustvarjalnosti. To pomeni, da družba, ki omejuje svobodo, »postane modelar posameznikovega doživljanja in mišljenja, nadzorovalec njegove misli« (prav tam, 102). Na posvetu 1985 je Mastnak trdil, da je šola vladajoči ideološki aparat države, in zaključil, da »to postane dobesedno in neposredno, popolnoma šele v socialistični družbi. /.../ Produkt tega vzgojno-izobraževalnega sistema oziroma procesa je absolutno disponibilna delovna sila, njen nosilec pa 'vsestransko razvita osebnost'« (Mastnak, 1985, 45). Totalitarna država (socializem, nacizem, fašizem) uporabi šolo za to, da podreja državljane svojim potrebam. Avtorji poudarjajo, da šola, ki jo uporablja vladajoči državni aparat, omogoča ideološko reprodukcijo in omejuje posameznika, zato se mora posameznik osvoboditi take države. Konflikt med posameznikom in družbo v totalitarni družbi se odraža tudi v šolski politiki.

5.1.2 V demokraciji

Tudi v demokratičnih družbah obstaja konflikt med posameznikom in družbo. Na omenjenem posvetu je Šetinc postavil vprašanje, »čigave vsebine so zbrane in distribuirane skozi vidni (eksplicitni) in prikriti kurikulum šol« (Šetinc, 1985, 23). Trdil je, da ima »področje oblikovanja vsebine šolskih programov svoje korenine v družbeni kontroli« (prav tam, 24) in da »šola /.../ uči tako manifestno kot prikrito le dobro selekcionirane stvari in kot družbena entiteta poseblja cilje obstoječe družbe« (prav tam, 26). Vsako opredeljevanje smotra je zrcalo obstoječe družbe. Zato je treba v demokratični družbi jasno opredeliti, v kakšni družbi bi radi živeli in kakšno vzgojo potrebujemo za to. Tudi v demokratičnih državah je treba biti pozoren na ideologije, ki se uveljavljajo preko šolskega sistema, na primer ideologija trga, potrošnje, stalnega tekmovanja, nenehne rasti na račun uničevanja narave in izkoriščanja delavcev v državah v razvoju, teorija spola itd.

V tem duhu je razmišljal tudi Pediček, ko je trdil, da država lahko postavlja okvir, vzgoja pa se dogaja v medosebnem odnosu, je »funkcija medčloveške ali socialne interakcije, je vselej samo funkcija, opravilo, naloga človeka« (Pediček, 1972, 104). Samo v odnosu človek – človek se pojavlja »resnična notranja svoboda, brez katere ni in biti ne more nobene resnične vzgoje in nobene zavestne odgovornosti« (prav tam). Mladostnik mora najprej oblikovati svojo identiteto. »Človeka je treba najprej oblikovati v 'človeško bitje', da lahko postane in je lahko pravo in samemu sebi neodtujeno družbeno bitje« (prav tam, 105). Podobno kot Pediček tudi Musek nakaže rešitev konflikta med posameznikom in družbo. Ceni odprt odnos med posameznikom ter družbo in je zaskrbljen nad dominacijo vladajočih. »Osvobajajoča družba je potlej tista, ki bo znala zadovoljiti potrebe in interese posameznikov, in prav gotovo ne tista, ki jih bo tlačila v korist abstraktnega in odtujenega interesa kolektiva« (Musek, 1985, 29). Kakovost družbe se odraža v stopnji svobode, kar bistveno loči totalitarno in demokratično družbo; v totalitarni družbi je na prvem mestu vladajoča klika, v demokratični družbi pa svobodni posameznik. Že Herbart je opozoril na stalno nevarnost vmešavanja politike (države) v šolsko delo in trdil, da je »pot iz politike v pedagogiko napačna pot«. Trdi, da »prava vzgoja, ki se ne meni za državo in se ne uklanja političnim interesom in ki ji sploh ne gre za oblikovanje podredljivosti drugim, temveč želi oblikovati posameznika za samega sebe, prav zato najbolje pripravlja za državo, saj bo tako in tako oblikoval različne individualnosti toliko homogeno, da se bodo lahko povezale v letih zrelosti« (Herkart, 1995, 275).

Tudi v demokratični družbi ostaja napetost med posameznikom in družbo, ki pa se razrešuje s

pogovori o skupnih ciljih, zato je treba vedno v soglasju opredeliti temeljne cilje vzgoje in izobraževanja.

5.2 Vzajemnost med posameznikom in družbo

Odnos med družbo in posameznikom je tudi sodelovalen. Kakor družba oblikuje posameznika (preko družine, šolanja, medijev, jezika ipd.), tudi posameznik oblikuje družbo. Poglejmo pomen medosebnega odnosa in pripadnosti skupnosti za razvoj posameznika.

Filozof Buber trdi, da človek postane človek v dialogu, kajti svoje osebnosti ne more razviti, ne da bi bil v odnosu z drugim. »Jaz postajam ob tiju (ob tebi); ko postajam jaz, izrekam ti. Vse življenje je srečevanje« (Buber, 1982, 9). Ko odkrijemo 'ti' v drugem človeku, se šele zavedamo 'jaza' v sebi: »Razvoj duše v otroku je neločljivo povezan z razvojem teženja po 'ti', z izpolnitvami in razočaranji tega hrepenenja« (prav tam, 21). Šele ko na drugi strani odnosa odkrijemo osebo, vredno spoštovanja, moremo v polnosti začutiti lastno vrednost: »Jaz temeljne besede jaz-ti se razodeva kot oseba in se zaveda, da je subjektiviteta. /.../ Oseba se razkrije, ko stopi v razmerje z drugimi osebami« (prav tam, 45). To filozofsko stališče je zelo pomembno za naš posvet, saj brez odnosa z drugimi ni mogoče razvijati lastne osebnosti.

Še o pomenu skupnosti za razvoj osebnosti. Ozvald ne misli na golo socializacijo, na posameznika, prilagojenega družbi, v kateri ta izgubi svoj obraz. Ozvald vidi duhovno povezanost posameznika in družbe. »Za celotno ali univerzalistično smer življenja je značilno to, da ne smatraš samega sebe za merilo vseh stvari, ampak da se čutiš zakoreninjenega v – celoti, v objektivnem duhu, čegar nositelj je zajedniško življenje naroda ali vesoljnega, npr. zapadnoevropskega kulturnega območja« (Ozvald, 1927, 54). Ozvald pomenljivo loči med civilizacijo in kulturo. Civilizacija ustvarja 'koristne reči', uporabne stvari, kultura pa ustvarja 'kulturne tvorbe' (moč lepote, etos resnice, ljubezen do bližnjega ...) (prav tam, 37–38).

Družba posameznika oblikuje preko njegovega vraščanja v kulturo, odkrivanja duha kulture in njenih vrednot, s katerimi se posameznik lahko poistoveti in oblikuje svojo identiteto. Človek ne obstaja sam zase, saj je v svojem bistvu odnosne (dialoške) in kulturne (simbolne) narave. Kdo je posameznik, če nima jezika, kako naj se oblikuje jezik, če ne vstopi v določeno kulturo in se nauči maternega jezika? Jezik je več kot samo besede in stavki. Jezik predstavlja celotno zgodovino določenega naroda, iskanje duha skozi stoletja, vsega, kar človeku pomaga razumevati, delovati, sodelovati, bivati. V notranjosti človeške duše odmevajo glasovi prvotnega jezika. Ta jezik ljudi zbližuje, ustvarja komunikacijo in povezanost. Če poslušamo ta jezik in ga skušamo razumeti, pridobimo spoznanja na bistvena človekova vprašanja. Jezik nas povezuje z resnico.

Ošlaj pravi, da je človek kot simbolno bitje razpet med naravo in kulturo. Do narave čuti, »da je na neki paradoksalen način izločen, zato si mora – da bi sploh lahko preživel – ustvariti 'drugo naravo', tj. kulturo« (Ošlaj, 2004, 31). Izločenost ali ločenost izraža pojem diafora, zato Ošlaj človeka imenuje *diaforično bitje*. Zaradi zavedanja izločenosti išče novo povezanost, išče svojo (kulturno, duhovno) naravo. »Ta dvojnost, diaforičnost, pa šele omogoča človekovo simbolno delovanje, njegovo premoščanje, sestavljanje sveta« (Ošlaj, 2004, 45). V tej antropološki viziji Ošlaj trdi, da »simbolni značaj človekove narave poudarja temeljno ogrodje njegove pozicioniranosti v svetu bivajočega, /ki/ kaže zgolj na dejstvo, da človek nastaja in se izvršuje v razmerju do drugega in drugačnega« (Ošlaj, 2004, 44).

Družba oblikuje posameznika, toda tudi posamezniki oblikujejo družbo. Platon v Državi razmišlja,

kako oblikovati čim boljšega državljana. Pri Platonu Ozvald pomenljivo poudari, da ni »Platonov vzor gospodarstvo in politično močna ali kulturno cvetoča država /.../, temveč etična, to je po npravstvenih vidikih ustrojena država, kjer bi se sleherni državljan v malem in v velikem naj vedno dal voditi od tega, kar je res prav ('fair'), ter bi opuščal vse, kar ni prav« (Ozvald, 2002, 83). Ozvald poudari, da je etičnost družbe odvisna od etičnosti posameznikov. Od značajev in lastnosti, prepričanaj in vrednot, od vrlin in kreposti posameznih ljudi je odvisno, kakšna je družba.

Tudi Dewey trdi, da šola z oblikovanjem posameznikov oblikuje družbo. Verjame, »da je edukacija temeljna metoda družbenega razvoja in reforme« (Dewey, 2012, 15) in da »do edino prave vzgoje pridemo s spodbujanjem tistih otrokovih zmožnosti, ki jih zahtevajo družbene razmere, v katerih se je znašel. Te zahteve ga spodbujajo, da ravna kot član skupnosti, da izplava iz svojih prvotnih ozkih občutkov in dejanj ter začne nase gledati z vidika blaginje skupine, ki ji pripada« (prav tam, 7). Dewey proces vzgoje vidi kot vraščanje v skupno življenje, kjer skupnost s svojo kulturo otroka oblikuje, in ko otrok odraste, svoje zmožnosti uporabi za graditev skupnosti. Ko si posameznik oblikuje svojo osebnost, lahko sooblikuje in preoblikuje družbo, zna ustvarjati zdrave skupnosti. Pediček pravi, da je človek kot »ustvarjalec /.../ družb /.../ edini temeljni ustvarjalec in nosilec zgodovine« (Pediček, 1972, 103). Ko trdi, da je vzgoja stvar človeka, to ne pomeni, da človek ni družbeno bitje: »Ljudje /.../ ne moremo več živeti zunaj svojih različnih takšnih ali drugačnih družb. Gre /.../ za to, da se človek začne potegovati za takšno družbo, v kateri bo sam ostal gospodar /.../« (prav tam). V kakšni družbi želimo živeti?

Tudi Unescova komisija poudarja, da z obstoječo družbo nismo zadovoljni. Avtorji dokumenta ugotavljajo, da je na svetu preveč konfliktnih situacij in neprestane grožnje nasilja na mednarodni, narodni in mikroravni ter da »doslej izobraževanje ni bilo sposobno kaj prida narediti, da bi se tako stanje spremenilo« (Delors, 1996, 84). Zato Unescova komisija poziva pedagoge, da bi si upali iskati vzgojo, ki bi vodila v nenasilje: »Ali si je mogoče zamisliti tako vzgojno-izobraževalno dejavnost, ki bi z razvijanjem spoštovanja drugih, njihovih kultur in duhovnih vrednot omogočala, da bi se sporom izognili ali da bi jih reševali po mirni poti?« (prav tam).

Mnogi pedagogi, od Platona do Unescove komisije, so prepričani, da je družbo treba in da jo lahko spreminjamo v pozitivno smer tudi preko vzgoje, kajti ustvarjalni posamezniki so nosilci sprememb v družbi. Posameznik ni samo pasivni sprejemnik impulzov iz svojega okolja, ampak tudi pomemben sooblikovalec družbe, v katero je potopljen. Če hočemo graditi in ohranjati spoštljivo demokracijo, se moramo zelo potruditi, da bodo mlade generacije razumele temeljne vrednote demokratičnega razmišljanja in pridobile veščine ustvarjanja demokratičnega načina življenja, ki vključuje svobodo, spoštovanje in sodelovanje.

Vse države želijo aktivno vključevati državljane v svojo državo, vsako obdobje pa to razlaga z vidika svoje politične filozofije in antropologije. Aktivno vključenost lahko razumemo le kot podrejenost državni politiki. Naloga pedagoške stroke je, da z vidika demokratične družbe preverja pedagoške koncepte. Tudi ko govorimo o vzgoji za ljubezen do domovine in države. Kaj je domovina? Kaj je država? Na podlagi katerih vrednot je zgrajena država? Če hočemo dober vzgojni načrt v šoli, moramo imeti dobre pedagoške koncepte, dobro antropologijo.

6 Odprta študijska vprašanja

V zaključku našega razmišljanja postavljam nekaj odprtih vprašanj, ki bi se jim v prihodnosti na kakem posvetu lahko posvetili, kajti poleg prakse je treba razvijati tudi teoretična izhodišča (filozofska, etična, psihološka, sociološka, pedagoška) za vzgojo za ljubezen do domovine in države. Vedno je pomembno, v kakšnem miselnem obzorju delujemo.

1. *Razčiščevanje antropoloških izhodišč*: Je človek v svojem bistvu samo egoistično in konfliktno bitje, ki vedno živi v strahu za svoje preživetje (*homo homini lupus*), ali pa je v svojem bistvu tudi sodelovalno bitje (*homo homini amicus*)?
2. *Identiteta posameznika in pripadnost*: Državljanstva in domovinska vzgoja je tesno povezana z oblikovanjem osebne identitete. Kako se danes oblikuje identiteta mladih?
3. *Vrednote posameznika in družbe*: Kakšna je vloga vrednot v motivaciji posameznika, pri oblikovanju osebne identitete in pri pripadnosti spoštljivi demokratični družbi?
4. *Ustvarjanje dogovorne skupnosti*: Kako danes vzgajati mlade, da bi verjeli v moč dogovorne skupnosti ter postajali aktivni in odgovorni državljani?
5. *Čut za socialno kohezivnost kot razvoj posameznikove družbene razsežnosti*: Kaj nam danes pove Platonov stavek: »Ko zdaj, kakor smo prepričani, gradimo srečno državo, hočemo srečo vseh in ne samo nekaterih« (Platon, 1976, 136)?
6. *Vzgoja za sodelovanje*: Kakšni so trdni osebni temelji za sodelovanje z drugimi? Kako preiti od strpnosti k spoštovanju in solidarnosti?

7 Literatura

- Aristotel, 1994. Nikomahova etika. Ljubljana, Slovenska matica.
- Buber, M., 1982. Princip dialoga. Ljubljana, Društvo 2000.
- Delors, J. (ured.), 1996. Učenje: skriti zaklad: poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje, pripravljeno za Unesco. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Dewey, J., 2012. Šola in družba. Ljubljana, Pedagoška fakulteta.
- Herbart, J. F., 1995. O vzgoji pod javnim vplivom. Sodobna pedagogika, 46(5–6), 274–279.
- Janžekovič, J., 1981. Filozofski leksikon. Celje, Mohorjeva družba.
- Kodelja, Z., 1985. Vzgojni smoter vsestransko razvita osebnost v "realnem socializmu" utopija ali fantazma? Problemi: Revija za kulturo in družbena vprašanja, 23(4), 17–20.
- Krek, J.; Metljak, M. (ured.), 2011. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ljubljana, Pedagoški inštitut.
- Mastnak, T., 1985. Vsestransko razvita osebnost: vzgoja za delo. Problemi: Revija za kulturo in družbena vprašanja, 23(4), 43–45.
- Musek, J., 1985. Vsestranost kot "omnivertnost" in kot transcendiranje enostranosti. Problemi: Revija za kulturo in družbena vprašanja, 23(4), 27–29.
- Ošlaj, B., 2004. Homo diaphoricus. Uvod v filozofsko antropologijo. Ljubljana, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za filozofijo.

- Ozvald, K., 1927. Kulturna pedagogika: kaŕipot za umevanje vĉloveĉenja. Ljubljana, Slovenska ŕolska matica.
- Ozvald, K., 2002. Zgodovina pedagoŕske kulture v antiĉni dobi. Ljubljana, Jutro.
- Pediĉek, F. (ured.), 1972. Drugi posvet slovenskih pedagogov: zbornik. Ljubljana, Zveza pedagoŕskih druŕtev Slovenije.
- Platon, 1976. Drŕava. Ljubljana, Drŕavna zaloŕba Slovenije.
- Ŗetinc, M., 1985. Ali ŕola uĉi vsestransko razvito osebnost – kaj ŕola uĉi? Problemi: Revija za kulturo in druŕbena vpraŕanja, 23(4), 23–26.
- Ŗinkovec, S., 2017. Vzgojni naĉrt v ŕoli. Ljubljana, Jutro, Inŕtitut Franca Pediĉka.
- Trstenjak, A., 1985. Ćlovek – bitje prihodnosti. Ljubljana, Slovenska matica.
- Ustava Socialistiĉne federativne republike Jugoslavije, 1974. Beograd, Savremena administracija.
- Zakon o osnovni ŕoli, 2007. Uradni list 120/2007 (uradno preĉiŕŕeno besedilo). Pridobljeno 17. 5. 2012, URL: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2007102&stevilka=5073>.

Pravica do izobrazbe

(Juventutis Studiosae Amori Patriae Excitando)

The Right to be Educated

(Juventutis Studiosae Amori Patriae Excitando)

izr. prof. dr. Borut Holcman,

Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, borut.holcman@um.si

Povzetek

Cicero je še danes nesporna in nepresežena avtoriteta. S svojimi spisi in citati vpliva na oblikovanje prava in razumevanje identitete. Med pravne maksime spada pravilo »Kar je po naravi stvari prepovedano, ne more potrditi noben zakon« in ne bi smelo biti stvar zlorabe v učilnici. V pravilu iz dela *De legibus* govori o dveh izvornih krajih, eden je kraj, kjer se je rodil, drugo je kraj, katerega pravila je sprejel za svoje življenje. Razprava skuša podati izhodišča za pravico do izobrazbe, skuša opredeliti odgovorne za izobraževalni proces ter možne nevarnosti.

Pravica do izobrazbe je vsebovana v državnih in mednarodnih dokumentih, odgovornost za zagotavljanje pravice se deli na mednarodno skupnost, državo, učitelje, starše in otroke.

23

Abstract

Cicero is still the undisputed authority in law. Through his writings and quotations, he still influences the formation of law and the understanding of identity. Legal maxims include the rule What is forbidden by nature cannot be endorsed by any law and should not be a matter of abuse in the classroom. The maxim in the *De legibus* speaks of two places of origin, one is the place where he was born, the other is the place whose rules he adopted for his life. The discussion seeks to set out the starting points for the right to education, and seeks to identify responsible's for the educational process and the possible dangers.

The right to education is enshrined in national and international documents, and the responsibility for securing the right is shared by the international community, the state, teachers, parents and children.

Ključne besede: država, mednarodni dokumenti, otroci, pravica do izobrazbe, starši, učitelji

Keywords: state, international documents, children, right to education, parents, teachers

1 Uvod

Ustava in mednarodni dokumenti predstavljajo solidno izhodišče za kvalitetno zagotavljanje uresničevanja pravice do izobrazbe. Izhodišče razprave predstavljata dva jubileja in primer dobre prakse. Lani je bilo sedemdeset let Splošne deklaracije človekovih pravic, letos je šestdeset let ukinitve klasičnega izobraževanja. V Kantonu Zürich zaključujejo z reformo šolskega sistema za vse stopnje izobraževanja.

Pravica do izobrazbe je aktivna pravica in hkrati potreba sodobne družbe. Namen razprave ni v ocenjevanju stanja, temveč v danostih, ki so na voljo, spodbuditi in spomniti na zaveze, ki jih je dolžan upoštevati vsak udeleženec v mehanizmu izobraževanja.

1948. je bila sprejeta Splošna deklaracija človekovih pravic in v 26. členu postavljena izhodišča pravice do izobrazbe na vseh stopnjah. 1958/59 je bila sprejeta reforma šolstva v prejšnji državi, ki je prinesla ukinitve določenega standarda izobraževanja. 1966. je maturiral zadnji dijak klasične gimnazije na območju današnje Republike Slovenije.

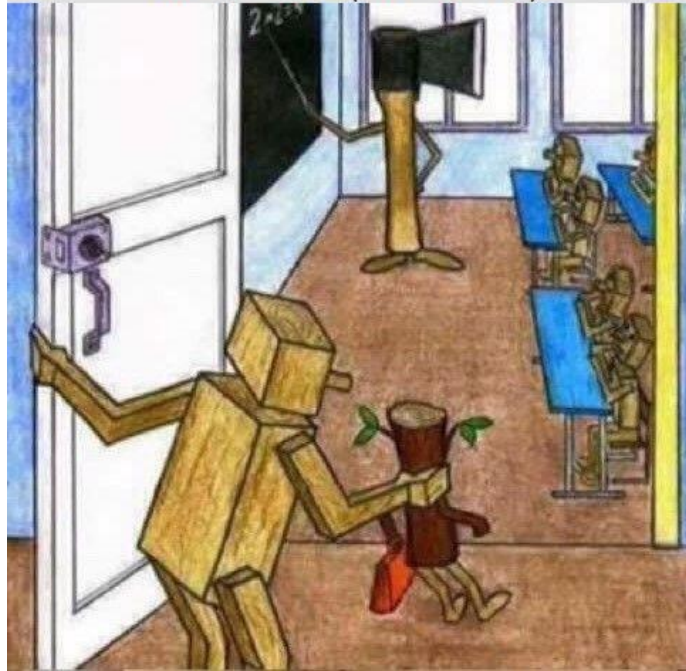
Pravica do izobrazbe, razumevanje pravice skrbnikov izobraževalnega mehanizma doma in v tujini in zavedanje, da v izobraževalnem procesu država aktivno skrbi za izobraževalno okolje, v katerem nujno poteka interakcija med učitelji, starši in učenci, so tisti dejavniki, na katere skuša odgovoriti pričujoča razprava.

Kljub dejstvu, da mora izobraževanje zagotoviti razvoj človekove osebnosti, voditi k spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spodbujati razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi, rasami, verskimi skupnostmi, so deset let po uveljavitvi Deklaracije zadržani za izobraževanje ravnali v nasprotju s pravilom. Snovalci šolske reforme, uveljavljene v šolskem letu 1958/59, so za kuliso reforme šolskega sistema ukinjali, ne reformirali, klasično gimnazijo in zapisali, da klasična gimnazija preobremenjuje učence, da so klasični jeziki mrtvi jeziki in zaradi tega nepotrebni in nekoristni, da je klasična gimnazija 'elitna' šola in njen pouk zastavljen preširoko.

Šest desetletij za tem v švicarskem dnevniku Neue Zürcher Zeitung (28. 1. 2019) objavijo, Švicarji, pogovor s Silvijo Steiner, direktorico Direktorata za izobraževanje Kantona Zürich, ki pravi, da je klasična gimnazija edini pravi prostor za nadarjene.

Uradniki šolskega sistema Kantona Zürich v mladostnikih vidijo potencial prihodnosti. Prepričani so, da nenačrtovano in stihijsko poseganje v izobraževalni sistem predstavlja velika tveganja, da je pri tem potrebno biti zelo previden in se zavedati, da je izobraževanja nenehen proces, kjer ne sme biti prostora za vizije. Steinerjeva citira državnika Helmuta Schmidta, ki je ob priliki reforme nemškega šolstva zapisal: »Kdor ima vizije, naj poišče zdravnika!« Kdo pa lahko napove, kako bo

Slika 1: Izzivi za učitelja, tveganje za starše, otroku v korist (vir: Pinterstet).

izgledalo šolstvo čez sto let? Šola mora biti prostor za ljudi, ki so pripravljeni nekaj storiti (Leistungswillig), zaradi tega za Steinerjevo ni bilo dileme ob vprašanju enakih možnosti, odzvala se je ob vprašanju rezultata. Sama pravi, da možnosti so, jih je treba ponuditi, vse pa se konča pri vprašanju pripravljenosti doseči rezultat. Ni je strah elitizma. In iz lastnih izkušenj morem potrditi, da je elitizem tisti moment v družbi, ki družbo povezuje, vse ostalo je kvazi. Steinerjeva integracije ne razume kot projekt, zanjo je to uresničitev 26. člena Splošne deklaracije človekovih pravic in 13. člena Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (NZZ, 28. 1. 2019).

V Kantonu Zürich so, gledano zgodovinsko primerjalno, na reformna prizadevanja izpred šest desetletij, v našem prostoru, za takrat 'napredno', zelo 'konservativni', saj še vedno vztrajajo na klasični izobrazbi, ne glede na obremenjenost, ne glede na elitnost', zavedajoč se, da živimo v času, ko je družba vedno bolj informirana na eni strani in na drugi želi jasne odgovore na nova in nova vprašanja. In rezultat: koliko Nobelovcev ima Švica in koliko okolje, ki je zniževalo kriterij?

2 Stavba na Mladinski 9 v Mariboru – nekdanja Klasična gimnazija in antika v naši bližini

Kriterij, postavljen kot izhodišče klasičnega izobraževanja, je vzidan v fasado izobraževalnega prostora, vsem na očeh v opomin in spodbudo.

Pravna fakulteta Univerze v Mariboru svoje izobraževalno poslanstvo nadaljuje v stavbi Klasične gimnazije. Fasada stavbe je vsebinsko zelo bogata in spada med spomenike mariborske humanistike in družboslovja. V njej je predstavljen idejni svet antike, na osnovi katere so si uradni krogi mesta, dežele in cesarstva Habsburške monarhije prizadevali oblikovati narodno zavest in zavest meščanstva. Arhitekturni elementi historizma in secesije služijo zavedanju humanističnega, buditeljskega in moralno odgovornega izobraževanja. S posnemanjem antičnih elementov je mogoče razložiti pomen v fasado stavbe vzidanih marmornih plošč, ki s svojo sporočilnostjo nalagajo učitelju poslanstvo pri domovinski vzgoji (amori patriae excitando), oblikovanju moralnih vrednot (moribus rite conformandis) in vajo v veščinah logičnega mišljenja (ingeniis rite conformandis).

Slika 2: V mladostniku buditi ljubezen do domovine. Foto: arhiv Holcman.

Slika 3: Omogočiti mu razvoj logike in kritične misli in vse podrediti moralnim vrednotam. Foto: arhiv Holcman.

V izobraževalnem sistemu gre za mehanizem deljene odgovornosti. V Pozabljeni latinščini prof. Kranjc opisuje primer iz javne šole v Pergamonu, ko je Krates iz Mallosa, grški filozof in ustanovitelj stoiške šole v Pergamonu, obiskal javno šolo v Pergamonu in kaznoval učitelja, ker je tam našel neotesanega učenca (Kranjc, 2014, 71).² Ne samo učitelji, tudi starši in otroci, še najbolj pa država, so tisti, ki so odgovorni za prihodnost izobraženih in vzgojenih naše države. V slovenski ljudski modrosti obstajata dve trditvi: (1) vzgaja lahko tisti, ki je sam vzgojen in (2) vzgoja se začne z rojstvom otroka. Latinci so dodali rek: besede učijo, zgledi vlečejo (Verba docent, exempla trahunt) (Kranjc, 2014, 73).

3 Med poučevanjem in izobraževanjem

Slovenski pojem 'izobraziti' je po svoji sestavi zelo blizu, če ne celo enak pomenu pojma v latinščini 'educare'. Analiza pojma kaže, da je sestavljen iz treh delov in sicer iz 'iz', 'obraz' in 'iti' – iz-obraz-iti (obraz je posledica, izpeljana iz iziti, biti rezultat) in po pomenu latinskemu educare v njegovi osnovni obliki 'educio' – pomeni 'peljati iz'. Glede na to sta pojma povsem identična. O angleškem pojmu besede "education" zaradi njegove latinske provenience ne bi izgubljal besed. Osebnostno sem prepričan, da ni mogoče mimo nemškega pojma 'Bildung' (izobrazba) in seveda besedna igra z koreninom besede 'Bild' (slika, podoba) zgovorno kaže na pomen dejavnosti. Beseda 'Bildung' v njenem visokonemškem izvoru 'Schöpfung' pomeni 'nekaj ustvariti' in napotuje na dejavnost, ki jo je mogoče opisati 'mit der Bildung den Gesamtbild schaffen' – z izobrazbo omogočiti celosten pogled.

² Crates, cum indoctum puerum vidisset, paedagogum eius percussit (Ko je Krates videl neotesanega otroka, je udaril njegovega učitelja (vzgojitelja)).

Opisano bi mogli povzeti v naslednji trditvi: z dejavnostjo izobraževanja oblikujemo obraze (ustvarjamo sliko, podobo /v nemškem pomenu pojma/) prihodnosti s tem, da izobraževanega peljemo iz – /'iz' + 'iti'/ ali 'peljati iz' oziroma mu omogočamo dojeti resničnost.

Zaradi tega je izobraževanje dejavnost dolgoročnih posledic in ni samo, če povem zelo poenostavljeno, naučiti brati, pisati in računati.

Izobraževanje je proces, pri katerem je država dolžna zagotoviti okoliščine, saj jo k temu zavezujejo notranje in zunanje normativne zaveze (Ustava, Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Konvencija o otrokovih pravicah).

4 Izobraževanje: pravica ali potreba?

Najprej razčistimo: je izobrazba pravica ali potreba?

Izobrazba je pravica!

Skozi perspektivo 26. člena Splošne deklaracije človekovih pravic in 13. člena Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah velja, da ima vsakdo pravico do izobrazbe s katero more doseči poln razvoj svoje osebnosti in dostojanstva. V 10. členu Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk in v 28. in 29. členu Konvencije o otrokovih pravicah, govori o pravici enakih možnosti pri razvoju osebnosti, nadarjenosti in umskih ter telesnih sposobnosti, izključuje pa tiste, ki niso sposobni biti uspešni (1. točka 26. člena SDČP).

Izobraževanje je potreba!

Z izobrazbo posameznik postane avtoriteta, da sam razpolaga s svojim življenjem, je seznanjen s predpisi, ki se nanašajo na okoliščine njegovega življenja ali drugače povedano, šele opolnomočenje, ki omogoča uresničevanje ostalih pravic. Z izobrazbo je tako mogoče izvrševati pravice do obveščенosti in svobode mišljenja in izražanja, pasivno in aktivno volilno pravico. Izobrazba omogoča rabo gospodarskih in socialnih pravic, kot so pravica do dela in delovnega mesta, pravica do enakega plačila za enako opravljeno delo, pravica do uživanja tehničnega napredka in pravica do univerzitetnega izobraževanja. Te pravice je mogoče rabiti šele, ko je dosežena minimalna stopnja izhodišč.

Enako velja tudi za kulturno identiteto. Vprašanje identitete je ključnega pomena, saj more kulturna neizobraženost povzročiti genocid identitete. S Ciceronom velja ponoviti: ne rojstni kraj temveč kraj, kjer živim, kjer sem varen in živim v predvidljivem okolju, ko sem sprejel pravila prostora, je moja domovina, je civiliziran prostor.³ Vse to je neposredno povezano z medsebojnim spodbujanjem razumevanja, toleranco, spoštovanjem in prijateljstva med narodi, med etničnimi in religioznimi skupinami (Küng, 1998, 62, posebej 66, /being ethically responsible/ – dobri motivi še niso zagotovilo dobrih politik) in s tem prispeva k globalni kulturi človekovih pravic, četudi ni zato nobenega zagotovila, da tudi tako bo (Benedek, 2009, 245).

³ Duas esse censeo patrias, unam naturae, alteram civitatis. Šele civilizacijske dobrine omogočajo kompetentno osebo.

5 Izobraževanje – interakcija države, učiteljev, staršev in učencev

5.1 Naloga države

Izobrazba je potrebna za civilizacijski in kulturni razvoj vsake države. S Comte-Sponvilom bi lahko rekli, da gre za vse tisto, kar presega zakonitosti narave in zgodovine oziroma gre za stičišče hominizacije (biološka plat) in humanizacije (kulturna plat), »to je naš način bivanja in delovanja po človeško, se pravi naša sposobnost dobro delovati.« (Comte-Sponville, 1995, 9).

Da bi lahko dobro delovali, morajo biti na razpolago okoliščine. Okoliščine, ki jih tradicionalno zagotavlja država. V slovenski Ustavi je to zapovedano v 5. členu. Država ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj s tem, da varuje človekove pravice in temeljne svoboščine in skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine.

5.2 Izobraževanje v soodvisnosti z varnostjo

Vsaka kršitev pravice do izobraževanja človeku preprečuje razviti lastno osebo, onemogoča skrb za družinsko življenje ter na primeren način sodelovati pri družbenem, gospodarskem in političnem življenju. Še več, kršitev pravice do izobraževanja ogroža demokracijo in življenje pravne države, razvoj družbe ter varnost in mir med narodi. Kjer ni varnosti, ni izobraževanja, kar je neizpodbitno tam, kjer so vojne ali otroci vojaki. Enak vpliv ima revščina. Država je dolžna omogočiti zavedanje, da je pravica do izobrazbe pogoj za mir med narodi.

Aktivna vloga države je tako trojna in sicer v spoštovanju, zagotavljanju in izpolnitvi pravice do izobraževanja.

Spoštovanje pravice do izobrazbe prepoveduje državi, da bi posegala ali omejevala pravico do izobraževanja, hkrati pa je država dolžna spoštovati pravico staršev, da svobodno izberejo vrsto izobraževanja svojih otrok.

Država je zavezana *zagotoviti* (13. člen Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah) takšen normativen okvir, ki bo preprečeval poseganje tretjih oseb v pravice staršev. Posebej je dolžna poskrbeti za enakovreden status javnih in zasebnih šol z vidika financiranja in bdeti nad pedagoško prakso vzgojnih praks (zasebne šole ne morejo in ne smejo uporabljati nesprejemljivih vzgojnih praks).

Država je dolžna *izpolniti* zaveze, h katerim se je zavezala z ratifikacijo Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Standard, h kateremu se je država zavezala, je standard brezplačnega obveznega izobraževanja na prvi stopnji, standard splošne dostopnosti do srednješolskega izobraževanja, standard, odvisen od sposobnosti posameznika, s katerim mu mora biti omogočen dostop do izobraževanja na univerzitetni stopnji, standard osnovnega izobraževanja za tiste, ki osnovne stopnje izobraževanja niso uspeli zaključiti, in standard štipendiranja.

Ratificiran Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah identificira štiri elemente, ki zavezujejo državo k spoštovanju pravice do izobraževanja, in sicer razpoložljivost, dostopnost, primernost in uporabnost.

Razpoložljivost je pojem, ki je zagotovo osrednji pojem pravice do izobraževanja in državo zavezuje k zagotavljanju brezplačnega izobraževanja na osnovni stopnji za vse otroke, ne glede

na ponudnika. Kolikor bi se zgodilo, da bi na prvi stopnji ne bilo dovolj mest na ravni osnovnega izobraževanja, pomeni, da država ni izpolnila svoje naloge.

Dostopnost je pozitivna vloga države pri zagotavljanju nediskriminatornega dostopa vseh do šole in šolanja, ne glede na spol, na starost, kulturo, veroizpoved ... Pri dostopnosti je izrednega pomena zavedanje, da ni prostora za stereotipe, kakor jih posebej izpostavlja 10. člen Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk.⁴

Primernost izobraževalnega sistema zavezuje državo, da s svojo nadzorno vlogo pri zagotavljanju pravice do izobraževanja skrbi za sprejemljive minimalne kriterije izobraževanja, sprejemljive tako za starše kakor za otroke. Izobraževanje ne sme biti indoktrinacija.

Uporabnost je tista značilnost, ki omogoča, da otrok v šoli usvaja tisto, kar mu bo kasneje v življenju koristilo. Mehanizem izobraževanja mora tako izpolniti pogoj prilagodljivosti časovnemu okvirju, kakor tudi zanimanjem otroka.

Poleg države so nad izobraževanjem dolžni bedeti tudi vsi ostali dejavniki – učitelji, starši in civilna družba.

5.3 Učitelji

Učitelj v razredu in izven razreda – zavezuje ga njegov status. Vsak učitelj je dolžan ravnati skladno z njegovim ugledom in položajem, ki ga predpostavlja. Status je vezan na izobraževanje, še bolj pa na dober zgled.

Učiteljem radi očitamo, da svoje delo v učilnici ali predavalnici zlorabljajo na štiri različne načine: (1) indoktrinirajo, ne pa izobražujejo, (2) o spornih vprašanjih niso sposobni ponuditi različnosti mnenj, uravnoteženosti mnenj, (3) so nestrpni do verskih, politično-družbenih stališč in ustvarjajo sovražno vzdušje in (4) prevečkrat ponujajo ideološko obarvane teme.

⁴ 10. člen

Države pogodbenice bodo sprejele vse primerne ukrepe za odpravo diskriminacije žensk, da bi jim zagotovile enake pravice do izobraževanja kot moškim, zlasti pa, da bi na temelju enakosti žensk in moških zagotovile:

- a) enake pogoje glede poklicnega uspeha in usmerjanja, glede dostopa do izobraževalnih programov in pridobitev diplom v izobraževalnih ustanovah vseh kategorij tako v podeželskem kot v mestnem okolju; ta enakost se zagotavlja v predšolskem, splošnem, tehničnem in strokovnem izobraževanju, kot tudi višjem tehničnem izobraževanju in vseh vrstah poklicnega usposabljanja;
- b) dostop do enakih učnih programov, enakih izpitov in učnega osebja z enakimi kvalifikacijami, kot tudi do šolskih prostorov in opreme enake kakovosti;
- c) odpravo tradicionalnega pojmovanja vloge moškega in ženske na vseh stopnjah in v vseh oblikah izobraževanja s spodbujanjem oblikovanja mešanih oddelkov in drugih vrst izobraževanja, ki bi lahko prispevale k uresničitvi tega namena, zlasti pa z revizijo učbenikov in šolskih programov ter prilagajanjem učnih metod;
- d) enake možnosti za štipendije in druge vrste pomoči za študij brez obveznosti vračila;
- e) enake možnosti za dostop do programov permanentnega izobraževanja, vključno s programi za izobraževanje odraslih in za opismenjevanje, zlasti tistih, katerih namen je v čim krajšem času zmanjšati razlike med izobraženostjo moških in žensk;
- f) zmanjšanje stopnje osipa ženske mladine in organizacijo učnih programov za dekleta in ženske, ki so prezgodaj opustile šolanje;
- g) enake možnosti za aktivno ukvarjanje s športom in telesno vzgojo;
- h) dostop do posebnih informacij s področja zdravstvene vzgoje za zagotavljanje zdravja in blaginje družin, vključno z informacijami in nasveti v zvezi z načrtovanjem družine.

5.4 Izobraževanje in ne indoktrinacija

Da ne bo pomote: indoktrinacija ni pričakovanje od učenca, da razume in zna rabiti znanje, ki ga je prejel znotraj discipline (npr. znotraj biologije razumeti procese evolucije, da sprejmejo principe logičnega silogizma ...), indoktrinacija je zloraba svobode v učilnici, ko nekdo ponuja kot resnico nekaj, kar ni bilo preizkušeno z empiričnimi metodami področja (lep primer tega je leta 2016 objavljena raziskava o spolni identiteti, ki je v celoti ovrgla mnenje, da je spolna identiteta gensko pogojena – moški ujet v telesu ženske in obratno; raziskavo sta objavila Lawrence S. Mayer in Paul R. McHugh v The New Atlantis, z naslovom Sexuality and Gender).

O indoktrinaciji govorimo takrat, ko od učenca zahtevamo, da sprejme strokovno sporno navajanje določenih dejstev. Kolikor bi učitelj to počel s pozicije dogmatičnosti, bi na svojih izvajanjih vztrajal in ne bi omogočil izpodbijanja veljavnosti ali predhodnega preverjanja in možnosti divergentnega pristopa, takrat učitelj indoktrinira.

5.5 Uravnoveženost mnenj

Neuravnoveženost je takrat, če učitelj v učilnici nastopa pristransko in učencem ne omogoča nasprotnih ali izoblikovanja lastnih stališč. Neetično bi bilo, če bi učitelji ne sledili sprejetim učnim smernicam, kljub temu pa ima vsak možnost, da obravnavani predmet ali snov predstavi kreativno (glede na izbiro snovi, glede na izbiro pomagal pri predstavitvi itd.).

Neuravnoveženost se očita takrat, ko se zanemarja ali celo opušča dokaze, ki so bistveni za razumevanje snovi.

Nestrpnost, sovražno verbalno okolje, ki je posledica prizadevanja v protidiskriminacijskih postopkih. Gre za prakse, ko se zavrača izražanje, ki se šteje za žaljivo za rasne, etnične, religiozne ali druge manjšine. Koncept je zadnje čase izrazito prisoten v žaljenju verskih ali političnih usmeritev (smrt klerofašizmu).

Ideološko obarvane teme so tiste teme, kjer se uporabljajo kontroverzni pristopi in navadno se skuša to izključiti iz razreda ali vključevanje v snov nepomembnih dejstev (učitelj govori o svojih depresijah). Vsekakor se je treba zavedati, da je nujno potrebno ločiti med relevantnim in nerelevantnim (nepomembnim) gradivom, namenjenim razpravi.

5.6 Intelligence prihodnosti – učenci in starši

Učiteljem bodo starši zelo zamerili, če bodo na govorilnih urah slišali, da je inteligentnost njihovega otroka postavljena pod vprašaj. In v resnici, tako Galimberti, imajo starši prav (Galimberti, 2011, 81).

Skladno z določbami Splošne deklaracije človekovih pravic so starši tisti, ki imajo prednostno pravico pri izbiri vrste izobraževanja svojih otrok, prav tako o tem govori Ustava, ki v 41. členu staršem pripisuje vzgojno pravico do verske in moralne vzgoje, v 54. členu o pravici in dolžnosti izobraževanja, in pogoje, kdaj stopi na mesto staršev država, v 56. členu. Se pravi, tako Steinerjeva, so starši eden tistih elementov, ki imajo pri izobraževanju in vzgoji primarno vlogo.

5.7 Pravica biti izobražen je pravica in potreba hkrati

Bo učenčeva pravica v pravici o izobraževanju biti izobražen in ob bogastvu informacij, kultur, načinov mišljenja in vrednotenja ob konvergentnem pristopu, ki prevladuje v naših šolah, to sposoben 'prebaviti'? Gardner postavlja tezo, da bo potrebno poleg divergentnega pristopa v izobraževanje vključiti še t. i. pristop oblikovanja inteligenc in priporoča usklajeno delovanje petih pojavnih oblik inteligentnosti: urejajoče, sintetične, ustvarjalne, spoštljive in etične inteligentnosti (Gardner, 2006, Kindle).

Urejajoča inteligentnost – omogoča ločevati med resničnim in lažnim, dejstvi in domišljijo, abstraktnim in konkretnim. Ta tip inteligentnosti se razvije v prvih letih osnovnega šolanja, ko šola otroku vcepi pravila za zavedanje sveta, v katerem živi.

Sintetična inteligentnost – omogoča obdelavo več virov informacij in na osnovi njih sintetizira v eno. Učenca izuri v sposobnosti preverjanja skladnosti povezav, jasno izražen pomen in enovitost.

Ustvarjalna inteligentnost – omogoča na osnovi obstoječega znanja novo znanje. Da gre resnično za novo znanje, tako Gardner, se kaže v tem, da se je zaradi posameznikovega prispevka, področje bistveno spremenilo (Gardner, 2006, Kindle). Galimberti postopke opiše kot "postavljanje nenavadnih (neobičajnih) vprašanj, ki jih kulturno okolje, kjer so bila postavljena, ne pričakuje (Galimberti, 2011, 96).

Spoštljiva inteligentnost je posledica 'nepričakovanih' rešitev in je posledica odprtega pristopa k razlikam in drugačnosti. Globalizacija je tisti izziv, ki širi obzorje izobraženosti, in je tisti dejavnik, ki povezuje. Naloga spoštljive inteligentnosti je, da zastopa 'relativizem', ki ga ideologije ne prenesejo (Gardner, 2006, Kindle).

Etična inteligentnost je moment, ki presega načela lastne vesti. Najhuje je, če se zgodi poistovetenje z lastnimi interesi in odpade skrb za skupno odgovornost. V tem primeru, tako Galimberti, bi bilo dobro preveriti tudi etično inteligentnost učiteljev (Galimberti, 2011, 97; Gardner, 2006, Kindle edition).

6 Globalno izobraževanje in zgodovinska izkušnja

V Evropi je bil za potrebe globalnega izobraževanja ustanovljen Center sever-jug, ki bi mrežil pedagoške delavce, da bi mogli razumeti in uresničevati pobude za globalno izobraževanje. Naloge Centra so definirane v dveh smereh: (1) ozaveščanje Evrope o vprašanih globalne soodvisnosti in solidarnosti z izobraževanjem in mladinskimi programi in (2) spodbujanje politik solidarnosti med severom in jugom v skladu s cilji in načeli Sveta Evrope z dialogom med Evropo, državami južnega Sredozemlja in Afriko. Globalno izobraževanje, tako Maastrichtska deklaracija o globalnem izobraževanju, vključuje izobraževanje za razvoj, izobraževanje za človekove pravice, izobraževanje za trajnost, izobraževanje za mir in preprečevanje konfliktov ter medkulturno izobraževanje, kar predstavlja globalno razsežnost izobraževanja za državljanstvo.

Utemeljitelji Globalnega izobraževanja se sklicujejo na Splošno deklaracijo človekovih pravic, ki govori o izobraževanju, ki mora biti usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti ter utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Izobraževanje mora spodbujati razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi, rasnimi ali verskimi skupinami ter podpirati delovanje Združenih narodov za ohranjanje miru.

Po definiciji je globalno izobraževanje izobraževanje, ki ljudem odpira oči in um za resničnosti globaliziranega sveta ter jih prebuja, da bi bilo mogoče uresničiti pravičnejši svet, v katerem bi bilo več enakosti in človekovih pravic za vse. Pomeni, da vključuje izobraževanje za razvoj, izobraževanje za človekove pravice, izobraževanje za trajnost, izobraževanje za mir in preprečevanje konfliktov ter medkulturno izobraževanje; kar predstavlja globalno razsežnost izobraževanja za državljanstvo (Smernice, 2008, 5 sl.).

Globalizacija seveda ni nov pojav. Pojav je star vsaj toliko, kolikor so stare Univerze v Evropi, vsaj od visokega srednjega veka dalje. Z vidika izobraževanja so poudarki ostali isti, razlika je samo v oddaljenosti, jeziku (latinščina) in številu ljudi, ki je potovalo po Evropi. Jezik vseh Evropejcev je bila latinščina. Izobraženci s severa so potovali na jug, z juga na sever, so se naučili jezika, usvojili miselni sistem, hkrati pa v svojem avtohtonem jeziku obvladovali miselni sistem, ki so ga prejeli od svojih učiteljev v Bologni, Parizu, Montpellieru ali Oxfordu. Samo za primer, pravnik Joos de Damhouder, Belgijec po rodu, je svoje znanje nabiral v Louvenu in Orleansu v Evropi 16. stoletja. Njegovo delo s področja kazenskega prava je imelo dolgotrajen vpliv na razvoj kazenskega prava v Evropi. Švicarski zdravnik in alkimist, astrolog in okulist Paracelsus je svoje znanje nabiral v Ferrari, na Dunaju, v Baslu in Bologni. To sta samo dva primera, obstaja jih veliko. In kaj nam sporočajo? Zgodovinska globalizacija je zgled, saj so bili razumniki sposobni vsaj dveh miselnih sistemov, za razliko od danes, ko bi zaradi razumarske lenobe najraje vse poistovetili in uniformirali, hkrati pa dopuščamo genocid identitete.

7 Sklep

Na osnovi zapisanega morem zaključiti: pravica biti izobražen je pravica in potreba hkrati. Je tisto, kar izključuje indoktrinacijo, omogoča uravnoteženost in zagotavlja kritično vrednotenje nastale situacije. Izobraženec ne bo nikoli dopustil, da bi ne prišlo do izpolnitve civilizacijskih predpostavk in ne bo dopustil indoktrinacije.

Kolikor bodo pri procesu izobraževanja sovpadali vsi dejavniki – država, družina (starši in otrok) in učitelj – ne bo genocida identitete in hkrati bo izpolnjena druga predpostavka Ciceronove maksime – 'patria civitatis'!

8 Viri

Konvencija o otrokovih pravicah. Pridobljeno 1. 11. 2019, URL: www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/.

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Pridobljeno 1. 11. 2019, URL: www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/mednarodni-pakt-o-drzavljskih-in-politichnih-pravicah/.

Splošna deklaracija deklaracija človekovih pravic. Uradni list RS, št. 24/2018, z dne 13.4.2018, str. 91 sl.

Ustava RS, Spletna stran Ustavnega sodišča RS. Pridobljeno 1. 11. 2019, URL: www.us-rs.si/media/ustava.republike.slovenije.pdf.

Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah. Pridobljeno 1. 11. 2019, URL: www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-

narodov/mednarodni-pakt-o-drzavljskih-in-politicnih-pravicah/.

Maastrichtska deklaracija o globalnem izobraževanju, 15. do 17. november 2002. Pridobljeno 1. 11. 2019, URL: <https://rm.coe.int/168070eb93>.

Smernice za globalno izobraževanje, 2008. Zasnova in metodologij globalnega izobraževanja za izobraževalce in oblikovalce politik, Lizbona.

9 Literatura

Benedek, W., 2009. Menschenrechte verstehen. Handbuch zur Menschenrechtsbildung, ein Beitrag zum Netzwerk menschlicher Sicherheit. Berlin, BWV Berliner Wissenschaftsverlag.

Comte-Sponville, A., 1995. Mala razprava o velikih vrlinah. Knjige na metre. Ljubljana, 2002.

Galimberti, U., 2011. Miti našega časa. Ljubljana, Modrijan.

Gardner, H., 2006. Five Minds for the Future. Harvard Business School Press.

Kranjc, J., 2014. Pozabljena latinščina. Ljubljana, Ius software.

Küng, H., 1998. A Global Ethics for Global Politics and Economics. New York, Oxford, Oxford University Press.

Mayer, L. S.; McHugh, P. R., 2016. Sexuality and Gender. The New Atlantis. Pridobljeno 1. 11. 2019, URL: www.thenewatlantis.com/publications/executive-summary-sexuality-and-gender.

Zapisano v kulturni dediščini

Written in the Heritage

Verena Perko, doc. ddr., arheologinja, muezologinja

verena.perko@siol.net

Povzetek

Prispevek obravnava kulturno dediščino kot temeljni vir znanja o človekovanju in kot najpomembnejši izobraževalni, identitetni, razvojno gospodarski in družbeno politični kapital. Kulturna dediščina je predmet raziskav številnih temeljnih znanosti, ki z empiričnimi metodami utrjujejo sicer poglobljen, pa vendar zamejen in enostranski pogled na preteklost in s tem tudi na človekovanje in družbeni pomen dediščine. Prispevek poskuša prepoznati vzroke za enostransko obravnavo dediščine v politični korektnosti znanstvenih obravnav in razkriva alarmantno stanje v slovenski družbi, ki zanemarja vidike kulturne dediščine kot vir poznavanja in spoštovanja slovenstva.

Abstract

The following article discusses cultural heritage as a fundamental source of knowledge and the core of educational, identity, economic and socio-political processes. Cultural heritage has been the subject of research by numerous different science fields. Through empirical research a profound, yet limited and unilateral perspective of the past and of humanity have been consolidated. The article is trying to establish the causes for the unilateral handling of heritage in light of politically correct scientific research. It is unveiling an alarming state of mind in the Slovenian society, which has been neglecting a perspective of cultural heritage as a source of knowledge and the respect of Slovenian national identity.

34

Ključne besede: identiteta, kulturna dediščina, slovenstvo

Keywords: identity, cultural heritage, Slovenian national identity

1 Uvod

Kulturna dediščina je temeljni vir znanja o človekovanju in najpomembnejši izobraževalni, identitetni, razvojno gospodarski ter družbenopolitični kapital. Je predmet raziskav številnih temeljnih znanosti, ki z empiričnimi metodami utrjujejo sicer poglobljen, pa vendar zamejen in enostranski pogled na preteklost in človekovanje. V znanstveni rigidnosti in politični korektnosti je moč prepoznati vzroke za enostransko obravnavo dediščine in zanemarjanje identitetnih dediščinskih vidikov kot vira spoštovanja in ohranjanja slovenstva.

2 Kulturna dediščina, dokument in vir človekovanja

2.1 Odnos empiričnih znanosti do dediščinskih vrednot

Snovna kulturna dediščina je »zapis«, ki ga je človekovanje »odtisnilo« v okolje in je krovni dokaz človekovega bivanja v neki dobi in temeljni odsev njegovega ukulturnjanja. V skladu z evolucionističnim naukom, nekritično prenesenem s področja biologije v kulturno sfero, temu pravimo razvoj. Zato uvrščamo tehnološko sodobnejše kulture na višjo stopnjo (človekovega) razvoja, medtem ko veljajo revnejše in tehnološko podhranjene za manj razvite. Še ne tako dolgo nazaj smo jih imenovali primitivna, pri čemer so njihova edinstvena znanja, izvorni načini sonaravnega bivanja in njihove kulturne vrednote ostala spregledana. Arheologija (temeljna dediščinska znanost) je, podobno kot večina sodobnih znanosti, empirična in se ne ukvarja z vrednotami, kot tudi ne z etiko in vprašanji morale – dediščina pa je dejansko predvsem področje etike. Arheologija interpretira preteklost (ter s tem človekovanje) v okviru materialnih, empirično pridobljenih dokazov. Pri tem neizbežno zanemarja duhovno in presežno, ki je bistvo človekovanja in s tem tudi kulturne dediščine. Najnovejše teorije s področja dediščine poudarjajo, da naše razumevanje preteklosti (navkljub empiričnemu značaju temeljnih raziskav) odraža v prvi vrsti naše osebno doživljanje, pri čemer je odločilnega pomena naš družbeno socialni status in družbeno vrednotenje določene dediščine. Poenostavljeno povedano, objektivno interpretiranje preteklosti (in s tem tudi dediščine) ni mogoče. In naprej, raziskovanje preteklosti je vedno zamejeno s kulturnopolitično situacijo raziskovalca in še posebej raziskovalne ustanove. Ta je običajno trdno ujeta v znanstvene tokove in učinkovito vtkana v procese vladanja, ki potekajo po sistemu ekspertiz. Ekspertna mnenja so delo strokovnih služb v znanstvenih ustanovah, kar jim posledično jemlje politično nevtralnost.

35

Enako je tudi znanstvena interpretacija kulturne dediščine trdno nujno ujeta v empirično zamejenost in ločena od vprašanj opomenjenja, če se izrazimo filozofsko. Kar je logično, saj se naloge in poslanstvo znanstvenih raziskav ne nanašajo na prepoznavanje vrednot in iskanje smisla, kar so področja filozofije in teologije. Tu trčimo na svojevrsten absurd. Dediščina, ki je v domeni empiričnih znanosti, je prvenstveno območje etičnega, občečloveških in duhovnih vrednot, ki na ta način ostajajo večidel neodkrite (lahko pa tudi prikrite ali namerno zamolčane). Najlažje to razložimo s pomočjo mednarodnih listin, slovenske zakonodaje in ustave v tistih členih, ki se nanašajo na kulturo in varstvo kulturne dediščine. Bistvo je izraženo v pravici do uživanja kulture, do izobraževanja in kulturnega udejstvovanja, do izražanja svoje lastne identitete in s pravico do osebnega razvoja ter razvoja skupnosti. Našteto opazno presega polje empiričnega in se širi na območje vrednot, doživljajsko čustvenega in duhovnega. Je v posesti presežnega, kot je tudi človek sam presežno bitje.

Pomudimo se pri dveh morda najpomembnejših dediščinskih dejavnikih, izobraževanju in identiteti. Oboje je dvosmeren, medsebojno neločljivo prepleten proces. Izobraževalne vsebine in znanja usmerjajo identitetne procese. In obratno, identiteta pogojuje in sooblikuje percepcijo in razumevanje izobraževalnih vsebin, pri čemer igra pomembno vlogo družbeno-kulturna pripadnost posameznika in naravno okolje pripadajoče skupnosti. Našteto je tudi odločilnega pomena pri oblikovanju človekovega svetovnega nazora, osebne vere in vrednot. S tem je začrtan, ne pa tudi dokončno izoblikovan okvir dojemanja, sprejemanja in razumevanja preteklosti in dediščine kot nosilke in dokumenta te preteklosti ter sooblikovalke sodobnosti. Naj sklenemo. Dediščina je temeljni narodov in osebni identitetni kapital.

2.2 Od teorije k narodovanju

Kdorkoli malce od bliže pozna (ljubezenski) odnos Italijanov ali Hrvatov do svoje lastne kulturne dediščine, se mora vprašati, kako je mogoče, da smo Slovenci tako mlačni, indiferentni, da ne rečem malomarni do svoje lastne identitete in dediščine kot njenega izraza. Tema je intrigantna in malo raziskana, kar bi bilo moč razumeti kot dodaten dokaz slovenskega pišmeuharstva. Vprašanje je vredno vsaj kratkega kulturnozgodovinskega razmišljanja. Predvidevati je mogoče, da se je tak odnos oblikoval predvsem v družbenopolitični in ekonomski valilnici 20. in 21. stoletja. Nemajhnega pomena je bila tudi majhnost slovenskega narodnega telesa in dolgotrajna vključenost v tujo, Habsburško monarhijo. Skupna država južnih Slovanov se je kmalu razblinila v diktaturo in se iztekla z okupacijo in katastrofalno vojno ter se nadaljevala s povojno (identitetno in dediščinsko) totalitaristično ujmo. Poskušajmo ujeti nekaj presodnih pogledov na našo preteklost.

2.3 Kdor (namerno) pozabi, je obsojen na (nenamerno) spominjanje

Za oblikovanje slovenskega jezika in nastanek najstarejših zapisov v slovenščini t.i. Brižinskih spomenikov so bili odločilni dogodki v 9. stoletju. Prizadevanja frankovske države za oblast v Panoniji in politično vmešavanje Bizanca je pripeljalo do tega, da je bizantinski car Mihael III. odposlal brata sv. Cirila in Metoda z učenci z misijonsko (in brez dvoma tudi politično) nalogo med slovanska panonska ljudstva. Razvila sta prvo slovansko pisavo, glagolico, sestavila zakonik, prevedla liturgične knjige in del Svetega pisma. S svojim delovanjem sta bila pri širjenju krščanstva tako zelo uspešna, da jima je papež Hadrijan II. s posebnim dokumentom dovolil opravljati bogoslužje v starocerkvenoslovanskem jeziku, ki je bil na ta način postavljen ob bok hebrejskemu, grškemu in latinskemu, tedaj edinim jezikom bogoslužja. Če je bila Velika Moravska s svojimi prizadevanji za pokristjanjevanje v slovanskem jeziku oddaljena od slovanskih alpskih kneževin (pod frankovsko nadoblastjo), pa je Kocljeva Spodnja Panonija segala vse do Ptuja. Sveta brata sta na poti v Rim prepotovala naše kraje. Njuno delovanje je brez dvoma odmevalo med ljudstvom ter na nek način prisililo frankovsko oblast k rabi ljudem razumljivega jezika in s tem botrovalo tudi k nastanku zapisov. Obrazca splošne spovedi in priporočilo k spovedi, ki so danes poznani kot Brižinski spomeniki, so nastali morda pred letom 1000. Zapisani so v latinici, vendar v jeziku, ki ga slovenisti prepoznavajo kot najstarejšo obliko slovenščine. Jezikovne značilnosti zapisa opravičujejo domnevo, da se je skupnost kneževine Karantanije in Karniole takrat že razločevala od sosedov, npr. Hrvatov in njihovega jezika.

Druga zgodovinska epizoda, ki je doprinesla k oblikovanju slovenstva, je doba celjskih knezov. Dogodek, ki je postavil Celjane v središče evropske zgodovine, je bila poroka Barbare z ogrskim kraljem Sigismundom, prijateljem in zaveznikom njenega očeta Hermana. Sigismund je kmalu postal vladar Rimsko nemškega cesarstva. Njegova dobro izobražena najstniška žena, kraljica Barbara, je postala nadvse sposobna vladarica, ki ji je Sigismund prepustil velik del vladarskih poslov. Zaradi kasnejšega toka zgodovinskih dogodkov si je Barbara namesto občudovanja pridobila sramotno, ponižujoče obrekovanje. Celjani so s politično zvestobo Sigismundu, ki je krvavo obračunal s hrvaškimi plemiči, najprej obilno poželi sovraštvo s hrvaške strani. Po Ulrihovi smrti v Beogradu, leta 1456, ko je posest Celjskih prešla v roke Habsburžanov, njihovih gorkih tekmecev in sovražnikov, pa je padel v nemilost tudi njihov spomin. Barbaro so (ne sicer čisto brez njene lastne krivde) spremenili v črno kraljico in simbol izprijenih vladaric. Njeno bistroumno, suvereno vladanje in vpliv, ki ga je imela v evropskih deželah, so potonili v namerno očrnjeno

spominjanje. Šele izid novih študij je odkril (politične) vzroke negativnih konotacij starega zgodovinopisja. Ostal pa je svojevrsten spomenik politično intelektualnega svetovljanstva Celjskih. Pred desetletji je bil v Knežjem dvoru sredi Celja odkrit rimskodobni kip neznane cesarice. Očitno so ga celjski grofje v času Hermana in Barbare vzdali v pročelje nove pozidane upravne palače in dvora. Kip je kot žlahtna dediščina antične Celeie izpričeval status in izobraženski ponos lastnikov nad bogato celjsko preteklostjo. Kot obliž na pohabljeni spomin, ki ga je Celjanom prizadela (tudi novejša) zgodovina, se zdijo tri zvezdice, ki so zasijale v grbu mlade slovenske države.

Tretja epizoda pripada Habsburški monarhiji, pod njenim okriljem smo Slovenci ostali vse do konca prve svetovne vojne. Monarhija je bila mačehovska do manjših narodov in njihove dediščine. Sklop cesarskih odlokov, zametkov dediščinske zakonodaje in začetki konservatorstva pa so bili ključnega pomena tudi za našo dediščino in izobraževanje prvih slovenskih strokovnjakov, med njimi najpomembnejšega dr. Franceta Steleta. Doba 19. stoletja je postala tudi doba ustanavljanja in gradnje muzejev. Pred domala 200 leti je nastal tudi Stanovski, kasneje Deželni in danes Narodni muzej v Ljubljani. Razmahnila so se narodno-pobudniška gibanja, ki so s kulturnim delovanjem močno vplivala na oblikovanje narodne zavesti. Ne le ognjevito umetniško ustvarjanje posebej na področju slovenske besede, tudi slovenska zastava, narodna noša in mnogi simboli slovenstva so nastali kot znak narodne zavednosti in izraz narodne pripadnosti. Panslavistično umetniško gibanje je ta čas dobilo politični značaj in pognalo v klitje že zdavnaj sanjano skupno južnoslovansko državo. In seveda mnogo prispevalo k čustvenemu zanosu skupnega slovanstva.

Četrta epizoda je čas dvajsetega stoletja, ki je bil za Slovence navkljub osamosvojitvenemu procesu, tragičen. Gotovo je k temu doprinesla majhnost in nikoli presežena ideološka razdeljenost narodnostnega telesa, neprimerno več pa so pridonesla vojna uničenja, povojni poboji in eksodus ter splošno, slovenstvu nenaklonjeno politično okolje. Ni moč zaobiti močne pripadnosti veri, domu in jeziku predvojnega, pretežno kmečkega katoliškega prebivalstva, ki je prevladovalo tudi številčno. Tudi katoliško izobraženstvo, med njimi meščanski in obrtniški sloj ter industrialci, so svojo narodno identiteto izpričevali z živahnim javnim življenjem in političnim udejstvovanjem. Vendar je bila že pred drugo vojno slovenska identiteta potisnjena v senco velikosrbske nacionalnosti in hrvaškega boja za enak položaj. Nič od tega pa se ne more kosati s kataklizmo druge vojne, ki je s trojnostjo spopada (boj proti okupatorju, državljanska vojna in komunistična revolucija) izsekala pot povojnim grozotam. Poboji in eksodus so zadali najhujšo izgubo vernemu in najbolj narodno zavednemu katoliškemu prebivalstvu. Politične čistke so iz javnega življenja pospravile ostanke katoliških izobražencev. Povojno ideološko obračunavanje z nasprotniki revolucije in delovnega ljudstva je dobilo epilog v nacionalizacijah, zaplembah in razlastitvah, požigih gradov in rušenjih cerkva. Kmet in meščan ali klasično izobražen, veren in zaveden Slovenec, kaj šele aristokrat, so ostali brez (politične) domovinske pravice. In enako se je godilo kmečki, meščanski, verski in aristokratski kulturni dediščini, ki je preživela vojno viхро. In ki, kar je treba posebej poudariti, ni bila prepoznana kot vrednota, ki bi jo varoval še pred koncem vojne sprejet dekret SNOS-a o zaščiti kulturne dediščine. Dekret je postal temelj slovenske dediščinske zakonodaje (tudi sedanje) in je temeljil predvsem na varovanju tistega, kar je po mnenju politične oblasti služilo delavskemu razredu in ohranjanju pridobitev komunistične revolucije. Zrastli so številni muzeji, zavodi za spomeniško varstvo, knjižnice in arhivi, odprte so bile študijske smeri za temeljne znanosti s področja kulturne dediščine, nekajkrat je bila dopolnjena zakonodaja in sprejeta je bila večina mednarodnih listin o varstvu kulturne dediščine.

Na koncu si je treba zastaviti vprašanje: kaj večinskemu (marksistično) internacionalistično usmerjenemu prebivalstvu Slovenije pomeni kulturna dediščina našega podeželja? Jo doživlja kot

vrednoto? Kaj mu pomeni žlahtna meščanska arhitektura in sakralna dediščina, ki skupaj z antično omiko in judovstvom simbolno prežemata tudi evropske korenine. Nič, navsezadnje se je krščanstvu odrekla tudi mati Evropa. Kako je v slovenskem spominu zapisana aristokracija, mar niso ruševine gradov bolj spomenik revoluciji kot srednjeveškemu plemstvu? Kako obeležujemo judovsko dediščino, ki smo se ji odpovedali že v srednjem veku in jo domala izničili med vojno in v povojnem času? Kako je z Romi (med drugim jim slovenska ozkosrčnost ne zmore podeliti niti kotička večnega počitka v »najlepšem« mestu na svetu). Če smo v naštetem zaslutili srž odgovora, imamo na dlani odnos do velikega dela kulturne dediščine, nosilke identitetnih vrednot in izvirnega »zapisa« kolektivnega spomina in opomina na drugačnost (od diriganega, politično uniformnega totalitarizma). Navkljub temu pa je treba priznati, da je tudi povojno obdobje marksističnega proletarstva razvilo svojevrstne vrednote: pripadnost, enakost, solidarnost (do sebi enakih) in pri veliko tistih, ki niso razumeli bistva sistema in/ali so ga (konformistično) podpirali, tudi zvestobo in predanost političnim idealom. Najbrž lahko k tem svojevrstnim vrednotam prištejemo tudi (ideološko) slepoto za slabosti režima in njegova zla dejanja. Marksizem je razvil tudi vrednoto posebne vrste, internacionalizem, posebej »rezerviran« za manjše narode in narodne manjšine. Služil je kot edinstveni trojanski konj. V ideološki slepi predanosti nad-narodnostnim (proletarskim) vrednotam je v drobovju skrival zlodejno zanikanje narodne istovetnosti in sejal strup nestrpnosti do manjših (političnih) tvorb, njihove kulture in jezika in s tem neizogibno plodil nacionalizem pri vodilnih narodih in nazadnje obrodil krvave obračune na Balkanu.

3 Zaključek: dediščina, ogledalo sodobne družbe

Če lahko na koncu ugotovimo, da je bila kulturna dediščina premagancev in sovražnikov delavskega razreda v času po drugi vojni potisnjena v sfero zasebnega in so bile v nasprotju s tem protežirane in pospešeno razvijane proletarske vrednote komunizma, potem lahko zelo natančno prepoznamo stanje današnjega okleščenega slovenskega duha. Zanemarjena (in uničena) dediščina ne more polnokrvno izražati večplastne in raznovrstne narodne identitete. Bolje rečeno, z izginjanjem kulturne dediščine umira tudi slovenstvo. Žal pa je podivjani liberalizem po ustanovitvi lastne države brisanje identitetnih procesov (in uničevanje dediščine) še pospešil. Dodatno je poškodoval in uničil tudi povojno zapuščino, npr. industrijsko in naravno dediščino. Propadle so še tiste vrednote in identitete, ki so zrastle v času enopartijskega jugoslovanstva.

Kaj reči na koncu, da ne bi bil tekst enostransko razumljen kot klic k nacionalizmu in šovinizmu do vseh in vsega, kar ni »naše«? Tako kot krščanstvo nas tudi slovenstvo zavezuje k etičnosti. K spoštovanju drugačnosti, odprtosti in dobronamernosti do tujega. Da bi bili pa tega sposobni, se je potrebno usidrati v lastnih vrednotah, razviti svojo identiteto, usnovljeno v kulturni dediščini in simbolno izraženo v maternem jeziku.

Raziskovanje preteklosti temelji na preučevanju in ohranjanju kulturne dediščine kot nosilke identitetnih in izobraževalnih procesov. Služi človeštvu za prepoznavanje svoje lastne podobe, tako tiste svetle kot tudi vseh njenih zlih temin in slepot.

4 Viri in literatura

Anico, M.; Peralta, E. (ured.), 2009. *Heritage and Identity: Engagement and Demission in the Contemporary World*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Dvořáková, D., 2019. *Barbara Celjska. Črna kraljica (1392-1451). Življenjska zgodba ogrske, rimsko-nemške in češke kraljice*. Celje, Mohorjeva družba.

Glenny, M., 2012. *The Balkans 1804-2012. Nationalism, War and the Great Powers*. London, Granta Publications.

Graham, B.; Howard, P. (ured.), 2008. *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*. Aldershot, Ashgate.

Grdina, I. 2003. *Slovenci med tradicijo in perspektivo. Politični mozaik 1860-1918*. Ljubljana, Študentska založba.

Perko, V., 2014. *Muzeologija. Arheologija za javnost*. Muzej Krasa. Ljubljana, Kinetik.

Smith, L., 2006. *Uses of Heritage*. London, New York: Routledge.

Pouk geografije in vzgoja za ljubezen do domovine in države

Geography Teaching and the Love of the Homeland and Respect to the Country

dr. Jurij Kunaver

redni in zaslužni profesor Univerze v Ljubljani, jurij.kunaver@siol.net

Povzetek

Pričakovanje, da je vzgoja za ljubezen do domovine in države nekaj samoumevnega, ker se s tem implicite ukvarjajo nekateri šolski predmeti bolj kot drugi, je do neke mere zmotno. Tako je s poukom geografije, ki naj bi bil skupaj z zgodovino in slovenščino med prvimi poklican, da mladega človeka izobrazijo in vzgoji v poznavalca, častilca in branilca lastne domovine. A izkaže se, da je to precej daleč od realnosti, ker na uspešnost omenjene vzgoje delujejo najrazličnejše okoliščine. Najprej je tu mladostno dozorevanje, v katerem se ozaveščenost o domovini in državi izoblikuje in utrjuje precej počasi in postopoma. Od mladega človeka je pretirano pričakovati, da bo tisto, kar sliši pri pouku o lastni domovini, takoj preobrazil v čustvo, ki se mu reče ljubezen do nje. Šele ko se taka snov ponovno in ponovno obravnava ter utrdi na terenu, na ekskurzijah, ko se golemu učenju pridružijo še drugačni dražljaji od vsakodnevnih, kakršni so lastno opazovanje, doživljanje in izkustvo, je mogoče pričakovati prve odzive. A teh oblik pouka je razmeroma malo. Še najmanj je doživljanja in razumevanja stisk, ki so jim bili in so še izpostavljeni najbolj ranljivi deli slovenske zamejske skupnosti. Prav tam Slovenci, ki niso državljani Slovenije, ne morejo brez pomislekov in celo bojzani jasno reči, kaj je njihova domovina. Veliko, če ne največ, je zato uspešnost vzgoje za ljubezen do domovine odvisna od znanja, načitanosti in spretnosti učitelja, od izbire učne tematike, besedil, literature ter ciljev na terenu, in seveda od pogostosti takega pouka. Splošna uspešnost te vrste vzgoje je odvisna še od vrste dejavnikov, med katerimi so v ospredju zlasti starši. Ne samo učiteljem, tudi njim bi bilo koristno posredovati priporočila, zakaj je povečana skrb za domoljubno ozaveščenost bodočih državljanov Slovenije, zlasti v sedanjem času, tako pomembna.

Abstract

The expectation that education for the love of the homeland and the country is taken for granted, because some school subjects are more implicitly involved in this than others, is to some extent misleading. This is also the case with geography lessons, which together with history and Slovene are among the first to be called upon to educate the young man into a connoisseur, worshiper and defender of his own homeland. But it turns out that this is far from reality, because the success of the mentioned education is influenced by a variety of circumstances. First of all, there is a youthful maturity in which awareness of the homeland and the country is formed and consolidated rather slowly and gradually. It is an exaggeration to expect a young man to immediately transform what he hears when teaching about his own country into an emotion called love for here. Only when such a substance is reconsidered and consolidated in the field, on excursions, when immense

learning is joined by immense stimuli from everyday life, such as one's own observation, experience and experience, can the first responses be expected. But these forms of instruction are relatively few. The least is the experience and understanding of the hardships to which the most vulnerable parts of the Slovenian cross-border community have been and are still exposed. It is precisely there that Slovenians, who are not Slovenian citizens cannot, without hesitation and even fear, say clearly what their motherland is. Much, if not most, therefore, the success of education for a love for the homeland depends on the knowledge, readiness and skills of the teacher, on the choice of teaching topics, texts, literature and goals in the field, and of course on the frequency of such instruction. The overall success of this type of upbringing also depends on a number of factors, with parents in particular. Not only teachers, but it would also be useful for them to provide recommendations on why increased concern for the patriotic awareness of future Slovenian citizens, especially in the present time, is so important.

Ključne besede: ljubezen do domovine, pouk geografije, terensko spoznavanje, učitelj geografije, zamejski Slovenci

Keywords: love of the homeland, teaching geography, field excursions, geography teacher, cross-border Slovenians

1 Uvod

Medtem ko je naučenost pri posameznih predmetih na vseh starostnih stopnjah načelno mogoče izmeriti, je ljubezen do domovine in države praktično neizmerljiva. O tem, kako je ta rasla v meni, se razvijala in krepila, v nekaj besedah. Ko se tega čustva še nisem zavedal, v otroštvu in v času odraščanja, mi je bila privzgojena nezavedno. Pozneje se je nadgrajevala z nešteti spoznanji, doživetji in izkušnjami. Ta ljubezen mi je bila vsajena v srce in dušo na nevsiljiv način, od staršev. Take vzgoje, kot sem je bil deležen jaz, ni imel vsak. Vzgoje, katere temelj je bilo nenehno spoznavanje sveta okoli sebe, zlasti izven štirih domačih sten. Za spoznavanje izvenslovenskega okolja, kar danes ni nič posebnega, v moji mladosti praktično ni bilo pogojev. Namesto tega so v meni zapustili globoko sled nešteti izleti v povojnem času, vse do konca srednje šole, za kar ni bilo nobenih ovir. S slovenskim krasom in alpskim svetom sem se dobesedno poistovetil. A ne samo z naravo, ki jo je moj oče vedno postavljal v prvi plan, ampak tudi s slovenskim človekom, ki smo ga srečevali na svojih poteh. Postajal sem pozoren na kmečkega človeka, delavca ali tudi lovca, ki nam je prišel naproti, bodisi na Cerkniskem jezeru ali v Kamniški Bistrici, Bohinju, Radovni ali v dolini Vrat, na njegov način govora, zlasti na narečje. Celo na kmetijah v ljubljanskih Dravljah in v suhokrajinskem Kamenju sem odkrival vrednote klenih Slovencev. Sledila je višja stopnja geografskih razodetij v času študija, ko nas je po prej neznanem slovenjegoriškem in prekmurskem svetu v petdesetih letih vodil profesor Svetozar Ilešič in z ljubeznijo govoril o svojih rojaki. Tako sem spoznal, da Slovenije ne sestavljajo samo lepe gore in zanimiv kras, ampak tudi gričevje in ploden ravninski svet. V naslednjih desetletjih se je moj občutek domoljubne samozavesti samo še krepil. Raziskovanje slovenskih Alp mi je ponudilo možnost, da jih predstavim tudi tujini. Na mnogih strokovnih srečanjih sem predaval o njihovih posebnostih in pri tem spoznaval, da niso kar tako, da imamo tudi pri nas mnogo izjemnih naravnih pojavov, zaradi katerih se lahko primerjamo s tujino. Kadar sem se od tam vračal domov čez mejne prehode in zagledal najprej zastavo sosednje države, sem z očmi takoj začel iskati tudi našo, lastno!

2 Geografske primerjave ali kaj je več vredno: veliko ali majhno

Primerjave, absolutne in relativne, so priljubljena tema v diskusijah o mednarodnem pomenu, ugledu in položaju kakšne države, tudi Slovenije. Ena največjih posebnosti, človeška ribica, je samo del podzemeljske favne, po kateri slovimo kot ena najbogatejših držav na svetu! Tako trdijo speleobiologi in lahko jim verjamemo. Smo klasična dežela krasa, kjer so se rojevali krasoslovni pojmi in termini. S takim primatom bi se še kako radi pohvalili v marsikateri mnogo večji evropski državi, ki ji prav tako ne manjka kraškega ozemlja. Na eni od državnih proslav smo slišali, da imamo največ narečij na svetu glede na število prebivalcev. Pri absolutnih vrednostih in primerjavah pa nam vseeno kmalu zmanjka sape. Zato bolj prav pridejo relativne primerjave.

Tako majhna evropska država, pa taki superlativi! Naše Julijske Alpe sicer merijo komaj desetino površine, ki jo pokrivajo italijanski Dolomiti, in sicer približno 1600 km² v primerjavi s 16.000 km². In vendar Julijske Alpe spadajo med prepoznavne in najlepše dele celotnih Alp. Tu se pričnejo problemi, ki jim marsikdo ni kos. Kaj pomeni Slovenija v svetu, njena kultura in narava ter znanost, gospodarstvo in dosežki, v primerjavi z neprimerno večjimi območji in mnogo 'pomembnejšimi' kulturami ter gospodarstvi po svetu? Odgovorov je veliko, prav tako tudi rešitev, a eno je gotovo. Manjvrednostne pomisleke in pomanjkanje narodne zavesti lahko preženemo edino z vztrajnim vcepljanjem prepričanja, da je tudi majhno lahko veliko in pomembno ter je lahko celo zgled! Če ne bi bilo tako, ne bi bilo svetopisemske legende o Davidu in Goljatu, ne bi bilo znamenite slovenske povesti o Martinu Krpanu in številnih podobnih zgodb.

Posebej zanimivi, tudi za vzgojo ljubezni do domovine in države, so primeri narodnostnih manjšin z vsemi njihovimi usodami. Največ jih ponavadi najdemo na obrobni in mejni območjih, še zlasti v gorskem svetu. Alpe in Kavkaz sta najboljša primera tega. Med njimi so manjšine alohtonega tipa, ki so zaradi političnih razmer in dogodkov v preteklosti ostale zunaj meja matične države in imajo podporo v svoji kulturni in jezikovni, pa tudi gospodarski bazi. Na nek način je to primer beneškega, rezijanskega in kanalskega dela slovenske manjšine v Italiji, o čemer bomo spregovorili obširneje, pa tudi francoske manjšine v Aosti. Drug tip manjšin v Alpah je avtohton, ki nas tu ne zanima.

3 Pri pouku se o slovenskih izseljencih govori premalo. Izseljeniških vsebin ni v učnih načrtih, so pa v geografskih učbenikih

Ob branju učnih načrtov za pouk geografije v osnovni in srednji šoli ugotavljamo, da so v njih redko omenjeni zamejski Slovenci, še manj rojaki, ki so zapustili domovino pred desetletji ali celo več. Mojca Ilc Klun v svoji disertaciji (2017) ugotavlja: »V kolikor so v uradnem kurikularnem dokumentu prisotne vsebine in učni cilji za posamezno tematsko področje, to pomeni, da ga je učitelj obvezan vključiti v svoje pedagoško delo in o njem izobraževati oziroma vzgajati svoje učence ali dijake. Če določenih vsebin ni v kurikularnem dokumentu, potem se o teh vsebinah v šolskem sistemu ne poučuje ... Vključenost operativnega učnega cilja za posamezno tematsko področje v kurikularni dokument je torej izrednega pomena« (Ilc Klun, 2017, 296). Izključenost vsebin o migracijah in slovenskem izseljenstvu iz osnovnošolskega učnega načrta za geografijo se nam zdi polemična, saj so v 21. stoletju migracije del sodobne družbe, so rezultat globalnih sprememb in vplivajo na ekonomsko raven, družbene odnose, kulturo, nacionalno politiko in mednarodne vezi. Podobno je

celo pri pouku zgodovine, kjer manjka zgodovina slovenskega izseljenstva, procesa, ki je zlasti konec 19. in v začetku 20. stoletja ključno vplival na demografsko podobo območja današnje Slovenije. (n. d., 159) Čeprav bi to morali poznati tudi učenci slovenskih osnovnih šol, so rezultati analize učnega načrta pokazali popoln spregled tega vsebinskega področja«. Tudi v gimnazijskem učnem programu je »zastopanost vsebin slovenskega izseljenstva in diaspore skromna oziroma minimalna« (prav tam)

Nekoliko bolje je z osnovnošolskimi učbeniki za pouk geografije, saj je v njih nekaj vsebin o slovenskem izseljenstvu. Njihov obseg je sicer skromen, a eden od učbenikov je le dobil razmeroma visoko oceno. »Učbenik za 9. razred primerno oziroma dobro obravnava vsebino slovenskega izseljenstva in diaspore. To je zasluga avtorjev, recenzentov in urednikov geografskih učbenikov, ki so prepričani, da so vsebine o slovenskem izseljenstvu in diaspori pomembne za osnovnošolski pouk geografije.« (n. d., 298)

Raziskava je pokazala, da učenci v osnovnih šolah poznajo problem slovenskega izseljenstva in diaspore. Skoraj polovica (46,3 %) anketiranih je v raziskavi potrdila, da so največ znanja o slovenskem izseljenstvu in diaspori dobili pri pouku geografije in malo manj kot 15 % pri pouku zgodovine. Posredno lahko sklepamo, da učitelji sledijo vsebinam učbenikov bolj kot vsebinam in učnim ciljem učnih načrtov.

Pozitivnih rezultatov pa ni pokazala raziskava med 1.103 učenci in dijaki, ki se je osredinila na znanje, razumevanje in zanimanje učencev ter dijakov za vsebine o slovenskem izseljenstvu in diaspori. Poznavanje osnovne terminologije in pojmov, na primer, kdo je izseljenec oziroma zdomec, je slabo. Na več kot 60 % vprašanj je večina anketiranih učencev in dijakov odgovorila z »ne vem«. (n. d., 283) Samo tretjina anketiranih učencev in dijakov (33,5 %) si je zapomnila najpogosteje navedeni podatek v šolskih učbenikih o številčnosti slovenske diaspore v svetu (500.000) (n. d., 281). Večino anketiranih učencev in dijakov tematika slovenskega izseljenstva in diaspore le delno zanima oziroma je, če posplošimo, ne zanima oziroma malo zanima (35,7 % delno zanima; 21,9 % sploh ne zanima) (n. d., 284).

Nepričakovano pa je anketa pokazala, da si 70 % (70,4 %) anketiranih učencev in dijakov želi več vsebin o slovenskem izseljenstvu in diaspori (n. d., 285). Razlog za takšno stanje so najbrž neučinkovite metode in učila, ki učencev in dijakov ne pritegnejo, ne navdušijo in ne motivirajo. Avtorica raziskave je zato razvila tri nova, inovativna učila, s katerimi bi učenci in dijaki te vsebine spoznavali na nov, 'netradicionalen' način. To je knjiga z naslovom *Zgodbe – velikokrat izrečene, a nikoli zapisane zgodbe ljudi slovenskih korenin iz Združenih držav Amerike, Kanade, Avstralije in Nove Zelandije*, priročnik za učitelja z naslovom *Zgodbe – priročnik za učitelja* ter didaktična igra z naslovom *Prečkanje meja*. Zbrala je 56 kratkih, zanimivih in doživetih življenjskih zgodb pripadnikov slovenske diaspore, ki danes živijo v Združenih državah Amerike, Kanadi, Avstraliji in na Novi Zelandiji. Vse v knjigi predstavljene zgodbe so resnične, so izpoved bodisi slovenskih izseljencev (prve generacije) ali tistih, ki so se rodili v omenjenih državah in so se njihovi predniki (starši, stari starši ...) tja izselili iz Slovenije (Ilc Klun, 2017). Ugotavljamo, da je to lahko ena od obetajočih poti do src in glav naših mladih upov v šolah, ki se ob tradicionalnih oblikah pouka pogosto dolgočasijo. Na podoben način bi se lahko za namene razvijanja ljubezni do domovine in države lotili tudi usod preštevilnih rojakov onstran slovenskih meja, mimo katerih ne more noben čuteč in narodnostno zaveden človek.

4 Anketa med učitelji zemljepisa oziroma geografije

Da bi se dokopali do čim bolj realne slike o obravnavani tematiki pri pouku geografije ter o mnenju in izkušnjah učiteljev, pa tudi do informacij, kako o tem razmišljajo učenci, smo za odgovore v anketi naprosili učitelje geografije v osnovnih šolah, gimnazijah, strokovnih in poklicnih šolah. Na 11 vprašanj smo odgovore dobili od 135 učiteljev, od tega je bilo 21 anket avtoriziranih. 93 anketirancev je bilo iz osnovnih šol, 25 iz srednjih strokovnih in poklicnih šol ter 21 iz gimnazij. Največ anketirancev je bilo iz osrednjeslovenske statistične regije (46), sledile so gorenjska (16), podravska (14), pomurska (11), posavska (11), goriška regija (10) itd. Nabralo se je veliko gradiva, iz katerega povzemamo najpomembnejše. Sodelujoči učitelji so malone brez izjeme tudi v tem primeru dokazali, da opravljajo svoj poklic odgovorno, da dobro poznajo pomen domovinske ljubezni in da so se za anketo odločili, ker imajo do tega vprašanja izrazito pozitiven in izdelan odnos. Njihovi odgovori dokaj jasno pričajo o tem, iz njih pa je tudi razvidno, da s stanjem na tem področju ne moremo biti povsem zadovoljni. Pogrešajo predvsem konkretnije napotke in vsebine, večjo pomoč s strani vodstev šol in sodelovanje staršev. O svojih varovancih in njihovem zanimanju za lastno domovino se izražajo različno, kar je tesno povezano z vrsto šole in njeno lokacijo, pa tudi s sposobnostmi učitelja.

Prvo vprašanje je bilo: *Kaj razumete pod pojmom vzgoja za ljubezen do domovine in države?* Izbrali smo naslednje odgovore:

- Krepiti in vzgajati učence k temu, da živijo v eni in edini državi, vsepovsod v tujini pa bodo tujci.
- Spoznavanje tako naravnih kot družbenih posebnosti Slovenije. Le če jo dobro poznajo, imajo lahko pozitiven odnos do domovine.
- Mislím, da je to najbolje povzel Baba Dioum (1968): »In the end we will conserve only what we love; we will love only what we understand; and we will understand only what we are taught,« ali: »Skrbimo za tisto, kar imamo radi, radi imamo samo tisto, kar poznamo in razumemo, razumemo pa le to, kar smo bili naučeni.«
- Primerno praznovanje državnih praznikov.
- Poznati pomen posameznega praznika.
- Imeti rad državo, v kateri živiš, spoštovati naravno in kulturno dediščino, njen jezik, biti odgovoren državljan, imeti skrb za gospodarski napredek države, prevzemati odgovornost za svoja dejanja.
- Pogovarjati se o pomenu samostojne države, o pomenu narodnih simbolov in uporabi (petje himne), poudarjanje neizmernih lepote naše dežele, odlične oz. strateške lege.
- Da vzgajamo učence, ki bodo imeli svojo domovino radi.
- Da cenimo naravne, kulturne znamenitosti na tem prostoru in mejnike naše zgodovine.
- Ljubezen do naroda, jezika, običajev, kulinarike, narečij.
- Otroke vzgajamo, da svojo domovino spoštujejo.

Vprašali smo: *Ali je po Vašem mnenju v učnem načrtu tej tematiki posvečena zadostna pozornost?* Odgovori (veljavni – 90) so bili: precej premajhna – 14 (10 %); premajhna – 36 (26 %); primerna – 32 (23 %). Komentarji učiteljev:

- učenje na poklicni šoli mi daje bolj proste roke pri izbiri in obravnavi učne snovi;
- ker se mi ta tematika zdi pomembna, jo vključujem, naj si bo pri obravnavi slovenskih pokrajin, turizma ali ob aktualnih dogodkih;
- dovolj velika;

- obseg vsebin lahko sam povečaš;
- odvisna je od ozaveščenosti in usposobljenosti učitelja, ki poučuje, da tej tematiki daje ustrezen pomen;
- mislim, da mora biti vpeta v obravnavanje snovi povsod, kjer se to lahko naredi in je smiselno.

Naslednje vprašanje se je glasilo: *Kaj pogrešate v tem pogledu v učnem načrtu?* Odgovori (veljavni – 35): več ur – 14 (10 %); več vsebin – 15 (11 %). Učiteljev komentar: pričakujem večjo angažiranost učiteljev, ki poučujejo ta predmet.

Kako je po Vašem mnenju najbolj primerno obravnavati problem ljubezni do domovine in države, problem identitete, pripadnosti, spoštovanja, ponosa ...? Značilni odgovori:

- pri vsaki temi, z osebnim odnosom (zgledom) do domovine;
- ob praznikih, ki so povezani z narodom in državo, raznih dogodkih, obravnava mora biti tudi kompleksna, od vrtca preko osnovne in srednje šole;
- spoštovanje državnih simbolov;
- navajati jih na poznavanje značilnosti lastne države, od simbolov naprej, lastne zgodovine, jezika ... in ta je eden in edini;
- primeri osebnih izkušenj in zgodb staršev/starih staršev in literarna dela;
- otroke že od majhnega vzgajati v bolj patriotskem smislu, učenci bi morali imeti možnost oblikovanja svojih idej, kritike in mnenj o delovanju vodstva Slovenije;
- zagotovo se največ naučijo iz konkretnih primerov;
- ker gre za čustvo, je to težko naučiti;
- glede na zgornjo Dioumovo trditev torej s spoznavanjem domovine oziroma najboljšega, kar premore;
- tako, da ima svojo domovino rad tudi učitelj, ki to poučuje;
- mi ga popestrimo z obiskom kadetnice v Mariboru;
- vedno in povsod lahko narediš primerjavo s Slovenijo, npr. v stilu, kako na to gledamo Slovenci;
- od ožjega k širšemu, od svojega k tujemu, kdor ceni sebe in to, kar je njegovo, je zmožen ceniti in spoštovati tudi drugo, drugačno;
- s poudarjanjem prednosti naše države, v kateri živimo, in z opozarjanjem na posledice, do katerih pride, če tega ne cenimo;
- z obiskom pomembnih ljudi, z udeležbo na kulturnih dogodkih, ki ohranjajo dediščino, z ekskurzijami;
- z obiskom narodne manjšine.

Ali ravnate tako tudi sami? Odgovori (veljavni – 75): da – 49 (35 %); delno – 25 (18 %). Učiteljev komentar: »Menim, da je pomembno učencem predočiti konkretna dejstva in vsebine, preko katerih postajajo ponosni državljani in znajo ceniti na objektivni način tisto dobro o naši domovini.«

Ali se vam zdi, da ste pri obravnavi te tematike uspešni? Od 65 odgovorov: da – 18; delno – 42.

Ali je odziv učencev na obravnavano tematiko pozitiven? Od 65 odgovorov: da – 30; delno – 33. Pod drugo:

- občasno so posamezni učenci nezainteresirani;
- tematika je obravnavana posredno;
- dediščina Jugoslavije je vpletena v razumevanje;

- če je snov podana ustrezno, je odziv zelo dober.

Ali ste pri svojem delu prišli glede te tematike do lastnih zaključkov, ugotovitev (kakšnih)?
Odgovori:

- Učencem je lastna država samoumevna.
- Zgled je za učence zelo pomemben.
- Lahko se ne vem kako trudimo, njihovo mnenje je hkrati mnenje staršev (kritika države, vlade ...), sami pa se za to ne zanimajo in jim je malo mar. Tudi obvezni prazniki, ki jih obeležujemo v šoli, so delo brez učinka.
- Vrednote so zanemarljive, nepomembne, enako kot tudi spoštovanje in obramba svoje domovine, občutek pripadnosti slovenski domovini, ki je zelo močan v času uspešnih športnih rezultatov, nato gre ponovno na stranski tir.
- Pri razlagi določenih vsebin podam lastne izkušnje, ki so vredne poznavanja ali se mi zdijo pomembne, da bi jih dijaki spoznali.
- Da domovina mladim ni več to, kar je bila nam, njim je domovina Evropa.
- Otroci so bolj lokalpatrioti.
- Menim, da je vzrok zgodovinski, v kolektivnem nezavednem, o čemer je pisal Miha Mazzini. Ker smo bili stoletja pod tujo oblastjo (vsaj tako smo doživljali, to zgodbo si pripovedujemo, zato je za nas resnična), smo razvili nezaupanje in prezir do politike in s tem tudi do domovine.
- Ne smemo enačiti ljubezni do domovine z aktualno politiko.
- Pri obravnavi tematike se učencev najbolj dotaknejo osebne zgodbe iz časa osamosvajanja.
- Učitelji bi se morali bolj truditi približati to tematiko v pozitivnem smislu.
- Poudarjanje zgolj ene kulture je nevarno, lahko vodi v nacionalizem, kar pa ni cilj.
- Cilj je oblikovati aktivnega državljana, ki spoštuje svojo kulturo in posledično tudi tujo.
- Velik vpliv imajo starši, otroci jih posnemajo tako miselno kot v dejanjih.
- Slovenski narod se v celoti sam premalo ceni.
- Ne delam zaključkov, iščem nove možnosti, kako učencem vsaditi v srce občutek za domovino, v kateri živimo.
- Vredno je delati na tem; kar sadiš, to pobiraš.
- Te vsebine bi se morale bolj načrtno obravnavati in ne bi smele biti prepuščene dobri volji učitelja.
- Globalizacija zmanjšuje narodno zavednost.
- V Sloveniji je domoljubje zelo nizko vrednoteno.
- Vredno je vlagati v mlade.
- Če so učenci sami vključeni v konkretne situacije, kot je npr. obisk občine, so veliko bolj dovzetni za usvajanje veščin in spretnosti ter znanja.
- Menim, da je tematika zelo pomembna – na mladih svet stoji, in če mladim pomagamo privzgojiti pozitiven odnos oz. ljubezen do domovine, bodo ostali v domovini (izogibanje begu možganov), predvsem pa bodo bolje pripomogli k njenemu napredku.
- Učencem je treba te vsebine približati domiselno in inovativno, jih postopoma seznanjati s pomembnimi dogodki za naš obstoj, primerno njihovemu dojetanju obeleževati praznike, jih seznanjati s konkretnimi zgodbami.
- Ključnega pomena je osebni odnos in videnje te tematike.
- Učenci so zasičeni z globalizacijo.
- Negativno vplivajo pavšalne ocene iz različnih virov o slabem stanju v državi.

- Nikakor ne potrebujemo še enega predmeta, da bi se poučevalo prežvečene vsebine.
- Samo ena je Slovenija.
- Dijaki bolje poznajo svet kot svojo domovino.
- Apatija, dijakom se te vsebine ne zdijo pomembne.
- Dijaki imajo na splošno pozitiven odnos tako do tematike kot do domovine.

Ali so pogoji za obravnavanje te tematike pri Vašem pouku oziroma na Vaši šoli ustrezni?
Odgovori (veljavni – 65): delno – 23 (19 %); da – 35 (28 %).

Kaj pogrešate? Navedli so:

- domoljubje vseh učiteljev;
- več teh vsebin in ciljev v okviru pouka geografije;
- več didaktičnih pripomočkov, konkretne vsebine, ki danes otrokom približajo osnovne vrednote in spoštovanje do drugih in do domovine;
- več ekskurzij oz. možnosti odhoda na teren;
- več vsebine in več ur, ki bi bile namenjene tej tematiki;
- več izmenjav izkušenj med učitelji;
- primere dobre prakse;
- vse predmete bi morali medpredmetno povezovati s temi vsebinami, ekskurzije, ogleda ... sicer čim več izvedemo v popoldanskem času, kar terja nove stroške, odrekanja in tudi odsotnost več učencev – vsebine tako ne morejo biti obvezne;
- ni le naloga izobraževanja, ampak celotne slovenske družbe;
- priročnike, več časa;
- sredstva in čas za več ekskurzij in dela v obliki delavnic;
- primerne učne vsebine;
- več posluha s strani vodstva;
- interdisciplinarno delo;
- stalnost poučevanja (ne pa, da uči tisti, ki ima premalo ur);
- narodno zavednost dijakov;
- lastno učilnico in manj drugih obveznosti in del, da lahko delam v miru tisto, kar me veseli.

Ali se Vam zdi, da je problem odnosa med posameznikom na eni strani in neposrednim okoljem, domovino, državo, drugimi državami (zlasti sosednjimi) in ne nazadnje tudi z Evropsko unijo na drugi strani ter njegovim občutkom pripadnosti danes bolj aktualen kot nekoč? Odgovori (veljavni – 65): ne – 14 (22 %); delno – 21 (32 %); da – 30 (46 %).

Zakaj? Odgovori učiteljev:

- Ker se občutek pripadnosti državi zmanjšuje, poslabšuje ... Vedno več je priseljencev, ki ne znajo niti slovensko.
- Vse več je prepričevanja, da živimo v skupnosti, v EU, kot država pa se vse premalo pogovarjamo o njej.
- Slovenske vrednote se izgubljajo v morju narodov.
- Zaradi globalizacije, svet je povezan, pretok informacij in ljudi je izjemen.
- Zaradi odprtosti meja znotraj Evrope.
- Zaradi vse večje globalizacije.
- Morda zaradi mešanja kultur, mehkejših mej, tudi zaradi migracij.
- V preteklem sistemu je praznovanje zelo povezovalo ljudi med seboj in z državo. Vsak takšen

dogodek je imel v ozadju zgodbo, ki je ljudi čustveno nagovorila in zato tudi pritegnila. Danes tega ni ali pa je zelo malo, ne v odnosu do Evrope ne v odnosu do Slovenije.

- Migracije, trend globalizacije na vseh področjih, vpliv medijev, povečanje števila dijakov tujcev v oddelkih, poudarjanje mikrolokalnega znotraj EU.
- Zasičenost z informacijami.
- Globalizacija, svetovni splet, še posebej pa egoizem posameznikov.
- Identiteta naroda, realna ocena položaja v širši družbi.
- Višji standard in naša mobilnost nam omogočata, da lažje, hitreje (tudi bolj 'instant') spoznavamo druge.
- Ker ne spoštujemo države zaradi medijske vojne.
- Zaradi gibanj, ki zamenjujejo nacionalsocializem in domoljubje.
- Zaradi globalnih tokov in dogajanj.
- Ker so tveganja in posledice odločitev lahko bistveno bolj krivične in nasilne.
- Preveč je negativnosti pri nas in zaradi procesa globalizacije.
- Ker je na razpolago veliko različno kakovostnih informacij, ki jih je treba znati razumeti oz. vrednotiti.
- Za vse to je potrebno znanje in ne samo čustva (na katera tudi informacije tako pogosto ciljajo).
- Na splošno se mi zdi, da učenci živijo zelo individualno, saj včasih ne prepoznavajo pripadnosti niti manjšim skupnostim, kot so npr. društva itd.
- Zaradi globalizacije mladi potujejo in želijo razumeti stvari izven naučenega konteksta ('out of the box').
- V družbi je veliko nestrpnosti, stereotipov, ki jih prevzamemo iz okolice ne glede na to, ali smo sami prepričani v to.
- Ker imamo v globalnem svetu več identitet, vedno bolj smo v interakciji z drugimi narodi, kulturami, državami, nismo več omejeni le na svojo 'vas'. Hkrati se zavedamo posledic nacionalizma v 19. in 20. stoletju in temo obravnavamo bolj previdno.
- Boj za obstoj.
- Ker so s sodobnimi migracijskimi gibanji v Evropi nastale spremembe, ki se jih je treba zavedati.
- Da imamo svojo državo in se tega ne zavedamo zadosti.
- Marsikom se zdi samoumevno, da je tako.
- Mladih ne zanima domovina, ponosni so ob slovenskih športnih ali drugih dosežkih, radi imajo neokrnjeno naravo, domovino dobesedno dojemajo oz. enačijo s politiko.
- Slovenci se slabo zavedamo pomena EU, imamo občutek majhnosti in ujetosti.
- Ali ne bi bilo smiselno uvesti predmet domovinska vzgoja v srednje šole, ko so mladostniki bolj zreli za sprejemanje, pogovarjanje o teh temah?
- Mogoče je tudi problem pri vrhu naše države, kaj se njim zdi pomembno, kako oni izražajo domoljubje; ja, res smo lahko boljši.
- To je vsesplošen odraz trenutne družbe.
- Zakaj razmišljajo o novem predmetu, če lahko ob uri več na teden te vsebine odlično predelamo pri sociologiji, filozofiji, geografiji in družboslovju?

Ali imate v mislih še kakšen predlog, idejo, sporočilo? Odgovori:

- Vrednote so v naši državi izničene.

- Premalo vemo za zunanje sodelavce in jih premalokrat vključujemo v naše delo (mladinski centri, t. i. informacijske točke Europe direct), ki so v vsaki regiji, pa Hišo EU.
- Ob politiki, ki vlada v Sloveniji (nepotizem, primitivizem, korupcija, neupravičena izplačila), ne bo ljubezni do domovine.
- Imam zelo konkreten predlog za zvišanje ljubezni do domovine in predlagam, da ga na konferenci predstavite in naslovite na pristojne politike. Če želimo, da bodo imeli učenci domovino raje, jo morajo bolje poznati (Dioum). Predlog je, da se vstopnice za naravne in kulturne spomenike nacionalnega pomena (Postojnska jama in Predjamski grad, Blejski grad, Opera, Narodni muzej itd.) močno znižajo. Če bi bile za šole brezplačne ali neprofitne cene, bi si jih ogledali vsi otroci. Če bi vsi otroci v času devetletke obiskali večino teh narodnih zakladov, bi se z njimi in s tem z domovino precej bolj poistovetili.
- Opažam, da se je odnos prebivalcev sosednjih držav, ki jih srečujem, po vključitvi v EU spremenil na bolje.
- Naučimo in samozavestno povejmo, da je majhno edinstveno in neprecenljivo.
- Po mojem mnenju je v učnem načrtu premalo poudarka na tej tematiki, ki je izrednega pomena za obstoj države in naroda.
- Spodbujati učitelje, da bi čim bolj zagreto (a ne navijaško glede na pripadnost kaki stranki) vzgajali za ljubezen do domovine.
- Morda organizacija izobraževanja na to temo.
- Z mladimi je treba delati na temo ljubezni do domovine, saj če nimamo oz. se ne zavedamo lastnih korenin, smo kot navaden hlod, ki ga lahko brcajo sem in tja. Le narod z močnimi koreninami se bo v tem globalnem svetu obdržal.
- Predmet naj poučujejo učitelji, ki imajo željo po poučevanju tega predmeta, ne pa tisti, ki s tem pridobijo zadostno število ur.
- Uvedba predmeta v tretjem letniku, kjer bi se obravnavale teme, povezane z državljanstvom, vendar poljudno in ustvarjalno, ne pa kot suhoparen pouk.
- Ravnatelji vsak po svoje razumejo in povedo.
- Najprej je treba spoštovati sebe, slovenski jezik, kulturo in biti ponosen na svoje prednike.

5 Primer slovenske manjšine v Benečiji, preizkus poznavanja, domoljubja in vzgojne uporabnosti

Enako kot poznavanje preteklosti slovenske manjšine v Benečiji in njenih posebnosti je tudi njen sedANJI položaj lahko eden najboljših preizkusnih kamnov, kaj o tem oddaljenem koščku slovenske zemlje vedo slovenski učitelji, njihovi učenci ter njihovi starši. Kdor ve kaj več o tem, mu je jasno, da Beneški Slovenci potrebujejo več naše pozornosti in solidarnosti, ker so zgled neupogljivosti in zvestobe svoji zgodovini, predvsem pa svojemu jeziku in kulturi. To, da so preživeli najhujše čase fašističnega preganjanja, po drugi svetovni vojni pa terorja podtalne organizacije Gladio, je snov, ki je kot nalašč za krepitev samozavesti in ponosa, moči slovenskega naroda in kulture. Bevkova pripoved o kaplanu Martinu Čedermacu je eden najsvetlejših spomenikov medvojnega boja za ohranitev slovenstva v Beneški Sloveniji in najlažje dosegljivo čtivo, ki bi ga moral poznati sleherni Slovenec. A 'čedermacov', duhovnikov, ki so v najtežjih časih ohranjali slovensko besedo in jo posredovali svojim vernikom, je bilo v Beneški Sloveniji še mnogo, celo v zadnjem času. Za terskega 'čedermaca' imajo tudi pokojnega Viljema Černa (1937–2017), profesorja geografije in slovenščine, pisatelja in pesnika, ki je preživel fašizem in Gladio. Pisec tega besedila sem ga

poznal osebno in na Bardu v Terski dolini, kjer je živel vse življenje, večkrat poslušal njegove presunljive zgodbe, kaj so morali Slovenci v Terski dolini v preteklosti prestati in pretrpeti. V knjigi *Na izpostavljenem mestu* sam pripoveduje o svojem trdem življenju. Tudi to je čtivo za slovenske mlade, ki se sploh ne zavedajo, kako lepo jim je v svobodni in samostojni domovini, državi Sloveniji. To in drugo čtivo o vseh zamejskih Slovencih onstran naših meja bi morali brati tudi odrasli, torej starši. V šolah bi morali biti naročeni tudi na zamejske slovenske časopise. A internet nam pomaga, da sleherni trenutek lahko marsikaterega od teh medijev vidimo kar na zaslonu. V beneških časopisih *Novi Matajur* in *Dom*, prvi je tednik, drugi dvotednik, lahko beremo njihove vesti, napisane narečno. Je to prezahtevno, pretežko? Ni, če vsaj enkrat slišiš kakšno nadiško ali tersko narečje, pa tudi rezijansko. Slovenski jezik je neverjetno bogat prav zaradi beneškoslovenskih narečij in z malo posluha ter poslušanja lahko postanejo dovolj domača. Tudi pri pouku geografije je, z namenom poglobiti poznavanje in čustven odnos do neke pokrajine in njenih ljudi, mogoče predvajati zvočni zapis poljubnega narečja.

Učiteljeva razlaga, branje, poslušanje in gledanje v računalniški zaslon so običajni del pouka. A lastne izkušnje z neposrednim doživljanjem, tako pomembnim za razvijanje ljubezni do domovine in države, ne more nadomestiti še tako kakovosten pouk v učilnici. Slovensko šolstvo, od ustreznega ministrstva in Zavoda RS za šolstvo do zadnjega ravnatelja in učitelja, bi moralo posvečati čim več pozornosti izkustvenemu učenju v obliki poučnih ekskurzij, tudi v slovensko zamejstvo. Beneški Slovenec je piscu teh vrstic potožil prav to – da je stikov bistveno premalo, premalo je obiskov iz domovine, še posebej šolskih. Tudi v Beneški Sloveniji je mogoče organizirati projektno delo in se srečati ter razgovarjati z domačini. Ni ga čez stike, ki rodijo prijateljstvo in sodelovanje ter medsebojno spoštovanje in ne nazadnje tudi medsebojno naklonjenost! Do čustva solidarnosti, domovinske ljubezni in še kakšnega pozitivnega občutja na tak način ni daleč! V Terski dolini je lahko cilj šolske ekskurzije predvsem Bardo, italijansko Lusevera, ki je še vedno center slovenstva, prav po zaslugi Viljema Černa. Tam je mogoče videti po furlanskem potresu povsem obnovljeno naselje, pa tudi imenitno cerkev ter etnografski muzej. V bardski cerkvi smo velikokrat poslušali gospoda Černa, srečali pa smo se tudi z domačim župnikom, po rodu Furlanom, Renzom Caligarijem. Gospod je posebej zaslužen, saj je za slovensko bogoslužje izdal v terskem narečju napisane cerkvene knjige. Cerkev je pozidana povsem na novo, zelo všečno in je prostor, v katerem dovolijo tudi posvetne prireditve. A v Terski dolini to ni vse, saj je obiska vredna tudi velika in zanimiva jama v bližnjem Zavarhu.

Sklenimo krog, ki se mu reče veliki in majhni, močni in šibki, narodi kajpak! Še naprej je odprto vprašanje sožitja med njimi, spoštovanja, sodelovanja, sobivanja, o čemer so naši predniki samo sanjali. Danes naj bi vse to zagotavljala naša »širša« domovina Evropa, a ne avtomatično. Brez sodelovanja slehernega Evropejca popolnega sožitja ne more biti. Še vedno slišimo stare, zle odmeve o tem, da Beneški Slovenci ne govorijo v slovenskem jeziku in da zato niso del slovenskega naroda. Upamo lahko, da se bodo taki glasovi sčasoma izgubili, a le, če bomo mlade vzgojili tako, da bodo nesebično ljubili lasten jezik, lasten narod (skupaj z zamejskimi rojaki) in bili na vse to ponosni. Hkrati bi bilo nujno vzgojiti čim več pogumnih posameznikov, ki bi bili v jeziku sosedov sposobni na glas in odločno povedati, da so tudi majhni narodi in njihove manjšine upravičeni do popolnega spoštovanja, saj naša kultura in jezik nista nič manj vredna od jezikov in kultur mnogo večjih narodov.

V zgornjem odstavku smo izbrali Beneško Slovenijo kot primer snovi za vzgojo domovinskih čustev preprosto zato, ker jo pisec teh vrstic najbolje pozna in mu je najbolj pri roki. Najbrž se bo podobno zgodilo tudi učitelju, a z nekim drugim primerom, drugo vsebino. Nakopičiti vse probleme vseh

naših rojakov pri pouku ne bi bilo smotrno. Potrebno je izbiranje med najboljšim in najustreznejšim. Na tem mestu ni mogoče obravnavati tega, kako se oblikuje narodna zavest pri drugih narodih, a če je priložnost in ima učitelj znanje, je tudi to priporočljivo.

6 Zaključek

V zaključku skupaj z učitelji geografije, ki so se odzvali na anketo, ugotavljamo, da je v neposrednem vzgojno-izobraževalnem procesu veliko neizrabljenih priložnosti za vzgojo za ljubezen do domovine in države. Manjka zlasti konkretnih vzpodbud, zgledov, dobre prakse, uporabnih primerov in vsebin, ki bi jih vzgojitelj vsak trenutek lahko vzel v roke in z njimi dosegal boljše vzgojne učinke. Take so številne zgodbe in pripovedi izseljencev ali pa rojakov onstran meje, skrivajo pa se zlasti v bogati slovenski literarni zakladnici in zgodovini. Čakajo nas naperi, da bi zmogli zbrati najsijajnejše primere slovenskih besedil o enkratnosti posameznih slovenskih krajev in pokrajin, o izjemnosti zgodovinskih dogodkov in najboljše zgodbe o slovenskem človeku. Prav tako je pomembna geografska stvarnost izven šolskih zidov. Učitelji menijo, da je njenega spoznavanja in doživljanja premalo. V vseh slovenskih pokrajinah in krajih je mogoče malone na vsakem koraku trčiti bodisi ob lokalne tradicije, navade, naravne in kulturne posebnosti, znamenitosti in lepote ter ob zaslužne ali zanimive ljudi, ki se ponujajo kot najboljši vzvodi za čustveno doživljanje mladih. Neprenehoma se je treba truditi, kako premagati ovire, ki preprečujejo vključevanje še večjega deleža neposrednega terenskega opazovanja in doživljanja realnosti. Zato je treba učne načrte opremiti z bolj oprijemljivimi in bolj uporabnimi navodili in predlogi, kako naj učitelji pristopajo k vsakodnevni pouku in k problemu vzbujanja pozitivnih čustev do lastne domovine in države. Tudi avtorji učbenikov naj ne bi preveč skoparili s pozitivnimi opozorili in besedami, kadar učence navajamo na opazovanje in doživljanje estetskih plati slovenskih pokrajin in krajev ter na doživljanje in razumevanje izjemnosti njihovih prebivalcev.

Učitelji so mnenja, da smo pri vzgoji premalo pozorni na negativne učinke globalizacije, učinke višanja standarda življenja, egoizma, nestrpnosti, individualizma in da imamo v globalnem svetu več identitet. Eden od učiteljev je napisal, da se bo v tem globalnem svetu obdržal le narod z močnimi koreninami!

7 Literatura in viri

Černo, V., 2017. Na izpostavljenem mestu. Čedad, Zadruga Novi Matajur.

Ilc Klun, M., 2017. Slovensko izseljenstvo in diaspora v procesu geografskega izobraževanja. Doktorska disertacija. Ljubljana, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

Kunaver, J., 2019. Anketa med učitelji geografije v osnovnih in srednjih šolah, oktober 2019.

Geografija: gimnazija. Učni načrt, 2008. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Geografija: osnovna šola. Učni načrt, 2011. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

PRISPEVKI IZ PRAKSE

I. DRŽAVLJANSKE KOMPETENCE

Slovenka sem, Slovenka bom ostala

I am Slovenian and I will always be Slovenian

Marjana Korošec

Povzetek

V prispevku želim izpostaviti pomembno vlogo moje primarne družine in učiteljev v slovenski in argentinski šoli pri oblikovanju moje osebne identitete in velike ljubezni do slovenske in argentinske domovine in države. Ob pogovorih v družini sem spoznavala vrednote slovenske kulture, se učila ljubezni in spoštovanja do Boga, bližnjega in domovine ter njenih simbolov – zastave in himne. Pokončni, zavedni in visoko izobraženi Slovenci s širokim pogledom na svet so nam mladim v slovenski sobotni šoli z veliko ljubeznijo in domotožjem pripovedovali o lepotah slovenske domovine. Predstavljali so nam bogastvo slovenskega jezika, slovenske kulture, slovenske zgodovine in nam privzgjajali etične in moralne vrednote. Slovenski dom v Buenos Airesu oziroma tamkajšnja slovenska skupnost je bila za nas Slovenija v malem. To je bil kraj, kjer smo preživljali prosti čas, ustvarjali prijateljstva in pridobivali znanje, ki ga nismo mogli dobiti v argentinski šoli. To je bil tudi kraj za športne dejavnosti, zborovsko petje slovenskih pesmi, sproščanje ob plesu in dramskih odrskih predstavah. Dokaz, da je ta vzgoja močno vplivala name, je dejstvo, da sem pri dvajsetih letih, ob prvem obisku Slovenije, sklenila, da bom tukaj živela. To željo sem pred dvajsetimi leti tudi uresničila.

53

Abstract

In this article I want to focus on the important role of my primary family and teachers in Slovenian and Argentinian school in forming of my personality and my engraved love of two countries: Slovenia and Argentina. Through discussions in my family I've learned about Slovenian culture and its values, I learned to respect and love God, fellow human beings, and my country and its symbols: the flag and the national anthem. Upstanding, highly educated, proud of their heritage, and broad minded Slovenians talked to us, in our Slovenian schools, with great love and a hint of homesickness, about the beauty of Slovenia; their homeland. We were introduced to the richness of the Slovenian language, culture, and history, became our Little Slovenia, the place where we would spend our free time, created friendships, and gained knowledge, that could not be learned in our Argentinian schools. That was also a place to play sports, sing in a choir, relax at a dance class, and enjoy or participate in the theatre performances. The proof, that all this education and submersion into Slovenian culture influenced me greatly, is the fact that I decided that I wanted to live in Slovenia, after my first visit of Slovenia, when I was twenty years old. This decision became reality twenty years ago.

Ključne besede: domovina, družina, ljubezen, skupnost

Keywords: homeland, family, love, community

1 Uvod

V uvodniku 83. številke revije *Vzgoja* beremo o družinski pedagogiki. Izpostavljena je vzgoja v družini. »Prva vzgoja se dogaja v družini. Naloge družine so številne. Otroku naj zagotavlja materialno gotovost, čustveno varnost, varno socialno okolje za učenje odnosov, učenje jezika, temeljnih vrednot in za uvajanje v duhovnost.« (Šinkovec, 2019, 3) Tudi pri meni ni bilo nič drugače. V prispevku želim podati svojo izkušnjo vzgoje v primarni družini na poti ozaveščanja vrednot, ki so v meni sprožale proces spoštovanja in vrednotenja, rodu, doma, domovine in ljubezni do nje. Zato bom ta prispevek pisala v prvi osebi. Poleg moje primarne družine so na poti mojega oblikovanja identitete in velike ljubezni do slovenske in argentinske domovine in države imeli pomembno vlogo tudi učitelji v slovenski in argentinski šoli ter bogato kulturno in socialno življenje v širši skupnosti.

2 Družinska zgodba

Rodila sem se 8. februarja 1953 kot drugi od petih otrok slovenskim staršem, Jožetu Korošču iz župnije Sveta Trojica na Blokah in Faniki Blažič iz Dolnjega Logatca. Življenjska pot mojega očeta ni bila vsakdanja. Čudežno se je rešil. Po koncu druge svetovne vojne leta 1945 je bil v skupini s slovenskimi domobranci in z drugimi Slovenci, ki so bežali v Avstrijo po zaščito in pomoč k Angležem, ti pa so jih izdajalsko izročili komunistom. Ko so jih na železniški postaji v Pliberku od Angležev prevzeli komunisti in jih nameravali odpeljati nazaj v Jugoslavijo, se je moj oče odločil, da jim bo ubežal. Uspelo mu je, skril se je na bližnji njivi, na kateri je rasla rž. Takrat je bila že tako visoka, da ga je zavarovala pred zunanjimi pogledi. Na tej njivi je oče ostal in počakal, da je vlak odpeljal, potem se je vrnil v Vetrinj in od tam odšel v Italijo. Po enem letu bivanja v italijanskih taboriščih je tako kot mnogi drugi sotrpini odpotoval v Argentino. Mama je bila aktivna članica Katoliške akcije in zato 'nevarna' novim povojnim oblastnikom, zato so tudi njo hoteli pokončati. Rešila se je tako, da je tik pred komunistično zasedbo Logatca odšla od doma. Tudi ona je bila odpeljana v taborišče v Italijo, tam preživela leto in pol in nato odpotovala v Argentino. Tam se je srečala z mojim očetom in 8. decembra 1949 sta se poročila. Argentina je bila edina država, ki je takrat sprejemala cele družine, tudi starejše in obolele. To je velika razlika v primerjavi s Severno Ameriko in Avstralijo, ki sta sprejemali samo mlado delovno silo. Oče in mama sta ljubila svojo domovino. Bila sta pokončna in ponosna Slovenca. Domovino sta morala zapustiti, da sta ohranila življenje. To, kar sta imela v svojem srcu in v kar sta trdno verovala, sta posredovala nam otrokom, to pa je ljubezen do Boga in domovine.

Moji starši so čutili veliko domotožje in hkrati veliko ljubezen do domovine. Ponosni so bili na svoje korenine.

2.1 Družina – vzgojiteljica ljubezni do domovine in naroda

Doma smo se veliko pogovarjali, še posebno takrat, ko so se nam pridružili še očetovi starši. Vsi pogovori so bili osredotočeni na življenje in ljudi v Sloveniji pred vojno in kako hudo je bilo po vojni. Pripovedovali so nam o napornem delu na kmetiji. Doma so imeli mlin in žago, kar jih je še bolj povezovalo s sovaščani. Bili so zelo napredni in razgledani. Niso bili šolani, imeli pa so široko znanje o življenjskih stvareh, saj so doma imeli zelo bogato knjižnico. Veliko so brali, tudi sosede so si pri njih izposojali knjige. Tudi v Argentini smo se pogovarjali in peli samo po slovensko. Moji

starši so v srcu čutili veliko domotožje in hkrati veliko ljubezen do domovine. Ponosni so bili na svoje korenine. Otroci smo vse pozorno poslušali in vse te pripovedi vpijali vase ter s tem oblikovali svojo identiteto. Vzgjajali so nas v pokončne državljane in poštene kristjane. Iz pripovedi se je čutila ljubezen do domovine Slovenije, spoštovanje življenjskih vrednot in slovenskih navad. Slovenske navade in običaje smo doma živeli in jih ohranjali. Ob večerih, ko je bila zbrana vsa družina, smo skupaj molili rožni venec, potem pa prepevali slovenske pesmi, ki jih je bilo res veliko. Tudi pri petju se je čutilo veliko domotožje, zlasti pri prepevanju pesmi Oj, hišica očetova in Kje so tiste stezice. Ko smo peli te pesmi, so se mi orosile oči, brat pa me je spraševal, kaj mi je. Takrat nisem vedela, da sem vase vsrkavala starševsko hrepenenje po Sloveniji. Ko sem prvič obiskala Slovenijo, skupaj s starejšim bratom, sem imela dvajset let. Z vlakom sva se pripeljala iz Rima. Ko sva prispela na mejo, sem zagledala napis Slovenija in v grlu se mi je naredil cmok, po licih so mi pritekale solze. Takrat sem se zavedla, koliko hrepenenja in ljubezni do Slovenije in slovenstva sem dobila od staršev. Spominjam se trenutka, ko sva bila z bratom v neki trgovini, kamor je prišla tudi mamica z malimi otroki, ki so se pogovarjali. Takrat sem bratu rekla: »Glej, tukaj še malčki govorijo slovensko.« »Logično, saj smo v Sloveniji,« mi je odvrnil brat.

2.2 Slovenska skupnost – velika slovenska družina

Že v begunskem taborišču v Italiji so se Slovenci zavedali, da se morajo, če želijo obstati, povezati v skupnost. »Čeprav so izgubili vse, tudi najdražje, so slovenski begunci znotraj nemogočih razmer uspeli organizirati nadpovprečno skupnostno življenje, ki je zbujalo zavezniško občudovanje. Njihova prva skrb je bila namenjena otrokom in mladini. Le nekaj dni po prihodu v Vetrinje je začela delovati ljudska šola, katere se je udeležilo čez tristo otrok.« (Jaklitsch, 2017, 49) To je bil začetek naše slovenske sobotne šole, ki jo je vodil prof. dr. Marko Bajuk. Že v taboriščih so pripravljali gledališke predstave in organizirali pevski zbor.

Ko so naši starši prišli v Argentino, je bila njihova prva skrb, da bi zgradili poslopje, ki bi ga poimenovali Slovenski dom, v katerem se bodo lahko srečevali, se družili in pogovarjali v slovenščini ter v slovenskem duhu vzgajali svoje otroke. Počasi so prišli do lastnih parcel in gradili skromne družinske hiše. Vzporedno s tem so začeli graditi tudi Slovenske domove. (Slovenski domovi v Rant, 1998) Ni jim bilo težko darovati svojega prostega časa in deleža svojih skromnih plač za gradnjo teh domov. Medtem ko so moški zidali in opravljali obrtniška dela, so žene pripravljale malice. Na igrišču pa je bilo zelo živahno, saj smo se tam igrali otroci, ki nas ni bilo malo. Ti domovi, ki so jih starši zgradili, so bili podaljšek naših privatnih domov. V njih je potekalo in še danes poteka prostočasno življenje slovenskih družin določenega okoliša v velikem Buenos Airesu.

V teh domovih potekajo slovenske sobotne osnovne šole, tu so tudi nedeljske svete maše, tu potekajo kulturne in športne dejavnosti, osebna praznovanja, tu praznujemo kulturne in državne praznike. Domovi so kraj prijateljskega srečevanja, so kraj, kjer se poslavljamo od naših rajnih. To je res dom, v katerem poteka življenje slovenske skupnosti ali velike slovenske družine. V času, ko nismo bili v argentinski šoli ali pa starši v službi, smo se družili v Slovenskem domu, ki je za nas Slovenija v malem. Jaz sem svoje osnovnošolsko šolanje v slovenski sobotni šoli v Slovenskem domu pričela s petimi leti. Takrat še ni bilo vrtcev. Vedno smo slovensko sobotno šolo pričeli z molitvijo, z dvigovanjem slovenske zastave in s petjem slovenske himne. V tej naši šoli smo spoznavali slovenski jezik in slovenske pisatelje ter njihova dela, zgodovino in zemljepis slovenskega nacionalnega ozemlja, vsestransko smo spoznavali slovensko kulturo in imeli smo

pevski zbor, pri katerem smo peli slovenske pesmi. Tudi verouk smo imeli, tu smo se pripravljali na prejem svetih zakramentov.

V prvih letih po vojni so nas poučevali učitelji, ki so to delo opravljali tudi v Sloveniji pred in med vojno. Zelo mi je ostal v srcu spomin na učitelja Saša Pirca, ki za nas mlade ni bil le učitelj, ampak naš vzgojitelj za življenje in drugi oče. Vodil je mladinski pevski zbor, učil nas je plesati slovenske ljudske in družabne plesse. Ob nedeljah popoldan je organiziral čajanke za družine, za otroke je pripravljaj razne igre in srečelov. Ko smo mi vse to počeli, so se naši starši družili, se pogovarjali, pa tudi veliko peli. Za vse materialne potrebe slovenske sobotne šole so denar prispevali naši starši, vsa potrebna dela v domu pa so bila opravljena prostovoljno.

Po zaključku osnovnošolskega tečaja v slovenski sobotni šoli sem nadaljevala srednješolski tečaj, ki je bil poimenovan po ravnatelju Marku Bajuku. Na srednješolskem tečaju smo poglobljali znanje o bogastvu slovenske naravne, zgodovinske in etnografske dediščine ter o povezanosti kulturnega izročila s prvinami krščanskega izročila. Tu smo si mladi dokončno oblikovali vrednotni sistem, ki nas usmerja skozi življenje in je luč na naši poti. Imeli smo čudovite učitelje, ki so bili tudi naši vzorniki, saj so pokončnost in vrednote, o katerih so nam govorili, tudi sami živeli. Maturanti, združeni v Rast, od leta 1992 dalje ob zaključku srednješolskega tečaja nagradno odpotujejo v Slovenijo in se tu dodatno spopolnjujejo v slovenskem jeziku. Tudi sami pripravijo kulturni program, s katerim nastopajo v raznih krajih po Sloveniji. Tako lahko v živo vidijo in doživijo, kar so se v Argentini učili v sobotni šoli.

»Od osamosvojitve leta 1991 tudi Republika Slovenija pomaga izseljenskim slovenskim skupnostim; financira spopolnjevanje (izseljenskih) učiteljev v sobotnih šolah, zagotavlja učna gradiva, podeljuje štipendije mladim izseljencem za študij v Sloveniji ter njihovo udeležbo na poletnih šolah slovenščine.« (Motik, 2019, 13)

2.3 Največ Slovenskih domov v Argentini premore Buenos Aires

V Buenos Airesu imamo šest domov, v katerih poteka slovenska sobotna šola. Vse slovenske sobotne šole smo poimenovali po pomembnih slovenskih možeh, kot so France Balantič, Josip Jurčič, Gregorij Rožman, France Prešeren, Anton Martin Slomšek in Ignacij Hladnik. Slednja je v Slovenski vasi, v kateri je tudi cerkev Marije Kraljice in Zavod slovenskih lazaristov. V centru Buenos Airesa obstaja še Slovenska hiša, v kateri so pisarne vseh slovenskih organizacij in tudi slovenska cerkev Marije Pomagaj. (Zbornik, 1998)

Med zelo pomembnimi organizacijami, ki so skrbele za obstoj slovenske skupnosti v Argentini, naj omenim še Kulturno akcijo in Zedinjeno Slovenijo. Ti dve organizaciji sta skrbeli predvsem za razvoj in kakovost kulturnega življenja. Poskrbeli sta tudi za dobre učbenike za slovenske sobotne šole, ki so prva desetletja po vojni prihajali iz slovenskega zamejstva, iz Avstrijske Koroške ter iz Benečije. Kmalu smo začeli izdajati tudi lastne učbenike in knjige slovenskih avtorjev, ki so živeli v tujini ali so bili v Sloveniji prepovedani. Takšen primer je poezija Franceta Balantiča.

2.4 S prazniki in praznovanji ozaveščamo ljubezen do domovine in države

Ko človek pride v hišo, takoj opazi, kaj je vredno ljudem, ki v njej prebivajo. Tudi v naših, slovenskih domovih se to opazi. Že pri vhodu v stavbo doma visita slovenska zastava in križ. Na vsaki prireditvi, ki jo organiziramo, najprej dvignemo slovensko in argentinsko zastavo ter ob tem pojemo slovensko in argentinsko himno. To je naš poklon obema domovinama. Ponosni Slovenci smo in obenem hvaležni državi Argentini, ki nas je velikodušno sprejela. Na vsaki prireditvi so številni otroci in odrasli oblečeni v narodne noše.

Slovenci v Argentini smo do leta 1991 praznovali 29. oktober. Spominjali smo se 29. oktobra leta 1918, ko smo se Slovenci osvobodili izpod tisočletne nemške odvisnosti. Ta dan je, pravi Milko Kos, eden najbolj pomembnih datumov v zgodovini slovenskega naroda in ga postavlja kot enakovrednega pokristjanjenju Slovencev in izidu

prve slovenske knjige. Slovenci v Argentini smo 29. oktobra praznovali tudi dan zastave. To nas je takoj povežalo tudi z našo drugo domovino Argentino. Tudi njej se vedno poklonimo. Argentina ni bila vedno svobodna, do leta 1810 je bila španska kolonija. Eden njenih najbolj zaslužnih mož za osamosvojitve je bil general Manuel Belgrano. On je 20. junija 1812 prvič izobesil argentinsko zastavo. Kot spomin na ta dogodek vsako leto osnovnošolci v argentinski šoli prisežejo zvestobo zastavi. Tudi jaz sem bila med njimi. Argentinska zastava je svetlo modra in bela, na sredini je na belem polju sonce. To so obenem Marijine barve in modrina svobodnega neba.

Slika 1: Slomškov dom, Ramos Mejía, 19. 9. 2019 (Pozdrav zastavi, 2019).

Slika 2: Prisega osnovnošolcev zvestobe zastavi, Obera, 20. 6. 2019. (Emotiva promesa ..., 2019).

Slika 3: Romanje v Lujan, 3. 5. 1970.
Foto: Franci Korošec.

Zelo velik poudarek v slovenski skupnosti je versko življenje. Naš večji verski dogodek je vsakoletno romanje v največje Marijino svetišče Lujan, 70 km iz Buenos Airesa. Tja so romali že Slovenci, ki so v Argentino prišli že po prvi svetovni vojni, pridružili so se jim še Slovenci, ki so prišli po drugi svetovni vojni. To je vseslovensko romanje. V Lujan romajo Slovenci iz vse Argentine in tudi iz nekaterih sosednjih držav. To je za nas zelo čustveno. Ko v veliki katedrali zadoni Marijina pesem Bodi nam pozdravljena, domačini občudujejo red in disciplino, ki vladata med nami, ter našo mirno hojo v procesiji in zbrano petje, ki se razlega daleč naokoli. Tudi ljudje v narodnih nošah, čez dvesto različnih slovenskih noš, še poudarijo slovesnost procesije. Ko sem bila še otrok, sem govorila, da ko bom velika, bom narodna noša. In res, za

petnajsti rojstni dan sem jo dobila. S ponosom sem jo oblačila dokler je nisem prerasla.

2.5 Moja zgodba – Slovenka v argentinski šoli

Leta so minevala in prišel je čas za vpis v obvezno argentinsko šolo, v kateri pouk poteka v španščini. Zelo sem se veselila tega koraka. Prvi šolski dan sem z velikim veseljem oblekla belo haljo (v argentinskih državnih osnovnih šolah otroci in učitelji nosijo bele halje) in prišla v razred. A to veselje ni trajalo dolgo, saj sem takoj ugotovila, da se tam govori drugače kot v slovenski šoli. Španščine nisem znala nič. Dobro se spominjam, kako je učiteljica v šolo poklicala moje starše. Šel je oče, ki je še kar znal špansko. Bil je zelo vedoželjen; že na ladji, ko je iz italijanskega taborišča potoval v Argentino, se je z drugimi potniki učil špansko. Moj oče je torej prišel k učiteljici in ta mu je ukazala, da mora z nami, otroki, govoriti špansko in nas učiti ljubezni do domovine. Oče ji je takoj odgovoril: »Jaz bom moje otroke učil ljubezni do moje domovine, vi pa jih boste naučili ljubezni do Argentine.«

In tako je tudi bilo. Tako kot smo v slovenski skupnosti pred slovensko sobotno šolo in vsako prireditvijo dvigovali zastavo, smo to počeli tudi v argentinski šoli. Vsak dan, ko smo prišli v šolo, smo se postavili v vrsto po razredih in stali pred drogom, na katerem je visela zastava. Za dvigovanje zastave je bil izbran najboljši učenec, ki mu je pripadla ta čast. Vse to je potekalo ob petju državne himne. Potem smo odšli v razrede in začel se je pouk. Po zaključku pouka smo se zopet postavili v vrste in postopek se je ponovil, tokrat s spuščanjem zastave. Zastava je eden izmed simbolov domovine. Vsako leto so bili izbrani po trije najboljši učenci iz zaključnega razreda,

ki so imeli čast, da so nosili zastavo na prireditvah. Najboljši je bil zastavonoša, druga dva pa njegovo spremstvo. Na prireditvi ob zaključku šolskega leta smo uprizorili častno predajo zastave novim zastavonošam. Ti so obljubili, da jo bodo nosili s spoštovanjem in ponosom.

3 Zaključek

V prispevku sem želela predstaviti vlogo primarne družine, slovenske sobotne in obvezne argentinske šole, slovenske skupnosti, zglednih učiteljev ter drugih posameznikov v ožjem in širšem življenjskem okolju, ki so sodelovali pri oblikovanju moje osebnosti in moje narodnostne identitete. Za to, kar danes sem, sem hvaležna vsem, ki so prispevali k temu mojemu bogastvu vrednot, ki jih črpam iz obeh domovin in kultur. Hvaležna sem obema domovinama, ki ju doživljam tudi prek njihovih simbolov in ljudi. Ponosna sem na to, kar sem, in s ponosom reči smem: Slovenka sem, Slovenka bom ostala.

4 Viri in literatura

Emotiva promesa de lealtad a la Bandera Argentina de los escolares de Obera, 2019. Meridiano 55, 20. junij 2019. Pridobljeno 14. 10. 2019, URL: <https://meridiano55.com/educativas/emotiva-promesa-de-lealtad-a-la-bandera-argentina-de-los-escolares-de-obera/>

Jaklitsch, H., 2017. Življenje slovenskih beguncev v taboriščih v Italiji in Avstriji po drugi svetovni vojni. V: Rihar, L.; Jaklitsch, H.; Janežič, H., Rojstvo dveh domovin. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Družina.

Motik, D., 2019. Starši – posredovalci jezika, kulture in vrednot. Vzgoja, letnik XXI/3, št. 83, str. 13–15.

Pozdrav zastavi, 2019. Slomškov dom, Ramos Mejia, 19. september 2019. Facebook fotografije. Pridobljeno 14. 10. 2019, URL: https://business.facebook.com/pg/SlomskovDomPag/photos/?ref=page_internal.

Rant, J. idr., 1998. Zbornik dela v ljubezni in zvestobi. Buenos Aires, Društvo Zedinjena Slovenija.

Svobodna Slovenija. 1978, letnik 37, št. 44, str. 1. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-D2MD46AQ>.

Šinkovec, S., 2019. Družinska pedagogika. Vzgoja, letnik XXI/3, št. 83, str. 3.

Kratka predstavitev avtorice

Marjana Korošec, univ. dipl. komunikologinja, Slovenija. V Argentini je bila po zaključenem študiju zaposlena v računovodstvu (S. C. Johnson & Son de Argentina SAIC), bila je organizatorica kongresov in prireditev (MAK servicios empresarios), o tem je tudi predavala (ISEACA). V slovenski skupnosti v Argentini je poučevala prvi in drugi razred v slovenski šoli, bila predsednica Slovenske dekliške organizacije ter predsednica slovenskega doma v Carapachayu. V Sloveniji je bila zaposlena od leta 2000; šest let na Skali (Mladinska ulična vzgoja), kjer je skrbela za administrativna dela, delo z mladimi ter osebno spremljanje mladih, pozneje pa osem let na MIC-u (Mladinsko informacijski center) kot strokovna vodja izobraževalnih programov. Vodila je tudi delavnice za mlade na temo reševanja konfliktnih situacij, samopodobe in skupinske dinamike.

E-naslov: marjanakor@gmail.com

Hrvaška domovina

Horvatska domovina

The Croatian Homeland

Barbara Evaj, Dijana Lacković

Povzetek

Projekt *Horvatska domovina* je bil izveden v šolskem letu 2015/2016, z njim je bila obeležena 180. obletnica objave pesmi *Horvatska domovina* avtorja Antuna Mihanovića. Projekt je izvajan z učenci od 5. do 8. razreda, in sicer v drugem polletju šolskega leta (od januarja do junija). Z delom na projektu so učenci spoznali nastanek himne, ozavestili njen zgodovinski pomen, raziskali življenje njenih ustvarjalcev in razvijali navade lepega vedenja na svečanostih, na katerih se izvaja himna, negovali domoljubje ter zaznali velik pomen ohranjanja hrvaškega jezika. V okviru učnih predmetov (Hrvaški jezik, Glasbena kultura, Likovna kultura, Zgodovina, Narava, Angleški jezik, Informatika, Knjižnica – državljanska vzgoja) so učenci z raziskovanjem v skupinah in pod vodstvom mentorja reševali zastavljene naloge. Rezultati dela učencev in učiteljev mentorjev so bili predstavljeni na koncu šolskega leta, in sicer 10. junija 2016.

Sažetak

Projekt *Horvatska domovina* proveden je 2015./2016. školske godine kako bi se obilježila 180-ta obljetnica objavljivanja pjesme *Horvatska domovina* Antuna Mihanovića, njezina autora. Proveden je s učenicima 5.-8. razreda tijekom drugog polugodišta (od siječnja do lipnja). Radom na projektu učenici su upoznali nastanak himne, osvijestili njezinu povijesnu važnost, istražili živote njezinih tvoraca, razvijali navike lijepog ponašanja u svečanim prilikama, negovali domoljublje te uočili važnost očuvanja hrvatskoga jezika. Kroz nastavne predmete (Hrvatski jezik, Glazbena kultura, Likovna kultura, Povijest, Priroda, Engleski jezik, Informatika, Knjižnica – građanski odgoj) učenici su istraživanjem u timovima pod vodstvom mentora rješavali postavljene zadatke. Rezultati rada učenika i učitelja prikazani su posljednjeg dana nastave – 10. lipnja 2016.

Abstract

The 'Horvatska domovina' ('The Croatian Homeland') Project was carried out in school year 2015/2016 to commemorate the 180th anniversary of the release of the song *Horvatska domovina* of Antun Mihanović, its author. It was carried out with 5th to 8th-graders during the second semester (January to June). By working on the project, the students have learned about the creation of the anthem, have become aware of its historical importance, have explored the lives of its creators, have developed habits of decent behaviour at festive occasions, have nurtured patriotism and have noticed the importance of preserving the Croatian language. Throughout the courses (Croatian, Music, Art, History, Science, English, I.T., Library – Civil Education), the students have been doing researches in teams under the guidance of their mentors. The results of students' and teachers' work were presented on the last day of classes – June 10, 2016.

Ključne besede: domoljubje, himna, ohranjanje hrvaškega jezika, raziskovalno delo

Ključne riječi: domoljublje, himna, očuvanje hrvatskoga jezika, istraživački rad

Keywords: patriotism, anthem, preservation of the Croatian language, research work

1 Uvod

Himna je svečana pjesma koja se izvodi tijekom javnih svečanosti i proslava. Državna himna je pjesma u slavu ili u počast nekoga naroda, države. 2015. godine se obilježavala 180-ta obljetnica objavljivanja pjesme *Horvatska domovina* Antuna Mihanovića koja je Ustavom SR Hrvatske 1974. godine službeno proglašena državnim himnom. Ustav Republike Hrvatske iz 1990. godine navodi da Lijepa naša domovino ima status i funkciju hrvatske državne himne, a Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske navodi njezin službeni tekst i notni zapis koji su time postali obavezni. Povodom obilježavanja obljetnice, osmislili smo projekt *Horvatska domovina*. Ciljevi projekta su: upoznati nastanak himne, osvijestiti povijesnu važnost himne, istražiti živote Antuna Mihanovića i Josipa Runjanina (biografija), osvijestiti važnost i značaj prirodnih ljepota RH, razvijati svijest o građanskom odgoju, razvijati navike lijepog ponašanja u svečanim prilikama, poticati domoljublje, očuvati i njegovati hrvatski jezik. Te se godine obilježavala i 220-ta godišnjica rođenja te 155-ta godišnjica smrti Antuna Mihanovića, njezina autora. Na početku školske 2015./2016. godine projekt smo uvrstili u Školski kurikulum.

2 Realizacija projekta

2.1 Organizacija rada

Projekt je proveden tijekom drugog polugodišta 2016., a realiziran je kroz sljedeće nastavne predmete: Hrvatski jezik, Glazbena kultura, Likovna kultura, Povijest, Priroda, Engleski jezik, Informatika. U knjižnici su se provodili sadržaji vezani uz razvijanje građanskog odgoja i korištenje referentne zbirke. Unutar razrednih odjela učenici su dobili zadatke koje su, uz pomoć predmetnih učitelja, nastojali riješiti istraživačkim radom.

Lijepa naša domovino

Lijepa naša domovino
oj, junačka zemljo mila.
Prirodne ljepote naše
svjetsku slavu nam dadoše.

Mila, kano si nam slavna,
mila si nam ti jedina.
Mila kuda si nam ravna,
mila kuda si planina.

Kao lijepi Kopački rit,
kao Medvednica štit,
kao Velebit ponosni,
kao Risnjak šumoviti.

Teci Dravo, Savo teci,
Nit ti Dunav silu gubi.
Plitvice sjajne, Mljetske uvale bajne,
brijunske ljepote u Istri čuvaju tajne.
Sinje more svijetu reci
da Kornatski biser obalu nam uresi.

Dok mu njive sunce grije,
dok mu hrašće bura vije,
dok u Lonjskom polju vode prolaze,
a u Čigoč rode dolaze ...
Lijepa naša domovino ...

2.1.1 Informatika

Na početku projekta provedena je anketa (Prilog 1) od 10 pitanja kojom se provjerilo trenutno poznavanje pojmova i činjenica vezanih uz himnu. Rezultati su obrađeni, a učenici su ih oblikovali u grafikone. (Prilog 2, 3)

2.1.2 Knjižnica – građanski odgoj

Učenice koje sudjeluju u radu grupe Malih knjižničara istražile su, koristeći referentnu zbirku, značenje i pojam riječi himna te osnovne podatke vezane uz hrvatsku himnu. Slikovno su prikazale bonton himne, odnosno pravila ponašanja prilikom slušanja i izvođenja himne. Izradile su plakat na kojem su prikazale rezultate svog istraživanja.

Drugi dio ekipe Malih knjižničara bavio se himnom u okviru Građanskog odgoja. Saznali su što je Ustav i kada je hrvatska himna dobila status himne. Izradile su kartu zemalja članica Europske unije. Za svaku su izradile zastavicu i postavile ih na karti na mjestu glavnog grada. Istražile su nazive himni zemalja, kao i himnu EU. Abecednim redom zemalja su ih ispisale uz kartu te prevele njihove nazive na hrvatski jezik. Plakat je izložen u knjižnici 9. svibnja zajedno s izložbom knjiga o Europskoj uniji čime je ujedno obilježen i Dan Europe.

2.1.3 Hrvatski jezik

Na satu Hrvatskog jezika u 5. razredu učinjena je detaljna interpretativna analiza teksta hrvatske himne. (Prilog 4) Učenici sedmih razreda naučili su pojam biografije i okušali se u pisanju biografija Antuna Mihanovića i Josipa Runjanina. (Prilog 5, 6)

Slika 2: Hrvatski jezik - Hrvatska himna skozi povijest. Foto: arhiv Evaj, Lacković.

Učenci osmih razreda detaljnije su proučavali tekst pjesme *Hrvatska domovina*, kao i promjene koje su se događale tijekom godina, od objavljivanja originalne pjesme u desetom broju *Danice ilirske* do današnjeg oblika teksta hrvatske himne.

2.1.4 Povijest

Na satu Povijesti učenici su istražili društvene i političke prilike u Hrvatskoj u vrijeme nastanka Mihanovićeve pjesme *Hrvatska domovina* (Prilog 7).

2.1.5 Glazbena kultura

Svi učenici su naučili pjevati hrvatsku himnu.

2.1.6 Likovna kultura

Učenici 5. razreda izradili su likovne radove koji prikazuju doživljaj hrvatske himne. Svaka kitica jedna je pjesnička slika prikazana likovnim radom. Pri radu su koristili grafičku tehniku crteža. Služili su se drvenim bojama, a rješavali su likovni problem toplo-hladnog kontrasta.

Slika 3: Glazbena kultura - izvođenje himne. Foto: arhiv Evaj, Lacković.

2.1.7 Priroda

Učenci 6. razreda istraživali su prirodne ljepote Hrvatske i uklopili ih u tekst himne. Nacionalni parkovi naše zemlje poznati su u svijetu i privlače veliki broj posjetitelja i važno je znati simbole ljepote naše zemlje. U sklopu dodatnog rada, postavili su pano s osam nacionalnih parkova, odabrali najljepše fotografije i predstavili ih ukratko. Osim toga, obradili su detaljno sva zaštićena područja Hrvatske, napravili letke i plakate za parkove prirode, nacionalne parkove i stroge rezervate te ih predstavili razredu. Napisali su i stihove i *preuredili* himnu u kojoj se spominje više prirodnih ljepota ...

2.1.8 Engleski jezik

U 7. razredu učenici su preveli tekst naše himne na engleski jezik.

Slika 4: Likovna kultura - slikanje pesničkih slika.
Foto: arhiv Evaj, Lacković.

Our Beautiful Homeland

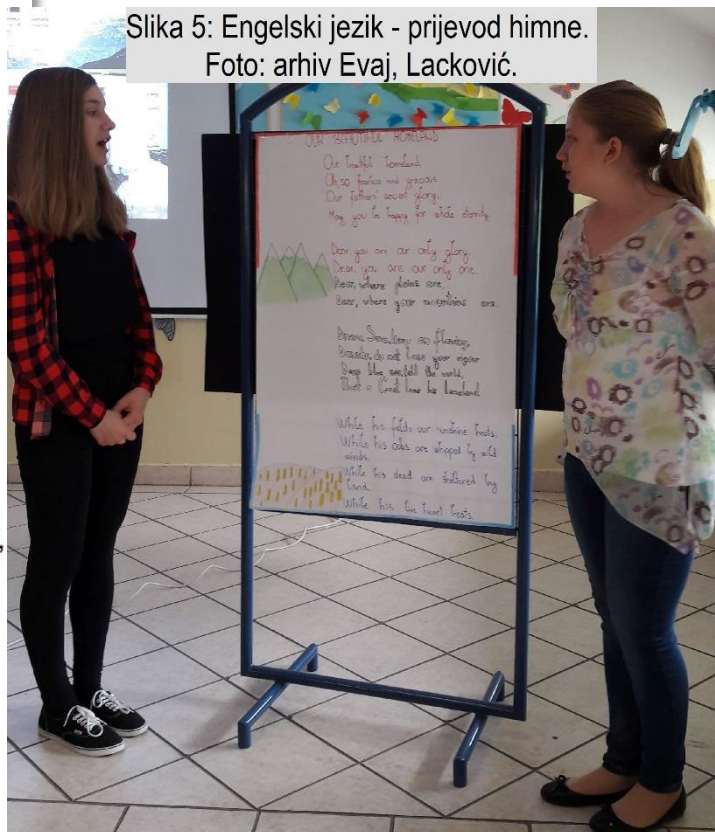
Our beautiful homeland,
oh, so fearless and gracious
our fathers' ancient glory,
may you be happy for whole eternity.

Dear, you are our only glory,
dear, you are our only one.
Dear, where plains are,
dear, where your mountains are.

Drava, Sava, keep on flowing,
Danube, do not lose your vigour,
deep blue sea, tell the world,
that a Croat loves his homeland.

While his fields our sunshine heats,
while his oaks are whipped by wild winds,
while his dead are sheltered by land,
while his live heart beats!

Slika 5: Engleski jezik - prijevod himne.
Foto: arhiv Evaj, Lacković.

2.2 Predstavljanje projekta

Posljednjeg dana nastave, 10. lipnja 2016., prikazani su rezultati dvomjesečnog rada učenika. Odabrani su učenici koji su prezentirali svoj rad i rezultate. Predstavljanje je započelo svečanim slušanjem himne. Zatim su učenici PPT-om predstavili rezultate i analizu provedene ankete. Skupina učenika Malih knjižničara objasnila je značenja i postanak riječi himna te slikovnim prikazom uputile u pravila ponašanja prilikom izvođenja himne. Učenici, koji su najbolje napisali biografije Antuna Mihanovića i Josipa Runjanina, pročitali su svoje uratke. Društvene i političke prilike u Hrvatskoj u vrijeme nastanka Mihanovićeve pjesme *Horvatska domovina* prikazali su učenici PPT-om. Promjene koje su se događale od objavljivanja pjesme do današnjeg oblika himne učenici su prikazali plakatom. PPT-om je prikazana interpretativna analiza teksta hrvatske himne. Likovne radove su učenici predstavili i pobliže objasnili. Pročitani su 'novi' tekst himne koju su osmislili učenici kako bi još više naglasili prirodne ljepote Hrvatske, a koje se u izvornom tekstu ne spominju. Kako bi zvučala naša himna na engleskom, pročitale su učenice koje su se bavile prijevodom. Kako bi istaknuli pravnu važnost himne, pročitali su dijelovi Zakona o grbu, zastavi i himni.

Na samom kraju predstavljanja projekta su učenici školskog pjevačkog zbora, pod vodstvom učiteljice Glazbene kulture, otpjevali himnu.

3 Zaključak

Zadovoljni smo aktivnošću učenika te radom na projektu. Uspješno, i na zanimljiv način, su ostvareni svi zadani ciljevi. Učenici su upoznali himnu iz različitih perspektiva, od njezinih početaka do danas. Nakon predstavljanja projekta, učenici su ponovno ispunili anketu, a rezultati su jasno pokazali da je projekt bio uspješan.

4 Literatura

Anić, V., 1996. Rječnik hrvatskoga jezika. 2. izdanje. Zagreb, Novi Liber.

Horvatska domovina. Pridobljeno 28. 4. 2016, URL: https://www.wikiwand.com/sh/Horvatska_domovina#.

Hrvatski opći leksikon: A-Ž. 1996. Zagreb, Leksikografski zavod 'Miroslav Krleža'.

Lijepa naša domovino. Pridobljeno 13. 4. 2016, URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Lijepa_na%C5%A1a_domovino.

Macan, T., 1999. Povijest hrvatskoga naroda. 3. izdanje. Zagreb, Školska knjiga.

Ustav Republike Hrvatske. Pridobljeno 16. 3. 2016, URL: <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>.

Vodopija, Š., 2004. Veliki suvremeni bonton: mala enciklopedija lijepog ponašanja. Rijeka, Naklada Žagar.

Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske. Pridobljeno 16. 3. 2016, URL: <https://www.zakon.hr/z/1247/Zakon-o-grbu,-zastavi-i-himni-Republike-Hrvatske-te-zastavi-i-lenti-predsjednika-Republike-Hrvatske>.

Kratka predstavitev avtoric

Barbara Evaj, dipl. bibliotekar, je knjižničarka na OŠ Slavka Kolara Hercegovac, Hrvaška. Ima petnajst let izkušenj z delom na delovnem mestu učiteljice hrvaškega jezika in šolske knjižničarke.

E-naslov: ured@os-skolara-hercegovac.skole.hr

Dijana Lacković, dipl. učiteljica razrednega pouka z obogatenim programom hrvaškega jezika, poučuje na OŠ Slavka Kolara Hercegovac, Hrvaška. Ima deset let izkušenj s poučevanjem.

E-naslov: ured@os-skolara-hercegovac.skole.hr

Prilog 1: Školski projekt „Hrvatska domovina“

Anketa – Što znam o hrvatskoj himni?

1. Kako se zove hrvatska himna? _____
2. Tko je autor teksta? _____
3. Tko je autor glazbe? _____
4. Koliko kitica ima hrvatska himna? _____
5. Koje tri rijeke se spominju u tekstu himne?

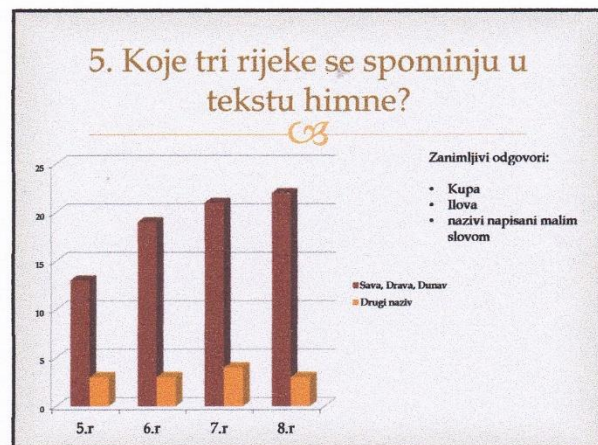
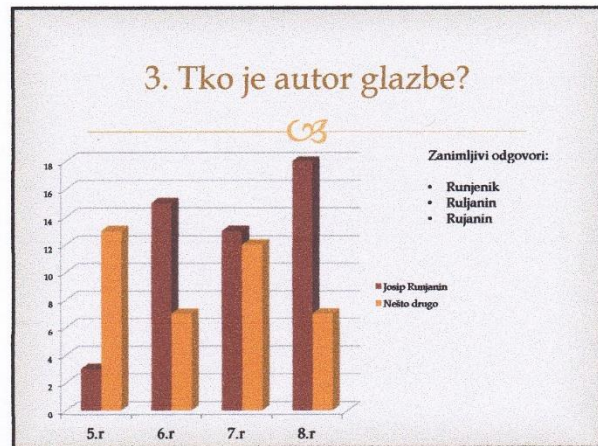
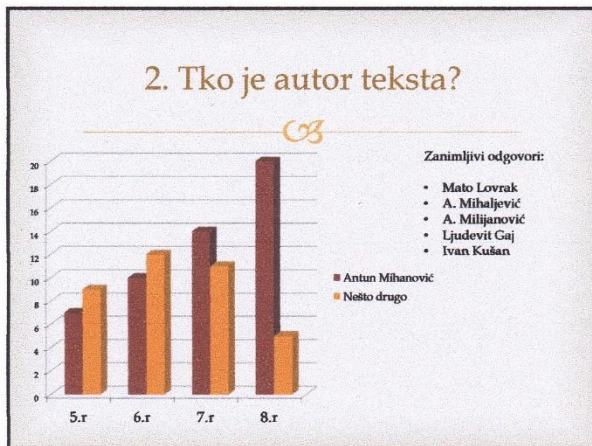
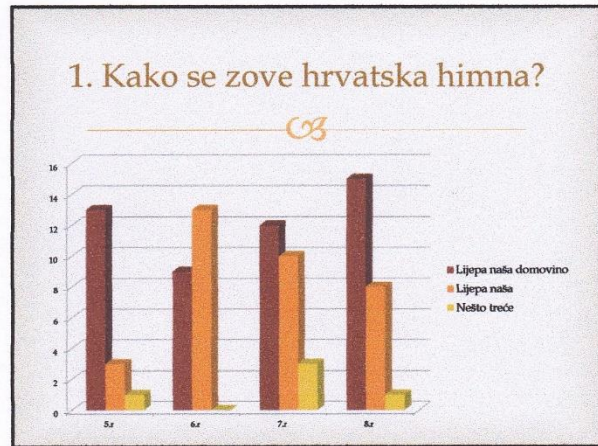
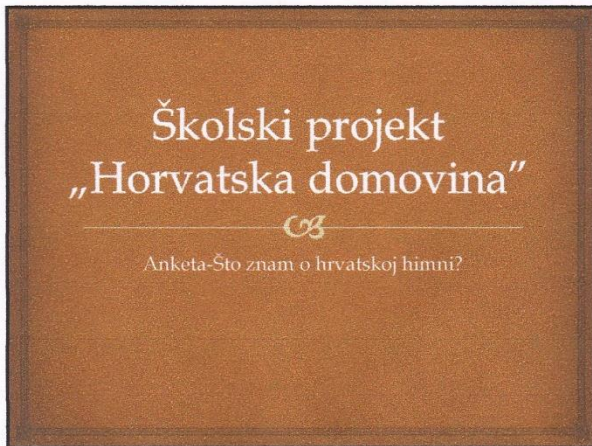
6. Koji vjetar *hrašće vije*? _____
7. Što je *hrašće*? _____
8. Koje godine je pjesma službeno proglašena himnom samostalne RH?

9. Kako se treba ponašati za vrijeme slušanja himne?

10. Nakon himne treba pljeskati? Zaokruži. DA NE

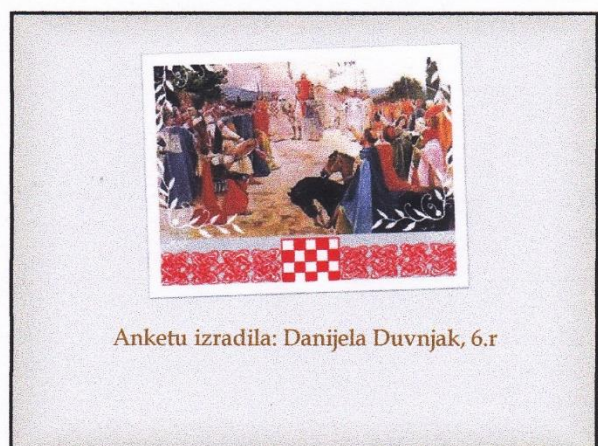
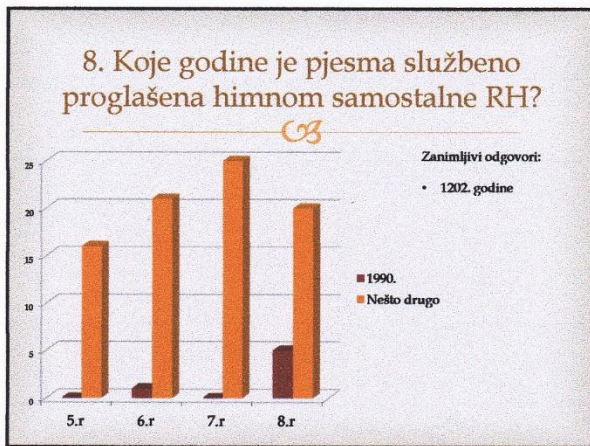
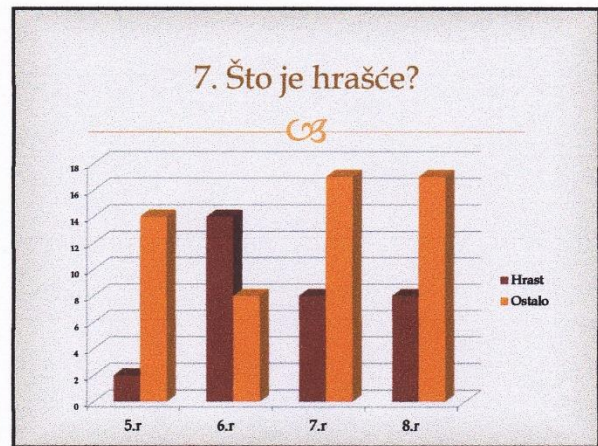
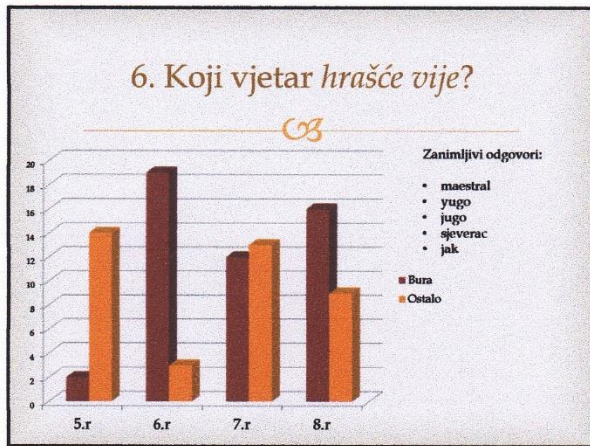

Prilog 2:

Prilog 3:

Prilog 4:

LIJEPA NAŠA DOMOVINO -analiza pjesme-

- *tema*: opisivanje prirodnih ljepota naše domovine

- *osnovna misao*: trebamo čuvati našu domovinu, boriti se za njezinu samostalnost i čuvati njezine ljepote

- *motivi*: domovina, zemlja, Drava, Sava, Dunav, Hrvat, njive, hrašće, bura

- *pjesničke slike*:

- a) vidna: „Teci Savo, Dravo, teci”
- b) slušna: „Sinje more svijetu reci”
- c) dodirna: „Da svoj narod Hrvat ljubi”

- *stilska izražajna sredstva*:

- a) personifikacija: „Sinje more svijetu reci”
- b) epitet: lijepa, naša, sinje
- c) ponavljanje: mila, dok
- d) kontrast (suprotnost): mrtvi – živo srce
- e) metafora: „Oj, junačka zemljo mila”
- f) aliteracija: „Mila si nam ti jedina”
- g) inverzija: „Oj, junačka zemljo mila”
- h) gradacija: „Dok mu njive sunce grije,
dok mu hrašće bura vije,
dok mu mrtve grobak krije,
dok mu živo srce bije.”

- rima: križna (ukrštena)
- vrsta stiha prema broju slogova: osmerac
- vrsta stiha: vezani stih
- vrsta strofe: četverostih
- književna vrsta: lirska domoljubna pjesma (himna)
- književni rod: lirika

Prilog 5: Antun Mihanović

Antun Mihanović rodio se 1796. godine u Zagrebu u obitelji zagrebačkoga posjednika Matije Mihanovića i Justine rođ. Kušević. Pučku školu i gimnaziju završio je također u Zagrebu. Studirao je filozofiju i pravo na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu. Radio je kao pravnik 1813. godine pri Banskome stolu u Zagrebu, a od 1815. do 1821. godine bio je vojni sudac, pretežito u Italiji, potom upravni činovnik u Rijeci od 1823. do 1836. godine. Godine 1827. bio je u zastupnik Rijeke na Požunskom saboru, a u Rijeci je i napisao stihove pjesme *Horvatska domovina*. Poslije toga prešao je u austrijsku diplomaciju i službovao od 1836. do 1858. godine. Bio je prvi austrijski konzul u Beogradu, zatim je bio konzul u Solunu, Smirni, Carigradu i Bukureštu. Umirovljen je 1858. godine kao ministarski savjetnik i od tada je do smrti živio u Novim Dvorima.

U mladosti je pisao naučne rasprave i eseje, a kasnije, pjeva pjesme kojih je napisao desetak. Antun Mihanović autor je i važne knjižice *Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu domorodnom jeziku* koju je objavio u Beču 1815. U ovom djelu je iznio ideje iz kojih se kasnije razvio i program hrvatskoga narodnog preporoda Ljudevita Gaja i ostalih iliraca. Istraživao je i otkrivao te strastveno prikupljao stare listine i rukopise, rijetke knjige i drugu spomeničku građu, a poglavito građu o hrvatskoj prošlosti. Pronašao je rukopis Gundulićeva *Osmana* u Veneciji 1818. godine i potaknuo njegovo objavljivanje koje se nije odmah ostvarilo, već je bilo objavljeno kao prva knjiga kojom je Matica ilirska 1844. godine otpočela svoju izdavačku djelatnost.

Mihanović je neprolaznu slavu stekao pjesmom *Horvatska domovina* koja je krajem 19. stoljeća postala hrvatska himna. Pjesma je prvi put objavljena u desetom broju Gajeve *Danice*, 14. ožujka 1835. godine. *U njoj je pjesnik sabrao sve što se od nas ne da otkinuti dok živimo kao narod što će uvijek oživljavati i buditi naša rodoljubna čuvstva. (Antun Barac) Za Horvatsku domovinu* ili, prema prvom stihu, *Lijepu našu* uglazbio je, prema uvriježenom mišljenju, Vinkovčanin Josip Runjanin.

Prilog 6: Josip Runjanin

Josip Runjanin rođen je u Vinkovcima, 8. prosinca 1821.godine. Bio je hrvatski skladatelj i časnik u austrougarskoj vojsci. Uglazbio je pjesmu Antuna Mihanovića *Horvatska domovina*. Školu je pohađao u Vinkovcima i Srijemskim Karlovcima, a nakon toga odlučio se za vojničko zvanje.

Godine 1847. služio je kao kadet u 10. "Banskoj" graničarskoj pješačkoj pukovnici pod zapovjedništvom pukovnika Josipa Jelačića. U siječnju 1848. godine postao je poručnikom druge, a u svibnju poručnikom prve klase, te u rujnu iste godine natporučnikom. 1871. godine unaprijeđen je u čin potpukovnika i umirovljen. Poznato je kako je između 1848. i 1866. godine sudjelovao u četiri ratna pohoda u Italiji. Kao predstavnik Prve banske pukovnije ušao je 1865. godine u Hrvatski sabor. Nakon umirovljenja povukao se iz javnoga života i nakon toga živio je u Novome Sadu do smrti, 2. veljače 1878. Sahranjen je u Novome Sadu na pravoslavnom tzv. Uspenskom groblju.

Runjanin je glazbenu izobrazbu stekao kod vojnoga kapelnika u Glini, a svirao je i glasovir. Kao carski kadet služio je u Glini gdje je često zalazio u društvo ilirskih rodoljuba koji su održavali književne skupove i čitali radove ilirskih pisaca. Ondje je Runjanin prvi put čuo Mihanovićevu pjesmu *Horvatska domovina*. Nije sasvim sigurno je li Runjanin skladao njenu melodiju, ali takvo mišljenje se uvriježilo u drugoj polovici 19. stoljeća. Točna godina nastanka nije poznata, ali se obično uzima 1848. godina.

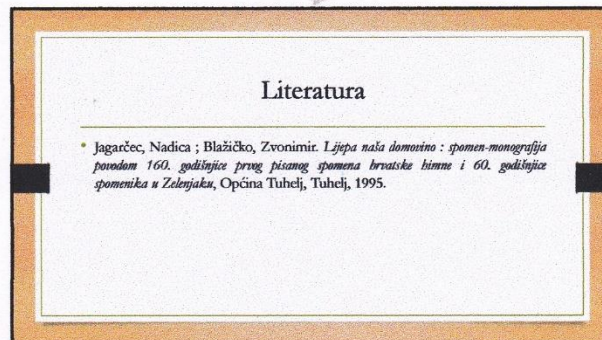
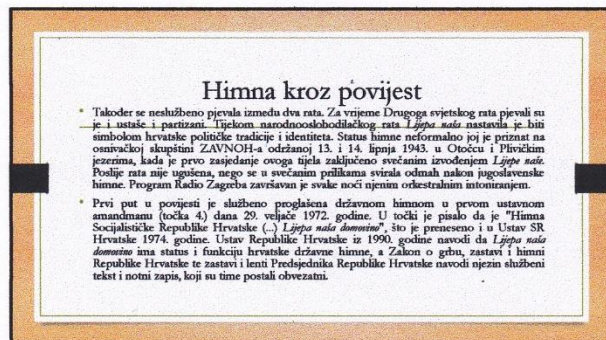
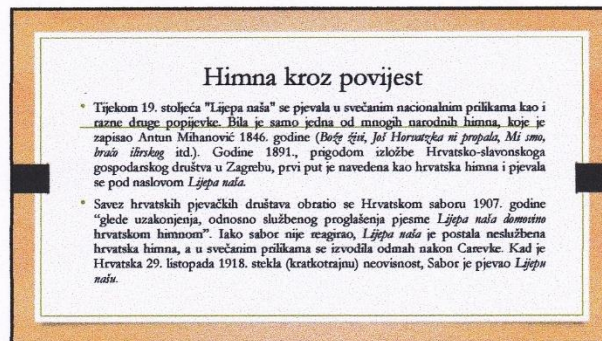
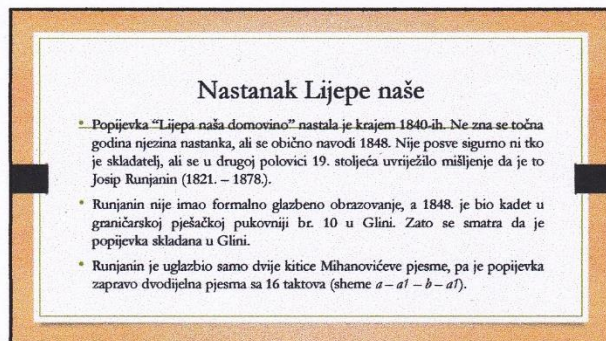
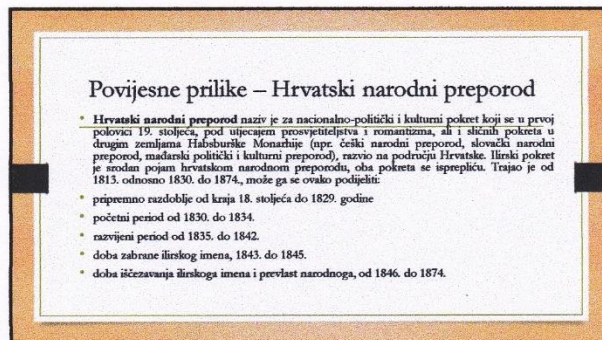
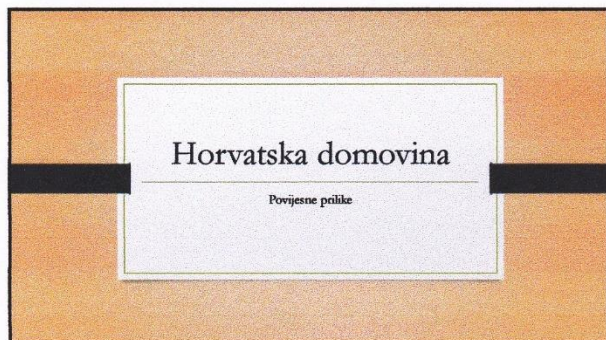
Godine 1861. notni zapis učinio je učitelj pjevanja i organist prvostolne crkve u Zagrebu Vatroslav Lichtenegger napjev pjesme. Čim je Lichtenegger zapisao note i obradio je za muški zbor, a glazbeno društvo duhovne mladeži u Zagrebu izdalo u svojim *Sbirkama*, pjesma je postala popularna.

Pjesma je pod nazivom *Hrvatska himna* prvi puta izvedena prigodom otvorenja Hrvatsko-slavonske izložbe u Zagrebu 1891., kada nijedan od autora više nije bio živ.

Napisao je i uglazbio i *Ljubimo te Naša Diko (Hrvati svome banu)* – pjesmu spjevanu u čast Josipu Jelačiću.

Prilog 7:

Spodbujanje kritičnega mišljenja pri pouku slovenščine

Promotion of Critical Thinking in Slovenian Teaching

Nataša Preglau Borko

Povzetek

Kritično mišljenje je ena ključnih kompetenc sodobnega časa. Tudi pri pouku slovenščine se zavedamo, da je eden izmed glavnih vzgojno-izobraževalnih ciljev dijake naučiti kritično misliti. Ker definicija kritičnega mišljenja nima enovitega pomena, prispevek prikazuje metode, ki smo jih uporabili pri pouku slovenščine, in predstavi, kako preko obravnave razsvetljenstva na Slovenskem in Valentina Vodnika ter njegove pesmi spodbujamo kritično mišljenje ter prepoznavamo domovinske in državljanske teme. S tem poglobljamo znanje o domovinski in državljanski kulturi, ki je zelo pomembna za razvoj dijaka s pozitivnim odnosom do države in naroda.

Abstract

Critical thinking is one of the key competences of modern times. In Slovenian language lessons, we are also aware that teaching students to think critically is one of the main educational goals. Since the definition of critical thinking is not definite, the article presents the methods that we have set ourselves in, and shows how through the Age of Enlightenment in Slovenia and poet Valentin Vodnik and his poem we encourage critical thinking and identify homeland and civic topics. This deepens the knowledge of homeland and civic culture, which is very important for the development of students with a positive attitude towards the country and the nation.

Ključne besede: domovinska in državljanska kultura, kritično mišljenje, slovenščina, Valentin Vodnik

Keywords: homeland and civic culture, critical thinking, Slovene, Valentin Vodnik

1 Uvod

Eden izmed temeljnih ciljev sodobnega izobraževanja je dijake naučiti misliti kritično in ustvarjalno. Koncept kritičnega mišljenja ni enovit, zato je pomembno, da si pri pouku natančno zastavimo njegov pomen in se tega koncepta držimo. Pri slovenščini smo v okviru razsvetljenstva na Slovenskem izvedli učne ure, ki so spodbujale h kritičnemu in ustvarjalnemu razmišljanju. Ker je letos Vodnikovo leto, smo se avtorju posvetili natančneje in bolj poglobljeno, obenem pa smo s temi urami poglobili znanje o domovinski in državljanski kulturi ter razvijali pozitiven odnos dijakov do države in naroda.

2 Kritično mišljenje

Koncept kritičnega mišljenja v določenem kulturnem in vzgojno-izobraževalnem kontekstu vpliva na prakse poučevanja in s tem bistveno sodoloča kakovost učne priložnosti posameznega dijaka. Spodbujanje takega mišljenja ni samo ena izmed ponujenih možnosti, gre za nujnost obdobja, v katerem živimo, za katerega je značilno obilje nasprotujočih si informacij, konkurenčnih ciljev, pa tudi znanj, prepričanj, domnev, vrednot in 'resnic'. Kritično mišljenje omogoča dijaku razlikovati pomembno od nepomembnega, verjetno od manj verjetnega, dijak zmore smiselno ubesediti merila presoje, zato je pomembno, da ga znamo pravilno usmerjati (Rupnik Vec, 2010a).

2.1 Raznolikost pojmovanja kritičnega mišljenja

Strokovna literatura ne daje enovitega odgovora na vprašanje, kaj je kritično mišljenje, vendar znotraj pestre palete pojmovanj najdemo temelje, po katerih jih razvrstimo v nekaj teoretskih perspektiv (Rupnik Vec, 2010b):

- *Kritično mišljenje kot uporaba neformalne logike.* V to skupino sodijo avtorji, večinoma filozofi, ki praviloma ne delujejo na področju vzgoje in izobraževanja, ki pojmujejo kritično mišljenje kot posameznikovo sposobnost analize, vrednotenja in oblikovanja argumentov.
- *Kritično mišljenje kot celota čustveno-motivacijskih dispozicij in kognitivnih veščin.* Ta skupina avtorjev razumeva kritično mišljenje kot celoto čustveno-motivacijskih in miselnih veščin posameznika, pri čemer predstavljajo argumentacijske veščine zgolj sklop v širši paleti miselnih veščin posameznika. Ti avtorji so po večini filozofi ali psihologi, ki delujejo na področju vzgoje in izobraževanja.
- *Kritično mišljenje kot uporaba raznovrstnih miselnih procesov in miselnih strategij.* Ti avtorji, po večini psihologi, prav tako delujoči na področju vzgoje in izobraževanja, obravnavajo kritično mišljenje kot zaporedje korakov oz. miselnih postopkov, npr. opredeliti raziskovalno vprašanje, načrtovati strategijo reševanja problema, določiti potrebne vire itd.
- *Razvojni modeli kritičnega mišljenja* obravnavajo predvsem vprašanje, kako se sposobnost kritičnega mišljenja razvija skozi različna življenjska obdobja, od najzgodnejšega otroštva do starosti, predstavljajo pa fokus pozornosti teoretikov in raziskovalcev s področja psihologije.
- *Kritična pedagogika.* Ti avtorji, po večini filozofi in sociologi, delujoči na področju vzgoje in izobraževanja, predstavljajo družbeno angažirano perspektivo razlag kritičnega mišljenja, saj le-to postavijo v funkcijo vzgajanja mladih za demokratično aktivno državljanstvo in tvorno participacijo v pluralni družbi.
- *Kritično mišljenje kot samorefleksivna praksa.* Ti avtorji v središče kritičnega mišljenja umeščajo proces samorefleksije oz. analize lastnih predpostavk in vrednot, praviloma pa delujejo izven konteksta vzgoje in izobraževanja in so osredotočeni na razvoj kritičnega mišljenja v odraslosti, največkrat v profesionalnem okolju.

2.2 Strategije poučevanja kritičnega mišljenja, izhajajoče iz modela osmih veščin kritičnega mišljenja

Spodbujati razvoj kritičnega mišljenja učencev in dijakov pomeni hkrati tudi vzgajati za dejavno, (samo)refleksivno, konstruktivno participacijo v demokratičnem dialogu v multikulturni družbi. Pomeni spodbujati proces (samo)refleksije, v katerem se mlad človek uči strpnosti do drugačnih, tujih pogledov, dopuščanja večpomenskosti in nedorečenosti, empatičnosti, odrekanja egocentrizmu, predvsem pa vztrajnega prizadevanja za resnico, ki skupaj z razumom postane ena njegovih temeljnih vrednot. Zato se vzgajanje za kritičnost lahko dogaja predvsem v avtentičnih učnih in vzgojnih kontekstih, tj. ob razmišljanju in razpravljanju o problemih, ki so realni, kompleksni, največkrat interdisciplinarni ter za mladega človeka relevantni. Kritičnost pa lahko spodbuja zgolj učitelj, ki je sam vešč kritični mislec in ki so zanj intelektualna poštenost, intelektualna skromnost in izogibanje (preuranjeni) sodbi temeljne intelektualne vrline in vrednote (Rupnik Vec, 2010a).

3 Razvijanje kritičnega mišljenja pri pouku slovenščine

Pri obravnavi razsvetljenstva na Slovenskem, Valentina Vodnika in njegove pesmi Zadovoljni Kranjc smo poleg ciljev, ki so opredeljeni v učnem načrtu, želeli dijake spodbuditi h kritičnemu in posledično tudi ustvarjalnemu mišljenju.

Uporabili smo strategije poučevanja kritičnega mišljenja, ki izhajajo iz modela osmih veščin. Kritično mišljenje torej spodbuja učitelj, ki dijakom omogoča različne učne priložnosti.

3.1 Potek ure z modelom osmih veščin kritičnega mišljenja

Z dijaki smo najprej obravnavali obdobje razsvetljenstva, potem so se seznanili z življenjem in delom Valentina Vodnika, zatem smo prebrali pesem Zadovoljni Kranjec in jo interpretirali. Po obravnavi so dijaki dobili delovni list (Priloga 1), ki so ga rešili v šoli.

Delovni list je bil sestavljen tako, da so morali dijaki upoštevati vseh osem veščin kritičnega mišljenja (Rupnik Vec idr., 2018):

- dijaki sprašujejo in odkrivajo (raziskujejo):
 - a. pogosto sprašujejo (v različnih fazah učnega procesa),
 - b. presojujejo kakovost lastnih in tujih vprašanj,
 - c. samostojno iščejo odgovore na ta vprašanja (odkrivajo in raziskujejo);
- dijaki so pozorni na natančno in jasno rabo jezika:
 - a. opredeljujejo pojme,
 - b. preverjajo razumevanje slišane ali prebranega;

- dijaki presoajo in vrednotijo na temelju jasnih in relevantnih kriterijev:
 - a. samostojno opredeljujejo kriterije presoje v dani situaciji,
 - b. presoajo jasnost in relevantnost kriterijev v dani situaciji,
 - c. presoajo razne ideje, pojave, dogodke in situacije na temelju jasnih in relevantnih kriterijev;
- dijaki sklepajo in interpretirajo:
 - a. razlikujejo dejstva od interpretacij,
 - b. interpretirajo pojave (jih osmišljajo, jim pripisujejo pomene),
 - c. raziskujejo različne možne interpretacije dogodkov, idej, pojavov oz. v odnosu do objekta preišljevanja zavzemajo različne perspektive,
 - d. analizirajo predpostavke, ki so v temelju interpretacij oz. analizirajo in presoajo premise, iz katerih izpeljujejo sklepe;
- dijaki argumentirajo:
 - a. analizirajo in vrednotijo lastne in tuje argumente,
 - b. oblikujejo argument;
- dijaki rešujejo probleme in se odločajo:
 - a. rešujejo odprte probleme,
 - b. uporabljajo različne strategije reševanja problemov,
 - c. se odločajo,
 - d. uporabljajo raznovrstne tehnike odločanja;
- dijaki razmišljajo o lastnem razmišljanju (ga analizirajo, vrednotijo in načrtno izboljšujejo):
 - a. ozaveščajo svoje predpostavke, prepričanja in vrednote,
 - b. razmišljajo o lastnem razmišljanju: analizirajo lastno mišljenje, tako z vidika vsebine (kaj: predpostavke), kot z vidika procesa (kako: strategije),
 - c. presoajo kakovost lastnega mišljenja oz. intelektualnih produktov na temelju intelektualnih standardov (npr.: jasnost, natančnost, točnost, relevantnost, širina, globina ...).

Na začetku so imeli kar nekaj težav, ker takega načina razmišljanja niso vajeni.

3.1.1 Analiza delovnega lista

Pri prvem vprašanju so dijaki zastavljali vprašanja, na katera so znali odgovoriti, npr.: V katerem času se je razvilo razsvetljenje v Evropi? Kateri so glavni predstavniki razsvetljenstva? Zakaj je razsvetljenje pomembno?

Z obravnavano temo smo poglobili znanje o domovinski in državljski kulturi, ki je zelo pomembno za razvoj dijakovega pozitivnega odnosa do države in naroda.

Drugo nalogo so rešili zgledno, največ dijakov je podatke preverilo v berilu ali zvezku – tako so navedli v odgovoru na tretje vprašanje. Sklepali so, da so to najbolj verodostojni podatki, torej zaupajo berilu in učiteljici.

Pri peti nalogi so vsi brez težav našli pet Vodnikovih dosežkov; bil je urednik prvega slovenskega časopisa, napisal je prvo pesniško zbirko, učbenike, priročnik za babištvo, prevedel kuharico, prepričal oblast, da je bila slovenščina v času ilirskih provinc uradni jezik ... Opazimo lahko, da dijaki na vprašanja, ki zahtevajo faktografsko znanje, zlahka odgovorijo, največ težav imajo pri vprašanih odprtega tipa, pri tistih, ki od njih zahtevajo več razmišljanja.

Pri šesti nalogi so morali svoj odgovor tudi pojasniti. Dijaki se zavedajo pomena svojega jezika in znanja zgodovine našega jezika. Najpogostejši odgovori so povezani z zavedanjem, da jezik

predstavlja državo, da gre za splošno razgledanost, da nas jezik povezuje, da gre za temelj prepoznavnosti države v svetu ...

Pri aktualizaciji Vodnikove pesmi Zadovoljni Kranjc je večina zapisala, da imamo dobre pogoje za kmetovanje, da smo veseli, da radi dobro jemo, da smo delavni – vse, kar je med drugim poudaril tudi Valentin Vodnik. Nekateri so zapisali, da je pesem dober primer spodbujanja narodne zavesti, ki je nujno potrebna za našo nacionalno samozavest.

Z obravnavano temo smo poglobili znanje o domovinski in državljski kulturi, ki je zelo pomembno za razvoj dijakovega pozitivnega odnosa do države in naroda. Dijaki se zavedajo pomena svojega jezika in znanja zgodovine našega jezika, kar je bil tudi eden izmed namenov učne ure. Cenijo svojo državo, v tujini jo ponosno predstavljajo, obeležujejo državne praznike, navijajo za naše športnike, ki predstavljajo državo. Kar nekaj dijakov je priznalo, da države ne cenijo dovolj, da se jim zdi življenje v Sloveniji samoumevno. Najpogostejša odgovora pri zadnji nalogi (doprinos k boljši državi) sta bila izobrazba in ekološka ozaveščenost. Dopisali so, da bi z visoko izobrazbo lahko izboljšali gospodarsko razvitost države, z ekološko ozaveščenostjo pa bi lahko dosegli bolj čist in zdrav svet za naslednje rodove.

Pri oceni svojega razmišljanja (reševanja nalog) so dijaki ugotovili, da po kriterijih ocenjevanja razmišljanja o tematiki niso samozavestni misleci; lahko bi se bolj potrudili, ampak so odgovarjali skopo, da bi z nalogami končali čim prej. Pri tem vprašanju (št. 11) dijakom načrtno niso bili podane možnosti za odgovor (npr. da, ne, delno, obrazloži), da so dijaki sami našli način, na katerega so odgovorili.

Če bodo dijaki prisiljeni bolj razmišljati o določeni temi, se bodo kritičnega mišljenja zagotovo naučili, zato se moramo učitelji potruditi, da jim zastavljamo naloge, ki bodo od njih zahtevale več kot samo učenje na pamet.

4 Zaključek

Pri pouku slovenščine se zavedamo, da je dijake naučiti misliti kritično eden izmed glavnih vzgojno-izobraževalnih ciljev. Preko obravnave razsvetljenstva na Slovenskem in Valentina Vodnika ter njegove pesmi spodbujamo kritično mišljenje ter prepoznavamo domovinske in državljske teme.

Dijaki so najprej na klasičen način spoznali značilnosti obdobja, življenje in delo Valentina Vodnika, analizirali in interpretirali smo tudi njegovo pesem Zadovoljni Kranjec, nato pa so na podlagi modela osmih veščin kritičnega mišljenja rešili delovni list. Na začetku so imeli kar nekaj težav, ker takega načina razmišljanja niso vajeni. Niso znali spraševati, obremenjeni so bili tudi z mnenjem učiteljice; niso želeli vprašati nečesa, kar bi učiteljica označila za neprimerno. Težave so jim povzročale tudi naloge s pojasnjevanjem, saj dijaki težko jasno ubesedijo svoje mnenje in najraje odgovorijo na kratko, brez pojasnila ali argumentacije. Pri slovenščini, posebej pri pisanju eseja, je to zelo pomembna veščina, zato moramo v prihodnje pripravljati več nalog takega tipa.

Z obravnavano temo smo poglobili znanje o domovinski in državljski kulturi, ki je zelo pomembno za razvoj dijakovega pozitivnega odnosa do države in naroda. Dijaki se zavedajo pomena svojega jezika in znanja zgodovine našega jezika, kar je bil tudi eden izmed namenov učne ure. Prav tako cenijo svojo državo in vedo, da bodo z visoko izobrazbo in ekološko ozaveščenostjo pripomogli ne samo k boljši Sloveniji, ampak k boljšemu svetu.

Kritično mišljenje se ne zgodi, kritičnega misleca vzgojimo. Učitelj lahko neguje motivacijo učečih za kritično mišljenje, tako da tovrstno početje osmišlja, modelira in se nad njim navdušuje. Sprva od zunaj vsiljeno, kasneje osmišljeno in podprto s pozitivno izkušnjo, postaja mislecu vse bolj lastno in vse bolj notranji imperativ: biti samouravnajoči, učinkovit in intelektualno pošten mislec.

5 Viri in literatura

Rupnik Vec, T., 2010a. Kritično mišljenje kot kroskurikularni cilj. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: https://www.zrss.si/projektiess/skladisce/pkp/podprojekt3/%C4%8Clanki/Kriti%C4%8Dno%20mi%C5%A1ljenje/kriti%C4%8Dno%20mi%C5%A1ljenje%20kot%20kroskurikularni%20cilj_tanja_koncna.docx.

Rupnik Vec, T., 2010b. Model osmih temeljnih veščin kritičnega mišljenja kot referenčni okvir kurikularnega načrtovanja. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: https://www.zrss.si/projektiess/skladisce/pkp/podprojekt3/Strokovna%20gradiva/Kriti%C4%8Dno%20mi%C5%A1ljenje/rupnik%20vec_model%208%20ve%C5%A1%C4%8Din%20km%20kot%20ref%20okvir%20kurik%20nacrta_za%20konf%20turistica_okt%202010%20.docx.

Rupnik Vec, T.; Gros, V.; Petra, P.; Drnovšek, M., 2018. Spodbujanje razvoja veščin kritičnega mišljenja s formativnim spremljanjem. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: <https://www.zrss.si/pdf/vescine-kriticnega-misljenja.pdf>.

Kratka predstavitev avtorice

Nataša Preglau Borko, prof. slovenščine, je učiteljica slovenščine na II. gimnaziji Maribor, Slovenija. Tam poučuje že deset let.

E-naslov: natasa.borko@druga.si

Priloga 1: Delovni list

Razsvetljenje na Slovenskem, Valentin Vodnik, pesem Zadovoljni Kranjc

1. Postavi eno vprašanje, povezano s tem obdobjem.
2. Preveri, ali so trditve pravilne, in jih popravi, če niso.
 - a) Razsvetljenje na Slovenskem je trajalo od 1550 do 1600.
 - b) Slovenska književnost je bila do razsvetljenstva večidel cerkvena, protestantska, nato pa katoliška.
 - c) V razsvetljenstvu govorimo o razvoju prve faze posvetne književnosti.
 - d) Glavni razsvetljenci so bili Primož Trubar, Sebastijan Krelj in Adam Bohorič.
3. Kje si preveril/a, ali so trditve pravilne? Kako veš, da so podatki verodostojni?
4. Premisli, kako pomemben je Valentin Vodnik pri razvoju jezika in književnosti. Naštej vsaj pet pomembnih dosežkov in pojasni, zakaj se ti zdijo pomembni.
5. Kateri Vodnikov dosežek bi vrednotil kot najpomembnejši za razvoj našega jezika?
6. Kako pomembno se ti zdi znanje zgodovine našega jezika? Pojasni.
7. Ali je jezik pomemben za identiteto države? Pojasni.
8. Ali lahko Vodnikovo pesem Zadovoljni Kranjc aktualiziraš? Pojasni.
9. Ceniš svojo državo? Na kakšen način to kažeš?
10. Kakšen je tvoj doprinos k boljši državi?
11. Oceni svoje razmišljanje (Intelektualni standard oz. kriterij uspešnosti razmišljanja o tematiki) (Rupnik Vec idr., 2018):
 - *jasnost* – Moje razmišljanje (trditve, temeljno sporočilo itd.) je jasno.
 - *resničnost* – Moje razmišljanje temelji na resničnih (preverljivih) podatkih.
 - *natančnost* – Moje razmišljanje vključuje podrobnosti.
 - *relevantnost* – V razmišljanju razpravljam o relevantnih idejah (povezanih s temeljnim namenom besedila/predstavitve ...).
 - *globina* – Moje razmišljanje zajema/pokaže vso kompleksnost teme, ki jo obravnavam.
 - *širina* – V razmišljanju se dotikam različnih perspektiv (pogledov na problem).
 - *logičnost* – Različni deli mojega razmišljanja so logično povezani.
 - *pomembnost* – V svojem razmišljanju upoštevam najpomembnejše ideje s področja, ki ga obravnavam.
 - *poštenost* – Moje razmišljanje je upravičeno in pošteno v kontekstu podatkov, s katerimi razpolagam.

Vzgoja za odgovorno in kritično državljanstvo

Primeri aktivne udeležbe učencev v šolski in lokalni skupnosti

Educating Responsible and Critical Citizens

Examples of Students' Active Participation in School and Local Community

Tatjana Lekan

Povzetek

V članku so navedeni primeri, kako učence pripraviti na odgovorno in kritično državljanstvo in dejavno vključevanje v družbeno življenje. V okviru predmeta domovinska in državljanska kultura in etika v 7. in 8. razredu učenci pripravljajo proslave ob državnih praznikih, z aktivno udeležbo spoznavajo delovanje nosilcev oblasti v občini in državi, se vključujejo v javno razpravo o skupnih zadevah šolske in lokalne skupnosti ter se pripravljajo na sodelovanje na volitvah.

Abstract

The article gives examples on how to educate students on becoming responsible and critical citizens. During their Citizenship and Ethics lessons, the students of the 7th and 8th grades prepare the school programme for national holiday celebrations. Their active participation allows them to acquire better knowledge of the work of national and local authority holders. The students actively participate in public discussions of common school and local community matters and prepare for attending the elections.

Ključne besede: državni zbor izvedba volitev, otroški občinski svet, proslava

Keywords: the Parliament, holding of elections, children municipal council, celebration

1 Uvod

V okviru predmeta domovinska in državljanska kultura ter etika (DKE) učenci pridobivajo znanje o posamezniku in njegovih vlogah v različnih skupnostih, o pravilih, premagovanju predsodkov, človekovih in otrokovih pravicah ter načinu delovanja skupnosti (lokalna skupnost, Slovenija, EU in svetovna skupnost). Eden od pomembnih splošnih ciljev predmeta, ki prispeva k dejavnemu vključevanju učencev v družbeno življenje, je priprava na sodelovanje na volitvah in na odgovorno in kritično državljanstvo (Karba, 2011, 7).

Kritičnemu in odgovornemu državljanu ni vseeno, kaj se z družbo dogaja in jo želi spremeniti na bolje, tako da sodeluje pri odločanju. S svojim glasom vpliva na odločitve ter izkoristi priložnosti za sodelovanje. Priložnosti za sodelovanje in soustvarjanje na ravni šole in na lokalni ravni poskušamo omogočiti tudi našim učencem z različnimi dejavnostmi v 7. in 8. razredu v okviru predmeta domovinska in državljanska kultura in etika (DKE).

2 Vključevanje učencev v šolsko in lokalno skupnost

Učitelji imamo zelo pomembno nalogo, da spodbujamo učence, da v življenju sprejmejo dejavno vlogo, kritično opazujejo in razmišljajo, oblikujejo lastno mnenje, stališča in razvijajo občutek odgovornosti do sebe in drugih (Karba idr., 2012).

Učenec, ki dobro pozna sebe, bo lahko pomagal tudi drugim in prevzemal aktivno vlogo pri delovanju ožje in širše skupnosti. Pomembno vlogo pri vzgoji aktivnega in odgovornega državljana ima šola, ki lahko v okviru različnih predmetov spodbuja učence, da se aktivno vključijo v družbeno življenje.

Na Osnovni šoli heroja Janeza Hribarja Stari trg pri Ložu si prizadevamo, da bi učence spodbujali in jim omogočali priložnosti za vključevanje v šolsko in lokalno skupnost.

V okviru predmeta DKE sedmošolci izvajajo naslednje dejavnosti:

- razmišljanje o domovini in priprava razstave (Kaj mi pomeni domovina?),
- obeleževanje spominskih dni in državnih praznikov (dan starejših oseb, svetovni dan otroka, dan človekovih pravic, dan Evrope, dan samostojnosti in enotnosti, dan državnosti) s prispevki po šolskem radiu in na oglasni deski,
- oblikovanje scenarija za proslavo in aktivno sodelovanje na proslavi ob državnih praznikih.

Osmošolci veliko časa namenijo spoznavanju delovanja države in občine. Vključeni so v naslednje dejavnosti:

- izvedba volitev za otroškega župana,
- otroški občinski svet,
- ogled Državnega zbora.

2.1 Misli o domovini

Sedmošolci v novembru razmišljajo o domovini. Prispevke učencev objavimo v šolskem časopisu in na razstavi ob prazniku samostojnosti in enotnosti.

Shema 1: Na razstavi smo razmišljanja sedmošolcev prikazali v barvah slovenske zastave.

Domovina mi pomeni dom, srečo in prijateljstvo. Domovina ima besedni koren 'dom'. Imeti dom pa je velika stvar. Dom je mesto, kraj, intimni prostor, kamor se vsak človek vrača in kjer lahko izrazi vsa svoja čustva. Vsakič, ko prideš domov in ni važno, kje si bil, prideš zelo vesel. Jaz sem se rodila v svoji domovini, ki se imenuje Slovenija. (Laura, 7.a)

Imam tri domovine: Slovenijo, Makedonijo in Albanijo. Slovenija je moja domovina zato, ker sem se tukaj rodil. Tu imam družino in dobre prijatelje. Makedonija je moja domovina, ker imam tam sorodnike. Tam imamo tudi hišo in tja gremo za novoletne in poletne počitnice. Tudi Albanija je moja domovina, ker sem po narodnosti Albanec. (Jasin, 7.a)

Domovina pomeni za vsakega nekaj drugega. Nekateri svoje domovine ne cenijo, kot bi jo morali. Nekateri pa svojo domovino preveč cenijo in jo vedno postavljajo pred druge. Zame je domovina moj dom, vas, občina, regija, država. Domovina mi pomeni kraj, prostor, v katerem se dobro počutim. Svojo domovino lahko polepšamo že s čisto majhnimi stvarmi, kot je npr. pobiranje smeti. Vsak si zasluži imeti popoln dom. (Zarja, 7.a)

2.2 Proslavi ob dnevu samostojnosti in enotnosti ter dnevu državnosti

Učenci 7. razreda oblikujejo scenarij za proslavo in na proslavi aktivno sodelujejo. To pomeni, da napišejo scenarij, povezujejo prireditve, pripravijo pevske in plesne točke, recitacije, izdelajo sceno in poskrbijo za rekvizite. Vse to nastaja v okviru medpredmetnega povezovanja DKE, glasbene in likovne umetnosti ter ur oddelčne skupnosti.

2.2.1 Proslava ob dnevu samostojnosti in enotnosti

Tema proslave v šolskem letu 2018/19 je bila izvedba in razglasitev plebiscita. Učenci so prikazali dogodke v naslednjem zaporedju:

- S plesom so prikazali, kako se je Slovenija želela odcepiti od SFRJ.
- Učenka je prebrala razglas, ki je omogočal izvedbo plebiscita.
- Izvedli so volilno kampanjo (delili so plakate, obešanke).
- Volilna komisija je pripravila volišče (mize, volilna skrinja, karton).
- Po odprtju volišča so se volivci vpisali v volilni imenik, prejeli glasovnico, glasovali in oddali glasove v volilno skrinjico.
- Volilna komisija je preštela glasove.
- Učenec je kot predsednik skupščine (dr. France Bučar) razglasil uradni izid plebiscita.
- Učenci so zapeli pesem Šumijo gozdovi domači.

Slika 1: Veselje učencev ob uspešno izpeljani proslavi. Foto: arhiv Lekan.

2.2.2 Proslava ob dnevu državnosti

Tema proslave v šolskem letu 2018/19 je bila oblikovanje državnih simbolov in slovesna razglasitev samostojne države. Učenci so prikazali dogodke v naslednjem zaporedju:

- Prikazali so uniformo teritorialne obrambe in korakali ob koračnici slovenske vojske.
- Učenka je izvedla intervju z učencem, ki je bil v vlogi Marka Pogačnika (oblikovalca novega

slovenskega grba).

- Prikazali so sestanek uredniškega odbora pri časopisu delo, ko je fotograf Joco Žnidaršič dobil nalogo, da za številko časnika, ki bo izšel ob slovenski osamosvojitvi, pripravi fotografijo z močnim simbolnim sporočilom.
- Uprizarili so dogodek, ko so planinci in fotograf Joco Žnidaršič na Triglavu obesili slovensko trobojnico.
- Ko je na Triglavu vihrala slovenska zastava, so vsi učenci zapeli pesem Oj, Triglav, moj dom.
- Sledila je predstavitev novih državnih simbolov.
- Učenec je v vlogi Franceta Bučarja prebral besedilo iz Temeljne listine o samostojni in neodvisni Republiki Sloveniji.
- Prikazali so dogajanje na državni proslavi na Trgu republike in prvič razvili novo slovensko zastavo z grbom.
- Učenec je v vlogi Milana Kučana pregledal četo teritorialne obrambe in nagovoril državljane.
- Zapeli so pesem Lepa je, ker moja je.

Učenci 7. razreda so z veseljem nastopili na proslavah. Ostali učenci so z zanimanjem spremljali dogajanje. V tem šolskem letu bomo nadaljevali s takim načinom dela. Uprizarili bomo druge dogodke, ki so povezani z nastankom naše države in delovanjem oblasti.

2.3 Izvedba volitev za otroškega župana

V osmem razredu pri urah DKE učenci spoznavajo, kako deluje občina, država, kako so izvoljeni nosilci oblasti v občini in v državi, kakšna je njihova sestava in pristojnosti, kako pomembno je, da smo kot občani oz. državljani aktivni in kako se lahko vključijo v družbeno življenje. Seznanijo se z različnimi oblikami demokratičnega odločanja: referendum, plebiscit, peticija, zbor občanov in volitve. Da bodo učenci kot bodoči volivci poznali volilni postopek, izvedemo simulacijo volitev za župana – volitve za otroškega župana.

Učenci so se najprej seznanili s postopkom volitev in opravili, ki so povezana z njimi.

Razdelili so si vloge in začeli s pripravami na volitve:

- izdelava osebnih izkaznic (Učenci izdelajo osebne izkaznice.),
- priprava razpisa volitev (Učenec pripravi razpis in ga prebere.),
- priprava glasovnic in volilnega imenika (Člani volilne komisije pripravijo glasovnice in volilni imenik.),
- kandidature (Kandidat skupaj z volilnim štabom pripravi kandidaturo, vloži kandidaturo in pripravi program, ki ga predstavi v volilni kampanji.),
- volilno soočenje (Učenki novinarki pripravita vprašanja za kandidate.),
- obvestila o volitvah (Učenec v vlogi poštarja volivcem prinese obvestila o volitvah.),
- okrajna volilna komisija (Trije učenci pripravijo volišče in poskrbijo za tajnost glasovanja.).

Potek volitev: Razpisu volitev je sledilo vlaganje kandidatur. Ker so vsi kandidati ustrezali pogojem, se je začela volilna kampanja. Kandidati so predstavili program in sodelovali na volilnem soočenju, ki sta ga vodili dve novinarki. Volivcem je poštar prinesel obvestilo (vabilo) na volitve. Po volilnem molku je bilo na vrsti glasovanje. Na volišču je volilna komisija poskrbela za tajnost glasovanja. Volivci so na volišče prišli z vabilom na volitve, pokazali so osebno izkaznico in se podpisali v volilni imenik. Ko so dobili glasovnice, so obkrožili enega od treh kandidatov. Sledilo je štetje

glasov (ugotavljanje izida glasovanja), razglasitev rezultatov in prva izjava izvoljenega otroškega župana.

2.4 Otroški občinski svet

Po izvedbi volitev in razglasitvi rezultatov so se učenci začeli pripravljati na naslednjo dejavnost: otroški občinski svet (OOS). Gre za simulacijo seje občinskega sveta, ki je izvedena na sedežu občine. Število otroških občinskih svetnikov je enako kot število občinskih svetnikov v naši občini.

Otroški občinski svetniki v sejni dvorani dobijo kartončke z imeni ter glasovalne lističe (za/proti). Na seji učenci aktivno sodelujejo v naslednjih vlogah: otroški župan, otroški podžupan, otroški občinski svetniki. Ostali učenci spremljajo dogajanje v sejni dvorani.

Pred sejo župan občine otroškim občinskim svetnikom pošlje vabilo (Priloga 1).

Pred sejo učenci spoznajo, kako poteka seja občinskega sveta, kako poteka vodenje seje, kakšna je naloga svetnikov, kako napišemo zapisnik. Otroški župan v šoli dobi osnutek (Priloga 2), ki mu pomaga pri vodenju seje.

Po seji učenec zapiše zapisnik. Primer zapisnika, ki ga je zapisala osmošolka, je v Prilogi 3.

Učenci so odgovorno opravili svoje naloge. Aktivno so razpravljali o problemih naše občine in podali veliko dobrih predlogov za izboljšanje življenja v lokalni skupnosti.

2.5 Oglad Državnega zbora

Učenci 8. razredov so sodelovali na seji otroškega občinskega sveta. To izkušnjo pa so nadgradili s spoznavanjem delovanja oblasti na državni ravni. Za učence smo organizirali voden ogled Državnega zbora ter srečanje s poslanko in predstavnico Unicefa.

3 Zaključek

Vsebine, ki jih obravnavamo pri pouku DKE, so za učence zahtevne. Pogosto imajo težave z razumevanjem delovanja in nalog posameznih nosilcev oblasti, zato je potreben razmislek, kako jim te vsebine približati.

Ustvarjati je treba priložnosti, da bodo lahko učenci aktivno sodelovali, izrazili svoja stališča, podali svoje predloge, se udeležili različnih akcij, humanitarnih dejavnosti in tako odraščali v kritične in odgovorne državljane, ki bodo izpolnjevali svoje dolžnosti: plačevali davke, spoštovali državne simbole, obiskali proslavo ob državnih praznikih, se udeležili volitev in aktivno sodelovali v svojih skupnostih (Klemenčič, 2018, 35).

Predstavljenе dejavnosti, ki jih izvajam z učenci, bodo zagotovo pripomogle k izboljšanju politične pismenosti učencev. Po njihovih besedah prinašajo tovrstne dejavnosti neprecenljive izkušnje, ki jih priporočajo tudi za naslednje generacije.

Saj vsi poznamo kitajsko modrost, ki pravi: »Kar slišim, pozabim, kar vidim, si zapomnim, kar naredim, to vem in znam.«

4 Viri in literatura

Karba, P., 2011. Učni načrt. Program Osnovna šola. Državljanstva in domovinska vzgoja ter etika. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.

Karba, P.; Lasič, D.; Jesenko, N., 2012. Državljanstva in domovinska vzgoja ter etika 7 (učbenik). Ljubljana, Mladinska knjiga.

Klemenčič, E., 2018. Domovinska in državljanska kultura in etika. Učbenik za 7. razred osnovne šole. Ljubljana, i2.

Kratka predstavitev avtorice

Tatjana Lekan, univ. dipl. pedagoginja in prof. nemščine, je učiteljica nemščine, domovinske in državljanske kulture in etike ter izvajalka dodatne strokovne pomoči na Osnovni šoli heroja Janeza Hribarja Stari trg pri Ložu, Slovenija. Ima 16 let delovnih izkušenj na omenjenih področjih, pripravljala je različne tabore (doživljajska pedagogika, gledališki tabor), prireditve in je mentorica šolske skupnosti ter dramskega krožka.

E-naslov: tatjana.lekan@guest.arnes.si

Priloga 1: Osnutek vabila otroškim občinskim svetnikom

Spoštovani,

v sklopu projekta *Aktivno državljanstvo* sklicujem:

2. sejo otroškega Občinskega sveta Občine _____,

ki bo v _____, ob _____,

v sejni sobi Občine _____.

Predlog dnevnega reda 2. seje otroškega občinskega sveta:

1. Ugotovitev sklepčnosti in sprejem dnevnega reda seje
2. Predstavitev postopka izbora in potek volitev za otroškega župana
3. Predstavitev volilnega programa otroškega župana
4. Imenovanje otroškega podžupana
5. Pobude in vprašanja

Prosim, da se člani otroškega občinskega sveta seje zagotovo udeležite. Morebitno odsotnost sporočite na _____.

župan

Priloga 2: Osnutek za vodenje seje otroškega občinskega sveta

Uvodni pozdrav	<i>Lepo pozdravljam vse prisotne učence in goste. Začenjamo ____ sejo otroškega občinskega sveta občine _____.</i>
Ugotovitev sklepčnosti	<i>Prisotnih je ____ otroških občinskih svetnikov. Odsoten je _____. Ugotavljam, da je otroški občinski svet sklepčen/ni sklepčen.</i>
Dnevni red	<i>Prehajamo na dnevni red današnje seje, ki ste ga prejeli: 1. točka je ugotovitev sklepčnosti ter sprejem dnevnega reda seje 2. točka je predstavitev poteka volitev za otroškega župana 3. točka je predstavitev volilnega programa otroškega župana 4. točka je imenovanje otroškega podžupana 5. točka so pobude, predlogi in vprašanja Dnevni red dajem na glasovanje. Kdo je za? Ugotavljam, da je dnevni red (soglasno) sprejet. Za je glasovalo _____ otroških svetnikov, proti pa je glasovalo _____ otroških svetnikov.</i>
Predstavitev volitev	<i>Prehajam na 2. točko dnevnega reda (predstavitev volitev za otroškega župana v 8. r). Vabim učenca _____, da predstavi potek volitev za otroškega župana. Hvala za predstavitev.</i>
Predstavitev programa	<i>Prehajam na 3. točko dnevnega reda (predstavitev volilnega programa otroškega župana). Moj program je: _____.</i>
Imenovanje otroškega podžupana	<i>Prehajam na 4. točko dnevnega reda (imenovanje otroškega podžupana). Za otroškega podžupana predlagam _____. Kdo je za, da se za otroškega podžupana imenuje _____? Ugotavljam, da je predlog (soglasno) sprejet. Prosim otroškega podžupana, da zasede svoje mesto.</i>
Pobude, predlogi in vprašanja	<i>Prehajam na 5. točko dnevnega reda (pobude, predlogi in vprašanja). Beseda je vaša. Besedo predajam _____. Hvala za vaš predlog. Če ni predlogov, sledi povabilo: Kaj pa vam je všeč v naši občini? Kaj v okolici pogrešate? Česa si želite? Kaj bi izboljšali, spremenili? Na katerem področju bi po vašem mnenju morala občina narediti več? Ker ni prijavljenega nobenega razpravljavca, zaključujem 5. točko dnevnega reda. Besedo predajam aktualnemu županu _____.</i>
Zaključek	<i>Hvala gospodu županu _____. S tem zaključujem sejo otroškega občinskega sveta. Zahvaljujem se vam za sodelovanje in vam želim lep dan.</i>

Priloga 3: Primer zapisnika, ki ga je zapisala osmošolka

Na seji je bilo prisotnih _____ svetnic in svetnikov. Uvodnemu pozdravu in ugotavljanju sklepčnosti je sledila predstavitev poteka volitev za otroškega župana, ki so bile izvedene v okviru predmeta DKE. Nato je otroški župan predstavil volilni program. Izpostavil je izgradnjo šolske dvorane, doma za ostarele, kolesarske steze in igrišč za otroke. V nadaljevanju je otroški župan podal predlog za imenovanje podžupana. Predlagal je _____. Svetnice in svetniki so predlog soglasno potrdili. Nato je otroški župan predal besedo občinskim svetnikom, da podajo svoje pobude in vprašanja. Podani so bili predlogi za izgradnjo otroškega igrišča, postavitev plezalne stene, ponovno oživitev kinodvorane, napeljavo vodovodnega omrežja do vseh hiš v občini, ureditev cest in izgradnjo objekta za mlade, kjer bi lahko kakovostno preživljali prosti čas.

Spodbujanje aktivnega državljanstva – pasivne in aktivne volilne pravice

Promoting Active Citizenship – the Right to Vote and to Stand as a Candidate

Simon Kuhar

Povzetek

Med mladimi je prisoten negativen trend udejstvovanja na volitvah. Med 'krivci' za politično apatijo je tudi osnovnošolski izobraževalni sistem, ki nezadostno spodbuja aktivno državljanstvo.

Pri izbirnem predmetu državljska kultura so učenci 9. razreda osnovne šole izvedli šolske 'parlamentarne' volitve in glede na volilni rezultat imenovali šolsko 'vlado'. Učenci so se ob tem seznanili s političnimi subjekti, z oblikovanjem skupnih ideologij, s postopki kandidiranja, z organizacijo volilne kampanje in volitev nasploh, s parlamentarnim odločanjem in z načinom imenovanja na vodilna politična mesta ter s pristojnostmi, ki jih nosijo državne institucije. Namen projekta je bil ozavestiti učence, bodoče volivce, da je volilna pravica ne le pravica ampak tudi dolžnost – dolžnost, s katero pokažejo spoštovanje do domovine Slovenije in vseh tistih, ki so se borili za volilno pravico. Če takšni in podobni projekti dobijo pozitivno spodbudo v družinskem in širšem družbenem okolju, se bo tudi izgubljeno zaupanje v politiko vrnilo.

91

Abstract

There is a negative trend of participation in elections among young people. One of the 'culprits' for political apathy is the educational system in primary schools, which does not promote active citizenship sufficiently.

Pupils in the 9th grade of our primary school have conducted school 'parliamentary' elections at the elective course Civic Culture and have established a school 'government' according to the result of the elections. By conducting the elections, the pupils have been acquainted with political subjects, with the formation of joint ideologies, with the nomination procedures, with the organization of election campaigns and elections in general, with parliamentary decision-making and with the process of appointment to the leading political positions and, finally, with the powers vested in state institutions. The goal of the project was to make pupils, future voters, aware that the right to vote is not only a right but also a duty – a duty to show respect for their homeland as well as for those who have fought for the right to vote. If such projects receive a positive impetus in the family and the wider social environment, the lost confidence in politics will be restored.

Ključne besede: aktivno državljanstvo, državljska kultura, volilna pravica, volitve

Keywords: active citizenship, state culture, the right to vote, elections

1 Uvod

»Volilna pravica je temeljna politična pravica. Je splošna in enaka, kar pomeni, da je pravica vsakega državljana, ki je dopolnil 18 let« (Državna volilna komisija). Z volitvami (so)odločamo, kakšno bo naše življenje v prihodnje. Če se jih ne udeležimo, o naši prihodnosti odločajo drugi.

Pripravljenost voliti in biti voljen ter s tem aktivno sodelovati v demokratičnem odločanju se pri najmlajši skupini volivcev, med 18 in 24 let, iz leta v leto zmanjšuje. Deželan navaja, da okoli 25 % mladih politika enostavno ne zanima, 20 % je med mladimi takšnih, ki so premalo informirani, 25 % mladih pa ima do politike negativen odnos. Le petina mladih spremlja aktualno politično dogajanje, hodi na volitve, ima politične ambicije, nekateri med njimi so tudi člani političnih strank. Deželan za nizko volilno udeležbo med mladimi navaja več razlogov:

- razočaranje nad politiki – prepričanje, da se, ne glede na to, kdo pride na oblast, nič ne bo spremenilo;
- življenjski stil, ki interese posameznika postavlja pred interese širše skupine;
- politiko, ki je pozabila na mlade oziroma se ne zna prilagoditi novim trendom mladih;
- družinsko in šolsko vzgojo, ki ne spodbujata političnega udejstvovanja;
- prepričanje, da je udeležba na volitvah pravica, ne pa tudi dolžnost;
- lahkotno medijsko poročanje, ki je zasuto z negativnimi političnimi vsebinami – političnimi škandali;
- splošno prepričanje volivcev, da en glas ne vpliva na rezultat volitev. (Šebenik, 2018)

Mišljenje, da en glas ne vpliva na rezultat volitev, dodatno pojasnjuje Hergouth. Skladno s takšnim stališčem je »predvidljiv učinek volivčevega glasu tako majhen, da – po povsem racionalnih merilih – stežka odtehta celo minimalen napor sprehoda do volišča« (Hergouth, 2018)

Deželan v opisu problematike nizkega sodelovanja mladih na volitvah pojasnjuje, da je »ravno ta upad participacije mladih precej večji kot pri vseh drugih starostnih skupinah. To pomeni, da bodo ti mladi v manjši meri participirali tudi, ko bodo starejši. Kar pomeni, da bo vse manj ljudi odločalo o naši skupni usodi. In to je temeljni problem. Nizka volilna udeležba mladih ne pomeni le tragedije za mlade, ampak v resnici tragedijo za celotno politično skupnost« (Šebenik, 2018).

2 Spodbujanje aktivnega državljanstva v osnovni šoli pri izbirnem predmetu državljanska kultura

Med opredelitvami in cilji izbirnega predmeta državljanska kultura, za katerega se lahko odločijo učenci zaključnega letnika osnovne šole, je med drugim zapisano, da predmet temelji na spoznavanju ter razumevanju lastne nacionalne in kulturne tradicije in vključuje spoznavanje konkretnih primerov, aktualnih vprašanj ter dogodkov s socialnega, kulturnega in političnega področja (Sardoč, 2005, 5). V okviru učnih vsebin Družbene institucije in njihov pomen ter Vloga posameznika v procesih političnega odločanja učenci spoznajo delovanje posameznih institucij, ki so temelj demokratične ureditve družbe, naučijo pa se tudi vrednotiti pomen volitev za uresničevanje demokratičnih načel (Sardoč, 2005, 7).

Z namenom spoznavanja nacionalnega ter lokalnega socialno-političnega dogajanja in z njim povezanih vprašanj, z namenom okrepitve poznavanja družbenih oziroma državnih institucij in ozaveščanja o poteku in vplivu volitev smo z učenci, ki so izbrali izbirni predmet državljanska

kultura na Osnovni šoli Stražišče Kranj, izvedli šolske 'parlamentarne' volitve po večinskem volilnem sistemu. S tem smo sledili tudi učnemu načrtu, po katerem je eden izmed ciljev predmeta državljanska kultura pri učencih razvijati socialne veščine, kot so sodelovanje pri odločanju ter aktivno vključevanje v ožjo in širšo skupnost (Sardoč, 2005, 6).

Ker je v okviru razporeda šolskih ur predmeta državljanska kultura na voljo le ena šolska ura tedensko, so bili učenci pripravljene večino volilnih opravil opraviti zunaj obvezne tedenske ure, tako v šoli kot doma. Starši so odločitev učencev sprejeli z razumevanjem in pozitivno. Pritožb zaradi dodatnega dela ni bilo.

2.1 Organizacija šolskih 'parlamentarnih' volitev

V okviru priprav na izvedbo šolskih parlamentarnih volitev je bilo učno skupino 35 učencev pri izbirnem predmetu državljanska kultura potrebno razdeliti v več skupin, v našem primeru se je oblikovalo sedem skupin s po petimi učenci. Da bi razumeli spolne kvote, so vsako skupino sestavljale tako učenke kot učenci, z vsaj dvema predstavnikoma istega spola v vsaki skupini.

Nastale skupine so predstavljale osnovo za oblikovanje šolskih strank ali list. Z učenci smo v ta namen predhodno spoznali organizacijske razlike in podobnosti med strankami ter listami in njihovo participacijo na primeru lokalnih volitev. Kot zanimivost naj ob tem omenim dejstvo, da se je večina skupin odločila oblikovati stranko in ne listo – in sicer zavoljo dejstva, da so liste pri segmentu povračila stroškov volilne kampanje v slabšem položaju.

Ker je šlo v našem primeru za šolske parlamentarne volitve, so se tudi stranke in liste temu primerno poimenoval: Stranka šolske prihodnosti (SŠP), Stranka svobodnih misli (SSM), Pravična šolska stranka (PŠS), Stranka dejanj, ne besed (SDB), Stranka mladih za mlade (SMM), Šolska lista mladih (ŠLM) in Lista združenih osnovnošolcev Stražišče (Lista ZOS).

2.2 Šolska volilna komisija in oddaja kandidatur

Za izvedbo volitev je bila osnovana tudi osemčlanska šolska volilna komisija, v katero so vse stranke in liste imenoval po enega člana. Predsednik volilne komisije sem bil nosilec izbirnega predmeta državljanska kultura. Prva naloga šolske volilne komisije je bila izdelati rokovnik za izvedbo volilnih opravil za šolske parlamentarne volitve, v katerega se je določilo in vpisalo vse potrebne datume: rok, do katerega je treba vložiti kandidaturo, začetek in konec volilne kampanje ter dan izvedbe volitev. Šolska volilna komisija je nadalje določila volilni imenik, po katerem so lahko volili vsi učenci od 6. razreda dalje in vsi zaposleni na Osnovni šoli Stražišče Kranj. S tem, da učenci razrednega pouka niso dobili volilne pravice, se je šolska volilna komisija približala pravilu polnoletnosti na pravih volitvah. Po tem, ko so se učenci seznanili z značilnostmi proporcionalnega in večinskega volilnega sistema, je šolska volilna komisija določila, da bodo volitve potekale po večinskem volilnem sistemu. Nosilec stranke ali liste je hkrati postal kandidat za predsednika šolske skupnosti, v našem primeru volitev pa je zmagovalec volitev prevzel tudi vlogo prvega ministra oziroma mandatarja, ki je sestavil šolsko ministrsko ekipo.

Ob oddaji kandidature so bile stranke in liste šolski volilni komisiji dolžne predložiti polno in skrajšano ime stranke ali liste, njen logotip, nosilca stranke oziroma liste ter vrstni red ostalih članov, pri razporeditvi katerih se je moralo upoštevati spolne kvote. Če je bil nosilec stranke ali liste učenec, je morala po vrstnem redu slediti učenka in obratno. Šolska volilna komisija je po

izteku roka za oddajo kandidatur ugotovila, da so bile vse vložene kandidature oddane pravočasno in da so bile ustrezne. Sledil je žreb števil, s katerimi so se stranke in liste podale na volitve.

2.3 Volilna kampanja

Pred začetkom uradne volilne kampanje so stranke in liste izdelale predstavitveni plakat, velikost katerega je volilna komisija predhodno določila. Določeno je bilo tudi, da mora vsak plakat vsebovati polno in skrajšano ime stranke oziroma liste, njen logotip, izžrebano številko, nosilca stranke oziroma liste, navedbo ostalih članov kandidatne liste ter pet programskih točk. Programske točke je pred objavo na plakatu morala odobriti šolska volilna komisija. To pravilo smo uvedli, da bi se izognili neresnim in skrajno nerealnimi programom ter sovražnemu govoru.

V nadaljevanju navajam nekatera programska izhodišča, ki so jih zapisale kandidatne liste:

- bolj raznolika šolska prehrana – postavitve skrinjice s predlogi,
- postavitve klopi pred šolo, kjer učenci čakajo na šolski avtobus,
- simbolna predaja ključa osmim razredom ob koncu šolskega leta,
- organizacija plesov na šoli,
- postavitve ogledal v garderobah,
- redni program šolskega radia med glavnim odmorom,
- organizacija noči, ko bi učenci prenočili v šoli,
- postavitve stene, kjer bi učenci, ki zaključujejo osnovno šolanje, oddali svoj podpis,
- več modernih metod poučevanja.

Vse stranke in liste so se odločile, da na plakat dodajo fotografijo nosilca oziroma kandidata za predsednika šolske skupnosti, nekatere so s fotografijo predstavile tudi ostale člane.

Ob začetku volilne kampanje, ki je trajala teden dni, so kandidatne liste v šolski avli izobesile predstavitvene plakate, ki so med učenci pritegnili veliko pozornosti. Nosilci kandidatnih list in preostali člani so pri drugih učiteljih pridobili dovoljenje, da pred učenci, ki imajo volilno pravico, v nekaj minutah predstavijo svojo stranko oziroma listo in njene programske smernice. Nekateri so tudi 'kupovali' glasove, tako da so volivcem delili bonbone ali lističe, na katerih so bile zapisane dobre misli. Bonbone so oblepili, na lističe pa zapisali številko, s katero so nastopali na volitvah. Spet drugi so v času volilne kampanje nosili bele majice, na katerih je bilo zapisano ime liste in ob njem volilna številka.

Dan pred volitvami je bil določen za dan volilnega molka, ko je bila prepovedana vsakršna volilna agitacija. Šolska volilna komisija je z obvestilom na oglasni deski najavila volilni molk ter hkrati pozvala, da se morebitne prekrškarje prijavi šolski volilni komisiji. V kolikor bi volilni molk kršil član stranke ali liste, bi bil izključen iz volilne tekme. V času volilnega molka ni bila zabeležena nobena kršitev.

2.4 Dan volitev in ugotavljanje volilnega rezultata

Na dan volitev je bilo volišče opremljeno z glasovalno skrinjico in s kartonsko pregrado s pisalom. Šolska volilna komisija je izobesila razglas in slovensko zastavo ter še enkrat preštela vse glasovnice, ki jih je izdelala dan pred tem. Volišče se je odprlo ob 7.20, 10 minut pred začetkom pouka. Učenci z volilno pravico so lahko glasovali za izbranega kandidata med vsemi šolskimi

odmori do vključno 14. ure. Takrat se je volišče zaprlo. V času volitev so bili na volišču vselej prisotni trije člani šolske volilne komisije po razporedu. Volivca se je najprej označilo v volilnem imeniku, nato se mu je izročila glasovnica, po potrebi pa se mu je pojasnil tudi postopek volitev.

Po zaprtju volišča je ob navzočnosti vseh učencev izbirnega predmeta državljanska kultura šolska volilna komisija začela s preštevanjem glasovnic. Najprej je komisija ugotovila, koliko glasovnic ni bilo porabljenih, sledilo je štetje oddanih glasovnic. Število oddanih glasovnic se je ujemalo s številom v volilnem imeniku, kar je pomenilo, da so vsi učenci, ki so prevzeli glasovnico, slednjo tudi oddali v glasovalno skrinjico. Glede na volilni imenik smo ugotovili, da so se za volitve najbolj zagreli učenci 6. razredov, volilna udeležba pa je bila z vsako naslednjo generacijo slabša – najslabša torej v 9. razredih, četudi so prav devetošolci nastopili kot kandidati na volitvah. Ugotovili smo tudi, da je bila volilna udeležba visoka, saj je kar 76 % vseh volilnih upravičencev oddalo svoj glas.

Pri preštevanju oddanih glasovnic je volilna komisija ugotovila, da je bilo nekaj glasovnic neveljavnih, saj se z glasovnice ni dalo razbrati volje volivca. O neveljavnih glasovnicah je odločal predsedujoči šolski volilni komisiji, ki je imel tudi možnost, da odločitev o morebitni neveljavni glasovnici prenese na celotno komisijo, ta bi nato odločala z glasovanjem. Takšnega primera ni bilo.

Po prešteti vseh oddanih glasovnicah je bil ugotovljen rezultat volitev, ki ga je predsedujoči šolski volilni komisiji prebral navzočim.

2.5 Imenovanje šolske ministrske ekipe

Zmagovalec šolskih parlamentarnih volitev je postal predsednik šolske skupnosti, ki je Osnovno šolo Stražišče Kranj predstavljal tudi na Karavani prijateljstva, na srečanju šestih pobratenih šol s področja bivše Jugoslavije, v črnogorskem mestu Herceg Novi. Zmagovalec je dobil tudi mandat, da sestavi novo šolsko vlado štirih ministrov – ministra za prehrano, ministra za šport, ministra za kulturo in ministra za občolske dejavnosti. Mandatar je ministre lahko predlagal v potrditev izmed tistih kandidatov, ki so bili na volitvah na drugem mestu posamezne kandidatne liste. Sledilo je zaslišanje predlaganih kandidatov (t. i. hearing) pred učenci izbirnega predmeta, ki so predstavljali parlamentarno komisijo. Predlagani kandidati so predstavili svoj program, v katerega so verjeli in ga sestavili skladno s svojimi vrednotami, pričakovanji in potrebami mladih, kot so jih zaznali sami. Nato se je o posameznem kandidatu glasovalo. Kandidat za ministra je za izvolitev potreboval dvotretjinsko podporo. Ker eden izmed predlaganih kandidatov ni bil izvoljen, je mandatar predlagal v izvolitev učenca, ki je na šolskih volitvah zasedal tretje mesto na kandidatni listi. Z izvolitvijo ministrske ekipe se je zaključil celoten projekt šolskih volitev.

3 Zaključek

Izbirni predmet državljanska kultura kot nadgradnja obveznega predmeta domovinska in državljanska kultura in etika širi politično pismenost pri učencih, s tem pa oblikuje tudi njihovo kritično in odgovorno državljansko držo. Kljub temu, da se predmet poučuje le eno uro tedensko, ponuja priložnosti, da učenci ozavešajo aktivno državljanstvo. Že z

Šolske 'parlamentarne' volitve in ostale aktivnosti v okviru osnovnošolskega izobraževanja, ki spodbujajo mlade, da postanejo družbeno odgovorni in jih vzgajajo v ljubezni do domovine in države, niso dovolj, v kolikor družinsko okolje in širša javnost tega ne nadgradita s pravimi zgledi, ki bi mlade ponovno mobilizirali v najbolj kritično družbeno skupino.

izborom predmeta so učenci pokazali zanimanje, katerega je treba s pravimi metodološkimi tehnikami poučevanja kar najbolje nadgraditi. Projekt Šolske 'parlamentarne' volitve, katerega smo v okviru izbirnega predmeta izvedli na Osnovni šoli Stražišče Kranj, se je izkazal za (zelo) dobro prakso, saj so učenci za projekt izkazali veliko zanimanja in motiviranosti, pri njegovi izvedbi pa pridobili obsežno znanje ter pokazali veliko mero spretnosti v zagovarjanju svojih stališč, pri oblikovanju volilne kampanje in v komunikaciji z volivci.

Šolske 'parlamentarne' volitve in ostale aktivnosti v okviru osnovnošolskega izobraževanja, ki spodbujajo mlade, da postanejo družbeno odgovorni in jih vzgajajo v ljubezni do domovine in države, pa niso dovolj, v kolikor družinsko okolje in širša javnost tega ne nadgradita s pravimi zgledi, ki bi mlade ponovno mobilizirali v najbolj kritično družbeno skupino.

4 Viri

Državna volilna komisija. Volilna pravica. Pridobljeno 2. 8. 2019, URL: <https://www.dvk-rs.si/index.php/si/kje-in-kako-volim/voilna-pravica>.

Hergouth, M., 2018. Zakaj volimo? Pridobljeno 22. 7. 2019, URL: <http://www.razpotja.si/zakaj-volimo>.

Sardoč, M., 2005. Državlјanska kultura: Učni načrt. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Šebenik, Š., 2018. Če mladi ne hodijo na volitve, je to tragedija za vse. Radio Prvi, 22. 5. 2018. Pridobljeno 15. 8. 2019, URL: <https://radioprvi.rtvsllo.si/2018/05/ce-mladi-ne-hodijo-na-volitve>.

Kratka predstavitev avtorja

Simon Kuhar, prof. zgodovine in sociologije, enajsto leto poučuje zgodovino na Osnovni šoli Stražišče Kranj, Slovenija. Dvaindvajset let je tudi košarkarski trener.

E-naslov: simon.kuhar@gmail.com

Katero znanje o domovini v osnovni šoli?

Which Knowledge about Homeland in Primary School?

mag. Igor Lipovšek

Povzetek

Preverjanje domovinskega in državljskega predznanja pomaga učitelju pri načrtovanju pouka. V višjih razredih osnovne šole učni načrt zahteva usvajanje ciljev, ki so abstraktni in o katerih imajo učenci različno predznanje in različno pričakovanje. Zato z enako anketo v sedmem in osmem razredu učitelj lahko preveri tako usvojeno raven predhodnega znanja kot motivacijska sidra, ki bodo narekovala nadaljnji pouk.

Abstract

Assessment of homeland and civic background knowledge help the teacher in lesson planning. In upper grades of primary school, the curriculum requires the acquisition of goals that are abstract and about which students have different backgrounds and expectations. Therefore, with the same survey in seventh and eighth grades, a teacher can check both: the acquired level of prior knowledge and the motivational anchors that will dictate further instruction.

Ključne besede: domovina, država, pouk, preverjanje, znanje

Keywords: homeland, state, lesson, assessment, knowledge

98

1 Uvod

Članek prikazuje razmislek o umestnosti diagnostičnega preverjanja znanja pri pouku domovinske in državljske kulture in etike v sedmem in osmem razredu osnovne šole. Naslanja se na učne načrte, publicirana dela, predavanja za učitelje in anketo, opravljeno med sedmošolci in osmošolci. V anketi so bila zastavljena vprašanja, ki so glede na učni načrt (Karba, 2011, 15–17) na ravni minimalnega standarda. Namen preiskave je bil iskanje najustreznejših vprašanj za ugotavljanje predznanja, ob katerih je z učenci možen didaktični pogovor o znanju ter smislu znanja in učenja. Podani bodo predlogi, ki lahko pomagajo učitelju pri načrtovanju pouka, njegovih pričakovanjih, pričakovanjih učencev, načrtovanju preverjanja in ocenjevanja ter ovrednotenju pouka in znanja učencev, ki se opravi v oddelčni skupnosti, šoli ali posreduje oblikovalcem učnega načrta in nacionalnega preverjanja znanja.

2 Preverjanje znanja

Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja (Pravilnik, 2013) ne opredeljuje temeljnih vrst preverjanja – diagnostično, sprotno (formativno) in končno (sumativno); zato pa so v členih 2 – 4 jasno zapisana preverjevalna in ocenjevalna načela. Načela usmerjajo učitelja v čim bolj pogosto

sprotno preverjanje ter obveščanje učenca in staršev o doseženih rezultatih. Z diagnostičnim preverjanjem učitelj ne le ugotavlja, kaj učenci znajo in česa ne. Z diagnostičnim preverjanjem je učenec tudi motiviran in usmerjan v radovednost o znanju in učnih ciljih, ki jih bo usvajal in ki jih zahteva učni načrt.

Preverjanje o državljanškem in domovinskem znanju je bilo opravljeno z enostavno anketo na začetku šolskega leta. Vprašanja so preverjala cilje sedmega razreda o skupnostih, državi, domovini, verah in lokalni skupnosti. Predvideno je bilo, da bodo učenci osmega razreda znali več od učencev sedmega razreda, ker so se o tem učili prejšnje šolsko leto. Odgovori so osmošolcem sporočali, koliko so si zapomnili, učitelju pa, katere cilje učnega načrta bo treba še usvajati in na katero znanje bo možno navezati pouk.

2.1 Anketa

Anketo je sestavljalo 7 vprašanj izbirnega in esejskega tipa (Priloga 1). Odgovarjalo je 30 učencev sedmih in 31 učencev osmih razredov; nihče ni zavrnil izpolnjevanja, manjkajoči tistega dne naknadno niso izpolnjevali ankete. V nobenem razredu ni bilo vprašanj o razumljivosti besedila; nihče ni v anketi označil, kar bi bila učitelju tudi koristna povratna informacija, da katerega od vprašanj ne bi razumel. Razen enega učenca so vsi potrdili, da je bilo 12 minut časa za odgovarjanje dovolj. Večina jih je odgovorila v manj kot 10 minutah.

Prvo vprašanje je preverjalo velikostno predstavljenost. Drugo in tretje vprašanje sta zahtevali prepoznavni opis razločka med domovino in državo. Četrto vprašanje je preciziralo razloček med domovino in državo na treh primerih. Peto vprašanje je pričakovalo razumevanje pojma krščanstvo kot nadpomenke. Takšna oblika in dikcija vprašanja je bila izbrana, ker so ga pri preverjanju v devetem razredu učenci prepoznali kot najbolj razumljivega in pomensko jasnega. Šesto vprašanje je bilo odprto in je omogočalo učencem, da po svojem razumevanju napišejo ali opišejo človekove pravice. Zadnje vprašanje je preverjalo, koliko poznajo svojo občino; med ozemeljskim in personalnim poznavanjem je bilo izbrano slednje.

99

2.2 Rezultati

Pričakovano so učenci osmih razredov vedeli in znali več, saj so bila vprašanja neposredno vezana na cilje učnega načrta 7. razreda. V sedmih razredih je odgovarjalo 15 učenk in 15 učencev. V osmih razredih je odgovarjalo 13 učenk in 18 učencev. Vsa vprašanja izbirnega tipa so bila reševana oz. označena. O domovini je odgovarjalo in napisalo 85 % oz. 52 učencev, o državi 64 % oz. 39 učencev od skupaj 61.

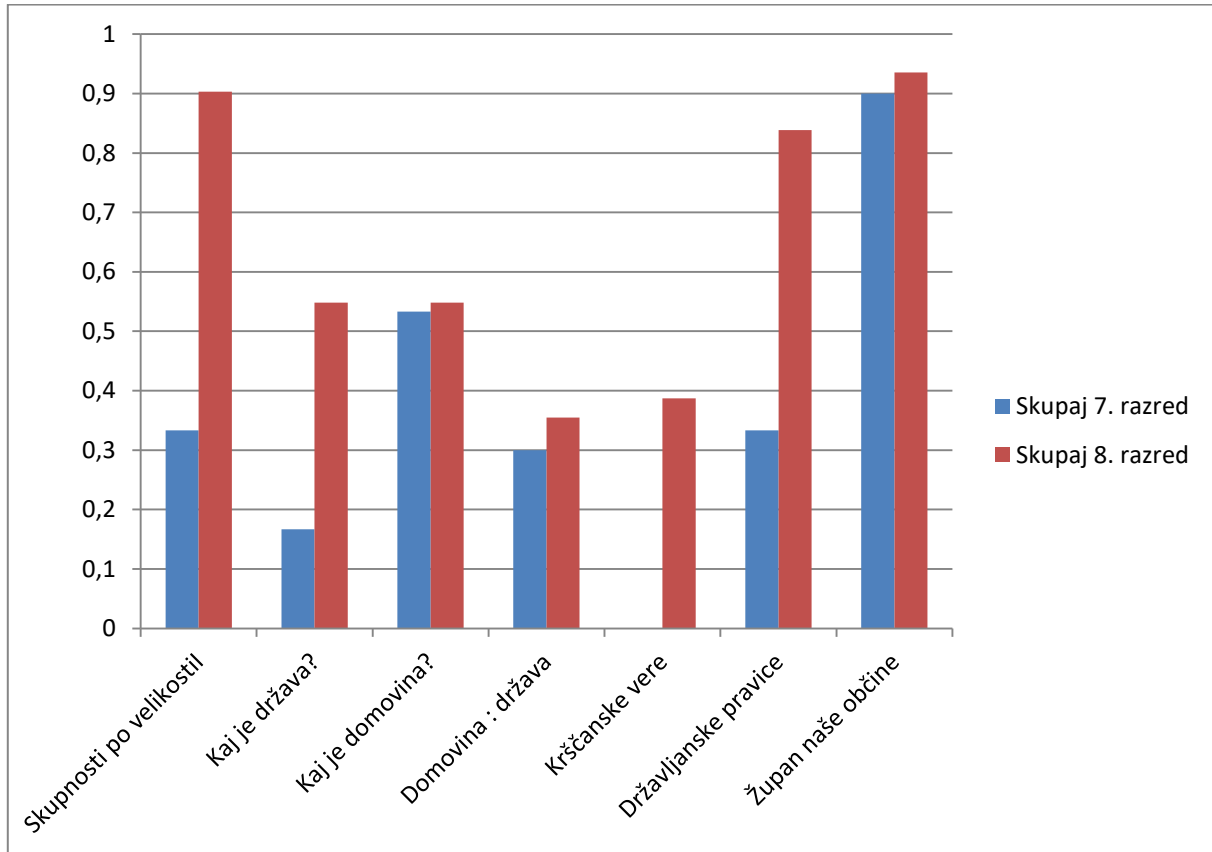
Pričakovano je bilo, da se bodo odgovori učenk in učencev statistično razlikovali, a test hi-kvadrat med spoloma in med paralelkami ni pokazal statistično pomembnih razlik ali odstopanj. Statistično pomembna odstopanja so se pokazala med odgovori sedmih in osmih razredov pri vprašanjih 1, 2, 5 in 6.

Ker so manjše skupnosti učenci pri prvem vprašanju razvrščali pravilno, različno pa največji – državo in domovino, sta se za pravilna upoštevala oba odgovora, če so bile manjše skupnosti razvrščene ustrezno. Domovina je v nekaterih pojmovanjih širši pojem od države, učbenik pa jo opredeljuje kot ožjega (Ganna Mahmoud, 2019, 12). Kljub temu preseneča, da je na prvo

vprašanje pravilno odgovorila samo tretjina sedmošolcev.

Graf 1: Primerjava deleža pravilnih odgovorov učencev 7. in 8. razreda (n=61).

Učenci sedmih razredov so bili pričakovano manj uspešni. Najbolj so se učencem osmih razredov približali pri odgovorih o domovini; verjetno zato, ker se o razločku med domovino in državo učijo v nižjih razredih pri predmetu družba, občasno in fragmentarno pa tudi pri pouku drugih predmetov.

Pri odgovorih o domovini in državi so bili kot pravilni upoštevani vsi, ki so vsaj nakazovali razloček med njima, saj se je popolno razumevanje pokazalo pri četrtem vprašanju. Nista bili pričakovani definiciji.

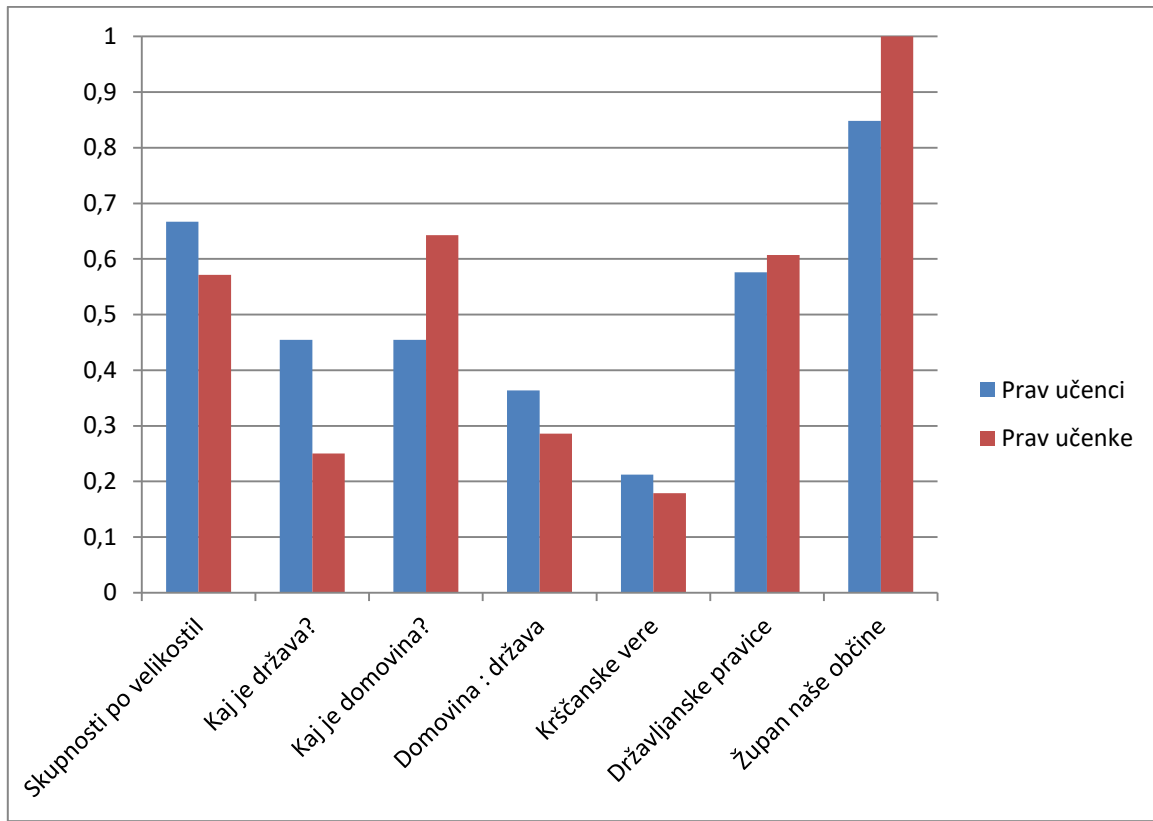
Vseh treh v Evropi razširjenih krščanskih ver ni od ponujenih prepoznal noben sedmošolec in le tretjina osmošolcev. Dve tretjini osmošolcev svoje znanje o verstvih lahko nadoknadi ob koncu šolskega leta pri pouku geografije, ker gre za cilj učnega načrta (Kolnik, 2011, 11). Podrobnejša analiza odgovorov pa pokaže, da se učenci niso zmotili zgolj pri enem verovanju, ampak pogosto pri dveh ali nekateri pri vseh treh.

Merilo pravilnosti odgovora o državljianskih pravicah je bilo nastavljeno po vrednotenju osmošolskih odgovorov. Večinoma so sedmošolci bolj kot o pravicah pisali o moralnih načelih.

Učenci obeh razredov so prepoznali župana. Mogoče zaradi tega, ker opravlja že drugi mandat. Kasneje pri pouku so učenci povedali, da kadar se doma pogovarjajo o politiki, se največkrat pogovarjajo o občinski. Veliko pa se o občini govori tudi na šoli, saj se že več let pripravljajo na izgradnjo prizidka, ki naj bi stekla prihodnje leto.

Graf 2: Primerjava deleža pravilnih odgovorov učenk in učencev 7. in 8. razreda (n=61).

V nekaterih vprašanjih se delež pravilnih odgovorov učenk razlikuje od učencev. Opazno bolje so učenci odgovorili o državi, učenke pa opazno bolje o domovini. Vendar analiza s testom hi-kvadrat ni zaznala statistično pomembnih odstopanj med odgovori učencev in učenk.

3 Ugotovitve in razmislek za nadaljnje delo

Anketa o socialnih in državljskih kompetencah iz leta 2016 kaže, da so dosežki slovenskih učencev na področju državljske vednosti nad mednarodnim poprečjem. V Sloveniji so razlike med šolami glede državljskega znanja zelo majhne. Občutek evropske identitete slovenskih učenk in učencev je nad evropskim povprečjem, pri čemer je pri dečkih ta občutek izrazitejši (Klemenčič, 2017). Domovinske kulture učencev in znanja o njej raziskava ni zajela.

Mednarodne raziskave in primerjave temeljijo predvsem na vrednotenju možnih dogodkov, ki jih učenci ocenjujejo kot skladne ali neskladne z državljskim ravnanjem; ne na preverjanju definicij in pojmov, kar je bolj izrazito v slovenskem nacionalnem preverjanju znanja. Zato bi bilo poučevanju in preverjanju proceduralnega znanja oziroma ravnanja, ki ga tudi predstavljena anketa ni preverjala, treba v slovenski šoli posvetiti več pozornosti.

Ker gre za vprašanje zgodovine, slovenske kulture in vpliva vere na vsakdanje življenje, bo treba pouku o veri in verstvih posvetiti večjo pozornost.

Učenje o domovini in državi je smiselno vezati na znane osebe in pomembne dogodke, ki jih učenci že poznajo. Zato bi bil na državni ravni potreben razmislek, koliko naj bo spoznavanja domovine in države pri posebnem predmetu in koliko pri vseh ostalih predmetih in pouku nasploh.

Šola je pogosto prostor državljskih protislovij, ker učenci državljske pravice razumejo kot absolutne, ne upoštevajo pa dejstva, da imata šola in pouk svoja pravila in da so, zaradi njihove mladoletnosti, starši ključni dejavnik za urejanje odnosov na ravni šola – učenec.

Ker gre za vprašanje zgodovine, slovenske kulture in vpliva vere na vsakdanje življenje, bo treba pouku o veri in verstvih posvetiti večjo pozornost. Še posebej, ker so nekateri učenci, sklicujoč se na svobodo veroizpovedi, pri naslednjih urah, ko so se obravnavali rezultati odgovorov, postavljali vprašanje o smiselnosti učenja o verah, ko pa gre za osebno človekovo opredelitev.

Z vidika pouka se je anketno preverjanje izkazalo za smiselno, ker je bilo iztočnica tako za kasnejši vsebinski pogovor pri pouku kot za razmislek o učenju, njegovem načrtovanju, in znanju. Pristop z diagnostično anketo omogoča tudi nazorno učenje o interpretiranju statističnih podatkov, saj gre za podatke, ki so bili pridobljeni med poukom in od učencev; zato so učencem bližji, lažje razumljivi, primerljivi in preverljivi. V diskusiji pa se na pristni anketi ponazorijo tudi prednosti in slabosti tovrstnega zbiranja podatkov.

Nekateri učenci osmih razredov so bili razočarani nad rezultati ankete in posredno nad svojim znanjem. Zato so spraševali, kako se drugače učiti, da bo znanja več in bodo bolj zadovoljni z njim. Nekateri so opravičevali svoje šibko znanje o temi, ki se jim je zdela osebno in nacionalno pomembna, z vprašanjem, ali je poznavanje domovine in države jamstvo, da ima človek do njiju tudi ustrezen odnos.

4 Literatura in viri

Anketa o socialnih in državljskih kompetencah – Rezultati. Pridobljeno 12. 10. 2019, URL: <https://www.schooleducationgateway.eu/sl/pub/viewpoints/polls/poll-on-social-and-civic-compe.htm>.

Avbelj, M., 2019. Jaz, midva, mi 8. Samostojni delovni zvezek. Ljubljana, Rokus Klett.

Budnar, M., 2011. Družba, učni načrt za osnovno šolo. Pridobljeno 17. 9. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_druzba_OS.pdf.

Državljska vzgoja in izobraževanje. Pridobljeno 18. 10. 2019, URL: <https://www.sviz.si/drzavljska-vzgoja-in-izobrazevanje/>.

Ganna Mahmoud, D., 2019. Jaz, midva, mi 7. Samostojni delovni zvezek. Ljubljana: Rokus Klett.

Karba, P., 2011. Domovinska in državljska vzgoja ter etika, učni načrt za osnovno šolo. Pridobljeno 17. 9. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.

Kolnik, K., 2011. Učni načrt. Program osnovna šola. Geografija. Pridobljeno 12. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_geografija.pdf.

Klemenčič, E., 2017. Nacionalno poročilo Mednarodne raziskave državljske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016). Pridobljeno 16. 10. 2019, URL: <https://www.pei.si/wp-content/uploads/2019/01/nacionalno-porocilo-iccs.pdf>.

Petz, B., 1970. Osnovne statističke metode. Zagreb: Izdavački zavod JAZU.

Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli. Ljubljana, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, sprejeto 29. maja 2013. Pridobljeno 19. 9. 2019, URL: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV11583>.

Rustja, E., 2013. Državlјanska vzgoja: cilji, vsebina in didaktični pristopi. Brdo, Urad za razvoj izobraževanja, Miinistrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno 8. 10. 2019, URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwjlkraP1cblAhXiolsKHU3vCpMQFjABegQIABAC&url=https%3A%2F%2Fwww.zrss.si%2Fsidro%2Fgradivo%2FERustja_Sidro_Dr%25C5%25BEavlјanska%2520vzgoja_101013.pptx&usg=AOvVaw2DuzAH869rGQInqgxDVOnh.

Šimenc, M., 2009. Državlјanska vzgoja, filozofija za otroke in vprašanje participacije. *Sodobna pedagogika*, letnik 60 = 126, številka 5, str. 10–24. Pridobljeno 12. 10. 2019, URL: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DVQM1ZOI/e9ca1c64-3e43-4952-af10-6104966e5b71/PDF>.

Vogrinc, J., 2015. Letno poročilo o izvedbi nacionalnega preverjanja znanja v šolskem letu 2014/2015. Ljubljana, RIC. Pridobljeno 6. 9. 2019, URL: <https://www.ric.si/mma/Letno%20porocilo%20NPZ%202015/2015121606591578/>.

Zimšek, M., 2015. Neuskklajenost formalnih in realiziranih kurikulumov državljanske vzgoje v Sloveniji. Magistrsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 26. 9. 2019, URL: http://www.pef.uni-lj.si/ceps/knjiznica/oe/Simenc_Krek_Drzavlјanstvo.pdf.

Kratka predstavitev avtorja

Igor Lipovšek, mag., prof. geografije in sociologije, poučuje geografijo ter domovinsko in državljansko kulturo in etiko na Osnovni šoli Otočec, Slovenija. Ima petnajst let izkušenj s poučevanjem na osnovnih in srednjih šolah, petindvajset let je bil pedagoški svetovalec za geografijo na Zavodu RS za šolstvo. Je soavtor več učbenikov in priročnikov.

E-naslov: igor.lipovsek@os-otocec.si

Priloga 1: Anketni vprašalnik

Obkroži spol: ženski (učenka) moški (učenec)

Če katerega od vprašanj ne razumeš, ob njem napiši X.

1. S številkami od 1 do 5 razvrsti skupnosti (skupine ljudi) od največje do najmanjše. Pred najmanjšo napiši 1, pred največjo 5.

..... država krajevna skupnost občina družina domovina

2. V eni povedi napiši, **kaj je država**.

.....

3. V eni povedi napiši, **kaj je domovina**.

.....

4. Izmed šestih stavkov obkroži tri, za katere meniš, da so pravilni.

Država Slovenija obstaja manj kot 30 let.

Domovina Slovenija obstaja manj kot 30 let.

Predsednik **države** Slovenije je Borut Pahor.

Predsednik **domovine** Slovenije je Borut Pahor.

Neko ljudstvo se lahko imenuje narod samo, če ima svojo **državo**.

Neko ljudstvo se lahko imenuje narod samo, če ima svojo **domovino**.

104

5. Izmed napisanih obkroži **tri verovanja**, v katera se je v dvatisočletni zgodovini razcepilo **krščanstvo**.

- kristjanstvo
- pravoslavje
- budizem
- judovstvo
- muslimanstvo
- katolištvo
- protestantizem
- ateizem

6. Država lahko v zakonih opredeli človekove pravice. Napiši **3 človekove pravice**, ki veljajo v Sloveniji.

.....
.....
.....

7. Obkroži, kdo je po tvoje **župan** Občine Novo mesto.

- a) Leon Štukelj b) Gregor Macedoni c) Anton Podbevšek
d) Alojz Muhič e) Jože Colarič č) Miloš Kovačič

Najlepša hvala za odgovore. Uporabili jih bomo pri pouku v šolskem letu 2019/20.

Ideološka ali identitetna oblikovanost družboslovnih in humanističnih predmetov v srednješkolskem izobraževalnem sistemu v Sloveniji

Ideology or Identity as Generated by Social Science
and Humanities High Level School Subjects in the
Educational System of Slovenia

mag. Branko Koderman

Povzetek

Članek prikazuje in analizira rezultate kvalitativne raziskave slovenskih maturitetnih izpitnih katalogov. Ugotavlja, da slovenski izobraževalni sistem ne omogoča konsolidacije slovenstva na ravni dolgotrajnega spomina.

Abstract: The article presents and analysis the results of a qualitative research of the Slovenian final exam criteria documents. The conclusion is that Slovenian educational system does not permit consolidation of Slovenian culture at the level of long term memory.

Ključne besede: dolgotrajni spomin, habituacija, slovenska kultura, slovenstvo

Keywords: long term memory, habituation, Slovenian culture, Slovenian Self

105

1 Uvod

Glavni namen članka je prikazati in razložiti odsotnost nekaterih ključnih interpretativnih vsebin in struktur, ki niso navedene v formalno uradnih predmetnih učnih načrtih in tudi ne v državnih Predmetnih izpitnih katalogih za splošno maturo za družboslovne in humanistične predmete.

Slovenstvo in s tem slovensko domoljubje je mogoče le privzgojiti in le posledično priučiti, kar v sodobnem času dolgotrajno in poglobljeno lahko počno učitelji kulturno formativnih šolskih predmetov. (Ta posplošena trditev bo kasneje utemeljena v okvirih simbolno interpretativne teorije kulture Cliforda Geertza (1973), teorije prakse in habituacije Pierra Bourdieua (1972) ter kognitivnih teorij procesnega dolgotrajnega spomina Craika in Locharta, 1973 (Bryan-Zaykov, Law, 2013) ter konsolidacijske teorije nevronske mreže Erika Kandela, 2000 (Crane, Jette, 2012)).

Kulturna identiteta posameznika, v našem primeru ponotranjeno slovenstvo srednješolke in srednješolca v slovenskem državnem srednjem šolstvu, je sistemsko onemogočana, saj jo preko ocenjevanja izključuje socializacijski 'ritual prehoda': zunanja in enotna matura.

2 Teoretski in pojmovni okvir vsebine prispevka

Razumevanje prispevka vključuje poznavanje simbolne teorije kulture, teorijo družbene prakse, psihološko teorijo in empirijo na področju spomina ter metodologijo kvalitativnega raziskovanja.

2.1 Inkulturacija

Inkulturacija je izraz, s katerim opisujemo razvojni proces posameznikovega ponotranjenja kulture neke skupnosti. Prenos kulture je večinoma določen preko družbeno in simbolno kodirane institucije. Sam prenos je relativno dolg in običajno traja v otroštvu in se v poznem otroštvu ali v zgodnji odraslosti zaključi z ritualnim in merljivim preizkusom.

Institucionalno okolje inkulturacije v Sloveniji je državno osnovno in srednje šolstvo. V osnovnem šolstvu so 'kulturno' pomembne vsebine precej razpršene, na srednjih šolah pa dobijo dokončno 'inkulturacijsko' obliko v predmetih: filozofija, psihologija, sociologija, zgodovina, slovenščina in predvsem njen literarni kanon, umetnostna zgodovina in glasba ter telovadba.

2.2 Kultura in slovenska kultura

Kultura v vsebinskem smislu vključuje etos (čustvena izkušnja, občutek za stil), vrednostne usmeritve (vztrajnost, osebnostna predanost) in pa pogled na svet (usmerjenost v stvar, usmerjenost v človeka) (Geertz, 1973). Kultura, kot jo opredeljuje Clifford Geertz, vključuje tudi simbolni, zgodovinski in interpretativni vidik. Posamezniki prepoznajo in interpretirajo javni zapis ali delujoči govor kot zgodovinsko določen sistem, ki je simbolno posredovan in prenašan z generacije na generacijo. Od tu tradicionalnost in konservativnost kulture.

Slovensko kulturo v vsebinskem smislu poimenujemo z besedo slovenstvo, ki vključuje etos ali identitetno subjektivnost (čustvo ponosa do domovine, občutek lepega, ki ga izkusimo v povezavi z slovenskimi ljudmi in stvarmi), vrednostne usmeritve ali medosebna identiteta (predanost zakonskemu partnerju, otrokom, profesionalna poštenost) in pogled na svet ali identiteta slovenske skupnosti (v središču je slovenska družina, nato država kot materialnost, na koncu slovenski duhovni in sveti cerkveni občestvi).

2.3 Slovenska kultura in državni izpitni katalogi

V sodobnih družbah in tudi v Sloveniji poteka inkulturacija predvsem v kulturnih poljih družboslovnih in humanističnih predmetov, v katerih vsebine predstavljajo kulturni kapital (Bourdieu, 1977, 72). Mero tega kulturnega kapitala, ki je tudi merilo prehodnosti maturitetnega preizkusa, določajo državni maturitetni izpitni katalogi. Ta javni zapis, katalog in dokument določa meje govora v učbenikih, predavanjih in v raznovrstnih šolskih testih. Govor je jezik kulture in istočasno smisla; je interpretativno in epistemološko simbolno jedro, struktura, ki spoznavno določi red (slovenske) Kulture nasproti nereda Narave (Levi-Strauss, 1958). Te simbolne strukture so paradigmatiki oziroma interpretativni kanoni na različnih predmetnih področjih, ki se nahajajo v jedru avtorskih del velikih ustvarjalcev zahodne in slovenske kulture. Če teh velikih avtorjev ni v spoznavnem in interpretativnem središču državnih maturitetnih katalogov, se na njihovem mestu pojavlja veliko malih imen velikih ideologij.

2.4 Habitucija, konsolidacija nevronske mreže in procesni dolgotrajni spomin

Inkulturacija je le možnost, ne pa tudi nujnost. Socializacijski prehod v odraslost, ki ga izvaja zunanja matura, lahko nagrajuje tiste dijakinje in dijake, ki natančno in podrobno, skorajda dobesedno, ponavljajo in zapisujejo besedila iz učbenikov in udarne slogane iz 'power point-ov'. Odlični odrasli po-maturantski državljani so lahko vrhunski ponavljalci zarotitvenih obrazcev in govornice, ki prinaša prestiž, oblast in družbeno moč. Tovrstno ideološko (v vsebinskem prevodu: obsedeno od ideje) govoričenje ima vseskozi en sam in dokončni smoter: zatiranje in izničevanje govora slovenske narodne istovetnosti – slovenstva.

Slovenstvo, kot spoznavna shema, kot motivacijsko in družbeno pozitivne »avtomatske misli« (Beck, Aaron, v Popov, 2018, 296) se v procesnem dolgotrajnem spominu posameznika shranjujejo kot vedno bolj konsolidirane nevronske mreže, ki omogočajo spontano čustveno in spoznavno organizacijo realnosti, v kateri se lahko ta ista oseba prepozna kot samostojni, delujoč in odgovoren človek, kot Slovenka in Slovenec.

V dokumentih in katalogih ni mesta in pogojev za možnost, da bi slovenske dijakinje in dijaki ponotranjili slovenstvo in ni možnosti, da bi prenašali slovensko kulturo na naslednje generacije.

Ponotranjena slovenska kultura, slovenstvo, je pri posamezniku najbolj trajno konsolidirana kot etos v čustvenem implicitnem dolgotrajnem spominu, vrednostne usmeritve v implicitnem ali nezavednem procesnem dolgotrajnem spominu in celostni pogled na svet v eksplicitnem ali zavednem dolgotrajnem spominu, ki vključuje osebne izkušnje in doživetja. Bistveni del dolgotrajnega spomina je nezaveden in spontano in nezavedno določa človekovo spoznavanje, odločanje in delovanje (Kendal, Erik, v Crane, 2012)

Najbolj neorganiziran in relativno neobstoječ je semantični dolgotrajni spomin. Pojmi in dejstva o stvareh so na ravni dolgotrajnega spomina in priklica najbolj negotove in za posameznikovo eksistenčno držo najbolj neuporabne informacije. Te pojmovno nevezane abstrakcije o dejanskih stvareh so takšne narave, da sicer inteligentnega posameznika silijo, da za njihovo »uporabo in uporabnost« vedno znova in znova povpraša za nasvet gospodarja.

Zato na koncu predstavimo tezo naše raziskave v obliki vprašanja. *Kateri del ali dele dolgotrajnega spomina so naši učitelji-informatorji zaradi učnih načrtov in maturitetnih izpitnih katalogov prisiljeni 'proizvajati' v možganih naše mladine?* Ali tudi, katere habituacijske prakse naši pedagoški agenti uporabljajo v dolgotrajnih institucionalnih poljih inkulturacije. (Bourdieu, 1977)

3 Metodologija raziskave in vzorčenje

Metodo analize vsebine smo povzeli po metodološkem priročniku za statistične metode v psihologiji (Coolican, 2019, 276–297). Ciljana enota naše kvalitativne raziskave so bile tematsko interpretativno vsebine, interpretativno-epistemološke paradigme, ki določajo posamične akademske stroke.

Vzorec pisnih virov oziroma dokumentov je vključeval izpitne maturitetne kataloge za časovno obdobje od 2014 do 2019 za srednješolske predmete: filozofija, psihologija, sociologija, zgodovina, slovenščina, umetnostna zgodovina in glasba.

4 Rezultati in ugotovitve

4.1 Pregled enot, ki jih v dokumentih ni ali so v izrazito podrejeni vlogi glede na dominantno enoto

- Filozofija. V izrazito podrejeni vlogi so paradigme avtorjev filozofije družbene pogodbe (Hobbes, Lock, Kant ...), povsem obrobne ali odsotne pa so paradigme sodobne politične filozofije (Strauss, Arendt, Hayek ...). Paradigme, ki misel in um naslavlja na drugega človeka in ne v sebe in s tem ne v neskončnost lastnega izničevanja.
- Psihologija. Psihologije smisla, kot Franklova logoterapija, sodobna psihoanaliza, psihologija subjekta želje nimajo mesta v programskih dokumentih, s tem pa tudi človek z avtonomnostjo lastne subjektivnosti in lastne odločitve in izbire.
- Sociologija. Paradigmatske teorije človeške skupnosti (predvsem Geertzova interpretativna teorija) niso zaznavne v dokumentih in katalogih. Kot da obstaja le možnost človeške združenosti v organski, materialni in mehanicistični tvorbi.
- Zgodovina. V uradnih dokumentih ne obstoji zgodovina slovenstva in slovenskega naroda kot osrednja in izvorna in enkratna zgodovinska človeška izkušnja. Slovenski narod naj bi bil uradno viden le kot slučajnost velikega zavezujočega evolucionističnega kolosa zgodovine.
- Slovenščina. Tu je stvar grozljiva. Iz slovenskega literarnega kanona je izvrženo in zavrženo epsko in mitološko slovenstvo zdomske literature, ki jo najbolj zastopa trojka Simčič-Jurčec-Mausser – predvsem po njeni zaslugi so mitemi slovenstva sploh preživeli.
- Umetnostna zgodovina. Slovenske podobe lepega so le inferiorni dodatek velike svetovne umetnosti.
- Glasba. Slovenska izvorna ljudska, zborovska, skladateljska in še posebej narodna glasba je le skromna variacija »Velike glasbene Partiture«.

V dokumentih in katalogih ni mesta in pogojev za možnost, da bi slovenske dijakinje in dijaki ponotranjili slovenstvo in ni možnosti, da bi prenašali slovensko kulturo na naslednje generacije. Možnost, da bi njihov izkustven, njihov spoznavno procesni in njihov čustveni dolgotrajni spomin zapolnilo utrjeno slovenstvo, so sistemsko in habituacijsko minimalne.

4.2 Interpretativno spoznavne enote, ki so prisotne v uradnih virih.

Vsa predmetna področja implicitno družijo ena sama klasična evolucionistična velika ideja utemeljitelja materialistično funkcionalne in organsko mehanicistične podobe Človeka Herberta Spencerja (1820–1903) evolucionističnega antropologa, ki je postavil organsko mehanicistične epistemološke temelje človeka, njegove psihologije, misli, motivacije, družbenosti in civiliziranosti (Bohannon, Glazer, 1988). Modeli te ideje so raznovrstni in tudi zelo sodobni, vendar vedno povsem logično in razumsko nekonsistentni in empirično nepreverljivi. So pa zelo uporabljani v vsakovrstnih nedemokracijskih in oblastnih ideologijah družbene moči.

Kaj ostane za kratek čas v možganih – v plitvem semantičnem dolgotrajnem spominu naših maturantov, dijakin in dijakov? Ogromno 'hitro pokvarljivega' in neuporabnega znanja?

5 Literatura in viri

- Bohannon, P.; Glazer, M., 1988. High Points in Anthropology. Mc Graw-Hill Humanities.
- Bourdieu, P., 1977. Outline of a Theory of Practice. Cambridge University Press.
- Bryan-Zaykov, C.; Law, A., 2013. Psychology. Harlow, Pearson.
- Coolican, H., 2019. Research Methods and Statistics in Psychology. London, New York, Routledge.
- Crane, J.; Jette, H., 2012. Psychology, Course Companion. Oxford, Oxford University Press.
- Geertz, C., 1973. The Interpretations of Cultures. New York, Basic Books.
- Gross, R., 200. Psychology: the Science of Mind and Behaviour. London, Hodder Arnold.
- Levi-Strauss, C., 1958. Anthropologie structurale. Paris, Librairie Plon.
- Maturitetni izpitni katalogi. Pridobljeno 1. 9. 2019, URL: <https://www.ric.si.splosno>.
- Popov, A., 2018. Psychology. London, Oxford University Press.

Kratka predstavitev avtorja

Branko Koderman, mag. znanosti (sociologija kulture), dipl. psiholog, je zaposlen na Gimnaziji Bežigrad, Slovenija. Ima trideset let delovnih izkušenj na področju programa mednarodne mature (»IB«), kjer poučuje predmeta socialna in kulturna antropologija in psihologija, in na področju slovenskega gimnazijskega šolstva, kjer je nekaj let poučeval predmeta psihologija in sociologija.

E-naslov: branko.koderman@gimb.org

Kako mladim približati EU

How to Approach the EU for Young People

Katarina Obreza

Povzetek

Mlade je potrebno vzpodbujati k aktivnemu državljanstvu in jih izobraziti pri razumevanju njihove vloge v demokratičnem življenju. Mladi so odmaknjeni od političnega življenja, zato se je Gimnazija Lava vključila v program Šola ambasadorka Evropskega parlamenta, ki je namenjen ozaveščanju in izobraževanju mladih o Evropski uniji – zlasti o evropski parlamentarni demokraciji ter usposabljanju za aktivno državljanstvo. Dijaki skozi različne dejavnosti spoznavajo vlogo Evropske unije in se urijo v kritičnem razmišljanju. Z vestnim in odgovornim delom si pridobijo naziv dijak ambasador Evropskega parlamenta, najboljši pa obišejo parlament v Bruslju. Mlade je treba vključevati v odločanje o okolju, v katerem živijo, in jih navajati na odgovorno sodelovanje v demokratičnih procesih.

Summary

The young should be encouraged to being active citizens and be taught how to understand their role in a democratic life. They live a life away from politics. That being a reason why Gimnazija Lava high school enrolled in the programme School Ambassador of the European Parliament. The point of this programme is to raise awareness and to educate the young about European Union, in particular to educate them about European parliamentary democracy and train them for active citizenship. Using different activities students learn about the role of European Union and practise critical thinking. Working diligently and responsibly students can get the title of Student Ambassador of European Parliament, students working the hardest can even visit the parliament in Brussels as a reward for their work. Not only should the young be involved in deciding about the environment they live in but they should also get used to cooperating responsibly in democratic processes.

110

Ključne besede: aktivno državljanstvo, Evropska unija, interesna dejavnost

Keywords: active citizenship, European Union, (additional) school activity

1 Uvod

Izobraževalni program Šola ambasadorka Evropskega parlamenta (EPAS) je namenjen ozaveščanju in izobraževanju učiteljev in dijakov o Evropski uniji (EU) ter usposabljanju za aktivno državljanstvo. Evropski parlament ga je prvič izvedel v Sloveniji skupaj s Socialno akademijo in Fakulteto za družbene vede v šolskem letu 2016/17. Program vodi in usmerja Informacijska pisarna Evropskega parlamenta in tako ustvarja razvijajočo se mrežo šol ambasadork, ki izvajajo svoje izobraževalne dejavnosti v stalnem sodelovanju z Informacijsko pisarno, Evropskim parlamentom ter njegovimi predstavniki – evropskimi poslanci. Slovenske šole se v skupno šolsko-

parlamentarno mrežo za sodelovanje lahko vključijo prek vnaprej določenih učnih aktivnosti na področju vrednot, delovanja evropske demokracije in možnosti življenja v EU. Lani je sodelovalo v programu že 50 izobraževalnih ustanov – srednjih šol in dijaških domov. Ker je Gimnazija Lava videla v programu možnost dodatnega neformalnega izobraževanja dijakov za aktivnega in odgovornega evropskega državljana, se je vanj vključila leta 2017.

V učnih načrtih za geografijo, zgodovino in sociologijo je za to temo sicer namenjenih nekaj ur, vendar premalo za tiste dijake, ki želijo še več evropskih vsebin, ki so danes zelo pomembne za vsakdanje življenje in vključevanje v širše družbene tokove.

Cilji v učnem načrtu za geografijo so, da učenci:

- spoznajo nastanek, razvoj, širitev in delovanje EU;
- na podlagi podatkov prepoznajo in razložijo razlike med državami EU;
- poznajo pomen skupne kmetijske politike v EU. (Geografija. Učni načrt, 2008)

Cilji v učnem načrtu za zgodovino so, da učenci:

- spoznajo EU in njeno širitev;
- analizirajo vpliv gospodarstva na povezovanje v Evropi. (Zgodovina. Učni načrt, 2008)

Cilji v učnem načrtu za sociologijo so, da učenci:

- razumejo spreminjanje pomena nacionalne države in načine odločanja v mednarodnih skupnostih (EU);
- razumejo dejavnike, ki vplivajo na povezovanje sveta: od gospodarskih dejavnikov do mednarodnih organizacij (EU),
- ovrednotijo njihov vpliv in pomen. (Sociologija. Učni načrt, 2008)

Cilj in namen vključitve je torej bil, da dijaki okrepijo znanje in kompetence o EU, npr. kritično mišljenje ali politično državljansko osveščenost, ki so bistvenega pomena na njihovi poti do dejavnih in odgovornih državljanov. Raziskave so namreč pokazale, da zanima mlade v Sloveniji politična participacija manj kot njihove vrstnike v EU.

Pri nas imajo izrazito negativen odnos do predstavnikov oblasti ter javnih politik. Mlade bolj zanimajo nekatere oblike t. i. nekonvencionalne politične participacije, in sicer protesti in različne oblike participacije na svetovnem spletu. (Boljka, 2018)

V prispevku je prikazano, kako se je program Šola ambasadorka Evropskega parlamenta izvajal skozi različne dejavnosti, ki so jih pripravili dijaki sami ali pa njihovi mentorji, da bi bolje razumeli Evropsko unijo in njeno delovanje ter poskušali v mladih spodbuditi vpliv Evrope v njihovem vsakdanjem življenju.

2 Opis dejavnosti

Program Šola ambasadorka Evropskega parlamenta so po nizozemskem vzoru v šolskem letu 2015/2016 izvedli v šestih državah Evropske unije. S šolskim letom 2016/2017 se je priključila Slovenija, leto za tem pa tudi Gimnazija Lava, ker je v programu videla tudi možnost neformalnega izobraževanja dijakov za (evropskega) državljana. Šola, dijaki in učitelji s sodelovanjem v tem programu veliko pridobijo

- dijaki okrepijo znanje in kompetence o EU;
- učitelji se udeležijo dveh strokovnih usposabljanj v Ljubljani in prejmejo dodatno strokovno

- gradivo za izvedbo programa;
- šola lahko pošlje vsaj dva dijaka in enega mentorja na simulacijo delovanja Evropskega parlamenta v Strasbourg;
 - učitelji se lahko vključijo v evropsko platformo za učitelje, ki omogoča izmenjave na evropski ravni;
 - najboljši učitelji oz. mentorji sodelujočih šol dobijo možnost sodelovanja na seminarju za učitelje v Bruslju;
 - dijaki lahko sodelujejo pri dogodkih Informacijske pisarne;
 - šola pridobi naziv in plaketo Šola ambasadorka Evropskega parlamenta;
 - izbrani učenci postanejo dijaki ambasadorji. (Žumer)

Obveznosti šole so:

- sodelujoča šola izbere vsaj enega učitelja ali strokovnega sodelavca, ki pridobi naziv ambasador in se udeleži vsaj dveh usposabljanj v Ljubljani, na šoli pa izvaja programske aktivnosti;
- sodelujoči učitelji in dijaki predelajo dodeljeno gradivo, ki vsebuje šest modulov: Kratka zgodovina EU, Vpliv EU na naše vsakdanje življenje, Odločanje v EU, Evropa brez meja, Vrednote EU, Vaš glas v EU;
- šola v svojih prostorih vzpostavi informacijsko točko o Evropskem parlamentu in Evropski uniji;
- šola mora ob dnevu Evrope pripraviti poseben dogodek;
- učitelj skupaj z dijaki ambasadorji tekom leta organizira šolske in zunajšolske dejavnosti, povezane z evropskimi dejavnostmi v okviru šole. To je na primer lahko razprava s poslanci Evropskega parlamenta ali predstavitev o različnih politikah EU. (Žumer)

2.1 Organizacija dela

Najprej je bilo potrebno pridobiti dijake, ki jih zanima Evropska unija malo širše. Prijavilo se je 10 dijakov, ki so bili zelo aktivni. Zaželeno je, da prihajajo ideje za izvajanje aktivnosti čim več s strani dijakov, mentor pa jim služi le kot opora in strokovna pomoč. Dijaki so skupaj z mentorjem najprej predelali predpisane module, nato pa se na delovnih sestankih dogovarjali o aktivnostih, ki so jih izvajali. Komunikacija je potekala tudi po elektronski pošti. Udeleževali so se tudi različnih dogodkov izven šole, kjer so znanje pridobivali na drugačen način. V programu so sodelovali profesorji geografije, zgodovine, sociologije, likovne umetnosti in angleščine, ki so z različnimi dejavnostmi, ki so jih pripravili dijaki, popestrili ure.

2.2 Aktivnosti

V šolskem letu 2017/2018 so dijaki skupaj z mentorjem najprej vzpostavili info točko, s katero so predstavili delovanje Evropske unije in slovenske poslance; info točko so okrasili z ročno izdelanimi zastavami članic Evropske unije. Predelali so tri module in za utrjevanje znanja izdelali križanke in kvize, ki so jih izvajali pri razrednih urah. Mladinski center Celje je na šoli predstavil Informacijsko točko Evropske unije za Savinjsko. Dijaki ambasadorji so obiskali Hišo Evropske unije v Ljubljani, parlament in pisarno evropskega poslanca Lojzeta Peterleta. Gostili so evropskega poslanca Franca Bogoviča, s katerim so se pogovarjali o aktualnih temah in izzivih Evropske unije. Bili so aktivni udeleženci okrogle mize v Ljubljani o pomenu slovenskega jezika in večjezičnosti v

Evropskem parlamentu. Na delavnici, ki sta jo na Gimnaziji Lava vodila predstavnika Evropskega parlamenta iz Bruslja, so dijaki z zanimanjem spoznavali njuno delo prevajanja in tolmačenja v Evropskem parlamentu. V okviru filmskih dni LUX so si ogledali filmsko projekcijo Nečista kri. Predstavniki Fakultete za družbene vede so na šoli izvedli predavanje o reševanju radikalizma preko aktivnega evropskega državljanu. Dijakinja ambasadorka je izvedla samostojno učno uro o EU v osnovni šoli. Ob dnevu Evrope so dijaki pripravili različne stojnice, na katerih so med dijaki in učitelji Šolskega centra Celje širili védenje o Evropski uniji. Vsak dijak ambasador je predlagal eno aktivnost, za katero je bil nato tudi odgovoren, da jo je izpeljal. Pripravili so nagradni kviz Kaj veš o EU, potekalo je igranje spomina zastav članic EU, dva dijaka sta vse 1. letnike ozaveščala o delovanju in pomenu EU, na hodniku šole je ves čas potekala projekcija o EU, obiskovalci pa so se lahko igrali družabno igro Začutim Evropo. S pomočjo mentorice za likovno umetnost so pripravili razstavo o čebelarstvu, ker je Evropski parlament leto 2018 razglasil za leto kulturne dediščine. Dijaki in profesorji Gimnazije Lava in tudi drugih šol Šolskega centra Celja so se med prostimi urami in odmori z veseljem udeleževali aktivnosti. Pri tem je šlo za povezovanje tudi z drugimi šolami, saj sodelujeta v programu tudi Srednja šola za kemijo, elektrotehniko in računalništvo ter Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije. Ob koncu šolskega leta je potekalo ocenjevanje in Gimnazija Lava je prejela naziv šola ambasadorka Evropskega parlamenta, naziv dijak ambasador Evropskega parlamenta pa je pridobilo 10 dijakov. Ker so bile aktivnosti na šoli izvedene nadpovprečno, se je mentor lahko udeležil nagradnega dvodnevnega izobraževanja v Bruslju, trije najprizadevnejši dijaki ambasadorji pa so z mentorjem obiskali Strasbourg, kjer so sodelovali pri simulaciji evropskega parlamenta. Vso dogajanje so strnili v filmčku, ki so ga objavili na spletni strani šole. Vse aktivnosti so se ves čas objavljale v šolskih in lokalnih medijih.

V šolskem letu 2018/2019 so se dejavnosti nadaljevale in nadgrajevale. Dijaki so se skupaj z mentorjem odločili, da bodo še posebej posvečali pozornost osveščanju dijakov in zaposlenih o prihajajočih evropskih volitvah, ki so bile maja 2019, ker je bila volilna udeležba v Sloveniji vedno zelo nizka. Svojo info točko o evropskih volitvah in argumente, zakaj na volitve, so predstavili tudi predsedniku države Borutu Pahorju. Udeležili so se raznih delavnic in predavanj na temo Tokrat grem volit in EU ni hec. Delavnice so na šoli pripravili predstavniki iz Informacijske pisarne Evropskega parlamenta v Ljubljani. Na šoli so ambasadorji osveščali polnoletne dijake in profesorje o prihajajočih volitvah z osebnim nagovorom, naj razmislijo o svojih željah in vrednotah ter napišejo svoj razlog udeležbe na volitvah na karton Tokrat grem volit za ...; kartončke so nato razstavili na oglasnih deskah. Informacijska točka Evropske unije za Savinjsko, ki deluje v sklopu Celjskega mladinskega centra, je na Gimnaziji Lava pripravila pregledno razstavo slovenskih volitev v Evropski parlament. V sodelovanju z ostalimi šolami Šolskega centra Celje so dijaki ob podpori mentorjev pripravili evropske dneve, kjer so dijaki spoznavali evropske legende in pripovedke, pripravili osrednjo slovesnost ob dnevu Evrope in sodelovali na simulaciji evropskih volitev, ki so jih pripravili dijaki na šoli s podporo različnih mentorjev.

Mladi morajo imeti besedo pri odločanju, prevzemati morajo odgovornost za lastno prihodnost in prihodnost družbe.

3 Zaključek

Z aktivnostmi, ki so bile izvedene v programu Šola ambasadorka Evropskega parlamenta, se je vsekakor pripomoglo k širjenju zavedanja o aktivnem in odgovornem državljanu. Delo se nadaljuje, ker je cilj, da bi v programu sodelovalo čim več dijakov ambasadorjev, ki pa jih je težko motivirati

za aktivno sodelovanje in predajanje znanja in dejavnosti mlajšim. Tukaj si je Gimnazija Lava postavila izziv, da pritegne še večjo participacijo mladih, ker želi, da mladi postanejo avtorji in izvajalci svojih idej ter da se povežejo s sovrstniki. Tako bo za še večjo zanimanje na šoli izveden projektni dan o parlamentarizmu. Mladi morajo imeti besedo pri odločanju, prevzemati morajo odgovornost za lastno prihodnost in prihodnost družbe, kar prispeva k njihovem doseganju avtonomije. Želja je, da se število ambasadorjev poveča, prav tako pa je želja, da se v program vključi večje število profesorjev.

4 Viri in literatura

Boljka, U., 2018. Miti in resnice o politični participaciji mladih. Revija mladje, letnik 2018, št. 38, str. 14-17. Pridobljeno: 11. 9. 2019, URL: http://www.movit.si/fileadmin/movit/pdf/Mladje_38_web.pdf.

Geografija: gimnazija. Učni načrt, 2008. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 9. 11. 2019, URL: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/media/pdf/un_gimnazija/2013/SSL_UN_GEOGRAFIJA_gimn.pdf:

Sociologija: gimnazija. Učni načrt, 2008. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 9. 11. 2019, URL: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_sociologija_gimn.pdf.

Zgodovina: gimnazija. Učni načrt, 2008. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 9. 11. 2019, URL: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.

Žumer, K. Šola ambasadorka Evropskega parlamenta. Pridobljeno 18. 9. 2019, URL: <http://www.europarl.europa.eu/slovenia/sl/za-mlade/%C5%A1ola-ambasadorka-evropskega-parlamenta>.

Kratka predstavitev avtorice

Katarina Obreza, prof. geografije in zgodovine, poučuje geografijo in zgodovino na Gimnaziji Lava Celje, Slovenija. Ima osemnajst let izkušenj s poučevanjem, od tega dve leti na osnovni šoli.

E-naslov: katarina.obreza@sc-celje.si

Kako mladinski programi misijonskega prostovoljstva prispevajo k domovinski vzgoji

How the Youth Programmes of the Missionary Volunteering Contribute to the Civic Education

mag. Marija Leskovec

Povzetek

Predstavitev različnih konceptov domovinske vzgoje približa lažje razumevanje vzgoje za ljubezen do domovine in države znotraj slovenskega in mednarodnega konteksta. Dijaški domovi igrajo zelo pomembno vlogo pri vzgoji in izobraževanju na neformalni ravni, ki v svoje vzgojne izobraževalne cilje vključuje tudi vzgojo za ljubezen do domovine in države. Preko individualnega, skupinskega, medskupinskega, projektnega dela ter preko različnih programov in projektov dijaški domovi prispevajo pomemben vidik k domovinski vzgoji. Preko primera dobre prakse v Jegličevem dijaškem domu se bodo bralci seznanili s programom Misijonskega prostovoljstva z vidika domovinske vzgoje. Program bo predstavljen z vidika domovinske vzgoje skozi vse tri faze poteka programa: pripravljalna, izvedbena in evalvacijska faza. Mladi si želijo spoznavati tuj svet in ga osebno izkusiti ter nehoti postanejo pravi ambasadorji svoje domovine. Ko imajo izkušnjo bivanja v tujini oz. v tretjem svetu, se šele dobro zavedo, kdo so in kje so njihove korenine.

115

Abstract

The presentation of different concepts of civic education brings us closer to understanding the education for the love of homeland and the country within the Slovenian and international context. The boarding schools play a very important role in education at the no formal level, that also includes education for the love of the homeland and the country in its educational goals. Through individual, group, intergroup, project work and through various programs and projects, the boarding schools contribute an important aspect to the civic education. Through the good educational practice at Jeglič boarding school, we will become acquainted with the Missionary volunteering program from the point of view of the civic education through all three phases of the program: preparation, implementation and evaluation phases. Young people want to get to know the foreign world and experience it personally and they want to become true ambassadors of their homeland. When young people have the experience of being abroad or in the third world country, they become fully aware of who they really are and from where their roots come from.

Ključne besede: dijaški dom, domovinska vzgoja, medkulturna izmenjava, misijonsko prostovoljstvo

Keywords: boarding school, civic education, intercultural exchange, missionary volunteering

1 Uvod

Prispevek je razdeljen na tri dele. V prvem delu je razmislek o različnih konceptih vzgoje za ljubezen do domovine in države, ki se kažejo preko različnih pogledov doma in v tujini skozi zgodovinski razvojni okvir. V drugem delu se prispevek posveča dijaškim domovom in pomembni vlogi, ki jo le-ti imajo pri vzgoji in izobraževanju kot oblika neformalnega izobraževanja. Cilji vzgojno izobraževalnega procesa v dijaških domovih tudi močno vključujejo domovinsko vzgojo in se lahko izvajajo preko individualnega, skupinskega, medskupinskega dela ter preko različnih interesnih dejavnosti in projektov, ki se po navadi razvijejo tudi v pedagoške programe. V tretjem delu bo predstavljen primer dobre prakse o domovinski vzgoji znotraj programa Misijonskega prostovoljstva. V zaključku so podane glavne ugotovitve in priporočila na področju domovinske vzgoje z vidika misijonskega prostovoljstva.

2 Nekaj osnovnih konceptov vzgoje za ljubezen do domovine in države

Vsaka družba in šolski sistem igrata zelo pomembno vlogo pri prenašanju moralnih naukov z vrednostnim sistemom na mlade generacije. Šolski sistem ima poleg izobraževalne tudi vzgojno funkcijo.

Ker pa je vzgoja predvsem družbeno dejstvo, je tudi neskončno raznolika in odvisna od obdobja in dežele, v kateri poteka. Torej ima vsaka družba v vsakem zgodovinskem obdobju takšen vzgojni koncept, kot ga potrebuje, sestavljen iz zgodovinsko nastalih vzgojnih praks in institucij. V vsakem zgodovinskem obdobju obstaja regularni tip vzgoje, ki se mu posamezniki ne morejo enostavno upreti in ga poljubno spreminjati. Počkarjeva pravi, da živimo v popolni iluziji, če mislimo, da svoje otroke vzgajamo tako, kot sami hočemo. »Če se tega zavedamo ali ne, vedno ravnamo po pravilih, kolektivnih idejah in občutjih, ki so prisotni v družbeni sredini, v kateri živimo.« (Počkar, 1997, 7, v Devjak, 2005, 27)

Človek je v nenehnem odnosu do drugih. Naš odnos do sebe, do drugih in do sveta nasploh je zelo odvisen od vzgoje, ki smo je (bili) deležni. Skozi preteklost in vse do današnjih dni so se oblikovali različni vzgojni pristopi, ki jih različni avtorji razvrščajo v tri ali štiri 'kategorije', vse pa slonijo na odnosu med vzgojiteljem in vzgajancem. (prav tam, 81)

Koncepti državljanstva so bili doslej vselej tesno povezani s teritorialno zamejeno politično skupnostjo, pogosto kar z nacionalno državo (Hoffman, 2004, v Deželan, 2007, 10).

Marshallova delitev državljanstva oziroma zaznava državljanskih pravic na tri skupine, ki naj bi se tudi kronološko zaporedno razvile, pa je najbolj odmeven doprinos njegovega prispevka k teoriji državljanstva. Prvi del triade oziroma prva skupina državljanskih pravic so civilne – pravne pravice (civilno državljanstvo) in jih zaokrožajo pravice, ki so nepogrešljive za individualno svobodo. To so pravica do osebne svobode, svobode govora, misli, veroizpovedi, pravica do osebne lastnine, pravica do pravno veljavnih pogodb in pravica do pravičnosti (pravica do pravne obrambe drugih pravic). Druga skupina pravic so politične pravice (politično državljanstvo), ki zajemajo pravico do sodelovanja v organih z določeno politično avtoriteto in izvajanje politične moči kot predstavnik ali kot volivec predstavnikov omenjenih organov, katerih najpogostejša oblika so parlamenti ali lokalni sveti. Tretji del triade pravic koncepta državljanstva so socialne pravice (socialno državljanstvo), ki se raztezajo vse od pravice do minimalne ekonomske blaginje in socialne varnosti, pravice do

soudeležbe pri družbeni dediščini, pa do pravice do življenja na dostojni ravni v skladu s prevladujočimi standardi družbe. Institucije, tesno povezane z zadnjo skupino pravic, so predvsem izobraževalni sistem in socialne službe. (Deželan, 2007, 14)

Teune (2003) govori o dveh svetovih državljanstev, ki ju prinaša globalizacija – o svetu državljanstva, poročenega z državo, in o svetu državljanstva, zasnovanega na širjenju človeških povezav (the human web) prek izmenjalnih dejavnosti. Pravzaprav se zdi, da se vsaj nekatere nacionalne značilnosti politične udeležbe 'prelivajo' tudi v čezmejno politično udeležbo. V tem smislu (aktivističnem in vsebinskem) so globalno aktivni državljani »globalni državljani«. Pri tem so formalno sicer lahko državljani nacionalnih držav, nekateri pa so hkrati s tem tudi nadnacionalni-evropski državljani. (prav tam, 12)

Po Sentočnikovi je šola skupnost otrok, učiteljev in staršev, ki delajo za skupen cilj: razvoj in rast otrok, da bodo v prihodnosti pripomogli z vsem svojim potencialom k blaginji družbe. Vse skupaj pa povezujejo v celoto skupne vrednote in prepričanja, navaja Sentočnikova. (1999, 4, v Devjak, 2005, 99)

Šolska kultura, šolska klima in 'zavezanost' vseh zaposlenih so ključnega pomena za realizacijo ciljev predmeta etika in družba (državljska vzgoja in etika), ki so hkrati tudi cilji osnovne šole: avtonomna in kritična osebnost. Že Dewey (1966, v Devjak, 2005, 101) je opozarjal, da mora šola otrokom omogočiti doživeti t. i. skupno izkušnjo. Izobraževanje in vzgoja morata posamezniku omogočiti, da bo razvil sposobnosti za uspešno sodelovanje in življenje v družbi. Avtor vzgojo razume kot življenjsko potrebo, funkcijo, usmerjanje in kot rast. Po njegovem si vzgojo lahko zamišljamo kot retrospektivo ali prospektivo, kot proces, s katerim se bodočnost prilagaja preteklosti, hkrati pa se preteklost uporabi kot sredstvo za razvijanje bodočnosti. Pri tem pa imajo veliko vlogo ravno izkušnje. Te so lahko družbene ali osebne, niso pridobljene samo od zunaj, temveč so tudi rezultat delovanja okolja in osebnosti hkrati, se pravi delovanja osebnosti na okolje in okolja na osebnost. (prav tam)

Pri poučevanju moralne, etične in državljske vzgoje lahko nastanejo težave, ki »izvirajo predvsem iz potencialnih možnosti nerefleksiranega moraliziranja in indoktrinacije /.../. Vendar tega ne smemo zamešati z dolžnostjo šole, da poleg znanja posreduje tudi pravila družbe, ki uvajajo v razmišljanje o človeku in družbi oziroma posameznika usposablja za državljsana«. (Milharčič Hladnik idr., 1996, 24, v Devjak, 2005, 104).

Vendar ne glede na to, ali se predmet v šoli imenuje etika in družba ali državljska vzgoja in etika, učna načrta obeh predmetov vključujeta vsebine in cilje, predpisane v dokumentih Evrope. Razlika je v posameznih vsebinah, v odprtosti kurikuluma in v pristopu. Eden glavnih problemov poučevanja tega predmeta (gre za model tako moralne kot državljske vzgoje, za sintezo obeh) je »razkorak med razumskim spoznavanjem moralnih načel in sposobnostjo, da načela dejansko uresničujemo v moralnih situacijah« (Kroflič, 1997a, 51, v Devjak, 2005, 105), med t. i. deontološko in odgovorno sodbo. Poleg tega pa je to eden najzahtevnejših predmetov v osnovni šoli, ali kot pravi Pečkova: »Ne zato, ker bi bilo snov, ki jo predmet obravnava, težko obvladati. Tudi ne zato, ker je snov zelo obsežna /.../ gre za enega najzahtevnejših predmetov v osnovni šoli /.../ pri katerem se učitelj načrtno in sistematično loteva področij, ki so zelo občutljiva. Razprav, reakcij učencev, njihovih stališč in vrednot ne moremo vnaprej načrtovati, še teže pa jih je preoblikovati, saj vsako delovanje, ki že od daleč 'diši' po vzgoji, pri učencih spodbudi odpor in je torej že vnaprej obsojeno na neuspeh.« (Peček Čuk, 2000, 13, v Devjak, 2005, 105).

Smernice in priporočila, katera znanja in kako jih posredovati članom skupnosti preko šolskih

dejavnosti, v našem primeru predmeta etika in družba (državljska vzgoja in etika), so mednarodni sporazumi, dejavnosti UNESCO in priporočila Sveta Evrope, konvencije, ki priporočajo »izobraževanje za demokratične vrednote – human rights education«. ⁵ Svet Evrope predlaga svojim članicam, naj bodo glavna referenca pri pouku mednarodni sporazumi in konvencije, učitelji naj pri pouku državljske vzgoje (in etike) ustvarjajo možnost za pogovor o različnih vprašanih ter opozarjajo na dileme in vprašanja, torej »naj bodo pri državljski vzgoji in povsod tam, kjer se srečujemo z vrednotami, človekove pravice vedno in vselej osnovna referenca«. (Starkey, 1991, 22, v Devjak, 2005, 107)

Freire (1973, 13, v Devjak, 2005, 106) je trdil, da vzgoja nikoli ne more biti nevtralna: ali je instrument za osvoboditev ali pa je instrument za udomačitev, dresiranje in zatiranje. Kakšna bo vzgoja oziroma njen rezultat, je odvisno od učitelja, pravi avtor. Učitelj lahko za svoje poslanstvo izbere metodo 'depozitske' vzgoje (bančna vzgoja) ali metodo hranjenja (Futterungsmethode). Gre za naložbo, saj depositio v latinščini pomeni položitev nečesa v shrambo, odložitev. Freire pravi, da gre za filozofijo, kjer sta si pojma izobraževanje in podvrženje ne samo analogna, temveč celo identična. Kako? Učenec, v katerem se srečujejo neznanje, neimetje, praznina in nemoč, je v šoli predmet 'depositionis' – predmet, v katerega učitelj nalaga svoje znanje, imetje, polnost in moč. »Manj, ko se učenec upira tej metodi hranjenja, in bolj, ko je pripravljen goltati ponujeno, uspešnejši se zdi učni proces«. (Prav tam, 14, v Devjak, 2005, 106) Gre za programiranje nekoga (učenca) s tujim vedenjem, tujim jezikom, tujo predstavo o vrednotah. Freire v zameno ponudi model 'problematiziranja', katerega cilj je ozaveščanje (konscienciacija), kjer učenje ni več goltanje tujega, temveč zaznavanje lastne življenjske situacije kot problema ter rešitev tega problema v refleksiji in akciji. (v Devjak, 2005, 106)

Prelomnica v poimenovanju evropske dimenzije v izobraževanju je leto 1993, ko Svet Evrope (Odbor za izobraževanje) objavi t. i. Zeleni dokument o evropski dimenziji v izobraževanju (Green Paper ..., 1993) in Maastrichtski sporazum (1993, 126. člen), ki ga istega leta sprejme Evropski parlament. Dokumenta sta zavezujoča za vsako članico EU, tudi za Slovenijo, če želi stopiti v EU kot enakovredna in polnopravna članica. (Devjak, 2005, 109)

Dokument opredeljuje še tri cilje, za katere lahko rečemo, da jih prepoznavamo tudi v učnem načrtu predmeta državljska vzgoja in etika. Ti so:

- Evropsko državljanstvo: poudarek šole pri spoštovanju kulturnih in nacionalnih različnosti ter boj proti vsem oblikam šovinizma in ksenofobije. Izobraževalni sistemi morajo poleg zagotavljanja kontinuitete lastne kulture mlade izobraževati za demokracijo, za odpravljanje neenakosti, za toleranco in spoštovanje različnosti. ⁶
- Večja kakovost izobraževanja: spreminjanje kurikulov, programov usposabljanja učiteljev, »ozaveščanje in informiranje vseh, ki so z izobraževanjem povezani, predvsem o različnih možnostih izboljšav, povezovanje in sodelovanje med institucijami začetnega in dopolnilnega usposabljanja učiteljev; sodelovanje pri razvoju ustreznih gradiv in pripomočkov« (Tratnik, 2000, 10).

⁵ 4. novembra 1950 so ministri 15 držav podpisali Evropsko konvencijo za zaščito človekovih pravih in temeljnih svoboščin (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), ki je nastala iz prepričanja, da so človekove pravice in temeljne svoboščine osnova pravičnosti in miru na svetu. Štirideset let pozneje pa je vseh 25 članic Sveta Evrope podpisalo konvencijo, v kateri izražajo prepričanje, da mora šolanje prispevati k varovanju in promociji človekovih pravih. (European Convention ..., 1994, 11–24).

⁶ Konkretna akcija za doseganje ciljev so učenje tujih jezikov, mednacionalni projekti, socializacija v evropskem kontekstu prek mednarodnih izmenjav, boljše poznavanje današnje in perspektive bodoče Evrope (Tratnik, 2000, 10).

- Socialna integracija: priprava mladih za vključevanje v družbo in boljši prehod v svet dela in k širjenju njihovih možnosti za zaposlitev.

Vzgoja za demokracijo v najširšem pogledu bo uspešna le, če jo ponotranjimo. »Demokracijo ponotranjimo, če jo izkušamo in oblikujemo v vsakdanjem življenju. Demokratični odnosi med vrstniki (prijateljstvo), sodelavci (kolegialnost), demokracija v družini, ki obsega upoštevanje specifične potrebe generacij in enakopravnosti spolov, izkušnja raznoličnosti v srečevanju kultur pa tudi v dojemanju raznovrstnosti sodobne umetnosti, vse to in še več oblikuje demokratično osebno kulturo.« (Milharčič Hladnik idr., 1997, 5, v Devjak, 2005, 111).

Globalna demokracija in globalna politična skupnost ne pomenita konca nacionalne države ali nacionalne politične skupnosti. Globalna demokracija pomeni novo dimenzijo demokracije in novo obliko demokratične politične skupnosti na globalni ravni. Na teoretski ravni pomeni nadgradnjo teorij demokracije, na praktični ravni pa prinaša nove oblike politične participacije in političnega odločanja, ki obsegajo celi svet (Held, 2003, v Bezjak, 2011, 7).

Analiza vsebine različnih učnih načrtov za predmet državljanska vzgoja ter prenovljenega predmeta družba v programu 9-letne OŠ prinaša analizo temeljnih konceptualnih in kurikularnih izhodišč prenovljenega učnega načrta za državljansko vzgojo (vključno s prenovljenim učnim načrtom za predmet družba) z gledišča, ki ga določajo rezultati predhodnih analiz. Primerjava izobraževalnik politik na področju državljanske vzgoje ter analiza učnega načrta državljanska in domovinska vzgoja ter etika iz leta 2008 pokaže, da učni načrt sicer vpelje nekatere pozitivne vsebinske in strukturne premike, vendar je kot celota strokovno šibak, vsebinsko nekoherenten, terminološko sporen, strukturno pomanjkljiv in jezikovno nejasen, tako da je neprimerna osnova za načrtovanje pouka državljanske vzgoje. (Šimenc, 2012, 170)

3 Dijaški domovi kot promotorji vzgoje za ljubezen do domovine in države

Dijaški domovi niso samo kraj, kjer se dijaki učijo in bivajo, ampak igrajo tudi zelo pomembno vzgojno izobraževalno vlogo kot oblika neformalnega izobraževanja.

Neformalno izobraževanje lahko povzamemo kot 'učenje preko izkušnje'. Pri neformalnem izobraževanju ne gre za tipičen način poučevanja na frontalen način, temveč gre za vzajemno ustvarjanje znanja in veščin med učenci in moderatorji na horizontalni ravni. Vzgojitelj ali moderator pri mladinskem delu bolj igra vlogo spremljevalca, da lahko učenec pridobi ustrezno učno izkušnjo. Da bi lahko povečali rezultate neformalnega izobraževanja, nam lahko pomagajo različne metodologije, kot so medvrstniško učenje, projektno delo, projekti mobilnosti in drugo. Učenci so osredinjeni na svoj učni proces, medtem ko jih vzgojitelj pri tem aktivno spremlja. Na žalost še ne obstajajo uradni certifikati pridobljenih kompetenc v neformalnem izobraževanju. Včasih nastane zmeda med tem, kaj razumemo kot neformalno učenje in kaj kot informalno učenje. Slednje je spontano učenje, ki se zgodi v vsakdanjem življenju, medtem ko je neformalno učenje planirano in spremljano s strani vzgojitelja ali mladinskega delavca, ki mladim stoji ob strani v času njihovega učnega procesa. (Social Inclusion, 2003, 37)

Dijaški domovi lahko ponujajo dopolnilni program in projekte, s čimer lahko obilno obogatijo formalno vzgojno izobraževalno delo.

To po navadi poteka organizirano, preko individualnih in skupinskih pogovorov med vzgojitelji in

dijaki, v vzgojno-izobraževalnih prostočasnih dejavnostih, na vzgojno-izobraževalnih urah, sestankih vzgojnih skupin, v organiziranih sistemih domske skupnosti posameznih dijaških domov ter v mnogih organiziranih družabnih dejavnostih v dijaških domovih. Strokovna in laična javnost pogosto ne ve, da v dijaških domovih potekajo tudi kulturne prireditve, likovne razstave dijakov, plesi ter obredi, kot so: maturantska večerja, sprejem novincev ali krst dijakov ter še mnoge druge dejavnosti, ki popestrijo življenje in delo v dijaških domovih. (Dečman Dobrnjič, 2013, 9)

Dijaški domovi lahko ponujajo dopolnilni program in projekte, s čimer lahko obilno obogatijo formalno vzgojno izobraževalno delo.

Vzgojni program za dijaške domove, ki velja od leta 2012, opredeljuje vzgojno-izobraževalno delo v dijaških domovih, ki izvajajo program javne službe. Cilji vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih so v skladu z nacionalnimi cilji vzgoje in izobraževanja in temeljijo na veljavni zakonodaji. Temeljni cilji vključujejo tudi vsebine vzgoje za ljubezen do domovine in države, kot so (Dečman Dobrnjič, 2013, 17–18):

- spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi;
- razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti in ozaveščanje položaja slovenskega jezika kot jezika države Slovenije;
- razvijanje zavesti o državni pripadnosti in nacionalni identiteti in védenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi;
- omogočanje vključevanja v procese evropskega povezovanja;
- vzgajanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, kar vključuje tudi globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, do svoje in drugih kultur, do naravnega in družbenega okolja, do prihodnjih generacij;
- spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja;
- omogočanje razvoja in doseganje čim višje ravni ustvarjalnosti čim večjemu deležu prebivalstva;
- usmerjanje k socialnemu dialogu in nenasilni komunikaciji;
- omogočanje priložnosti za razvoj družbenih in individualnih veščin in kompetenc posameznikov in skupin.

Oblike vključevanja vzgoje za ljubezen do domovine in države se lahko izvajajo na več ravneh⁷:

- individualno delo z dijakom (spodbujanje dijakov k razmišljanju o tematiki, priprava raziskovalne naloge itd.);
- skupinsko delo (spodbujanje skupnih raziskovalnih projektov);
- medskupinsko delo (projekti na ravni doma: kulturne prireditve, okrogle mize itd.);
- prostočasne dejavnosti in projektne oblike dela z dijaki (različni krožki, projekti in programi, ki širijo zavest o domovinski vzgoji).

Dijaški domovi lahko, v soglasju z ustanoviteljem in veljavno zakonodajo, v vzgojno izobraževalni proces vključujejo različne alternative oblike vzgojnega dela. Oblike vzgojnega dela so del vzgojnega programa dijaškega doma, vzgojne skupine in dijaka in so opredeljene v Letnem delovnem načrtu dijaškega doma. (Dečman Dobrnjič, 2013, 19)

⁷ Delo v domovih večinoma poteka po treh metodah: individualni, skupinski in medskupinski (Bela knjiga, 2011, 187).

4 Vzgoja za ljubezen do domovine in države znotraj programa Misijonskega prostovoljstva

4.1 Misijonsko prostovoljstvo in ljubezen do domovine

Septembra 1996 je bil v Jegličevem dijaškem domu ustanovljen Misijonski krožek z namenom, da mlade ozavešča o misijonih (spoznavanje misijonov, slovenskih misijonarjev ter molitev za potrebe misijonov) ter jih spodbuja k medčloveški solidarnosti. Iz misijonskega krožka sta se razvila dva programa; prostovoljstvo na nacionalni ravni, ki ga od leta 2001 vodi Škofijska klasična gimnazija, ter Misijonsko prostovoljstvo, ki se je razvilo do te mere, da danes poteka kot samostojni program POTA (od leta 2001 do 2004 je potekal v okviru Zavoda Sv. Stanislava, leta 2005 pod okriljem Misijonskega središča Slovenije, od 2006 do 2016 pod okriljem MIC-a (Mladinski informacijski center), od leta 2016 pa poteka pod okriljem Društva SKAM, ki se je letošnje leto preimenoval v Zavod Katoliška mladina). Za dijake in študente so preko Misijonskega krožka znotraj Jegličevega dijaškega doma organizirani misijonski vikendi in misijonski tabori (Indija 13-krat, Turčija 3-krat, Bolgarija 2-krat, Rim, Taizé, Jamajka, Mehika) kot oblika misijonskega prostovoljstva. Vrednote, ki se jih promovira z misijonsko dejavnostjo, vključujejo tudi vidike ljubezni do domovine in države. To se v okviru celotnega programa misijonskega prostovoljstva kaže na več načinov, ki bo bolj od blizu predstavljen v treh fazah programa.

4.2 Pripravljalna faza

V pripravljani fazi so dijaki spoznavali Slovenske misijonarje in njihovo delo, deželo, kamor so se odpravljali, z razmišljanjem o svojih pričakovanjih, predsodkih in stereotipih so krepili medkulturni in medverski dialog. Pred odhodom na misijon so vedno naredili podroben načrt, kako se bodo predstavili gostiteljem na misijonu: slovensko zgodovino, bogato duhovno in kulturno dediščino, pesmi in plese, kulinariko (s seboj so vedno nesli nekaj slovenskih dobrot (med, čaji, domače salame, borovnice itd.)). Nikoli niso pozabili vzeti albuma domačih fotografij, da so lahko gostiteljem osebno predstavili svoje družine, kraje in pokrajine, prijateljstva – vse, kar jim je v domovini in državi drago. V času bolj napredne tehnologije so s seboj imeli tudi slovenske filme in glasbo za plese. Zelo močno se jim je vtisnil v spomin dogodek, ko so med čakanjem na letališču v Istanbulu (staro letališče) prepevali, plesali in igrali (kitara in harmonika). Vsi mimoidoči so prisluhnili, kar je res močna izkušnja.

4.3 Izvedbena faza

Ob prihodu v misijonsko državo so imeli najprej uvodno predavanje o njeni kulturni, politični, ekonomski in socialni situaciji države. Mladi prostovoljci so bili na vsakem koraku povprašani o tem, od kod prihajajo in kako je v njihovi matični deželi. Na misijonu so se veliko družili z otroki, mladimi in odraslimi, dopoldne po šolah, popoldneve in večere pa so preživljali ob različnih prostočasnih duhovnih in medkulturnih aktivnostih. Mladi so tako postali neuradni ambasadorji svoje domovine in kontinenta. V vsaki misijonski državi so vedno organizirali medkulturne večere, ko so z različnimi programi medsebojne izmenjave s plesi, pesmimi, glasbo predstavili obe kulturni posebnosti. Prostovoljci so večkrat tamkajšnje varovance naučili tudi slovenskih pesmi (npr. Mojster Jaka).

Mlade prostovoljce in tudi domačine so vedno navdušili naši slovenski misijonarji, ki so res velik zgled domoljubja. Presenetljivo je, ker lepo in pravilno govorijo slovenski jezik, ker so v številnih letih bivanja v tujini ohranili materin jezik in kako zelo so se inkulturirali v okolje, kjer živijo. Domačini so vedno navdušeni nad slovenskimi misijonarji, ker se znajo zelo preprosto približati domačinom, zelo dobro se naučijo njihovega jezika in se s tujo kulturo in načinom življenja zelo dobro seznanijo. Osebna pričevanja slovenskih misijonarjev v tujini vedno zelo močno nagovarjajo prostovoljce in domačine. Srečali so se npr. z misijonarji: sestra Frančiška Novak, uršulinka na Tajskem (na bolniški postelji so ji prostovoljci prepevali slovenske pesmi, te in vse glavne molitve so posneli na CD, ki so jih sestre kasneje lahko predvajale), pater Pavel Bernik, salezijanec (na njegovi smrtni postelji smo se z njim pogovarjali po slovensko in skupaj molili rožni venec), pater Jože Cukale, jezuit (bil je velik umetnik in pisatelj, do zadnjega diha je ohranjal materni jezik).

V Kolkati (Indija) imajo Misijonarki ljubezni vsako leto julija praznovanje Dan prostovoljcev. Takrat se pripravi slovesna zahvalna sveta maša s pesmimi v različnih jezikih, sledi skupni zajtrk, popoldne pa festival narodov, ko se vsaka prisotna narodnost predstavi s pesmijo ali plesom. Tako so z različnimi slovenskimi ekipami prostovoljcev iz Slovenije enkrat skupaj peli in igrali pri jutranji zahvalni sveti maši v slovenskem jeziku, ob drugi priložnosti pa so popoldne na festivalu narodov s pesmijo in igranjem na harmoniko prisotne dobesedno spravili pokonci k plesu polke Na Golici. To je bila res močna izkušnja domovinske zavesti, ki so jo delili z mladimi s celega sveta.

4.4 Evalvacijska faza

Pred odhodom z misijona je bila vedno skupna evalvacija o tem, kaj je udeležence v času misijonskega prostovoljstva najbolj nagovorilo in za kaj so hvaležni. Skupna evalvacija je bila tudi po vrnitvi v Slovenijo, navadno kar cel vikend. Mladi prostovoljci so največkrat izrazili takole:

- »Samo še enkrat sem si potrdila, kako srečna in hvaležna sem za vse, kar imam (za streho nad glavo, za hrano, obleko ...). Tudi veliko praktičnih stvari za življenje, potrpežljivost, delitve stvari z drugimi. Lepo je bilo. Denar ne pomeni nič, sreča je važna – to, da se imamo radi.«
- »Ogromno sem spoznala. To je bila velika izkušnja. Spoznala sem pravi čar prostovoljnega dela. Gre za človeški stik z ljudmi, ponavadi drugačnimi. Naučila sem se ceniti tudi svoje življenje. Poseben pečat je name naredila Kolkata, prepričana sem, da se bom tja še vrnila. Naučila sem se delati s prizadetimi otroki.«
- »Spoznaval in odkrival sem drugačne kulture, različnost, učil sem se potrpežljivosti v ženski družbi.«
- »Materialne dobrine niso vse, sreča se skriva v skromnosti.«
- »Da mi ne sme nikoli zmanjkati volje do dela.«
- »Da sem lahko vedno koristna, če sem že samo to, kar sem.«
- »Da molitvena disciplina sploh ni čist' neuporabna stvar.«

Iz povedanega se lahko razbere, da so mladi zelo hvaležni za matično domovino in jo sedaj vidijo z drugega vidika in so nad njo še bolj navdušeni. Prav tako so bili hvaležni in navdušeni nad novimi spoznanji v novi kulturi, ki so jo osebno spoznali.

5 Zaključek

V začetnem delu prispevka je bil razmislek o različnih konceptih domovinske vzgoje, za lažje razumevanje bolj načrtno vzgoje za ljubezen do mlade domovine in države Slovenije. Domovinska vzgoja se lahko odvija preko formalnega, neformalnega in informalnega vzgojno izobraževalnega sistema. Dijaški domovi igrajo zelo pomembno vlogo v neformalnem vzgojnem procesu, ki v svojih vzgojno izobraževalnih ciljih za dijaške domove zelo močno naglaša pomen domovinske vzgoje

Mladi preko ozaveščanja o lastni državi in pri medkulturni izmenjavi z gostiteljsko državo šele dobro spoznavajo, kdo v resnici so in da tako postajajo neuradni ambasadorji svoje domovine.

preko individualnega, skupinskega, medskupinskega, projektnega dela z mladimi. Misijonsko prostovoljstvo je le eden izmed načinov, ki spodbuja mlade h konkretni izkušnji pomembnosti domovinske vzgoje v vseh treh fazah programa Misijonskega prostovoljstva: pripravljalna, izvedbena in evalvacijska faza. Mladi preko ozaveščanja o lastni državi in pri medkulturni izmenjavi z gostiteljsko državo šele dobro spoznavajo, kdo v resnici so in da tako postajajo neuradni ambasadorji svoje domovine. Pred odhodom v tujo deželo se je treba pripraviti, vzeti s seboj fotografije, domače jedi, zemljevid Slovenije in slovensko zastavo. Šele z oddaljenostjo od domovine je lažje razumeti in prepoznati svojo osebno in domovinsko identiteto. Zato so lahko tovrstni projekti in programi nadaljnji izziv za pedagoge, ki bi bili pripravljene omogočiti čim več mladim učenje preko lastne izkušnje.

6 Viri in literatura

- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. 2011. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport. Pridobljeno 5. 9. 2019, URL: http://pefprints.pef.uni-lj.si/1195/1/bela_knjiga_2011.pdf.
- Bezjak, S. Globalna demokracija. Tematski list za poučevanje državljske vzgoje. Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 1. 9. 2019, URL: www.drzavljska-vzgoja.org.
- Dečman Dobrnjič, O. idr., 2013. Dijaški domovi in neformalno izobraževanje. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10. 9. 2013, URL: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-JNNFGKAM>.
- Devjak, T., 2005. Poglavlja iz teorije vzgoje za naravoslovce in vzgojitelje ter vzgojiteljice predšolskih otrok. Študijsko gradivo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 12. 9. 2019, URL: <http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/1-%20teorija-vzgoje-devjak-2006-07.pdf>.
- Deželan, T. idr., 2007. Državljanstvo brez meja. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- European Convention on Human Rights, 1994. Strasbourg, Council of Europe.
- Green Paper on European Dimension of Education, 1993. Brussels, Commission of the European Communities, 29. september 1993.
- Leskovec, M. Osebni elektronski arhiv. Vsebinska in foto dokumentacija, Misijonsko prostovoljstvo od leta 2001 do danes.
- Maastrichtski sporazum, 1993. Evropski parlament. Pridobljeno 30. 10. 2019, URL: https://europa.eu/european-union/sites/europaefiles/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf.
- Social Inclusion. 2003. T-kit št. 8. Council of Europe and European Commission. Pridobljeno 12. 9. 2019, URL: <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-402/tkit%20Social%20Inclusion.pdf>.
- Šimenc, M. (ured.), 2012. Razvoj državljske vzgoje v Republiki Sloveniji. Ljubljana, Digitalna

knjižnica/Dissertationes/22. Pedagoški Inštitut/2012. Pridobljeno 12. 9. 2019, URL:
<http://www.pei.si/ISBN/978-961-270-146-8.pdf>.

Tratnik, M., 2000. Evropska dimenzija v šolah in mednarodno sodelovanje: ideje za šole in vrtce. Zbirka Slovenija in Svet Evrope, Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope, Ljubljana.

Kratka predstavitev avtorice

Marija Leskovec, mag., prof. soc. ped., je vzgojiteljica v Jegličevem dijaškem domu (Zavod Sv. Stanislava, Slovenija). Ima več kot petindvajset let izkušenj z individualnim in skupinskim delom z dijaki, s starši in profesorji ter več kot dvajset let izkušenj z vodenjem programa Misijonsko prostovoljstvo. Na to temo je napisala več avtorskih člankov.

E-naslov: marija.leskovec@stanislav.si

Po poteh Krsta pri Savici

Strokovna ekskurzija za pedagoške delavce kot primer krepitve pozitivnega odnosa do domovine in države

Along the paths The Baptism by The Savica

Professional Excursion for Pedagogical Workers as an Example of Positive Attitude towards Homeland

Branka Roškar

Povzetek

Graditi zdravo slovensko identiteto in privzgojiti spoštovanje in ljubezen do domovine in države je podlaga za sprejemanje drugačnih. Prvi vzgled mladih v odnosu do države in domovine so starši, kasneje tudi učitelji, katerih naloga je tudi izobraževati. Na šolah potekajo različne dejavnosti, ki pri učencih razvijajo državljske kompetence. Pozornost je potrebno nameniti tudi učiteljem in jih spodbuditi, da gradijo in dopolnjujejo svoje védenje o Sloveniji kot državi in domovini. Predstavljen je primer izobraževanja za učitelje Po poteh Krsta pri Savici, kjer udeleženci z različnih zornih kotov spoznajo Prešerna in se srečajo z možnimi interpretacijami pesnitve Krst pri Savici, hkrati pa osvežijo zgodovinski nastanek slovenskega naroda.

Abstract: To build a healthy Slovenian identity and to impart respect and love for our country and homeland is a basis for accepting different people. The first role models for young people and their attitude towards their homeland are parents, later also teachers, whose task is education. There are different activities at schools which evolve civil competences. However, teachers also need attention and we should try to encourage them to build and upgrade their knowledge about Slovenia as a country and homeland. I present an example of education for teachers 'Po poteh Krsta pri Savici' (Along the paths The Baptism by the Savica) where the participants get acquainted with Prešeren from different points of view and they acknowledge different interpretations of his poem. At the same time they update information about historical origin of Slovenian nation.

Ključne besede: državljska vzgoja, državljske kompetence, France Prešeren, izobraževanje za učitelje

Keywords: civic education, civil competences, France Prešeren, patriotism, education for teachers

1 Uvod

Življenje brez identitete v sodobnem človeku rojeva strah in tesnobo, je zapisal Zygmund Bauman (1998). V trenutnem svetu zelo pogosto poslušamo o strahu, ki se manifestira v obliki fizičnih konfliktov, protestov, vojaških spopadov, apatije ... Strah izvira iz občutka ogroženosti, ki je posledica nepoznavanja, nevednosti, pričakovanja neznanega z asociacijo negativne izkušnje. Ker se ne poznamo, nas je strah nas samih in drugih. Iz tega izhaja slaba samopodoba in majhna samozavest. Strah nas je tujcev, ker ne vemo, kdo so. Bojimo se, da bodo s svojo markantno držo zapolnili praznino v nas, ki nam jo je povzročila fobija. Rešitev, ki lahko prežene marsikateri strah ali predsodek, da začnemo sprejemati sebe in druge za enakovredne, je izgradnja lastne identitete. Sebe moramo imeti radi, biti ponosni na to, kar smo, na svoje korenine, talente in dosežke. Graditi zdravo slovensko identiteto in privzgojiti spoštovanje in ljubezen do domovine in države je podlaga za sprejemanje drugačnih. Ko se bo to zgodilo, bodo besede Ivana Cankarja lahko le odmev preteklosti: »Hlapci! Za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni, ustvarjeni za hlapčevanje. Gospodar se menja, bič pa ostane in bo ostal za vekomaj; zato, ker je hrbet skrivljen, biča vaje in željan!« (Cankar, 1965, 190)

2 Je odnos do domovine in države posledica vzgoje ali izobraževanja?

V literaturi zasledimo, da je domoljubje čustvo, ki ni prirojeno, temveč privzgojeno. Kdo je torej odgovoren, da se bodo odraščajoči zavedali, kdo so, in gojili pozitivna čustva do domovine? Starši kot primarni vzgojitelji lahko otroku dajo največ. Z vzgledom in odnosom do doma, 'domačega', države in domovine skrbijo za to, kakšno podobo bo imel otrok o državi, v kateri odrašča. Na primer: otrok vidi odzive očeta ob naravni nesreči v domačem kraju ter kako hiti na pomoč sosedu, sliši pogovor med staršema, zakaj se nista udeležila volitev in da tako nima smisla ...

Zelo hitro v ta proces vzgoje vstopi tudi šola in učitelji s svojim odnosom do domovine, ki ga kažejo tudi z vzgledom. Pomembno je, da šola in učitelji izražajo pozitiven odnos do države in domovine. Na primer ob državnih praznikih izobesijo slovensko zastavo in pripravijo vsebinsko pomenljive proslave. Nenazadnje pa učitelji tudi izobražujejo. Za razliko od staršev, kjer je drža do države/domovine velikokrat posledica čustev, se morajo učitelji oddaljiti od raznih družbenih problemov. Zavzeti morajo nevtralno držo in otrokom predstaviti dejstva ter jih naučiti in spodbuditi, da sami kritično presodijo in se opredelijo do podane situacije ali dejstva in tako zavzamejo lastno stališče.

3 Evropska unija in državljanska vzgoja

Ko človek gradi svojo družbo, svojo narodno identiteto, s tem najde tudi mesto v širši družbi in svetu. Ker so to osnove, ki lahko izboljšajo zavedanje o skupnih evropskih vrednotah, ki so zapisane v 2. členu Pogodbe o Evropski uniji (spoštovanje človekovega dostojanstva, svobode, demokracije, enakosti, pravne države in spoštovanja človekovih pravic, vključno s pravicami pripadnikov manjšin ...), je Svet Evropske unije spodbudil razvijanje državljanskih kompetenc ter kulturne zavesti kot ene izmed devetih pomembnih ključnih veščin za vseživljenjsko učenje. (Uradni list Evropske unije, 2016, 17)

Razvoj državljskih kompetenc (veščin), ki pomeni sposobnost, da ravnamo kot odgovorni državljani, temelji na razvoju treh temeljnih področij (Priporočilo Sveta EU, 2018, 7):

- znanja: poznavanje načel in pojmov ter vrednot demokratičnega državljanstva;
- odnosov: spoštovanje človekovih pravic in temeljnih načel demokracije;
- spretnosti: razvoj sposobnosti za učinkovito sodelovanje v družbi, kritično razmišljanje in celovito reševanje problemov.

Da se približamo smernicam, ki so podane na ravni Evropske unije, ter da lahko gradimo Evropo na skupnih temeljih in vrednotah, je potrebno zavedanje in poznavanje lastne bití, lastne kulture, dediščine, jezika, zgodovine.

V mednarodni raziskavi državljske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016, v Klemenčič idr., 2019, 24) je sodelovalo 24 izobraževalnih sistemov, od tega je bilo 15 evropskih. Skupno je sodelovalo 3.800 šol, 94.000 učencev in 37.000 učiteljev. Cilje in vsebine državljske vzgoje so iskali pri različnih predmetih in strategijah. Ciljna skupina so bili učenci, ki se šolajo že 8. leto. Najbolj izstopajo naslednji cilji:

- razumevanje osnovnih konceptov (npr. demokracije, pravice, odgovornosti);
- poznavanje osnovnih državljskih konceptov (npr. dejstva o političnih institucijah, procesih);
- komunikacija na osnovi diskusije in debate.

Sledili so še: razumevanje načela glasovanja in volitev, razumevanje ključnih državljskih vrednot in delovanja (npr. poštenost, odgovornost, sodelovanje). Najredkeje izbran cilj je bil »razvijanje občutka nacionalne identitete in pripadnosti«. (Klemenčič idr., 2019, 37–38)

V Sloveniji so ravnatelji in učitelji izpostavili tri najpomembnejše cilje (n. d., 39–40):

- spodbujanje kritičnega in samostojnega mišljenja;
- spodbujanje učenčevega znanja o državljskih pravicah in dolžnostih;
- razvijanje kompetenc in veščin za učinkovito reševanje konfliktov;
- spodbujanje spoštovanja do okolja in njegovega varovanja (Zanimivo bi bilo slišati interpretacijo avtorjev raziskave, kaj je vsebina besede 'okolje' (SSKJ opisuje okolje kot stvarni in duhovni svet z določenimi značilnostmi, ki obdaja človeka.) Ali gre za ekološki termin in razumemo besedo kot varovanje okolja, skrb za čisto naravo ali je s tem mišljeno tudi varovanje naravne in kulturne dediščine, jezika?)

4 Mesto učitelja

Učitelj je oseba, ki ima dobro strokovno znanje z določenega področja ter ga zna učencu na primeren način podati. Seveda pri učitelju ne gre zanemariti tudi dobrih značajskih lastnosti ter pozitivnega odnosa do življenja. Snov in metode mora prilagoditi vsem kulturnim, ekonomskim, socialnim in jezikovnim posebnostim razreda. Najpomembnejše delo vsakega učitelja je pripraviti učence na življenje, v katerem bodo kot aktivni državljani znali jasno zagovarjati lastno stališče, bodo kritični, ustvarjalni, usmerjeni v prihodnost ter hkrati ponosni na lastne korenine. (Kakšen učitelj je dober učitelj?, 2015)

4.1 Državljska in domovinska kultura ter etika (DKE) in učitelj

Področje državljanske vzgoje in domoljubja je v različnih izobraževalnih sistemih po svetu organizirano na različne načine. Lahko se izrazi kot samostojen predmet, je integriran v vse predmete ali pa ga zaznamo kot dejstvo, ki se ga privzga in uči skozi celoten sistem šolanja, začeni v vrtcih (primer varovanja okolja in ekologija). V Sloveniji se pojavlja vzgoja za državljanske kompetence v vseh oblikah. Skozi celoten šolski sistem (predpisane šolske proslave ob državnih praznikih ...), medpredmetno povezovanje oz. prepoznavanje domovinskih in državotvornih tem znotraj posameznega predmeta (odvisno tudi od lastne iniciative posameznih učiteljev ali ravnateljev) in kot samostojen predmet v OŠ v 7. in 8. razredu kot državljanska in domovinska kultura ter etika (DKE), kjer je v vsakem razredu učenju vsebin namenjenih 35 ur, v času šolanja skupno 70 ur. To je najmanj med vsemi obveznimi predmeti. (Predmetnik za osnovno šolo, 2019) V 70 urah (oziroma nekaj manj, ker so ure namenjene tudi utrjevanju, ocenjevanju in analizi pisnih preizkusov) naj učenci spoznajo nekaj osnovnih tem po naslednjih skopih (Državljska in domovinska kultura ter etika, 2011):

- posameznik, skupnost, država (identiteta posameznika, vloga posameznika v skupnosti, odnos do članov skupnosti, reševanje konfliktov, kaj skupnosti povezuje/razdvaja, načini demokratičnega odločanja, razlike med etiko, moralo, vrednotami);
- verovanje, verstva in država (človekova pravica do veroizpovedi, glavna svetovna verstva, primerjava le-teh z verstvom okolja, torej krščanstvom);
- skupnost državljanov Republike Slovenije (Slovenija kot skupnost državljanov, zgodovina nastanka, organi oblasti, demokratično odločanje, Ustava R Slovenije, narodna pripadnost in državljanstvo, demokratična, pravna in socialna država, Slovenija in Evropska unija, delovanje Evropske unije);
- Slovenija je utemeljena na človekovih pravicah (človekove pravice, zgodovinski dokumenti, temeljne človekove pravice, kršenje in varovanje človekovih pravic, otrokove pravice);
- demokracija od blizu (volitve, nosilci oblasti in njihove naloge, aktivno državljanstvo, mediji);
- finance, delo in gospodarstvo (ekonomske pravice državljanov, podjetje, delodajalec, delojemalec, kapital in kapitalizem, dajatve državi);
- Slovenija, Evropska unija, svet (članstvo v EU, delovanje EU, članstvo v OZN, OECD, NATO);
- svetovna skupnost (globalizacija, kot slovenski državljan sodelujem pri reševanju vprašanj človeštva).

Predmet DKE lahko poučuje učitelj, ki mora imeti zaključeno katero izmed smeri dvopredmetnega univerzitetnega študijskega programa (filozofija, geografija, politologija, sociologija, teologija, zgodovina) ali ima zaključen magistrski študijski program druge stopnje (filozofija, geografija, sociologija, politologija – svetovne študije, politologija – politična teorija, sociologija – sociologija vsakdanjega življenja, sociologija – upravljanje človeških virov in znanja ali zgodovina) (Pravilnik o izobrazbi učiteljev ..., 2011).

Zanimivi so izsledki raziskave, ki ga navaja Nacionalno poročilo Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016, v Klemenčič idr., 2019), v kateri je sodelovalo 2056 učiteljev in 135 ravnateljev iz 135 slovenskih šol. V Tabeli 1 (Priloga 1) je

predstavljena struktura vključenih učiteljev.

Raziskava je pokazala, da se na slovenskih šolah pristop poučevanja državljske vzgoje in izobraževanja v veliki meri povezuje s samostojnim predmetom DKE (79 %). Več kot polovica ravnateljev tudi meni, da je tema državljske vzgoje vključena v vse šolske predmete. Skoraj 60 % ravnateljev meni tudi, da je državljska vzgoja rezultat celotne učenčeve šolske dejavnosti. (Klemenčič idr., 2019)

Državljske vsebine v nižjih razredih učijo/vzgajajo vzgojiteljice/vzgojitelji, učiteljice/učitelji, ki so zaključili fakultetno izobraževanje smer predšolska vzgoja ali razredni pouk.

Znotraj predmeta DKE poučujejo učitelji, ki so povezani s humanističnimi in družboslovnimi vedami (kot so zgodovina, geografija, domovinska in državljska kultura ter etika) (88 %) (prav tam).

4.2 Pripravljenost učiteljev na poučevanje državljskih tem

Zelo pomembno je, da so učitelji suvereni v znanju na področju, ki ga posredujejo učencem. Večina znanje pridobi skozi redno izobraževanje ali se dodatno usposablja na delovnem mestu. Rezultati so predstavljeni v Tabeli 2 (Priloga 1). V raziskavi so učitelji odgovarjali na vprašanje, na katerih tematskih področjih, ki zadevajo državljsko vzgojo, so imeli priložnost usvojiti znanje tekom rednega izobraževanja oz. na samem delovnem mestu. Učitelji so se v času študija največ usposabljali (zelena barva) za temo človekovih pravic (21 %) ter ustava in političnih sistemov (25 %). Na delovnem mestu se je 54 % učiteljev usposabljalo o odgovorni rabi interneta (kar ne preseneča, saj je v šolah zelo veliko aktivnosti, ki spodbujajo IKT kompetence). Skoraj tretjina učiteljev (30 %) je usposobljena na področju kritičnega mišljenja in 40,4 % za reševanje konfliktov. Zanimivo je dejstvo, da se več kot polovica učiteljev ni usposabljala ne med študijem ne na delovnem mestu (rdeča barva) o glasovanju in volitvah (53 %), globalni skupnosti in mednarodnih organizacijah (58 %), emigracijah in imigracijah (57 %), enakih možnostih za ženske in moške (52 %). Velik delež učiteljev prav tako ni bil deležen usposabljanja s področja Evropske unije ne med študijem ne na delovnem mestu (41 %), okolja in okoljske trajnosti (45 %), sledijo še ustava in politični sistemi, pravice in dolžnosti državljanov, človekove pravice. (prav tam)

Zanimiva je primerjava med pripravljenostjo učiteljev (Tabela 3 v Prilogi 1) na poučevanje različnih tem pri DKE, in področji, ki so jih učitelji izpostavili kot tiste, kjer se niso imeli priložnosti izobraževati. Učitelji menijo, da so na teme DKE kar dobro pripravljeni. Kot primer navedimo temo človekove pravice. Izobraževalo se je 65 % učiteljev, dobro ali zelo dobro pripravljenih podajati isto snov v razredu pa je 87 %. (prav tam) Kako je 22 % učiteljev pridobilo zadovoljivo znanje o tej temi?

Teme, pri katerih se učitelji ne počutijo suverene, so globalna skupnost in mednarodne organizacije, migracije, ustava in politični sistemi, Evropska unija, glasovanje in volitve. Pri tem je seveda treba opozoriti, da gre pri suverenosti poučevanja za subjektivno oceno učiteljev. (prav tam)

4.3 Državljske teme in izobraževanje učiteljev

Mednarodna raziskava državljske vzgoje in izobraževanja je izpostavila, da slovenski učitelji DKE pogrešajo več sodelovanja med učitelji različnih predmetnih področij (40 %), več priložnosti

za projekte, povezane z državljsko vzgojo in izobraževanjem (37 %), pogrešajo tudi spodbudo izobraževalnih oblasti na tem področju. Radi bi tudi, da bi imele vsebine državljske vzgoje večji pomen (32 %). (Klemenčič idr., 2019)

Le malo učiteljev, ki poučujejo DKE, čuti potrebo po izboljšanju znanja. Kljub vsemu, da je iz Tabele 2 (Priloga 1) razvidno, da se učitelji o določenih temah, ki jih poučujejo pri predmetu DKE, niso izobraževali ne med študijem ne na delovnem mestu. Le 18 % jih čuti potrebo po izobraževanju določenih vsebin DKE (Tabela 4 v Prilogi 1). Več jih čuti potrebo po usposabljanju o različnih metodah poučevanja (29 %). Velja izpostaviti, da so aktivni učitelji poudarili, da morajo fakultete pri izobraževanju bodočih učiteljev dati večji poudarek državljski vzgoji (31 %).

Učitelji geografije, zgodovine, slovenščine in še kateri se zdijo poklicani za to nalogo. Kot primer navedimo primer iz geografije. »Pri pouku geografije učenci razvijajo pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do naravne in kulturne dediščine. Tako pripravljamo in usposabljammo mladega človeka za aktivno in odgovorno državljanstvo na lokalni, nacionalni in planetarni ravni. Spoznavanje vrednot, ljudi in družbe doma in po svetu prispeva k razumevanju med narodi in spoštovanju različnosti. Te cilje pri pouku geografije razvijamo s tesnim navezovanjem na druge predmete, še posebej slovenščine in tujih jezikov, zgodovine ter državljske vzgoje in etike.« (Geografija, 2011, 4) A domoljubje ni samo skrb družboslovnih predmetov, kot so geografija, zgodovina, državljska in domovinska vzgoja ter etika, slovenščina, ampak je to skrb in odgovornost vseh delavcev na šoli (Roškar, 2017).

4.4 Primer izobraževanja za učitelje Po poteh Krsta pri Savici

130

Na OŠ Radlje ob Dravi smo v okviru projekta Slovenija, moja dežela, ki učence vzgaja v ljubečem odnosu do domovine ter jih navaja na odgovornost, spoštovanje in samostojnost, pripravili tudi strokovno ekskurzijo – izobraževanje za učitelje.

Cilji izobraževanja so bili:

- ogledati si Prešernovo hišo,
- poslušati recital Krst pri Savici v Prešernovi hiši,
- večplastno branje besedila in iskanje sporočila besedila,
- poglobitev v zgodovinsko ozadje Krsta in slovenskega naroda,
- srečati se z možnimi interpretacijami Krsta,
- ozavestiti lasten odnos do agresije, smrti in izgube v življenju,
- iskati načine, kako sporočila pesnitve uporabiti pri pedagoškem delu,
- ozavestiti veličino Franceta Prešerna kot pesnika in človeka, ki je imel rad svojo domovino,
- medpredmetno povezovanje.

Odgovornost pri vzgoji mladih, ki bodo kritično in zanesljivo skrbeli za naravno, kulturno in gospodarsko dediščino slovenske dežele, leži tudi na ramenih učiteljev. Učitelji so vzgled.

Izobraževanja se je udeležilo 35 učiteljev in učiteljic, ki poučujejo na razredni ali predmetni stopnji. Izvedeno je bilo 18. maja 2019. Na pot so se odpravili ob 6:00 iz Radelj ob Dravi, vrnili pa ob 20:00.

Udeležencem izobraževanja je ob prihodu v Vrbo ga. Novak predstavila zgodovino Prešernove hiše ter izpostavila pomembne kraje Vrbe in okolice. Sledil je recital Krsta pri Savici v izvedbi igralca Anatola Šterna. Gledalci so ob koncu imeli možnost pogovora z igralcem in odziva na recital. Dr. Šinkovec je izvedel polurno delavnico z naslovom Večplastno razumevanje Krsta pri

Savici, pri kateri je z izhodiščnimi vprašanji in delom po manjših skupinah izpostavil različne vidike besedila (literarni, zgodovinski, narodnostni, duhovni ...) ter spodbudil udeležence, da iščejo spodbudne dejavnosti za zmanjševanje osebnih stisk, prepoznavajo različne narodnostne in verske identitete v družbi in spodbujajo spoštovanje med njimi.

Skupina se je z avtobusom odpravila do Žirovnice, do Čopove rojstne hiše. Po poti so si ogledali še cerkev sv. Marka, ki jo Prešeren omenja v pesmi O, Vrba. V Čopovi hiši je ddr. Perko pripravila zanimivo predavanje o zgodovini poseljevanja današnjega slovenskega ozemlja, o pomenu prepletanja različnih kultur in poudarila, kako je Prešeren v pesnitvi Krst pri Savici to zgodovino tudi umestil. Sledil je krajši ogled hiše in arheološke zbirke. Razvil se je tudi pogovor o kulturni dediščini na Slovenskem.

Udeleženci so se odpeljali proti izviru Save Bohinjke – slapu Savica. Po poti so bili opozorjeni na mesta, ki jih je Prešeren v pesnitvi omenjal: Blejski otok, Ajdovski gradec, Bohinjsko jezero ... Sledil je sprehod do slapa. Izobraževanje se je zaključilo v Srednji vasi pri Bohinju z evalvacijo in izpostavitvijo možnosti uporabe Krsta pri Savici na šoli pri domoljubnih ali vzgojnih dejavnostih.

Udeleženci so na koncu izpostavili:

- »Všeč mi je bil seminar na terenu. Novo doživetje.«
- »Bilo mi je všeč. Predvsem program, povezan z zgodovino in našo kulturo.«
- »Lepi občutki. Še posebej, če doživiš, da bo slovenska beseda, še posebej Prešernova, živela še mnogo rodov.«
- »S seminarjem sem zelo zadovoljna. Dobila sem popolnoma drug vpogled na Krst pri Savici. Krasno.«
- »Izredno mi je bilo všeč predavanje arheologinje, ker je vsebino podajala z navdušenjem, kar me je zelo pritegnilo.«
- »Zelo poučno in priporočam tudi obisk za ostale šole. Le tako naprej. Spoznala sem podrobnejšo vsebino Krsta pri Savici. Gospod Anatol je s svojo pesnitvijo zelo približal in nazorno predstavil Prešernova dela. Predlagam: na podoben način spoznati še ostale pomembne slovenske pesnike/književnike.«

Udeleženci so ocenili vsebino seminarja. 72 % udeležencev se strinja, da so vsebine uporabne za delo. 94 % se strinja, da so vsebine v pomoč pri osebni rasti. Tudi večina (91 %) se strinja, da so vsebine izobraževanja uporabne za OŠ Radlje ob Dravi. (Glej Priloga 2)

5 Zaključek

Globalizacija, hitri tehnološki razvoj in številne migracije silijo človeka, da se vse bolj zapira vase in postaja osamljen. Vzpodbuja se individualizem. Če ne pripadaš družbi, se do nje ne čutiš odgovornega.

Odgovornost pri vzgoji mladih, ki bodo kritično in zanesljivo skrbeli za naravno, kulturno in gospodarsko dediščino slovenske dežele, leži tudi na ramenih učiteljev. Učitelji so vzgled. Učitelji s svojim odnosom pokažejo, kako je (ne)imeti rad lastno državo. Zato je nujno, da se učitelje spodbuja tudi pri izobraževanju državljskih vsebin. Spodbuja se jih pri medpredmetnem

povezovanju in nenazadnje pri organizaciji številnih dejavnosti, kjer razvijajo čut za domovino.

Dober primer povezave izobraževanja na temo državljske vzgoje in izmenjave primerov dobrih praks je mednarodna konferenca Vzgoja za ljubezen do domovine in države. Je priložnost za srečanje vseh, ki na svojem predmetnem področju znotraj vzgojno-izobraževalnega procesa spodbujajo razvoj državljskih kompetenc; spodbujajo učence k aktivnemu državljanstvu in razvijajo pozitiven odnos do naroda, domovine in države; medpredmetno sodelujejo in se povezujejo znotraj domovinskih in državljskih tem. Vzgoja za ljubezen do države in domovine je večplasten proces, ki ne vključuje samo poznavanja državnega sistema, ampak razvija odnos do države, domovine, skupnosti, v kateri živimo, in razvija čut za odgovorno sooblikovanje aktualne in bodoče družbe.

Človek z narodno identiteto ima odnos do skupnosti in čut za družbeno odgovornost. Človek z narodno zavestjo misli na svojo skupnost, ji želi pripadati ter čuti odgovornost za sooblikovanje svojega okolja.

6 Viri in literatura

Bauman, Z., 1998. *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge, Polity Press.

Cankar, I., 1965. *Štiri drame*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

Državljska in domovinska kultura ter etika. Učni načrt, 2011. Ljubljana, Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 15. 9. 2019, URL: http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_DDE__OS.pdf.

Geografija, Učni načrt. 2011. Ljubljana, Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 15. 9. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_geografija.pdf.

Kakšen učitelj je dober učitelj? 2015. School Education Gateway. Pridobljeno 21. 9. 2019, URL: https://www.schooleducationgateway.eu/sl/pub/viewpoints/experts/what_makes_a_good_teacher.htm.

Klemenčič, E.; Mirazchiyski, P. V.; Novak, J., 2019. Nacionalno poročilo Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016). Ljubljana, Pedagoški inštitut. Pridobljeno 15. 9. 2019, URL: <https://www.pei.si/wp-content/uploads/2019/01/nacionalno-porocilo-iccs.pdf>.

Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole. 2011. Uradni list RS, št. 109/2011. Pridobljeno 25. 9. 2019, URL: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2011-01-4943/>.

Predmetnik za osnovno šolo. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport. Pridobljeno 17. 9. 2019, URL: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Predmetnik-OS/Predmetnik-za-osnovno-solo.pdf>.

Priporočilo Sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. Uradni list Evropske unije, 4. 6. 2018, C 189. Pridobljeno 20. 9. 2019, URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN).

Roškar, B., 2017. Ljubezen do domovine. *Vzgoja*, leto XIX, št. 75, str. 14–15. Pridobljeno 17. 9. 2019, URL: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-UDYMOCBZ/552c1af5-1af8-4e41-afce-16516ba80a74/PDF>.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). Pridobljeno 20. 9. 2019, URL: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>.

Uradni list Evropske unije. 2016. Pogodbe o EU in pogodbe o delovanju EU, 7. junij 2016, C 202. Pridobljeno 15. 9. 2019, URL: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/oj_c_2016_202_full_sl_txt2.pdf.

Kratka predstavitev avtorice

Branka Roškar, prof. geografije in teologije, je učiteljica geografija in predmeta domovinska in državljanska kultura in etika na Osnovni šoli Radlje ob Dravi, Slovenija. Na tem delovnem mestu je zaposlena dvanajst let, pred tem je leto in pol poučevala geografijo na Škofijski gimnaziji Antona Martina Slomška. Napisala je nekaj člankov ter knjigo *Župnija Sv. Anton na Pohorju*. Bila je pobudnica Mednarodne konference *Vzgoja za ljubezen do domovine in države* (2019) in vodja organizacijskega odbora za pripravo le-te.

E-naslov: branka.roskar@osradlje.si

Priloga 1

Tabela 1: Predmeti, ki jih poučujejo učitelji, vključeni v raziskavo (Klemenčič idr., 2019, 31).

	Odstotek	SE
Jeziki (materinščina, tuji jezik)	32,28	0,66
Humanistične/družboslovne vede (zgodovina, geografija, domovinska in državljanska kultura ter etika itn.)	12,07	0,45
Matematika	15,16	0,50
Naravoslovje (fizika, kemija, biologija itn.)	17,66	0,56
Drugo (glasbena umetnost, likovna umetnost, šport, gospodinjstvo itn.)	27,26	0,67

Vir: Baza ICCS 2016.

Tabela 2: Usposabljanje (po posameznih tematskih področjih) med študijem in /ali ob delu (Slovenija) (Klemenčič idr., 2019, 41).

	Da, ko sem študiral za učitelja	Da, usposabljal sem se na delu	Da, oboje, med študijem in na delu	Ne
Človekove pravice	21,34 (2,28)	20,25 (1,75)	23,77 (2,16)	34,63 (2,06)
Glasovanje in volitve	17,71 (1,93)	13,36 (1,87)	15,79 (1,87)	53,14 (2,84)
Globalna skupnost in mednarodne organizacije	11,32 (1,42)	13,20 (1,58)	17,37 (1,62)	58,10 (2,47)
Okolje in okoljska trajnost	9,40 (1,33)	21,08 (1,78)	24,45 (1,97)	45,07 (2,39)
Emigracija in imigracija	13,41 (1,47)	13,59 (1,90)	16,38 (2,14)	56,62 (2,47)
Enake možnosti za moške in ženske	14,17 (1,41)	12,05 (1,70)	21,73 (1,91)	52,05 (2,63)
Pravice in dolžnosti državljanov	18,92 (1,71)	16,03 (1,51)	28,02 (1,99)	37,03 (2,24)
Ustava in politični sistem	25,19 (2,18)	15,32 (1,44)	23,25 (2,01)	36,24 (2,43)
Odgovorna raba interneta (npr. zasebnost, zanesljivost virov, družabni mediji)	3,14 (0,79)	54,21 (2,51)	22,89 (2,28)	19,75 (1,50)
Kritično in samostojno mišljenje	10,18 (1,51)	30,01 (2,40)	34,64 (2,16)	25,17 (1,63)
Razreševanje konfliktov	8,83 (1,72)	40,40 (2,41)	31,58 (2,04)	19,19 (1,63)
Evropska unija	13,54 (1,38)	28,32 (1,62)	17,49 (1,66)	40,65 (2,29)

Vir: Baza ICCS 2016.

Tabela 3: Pripravljenost za poučevanje različnih tem pri državljski vzgoji in izobraževanju (Slovenija) (Klemenčič idr., 2019, 42).

	Zelo dobro pripravljen	Kar dobro pripravljen	Ne prav dobro pripravljen	Sploh nisem pripravljen
Človekove pravice	18,19 (1,40)	68,61 (1,99)	12,48 (1,53)	0,73 (0,35)
Glasovanje in volitve	17,18 (1,36)	50,20 (2,70)	29,12 (2,08)	3,51 (0,87)
Globalna skupnost in mednarodne organizacije	7,42 (1,20)	44,66 (2,07)	42,11 (2,03)	5,82 (0,96)
Okolje in okoljska trajnost	18,23 (1,54)	55,25 (1,98)	23,95 (1,69)	2,58 (0,80)
Emigracija in imigracija	12,86 (1,28)	48,35 (2,31)	34,24 (2,34)	4,56 (1,16)
Enake možnosti za moške in ženske	16,84 (1,70)	63,45 (2,15)	17,62 (1,72)	2,09 (0,73)
Pravice in dolžnosti državljanov	21,71 (1,70)	64,77 (2,52)	12,79 (1,82)	0,72 (0,35)
Ustava in politični sistem	16,38 (1,40)	48,53 (2,54)	29,86 (2,02)	5,23 (1,24)
Odgovorna raba interneta (npr. zasebnost, zanesljivost virov, družabni mediji)	27,25 (2,26)	52,59 (2,08)	18,74 (1,79)	1,42 (0,48)
Kritično in samostojno mišljenje	36,22 (2,48)	56,18 (2,29)	7,23 (1,40)	0,36 (0,22)
Razreševanje konfliktov	26,01 (2,28)	61,31 (2,15)	12,32 (1,54)	0,36 (0,22)
Evropska unija	17,26 (1,43)	50,11 (2,17)	28,99 (1,86)	3,64 (1,11)

Vir: Baza ICCS 2016.

Tabela 4: Mnenja učiteljev o izboljšanju na šoli (pri državljski vzgoji in izobraževanju) (Klemenčič idr., 2019, 99).

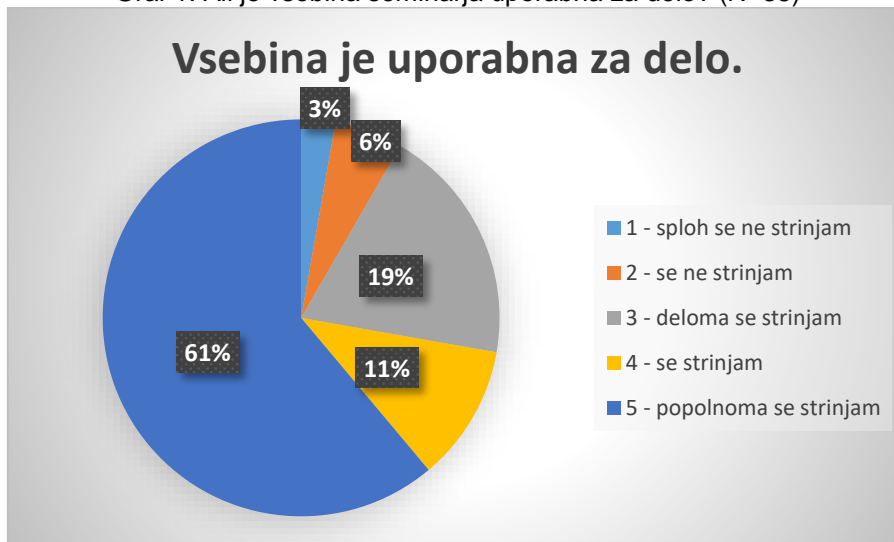
	Odstotek	SE
Več gradiv in učbenikov	7,58	1,18
Boljša gradiva in učbeniki	26,24	2,24
Več usposabljanja na delu o metodah poučevanja	29,15	2,56
Več usposabljanja na delu o vsebini predmeta	18,72	1,74
Več poudarka na državljski vzgoji in izobraževanju med študijem za učitelja	31,03	1,51
Več sodelovanja med učitelji različnih predmetnih področij	39,72	2,47
Več ur pouka namenjenega državljski vzgoji in izobraževanju	25,86	1,95
Več priložnosti za projekte, povezane z državljsko vzgojo in izobraževanjem	36,72	1,96
Formalno ocenjevanje državljske vzgoje in izobraževanja	4,97	1,01
Nov učni načrt za domovinsko in državljsko kulturo ter etiko	11,13	1,40
Več sodelovanja s starši	6,56	1,17
Več sodelovanja z ustanovami in posamezniki izven šole	28,91	1,99
Več sodelovanja med šolo in lokalno skupnostjo	9,89	1,40
Izobraževalne oblasti bi morale državljski vzgoji in izobraževanju dati večji pomen	32,05	2,38

Vir: Baza ICCS 2016

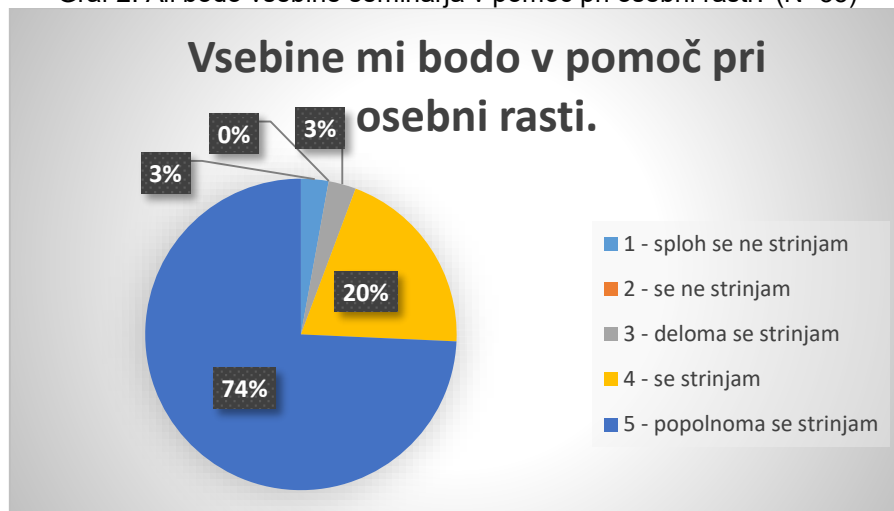

Priloga 2

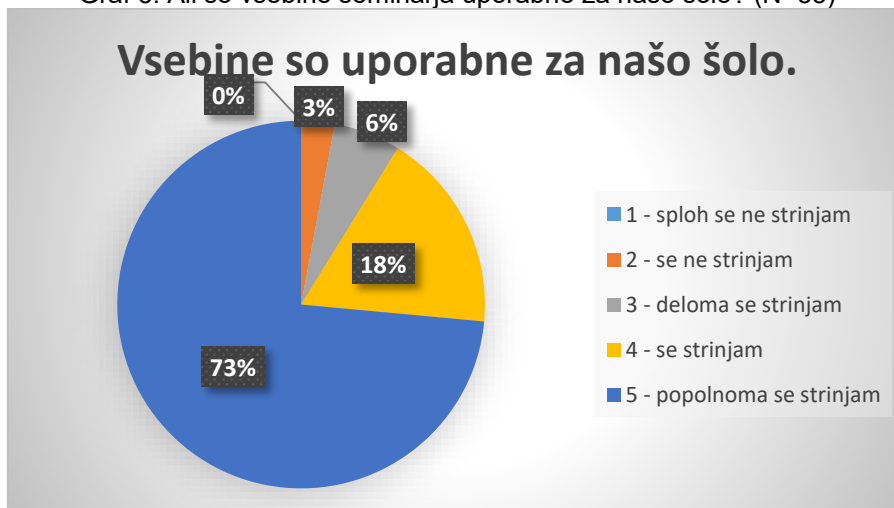
Graf 1: Ali je vsebina seminarja uporabna za delo? (N=35)

Graf 2: Ali bodo vsebine seminarja v pomoč pri osebni rasti? (N=35)

Graf 3: Ali so vsebine seminarja uporabne za našo šolo? (N=35)

Priloga 3

Slika 1: Ob cerkvi sv. Marka. Foto: arhiv Roškar.

Slika 2: Igralec Anatol Štern in Krst pri Savici.
Foto: arhiv Roškar.

Slika 3: Ddr. Verena Perko ob razlagi zgodovine poseljevanja Evrope.
Foto: arhiv Roškar.

Slika 4: Ob slapu Savica.
Foto: arhiv Roškar.

Priloga 4

Inštitut Franca Pedička
Resljeva cesta 7
1000 Ljubljana

Seminar

Po poteh KRSTA PRI SAVICI

Večplastna interpretacija umetniškega besedila: Krst pri Savici
sobota, 18. maj 2019
Osnovna šola Radlje (do 45 udeležencev)

Besedilo:

France Prešeren, Krst pri Savici

Program:

- 6.00 odhod, Radlje
- 8.45 prihod, Vrba na Gorenjskem
- 9.00 Mira Novak: zgodovina Prešernove hiše, pomembni krajani ...
- 9.10 Anatol Štern: recital F. Prešeren: Krst pri Savici
- 9.50 dr. Silvo Šinkovec: Večplastno razumevanje besedila: delo po skupinah, poročanje
- 10.20 odhod z avtobusom v Čopovo hišo (Žirovnica)
- 10.45 ddr. Verena Perko: Zgodovinsko ozadje Krsta pri Savici in ogled muzejske zbirke.
- 12.00 vožnja mimo Bleda do Ajdovskega gradca, na avtobusu – razlaga poti (ddr. Perko), branje odlomkov iz besedila (dr. Šinkovec)
- 14.00 vožnja do Slapa Savica, na avtobusu razlaga besedila Krsta pri Savici (g. Silvo)
- 14.30 Slap Savica: sprehod do slapa (20 min v eno smer)
- 15.30 odhod v Srednjo vas
- 16.00 Zaključek seminarja: možnosti uporabe Krsta pri Savici pri pouku, pri domoljubnih dogodkih in vzgojnih dejavnostih (2–3 primeri), evalvacija
- 16.30 kosilo
- 18.00 odhod domov v Radlje

Članki:

- Šinkovec Silvo** (2018): *Prešernov Credo v Krstu pri Savici*. V: *Vzgoja*, 77: 42-43.
- Šinkovec Silvo** (2018): *Boji v življenju v luči Prešernovega Krsta*. V: *Vzgoja* 78: 43-45.
- Šinkovec Silvo** (2018): *Odločitve v Krstu pri Savici*. V: *Vzgoja*, 79: 40-42.
- Šinkovec Silvo** (2018): *Ljubezen v Krstu pri Savici*. V: *Vzgoja*, XX, 80: 44-45.
- Jože Kurinčič**, *Iz komentarjev o prenovi pouka književnosti na ŠKG: Prešeren*.

II. LJUBEZEN DO MATERNEGA JEZIKA

Ljubezen do domovine se začne z maternim jezikom

The Love for the Motherland Begins with the Native Language

Bojana Peterka

Povzetek

Materni jezik nas ne opredeljuje le osebno, temveč tvori tudi našo narodno identiteto, kajti narod se najprej začne z jezikom in šele nato z domovino, državo, himno idr. V zadnjem času smo vse bolj priča poskusom razvrednotenja slovenskega jezika predvsem v znanosti (znanstvenoraziskovalna dejavnost) in na fakultetah, ki predstavljajo najvišjo institucijo znanja, obenem pa mnogim mladim (sploh najstnikom) ni več pomembno, kako se sporazumevajo oziroma kako govorijo in pišejo, zato jim je še toliko pomembnejše privzgojiti ljubezen do maternega jezika, z njim se namreč začne ljubezen do domovine. Glede na čedalje slabšo jezikovno kulturo mladih, tudi zelo izobraženih, bi se laikom lahko zdelo slovenstvo v prihodnosti ogroženo in morda imajo celo prav, vendar slovenščina kratkoročno ni ogrožena. Resda se tako kot vsi drugi jeziki nenehno spreminja in bo čez 100 let nekoliko drugačna, prilagojena svetovnemu napredku, vendar kako in v kolikšni meri, bo odvisno prav od vsakega izmed nas, predvsem pa od današnjih mladih, zato jim je treba v okviru osnovnošolskega izobraževanja, predvsem v okviru pouka slovenščine, privzgojiti ljubezen do maternega jezika in slovenske književnosti. Pri tem pa moramo biti izredno previdni, da izhajamo iz učenčevih jezikovnih vzorcev in njegovega zanimanja, le-to pa prepletamo z avtentičnim učenjem, s kakovostno izbiro domačega branja, predvsem slovenskih avtorjev, z raziskovanjem naše preteklosti v povezavi z jezikom, z izdelavo slovarja slengovskih besed idr.

141

Abstract

Not only does native language define us personally, it also forms our national identity, for the nation first begins with the language and only then with the homeland, the country, the anthem, etc. Recently, we have increasingly witnessed attempts to devalue the Slovene language, especially in science (scientific research) and at universities, which represent the highest institution of knowledge, but at the same time, many young people (especially teenagers) no longer care how they communicate or how they speak and write. It is even more important for them to cultivate a love for the native language, as their love for the homeland begins with it. Given the deteriorating linguistic culture of young people, including the highly educated, laypeople might find themselves at risk in the future and they may be right, but Slovene is not threatened in the short term. It is true that, like all other languages, it is constantly changing and will be slightly different in 100 years, adapted to world progress, but how and to what extent it will depend on each of us, and especially on today's youth. Hence, it is why the love of the native language and Slovene literature should be cultivated in elementary education, especially in the context of Slovene lessons. However, we have to be extremely careful in the approach, for example, by originating from the students' language patterns and their interests and intertwine it with authentic teaching, the quality choice of required

reading, especially by Slovenian authors. Moreover, exploring our past in relation to the language, creating a dictionary slang etc.

Ključne besede: avtentično učenje, materni jezik, narodna identiteta, slovenska književnost

Keywords: authentic learning, national identity, native language, Slovene literature

1 Uvod

Ljubezen do domovine se najprej začne s skrbjo za materni jezik. Pri tej skrbi imata pomembno vlogo tako primarno kot sekundarno okolje. Skrb za materni jezik se najprej začne v okviru družine, nadaljuje v vrtčevskem in šolskem okolju, pozneje pa to skrb prevzame vsak posameznik. Bolj se posameznik oddalji od materinščine, večje težave ima z občutkom pripadnosti določenemu narodu. V šolskem okolju pri predmetu slovenščina lahko učitelji ogromno naredijo za spodbujanje narodne identitete skozi različne aktivnosti, ki bodo predstavljene v nadaljevanju.

2 Materni jezik in narodna identiteta

Silvo Fatur v svoji razpravi o materinščini pravi, da se zdi definicija maternega jezika najbolj ohlapna med vsemi definicijami jezika. Nadalje navaja, da je temu primerno ohlapna tudi zavest o razsežnostih in pomenu materinščine, prav tako pa je preohlapna tudi skrb zanjo. (Fatur, 2001)

Po njegovem je zavest o pomenu in vrednosti materinščine v obratnem sorazmerju s številom govorcev, ki jo govorijo, in v premem sorazmerju s pritiskom tujih jezikov nanjo. Kot najbolj celovito opredelitev materinščine navaja zapis Južnih Tirolcev, ki trdijo, da je materinščina orodje za izražanje lastne identitete in je oblika družbene aktivnosti, med drugim pa je izjemno pomembna v spoznavnem in čustvenem razvoju mladih. (prav tam)

Za materni jezik bi se lahko reklo, da je jezik, ki ga dobimo od matere oziroma očeta; je torej naš prvi jezik, s katerim pridemo v stik (ki ga slišimo in v katerem se sporazumevamo doma z našimi starši in ostalimi ožjimi sorodniki). To je jezik, ki ga večinoma najbolje obvladamo (bolje lahko obvladamo jezik okolja) – v njem se najlaže sporazumevamo, najhitreje razmišljamo in z njim se najlaže poistovetimo. Hkrati z njim razvijamo tudi narodno identiteto⁸ in kulturo. Obvladanje maternega jezika ali jezika okolja (torej v kolikšni meri poznamo jezik oziroma kako dobro ga govorimo) je pomembno za našo narodno identiteto. Posameznik ima lahko tudi več kot en materni jezik, s tem pa lahko ima več kot eno narodno identiteto, pri čemer ena bolj prevlada, kar je odvisno od več različnih dejavnikov.

V terminološkem slovarju je zapisano, »da narodna identiteta pomeni nezamenljivost in enkratnost določenega naroda, ki ju ob družbenih spremembah v širši upravopolitični skupnosti doživlja kot poseben način mišljenja, ravnanja in doživljanja.« (Geografski terminološki slovar).

Še pojasnilo o jeziku okolja. Jezik okolja je jezik, ki se ga govori v nekem okolju in je lahko drugačen od maternega jezika, ki ga otrok doma poslušja in govori, vendar pa je otrok prej ko slej v stiku z okoljem, zato ga lahko obvlada enako ali podobno (bolje, slabše) kot materni jezik.

⁸ Identiteta je beseda tujega izvora, in sicer izvira iz nemščine, vendar v povezavi z besedo 'narodna' tvori širši pomen v primerjavi z izrazom 'narodna zavest', zato je kot taka uporabljena v tem članku.

Lahko bi rekli, da je jezik okolja podobno kot materinščina, saj otrok z njim raste, se razvija v vsakodnevnem stiku z drugimi otroki, v soseski, v današnjem svetu pa predvsem prek vpliva sredstev javnega obveščanja. Prvine jezika okolja otrok spontano sprejema vase, pridejo mu (podobno kot materinščina) v uho in zavest, kar praviloma ne velja za učenje tujih jezikov. (Fatur, 2001)

3 Poučevanje materinščine v današnjem času

Poučevanje materinščine je v današnjem času marsikje v Evropi zahtevnejše, kot je to kadar koli bilo in kot se zdi na prvi pogled. Največjo težavo predstavljajo elektronski mediji, v katerih prevladuje angleščina kot družbeno sprejet jezik. Mladi morajo danes obvladati angleščino, če želijo slediti napredku in družbi, ki ta napredek narekuje. Elektronski mediji imajo velik vpliv na mlade, to je najstnike in mlade odrasle, in sicer prek različnih aplikacij, spletnih forumov, družbenih omrežij (Facebook, Instagram, Snapchat ...), poleg tega pa na mlade v zvezi z uporabo jezika vplivajo tudi posamezniki, tako imenovani 'influencerji', ki jim še posebej najstniki sledijo na primer na spletni platformi Youtube in drugih. Ker mladi radi sledijo novostim ter radi posnemajo mlade, navidezno srečne in uspešne ljudi, jim bodo sledili tudi v jeziku, kar pa lahko na dolgi rok resno ogrozi uporabo maternega jezika, ki ni angleščina. Tako mladi vsakodnevno uporabljajo določene angleške izraze v svojem govoru in sčasoma začnejo pozabljati materno besede. Pri tem je največja težava, da mladostnikom ni tako pomembno, kako se sporazumevajo, pomembno jim je le, da se razumejo ter da se identificirajo z uspešnimi in navidezno srečnimi mladimi ljudmi, ki izhajajo predvsem iz angleško govorečega okolja.

Poučevanje materinščine, ki ni angleški jezik, v novodobnem času predstavlja izziv za učitelje. Učitelj mora pri poučevanju materinščine, ki ni angleščina, biti sila previden in mora izhajati iz posameznikovega praktičnega govora, to je iz sporazumevalne in jezikovne zmožnosti, četudi ta ni v skladu z materinščino, saj v nasprotnem primeru lahko angleščini še bolj utre pot v vsakodnevnem sporazumevanju, materinščino pa tako še bolj potisne v ozadje.

Pomembno je, da so učitelji zgled učencem v uporabi materinščine in da jasno izražajo svojo ljubezen do maternega jezika.

Tudi Marko Stabej meni, da pridobivanje zmožnosti posameznikovega govora ne sme potekati v okviru idealizirane popolne jezikovne zmožnosti, temveč moramo načrtovati realne jezikovne in sporazumevalne potrebe glede na družbeni kontekst. (Stabej, 2001)

Izhajajoč iz tega je treba upoštevati govorico mladih, torej sleng, takšno kakršna je in se je ne sme zatirati, saj si mladi želijo drugačne govorice, kot jo uporabljajo 'stari'. Mladi s pomočjo slenga iščejo neko lastno identiteto, ki je drugačna od njihovih staršev. S slengom ne gre za kljubovanje, temveč za iskanje lastnega jaza v družbi. Pri mladih se danes bolj kot kadar koli prej tako v pisnem kot v ustnem sporazumevanju uporabljajo krajšave, ki izhajajo po navadi iz angleškega govornega okolja. Stroka danes ne zmore več tako hitro slediti nastajajočim spremembam jezika, zato je treba določene jezikovne vzorce pustiti, preden se mlade zatre v njihovi materinščini.

3.1 Poučevanje materinščine – slovenščine in narodna identiteta

Poučevanje slovenščine je pomembna in odgovorna naloga učiteljev slovenistov, še posebej danes, ko naš jezik izgublja na pomenu in spoštovanju tudi v družbi izobražencev, kar je še posebej zaskrbljujoče. Medtem ko so elektronski mediji že poplavljeni z angleščino, lahko vidimo, da se v zadnjih nekaj letih pri nas tudi najvišja institucija izobraževalne dejavnosti (slovenska univerza) in znanstvenoraziskovalna dejavnost borita s prevlado angleščine, s tako imenovano anglizacijo. Mnogi strokovnjaki s področja jezikoslovja in književnosti tako v različnih medijih opozarjajo na vlogo in pomen slovenščine na najvišji stopnji izobraževanja in v javnosti (mediji) ter kakšne negativne posledice lahko ima anglizacija za družbo kot celoto oziroma za slovenski narod. Nekateri celo spominjajo, da je bila ogroženost slovenščine ena izmed temeljnih motivacijskih dejavnikov za razglasitev samostojnosti Republike Slovenije. Mnoge jezikoslovce in kulturnike skrbi razvrednotenje slovenščine na najvišji stopnji izobraževanja, kar lahko povzroči tako imenovani domino efekt in se torej razvrednotenje nadaljuje vse do stopnje vrtca.

Še najbolj ekspliciten o tem je bil jezikoslovec Marko Snoj na posvetu o obstoju materinščine. Povedal je: »Slovenski narod obstaja zaradi slovenskega jezika. To se pravi, da je država utemeljena na slovenskem jeziku, in če slovenski jezik pade, pade slovenska država.« (Snoj, 2019)

Tako je torej izjemnega pomena, da učitelji v okviru osnovnošolskega izobraževanja, a tudi srednješolskega, poudarjajo vlogo, pomen in uporabo materinščine – slovenščine pri današnjih mladih. S tem vplivajo tudi na nastanek oziroma krepitev narodne identitete – slovenstva.

3.2 Poučevanje materinščine – slovenščine v osnovni šoli

Učenci so v okviru osnovnošolskega izobraževanja deležni 1631,5 ur pouka slovenščine. V prvem in drugem triletju gre pri poučevanju predvsem za opismenjevanje in razvijanje sporazumevalne zmožnosti, kar je ključno za dobro obvladanje maternega jezika.

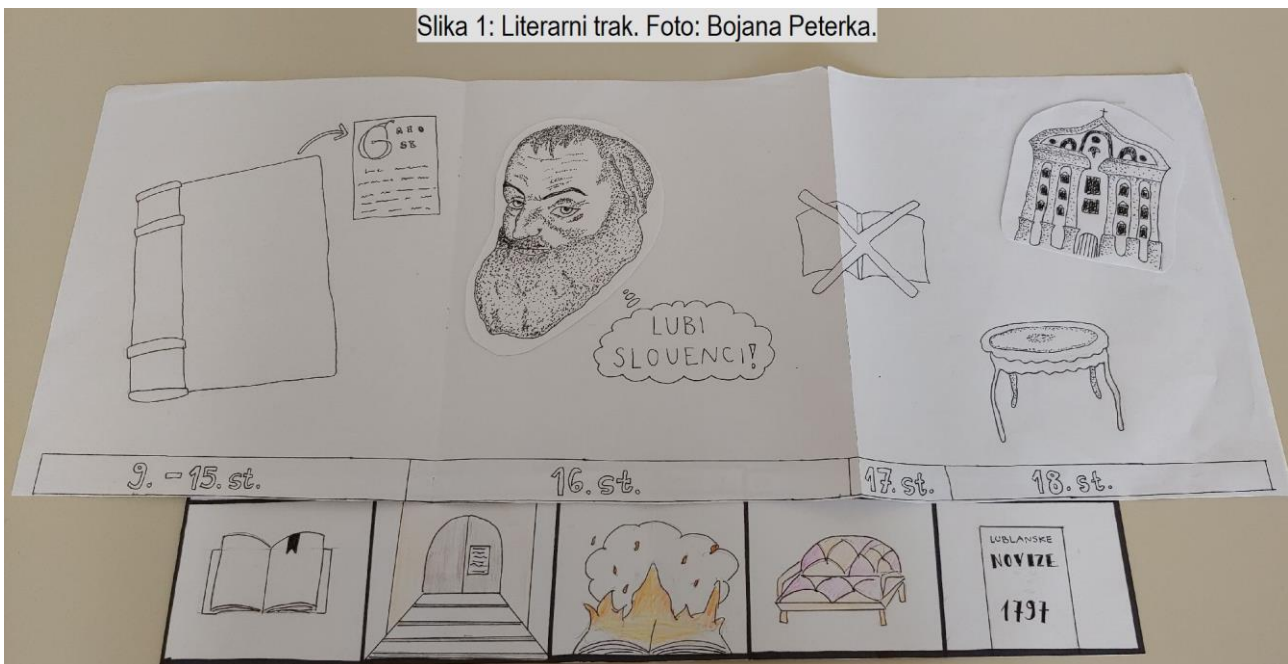
»Sporazumevanje v maternem jeziku je sposobnost izražanja in razumevanja pojmov, misli, čustev, dejstev in mnenj v pisni in govorni obliki (poslušanje, govorjenje, branje in pisanje) ter jezikovno medsebojno delovanje na ustrezen in ustvarjalen način v vseh družbenih in kulturnih okoliščinah, kot so izobraževanje in usposabljanje, delo, dom in prosti čas.« (Veldin Bednjanič idr., 2016) Na predmetni stopnji se učenci srečajo z izrazom materni jezik, svoje znanje dopolnijo še z izrazoma knjižni in neknjižni jezik. Pri poudarjanju pomena materinščine v povezavi z narodno identiteto ima učitelj na razpolago več orodij, s katerimi lahko uresničuje ta cilj. Le-ta se lahko izvaja tako pri književnem kot jezikovnem pouku.

V okviru književnega pouka se da za narodno identiteto največ narediti v zaključnem razredu. Učitelj tako pri literarnozgodovinskih obdobjih vseskozi poudarja vlogo in pomen slovenščine skozi različna dela in avtorje. Tako učenci spoznavajo pomen Brižinskih spomenikov in ostalih rokopisov, obenem pa se seznanijo s tem, kako star je slovenski jezik in zaznavajo, koliko se je v enem tisočletju spremenil. Pri spoznavanju življenja in dela Primoža Trubarja se jim prikaže, kako bi bilo s slovenskim jezikom, posledično pa z narodom, če Trubar ne bi bil tako pogumen in vztrajen mož, kot je bil. Nato učenci spoznavajo dela in pomen različnih ključnih avtorjev za slovenski narod – izmed teh se lahko izpostavi Valentina Vodnika, Antona Tomaža Linharta, Franceta Prešerna in Ivan Cankarja. Učitelj skozi vse omenjene avtorje in njihova dela skuša učence ozaveščati o

slovenskem narodu in domovini, s tem pa jim krepí zavest o slovenskem jeziku, slovenski kulturi in slovenskem narodu. Spoznavanje literarnozgodovinskih obdobjí lahko dodatno popestri s knjižico Jezični moŕje: zgodba o slovenskem jeziku, ki jo z uèenci prebira pri pouku po metodi dolgega branja. Kot naloge pri pouku ali kot domaèe naloge lahko uèencem dá na razpolago nekaj naslovov, na katere morajo potem napisati bodisi pesem bodisi krajši sestavek. Gre za ustvarjalne naloge, ki spodbujajo narodno zavest. Naj navedem le nekaj primerov – naslov za poustvarjanje Vodnikove pesmi Dramilo je lahko *Dramilo današnjim Slovincem* ali pa domišljjski sestavek/spis z naslovom *Jaz, Primoŕ Trubar* ali pa razmišljanje o pomembnosti posameznih avtorjev skozi zgodovino slovenskega jezika v spisu in podobno. Uèenci lahko ustvarijo slikovni literarni trak kot nekakšen pregled zgodovine slovenskega jezika in kulture. Uèencem je treba poudariti vlogo in pomen literature za nek narod ter jim pojasniti, v kakšni povezavi sta knjiŕevnost in druŕbena razvitost nekega naroda. Kot pomembno orodje za dvig narodne identitete pa lahko uèitelj pri domaèem branju daje poudarek slovenskim klasiènim in sodobnim avtorjem oziroma njihovim delom. Vodilo pri tem je, da uèencem dá tako klasiène kot aktualne, tematsko zanimive in berljive knjige, pri tem pa naj upošteva razvojno stopnjo oziroma starost uèencev.

Slika 1: Literarni trak. Foto: Bojana Peterka.

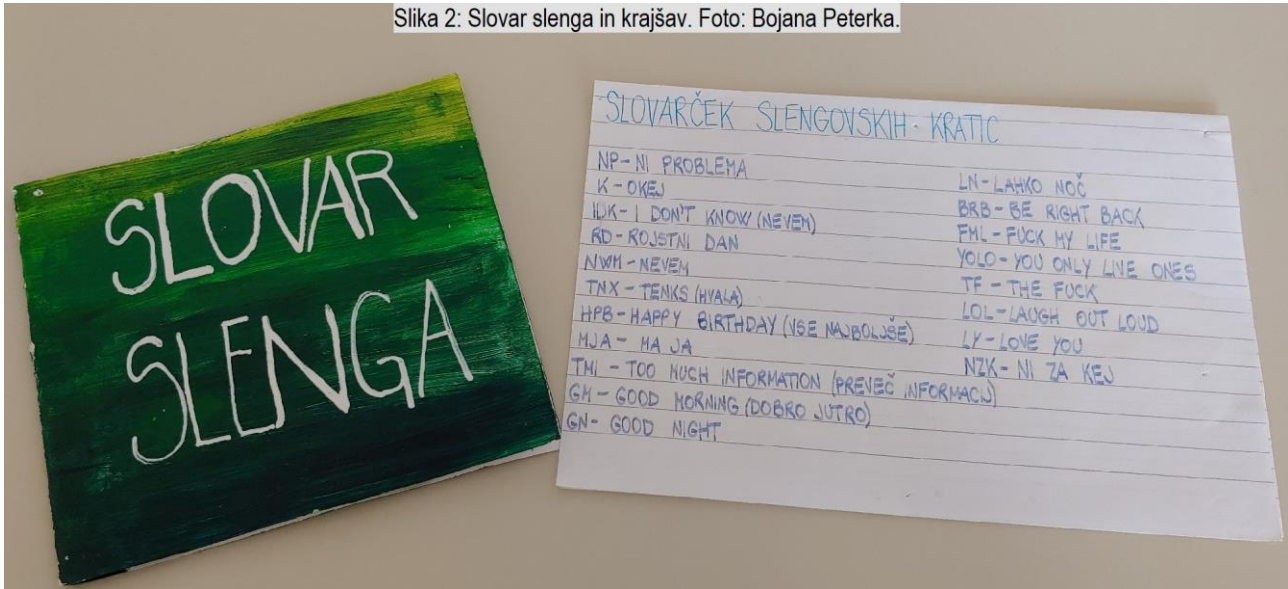

Pri jezikovnem pouku je treba slediti naèelom avtentiènega pouka, torej je treba izhajati iz resniènosti in praktiènosti. Uèence naj se ne zatira in omejuje pri rabi njihove govorice, na primer pri uporabi slenga, pokrajinskega pogovornega jezika ali mestne govorice. Sicer jih je treba uèiti knjiŕnega jezika, vendar je to treba narediti na nek subtilen naèin. Tako jim na primer pri poudarjanju pomembnosti knjiŕnega jezika uèitelj lahko prikaŕe izrazito neknjiŕno besedilo (najbolje kakšno nareèje, ki vsebuje zelo veliko tujih izrazov in ga uèenci ne poznajo), ki naj ga skušajo prevesti v knjiŕni jezik. Treba pa jim je tudi razloŕiti, da je jezik ŕiva tvorba, ki se z govorcí nenehno razvija in spreminja ter da je v govoru vèasih bolje uporabiti kakšen neknjiŕni izraz, ki ga bo okolica razumela, kot da bi šli 'glavo skozi zid'. Takšen primer je recimo izraz Pulj za mesto v hrvaški Istri, ki se med prostimi govorcí nekako ni prijel in ga vsi tudi ne razumejo, saj ljudje namesto tega izraza uporabljajo besedo Pula. Izhajajoè iz avtentiènosti in sprejemanja uèenèeve govorice lahko uèitelj v zakljuènem razredu dá za nalogo izdelati slovar slengovskih izrazov ali

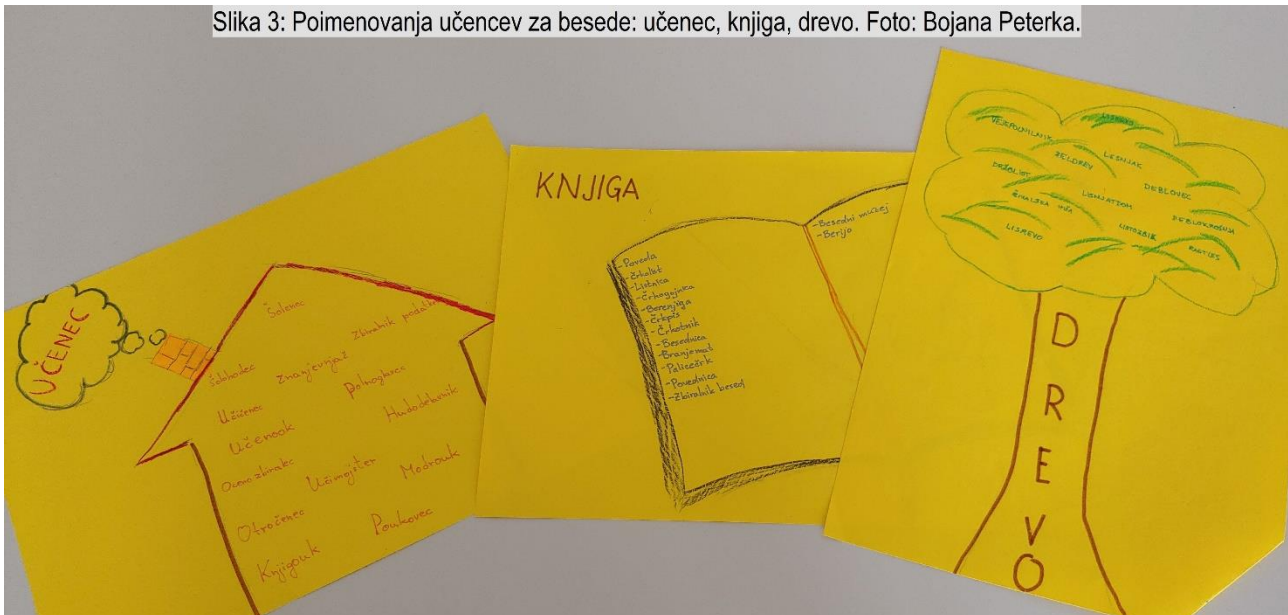

slovar krajšav. V 6. razredu pa lahko na primer dá ustvarjalno nalogo, naj učenci najdejo svoja poimenovanja za posamezne besede (učenec, knjiga, drevo ...). Vse naloge so z namenom, da učenci vzljubijo učenje maternega jezika, saj bodo lahko le s tem stopnjevali znanje slovenskega jezika, katerega obvladanje je v zadnjih nekaj letih precej upadlo.

Slika 2: Slovar slenga in krajšav. Foto: Bojana Peterka.

Slika 3: Poimenovanja učencev za besede: učenec, knjiga, drevo. Foto: Bojana Peterka.

4 Zaključek

V osrednjem delu članka je predstavljeno, kako lahko učitelji poskrbijo za ljubezen do maternega jezika, ki se zaradi množične uporabe angleščine v elektronskih medijih bori za svoj obstoj. Zaradi različnih dejavnikov, predvsem pa prilagojena svetovnemu napredku, se bo slovenščina čez 100 let spremenila, torej bo drugačna, kot jo govorimo danes, vendar kako in v kolikšni meri, bo stvar današnjih mladih in njihovih potomcev. Pri tem ni bojzani, da bi slovenščina popolnoma izginila, vendar bo vsekakor drugačna, morda celo bolj kot kdaj koli prej. Učenci s predstavljenimi

metodami in načinom dela radi sodelujejo ter ustvarjajo pri predmetu slovenščina, posledično se tudi doma radi učijo, s tem pa znanje materinščine raste. To sicer ne velja za vse učence, saj nekateri menijo, da bodo angleščino v svoji prihodnosti bolj rabili kot slovenščino in morda imajo celo prav. Vsekakor pa bolj kot kdaj koli prej učitelji ne smejo biti presenečeni, ko bodo pri ocenjevanju znanja iz svojega predmeta imeli učenca, ki se ne bo spomnil slovenskega izraza ter jih bo prosil, če jim lahko to pove v angleščini. Pa vendar ničesar ni treba obsojati, saj lahko s tem naredimo več škode. Jezik smo mi sami, saj nas oblikuje tako osebno kot narodnostno. Zato je pomembno, da so učitelji zgled učencem v uporabi materinščine in da jasno izražajo svojo ljubezen do maternega jezika. Raje bodo imeli učenci slovenščino kot učni predmet, manj bodo uporabljali angleščino in slovenščina tako ne bo izginjala v angleščini, zato je najpomembnejša naloga osnovno- in tudi srednješolskega učitelja, da posamezniku vzbudi ljubezen do materinščine – slovenščine.

5 Viri in literatura

Ahačič, K., 2015. Jezični možje: zgodba o slovenskem jeziku. Ljubljana, Rokus Klett.

Čobec, A., 2019. Slovenski jezik stopa po poti razvrednotenja. Slovenščina v znanosti, javnosti in elektronskih napravah. Pridobljeno 6. 10. 2019, URL: <https://www.rtv slo.si/slovenija/slovenski-jezik-stopa-poti-razvrednotenja/483450>.

Fatur, S., 2001. Jezik kot materinščina. V: Ivšek, M., Materni jezik na pragu 21. stoletja. Zbornik mednarodnega seminarja Materni jezik na pragu 21. stoletja, Portorož, december 1999. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 365–372.

Geografski terminološki slovar. Pridobljeno 6. 10. 2019, URL: <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/geografski/iskalnik?iztocnica=n%C3%A1rodna%20identit%C3%A9ta#v>.

Jerebič, M., 2019. Dovolj je! Tokrat zaradi izrivanja slovenščine z univerz. Pridobljeno 6. 10. 2019, URL: <http://radio.ognjisce.si/sl/216/aktualno/30155/>.

M. K., 2019, Morali bi skrbeti za zaščito slovenščine pred vdori drugih jezikov v javno komuniciranje. Slovenski PEN in Slovenska matica podpirata skrb za slovenski jezik. Pridobljeno 6. 10. 2019, URL: <https://www.rtv slo.si/kultura/knjige/morali-bi-skrbeti-za-zascito-slovenscine-pred-vdori-drugih-jezikov-v-javno-komuniciranje/489973>.

Stabej, M., 2001. Spod matrinega krila v lastne hlače (materni jezik, državni jezik – med intimnim in javnim). V: Ivšek, M., Materni jezik na pragu 21. stoletja. Zbornik mednarodnega seminarja Materni jezik na pragu 21. stoletja. Portorož, december 1999. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 20–31.

Učni načrt za slovenščino v osnovni šoli (posodobljena izdaja). Pridobljeno 26. 9. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.

Veldin Bednjanič, O. idr., 2016. Sporazumevanje v maternem jeziku; opisniki temeljne zmožnosti. Ljubljana, Andragoški center Slovenije.

Kratka predstavitev avtorice

Bojana Peterka, prof. pedagogike in slovenščine, poučuje slovenščino na Osnovni šoli Vodice, Slovenija. Ima deset let izkušenj dela v šolstvu.

E-naslov: bojana.peterka@guest.arnes.si

Razvijanje domoljubja s Prešernom v prvi triadi

Development of Patriotism with Prešeren in the First Triad

Monika Ravnjak

Povzetek

Z domoljubjem in domovino se učenci seznanijo že v prvi triadi. Cilj učitelja je, da že z vstopom v šolo otrokom privzgaja pozitiven odnos in ljubezen do doma in domovine. Domoljubje ne pomeni samo ljubiti svojega doma, ampak pomeni spoznavati svojo državo in narod na različnih področjih, pomeni tudi spoštovati življenje prednikov, ceniti dediščino, ki jo je določen narod podedoval. Tudi s Francetom Prešernom, največjim slovenskim pesnikom, učenci spoznavajo svojo domovino. Učencem je za to potrebno vzbuditi zanimanje; poskrbeti, da bo učenje temeljilo na doživljanju, da bodo dejavnosti usmerjene v njihove izkušnje, da bodo pri izvedbi aktivni in vedoželjni. Vedeti morajo, da so tudi oni del naše družbe, da znajo prepoznati državne simbole, da vedo, čemu ima vsaka država državne praznike. Vloga učitelja je pri tem zelo pomembna, saj lahko učitelj s svojim zgledom pomaga razvijati vrednoto domoljubja. V učnem načrtu prve triade za spoznavanje okolja, slovenščine, likovne in glasbene umetnosti so na to temo zanimive učne vsebine. Učitelj poskrbi, da je učenje le-teh prijetno in zanimivo doživetje.

Abstract

Patriotism and homeland are introduced to students in the first triad. The teacher's goal is to impart positive attitude and the love to their home and homeland from their early days at school. Patriotism does not mean only loving your home but it also means getting to know your country and people on different areas, it also means to respect the life of your ancestors and to appreciate inheritance that was passed on to people. With France Prešeren, the Slovenian greatest poet, the students are learning about their homeland. Therefore, we have to stir interest in students; to make sure that learning will be based on experience, that activities will be focused on their experiences so they will be active and curious during class. They have to know that they too are a part of our society, they have to recognize state symbols, they have to know why every country has state holidays. The teacher's role in this is very important, because the teacher can set a good example and thus help developing a patriotic value. In the first triad curriculum for Environmental studies, Slovene, Art and Music you can find interesting teaching contents on the topic. It is the teacher's role to make studying a pleasant and interesting adventure.

Ključne besede: domoljubje, državni simboli, France Prešeren, učni načrt

Keywords: patriotism, state symbols, France Prešeren, curriculum

1 Uvod

Izven šolskega prostora, včasih tudi v šolskih prostorih, pogosto slišimo naslednje besede: razumeti pojem domovina, za to so pa otroci prve triade še premajhni; to je zanje prezahtevno; pojme država, predsednik in himna sigurno ne bodo razumeli; zakaj bi jim omenjali Prešerna, saj se bodo o njem učili v višjih razredih. Omenjene pojme je treba privzgjati že našim najmlajšim. Učiteljevo poučevanje naj bo prepletanje učenčevih izkušenj na to temo. Vzbuditi v njih zanimanje, vedoželjnost in navdušenje za slovenski narod ter kulturno dediščino naj bo eden izmed ciljev učiteljevega poučevanja. V učnem načrtu za prvo triado so napisani cilji na temo domovine in domoljubja, ki se lahko z zanimivo pripravljenimi učnimi urami tudi dosežejo.

V nadaljevanju so opisana teoretična izhodišča o domoljubju, domovini, državnih simbolih in Francetu Prešernu ter opisane konkretne dejavnosti, ki se lahko na to temo izvedejo pri pouku v prvi triadi.

2 Teoretična izhodišča

2.1 Domoljubje in domovina

Že v preteklosti slovenskega naroda so obstajali ljudje, ki so imeli željo po samostojnosti Slovencev. Že pred 150 leti so Slovenci javno zahtevali združitev vseh Slovencev in široko avtonomijo. Ne more se jim pripisati odkritega izražanja želje po samostojni slovenski državi, ne more se pa prezreti dejstva, da so posejali seme, iz katerega je zrasla. (Granda, 1999, 9)

Imamo svojo državo, v kateri živimo in ji pripadamo, torej imamo domovino in zato lahko poskrbimo, da širimo in negujemo domoljubje.

Domoljubje je posebno čustvo oziroma vrednota, je ljubezen do svojega doma in domovine. Domoljubje se vselej veže na konkretno družbo, narod in prostor s svojimi dobrimi in slabimi lastnostmi. Tesno pa je domoljubje povezano z domovino, kajti ta družba – domovina – naj bi oblikovala odgovornega, uglednega, strpnega in aktivnega državljana, ki se bo zavzemal za demokratična načela in spoštovanje osnovnih človeških vrednot. (Pogovor o domoljubju)

2.2 Državni simboli

Slovenska zgodovina je zelo bogata in daljša od zgodovine naše samostojne države, Republike Slovenije. Iz zgodovine lahko izluščimo nekatere simbolne točke, iz katerih se lahko črpa naš zgodovinski spomin. Karantanski grb in karantansko pokrivalo, knežji kamen z Gosposvetskega polja, brižinski spomeniki, grbi slovenskih dežel, zlasti dežele Kranjske, mogočna dinastija celjskih grofov, lipov list, najvišja gora naše dežele Triglav in slovenska tribarvna narodna zastava so izviri, iz katerih se je poskušalo izhajati pri iskanju najustrežnejših rešitev za uradne državne simbole, kot so grb, zastava in himna Republike Slovenije. Uporabo državnih simbolov določa Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (Uradni list RS, 67/94).

- Zastava: slovensko državno zastavo je 24. junija 1991 določila takratna slovenska skupščina. Barve si od zgoraj navzdol sledijo tako: bela, modra, rdeča. Zastavi so dodali državni grb.
- Grb: avtor grba je akademski kipar Marko Pogačnik. Grb ima obliko štita, v njegovi sredini je

na modri podlagi lik triglava v beli barvi, pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke, nad njim pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika tri zlate šesterokrake zvezde.

- Himna: besedilo je sedma kitica pesmi slovenskega pesnika Franceta Prešerna Zdravljica, melodija pa iz zborovske istoimenske skladbe skladatelja Stanka Premrla. Republiška skupščina jo je kot slovensko himno potrdila 29. marca 1990. (Državni simboli in znamka Slovenije)

2.3 France Prešeren

Ni naključje, da je 8. februar, dan smrti pesnika Franceta Prešerna, slovenski kulturni praznik. V času svojega življenja je ustvaril pomembna dela, ki so postala zelo cenjena šele po njegovi smrti. France Prešeren velja za največjega slovenskega pesnika, pa ne le to, je tudi prvi Slovenec, ki se je po kakovosti svojega pisanja lahko kosal s pisatelji in pesniki v Evropi v obdobju romantike (Savec, 2018).

France Prešeren je s svojo pisano besedo naredil veliko za slovenski narod. Leta 1926 je Oton Župančič v svojem govoru na svečani akademiji spregovoril mariborski mladini o Prešernu in se spraševal, zakaj se poglobljati v Prešernov svet: »Čim bolj se boste poglobljali v Prešernov svet, tem več lepote vam bo žarelo iz nje, tem več skrivnosti vas bo vabilo vedno in vedno k njej. In ljubili boste Prešerna, kakor je vreden ta edinstveni duh.« (Košir, 1977, 7)

3 Splošni cilji učnega načrta v prvi triadi

Glede na obravnavo učnih enot, ki bodo opisane v nadaljevanju, se nanašajo tudi splošni cilji, ki so zapisani v posodobljenem učnem načrtu za prvo triado. Eden izmed ciljev pri slovenščini je, da si učenci oblikujejo pozitivno čustveno in razumsko razmerje do slovenskega jezika ter se zavedajo pomembne vloge materinščine in slovenščine v svojem osebem in družbenem življenju. Omenjeni cilj se navezuje na cilj pri spoznavanju okolja, ki govori, da je v prvi triadi potrebno postaviti temelje za konstruktivno razmišljanje o vsebinah državljanstva in etike. Splošni cilj glasbene umetnosti, da si učenci oblikujejo pozitiven odnos do nacionalne dediščine, zanimivo dopolni obravnavo v nadaljevanju opisanih učnih enot. Likovna umetnost pa udejanja razvijanje kulturnega in likovnega izražanja ter učence navaja na spoznavanje likovnih področij ter uporabo različnih likovnih materialov in razvijanje likovne domišljije. (Učni načrt, 2011)

4 Izvedba učnih enot o Francetu Prešernu

Učne enote so opisane po posameznih predmetih. Priporočljivo je, da se izvajajo v tednu pred slovenskim kulturnim praznikom in se med seboj povezujejo, saj je glavno vodilo učnih ur, da učenci spoznajo pomen Franceta Prešerna, da spoznajo, kako pomemben je za slovenski narod in našo domovino. Pomembno je, da učenci vedo, da ima za Slovence Zdravljica velik pomen, in da je Prešeren s svojim ustvarjanjem naredil veliko za slovenski narod. Pridobljeno znanje o Prešernu pa učitelj poveže s spoznavanjem državnih simbolov, državnih praznikov ter jim s tem približa njihovo domovino.

4.1 Slovenščina: France Prešeren, največji slovenski pesnik

4.1.1 Operativni cilji

Učenci:

- ob branju zgodb in slikovnem gradivu spoznavajo pesnika Franceta Prešerna;
- spoznavajo slovenski kulturni praznik;
- spoznavajo pesem Zdravljico in znajo razložiti njen pomen;
- spoznajo, zakaj je Prešeren pomemben za našo domovino;
- poimenujejo svoj materni jezik;
- vedo, da v Sloveniji govorimo slovensko.

4.1.2 Dejavnosti

Učitelj zastavi uganko o Prešernu, vodi pogovor in spodbudi učence, naj povedo, kaj vedo o pesniku Francetu Prešernu. Učitelj ob slikovnem materialu oz. projekciji na računalniku govori o njegovem življenju. Predstavi jim njegovo rojstvo vas Vrbo, pokaže fotografijo rojstne hiše in jim pove, da je Prešernova rojstna hiša danes muzej. Prebere jim zgodbo Dr. Fig in se o njej z učenci pogovori. Pove, da je Prešeren napisal veliko pesmi, najbolj znana pa je Zdravljica, ki je slovenska himna in predstavlja našo državo. Pokaže jim rokopis Zdravljice. Vodi pogovor o tem, v katerem jeziku je Prešeren pisal, kaj mu je pomenila slovenščina, razloži pojem materni jezik. Zdravljico predvaja in jim razloži, kakšna so pravila obnašanja ob poslušanju himne. Pokaže jim Prešernov portret. Učenci v zvezek narišejo oz. napišejo nekaj iz življenja Franceta Prešerna. (Prebilič, Dobnikar, Čekada Zorn, 2011)

151

4.2 Spoznavanje okolja: Državni prazniki in državni simboli

4.2.1 Operativni cilji

Učenci:

- spoznajo, da so ljudje nekaterim pomembnim dnevom v letu pripisali poseben pomen in tako spoznajo pojem praznik;
- vedo, zakaj praznujemo 8. februarja slovenski kulturni praznik;
- spoznajo pojem država in poimenujejo svojo državo;
- vedo, kaj je to državni simbol;
- prepoznajo slovenske državne simbole in jih poimenujejo.

4.2.2 Dejavnosti

Učitelj pokaže zemljevid Slovenije in vodi pogovor. Učenci ob učiteljevi razlagi spoznajo pojem država. Vedo, da je Slovenija država, kjer živijo Slovenci in govorijo slovenski jezik. Učitelj spodbudi učence, da povezujejo znanje, ki so ga pridobili pri pouku slovenščine. Ob slikovnem materialu oz. projekciji na računalniku spoznavajo državne simbole različnih držav. Učitelj razloži pojem državni simbol. Izmed vseh prikazanih skupaj izberejo zastavo in grb države Slovenije. Učenci pokažejo mesta na šoli, kjer je izobešena slovenska zastava.

Slika 1: Slovenska zastava na podružnični šoli Vuhred. Foto: arhiv Ravnjak.

Ob zvočnem posnetku slovenske himne spoznajo, da je tudi himna državni simbol. Učitelj naveže pogovor na besedo praznik, razloži pojem, učenci pa ob slikovnem materialu prepoznajo različne praznike. Učitelj več poudarka nameni slovenskemu kulturnemu prazniku. Ob tem učenci spoznajo slovenski kulturni praznik kot posebno pomemben dan, ki ga Slovenci praznujemo v spomin na pesnika Franceta Prešerna. Učenci v zvezek narišejo slovensko zastavo.

4.3 Glasbena umetnost: Naša himna

4.3.1 Operativni cilji

Učenci:

- ponovijo pojem 'himna';
- vedo, da je slovenska himna Zdravljica;
- vedo, kdo je napisal slovensko himno;
- himno poslušajo;
- opišejo, kakšna so pravila obnašanja ob poslušanju in petju himne.

4.3.2 Dejavnosti

Učitelj predvaja zvočni posnetek slovenske himne in po poslušanju vodi pogovor. Učenci ponovijo pravila o obnašanju ob poslušanju himne. Učitelj jih opozori na ploskanje, ko se himna konča. Predvaja jim posnetek športne prireditve, pri čemer jim razloži, zakaj predvajajo himno in da na športni prireditvi ob koncu himne lahko ploskajo. Skupaj se učijo zapeti slovensko himno. V zvezek

si nalepijo besedilo Zdravljice. Izberejo si en dogodek, praznik, ko se himna predvaja, in to narišejo oz. opišejo. (Prebilič, Dobnikar, Čekada Zorn, 2011)

4.4 Likovna umetnost: Portret Franceta Prešerna

4.4.1 Operativni cilji

Učenci:

- ponovijo pojem 'risanje' in 'risba';
- naštevajo risarske materiale in pripomočke;
- prepoznajo različne risarske sledi, ki jih pušča izbrano risalo;
- likovni motiv podrobno narišejo;
- natančno opazujejo in pri delu razvijajo vztrajnost in motorično spretnost;
- samostojno vrednotijo likovni izdelek.

4.4.2 Dejavnosti

Učitelj pripravi različna risala (barvica, flomaster, kreda, oglje ...) in se z učenci o njih pogovori. Pove, da bodo risali z ogljem, ki ga preizkusijo, da vidijo, kakšne sledi pušča. Na list, ki je pritrjen na tabli, učenci rišejo z ogljem: debelo in tanko črto, temno in svetlejšo črto, obarvajo ploskev. Opazujejo sledi oglja in se o tem pogovorijo. Učitelj pokaže učencem portrete Franceta Prešerna, ki so jih upodobili različni umetniki in se o njih pogovori z učenci. Razloži, da bo vsak z ogljem narisal portret Prešerna. Po končanem delu izdelke razstavi in vrednotijo svoje delo.

Slika 2: Portret Franceta Prešerna. Foto: arhiv Ravnjak.

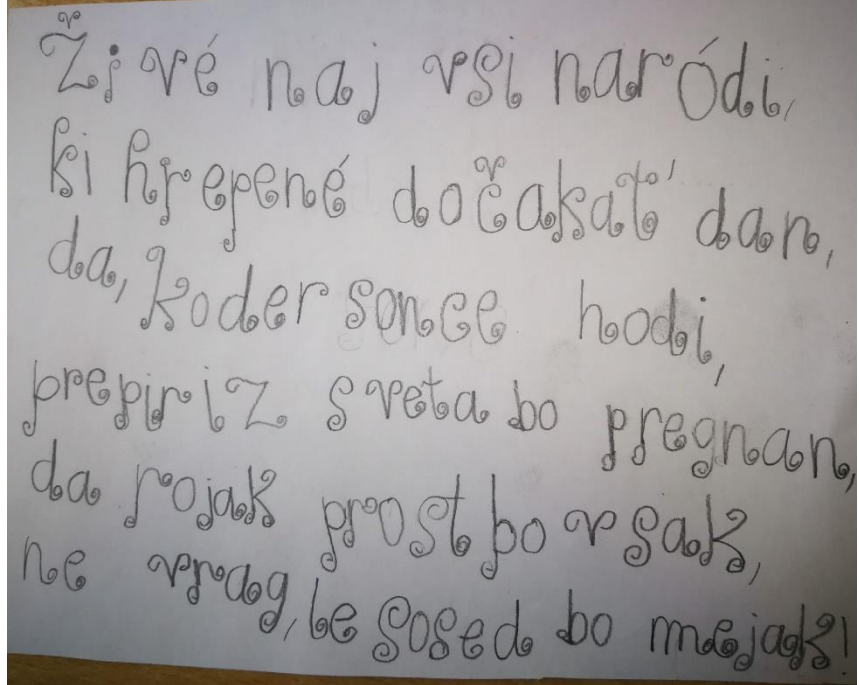

5 Dejavnosti o razvijanju domoljubja na podružnični šoli Vuhred

Vsaka šola ima najrazličnejše načine, ki učence opominja, spodbuja, opozarja, uči, da je Slovenija naša domovina. Na podružnični šoli Vuhred poteka veliko aktivnosti, ki učence spodbujajo k razmišljanju o Sloveniji. Vsak dan jih pred šolo in v njej pozdravi izobešena zastava. Učenci so vključeni v reševanje kviza Slovenija, moja domovina, ki poteka enkrat tedensko. Učenci po učiteljevi kratki razlagi odgovorijo na vprašanje o Sloveniji (kultura, hrana, znamenitosti, značilnosti ...). Rezultate spremljajo in na koncu šolskega leta

Slika 3: Rokopis učenke. Foto: arhiv Ravnjak.

najuspešnejše učence čaka nagradni izlet po Sloveniji. S kratkimi šolskimi prireditvami so obeleženi vsi državni prazniki, himna takrat po šoli lepo doni. Teden pred slovenskim kulturnim praznikom poteka v spoznavanju Franceta Prešerna, učenci sodelujejo tudi na natečaju za Prešernovo pero, pri čemer prepisejo en odsek Prešernove pesmi. Komisija najlepši izdelek nagradi.

Sodelovanje učencev na krajevni prireditvi ob slovenskem kulturnem prazniku pa je že stalnica. Domoljubje se učencem ne približa le na kulturnem področju, ampak tudi na ostalih področjih (šport, umetnost, jezik ...).

6 Zaključek

France Prešeren, domoljubje, domovina ter z njo povezani pojmi niso prezahtevni za učence v prvi triadi. Učiteljeva ustvarjalnost in strokovnost ter njegov zgled lahko pripomorejo, da se v učencih že v prvih letih šolanja prebudi ljubezen do doma, do družine ter posledično do svojega naroda, do njegove zgodovine in kulturne dediščine. Izkušnje so pokazale, da lahko učenci navdušenje o Prešerenu prenesejo tudi na svojo družino. Cilj družinskega izleta je lahko tudi Vrba na Gorenjskem in ogled Prešernove rojstne hiše. Zanimiv in skrbno pripravljen govorni nastop pa dokaz, da so učenci pripravljeni sprejemati znanje o svoji domovini že v prvi triadi.

Učiteljeva ustvarjalnost in strokovnost ter njegov zgled lahko pripomorejo, da se v učencih že v prvih letih šolanja prebudi ljubezen do doma, do družine ter posledično do svojega naroda, do njegove zgodovine in kulturne dediščine.

7 Viri in literatura

Državni simboli in znamka Slovenije. 20 let samostojnosti, Republika Slovenija. Pridobljeno 4. 10. 2019, URL: <http://www.dvajset.si/prvih-20/pregled/prej-in-zdaj/drzavni-simboli/>.

Granda, S., 1999. Prva odločitev Slovencev za Slovenijo. Ljubljana, Založba Nova revija.

Košir, N., 1977. France Prešeren. Ljubljana, Partizanska knjiga.

Pogovor o domoljubju. Združenje Sever. Pridobljeno 4. 10. 2019, URL: <https://www.zdruzenje-sever.si/sl/news/pogovor-o-domoljubju.html>.

Prebilič, V.; Dobnikar, A.; Čekada Zorn, Š., 2012. Slovenija moja domovina. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: <https://www.zrss.si/pdf/Slovenija-mojadomovina-prirocnik2012.pdf>.

Savec, S., 2018. Zakaj je Prešeren pomemben za slovenski narod? Slovenec, spletni medij, 8. 2. 2018. Pridobljeno 3. 10. 2019, URL: <https://www.slovenec.org/2018/02/08/zakaj-je-preseren-pomemben-za-slovenski-narod/>.

Učni načrt. Program osnovna šola. Spoznavanje okolja, Slovenščina, Glasbena umetnost, Likovna umetnost [Elektronski vir], 2011. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_pedsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/osnovno_solstvo/ucni_nacrti/.

Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi, 1994. Uradni list RS, št. 67/94.

Kratka predstavitev avtorice

Monika Ravnjak, prof. razrednega pouka, je učiteljica na Osnovni šoli Radlje ob Dravi, Slovenija. V šolstvu je zaposlena petindvajset let. Začela je s poučevanjem na podružnični šoli in ima izkušnje s poučevanjem v kombiniranem oddelku. Trenutno je vodja podružnične šole in poučuje prvi razred. Ima naziv svetnice.

E-naslov: monika.ravnjak@osradlje.si

»Dom naš res prekrasen je, rod naš prepočasen je.« (Gregorčič)

»Our Home is Really Wonderful, Our People are
Too Slow.« (Gregorčič)

Meta Rožac Panger

Povzetek

Pričujoči prispevek v učno-vzgojne vsebine prve triade umešča velikane slovenske književnosti in ozavešča pomen celostne obravnave učne snovi v kontekstu samoregulacije učenja. Ponuja odgovor na vprašanje, kako ustvariti pogoje, da bo v mladih vzplamtel »ogjenj domovinske ljubezni« (Gregorčič), da se bodo z veseljem učili ter dojeli moč znanja in (učeče se) skupnosti. Ganljivo je slediti otroku, ki se navduši nad Cankarjem, zahrepeni po Gregorčiču ali ostrmi nad Prešernovo poezijo in jo goreče poustvari. Četudi ne zmore v polnosti razumeti literarnih odlomkov, lahko v njih vselej začuti veličino in klenost jezika ter domovinsko vdanost avtorja. Razume, da gre za ljudi, ki so živeli za vrednote in pustili neizbrisen pečat svojemu narodu in človeštvu. Preko njih spozna vztrajnost in prizadevnost, pomen skupnosti ter neskončnost znanja, ki je z izkušnjami, voljo in zmožnostmi resda pogojeno, a hkrati neomejeno. Za razliko od ljubezni, ki je neskončna, a vselej brezpogojna.

156

Abstract

This contribution puts the giants of Slovene literature to the educational content of the first triad and raises the importance of a holistic access to teaching materials in the context of self-regulation of learning. It offers the answer to the question of how to create the conditions to inflame "the fire of homeland love" (Gregorčič) in young people so they will be happy to learn and understand the power of knowledge and the (learning) community. It is moving to follow a child who is enthusiastic about Cankar, craves Gregorčič or sharpens Prešeren's poetry and reproduces it fervently. Even if he is not able to fully understand the literary passages, he can always feel the language greatness, determination, and the author's homeland devotion. He understands that these are people who lived for values and left an indelible impression on their people and humanity. Through them, he learns perseverance and diligence, the importance of the community and the infinity of knowledge, which is, with experience, will, and ability, though conditioned and on the other hand unlimited. Unlike love, which is infinite and yet always unconditional.

Ključne besede: učeča se skupnost, samoregulacija učenja, slovenska književnost, znanje in učenje kot vrednota

Keywords: learning community, learning self-regulation Slovenian literature knowledge and learning as a value

1 Uvod

Sodobna družba se sooča s krizo vrednot, kar na različne načine vpliva tudi na celoten pedagoški prostor. Šola lahko z razumevanjem izobraževanja kot vrednote korenito vpliva na sistem vrednot posameznika in skupnosti. Glede na to, da posameznik deluje v skupnosti učečih se, ki jo dandanes sooblikujejo ne le učitelji in učenci, temveč celoten šolski, lokalni, narodni in vse bolj tudi širši družbeni prostor, je pomembno kot vrednoto izpostaviti ne le znanje, marveč celoten proces pridobivanja znanja oziroma učenja.

Pogovori o utrujenosti in izčrpanosti, težavnih otrocih, ki jim ni mar za šolo in znanje, kaj šele za širši družbeni prostor ali domovino, so lastni vsakemu šolskemu kolektivu. Lahko bi rekli, da so učenci iz generacije v generacijo bolj naporni, a dejstvo je, da je tovrstna opredelitev težave učiteljem vse prej kot v ponos. Pod pojmom »naporen« se namreč skrivajo različni pedagoški pomeni: »želim si več«, »ne razumem te«, »naveličan sem«, »sovražim šolo«, ki nakazujejo posameznikove težave, za katere je treba iskati rešitve znotraj oddelčne skupnosti. Izobraževanje naj temelji na avtentičnem učenju vseh udeležencev učnega procesa, začeni z učiteljem, ki ima v vzgojno-izobraževalnem procesu ključno vlogo. S svojim delovanjem lahko namreč ustvari pogoje, da bodo učenci začutili potrebo in željo po vrednotah ter vseživljenjskem učenju že v osnovnošolskem obdobju. Če je osnovni namen šolanja učenje oziroma pridobivanje znanja, potem naj se spremembe začnejo pri procesu učenja. Šola naj ustvari pogoje, v katerih lahko posameznik znanje pojmuje kot vrednoto, učenje pa kot »sistematičen proces, ki ga ima pod nadzorom« (Juriševič, 2012, 13).

Tovrstne pogoje začne vzpostavljati učitelj, ki s svojo strokovno držo in pozitivnim odnosom do znanja pritegne učence. Metoda ali oblika dela je za vsakega učitelja zgolj izhodišče, ki ga mora najprej prilagoditi skupini in posameznikom, nato pa skupaj z učenci oblikovati nov (inovativen) način učenja. Le tako lahko postane učenje ponotranjen proces in življenjsko vodilo vsakega učenca. Posameznik tako s svojimi idejami, z znanjem in željo po novih spoznanjih sooblikuje učni proces in učečo se skupnost.

V nadaljevanju je prikazano, kako učitelj skupaj z učenci oblikuje učečo se skupnost, s poudarkom na ljubezni do domovine in države.

2 Samoregulacija učenja v skupnosti

Učinkovit učni proces je vselej skrbno načrtovana, obenem pa skrajno nepredvidljiva in odprta situacija. Učitelj je tisti, ki opazuje in usmerja. Večkrat molči in ustvarja pogoje, da govorijo (razmišljajo) učenci. S svojo osebnostjo in željo po pridobivanju novega znanja in izkušenj skupaj z učenci ustvarja skupnost učečih se, v kateri je doseganje standardov znanja samoumevna posledica zdrave učne situacije.

Učiteljeva vloga tako zdaleč presega usmerjanje učenca pri zaznavanju in razumevanju učne snovi in procesa učenja. Novakova (2010) pravi, da je učitelj »empirični modrec«, ki pomaga učencu ne le pri zaznavanju in umevanju, temveč tudi pri preizkušanju, preverjanju, utrjevanju in interpretaciji rešitve oziroma postopka ter smiselnem umeščanju postopka v sistem.

Psihologi v kontekstu samoregulacije pri učenju izpostavljajo soodvisnost (meta)kognitivnih in motivacijsko-čustvenih procesov (Tomec, 2006). Peklajeva izpostavlja pomen kakovosti in količine vloženega navora (Peklaj, 2013). Ravno napor, ki je v okviru sodobnih tehnoloških rešitev

novodobnim učencem nedomač pojem, je izrednega pomena za posameznikovo srečo in uspeh v šoli. Tu lahko odigrajo klasiki slovenske književnosti, v kolikor jih otrokom predstavimo že v osnovnošolski dobi, odločilno vlogo. S svojimi literarnimi zapisi so predstavili trpljenje slovenskega naroda in usodo svoje domovine. Bili so vpeti v čas in prostor, ki ga današnji otroci ne poznajo, zato lahko njihovo literarno delo sprejmejo le, če ga učitelj zna na zanimiv način vnesti v okoliščine, v katerih je nastajalo. Obenem je predvsem v prvi triadi, ko se učenci opismenjujejo, odločilno, da razumejo, koliko truda je potrebna za nastanek dovršenega literarnega besedila in spoznajo, kako zelo je bilo to izpostavljeno v času, ko še ni bilo informacijske tehnologije in infrastrukture. Učinkovita pot do znanja vselej vključuje celostnega človeka; učečega se, ki čuti, zaznava, si želi, misli in dela. Dobro je, da v procesu pridobivanja novega znanja vsak razmisli:

- česa bi se rad naučil (kaj ga vznemirja),
- zakaj bi se rad to naučil (kaj ob tem razmišlja),
- kako se bo lotil dela (kakšne poti učenja predlaga).

Podobno so se tekom stoletij odzivali vsi, ki so se z znanstvenimi odkritji in prizadevanji za domovino in človeštvo zapisali v zgodovino.

Metakognitivni procesi so ključnega pomena, če želimo učence usmeriti v vseživljenjsko učenje. Učitelj je vzor in usmerjevalec tovrstnega učenja v svoji oddelčni skupnosti in odgovoren za to, da delo temelji na občečloveških vrednotah. Učitelj je v tem primeru del skupnosti. Tudi sam je željan znanja in novih izkušenj, tudi njemu se zdi vredno, kar počne/počnejo, tudi sam se uči in izkazuje ljubezen, s tem pa nenehno potrjuje, da je pot znanja neskončna, ljubezen pa brezpogojna.

Učitelj mora preseči okvire učnih metod in tehnik, sicer lahko v učni proces, hote ali nehoče, vnese elemente dresure.

2.1 Pomen učenja v skupnosti z vidika piramid učenja

Novejše piramide učenja kažejo, da je učenje najbolj učinkovito tedaj, ko učimo druge. V tej kognitivno-socialni situaciji naj bi bila zapomnitev kar 90 % (The Learning Pyramid, 2019).

Obenem se je treba zavedati, da vertikalnost piramid učenja ni življenjska. Ni namreč vsako branje 'slabo' (zapomnili naj bi si le 10 % prebranega) in ni vsaka diskusija 'dobra' samo zato, ker zavzema večji delež piramide.

V primeru medvrstniškega učenja ne gre za zmanjšano vlogo učitelja na račun vloge učencev, saj bi to pomenilo korak nazaj v pedagoški praksi, temveč za obogateno vrednost znanja in izkušenj. Ni pomembno to, kdo nas kaj nauči. V ospredju je znanje, pridobljeno v skupnosti. Pomembna so spoznanja, nove izkušnje in zaznave, preko katerih posameznik raste in postaja modrejši ter zato tudi bolj zrelo dojema učenje in proces učenja.

3 Učenje s klasiki slovenske književnosti

Izhajajoč iz dejstva, da je vsak znanstvenik, pisatelj ali umetnik najprej človek, lahko učitelj učencem predstavi tudi tiste ustvarjalce, katerih idej in del ne zmorejo še v polnosti razumeti. Vselej lahko namreč razumejo, da gre za ljudi, ki so sledili temu, kar jih je gnalo, ki so v določenem kraju in času živeli za vrednote, delali in vztrajali ter pustili neizbrisen pečat svojemu narodu in človeštvu. Od tu je samo še korak do hrepenenja učencev po znanju in drugih vrednotah. Preko

Ljudi spoznajo vrline; vztrajnost in prizadevnost, neskončnost znanja in pomen skupnosti.

Učenci imajo veliko skupnega z ljudmi, ki so pisali zgodovino. Od odraslih je odvisno, ali bodo v sebi odkrili tisto, kar jih bo vse življenje spodbujalo k dobremu in koristnemu. Zato je pomembno, da učitelja zanima, kaj učenci doživljajo in kaj jih žene, da radi počnejo določeno stvar.

3.1 Pomolčev Šimen z Vrsnega

Ko so drugošolci v okviru opismenjevanja pred obravnavo velikih pisanih črk spoznali pesnika Simona Gregorčiča in njegov čas, jih je najprej navdušil njegov odnos do narave in domovine. O njem so se želeli čim več naučiti. Preplavila sta jih dva ključna elementa učečega se človeka: čudenje in hrepenenje. Zahrepeneli so po tem, da bi spoznali Gregorčičeve pesmi in tudi sami pisali. Začutili so, da pisanje ni breme in da je lepo ubesediti, kar znaš ali čutiš. Obenem so ob odlomkih, ki jih niso povsem razumeli, dojeli neskončnost znanja, vendar se ob tem niso počutili manjvredne. »To bomo razumeli, ko bomo starejši,« so drug za drugim z zanosom pripominjali.

Gre za naravno pot usvajanja znanja glede na starost in sposobnosti učencev, ki priznava, da je znanje pogojeno (z izkušnjami, voljo ter zmožnostmi posameznika in skupnosti), a hkrati neomejeno, neskončno.

Preplavila sta jih dva ključna elementa učečega se človeka: čudenje in hrepenenje.

V kontekstu državne in domovinske vzgoje je pomembno književnika čim bolj nazorno oziroma življenjsko umestiti v čas in prostor, v katerem je živel. Za mlajše učence so pomembni drobni detajli iz vsakdanjega življenja: kako je pesnik živel, se zbujal, kod je hodil, o čem je sanjal. Drugošolci so osupnili nad podatkom, da se je na Katarinijevem trgu v Gorici, kjer je Pomolčev Šimen z Vrsnega daljnega 1906 leta ležal na parah, zbralo kar 4000 ljudi (Pesnik Simon Gregorčič, 1906). Zanimalo jih je, kako je ta velika množica v času vozov in konj prispela v Gorico. Posledično so pripominjali, da so morali imeti pesnika resnično radi, radi kot človeka, saj »za pesnikom ne greš tako daleč, saj lahko bereš njegove knjige« (misel drugošolca).

Pomembno je, da učenci na lastni koži začutijo, da res »ni kraja mi krasnejšega« in »ni ljudstva mi milejšega« (S. Gregorčič), da obišejo pesnikove kraje in jih doživijo na podoben način, kot jih je doživljal on sam. S tem namenom so učenci iz Sv. Antona pri Koprju v okviru lanskoletnega literarnega tabora hodili ob Soči, preživeli konec tedna med vinogradi in oljkami, tam pesnili in pisali. Stopili so na Solkanski most, mojstrovino z največjim kamnitim lokom na svetu, pod katerim je poletel Edvard Rusjan, ter se vprašali: »Kako so vanj vgradili 4500 tako težkih kamnov, ko še niti tovarnjakov niso imeli?« Podobno so se odzvali vsi učenci, in to ne le ob pogledu na kako svetovno znamenitost, ampak ob obisku slehernega kraja, kjer so se ustavili. Njihovo opazovanje je bilo usmerjeno: iskali so tisto, kar je navdihovalo pesnika Gregorčiča.

Ob reki so učenci z zaprtimi očmi prisluhnili Gregorčičevi Soči, ki jo je recitiral štiriletnik. Misel drugošolca ob poslušanju recitacije pojasni, da je skrb učiteljev o nujnosti izbire literarnega besedila, ki bi ga učenci v celoti razumeli, nepotrebna. Učenec je povedal: »Veliko besed nisem razumel, v glavi pa sem si narisal celo Sočo.«

Nič čudnega ni, da so učenci ob srečanju z Gregorčičem, njegovo poezijo, s časom in kraji ustvarili veliko kakovostnih umetnostnih in neumetnostnih besedil. Izdelali so natančno maketo Kobarida s kostnico in pesnikovim kipom ter model Solkanskega mosta z umetniškimi deli Soče, grbi goriških krajev, pesnikovimi portreti in citati.

Slika 1: Model Solkanskega mostu, nastal v 2. razredu. Foto: Meta Rožac Panger.

Navdušenje učencev je navdahnilo tudi učiteljico: v pripravi je knjiga, ki na novo osvetljuje Simona Gregorčiča in njegov čas.

Učne dejavnosti, povezane s pesnikom Simonom Gregorčičem, so se izkazale kot uspešne z več zornih kotov. Vsebinsko so presegle splošni okvir drugega razreda in učencem odprle nove možnosti raziskovanja književnosti. Uporabljene didaktične metode so pri vseh sodelujočih spodbudile zanimanje za samoregulacijske procese učenja in pridobivanja znanja. Z veseljem so se posvetili ustvarjalnemu pisanju in svoja besedila več časa prebirali, popravljali ter estetsko in vsebinsko nadgrajevali. Samoiniciativno so iskali ponarodele Gregorčičeve pesmi in jih prepevali. Nekaj učencev je ob pesmi Veseli pastir predstavilo Gorenjsko. Naredili so maketo poti od Goriške do Gorenjske, predstavili pomembnejše kraje ter se v Vrbi srečali s Prešernom.

3.2 Ivan Saveljev z Vrhnike

Za razliko od Gregorčiča, čigar množica preprostih besedil je ponarodelih, sta Cankarjev jezik in svet najmlajšim v devetletki težko predstavljava. In vendar se pogosto zgodi, da pisatelja z velikim navdušenjem sprejmejo ravno v prvem razredu. Cankar je znal s svojo tiho držo in izbranimi besedami vselej veliko povedati. Ta misel je bila postavljena kot izhodišče za obravnavo največjega slovenskega pisatelja z lansko generacijo prvošolcev. Pred učence je bila postavljena zbirka njegovih del. V tišini so pristopili in začeli drug za drugim polagati roke na knjige. Po nekaj minutah je nekdo izmed njih pripomnil: »Kako je mogoče, da je vse to napisal en sam človek ...?«

Želeli so slišati del besedila, eden od učencev je izrazil prošnjo: »Ne izbiraj predolgo, kar odpri knjigo in beri.«

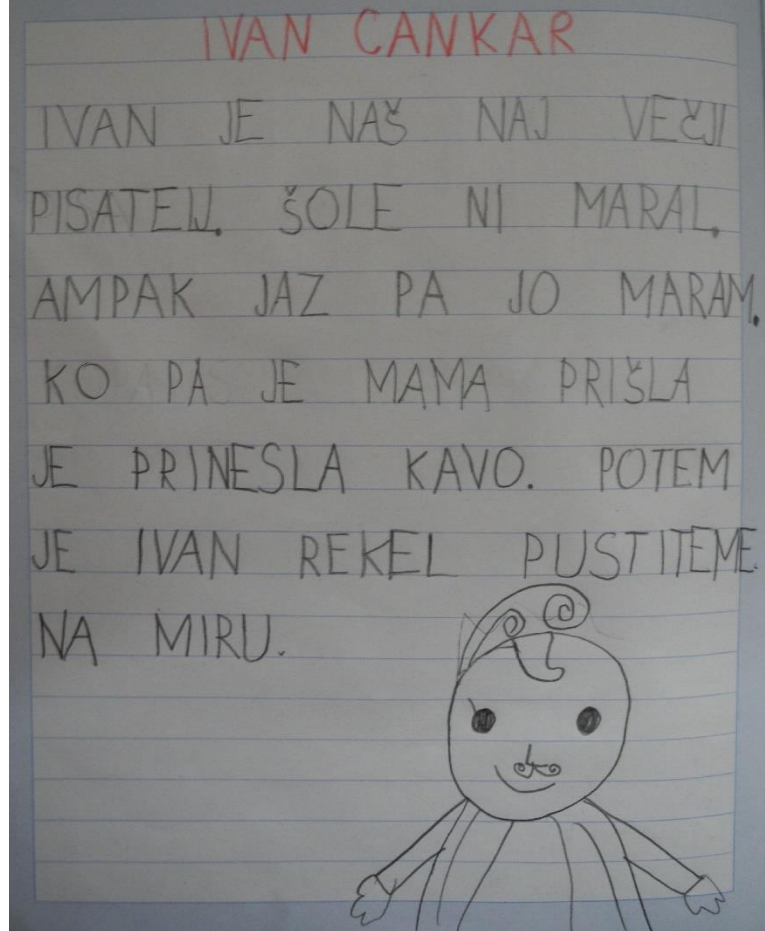
Slišali so odlomek in ponovno osupljivo pripomnili (skupina učencev): »Piše zelo natančno. Če bi vse to narisali, bi nastala velika risba.« Pozorno so prisluhnili nadaljnjemu branju.

Da bi ohranili to igrivost in Cankarjevo veličino obenem, je bila uvedena zanimiva didaktična metoda, metoda magnetov. Gre za izbor dveh predmetov ali fotografij, ki uspešno ponazorita obravnavanega ustvarjalca ter spodbudita spontano aktivnost učencev, v tem primeru literarno. Eden od magnetov je vselej razumski, drugi igrivi. Pri Cankarju je prvega predstavljala njegova najpogosteje uporabljena fotografija (s pripisom »največji slovenski pisatelj«), drugega pa fotografija starejšega učenca, ki si je nadel radirko v obliki brkov, podobnih Cankarjevim (s pripisom »človek s čudovitimi brki«). Magneta sta učence spodbudila k spontanemu pisanju. Ker so se ravno opismenili in pisanja še niso bili večji, so si nekateri pomagali s slikopisom. Nastala so zanimiva besedila. Najzanimivejša je gotovo poved iz zapisa na Sliki 2: »Šole ni maral, jaz pa jo maram.«

Sledilo je vrstniško vrednotenje, ko so učenci drug drugemu povedali, v čem se jim zdi posamezno besedilo dobro in kakšne izboljšave predlagajo. Vsak je napisal svoje mnenje o zapisu sošolca, prijatelja. Predstavitev pisatelja je sklenilo igrivo kiparjenje, naslovljeno *Cankar v glini ali glina v Cankarju*.

Uspešni obravnavi Ivana Cankarja v prvem razredu je botrovala predvsem inovativna didaktična metoda: uporaba t. i. učnih magnetov. V učni proces je vnesla elemente humorja in pri učencih spodbudila zaupanje v lastne literarne zmožnosti. S tem, ko so si namreč nadeli Cankarjeve brke, so se navidezno poistovetili tudi z njegovo zmožnostjo ubesedovanja in pisanja. Bili so bolj motivirani in v delo vložili več truda ter prizadevanja za kvalitetnejši izdelek.

Slika 2: Zapis prvošolca ob doživljanju Ivana Cankarja.
Foto: Meta Rožac Panger.

3.3 Doktor fig iz Vrbe na Gorenjskem

Prešeren je bil drugošolcem predstavljen z uvedbo medvrstniškega učenja. V drugi razred so prišli učenci predmetne stopnje in z malčki oblikovali tematske delavnice: glasbeno *Zaigramo na cimbalu*, likovno *Je to Prešeren ali Povodni mož*, literarno *Kam je izginila Urška?* in medpredmetno, vezano na italijanski jezik.

Učenci so po skupinah napisali besedila in jih dramsko uprizorili. Odrska dela so skupno naslovili *Povodni mož malo drugače*. Sodelovanje učencev različnih starostnih skupin je pomenilo novo izkušnjo za vsakega sodelujočega, tudi za večino učiteljev. Do tedaj so se povezovali zgolj občasno, ko so ob obravnavi posamezne učne snovi starejši učenci obiskali mlajše, v celodnevni dejavnosti pa se doslej še niso povezovali.

Rezultati so bili spodbudni. V enem dnevu medvrstniškega in medpredmetnega povezovanja so učenci uspeli pripraviti vrednejše in kakovostnejše izdelke kot kdajkoli prej. V vseh pogledih so presegli svoje dotedanje uspehe in dosežke – kot posamezniki in kot učeča se skupnost.

V sodelovanju s prvim razredom so nastale računalniške animacije lažjih Prešernovih pesmi, preko katerih so se prvošolci pesmi z lahkoto naučili na pamet. Napisali so avtorske slikopise o 'železni cesti', v katerih so z literarno domišljijo potovali na različne konce sveta.

Cilj, da bi učenci vzljubili Prešerna, začutili njegovo pesniško veličino in zasluge, ki jih ima za narod in Slovenstvo, je bil pri vseh sodelujočih učencih dosežen in hkrati presežen. Vsi, učenci in učitelji, so v okviru opravljenega dela uspeli načrtovati tudi nadaljnje možnosti medvrstniških oblik dela in sodelovanja.

Uspešnost obravnavanih dejavnosti se kaže predvsem v didaktičnem pristopu, ki upošteva sodobna pedagoška priporočila o največji uspešnosti učenja tedaj, ko gre za učenje v skupnosti oziroma za učenje drugih (The Learning Pyramid, 2019).

Slovenski šolski prostor v splošnem
še vedno raje in hitreje sledi tujim
lepotam kakor domačim.

4 Zaključek

Sodobna družba zahteva organiziranega in motiviranega posameznika, ki si zna zastaviti jasne cilje ter aktivno načrtovati pot do njihove uresničitve. Naloga šole je, da posameznika na te zahteve dobro pripravi oziroma, da izobrazijo samoregulirajočega posameznika, ki »ve in hodi pravo pot« (S. Gregorčič). Na pravi poti je lahko le v skupnosti, kot del šolske – učeče se skupnosti, lokalne, narodne ipd.

Da »dom naš res prekrasen je« (S. Gregorčič) ni treba posebej poudarjati. Izpostaviti pa velja dejstvo, da slovenski šolski prostor v splošnem še vedno raje in hitreje sledi tujim lepotam kakor domačim. Tudi širši družbeni prostor kaže podobno sliko: človek dobi večkrat občutek večje odprtosti za sprejemanje tujega, kakor za izpostavljanje domačega, naj bo to jezik, književnost, način poučevanja ali preprosto življenja. Večletno sistematično vnašanje slovenskih književnih klasikov in kulturne dediščine v učno-vzgojne vsebine prve triade, za kar si podružnična šola v Sv. Antonu posebej prizadeva, prinaša spodbudne rezultate. Mlajši učenci vse bolj predano sledijo ljubezni do domovine in države, pri čemer imajo starejše učence za vzor. Občasno je tako ene kot druge težko ogreti oziroma potrebujejo učitelji za to več časa. Je pa zadnja leta njihovo doživljanje zato toliko globlje in pristnejše. Nikakor pa ni moč trditi, da mladi »rod naš prepočasen je« (S. Gregorčič).

Temu v veliki meri botruje tudi aktivna vključenost učencev v vse faze učnega procesa (sodelovanje pri oblikovanju etapnih ciljev, načrtovanje in izvedba pouka, vrednotenje ter načrtovanje nadaljnjega dela, ki jo je v sodobni pedagoški praksi vse bolj zaznati. Govorimo namreč o vzgoji za vrednote. In kar je vredno, tega se ne da posredovati, to mora učitelj živeti, k sobivanju/ustvarjanju pa pritegniti tudi učence.

5 Viri in literatura

Juriševič, M., 2012. Motiviranje učencev v šoli: analiza ključnih dejavnikov zagotavljanja kakovosti znanja v vzgojno-izobraževalnem sistemu. Ljubljana, Pedagoška fakulteta.

Novak, M., 2010. Vpliv razvojno-aplikativnega projekta na formativno spremljanje učenčevega napredka. Razredni pouk, let. 12, št. 1, str. 57-61.

Peklaj, C., 2013. Samoregulacija učenja in kaj lahko stori učitelj? Vzgoja in izobraževanje, let. 41, št. 1., str. 5-11.

Pesnik Simon Gregorčič. 1906. Primorec, tečaj XIV, št. 48, izdano 30. 11. 1906. Pridobljeno 28. 1. 2018, URL: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-8ZMZ7NFG/4caea929-5996-4dd4-93ad-61ea2fd5c793/PDF>.

The learning pyramid. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: <https://www.educationcorner.com/the-learning-pyramid.html>.

Tomec, E. idr., 2006. Kognitivni in metakognitivni procesi pri samoregulaciji učenja. Psihološka obzorja, let. 15, št. 1, str. 75-92. Pridobljeno 30. 9. 2019, URL: http://www.psiholoska-obzorja.si/arhiv_clanki/2006_1/tomec.pdf.

Gregorčič, S. idr., 2014. Izbrane pesmi. Ljubljana, Mladinska knjiga.

Kratka predstavitev avtorice

Meta Rožac Panger, prof. razrednega pouka, je učiteljica v prvi triadi na Osnovni šoli Elvire Vatovec Prade, Slovenija. Ima izkušnje tudi z novinarstvom, redno objavlja prispevke v zbornikih mednarodnih konferenc.

E-naslov: solaprint@gmail.com

Dopolnilni pouk slovenščine kot sredstvo spodbujanja ljubezni do domovine pri otrocih Slovencev po svetu

Remedial Classes of Slovenian Language as a Tool for Stimulating
Love of Slovenian Children Abroad for Their Homeland

Simona Ternik

Povzetek

Da se slovenščina pri Slovencih po svetu ohranja in razvija, imajo otroci, mladostniki in odrasli možnost vključitve v dopolnilni pouk slovenščine. Pouk je prostovoljen in brezplačen, poteka pa v popoldanskem času ali med vikendom. Učitelji, ki tam poučujejo, se povezujejo tudi s šolami v Sloveniji. Na povabilo učiteljice, ki je poučevala dopolnilni pouk slovenščine v Švici, Avstriji in Lihtenštajnu, sva s kolegico z naše šole dobili možnost, da sva en teden poučevali slovenske otroke v tujini. Njihova ljubezen do domovine je fascinantna. Kljub številnim drugim obveznostim se pouka dopolnilne slovenščine redno udeležujejo in v nasprotju z našimi mladostniki o Sloveniji tudi veliko vedo in se zanjo tudi zanimajo.

Abstract

In order to maintain and develop Slovenian language by Slovenians abroad, children, teenagers and adults have an option to integrate into remedial classes of Slovenian language. The classes are voluntary, free of charges and they run in the afternoon or at weekends. Teachers who teach there, connect also with Slovenian schools. A teacher colleague who was teaching in Switzerland, Austria and Liechtenstein, invited me and my co-worker to Switzerland so we had the opportunity to teach Slovenian children for one week. Their love for native country is fascinating. Although they have various different activities, they regularly attend Slovenian classes and in contrast to our teenagers they know a lot about Slovenia and also show a great interest in it.

Ključne besede: dopolnilni pouk slovenščine, ljubezen do domovine, Slovenci po svetu (Švica, Avstrija, Lihtenštajn)

Keywords: remedial classes of Slovenian language, love for homeland, Slovenians abroad (Switzerland, Austria, Liechtenstein)

1 Uvod

Gospa Pavlinka Korošec Kocmur je svoje predavanje v Državnem zboru na srečanju Slovencev v zamejstvu in po svetu 7. julija 2005 pričela z vprašanji: »Kdo je Slovenec? Je to tisti, ki se je rodil v Sloveniji slovenskim staršem in živi v Sloveniji, ali tisti, ki se je rodil v Sloveniji tujim staršem? Kaj pa tisti, ki se je rodil na ozemlju, ki je bilo včasih slovensko, danes pa ni več? Ali pa tisti, ki se je po

lastni volji ali pod prisilo izselil iz Slovenije? Kaj pa tisti, ki se je na neslovenskem ozemlju rodil slovenskim staršem ali so le njegovi prapradedje Slovenci? Odgovor na ta vprašanja je lahko: vsak izmed naštetih je lahko Slovenec, le en pogoj mora biti izpolnjen, da se čuti Slovenca.« (Korošec Kocmur, 2005)

Slovenci v svetu z ohranjanjem svoje identitete pomagajo tudi nam, ki živimo v Sloveniji. V slovenski izseljenski poeziji je veliko ljubezni do domovine, spoštovanja simbolov, narodnih pesmi, ohranjanja plesov in ljudskih običajev ... Kar se v domovini počasi izgublja, ostaja živo v izseljenstvu!

Izseljenci so nam zgled, kako ljubiti domovino, zato je pomembno, da Slovenija z dopolnilnim poukom slovenščine skrbi, da imajo tudi izseljenci možnost ohranjanja svojega jezika, svoje kulture in običajev.

S kolegico iz šole sva dobili priložnost, da doživiva delo učitelja dopolnilnega pouka slovenščine v Švici, Avstriji in Lihtenštajnu. Svojo izkušnjo bom opisala v nadaljevanju.

2 Dopolnilni pouk slovenščine v Švici, Avstriji in Lihtenštajnu

2.1 Dopolnilni pouk

Dopolnilni pouk slovenščine v tujini financira in organizira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS v sodelovanju z Zavodom RS za šolstvo, ki nudi strokovno podporo.

Cilj dopolnilnega pouka slovenščine je ohranjanje in razvijanje znanja slovenščine pri Slovencih po svetu, krepitev njihove slovenske identitete, pripadnosti slovenskemu narodu in stikov z matično domovino.

Pouk je prostovoljen in za udeležence brezplačen. Poteka v popoldanskem času ali med vikendom, navadno enkrat tedensko od 14. do 16. ure. Namenjen je otrokom od starosti štirih let dalje, mladostnikom in odraslim. Organiziran je lahko na šolah države gostiteljice, v prostorih slovenskih diplomatsko-konzularnih predstavništav, slovenskih društev ali katoliških misij.

V šolskem letu 2019/2020 poteka pouk dopolnilnega pouka slovenščine v 19 evropskih državah, obiskuje ga okrog 1900 udeležencev, od tega okoli 1000 otrok. Slovenščino poučuje 36 učiteljev, od tega 14 napoteni in 22 nenapoteni. Kjer dopolnilnega pouka slovenščine ni možno izvajati, izjemoma poteka pouk na daljavo. (Dopolnilni pouk, ZRSS)

V čezoceanskih državah poteka pouk slovenščine v okviru slovenskih združenj in katoliških misij v okviru sobotnih ali nedeljskih šol, na tečajih ali preko spleta.

Učni načrti so pripravljene za tri starostne skupine:

- od 5 do 8 let,
- od 9 do 11 let,
- od 12 do 17 let.

Učitelji sami izbirajo teme, ki so primerne za njihovo skupino, in ob tem upoštevajo predznanje, starost in interese svojih učencev. Poleg tega učitelji v sodelovanju s slovenskimi društvi sodelujejo tudi pri drugih dejavnostih, kot so:

- prireditve ob slovenskih praznikih,

Učitelji dopolnilnega pouka slovenščine v tujini imajo v slovenskih skupnostih po svetu zelo pomembno poslanstvo, saj skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika in kulture ter s tem tudi naše istovetnosti.

- srečanja s kulturnimi ustvarjalci iz Slovenije,
- tekmovanja (bralna značka, kvizi),
- kulturne delavnice in podobno.

Učitelji se povezujejo tudi s šolami po Sloveniji in organizirajo ekskurzije v Slovenijo ali srečanja učencev ali učiteljev iz Slovenije. (Dopolnilni pouk, ZRSS)

2.2 Priprava in izvedba projekta *Pravljica nam polepša dan*

Naša šola je z učiteljico dopolnilnega pouka v Švici, Avstriji in Lihtenštajnu pred tem projektom že večkrat sodelovala. Učiteljica je nekajkrat pripeljala učence v Slovenijo, pa tudi naši učenci so bili povabljeni v Švico. Tokrat smo se odločili, da skupaj s kolegico pripraviva lutkovno predstavo Frana Levstika *Kdo je napravil Vidku srajčico*.

Po predstavi sva pripravili tudi delavnico izdelovanja lutk ter dramatizacijo z lutkami, razne igre, povezane s pravljico (spomin (Priloga 1), sestavljanke), za skupino starejših otrok pa tudi vaje pisanja (dopolnjevanje besedila, bogatenje besednega zaklada itd.) (Priloga 2).

Projekt je šola prijavila na razpis Urada Republike Slovenije za Slovence po svetu in v zamejstvu in uspešno prejela finančno podporo, s katero smo pokrili potne stroške v Švico in nazaj.

Pripraviti je bilo treba tudi lutke in sceno, ki je morala biti lahka in prenosljiva, saj sva morali vse spraviti v kovčke, ki sva jih dnevno prenašali s šole na šolo.

Slika 1: Projekt *Pravljica nam polepša dan* (slikanica, lutke, ilustracije). Foto: arhiv Ternik, Ravnjak.

Prav tako je bilo treba pripraviti sestavljanke in igro spomin ter se pravljico naučiti na pamet. Pesmico sva posneli ter jo poslali učiteljici, da so se je otroci že prej naučili. Seznanjeni so bili tudi z vsebino pravljice, saj so jo pred najinim prihodom prebrali skupaj z učiteljico.

Januarja 2018 sva s kolegico odpotovali v Zürich, kjer naju je pričakala učiteljica. Po namestitvi v Winterthurju smo v popoldanskem času na tamkajšnji domači šoli izvedli prvi delavnici, najprej za predšolske in nato za šolske otroke. Po izvedbi delavnic je sledilo še srečanje s starši. Hvaležnost staršev in otrok je premagala vso utrujenost.

Naslednji dan smo se odpravili v 150 km oddaljeno Avstrijo ter nato še v Lihtenštajn, kjer je po srečanju s skupino šolskih otrok potekalo tudi srečanje s skupino odraslih, predvsem odraslih otrok slovenskih staršev, rojenih v Lihtenštajnu. Tudi tukaj so srečanja potekala v lokalnih šolah. Presenečeni sva bili nad seznanjenostjo navzočih z aktualnimi političnimi in drugimi dogodki v Sloveniji. Srečanje je minilo v znamenju petja slovenskih ljudskih pesmi in pripovedovanja njihovih zgodb s počitnic v Sloveniji.

Pot nas je nato vodila do šole v 100 km oddaljen Basel in zadnji dan v sobotno šolo v 90 km oddaljen Luzern. Ker potekajo srečanja v Luzernu ob sobotah, si po dopolnilnem pouku starši in otroci pogosto organizirajo še skupna druženja. Tudi tokrat ni bilo nič drugače, saj so po pouku pripravili pravo gostijo s pečenimi vafliji.

Družine namreč ne živijo v istem kraju, ampak se do šole, kjer poteka dopolnilni pouk slovenščine, pripeljejo tudi do 40 km daleč. V kateri koli kraj sva prišli, sva doživeli toplo in prisrčno dobrodošlico. Kar nekaj staršev se nama je zahvalilo, da sva jih z Levstikovo pravljico popeljali nazaj v brezskrbno otroštvo. Otroci so lutke, ki so si jih izdelali v delavnici, odnesli domov in tako se je pravljica lahko prenašala naprej. Nekaj staršev nama je poslalo tudi posnetke, kako so otroci doma pravljico zaigrali babici in dedku.

Večina otrok v nemškem predelu Švice,

Slika 2: Delavnica v Lihtenštajnu/Eshen.
Foto: arhiv Ternik, Ravnjak.

Slika 3: Delavnica v Luzernu. Foto: arhiv Ternik, Ravnjak.

Avstrije in Lihtenštajna dobro govori pogovorno slovenščino v narečju svojih staršev in starih staršev. Nekaj težav imajo otroci, katerih starši prihajajo iz različnih držav in tako poleg slovenščine, ki je materni jezik enega od staršev, govorijo še materni jezik drugega starša. Največ težav jim povzroča dvojina (npr. en rak, dva rak). Ker je jezik 'živ', njihovi starši ali stari starši pa ne poznajo novih besed, včasih uporabljajo besede, ki so pri nas že pozabljene (Danes ni prišel, ker je betežen.).

Preglednica 1: Udeleženci delavnice *Pravljica nam polepša dan*.

Država	Mesto	1. skupina	2. skupina	Čas trajanja	Število odraslih
Švica	Winterthur	7 (predšolski)	9 (šolarji)	2 x po 2 šolski uri	6
	Luzern	9 (mešana skupina otrok)		3 šolske ure	7
	Basel	9 (mešana skupina otrok)		3 šolske ure	8
Avstrija/ Predarlška	Feldkirch	6 (mešana skupina otrok)		3 šolske ure	5
Lihtenštajn	Eschen	6 (mešana skupina otrok)	8 (odrasli)	2 x po 2 šolski uri	6
Skupaj:		46 otrok in 8 odraslih		17 šolskih ur	32

3 Zaključek

Učitelji dopolnilnega pouka slovenščine v tujini imajo v slovenskih skupnostih po svetu zelo pomembno poslanstvo, saj skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika in kulture ter s tem tudi naše istovetnosti. Njihova vloga je tudi povezovanje in združevanje skupnosti, saj vse leto pripravljajo različne dogodke in prireditve, na katerih se udeleženci spoznavajo in si izmenjujejo izkušnje.

Za zaključek naj bodo misli ge. Rut Zlobec, dolgoletne učiteljice dopolnilnega pouka slovenščine v tujini: »Nikjer ne tečeta med in mleko, a če deluješ kot čebela, to najdeš. S poslušanjem, predanostjo, s povezovanjem in izmenjavo izkušenj s kolegi v državi bivanja in drugje. Pri delu z mlajšimi učenci pa je posebej pomembno in dragoceno sodelovanje s starši. Oni so tisti, ki otroka prvi navdušijo za spoznavanje jezika in domovine prednikov. Brez njihove požrtvovalnosti najmlajši ne bi mogli priti k pouku. Povezani pa smo lahko ponosni del domovine izven njenih meja.« (Markovič Kocen, 2017)

4 Literatura

Dopolnilni pouk. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 4. 10. 2019, URL: <https://www.zrss.si/sticisce/dopolnilni-pouk/>.

Korošec Kocmur, P., 2005. Slovenska identiteta v svetu. Pridobljeno 4. 10. 2019, URL: http://www.drustvo-svs.si/arhiv/2005/vseslovensko_srecanje.html.

Markovič Kocen, B., 2017. Učitelji slovenskega jezika v svetu so ambasadorji slovenstva. Pridobljeno 4. 10. 2019, URL: <http://www.slovinci.si/ucitelji-slovenskega-jezika-v-svetu-ambasadorji-slovenstva/>.

Žugelj, E. (2016). Delo učiteljev dopolnilnega pouka slovenščine v tujini je ustvarjalno in povezovalno. V: Rodna gruda. junij 2016. Pridobljeno 4. 10. 2019, URL: <https://www.zrss.si/sticisce/wp-content/uploads/clanek.pdf>.

Kratka predstavitev avtorice

Simona Ternik, prof. razrednega pouka, je pomočnica ravnatelja na Osnovni šoli Radlje ob Dravi, Slovenija. Delo na tej šoli opravlja enaindvajset let, od tega je bila šestnajst let učiteljica v prvi triadi, šesto leto je pomočnica ravnatelja.

E-naslov: simona.ternik@osradlje.si

Priloga 1: Delovni list – vaje pisanja

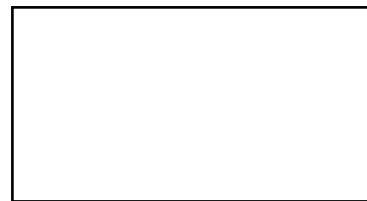
1. V TABELI POIŠČI NAPISANE BESEDE VODORAVNO IN NAVPIČNO TER JIH RAZLIČNO POBARVAJ!

OVČKA VIDEK PAJEK RAK PTIČKA GRM
SRAJČICA VOLNA BLAGO VEJE KLEŠČE

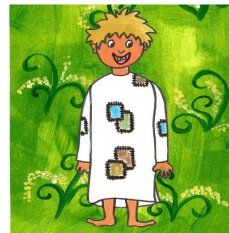
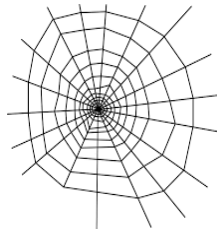
P	K	S	V	K	J	E	H
A	S	R	I	L	O	Č	P
J	G	A	D	E	V	P	M
E	R	J	E	Š	Č	A	P
K	M	Č	K	Č	K	I	T
P	T	I	V	E	A	E	I
E	A	C	R	A	K	H	Č
C	V	A	V	E	J	E	K
R	F	H	V	O	L	N	A
B	L	A	G	O	M	F	L

2. V OKVIRČKE NARIŠI, KDO JE VIDKU POMAGAL SEŠITI SRAJČICO.

3. POVEŽI, KAR SPADA SKUPAJ! VSAK PAR POVEŽI Z DRUGO BARVO.

171

4. V OKVIRČKIH SE SKRIVAJO ČRKE ZA JUNAKE IZ PRAVLJICE KDO JE NAPRAVIL VIDKU SRAJČICO. POVEŽI BESEDO S PRAVIM OKVIRČKOM IN JU ENAKO POBARVAJ.

Č	O	A
K	V	

I	D	V
E	K	

E	K	P
A	J	

GRM
PAJEK
OVČKA
RAK
PTIČKA
VIDEK

A		
	K	R

I	K	A
Č	T	P

M		
	R	G

5. DOPIŠI ČRKE, KI MANJKAJO!

	R	
--	---	--

R		
---	--	--

P	A			K
---	---	--	--	---

	T	I			A
--	---	---	--	--	---

V		D		
---	--	---	--	--

	V	K		
--	---	---	--	--

6. PREBERI BESEDILO IN GA DOPOLNI Z NASLEDNJIMI BESEDAMI:

SRAJČICO, VOLNO, ŽIVALI, SEŠILA, GRM, RAK, PAJEK

VIDEK JE IMEL ZELO RAD _____ IN RASTLINE. ŽIVALI SO MU POMAGALE, DA JE DOBIL NOVO _____. OVČKA MU JE DALA _____. TRNOV _____ MU JE VOLNO IZMIČIL. _____ MU JO JE OSMUKAL IN STKAL. BLAGO MU JE PRIKROJIL _____ DOLGOKRAK. PTIČKA MU JE _____ NOVO SRAJČICO.

7. V OKVIRČKU JE NAPISANA POVED V NEPRAVILNEM VRSTNEM REDU. PRAVILNO JO PREPIŠI NA ČRTO.

VOLNO DALA VIDKU OVČKA JE.

NOŽICE PAJEK JE HITRE IMEL.

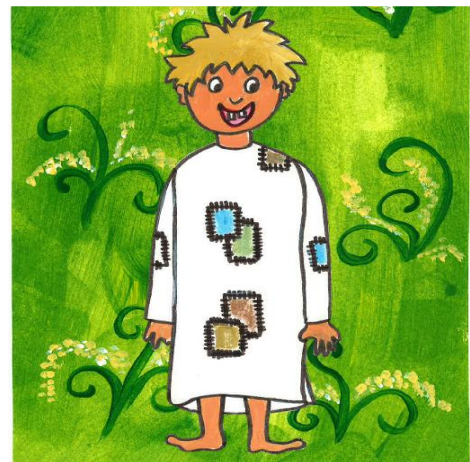
JE DOLGOKRAK KROJAČ BIL RAK.

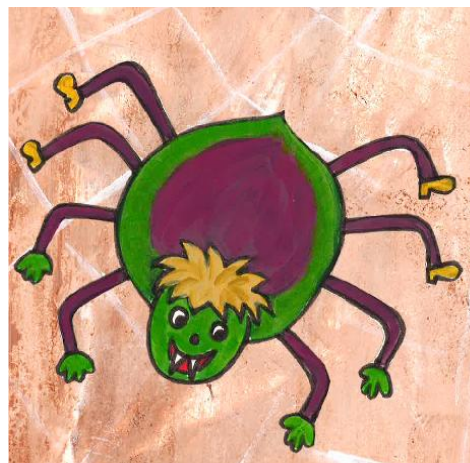
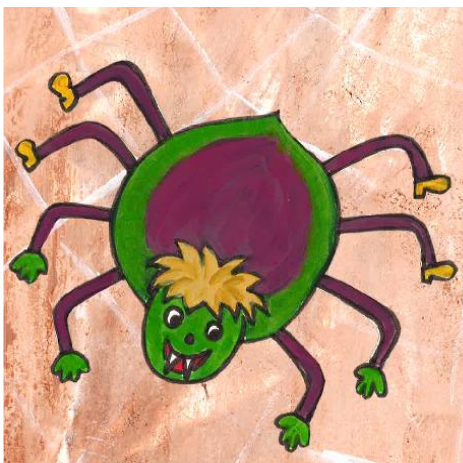
DOBIL NOVO VIDEK SRAJČICO JE.

SRAJČICO PTIČEK SEŠIL JE.

Priloga 2: Delovni list – igra spomin

Ohranjanje narečne pestrosti slovenskega jezika kot pomembne sestavine narodne identitete

Preservation of Dialectical Diversity of Slovene Language as an Important Component of National Identity

mag. Majda Marija Lesjak

Povzetek

V prvem delu članka so predstavljena teoretična izhodišča prizadevanja za ohranjanje narečne pestrosti slovenskega jezika kot pomembne sestavine kulturne dediščine, v drugem delu pa je predstavljen projekt Vsaka vas ima svoj glas, ki v Sloveniji poteka že štiri leta in je namenjen popularizaciji narečne govornice med otroki in mladimi v Sloveniji in zamejstvu (od vrtca do srednje šole) ter razvijanju pozitivnega odnosa do slovenskega jezika, domovine in njene kulturne dediščine. Gre za narečni natečaj, ki je bil na Osnovni šoli Muta zasnovan v sodelovanju z akademikinjo dr. Zinko Zorko in bo v tem šolskem letu razpisan že petič. Zaključna prireditev natečaja (oz. vseslovenski šolski narečni festival) se seli po šolah po Sloveniji. Na natečaju vsako leto sodelujejo tudi šole iz zamejstva. Prispevek prikazuje tudi primer narečne delavnice v 8. razredu v okviru medpredmetnega povezovanja slovenščine, zgodovine in nemščine.

Abstract

Theoretical basis of efforts for preservation of dialectical diversity of Slovene language as important component of cultural heritage is represented in the first part of the article, while the second part represents the project Every village has its own voice, which has already been conducted in Slovenia for four years and is meant to popularize dialectical speech among children and youth in Slovenia and among Slovenian national minorities in the neighbouring countries (from kindergarten to secondary school) and the development of a positive attitude towards Slovene language, homeland and its cultural heritage. It is about dialectical contest, which was based on Primary school Muta in cooperation with academician Ph. D. Zinka Zorko and will be issued for the fifth time in this school year. The closing ceremony of the contest (or all-Slovenian school dialectical contest) changes venue in schools throughout Slovenia. Every year schools from the neighbouring countries also take part in the contest. The contribution also demonstrates an example of dialectical workshop in 8th grade as a part of cross-curricular links between Slovene, History and German.

Ključne besede: narečje, narečni natečaj, narodna identiteta, socialne zvrsti

Keywords: dialect, dialectical contest, national identity, social genres

1 Uvod

Slovence kot narod najbolj vidno povezuje skupni jezik, ki pa je bil »že od samega nastanka, tj. po izločitvi iz južnoslovanščine ob koncu 11. stoletja, takoj prostorsko razdeljen na dve narečji« (Smole, 2015, 18). »Po sedanji klasifikaciji ima slovenščina 7 narečnih skupin, v katere se združuje 37 narečij, med katerimi imajo nekatera še podnarečja oz. so iz njih sestavljena, teh je 11; obstajajo še mešani kočevski govori z mlado naselitvijo nekoč nemškega jezikovnega otoka« (prav tam). Vzroki za nastanek narečij so zemljepisni, zgodovinski in upravno-politični.

2 Prizadevanje za ohranjanje narečne pestrosti slovenskega jezika kot pomembne sestavine kulturne dediščine

2.1 Teoretična izhodišča

Narečje je socialna zvrst slovenskega jezika, ki je omejena na najbolj zasebne govorne položaje, na družino, sosede, na domači kraj in je zato najintimnejša zvrst maternega jezika. Akademikinja Zinka Zorko je intimno izkušnjo prvega maternega jezika slikovito povzela z besedami, da se je »rodila v narečje in da ga je sprejela z materinim mlekom« (izjava v oddaji RTV Slovenija V narečje sem se rodila, 2015). Logična posledica razumevanja narečja kot tiste oblike jezika, s katero prvič vzpostavimo stik s svetom in je vtkana v temelj naše osebnosti od najzgodnejšega otroštva dalje, bi moral biti pouk slovenščine, ki bi izhajal iz narečja, ki ga otrok obvlada. Narečje torej ne bi smelo biti ovira pri poučevanju knjižnega jezika, ampak bi moralo biti »most⁹ do knjižnega jezika« (Karničar, 1994, 219). S svojimi glasoslovnimi, oblikoslovnimi, besednimi in skladenjskimi odmiki od knjižnega jezika bi moralo biti torej narečje v nekem zemljepisnem prostoru predstavljeno kot »enakovreden podsestav« (Karničar, 1994, 222), učenci pa bi morali ozavestiti okoliščine rabe posamezne socialne zvrsti. Pouk slovenščine torej ne bi smel potekati na neki abstraktni ravni, brez povezave z učenčevo izkušnjo in predznanjem (Vogel, 2018, 74).

S prevzemom strukturalizma in sociolingvistične teorije zvrstnosti pa se je na Slovenskem do narečij razvil »prikrit, a izrazito negativen odnos«¹⁰ (Smole, 2015, 22), ki je s pomočjo šolskega sistema v rojenih govorcih narečij predvsem v kmečkem okolju z opozarjanjem na napake zbujal strah in slabo vest ter jim vcepil prepričanje, da je narečje nekaj grdega, nekaj, česar se je treba sramovati in kar je treba čim prej odpraviti.¹¹ Čeprav je v sodobni jezikovni politiki tak pristop večinoma presežen¹² in se večina vsaj na načelni ravni ponosno trka po prsih ob spoznanju, da je slovenski jezik med vsemi slovanskimi jeziki narečno najbolj členjen in da so narečja bogastvo naroda, v družbi v mnogih okoljih žal pogosto še vedno prevladuje prepričanje, kako lahko otroku škodi, če bomo z njim govorili »po domače«. Starši in stari starši se tako bojijo, da se »bo otrok v vrtcu ali v šoli osramotil s kakšno narečno besedo ali da bo za uporabljeno neknjižno besedo

⁹ Jan Zoltan (2009) govori o tem, da nosijo narečja »ključ« do knjižnega jezika in da bi moral potemtakem učitelj poučevati materinščino v vsakem kraju drugače.

¹⁰ Smole (2015) zelo slikovito prikaže, kako usodno je zaničevanje narečij in vsiljevanje zamejcem tujega slovenskega knjižnega jezika vplivalo na opuščanje rabe slovenskega jezika pri koroških Slovencih.

¹¹ Na tem mestu moramo vsekakor omeniti tudi velike razlike v odnosu do narečij med govorcami znotraj različnih narečnih skupin. Za govorce prekmurskih in primorskih narečij je značilno, da so v nasprotju z večino ostalih na svoje narečje ponosni in ga govorijo zelo pogosto ter spontano, zato zgoraj navedeno zanje ne velja v tolikšni meri kot za govorce v drugih slovenskih pokrajinah.

¹² Zoltan (2009, 498) ob tem opozarja, da delu slovenske javnosti še vedno ni znano, »kako zelo se je v šoli in pri pouku slovenščine spremenil odnos do narečij od takrat, ko so sami (ali njihovi vnuki) hodili v šolo. Kot da ne bi obstajala cela množica publikacij številnih šol, ki so nastale ob različnih projektih in so tesno povezane tudi z narečji.«

deležen posmeha ali graje» (Lesjak, 2016, 21). Tako številni, ki sicer narečje še obvladajo, takoj, ko se obrnejo na otroka, preklopijo v jezikovno zvrst, ki je glede na njihove zmožnosti najbolj podobna knjižnemu jeziku. Problem pa je, da se v takšnem jeziku ne zmoremo tako sproščeno pogovarjati, če sicer v zasebnih okoliščinah uporabljamo narečje. Otroci to gotovo čutijo in v maternem jeziku ne najdejo več tistega intimnega zatočišča, ki ga ta človeku izvorno omogoča. Poleg tega se bo otrok, s katerim se starši pogovarjajo samo knjižno, lahko kasneje čutil prevaranega, ko bo prišel v stik s širšim okoljem in se z njim ne bo znal identificirati (prim. Žnidarič, 1993). Izražanje izključno v knjižnem jeziku ali v njegovem nesistemskem približku je tudi nenaravno in izumetničeno. Nasprotno pa bo otrok, ki bo znal govoriti v narečju, veliko bolj navezan na svoj domači kraj, vedel bo, kje so njegove korenine in kje se lahko čuti najbolj sprejetega.

Omenjeno polpreteklo negativno vrednotenje narečne zvrsti jezika je privedlo do pojava vmesnih različic pogovornega jezika, ki niso ne narečje ne pokrajinski pogovorni in ne knjižni jezik, nastajajo pa v težnji po izločanju najopaznejših narečnih prvin iz krajevnega govora. Tako prihaja tudi do pretiranih korekcij pri izgovoru glasov, ki so v krajevnem govoru zaradi odstopanja od knjižnega jezika zelo opazni (v govoru Sv. Jerneja nad Muto npr. 'na:ga > 'noga, 'ta:pla > 'topla, 'wa:da > 'woda (Lesjak, 2015a)), vendar pa ni nujno, da te korekcije govor približajo knjižnemu jeziku (V istem govoru prim. še pogosto korekcijo staršev, ki otroku rečejo, da je že we'li:ki, namesto 'we:jkj, ali 'walek.) A. Žele (2009, 545) podobno opozarja, da se narečni krajevni govori v zadnjih desetletjih spreminjajo v nesistemsko nadnarečno pogovorno različico – vedno pogostejša in očitna je namreč »težnja še potencialnih nosilcev narečij oz. narečnih govorov prehajati v nesistemsko pogovarjalno jezikovno ugodje, ki razkraja in siromaši narečja, tj. narečno leksiko nadomeščajo slengizmi in žargonizmi ter besedje iz nižjega občevalnega jezika«. V. Smole (2009, 558) v tej povezavi govori o naraščanju obsega rabe vmesnih, nesistemskih, a zemljepisno bolj ali manj zaznamovanih jezikovnih različkov, ki so s svojo sproščeno izbiro jezikovnih sredstev zelo ekspanzivni, saj se jim ni treba držati nobene norme: ne predpisane (knjižnojezikovne) ne naravne (genetskojezikovne).

Posledica težnje po opuščanju narečij in uvajanju nesistemske nadnarečnosti je tudi vse skromnejši besedni zaklad pri številnih učencih.¹³ Narečja oz. krajevni govori so namreč neusahljiv vir sopomenskih in večpomenskih izrazov, frazemov itd.¹⁴ Naj to ponazorimo na primeru pridevnika *skop*, ki ima samo v govoru Sv. Jerneja nad Muto vsaj naslednje sopomenke: k'lɛ:cast' ga:jcast, k'lu:əʒŋ, š'kərtast, s'ti:sjen, s'ni:əden, škər'pi:čast, 'wu:əxərskj, 'tərt, 'dɔ: po'te:gjen (Lesjak, 2015a). Bogastvo nekega jezika (in lastnost dobrega govorca) je tudi v tem, da lahko iste vsebine pove na čim več različnih načinov. Otrok, s katerim se starši pogovarjajo samo v knjižnem jeziku, pa ne more spoznati različnih zvrsti jezika, različnih poimenovalnih in slogovnih možnosti, niti se ne more naučiti preklapljati med njimi. Govorjenje v narečju po drugi strani stimulira možgane in uri naše kognitivne sposobnosti¹⁵ podobno kot učenje tujega jezika. V nekem smislu gre torej za večjezičnost, ne v smislu domačega in tujega jezika, ampak različnih zvrsti domačega jezika.

Brisanje meje med socialnimi zvrstmi in izginjanje narečij je nadalje tudi eden izmed vzrokov za vse številnejše težave pri pisanju in za prodiranje narečnih jezikovnih prvin v knjižno zvrst, saj pri

¹³ Zoltan (2009) vidi vzroke za vse revnejši besedni zaklad učencev v vplivu knjižnega jezika na narečje in spremenjenem načinu življenja. Omenja tudi nov pojav naraščajočega obsega nebesednega izražanja pri mladih.

¹⁴ Narečje je v tem pogledu tudi veliko premalo izkoriščen vir poimenovalnih možnosti pri tvorjenju domačih stvarnih lastnih imen (podjetja, izdelki) in tvorjenju slovenskih izrazov za nove prevzete besede.

¹⁵ Jože Faganel govori tudi o intelektualni gibčnosti, ki jo omogoči te vrste dvojezičnost. Seveda je pogoj za to gibčnost določena jezikovna nadarjenost. (Ihan, 1996)

učencih ni več jasnega zavedanja o razlikah med narečnim (večinoma govorjenim) in knjižnim (v tem primeru zapisanim) jezikom. S tem se rušita oba sistema, tako knjižni kot narečni. »Namesto medkodnega preklapljanja (menjave kodov) prihaja namreč do mešanja obeh zvrsti« (Smole, 2009, 559).

Seveda veliko besed izginja iz kolektivnega spomina tudi zaradi spremenjenega načina življenja, zaradi opuščanja in nepoznavanja nekdanjih opravil, navad in običajev. Obenem ne smemo pozabiti tudi na to, da se sistemski krajevni govori (kot najmanjša enota narečja) spreminjajo tudi zaradi vse večje mobilnosti ljudi, zaradi narečno mešanih zakonov in slabše povezanosti med generacijami.

V tej zvezi se kažejo možnosti številnih medpredmetnih povezav pouka slovenščine in zgodovine, saj številne predstavitve že pozabljenih preteklih pojavnosti nikakor niso tako pristne, če jih predstavimo samo v knjižnem jeziku, ter slovenščine in glasbe (obravnavajo ljudskih pesmi).

Po eni strani torej nekoliko preoblikovan knjižni jezik vse bolj prodira v zasebne sfere, po drugi strani pa narečje v javnosti vse bolj prevzema vloge, namenjene knjižnemu jeziku (film, glasba, govorjeni javni mediji, javne prireditve),¹⁶ pri čemer je logično, da pridobivajo na veljavi narečja, ki so se bolj ohranila in katerih govorci so v izražanju bolj suvereni. Težavo imajo v tem pogledu tisti govorci, katerim starši narečja zavestno niso predali, knjižni jezik pa se jim za sproščeno izražanje ne zdi dovolj prožen. Po mnenju V. Smole (2009, 561) lahko vzroke za to iščemo v oddaljevanju knjižnega jezika od žive rabe. Glede na vse povedano ne presenečajo številne izjave mladostnikov, da se lahko v angleščini dosti bolj sproščeno izražajo (Lesjak, 2015b).

Ko torej govorimo o narečju, govorimo o najnaravnejši obliki jezika, brez katere tudi knjižnega jezika, ki ima sicer nadvse pomembno »simbolno, narodnopredstavitveno in narodnopovezovalno vlogo« (Vogel, 2018, 74), ne bi bilo. To pa ne velja le za čas Trubarja in protestantizma, ko je bil utemeljen slovenski knjižni jezik, ampak še kako drži tudi danes. Kot opozarja Smole (2015, 25), se z izgubljanjem narečij izgublja »lokalna identiteta in posledično tudi narodna«, opustiti narečje v korist knjižnega jezika pa je »prvi korak k opustitvi svojega jezika v korist globalnega jezika«. Povedano drugače: Če bo narečna zvrst izginila, tj. prešla iz rabe, »bo z njo pokopan tudi slovenski knjižni jezik – glava na mrtvem telesu lahko životari le kratek čas« (Smole, 2009, 562).

2.2 Projekt *Vsaka vas ima svoj glas*

»Da bi izkazali spoštovanje do narečne pestrosti slovenskega jezika, hkrati pa prispevali k njenemu ohranjanju« (Lesjak, 2017, 26), smo na Osnovni šoli Muta ob častitljivem jubileju, 80-letnici rojstva priznane slovenske dialektologinje, akademikinje Zinke Zorko, februarja 2016 v sodelovanju z Občino Muta, Kulturno-umetniškimi društvom Muta in Knjižnico Radlje ob Dravi razpisali nagradni natečaj *Vsaka vas ima svoj glas*. Na natečaju so lahko z najrazličnejšimi besedili v narečju sodelovali učenci oziroma dijaki osnovnih in srednjih šol v Sloveniji in zamejstvu.

Odzvalo se je 25 šol, od tega kar 8 iz Italije. Skupno smo prejeli okoli sto najrazličnejših pisnih, zvočnih in videoprispevkov v narečju, pri njihovem ustvarjanju pa je sodelovalo najmanj 200 učencev oz. dijakov.

Strokovna komisija pod vodstvom dialektologinje Anje Benko je vse prejete prispevke natančno pregledala in ugotovila, da so številni učenci oz. dijaki skupaj z mentorji v delo vložili ogromno

¹⁶ S to problematiko se ukvarja M. Kalin Golob v članku *Razpadajoči modeli: pogovorne zvrsti na javni prireditvi* (2009).

truda, časa in znanja. Izbira najboljših je bila zato zelo težka. Prejete prispevke je komisija razvrstila v tri skupine, glede na način prejetega gradiva. Izbrani so bili po trije najboljši pisni, zvočni in videoizdelki. Zaradi različnosti prejetih prispevkov in raznolike starosti učencev prispevki znotraj skupine niso bili razvrščeni po mestih. Poleg tega se je komisija odločila, da podeli nagrado tudi za najboljše skupinsko delo.

Natečaj smo slovesno zaključili s prvim vseslovenskim šolskim narečnim festivalom v petek, 30. 9. 2016. Ta dan smo na šoli že od 12. ure dalje gostili okoli 80 učencev in 20 mentorjev iz 14 sodelujočih šol, od tega okoli 60 gostov iz zamejstva (Italije). Po druženju z našimi učenci in po kosilu smo vse povabili na splavarjenje po reki Dravi. Pred splavarjenjem so jim splavarji pripravili zabaven tekmovalni program, skozi katerega so spoznavali splavarska opravila in naše narečje.

Na festivalu smo razglasili najboljše prispevke in prisluhnili nagrajenim učencem in dijakom. Tako smo na odru slišali primorsko, štajersko, prekmursko, dolensko in koroško narečje. Nastopili so tudi otroški in mladinski pevski zbor OŠ Muta, Milan Kamnik in seveda učenci OŠ Muta, ki so pestro bero narečij začinili s kratkimi domislicami in šaljivimi pesmicami v narečnem govoru Mute in njene okolice.

Ob koncu programa je vidno ganjena spregovorila naša osrednja gostja dr. Zinka Zorko. Poudarila je pomen ohranjanja narečij kot neizmerne bogastva slovenskega jezika in zatrdila, da se je s tem festivalom na Muti rodilo nekaj velikega, česar kljub svojim bogatim izkušnjam še ni doživela – toliko ljubezni in spoštovanja do narečij in slovenskega jezika na enem mestu – to je bilo zanjo nekaj novega in izjemnega. Omenila je, da smo po tej plati daleč presegle vzdušje na nekdanjem festivalu narečnih popevk v Mariboru, kjer je dolga leta sodelovala.

Glede na izjemno pozitivne odzive udeležencev festivala nam je na šoli uspelo, da je ta prireditev postala tradicionalna in da kroži po šolah. Gostovali smo že na OŠ Sečovelje, OŠ Draga Kobala v

Mariboru in na OŠ Fokovci.

V letošnjem šolskem letu bo tako razpisan že peti narečni natečaj. Za razliko od prvega natečaja, ki je besedila omejeval le jezikovnozvrstno, ne pa tudi tematsko, je bila tema ustvarjanja v narečju na naslednjih natečajih določena. Drugo leto smo k sodelovanju povabili tudi otroke vrtcev, ustvarjali pa so na temo Navade in običaji nekoč in danes. Zadnji dve leti smo za izhodišče ustvarjanja v narečju izbrali ljudsko besedilo, in sicer koroški ljudski pripovedki Hvaležni medved in Mojca Pokrajculja (primerjalno z besedilom Deklica veka).

Prejeti prispevki so bili vsa leta zelo raznoliki. Razlikovali so se po obsegu (projektno delo), po presenetljivih predstavitev (animacija, strip, knjiga ...), po stopnji obvladavanja narečnega govora itd. Nekateri prispevki so bili premalo povezani z izbrano temo, tudi nič, nekateri so imeli le sled ohranjanja kulturne dediščine.

Na natečaju so vsa leta najbolj množično sodelovali osnovnošolci, vsako leto pa dobimo tudi nekaj prispevkov iz vrtcev in srednjih šol. Glede na to, da je narečna beseda najbolj živa v Prekmurju in na Primorskem, ne preseneča dejstvo, da prejmemo največ narečnih besedil iz teh pokrajin. Že četrto leto pa so se natečaja in festivala udeležili tudi srednješolci iz Gorice, dve leti so na natečaju sodelovali tudi učenci iz Gornjega Senika, medtem ko nam učencev iz zamejstva v Avstriji kljub prizadevanjem ni uspelo pritegniti k sodelovanju.

Projekt Vsaka vas ima svoj glas je po izjavah mentorjev navdušil številne učence, izkazalo se je tudi, da s spodbujanjem ustvarjanja v narečju pri učencih razvijamo izjemno pozitiven odnos do slovenskega jezika in domovine ter njene kulturne dediščine. Tudi mnogi starši in stari starši, ki so sicer dvomili o smislu prenašanja narečij na prihodnje generacije, so s solznimi očmi poslušali, kako na odru med drugimi narečji zveni domače narečje.

Projekt smo predstavili tudi v predsedniški palači in predsednik države je prevzel nad njim častno pokroviteljstvo, kar daje našim prizadevanjem še simbolno vrednost.

Pomembno se zdi tudi, da smo k sodelovanju znotraj projekta Vsaka vas ima svoj glas pritegnili učence in dijake iz zamejstva, kar lahko hkrati pomembno vpliva tudi na spremembo

Slika 2: Učenci so s programom v narečju nastopili v predsedniški palači. Foto: Jelka Furman.

učenčevega odnosa do Slovencev izven matične države, prispeva k državljanski vzgoji učencev, oblikuje njihovo narodno in državljansko zavest, hkrati pa pomaga razvijati njihovo spoštovanje in strpnost tudi do drugih jezikov in narodov, torej tudi do priseljencev in manjšin v Sloveniji. Skozi izvajanje projekta spoznavamo, kako se odpirajo vedno nove možnosti širitve sodelovanja med

Slovenci v matični domovini in slovenskimi zamejci (prim. Lesjak, 2008).

Za konec še nekaj misli učencev, ki so sodelovali na natečaju in bili izbrani za nastop na festivalu:

- »Ko smo stopili na oder, smo bili vsi zelo ponosni na svoj kraj in na našo govornico.«
- »Spoznali smo, kako veliko nam pomeni naša domača govornica in da jo je dobro ohranjati.«
- »Ponosni smo šli na oder in nič nam ni bilo nerodno predstaviti našega narečja.«
- »V Mariboru smo zaigrali igro Hvaležni medved v narečnem jeziku. Imel sem vlogo otroka in ni me bilo sram govoriti v narečju. Dobro si bom zapomnil ogled rovov iz 2. svetovne vojne in občutek, kako ponosni smo se vračali domov.«

2.3 Primer narečne delavnice

Poleg projekta Vsaka vas ima svoj glas se na šoli tudi s številnimi drugimi dejavnostmi trudimo ozaveščati učence o pomenu narečja, ki je glavni nosilec naše jezikovne in kulturne identitete. Ena izmed tovrstnih dejavnosti je tudi narečna delavnica, ki jo izvedemo v 8. razredu v okviru medpredmetnega povezovanja slovenščine, zgodovine in nemščine.

Slika 3: Učenci se lahko v prikazanih pravih tudi preizkusijo. Foto: Bernarda Jerič.

Delavnica poteka v času dvodnevne tabora v prostorih nekdanje podružnične šole na Pernicah, v njej pa poleg učiteljev sodelujejo tudi domačini, ki učencem v krajevnem govoru predstavijo kmečka opravila (npr. peko kruha, predenje volne ...), v katerih se lahko učenci tudi preizkusijo. V preteklem šolskem letu so bili na delavnici prisotni tudi učenci avstrijske šole iz Arneža, ki sicer govorijo le nemško, slovenščine pa se učijo pri izbirnem predmetu. Razmišljali smo o skupni preteklosti v okviru iste države in o čezmejnih jezikovnih pojavih, v mešanih skupinah pa so učenci reševali učni list (Priloga 1) – iskali so germanizme v našem krajevnem govoru in slovenske besede v njihovem (nemškem) narečju.

Delavnica je vsako leto izjemno pozitivno sprejeta tako med učenci kot tudi med sodelujočimi domačini. Odziv slednjih je bil še posebej čustven prvo leto, ko so se nam v solzah zahvaljevali, da so smeli govoriti »po domače«.

3 Zaključek

Nobenega dvoma ni, da smo uspeli v zadnjih desetletjih otroke odtujiti od naravnega in družbenega okolja, v katerem živimo. Narečna zvrst nikakor ni manjvredna, kmečka in nekultivirana zvrst jezika, ampak najintimnejša zvrst materne jezika, hkrati pa naša živa vez s preteklostjo in eden izmed temeljev naše narodne identitete. Pri učencih bi zato nujno morali spodbujati zdrav odnos in razmerje med narečnim krajevnim govorom in knjižnim jezikom ter ostalimi socialnimi zvrstmi. Možnosti za to so tudi v okviru rednega pouka zelo raznolike, navdušenje učencev pa poplača vsak trud v tej smeri.

Učencem lahko na različne načine slikovito in nazorno predstavimo primeren odnos do narečja, npr. tako da v razred prinesemo stare predmete iz šolskega muzeja in jih, medtem ko govorimo v narečju, kar učence običajno zelo preseneti, simbolično zmečemo v koš. Ob protestu učencev, da ti eksponati ne sodijo v koš, ampak v muzej, pridemo skozi pogovor z učenci do tega, da tudi narečne besede ne sodijo v koš, prav tako jih ne moremo zapreti v muzej, ker jih v tem primeru (četudi jih zapišemo) nihče več ne bo znal izgovarjati in jih ne bomo razumeli, ampak jih lahko ohranimo le tako, da jih uporabljamo, seveda v ustreznih okoliščinah. Da ponazorimo, kako je jezik razvil različne zvrsti za različne okoliščine, lahko pride učitelj v razred oblečen npr. kot hišnik ali planinec ipd. Različne jezikovne zvrsti lahko v tem primeru primerjamo z različnimi oblačili in obutvijo: tako kot po domačem stanovanju običajno ne hodimo v elegantnih salonarjih tako tudi knjižni jezik ni primeren za domače okolje. Učenci v vseh razredih (od prvega do devetega) zelo radi sodelujejo tudi v kvizih, ki preverjajo njihovo poznavanje narečnih besed. V nadaljevanju lahko to nadgradimo tako, da učenci sami sestavljajo vprašanja, uganke in križanke za sošolce, najbolje tako, da narečne izraze poiščejo s pomočjo starejših oseb v svojem domačem okolju. Na šolo lahko povabimo domačine, ki učencem spregovorijo v narečju (na to jih moramo posebej opozoriti, mnogi imajo s tem težave, ker so vajeni v javnosti uporabljati knjižni jezik), nato pa pomagajo učencem poiskati čim več narečnih besed znotraj izbranega pomenskega polja (učenci lahko delajo po skupinah in iščejo narečne izraze npr. za jedi, kmečka opravila, živali, oblačila itd., izdelajo plakat, slikovni slovar ...). Skupaj lahko pripravijo kakšno tradicionalno jed, značilno za lokalno okolje. Učenci zelo uživajo tudi, kadar jim krajše zgodbe, ki so sicer zapisane v knjižnem jeziku, prevedemo v narečje, nato pa se še sami poskusijo kot »prevajalci«. Kasneje lahko zgodbo še dramatizirajo, zaigrajo in posnamejo, izdelajo strip ali celo animacijo.

Narečna zvrst nikakor ni manjvredna, kmečka in nekultivirana zvrst jezika, ampak najintimnejša zvrst materne jezika, hkrati pa naša živa vez s preteklostjo in eden izmed temeljev naše narodne identitete.

Učencem lahko na različne načine slikovito in nazorno predstavimo primeren odnos do narečja, npr. tako da v razred prinesemo stare predmete iz šolskega muzeja in jih, medtem ko govorimo v narečju, kar učence običajno zelo preseneti, simbolično zmečemo v koš. Ob protestu učencev, da ti eksponati ne sodijo v koš, ampak v muzej, pridemo skozi pogovor z učenci do tega, da tudi narečne besede ne sodijo v koš, prav tako jih ne moremo zapreti v muzej, ker jih v tem primeru (četudi jih zapišemo) nihče več ne bo znal izgovarjati in jih ne bomo razumeli, ampak jih lahko ohranimo le tako, da jih uporabljamo, seveda v ustreznih okoliščinah. Da ponazorimo, kako je jezik razvil različne zvrsti za različne okoliščine, lahko pride učitelj v razred oblečen npr. kot hišnik ali planinec ipd. Različne jezikovne zvrsti lahko v tem primeru primerjamo z različnimi oblačili in obutvijo: tako kot po domačem stanovanju običajno ne hodimo v elegantnih salonarjih tako tudi knjižni jezik ni primeren za domače okolje. Učenci v vseh razredih (od prvega do devetega) zelo radi sodelujejo tudi v kvizih, ki preverjajo njihovo poznavanje narečnih besed. V nadaljevanju lahko to nadgradimo tako, da učenci sami sestavljajo vprašanja, uganke in križanke za sošolce, najbolje tako, da narečne izraze poiščejo s pomočjo starejših oseb v svojem domačem okolju. Na šolo lahko povabimo domačine, ki učencem spregovorijo v narečju (na to jih moramo posebej opozoriti, mnogi imajo s tem težave, ker so vajeni v javnosti uporabljati knjižni jezik), nato pa pomagajo učencem poiskati čim več narečnih besed znotraj izbranega pomenskega polja (učenci lahko delajo po skupinah in iščejo narečne izraze npr. za jedi, kmečka opravila, živali, oblačila itd., izdelajo plakat, slikovni slovar ...). Skupaj lahko pripravijo kakšno tradicionalno jed, značilno za lokalno okolje. Učenci zelo uživajo tudi, kadar jim krajše zgodbe, ki so sicer zapisane v knjižnem jeziku, prevedemo v narečje, nato pa se še sami poskusijo kot »prevajalci«. Kasneje lahko zgodbo še dramatizirajo, zaigrajo in posnamejo, izdelajo strip ali celo animacijo.

Vse navedene dejavnosti so bile med našimi učenci zelo dobro sprejete, nekateri učenci v višjih razredih, ki že imajo izkušnjo ustvarjanja in nastopanja v narečju, so celo izrazili željo, da bi na tem področju postali mentorji mlajšim učencem.

4 Viri in literatura

- Ihan, A., 1996. Jože Faganel: Intervju. *Sodobnost*, letnik 44, številka 10, str. 814–822.
- Kalin Golob, M., 2009. Razpadajoči modeli: pogovorne zvrsti na javni prireditvi. V: Smole, V. (ured.). *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 519–525.
- Karničar, L., 1994. Koroška narečja kot most do slovenskega knjižnega jezika. V: *Jezik in slovstvo*, letnik 39, št. 6, str. 219–228.
- Lesjak, M. M., 2008. Zamejska in izseljenska tematika v slovenski osnovni šoli. V: Košuta, M. (ured.). *Slovenščina med kulturami*. Zbornik slavističnega društva Slovenije. Celovec, str. 100–105.
- Lesjak, M. M., 2015a. Govor Sv. Jerneja nad Muto. Magistrsko delo. Maribor, Univerza v Mariboru.
- Lesjak, M. M., 2015b. Kako nam kradejo slovenski jezik. *Šolski razgledi*, letnik 66, št. 14.
- Lesjak, M. M., 2016. Ne bojte se z otrokom govoriti v narečju. Pogled za starše (priloga revij *Cicido* in *Ciciban*), december 2016, str. 20–21.
- Lesjak, M. M., 2017. Vsaka vas ima svoj glas – prvi vseslovenski šolski narečni festival. V: *Letopis Osnovne šole Muta*, šolsko leto 2016/2017, str. 26.
- Smole, V., 2009. Pomen in vloga (slovenskih) narečij danes. V: Smole, V. (ured.). *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 557–563.
- Smole, V., 2015. Ko narečje v družini zamre. V: Tivadar, H. (ured.). *Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 51. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 18–26
- Vogel, J., 2018. Zavest dijakov o jezikovni zvrstnosti in vlogah knjižnega jezika. *Slavia Centralis*, letnik 11, št. 2, str. 74–92.
- Zoltan, J., 2009. Narečje pri pouku slovenskega jezika kot materinščine. V: Smole, V. (ured.). *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 497–506.
- Žele, A., 2009. Vsakdanje vloge ali vplivi krajevnega govora v lokalnih medijih. V: Smole, V. (ured.). *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 543–556.
- Žnidarič, D., 1993. *Otrokov govor*. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo in šport.

Kratka predstavitev avtorice

Majda Marija Lesjak, mag. znanosti s področja slovenskega jezikoslovja, je učiteljica slovenščine na Osnovni šoli Muta, Slovenija. Ima petnajst let delovnih izkušenj s poučevanjem in je pobudnica projekta *Vsaka vas ima svoj glas*. Napisala je nekaj strokovnih prispevkov.

E-naslov: majda-marija.lesjak@guest.arnes.si

Priloga 1: Učni list

Slovenska knjižna beseda/besedna zveza	Nemška beseda	Narečna beseda
železnica		
stranišče		
lovec		
označiti		
zakrpati (obleko, tudi gumo)		
pobarvati		
zatakiniti, pritrditi na kavelj		
zalepiti		
plesti nogavice		
zamenjati		
vezalke		
nogavice		
loščiti		
poravnati		
krompirjeva omaka		
pražen krompir		
blagosloviti		
zavirati		
okus		
vrvica		

Poiščite nemške besede za **potico**, **pogačo**, **oblice** (kuhana neolupljena repa, danes krompir v oblicah) in **zaseko**.

Ljubezen do knjige nekoč in danes

Love of Books in the Past and Present

Martina Kočevar

Povzetek

Knjiga je del kulturne dediščine, zaklad vsakega naroda. Pri mladih iz leta v leta bije težji boj z elektronskimi mediji, da bi si izborila vsaj nekaj njihove pozornosti. Pri tem ima šola gotovo veliko vlogo; še posebej s knjižnico in zaposlenimi v njej. Kot knjižničarka se tega zelo dobro zavedam že od začetka svoje poklicne poti.

Na šoli smo imeli celoletni projekt s preprostim naslovom Knjiga. Bila sem njegova pobudnica in vodja. Projekt je segel do vseh učencev in vseh zaposlenih na šoli. Vanj se je vključila tudi skupina predšolskih otrok z vzgojiteljico. S knjigo smo se ukvarjali vsi. Raziskovali smo, kako je odkritje papirja vplivalo na nastanek knjige, izdelali reciklažni papir, se pogovarjali o pomembnosti branja skozi vsa življenjska obdobja, kako se je razvijala bralna kultura na Blokah, zbirali smo knjige o Blokah, informacije o tem, kje so se knjige nahajale, našli najstarejšo knjigo v naši knjižnici, pripravili bogato razstavo, ob koncu projekta pa povabili starše in ostale prebivalce Blok na prireditev.

Abstract

Books are every nation's treasure and represent an integral part of cultural heritage. In recent years, they have increasingly been challenged by electronic media and have often struggled to gain the attention of young people. The school – especially the school library and its employees – plays an important role in promoting books to pupils. As a school librarian myself I have been aware of this fact since the beginning of my professional career.

At our school we worked on a year-long project with a simple title – 'Knjiga' (The Book), of which I was the initiator and manager. The project involved all pupils and staff at our school as well as a group of preschool children and their teacher. Together we discussed various topics connected to books. We explored how the invention of paper influenced the creation of books, made our own paper from recycled materials, and talked about the importance of reading at all stages of life. We also researched the development of reading habits in Bloke, collected books written about the town and noted where they were located, found the oldest book in our library and, finally, presented our findings at an extensive exhibition. To commemorate the end of the project we organised an event attended by our pupils' parents and inhabitants of Bloke.

Ključne besede: branje, knjiga, kulturna dediščina, šolski projekt, vrste knjižnic

Keywords: reading, book, cultural heritage, school project, types of libraries

1 Uvod

Vse moje življenje je povezano z ljubeznijo do knjige. Kot otrok sem prebrala vse knjige, ki so mi prišle pod roko. V moji osnovni šoli je zaloga knjig zame kmalu postala premajhna in šele študij knjižničarstva me je pripeljal do pravega knjižnega bogastva. Branje, knjige in knjižnice so po mojem mnenju eden od izrazov ljubezni do domovine.

Zaposlitev v občinski knjižnici je bila zame kot velika nagrada, kasneje pa se mi je kot šolski knjižničarki odprl zopet nov svet. Tu sem odkrila svoje pravo poslanstvo. Pogovarjati se o prebranih knjigah z otroki, mladimi, jim svetovati, jih navduševati za branje, usmerjati v pravo razmišljanje, jim pomagati pri reševanju njihovih težav skozi knjigo – vse to je udejanjanje mojega poslanstva na vsakodnevni ravni. Učenci so se ob branju odpirali, se vračali na pogovore in predstavljali svoje mnenje. Nekateri so preživljali v knjižnici tudi svoj prosti čas. Ure in ure so brskali po knjigah in revijah ali pa pomagali pri knjižničarskih opravilih, kot so lepljenje nalepk na knjige, zavijanje knjig, pospravljanje po policah. Pomagali so pri postavljanju tematskih razstav s knjigami ob pomembnih obletnicah pesnikov in pisateljev. Oblikovali so vprašanja za raziskovalne pogovore z avtorji ob podeljevanju priznanj za bralno značko. Vse to je naše vsakodnevno srečevanje s knjigami. Še nekoliko drugačno pa je bilo pri projektu Knjiga, ki je predstavljen v nadaljevanju.

2 Šolski projekt *Knjiga*

Na pedagoški konferenci ob pričetku šolskega leta so učitelji dobro sprejeli predlog o projektu Knjiga. Začelo se je zbiranje gradiva in podatkov za izvedbo zadane naloge. Sodelavcem sem predstavila okvirni načrt in delo je steklo. Zastavljeni načrt smo dopolnili še z drugimi idejami in aktivnostmi. Ko smo že začeli z delom, je na šolo prispelo še priporočilo z Ministrstva za šolstvo in šport, da naj z raznimi akcijami približamo knjigo učencem in njihovim staršem.

V projekt so bili poleg učiteljev vključeni tudi učenci in skupina predšolskih otrok z vzgojiteljico. Delo na šoli je potekalo po delovnih skupinah, ki so bile oblikovane po razredih in interesnih dejavnostih oz. po predmetih. Z nami so sodelovali tudi zunanji sodelavci, ki so bili člani bralnega krožka Beremo z Manco Košir. Ta bralni krožek sem vodila štiri leta. Na pomoč nam je priskočila matična knjižnica Knjižnica Jožeta Udoviča iz Cerknice z iskanjem literature. Po zaključenem projektu nam je omogočila razstavo izdelkov v njeni enoti v Novi vasi.

2.1 Cilji in dejavnosti

Na začetku projekta smo si postavili naslednje cilje, ki smo jih dosegali s pripisanimi dejavnostmi:

- *Spoznati, kako nastane knjiga, pomen iznajdbe papirja:* Učenci 5. razreda so se z učiteljico pogovarjali, kdaj je nastal papir, kdo ga je izdelal, iz česa so ga delali, kako je vplival na nastanek knjige. Ugotovili so, da je nastal že pred našim štetjem v Egiptu. Izdelovali so ga iz rastline papirus.
- *Izdelati knjigo:* V okviru tehniškega dneva so učenci 4. razreda izdelali knjigo iz navadnega papirja. Velika je bila 10 cm in imela je štiri liste. Knjižni blok so šivali na roke s sukancem. Platnice so bile izdelane iz kartona in ovite v usnje. Iz usnja so izdelali knjižna kazala.

- *Preučiti zgodovino knjige, kdaj so nastali prvi zapisi v slovenskem jeziku in katere vsebine so bile prve zapisane:* Pri pouku v 9. razredu so učenci obravnavali v učnem načrtu opredeljeno snov o nastanku prve slovenske knjige, ki jo je napisal Primož Trubar, in o njenem pomenu za razvoj knjižnega jezika.
- *Poiskati stare knjige, ko so jih hranili doma in v šoli:* Sodelovali so vsi učenci, ki so doma povprašali starše in stare starše, kdaj so brali in kaj so včasih brali. Brali so ob dolgih zimskih večerih. Velikokrat so bile krajše zgodbe ali nasveti za kmetovanje. Nekaj starejših knjig so prinesli v šolo za razstavo. Tem knjigam so se pridružile stare knjige, ki jih še danes hranimo na šoli.
- *Zbrati čim več knjig, katerih vsebina se dotika Blok:* Učenci 8. razreda so pri slovenskem jeziku iskali knjige, v katerih piše o Blokah. Že Valvasor je v Slavi vojvodine Kranjske omenil prvo izdelovanje smuči, ki so nastale prav na Blokah. Po zaslugi smučanja so našli še naslove: Guček, Aleš: Po smučinah od pradavnine; Guček, Svetozar: Slovenija, zibelka smučanja v srednji Evropi; Vogrinec, Tone in Dekleva, Jože: Bele arene, Lillehammer 94.
- *Zbrati knjige, ki so jih napisali in ilustrirali ljudje, ki so bili rojeni ali so živeli na Blokah:* Učenci knjižničarskega krožka so iskali Bločane, ki so pisali knjige in pesmi. Našli so knjige Ivana Čampe (1914–1942), ilustratorja, ki je poučeval na domači šoli, Božidarja Strmana (1949), in je ilustriral Solzice Prežihovega Voranca (Vrhnika, Založba Galerija 2, 2000), kasneje pa je založba Math izdala tri romane z naslovom Na mrtvi straži, pisatelja Jožeta Čampe.
- *Poiskati znane osebnosti z Notranjske, ki so povezane s področjem literature:* Učitelj slovenskega jezika je pripravil kviz (Priloga 1) na to temo. Na zaključni prireditvi so na vprašanja odgovarjali starši. Starši so za pravilne odgovore prejeli knjižne nagrade.
- *Naučiti se, kako hraniti knjige in kako z njimi ravnati, kako jih izposojati:* Učenci, ki so pomagali v knjižnici, so pripravili kratko besedilo o pravilnem ravnanju s knjigo: »Na knjige moramo paziti, da se ne poškodujejo, vanje ne smemo pisati ali risati. Ko beremo, ne jemo in ne pijemo.« Pomagali so tudi pri izposoji knjig v šolski knjižnici in pospravljanju na police. Na več možnih načinov so knjigo raziskali učenci pri pouku matematike in predstavili knjigo *naj ...* glede na prostornino, površino, težo, višino, debelino listov in platnic.
- *Spoznati vrste knjižnic in pregledati, kako so se razvijale skozi zgodovino (od knjižnice v Aleksandriji do NUK-a v Ljubljani):* Z učiteljico zgodovine so učenci 6. razreda raziskovali zgodovinski pomen knjižnic in ugotovili, da so bili to hrami učenosti. Najbolj znana knjižnica v zgodovini je bila kraljeva knjižnica v Aleksandriji. Rimske knjižnice so jih napeljale na prikaz rimske šole v rimskih oblačilih in način pisanja na povoskane tablice. Oblačila jim je sešila zunanja sodelavka, dijakinja oblikovalne šole. Učenci, ki so predstavljali sužnje, so služili bogatim za učenje, s tem da so imeli na hrbtu zapisane črke. S palico jih je preganjal vodja sužnjev. 7. razred je z isto učiteljico pregledal, kakšne vrste knjižnic imamo: šolske, splošne, specialne, nacionalne ... Omenili so NUK in si ga ogledali od zunaj, ko so obiskali Semeniško knjižnico v Ljubljani.
- *Brati za bralno značko, domače branje in brati v prostem času:* Okoli 80 odstotkov učencev je bralo knjige za slovensko bralno značko. Odločali so se med obširnejšimi, zahtevnejšimi knjigami in vsebinsko lažjimi. Pri angleškem pouku so brali za angleško bralno značko.
- *Reciklirati papir:* V 4. razredu so zbirali star časopisni papir in se učili reciklaže. Papir so

raztrgali na majhne koščke in ga namočili v vodi. Nastala je zmes, ki so jo enakomerno porazdelili po situ in počakali, da se posuši. Nastali so debelejši listi sivega papirja. Na prireditvi so prikazali postopek izdelovanja recikliranega papirja in ob plakatu razložili potek.

- *Spoznati, kako lahko knjiga postane 'prijatelj'*: Z anketo, ki je bila izvedena v nekaj razredih, je bilo ugotovljeno, da učenci raje berejo knjige, ki si jih sami izberejo, kot pa tiste, ki so za obvezno domače branje in bralno značko. Knjige, ki so jim prinesle največ zadovoljstva ob branju, so bile Pika Nogavička, knjige iz zbirke Pet prijateljev in knjige Roalda Dahla. V tem letu so ob stalnem spodbujanju in pogovorih prebrali več knjig kot prejšnja leta, kar je bilo razvidno iz statistike izposoje. Priznali so, da so jih nekatere knjige tako privlačile, da so pozabili na dogajanje v okolici.
- *Oprema knjige in ilustracije*: Učitelj likovne umetnosti se je z učenci pogovarjal o opremi knjig in ilustriranju. Učenci so narisali stripe in naslovne strani za knjigo na tematiko Martina Krpana.
- *Uganke o knjigah*: Učenci 3. razreda so zbrali pregovore in uganke na temo knjige in jih zastavljali obiskovalcem na zaključni prireditvi. Poglobili so se v bajke o Bloščku (najvišji hrib na Blokah, ki ima 1060 m nadmorske višine) in okoliških krajih. Ustvarili so glasilo s svojimi bajkami.

2.2 Dejavnosti so obrodile sadove

Pripravili smo bogato razstavo: stare knjige, knjige o Blokah, reciklažni papir, bajke o Bloščku, moja prva knjiga, moja najboljša knjiga, bralne mape iz vrtca, razstava stripa, knjižna oprema in ilustracije na temo Martina Krpana, knjižna kazala, usnjeni ovitki za knjige, plakat Semeniška knjižnica in njena predstavitev. Vzporedno je potekala akcija Podarim knjigo, kjer smo zbrali veliko knjig, ki so po zaključni prireditvi zamenjale lastnike.

Knjigi smo se posvetili tudi skozi branje preko obveznega domačega branja in bralne značke, predšolski otroci so brali v skupinah z vzgojiteljicami in obnavljali zgodbe. Izdelali so bralne mape, kamor so vstavljali risbe, ki so nastale po poslušanju.

S pregledom knjig v naši knjižnici smo ugotovili, da bralna kultura v našem kraju obstaja že dolgo, kar dokazujejo dokumenti – knjige, ki jih hranimo v knjižnici še danes. Žigi, ki jih najdemo v knjigah, kažejo, kakšno je bilo njihovo potovanje skozi daljše zgodovinsko obdobje. Našli smo knjigo z letnico izdaje 1875, ki jo je hranilo Katoliško slovensko izobraževalno društvo na Blokah. Knjige je hranila Knjižnica Marijine družbe na Blokah, potem so jih prevzele druge knjižnice: Javna ljudska knjižnica na Blokah, ki se je preimenovala v Ljudsko knjižnico Nova vas-Bloke, Prosvetno društvo Bloška planota Nova vas pri Rakeku, Partizan – društvo za telesno vzgojo Bloška planota, Državna osnovna šola Nova vas-Bloke. Znašle so se v OŠ Toneta Šraja Aljoše Nova vas, v kateri je bil kar nekaj let tudi oddelek matične knjižnice, in v osnovnošolski knjižnici tudi ostale.

Na šoli smo bili kar nekaj mesecev povezani s tem projektom in bilo je zelo delavno. Med seboj smo veliko komunicirali, se dopolnjevali, na koncu pa smo vse delo strnili v zaključno prireditev in predstavitev projekta staršem in prebivalcem kraja. V programu na prireditvi so sodelovali prav vsi učenci, ki so občinstvu predstavili, da so odkrili zanimive podatke o pisavi, o zapisu prve knjige, kako knjiga nastane, kako je na nastanek knjig vplivala iznajdba papirja, zgodovinski pomen knjižnic; predstavili so poročilo o obisku Semeniške knjižnice v Ljubljani, vrste knjižnic, postopek reciklaže papirja in rezultate meritev prostornine, površine, višine, teže in debeline knjig, listov ter

platnic. Izdelali so knjigo. Pripravili smo razstavo starih knjig, knjig o Blokah, predstavili pesnike, pisatelje in ilustratorje z Blok. Vse leto so brali za slovensko in angleško bralno značko. Priznanja za obe znački smo podelili ob obisku mladinskega pisatelja Bogdana Novaka. S tem so bili doseženi tudi cilji projekta.

Velika motivacija za vse bralce je enodnevni nagradni izlet v Gardaland v devetem razredu. Udeležijo se ga učenci, ki so vseh devet let brali za bralno značko. Prejmejo priznanje zlati bralec. Učenci – zlati bralci – so dobri pomočniki pri iskanju donatorjev, saj se ta izlet v celoti pokrije iz donatorskih sredstev. Pomagajo napisati prošnje in predlagajo nove donatorje iz okolja, od koder učenci prihajajo. Vsako leto zberemo dovolj sredstev za nagradni izlet.

Zadnja leta izvajamo projekt Beremo mlajšim in starejšim, zato nekajkrat letno obiščemo skupine otrok v vrtcu, kjer jim učenci višjih razredov berejo pravljice. Po branju se z njimi še igrajo. V letošnjem šolskem letu bomo brali tudi starejšim občanom.

Knjige so med projektom postale 'prijateljice' tako učencem kot učiteljem.

3 Zaključek

Knjige so med projektom postale 'prijateljice' tako učencem kot učiteljem. Odkrili smo veliko novega o pomembnosti knjig, o avtorjih, o knjižnicah, o branju, o reciklaži papirja.

Ugotovili smo, da je knjiga že od nekdaj nepogrešljiva človekova spremljevalka. Dokaz tega so bile tudi mnoge knjige, ki so jih učenci prinesli od doma in so last njihovih staršev oz. starih staršev. Navkljub revnejšim časom v preteklosti so ljudje cenili knjigo, saj jim je predstavljala pravo bogastvo, jim odkrivala svet, ki jim je bil sicer neprimerljivo manj dosegljiv kot nam danes. Učitelji moramo učence še vedno vsakodnevno vzpodbujati pri branju. Lahko rečem, da iz leta v leto bolj, saj so učenci izpostavljeni novim elektronskim medijem, ki jih zelo privlačijo.

Moji pogledi na knjigo in branje se niso spremenili. Še vedno navdušujem učence za branje. Na šoli imamo v zadnjem obdobju več dečkov kot deklic, zato je zanimanje drugačno, s tem pa je povezana tudi nabava knjižničnega gradiva. Učenci v obdobju uporabe novih tehnologij drugače gledajo na knjigo in branje, a še vedno branje za bralno značko končuje okoli 80 odstotkov učenk in učencev na šoli. Težko je reči, ali bo knjiga v prihodnosti še imela prostor v rokah otrok. Upam, da.

4 Viri

Bucik, N. idr., 2011. Kulturno-umetnostna vzgoja. Priročnik s primeri dobre prakse iz vrtca, osnovnih in srednjih šol. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Pennac, D., 1996. Čudežno potovanje: knjiga o branju. Ljubljana, J. Pergar.

Pomen knjige na Slovenskem. Pridobljeno 3. 11. 2019, URL: https://www.cangura.com/pomen_knjige_na_slovenskem.

Kratka predstavitev avtorice

Martina Kočevnar, učiteljica slovenskega jezika in višja knjižničarka, je knjižničarka in učiteljica slovenščine na OŠ Toneta Šraja Aljoše, Slovenija. Ima štiriindvajset let izkušenj dela v šolstvu.

E-naslov: martina.kocevar@guest.arnes.si

Priloga 1: Kviz (z rešitvami)

1. Prvi slovenki pisatelj je bil Dolenjec. (Odg.: *Primož Trubar, Rašica.*)
Največji slovenski pesnik je bil Gorenjec. (Odg.: *France Prešeren, Vrba.*)
Največji slovenski pisatelj in dramatik pa Notranjec. (Odg.: *Ivan Cankar, Vrhnika.*)
2. Cankar je bil prvi slovenski pisatelj, ki je živel samo od pisateljstva, zato je moral veliko delati, veliko pisati. Njegova zbrana dela obsegajo 30 debelih knjig.
Naštejte vsaj tri Cankarjeva prozna dela. To so lahko romani, povesti, novele ali črtice.
(Odg.: *Na Klancu, Hiša Marije Pomočnice, Križ na Gori, Gospa Judit, Martin Kačur ...*)
Naštejte vsaj tri Cankarjeva dramska dela.
(Odg.: *Hlapci, Kralj na Betajnovi, Pohujšanje v dolini Šentflorjanski, Lepa Vida, Jakob Ruda itd.*)
3. Njegov oče je bil Čeh, zato je tudi sin nosil za naše okolje nenavadno ime. Vendar se je razvil v najboljšega slovenskega humorističnega pisatelja. V Ložu, na njegovi rojstni hiši, je vzdana plošča, ki opozarja, da se je tam rodil avtor najbolj žlahtnega slovenskega humorja.
Povejte njegovo ime in priimek ter naslov najbolj smešne slovenske knjige.
(Odg.: *Fran Milčinski – Butalci.*)
4. Ta pisatelj je imel tri sinove. Vsi trije so po svoje pomembno obogatili slovensko kulturo ali umetnost ali znanost. Naštejte imena vsaj dveh in njihove poklice oz. funkcije.
(Odg.: *Frane Milčinski – Ježek – humorist, pesnik, igravec; Janez Milčinski – zdravnik in pravnik, sodni medicinec, predsednik SAZU; Lev Milčinski – psihiater.*)
5. Rojen je bil v Cerknici, živel je v Ložu in Starem trgu, potem v Ljubljani. Je edini pesnik iz naših krajev, ki je Prešernov nagrajenec. Po njem se imenuje knjižnica v Cerknici. Kdo je to?
(Odg.: *Jože Udovič.*)
6. Bil je kmet in delavec, med vojno komisar 14. divizije, pred katerim je nemški general v Topolšici podpisal kapitulacijo nemške vojske na naših tleh. Poleg tega je napisal kar 25 knjig, med katerimi so najbolj znani Komisarjevi zapiski. Rodil se je v Loški dolini.
Kdo je bil ta notranjski original in pisatelj?
(Odg.: *Matevž Hace – poveljni predsednik gasilske zveze Slovenije in predsednik slovenskih sindikatov.*)
7. Med ravnatelji bloške osnovne šole je bilo že kar nekaj zanimivih mož. Eden od njih je bil tudi pisatelj, predvsem mladinski. Doma sicer s Trnovske planote. Po vojni je bil nekaj časa minister za šolstvo, največ je delal pri sestavljanju učbenikov, zlasti šolskih beril. Kdo je bil ta mož?
(Odg.: *Venceslav Winkler – najbolj znana mladinska povest je Petelinje pero.*)
8. Winklerjev sodelavec in znanec je bil tudi edini bloški pisatelj, ki v slovenskem slovstvu doslej kaj pomeni. Povejte njegovo ime in priimek, rojstno vas in vsaj en naslov treh njegovih knjig.
(Odg.: *Ivan Čampa, Nemška vas na Blokah: Ivje se iskri, Šotor v zatišju, Mlin v grapi.*)

Domovinska tematika v slovenski književnosti

Patriotic Themes in Slovenian Literature

Simona Karl

Povzetek

Domovinska zavest vključuje občutek pripadnosti narodu in jeziku, zato vzgojo za ljubezen do domovine krepimo tudi pri urah književnosti v srednji šoli. V članku so izpostavljena dela slovenskih avtorjev, ki so povezana z domovinsko tematiko, različni načini obravnave besedil ter spoznanja o tem, kako se odnos med posameznikom in državo odraža v različnih obdobjih. Domovinska tematika je imela poleg narodne tudi pokrajinsko in jezikovno razsežnost: v naši književnosti so pogosti motivi navezanosti na domačo pokrajino in na vso slovensko deželo. V njej je izražen tudi spoštljiv odnos do materinščine, ki je pomagal pri ohranitvi in razvoju jezika ter narodne identitete. Predstavljena dela poudarjajo predvsem ustvarjalnost in ljubezen do domovine naših pesnikov, pisateljev in dramatikov.

Abstract

Patriotic awareness involves a sense of belonging to the nation and language, which is why we strengthen our education for our love of the homeland in high school literature classes. The article highlights works by Slovenian authors related to the homeland theme, different ways of treating texts, and insights in to the relationship between an individual and the country is reflected in different literary periods. In addition to the national theme, the patriotic theme also had a provincial and linguistic dimension: in our literature, motives for attachment to the native landscape and to the entire Slovenian country are common. It also expresses a respectful attitude towards motherhood, which has helped to preserve and develop the language and national identity. The works presented highlight the creativity and love for the homeland of our poets, writers and playwright.

192

Ključne besede: domovina, pouk književnosti, slovenščina

Keywords: homeland, literature lessons, Slovenian

1 Uvod

Domovina je širši dom, dežela, v kateri smo se rodili in v njej prebivamo. Domovino povezujemo z narodom in s prvim jezikom (materinščino). Domovinska zavest vključuje občutek pripadnosti narodu in jeziku ter prizadevanja, da to dvoje ohranjamo kot vrednoti, ki so ju gojili naši predniki, zato jo opredeljujemo tudi kot narodno zavest. V obdobjih, ko so bili Slovenci politično nesamostojni in ogroženi, so prav naši besedni umetniki vzbujali in utrjevali narodno zavest sodobnikov. S svojimi deli, posvečenimi domovini, pa so vplivali tudi na poznejše generacije. Domovinska tematika je imela poleg narodne tudi pokrajinsko in jezikovno razsežnost: v naši književnosti so pogosti motivi navezanosti na domačo pokrajino in na vso slovensko deželo, v njej je večkrat izražen spoštljiv odnos do materinščine. Slovenski jezik se je kljub slabim okoliščinam ohranjal in razvijal prav po zaslugi naših pesnikov, pisateljev in dramatikov.

2 Književna obdobja in dela, ki obravnavajo domovinsko tematiko

Reformacija je postavila temelje slovenskemu knjižnemu jeziku in zavedanju, da je jezik osrednji dejavnik pri oblikovanju naroda. Pojavila se je zavest o skupnosti vseh Slovencev, ki se je kazala v nagovorih, s katerimi je začel svoja besedila Primož Trubar, in enotnem jeziku protestantskih piscev iz različnih slovenskih dežel.

Tudi razsvetljenska dela, predvsem Vodnikova in Linhartova, opevajo naravne lepote, naravna bogastva slovenske dežele. Linhart je vzbujal zavest in samozavest tudi s tem, da je Slovence označeval kot bistre ljudi, ki lahko z delavnostjo dosežejo vse. Linhart je dal moč preprostim slovenskim kmetom ali služabnikom pri tujem fevdalcu. Izpostavil je njihove kreposti, pamet, iznajdljivost in domoljubno noto, saj so govorili slovensko tudi izven doma.

Predstavnik slovenske romantike France Prešeren je upesnil domovinsko tematiko v svojih največjih pesnitvah. V Sonetnem vencu je ljubezen do domovine povezal z ljubeznijo do Julije in ju prepletel s temo pesništva. Upal je, da bodo njegove pesmi spodbudile večjo narodno zavest in enotnost med rojaki. V Krstu pri Savici pa je izpostavil zgodovino naših prednikov v času pokristjanjevanja ter slavil narodno svobodo kot najvišjo vrednoto.

V obdobju od romantike k realizmu je domovinska tematika izrazita pri Jenku, Gregorčiču, Levstiku in Tavčarju. Jenko je prikazoval slovensko zgodovino kot čas nenehnih bojov in politične podrejenosti. Izrazil je obžalovanje, da drugi narodi naše zgodovine niso spoštovali, sam pa je pozival k boju zanjo. Njegova pesem Naprej zastave Slave je bila precej časa slovenska himna. Gregorčič je ljubezen do domovine povezoval z občudovanjem njenih naravnih lepot, ob reki Soči pa napovedoval hude boje. Levstik je v povesti Martin Krpan vzbujal narodno zavest in samozavest, hkrati pa je opozarjal tudi na krivičen odnos avstrijske politike do našega naroda. Kersnik je v delu Agitator opisal strankarske boje med zavednimi Slovenci in nemškutarji, ki so podpirali tujo oblast in njen jezik. Tavčar pa je v povesti Cvetje v jeseni pogojeval obstoj slovenskega naroda s trdno družino. V romanu Visoška kronika je označil domačo zemljo kot osrednjo vrednoto v življenju posameznika.

V slovenski moderni sta se domovinski tematiki posvetila Cankar in Župančič. Slednji je v pesmi Duma opeval domačo hišo in tradicionalne vaške vrednote, njegova navezanost pa se je širila na rodno pokrajino in domovino. Opozarjal je tudi na probleme, ki so v njegovem času zaznamovali življenje Slovencev, zlasti na slabe socialne razmere in s tem povezano izseljevanje v tujino. Cankar je v Kurentu poudaril vlogo umetnika pri prebujanju in ohranjanju narodne zavesti, zapisal pa je tudi eno najlepših hvalnic domovini in slovenskemu jeziku.

Srečko Kosovel je kot predstavnik ekspresionizma pisal o domači pokrajini, pri čemer podobe iz narave dobivajo simbolični pomen. Hkrati pa je bil pesnik Krasa kritičen do pasivnosti svojega naroda, kar je izrazil v Baladi o narodu.

Ustvarjalci socialnega realizma so pisali o problemih nižjega družbenega sloja, zlasti revnega kmečkega prebivalstva. France Bevk je v romanu Kaplan Martin Čedermac prikazoval italijansko fašistično nasilje nad Slovenci v Beneški Sloveniji. V poeziji socialnega realizma pa se je pojavila tematika izseljenstva.

Med drugo svetovno vojno je bila domoljubna tematika povezana s tematiko upornišva. Najizrazitejši ustvarjalec tovrstnega pesništva je bil Karel Destovnik Kajuh. S pesmimi, zelo znana je Slovenska pesem, je spodbujal narodno zavest in samozavest v časih največje ogroženosti.

V sodobni slovenski književnosti domovinska tematika zaradi drugačnih družbenopolitičnih razmer ni bila tako živa, pojavljala se je bolj pri ustvarjalcih starejše generacije (Pavček, Zlobec, Kuntner, Kačič). Njim je domovina pomenila eno najvišjih vrednot v življenju. Pesnik Šalamun, predstavnik nekoliko mlajše generacije, je opozarjal na njeno kulturno in ideološko zastarelost. Pesnika Zajc in Strniša pa sta se bolj kot domovini posvečala ožjemu okolju.

Sodobnejši pisatelji (Mazzini, Blatnik, Vidmar, Tomšič) v ospredje postavljajo tematiko doma oziroma družine. Izrazitejša kot v Sloveniji je domovinska književnost med zamejskimi Slovenci in slovenskimi izseljenci. V osebnoizpovednih pesniških besedilih ali v pripovedni prozi nam ustvarjalci sporočajo, da so narodnostne pravice manjšine večkrat le črke na papirju, v resničnem življenju pa jih ni. Starejši avtorji (Pahor, Kravos, Košuta) poudarjajo vztrajnost in trdoživost svojega rodu zunaj matične domovine, mlajši (Kos, Debeljak, Haderlap) pa so do njega tudi kritični. (Ambrož, Kenda, Krakar Vogel, Kvas, 2011)

2.1 Pouk književnosti in šolska interpretacija

Cilji pouka književnosti v srednje strokovnih in poklicnih šolah so prilagojeni zmožnostim in interesom dijakov tovrstnih šol. Tako pri pouku književnosti razvijajo tiste zmožnosti, ki jih mora imeti vsak človek ne glede na strokovno oziroma poklicno usmeritev, saj so sestavni del njegove osebnosti. Te zmožnosti so doživljanje, razumevanje in vrednotenje. Dijak z branjem umetnostnih besedil razvija tudi kulturne in družbene vrednote ter tako pridobiva zavest, da je enakovreden z drugimi ljudmi, s katerimi sobiva. Šolska interpretacija je osrednja metoda pouka književnosti in izhaja iz pedagoško utemeljenega izkušnjskega učenja ter opredelitev interpretativnih dejavnosti v literarni vedi. Njeno bistvo je skupno branje in obravnava literarnih besedil v šoli; to je komunikacija med literaturo, dijaki in učiteljem. Ta poteka na vseh spoznavno-sprejemnih stopnjah. Tako se interpretira aktualno literarno delo in postopoma ponotranjajo bralne strategije za vedno bolj samostojno branje in ustvarjalnejše pisanje. Primerna je za razvijanje književnih sposobnosti in uresničevanje izobraževalnih ter vzgojnih ciljev. V različnih smereh didaktike književnosti in za različne stopnje šolanja se je za uporabo te metode v praksi izoblikovalo več t. i. metodičnih sistemov oziroma algoritmov, ki predlagajo konkretno zaporedje korakov v pedagoški komunikaciji, v katerih se dosegajo temeljne spoznavno sprejemne stopnje v stiku z literarnim delom (Krakar Vogel, 2004).

Pri pouku književnosti je najpogosteje upoštevan Rosandičev interpretativni analitični metodični sistem, ki je prisoten v novejši teoriji in metodičnih modelih. Zaradi razčlenjenosti na kratke in preproste faze pa ima tudi veliko praktično vrednost. Doživljanje, razumevanje, vrednotenje in vzporedno izražanje po tem sistemu poteka v sedmih fazah: uvodna motivacija; napoved besedila in njegova umestitev; interpretativno branje; premor po branju in izražanje doživetij; razčlenjevanje besedila; sinteza in vrednotenje; nove naloge.

Postali naj bi aktivni državljani z visoko razvito stopnjo domovinske in državljanske zavesti.

Profesorji s podajanjem izobraževalnih vsebin in načinom dela vzgajamo v smislu ozaveščanja in ponotranjenja različnih vrednot. Med njimi je prav gotovo tudi pozitiven in spoštljiv odnos do doma, domovine in države. Dijaki naj bi postali aktivni državljani z visoko razvito stopnjo domovinske in državljanske zavesti. Naša država je utemeljena na izjemnih dosežkih naših prednikov, na vrednotah, ki so zapisane v naši državni himni, kot so spoštovanje drugih narodov, pomoč pri

reševanju raznih vprašanj in zavezanost k nenasilju. Vrednote, ki so vedno aktualne in jih drugi premalo spoštujejo. Zato bi bilo prav, da smo ponosni nase in na svoje dosežke! In takšno razumevanje je prav vzgajati pri mladih. To so člani naše družbe, ki bodo v kratkem prevzemali našo vlogo in postali tisti, od katerih je odvisna tudi prihodnost slovenskega naroda. Številne raziskave dokazujejo, da imajo mladi večja pričakovanja od pedagogov na tem področju. Zanimajo jih naša zgodovina, domovina in država. Vendar deloma zaradi kurikularne strukture učnih načrtov, deloma pa zaradi zadrege pedagogov pri poučevanju domoljubnih vsebin in morda lažnem zanašanju, da bodo te vsebine nekako predstavili drugi, največkrat poglobljene predstavitve domoljubnih vrednot v šolah ni (Šenica Pavletič, 2014).

2.2 Primeri nalog, povezanih z domovinsko tematiko

Pri poučevanju književnosti uresničujemo vzgojne in spoznavne cilje (oblikovanje stališč, vrednot, sposobnosti in znanja posameznika). Dijak mora pri pouku književnosti informacije ne samo poznati, ampak tudi osvojiti, da mu koristijo za boljše razumevanje književnih del. Zato mora vzpostaviti osebni stik z literaturo, ki mu odstira vrata v nove svetove. V okviru učnega načrta in predpisanih tem v berilih skušamo z vprašanji, navedenimi kot primeri dobre prakse, dijakom omogočiti, da pridobijo nova spoznanja, izkušnje, stališča, in sicer tudi o domovini.

2.2.1 Valentin Vodnik: Dramilo

Razložite naslov pesmi. K čemu pesnik nagovarja Slovence? Zakaj jih imenuje Kranjci? V čem se kaže razsvetljenski optimizem? Razložite dva pojma – alpska poskočnica in sinekdoha. Pojma sta tesno povezana s pesmijo. Razložite.

2.2.2 France Prešeren: Zdravljica

Katere besede in besedne zveze v pesmi neposredno izražajo narodno oziroma domovinsko tematiko? Na podlagi uvodne razlage pojasnite, koga pesnik v tretji kitici poimenuje sovražnik. Kako ogroža našo domovino? Kakšno vlogo pripisuje avtor Slovenkam in kakšno slovenskim fantom? Kateri del pesmi tvori besedilo slovenske himne? Napišite interpretacijo, v kateri boste primerjali Sonetni venec, natančneje sedmi sonet, z Zdravljico.

2.2.3 Simon Gregorčič: Soči

Poiščite fotografijo Soče. Zakaj jo pesnik imenuje 'hči planin'? Kako pesnik je reko slušno zaznal? Zakaj je pesem domovinska? Kaj se je dogajalo ob Soči po letu 1866? Predstavite dejstva v obliki plakata. V zadnjem delu pesmi se pojavi videnje grozljivega dogajanja, ki je čez leta potekalo ob Soči, da je ta res tekla krvava. Za katero dogajanje gre?

2.2.4 Oton Župančič: Z vlakom

Opišite pokrajino, od katere se poslavlja pesnik. Poskusite razložiti, zakaj imenuje domovino tudi mati in dom. Kaj imajo skupnega mati, domovina in dom? Kako si razlagate pesnikovo željo, da bi

se domovina razširila? Kaj pomenita metafori 'črna obleka' in 'okameneli zanos domovine'? Preberite odlomek Župančičeve Dume in razložite, kako se v njem odraža širjenje domovine v svet.

2.2.5 France Bevk: Kaplan Martin Čedermac

Umestite odlomek v roman in povzemite dogajanje. S čim v prvem odlomku kaplan utemeljuje posredovanje verskega nauka v materinščini? Na koga se sklicuje in zakaj? Kako se v prvem odlomku kaže duhovnikova čustvena navezanost na slovenščino? Komu daje prednost kaplan – jezikovnemu ali verskemu nauku? Kako pojmuje duhovnik papeževo vlogo pri ohranjanju materinščine vernikov? Vživite se v vlogo Martina Čedermaca in napišite njegov nagovor sodobnim Slovencem v matični domovini. Vanj vključite pripoved o prizadevanjih za jezik, predstave o slovenščini v prihodnosti in oceno odnosa, ki ga imamo Slovenci do materinščine v samostojni državi.

2.2.6 Tone Pavček: Take dežele ni

Kakšen je pesnikov pogled na deželo? Razmislite o prvi in zadnji povedi pesmi. Kakšna občutja vzbujata naslednja dva verza? Izpišite še en verz iz pesmi, v katerem je izraženo izrazito nasprotje. Kaj pomeni bledikava zarja, ki je skozi stoletja ohranjala up? Kaj pomeni besedna zveza 'zeleni spomin'? Kako gledate na deželo vi?

2.3 Načrtovanje književnega pouka in pomen vloge vprašanj po branju besedila

Učitelj mora za pouk načrtovati aktivno šolsko interpretacijo, branje besedila, vprašanja, spodbujanje vrednotenja, razmišljanja, doživljanja in razumevanja. Dijake lahko poučuje o književnosti, ne more pa jih učiti in jim dati navodil, kako naj mislijo, čutijo, doživljajo in razmišljajo. Po branju književnega besedila je bistveno preveriti razumevanje prebranega. To učitelj preveri z zastavljanjem vprašanj, vendar je ključno, da imajo tudi dijaki možnost vprašati karkoli o besedilu. Tako učitelj ve, da jih besedilo zanima in želijo izvedeti določene informacije, da si lahko izdelajo končen pogled na besedilo (Grosman, 2004).

Glavna faza po branju besedila je nedvomno pogovor o besedilu. Dijaki v pogovoru opazijo prvine besedila, ki so jih spregledali, in tako razvijajo bralne strategije. V učbenikih in berilih je veliko nalog, vprašanj o razumevanju in vrednotenju besedila, vendar to ni dovolj. Učitelj vprašanja in naloge samostojno izbira in jih dopolnjuje s svojimi predlogi. Pogovoru praviloma sledi ponovno branje ali poslušanje besedila, saj lahko le tako dijaki besedilo doživijo intenzivnejše, ugotovijo, na kaj niso bili pozorni itd. V pogovoru po branju dijaki v vlogi bralcev izražajo doživetja, o besedilu razmišljajo in besedilo sami ali z učiteljem analizirajo ter vrednotijo. Ta del šolske interpretacije je pomemben, saj učitelj s pomočjo vprašanj in pogovora ugotovi, koliko so dijaki besedilo razumeli. V tej fazi so torej ključnega pomena vprašanja, ki jih učitelj zastavi. Vprašanja morajo biti primerna razvojni stopnji dijakov, vendar ne smejo biti preveč poenostavljena, saj z vprašanji, ki so preveč preprosta, ne ugotovimo, ali so dijaki besedilo razumeli ali ne.

Po drugem branju sledi sklepna faza obravnave besedila, ki je poglobljanje literarno estetskega doživetja. Učitelj v tej fazi dijakom zastavi ustvarjalne in poustvarjalne nove naloge.

2.4 Analiza vprašanj v berilih

Bistvo in namen mojega raziskovanja je ugotoviti, kakšna in na kateri ravni Bloomove klasifikacije so vprašanja v berilih Branja 1, 2, 3 (Ambrož idr., 2014) in Svet književnosti 1 (Kos, 2009), Svet književnosti 2 (Kos, Virk, 2010), Svet književnosti 3 (Kos, Virk, Kocijan, 2011). Za vzorec sem vzela vsa vprašanja, ki so povezana z domovinsko tematiko. Zanimalo me je tudi, kolikšen je delež zastavljenih vprašanj nižje in kolikšen višje ravni.

Vprašanja v berilih sem razvrstila tudi na nižjo raven (priklic dejstev iz besedila) in na vprašanja višje ravni (spodbujanje višjih miselnih procesov). Za razvrstitev vprašanj sem uporabila najbolj znano in največkrat uporabljeno klasifikacijo – Bloomovo klasifikacijo. V nižjo raven sem uvrstila vprašanja, ki temeljijo na poznavanju ali znanju, razumevanju in uporabi, v višjo raven pa vprašanja, ki temeljijo na analizi, sintezi in vrednotenju.

Na podlagi analize vseh vprašanj iz zgoraj omenjenih beril sem ugotovila, da je večina zastavljenih vprašanj (55,7 %) najnižje ravni, torej na ravni priklica dejstev in podatkov iz prebranega besedila. S precej manjšo pogostostjo (19,3 %) sledijo vprašanja, ki temeljijo na razumevanju besedila, tem sledijo vprašanja, ki preverjajo vrednotenje (17,2 %). Zelo malo je tudi vprašanj, ki temeljijo na sintezi (4,2 %) in analizi (2,1 %), najmanj pa je vprašanj, ki od dijakov zahtevajo uporabo pridobljenega znanja (1,5 %).

Rezultati kažejo, da je delež vprašanj glede na zahtevnost precej neenakomerno porazdeljen. Prevladujejo vprašanja nižje ravni, ki so usmerjena v dijakovo dobesedno ponovitev nečesa in razumevanje besedila. Nizko je število vprašanj za ravni sinteze in analize, pri katerih naj bi dijak neko sporočilo razstavil na dele in ugotovil, v kakšnem odnosu so ti deli med seboj, ter uporabe, pri čemer naj bi dijak pridobljeno znanje uporabil.

Najmanj je vprašanj, ki od dijakov zahtevajo uporabo pridobljenega znanja.

2.5 Projektna povezava med predmeti na temo domovina in državljanska kultura ob dnevu državnosti v srednjem poklicnem izobraževanju

Dijake lahko na dan državnosti vsebinsko pripravimo s povezovanjem med predmeti (Šenica Pavletič, 2014):

Kraj izvedbe: učilnica in delo na terenu.

Trajanje: 8 šolskih ur:

- Slovenščina (3 ure): obravnavanje tematskega sklopa Domovinska tematika v slovenskem pripovedništvu; France Bevk: Kaplan Martin Čedermac.
- Angleščina (1 ura): pogovor o temeljnih pojmi domovinske in državljanske vzgoje, izdelava miselnega vzorca s temeljnimi pojmi.
- Družboslovje (2 uri): obravnava tem Slovenci med obema vojnoma in boj za meje.
- Umetnost (2 uri): land art.

Učna tema: domovina, država, državni jezik, državni simboli.

Učna enota: Moja domovina je moja država.

Koncept: Dijaki pri slovenščini najprej ponovijo vloge jezika v RS (materni jezik, uradni jezik, državni jezik). Spoznajo še druge simbole slovenske državnosti (zastava, grb, himna). Ob

uvodnem pogovoru o Slovencih v zamejstvu obravnavajo odlomek iz literarnega dela Franceta Bevka Kaplan Martin Čedermac. Pri uri družboslovja obravnavajo tematski sklop Slovenci med obema vojnama in se osredotočijo predvsem na Slovence v fašistični Italiji in na položaj slovenščine. Pri uri angleščine spoznavajo osnovne pojme (domovina, jezik, država, državni simboli ...) in ustvarijo plakat z miselnim vzorcem. Pri umetnosti oblikujejo slovenski državni grb iz naravnih materialov, ki jih najdejo na terenu. Nastalo umetnino fotografirajo in jo skupaj s predstavitvenim plakatom izobesijo v učilnici.

Učne oblike: individualno delo, skupinsko delo.

Učne metode: razlaga, pogovor, metoda pisnih del, metoda praktičnih izdelkov.

Didaktični pristopi: elementi projektne dela, sodelovalnega in avtentičnega učenja.

Vzgojno-izobraževalni cilji: dijaki se zavedajo, da je slovenščina kot njihov materni jezik zanje najbolj naravna socializacijska danost, saj v tem jeziku najlaže in najuspešneje izražajo svoje misli, občutja, hotenja in ustvarjalnost. Tudi razumejo sebe in druge ter navezujejo in ohranjajo stike z drugimi ljudmi. Zavedajo se, da je slovenski jezik temeljna prvina njihove osebne in narodne identitete, hkrati pa tudi najpomembnejši del slovenske kulturne dediščine. Poznajo pa tudi položaj drugih jezikov v Republiki Sloveniji ter položaj slovenskega jezika v zamejstvu in izseljenstvu. Ugotavljajo in utemeljujejo prednosti maternega jezika pred tujim ter pomen učenja maternega in tujih jezikov, razvijajo domovinsko in narodno zavest ter občutek za socialno problematiko. S sprejemanjem umetnostnih besedil ohranjajo in razvijajo osebne, kulturne ter družbene vrednote. Berejo in poslušajo umetnostna besedila. Svoje doživljanje, razumevanje in vrednotenje prebranih ali slišanih besedil izražajo v pogovoru in govornem nastopu.

Z različnimi ustvarjalnimi nalogami in medpredmetnimi povezavami lahko pri dijakih dosežemo pozitivne odzive in krepimo domovinsko zavest.

Dijaki si širijo besedni zaklad in spoznavajo naravno dediščino svojega lokalnega okolja.

Dejavnosti dijakov: pozorno poslušajo učiteljevo razlago, dejavno sodelujejo v prostem pogovoru in rešujejo učne liste ter izdelajo plakat z miselnim vzorcem pri angleščini (Šenica Pavletič, 2014).

3 Zaključek

Šola z učnimi načrti pripravlja učence in dijake na dejavno državljanstvo. To pomeni, da poznajo svoje pravice in dolžnosti državljanov, osnovna etična in moralna načela, vrednote, ki so se skozi stoletja prenašale iz roda v rod. Zelo pomembno je, da se vsi skupaj zavedamo pojma domovina in kakšno pot so prehodili naši predniki, da bi izbrili samostojno državo. Na preprostega Slovenca je v različnih obdobjih razvoja naše domovine vplivala tudi književna umetnost.

Učitelji slovenščine lahko ljubezen do domovine in odnos družbe ter posameznika do nje krepimo ob razčlembi različnih književnih besedil iz preteklih in sodobnih obdobj. Z različnimi ustvarjalnimi nalogami in medpredmetnimi povezavami lahko pri dijakih dosežemo pozitivne odzive in krepimo domovinsko zavest. Učitelj mora za pouk književnosti načrtovati branje besedila, aktivno interpretacijo besedila, vprašanja, spodbujanje vrednotenja, doživljanja, razumevanja in razmišljanja. Po branju besedila je pomembno vodenje pogovora o besedilu. Na to se mora učitelj pripraviti in se poleg tega zavedati pomembnosti ter pomena postavljanja vprašanj na različnih ravneh. Vprašanja pri pogovoru, ki poteka potem, ko je bilo besedilo prebrano, naj bi obsegala vse

ravni zahtevnosti in znanja. Pridobljena znanja pa lahko dijaki utrdijo, razširijo in poglobijo z dodatnim branjem knjig, ki v ospredje postavljajo domovinsko tematiko. Zanimive oblike dela lahko spodbudimo z medpredmetnim povezovanjem: s sociologijo, z geografijo, zgodovino, filozofijo. Nadgradnja so ekskurzije v tuje države, še zlasti tiste, s katerimi nas povezuje skupna zgodovina. Pomembno vlogo imajo tudi kulturne prireditve, na katerih lahko na mnogo različnih načinov predstavimo domovinsko problematiko in s tem krepimo ponos in hkrati dolžnost, da naša domovina ostane res naša – v vsej lepoti in bogastvu, ki sta se ohranjala skozi stoletja.

4 Viri in literatura

Ambrož, D.; Cuderman, V.; Krakar Vogel, B., 2014. Branja 1, 2, 3. Ljubljana, DZS.

Ambrož, D.; Kenda, J.; Krakar Vogel, B.; Kvas, J., 2011. Od branja do znanja. Učbenik za slovenščino v 3. letniku srednjega strokovnega izobraževanja. Ljubljana, DZS.

Grosman, M., 2004. Zagovor branja: bralec in književnost v 21. stoletju. Ljubljana, Sophia.

Kos, J., 2009. Svet književnosti 1. Maribor, Založba Obzorja.

Kos, J.; Virk, T., 2010. Svet književnosti 2. Maribor, Založba Obzorja.

Kos, J.; Virk, T.; Kocijan, G., 2011. Maribor, Založba Obzorja.

Krakar Vogel, B., 2004. Poglavlja iz didaktike književnosti. Ljubljana, DZS.

Šenica Pavletič, V., 2014. Zakaj in kako praznovati v šoli? Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.

Kratka predstavitev avtorice

Simona Karl, prof. slovenščine, poučuje slovenščino v Šolskem centru Krško-Sevnica, Slovenija. Slovenščino poučuje osemnajst let, sodeluje v mednarodnih projektih, je avtorica treh učnih poti ter ustvarja kulturne prireditve v šoli in izven nje.

E-naslov: simona.karl@sc-krsko.si

Prešernov Fakebook

Prešeren's Fakebook

Julija Flogie

Povzetek

V prispevku je predstavljen eden izmed inovativnih pristopov poučevanja slovenščine, podprt z IKT, v sklopu o življenju in delu Franceta Prešerna. Uporabljeno je učno orodje Fakebook, ki je omogočilo vzpostavitev inovativnega učnega okolja za učence. V luči Bloomove digitalne taksonomije so učenci dosegali tudi najzahtevnejše taksonomske ravni, saj so sami načrtovali, soustvarjali ter se postavili v vlogo izbrane osebe. Pripravljen učni okolje je prvenstveno vzpodbujalo konstruktivno, samoregulacijsko učenje ter sodelovalno učenje z elementi formativnega spremljanja.

Učenci so se postavili v vlogo Prešerna, ki ureja svojo 'Facebook' stran. Vključili so življenjepis, sodobnike, zanimivosti iz njegovega življenja, pesmi, videoposnetke ipd. Ob tem so pokazali tudi literarnovedno znanje, saj so morali v komentarjih uporabljati obravnavane strokovne termine. Tako kot v Facebooku so imeli na voljo 'zid' za objave, komentarje in všečkanje, ob strani pa so imeli še razdelka 'O sebi' ter 'Moji prijatelji'.

Abstract

The article presents an innovative, ICT-supported approach to teaching the Slovene language, focused around the topic of the life and work of France Prešeren. An innovative learning environment for students was set up with the help of Fakebook, which was used as a learning tool. In the light of Bloom's digital taxonomy, students reached the highest taxonomic levels; they planned independently, co-created the content, and placed themselves in the role of the person selected. The devised learning environment primarily encouraged a constructive, self-regulated form of learning, and collaborative learning with elements of formative assessment.

The students took the role of France Prešeren, editing his 'Facebook' page. They included his biography, highlights from his own life and from the lives of his contemporaries, his poetry, various video clips, etc. In doing so, the students demonstrated literary-historical knowledge, as part of their task was to use the appropriate terminology from this field in their comments. Like on Facebook, a 'wall' for posting, commenting and liking was available, with additional sections 'about me' and 'friends'.

Ključne besede: domovinska tematika, Fakebook, inovativno učno okolje, Prešeren

Keywords: homeland theme, Fakebook, innovative learning environment, Prešeren

1 Uvod

Sodobna družba je pred velikim izzivom digitalizacije, globalnih sprememb na trgu dela ter vzgoje in izobraževanja današnjih mladostnikov. Digitalizacija tako prinaša nove možnosti za učenje in poučevanje ter omogoča še učinkovitejše načine kreiranja ter usvajanja novih znanj in kompetenc za zadovoljevanje potreb in izzivov sodobne družbe. Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) v izobraževanju ne pomeni zgolj uporabe tehnologije pri poučevanju, temveč tudi vpetost tehnologije v vse poglobitve sestavine izobraževalnega procesa, in sicer pedagoško, organizacijsko-tehnično in vsebinsko (Pešakovič idr., 2014). Strategija Evrope 2020 (Evrope 2020, 2010) priznava, da je korenita sprememba v izobraževanju in usposabljanju nujna za razvoj novih spretnosti in kompetenc, ki bi Evropi še naprej omogočale konkurenčnost in napredek v dobi globalizacije. Če želimo ustvariti družbo enakih možnosti oziroma vsem mladostnikom ponuditi enake možnosti, potrebujemo spremembo pedagoške prakse, predvsem paradigme poučevanja (Flogie, Aberšek, 2015). Uvajanje novih metod in načinov dela je pomembno podpreti s smiselno in sistematično digitalizacijo. Vendar je pri tem zelo pomembno upoštevati, da zgolj uvajanje in uporaba sodobne tehnologije sama po sebi ne moreta zagotoviti boljše učinkovitosti poučevanja in učenja. Personalizacija učenja in individualizacija pouka lahko pripomoreta k izboljševanju motivacije in angažiranosti za učenje in s tem izboljševanju dosežkov.

V nadaljevanju je predstavljen inovativni pristop poučevanja slovenščine, ki upošteva tako specifičen razvoj mladostnika (8. razred), obstoječi učni načrt za slovenščino v osnovni šoli (UN za slovenščino v OŠ, 2018) kot tudi samo okolje (oprema). Operativni cilji in vsebine, ki se nanašajo na Prešerna in so zapisani v učnem načrtu za slovenščino v 8. razredu, so, da učenci spoznajo Prešernovo pesem Povodni mož, poznajo izraze balada, romanca, ep in sonet, poznajo življenje in delo Franceta Prešerna ter navedejo nekaj osnovnih podatkov o literarnovednem obdobju romantike. Pri didaktičnem pristopu je bil poudarek na raziskovalnem delu, vzpodbujanju kritičnega mišljenja ter nenazadnje sodelovalnem delu, podprtem s sodobno IKT. Kot pripomoček je bilo uporabljeno orodje Fakebook, tako da so lahko bili učenci v manjši učni skupini (najvišja raven zahtevnosti) aktivni in ustvarjalni ter so tako dosegali tudi najzahtevnejše taksonomske ravni. Glede na model SAMR (Jedrinović idr., 2018), s katerim lahko učitelj ovrednoti stopnjo didaktične uporabe IKT v učnem procesu, ni šlo zgolj za zamenjavo ali nadgradnjo aktivnosti, temveč za preoblikovanje in redefinicijo načrtovanih aktivnosti, kar pomeni, da so učenci izvajali aktivnosti, ki jih brez uporabe IKT ne bi mogli.

Učenci so s takšnim pristopom dosegali višje ravni digitalnih kompetenc (informacijsko pismenost, komuniciranje in sodelovanje ter izdelovanje digitalnih vsebin) in kompetence 21. stoletja (sporazumevanje v maternem jeziku, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, samoiniciativnost in podjetnost ter kulturna zavest in izražanje).

Za razumevanje celostnega pristopa so v nadaljevanju izpostavljeni nekateri osnovni teoretični pojmi s področij digitalnih kompetenc in uporabe digitalne tehnologije pri pouku.

2 Inovativna učna okolja

»Inovativna učna okolja (IUO) predstavljajo kontekst, znotraj katerega se odvija učenje v najširšem smislu, in povezujejo učence, vsebine, učitelje, vire, organizacijo in pedagogiko. Vključevanje individualizacije in personalizacije učnega procesa omogoča enakopravnejše vključevanje vseh

učencev v učni proces.« (Inovativna učna okolja)

Inovativna učna okolja se osredotočajo na dinamiko in odnose med štirimi dimenzijami (prav tam):

- učenec (kdo),
- učitelji in drugi strokovnjaki (s kom),
- vsebina (kaj se učijo),
- oprema in tehnologija (kje, s čim).

»Inovativna učna okolja, podprta z IKT, omogočajo implementacijo inovativne pedagogike 1:1, pri kateri učni scenariji poudarjajo, kako lahko mobilne naprave uporabljamo v podporo mnogim različnim učnim strategijam; uvajajo elemente formativnega spremljanja in upoštevajo razvijanje novih kompetenc, ki se razvijajo pri učenju s tehnologijo, ter učenje v času in prostoru razširjajo izven učilnice. Termin 1:1 pomeni, da vsak učenec pri pouku smiselno uporablja svojo napravo (telefon, tablico), s pomočjo katere dosega zastavljene cilje« (prav tam).

»Primerjava med tradicionalnimi in inovativnimi učnimi okolji pogosto pokaže, da so tradicionalna učna okolja prežeta z globoko zakoreninjenimi praksami, ki ne uspejo odgovoriti na izobraževalne potrebe hitro spreminjajoče se družbe 21. stoletja. Po drugi strani inovativno učno okolje razumemo kot okolje, ki se je sposobno odzvati na razvijanje in spreminjanje izobraževalnih praks z nenehnim razvojem in prilagajanjem« (12. mednarodni ..., 2016).

Učenci so s takšnim pristopom dosegali višje ravni digitalnih kompetenc (informacijsko pismenost, komuniciranje in sodelovanje ter izdelovanje digitalnih vsebin) in kompetence 21. stoletja (sporazumevanje v maternem jeziku, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, samoiniciativnost in podjetnost ter kulturna zavest in izražanje).

2.1 Digitalne kompetence

Slovar slovenskega knjižnega jezika opredeljuje kompetenco kot obseg, mero odločanja, ki je navadno določena z zakonom; pridevnik kompetenten, kot nanašajoč se na kompetenco, pa pristojen, pooblaščen, nekdo, ki temeljito pozna, obvlada določeno področje (SSKJ, 2014). Digitalne kompetence so splošno uporabne in niso omejene le na naravoslovne znanosti, saj jih s pridom uporabljamo tudi v družboslovnih vedah. Digitalne kompetence bi lahko na splošno definirali kot zanesljiva in kritična uporaba IKT za zaposlitev, učenje, osebno rast in sodelovanje v družbi.

Razvijane digitalnih kompetenc pri učencih in učiteljih ni cilj, ampak sredstvo za vseživljenjsko izobraževanje ter polnopravno udejstvovanje v vsakdanjem (osebnem in delovnem) okolju 21. stoletja. Učenci in učitelji morajo biti zmožni ugotoviti svoje digitalne potrebe, sprejemati utemeljene odločitve o najprimernejšem digitalnem orodju glede na namen in potrebe, s pomočjo digitalnih orodij reševati konceptualne probleme in kreativno uporabljati tehnologijo (Carretero idr., 2017). Zaradi obširnosti (5 področij, 21 kompetenc) so v projektu Inovativna učna okolja podprta z IKT izpostavili, da bi bilo za učence, ki zaključijo osnovno šolo, smiselno poudariti razvoj sledečih kompetenc (Digitalne kompetence):

- informacijska pismenost (brskanje, iskanje in izbiranje podatkov, informacij in digitalnih vsebin; vrednotenje podatkov, informacij in digitalnih vsebin);
- komuniciranje in sodelovanje (sporazumevanje z uporabo digitalnih tehnologij; deljenje z uporabo digitalnih tehnologij; sodelovanje z uporabo digitalnih tehnologij);

- izdelovanje digitalnih vsebin (razvoj digitalnih vsebin; umeščanje in poustvarjanje digitalnih vsebin; avtorske pravice in licence).

2.2 Kompetence 21. stoletja

»Že od izida priporočil Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije o ključnih kompetencah iz leta 2006 je koncept ključnih kompetenc prisoten ne le v politiki,« zaposlovanju, delu in različnih poklicih, »ampak tudi v šolah. Znanje, spretnosti in stališča, ki so potrebni za osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi znanja, so našli prostor tudi v učnih načrtih« (Kompetence 21. stoletja), hkrati pa se jim pridružujejo tudi tako imenovane kompetence 21. stoletja:

- sporazumevanje v maternem jeziku,
- sporazumevanje v tujih jezikih,
- matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti (naravoslovju) in tehnologiji,
- digitalna pismenost,
- učenje učenja,
- socialne in državljanske kompetence,
- samoiniciativnost in podjetnost,
- kulturna zavest in izražanje.

»Razvijanje kompetenc 21. stoletja predstavlja odgovor šole na hitro spreminjajočo se družbo in pogoje dela. Ker so na delovnih mestih vedno pomembnejši višji spoznavni procesi, se je treba učiti ustvarjati, obdelovati in razvrščati kompleksne informacije, misliti sistematično in kritično, se odločati na podlagi tehtanja različnih dejstev, si zastavljati produktivna vprašanja o različnih temah, biti fleksibilni in se prilagajati novim informacijam, biti kreativni in zmožni prepoznavati oziroma reševati probleme realnega sveta. Poleg znanja mora biti cilj učenja razvijanje zmožnosti, da naučeno in osmišljeno znanje in razvite veščine uporabljamo v različnih situacijah na prožen in ustvarjalen način.« (Kompetence 21. stoletja)

Pri pouku slovenščine se lahko ob sporazumevanju v maternem jeziku razvijajo tudi vse druge ključne kompetence: digitalna pismenost, učenje učenja, državljanske kompetence, samoiniciativnost ter kulturna zavest in izražanje.

2.3 Bloomova digitalna taksonomija

Bloomova digitalna taksonomija, ki jo je zasnoval Andrew Churches, podpira smiselno rabo tehnologije v procesu učenja. Pri načrtovanju pouka, določanju kriterijev, vrednotenju in analizi učnih načrtov so v pomoč pomenski glagoli, ki definirajo aktivnosti učencev ob podpori tehnologije. Grafična upodobitev prikazuje razpon digitalne taksonomije, ki se začne z miselnimi procesi na levi strani (pomnjenje) in konča na desni (ustvarjanje) z zahtevnejšimi miselnimi procesi. Našteti glagoli ustrezajo posamezni dimenziji spoznavnega procesa. Nekateri so zapisani večkrat, saj je njihova raba odvisna od konteksta aktivnosti. (Glagoli po Bloomu, 2019)

Slika 1: Bloomova digitalna taksonomija (Vir: Glagoli po Bloomu)

POMNENJE	RAZUMEVANJE	UPORABA	ANALIZIRANJE	VREDNOTENJE	USTVARJANJE
...uporabljamo kadar se poskušamo spomniti dejstev, definicij in seznamov oziroma želimo obnoviti slišano ali prebrano.	...je ustvarjanje pomena med različnimi vrstami znanja, ki je lahko predstavljeno na različne načine.	...se nanaša na situacije, kjer se naučena vsebina uporabi v izdelkih kot so modeli, diagrami, predstavitve, intervjuji in simulacije.	...pomeni razčlenjevanje gradiva na njegove sestavne dele ali elemente, ugotavljanje odnosov med njimi in načine medsebojne povezave.	...pomeni kritično presojo idej, argumentov, rešitev, izdelkov, materialov in metod na osnovi kriterijev.	... je povezovanje delov in elementov v novo celoto ter reorganizacija elementov v nov vzorec ali strukturo posploševanjem, načrtovanjem in izdelovanjem.

2.4 Model SAMR

Z namenom spodbujanja didaktične uporabe IKT v učnem procesu se pogosto navaja uporaba t. i. modela SAMR. Ob uporabi modela SAMR lahko učitelj ovrednoti stopnjo didaktične uporabe IKT v učnem procesu glede na štiri stopnje (Jedrinović idr., 2018, 4):

- Prva stopnja je zamenjava (ang.: substitution); z uporabo IKT zgolj nadomestimo prej uporabljena učila oz. učne pripomočke in IKT ne prinaša novih funkcionalnosti (npr. pisanje na papir nadomestimo s pisanjem z uporabo urejevalnika besedila).
- Druga stopnja je nadgradnja (ang.: augmentation); IKT uporabimo kot nadomestilo prej uporabljenih učil oz. učnih pripomočkov, poleg tega pa omogoča tudi dodatne funkcionalnosti (npr. kviz s takojšnjo povratno informacijo).
- Tretja stopnja je preoblikovanje (ang.: modification); uporaba IKT omogoča bistveno preoblikovanje aktivnosti z vpeljevanjem novih funkcionalnosti za spodbujanje višjih kognitivnih procesov (priprava predstavitev z uporabo IKT, komentiranje).
- Četrta stopnja je redefinicija (ang.: redefinition); z uporabo IKT je možno načrtovati aktivnosti, ki jih sicer ne bi mogli izvesti (npr. zbiranje podatkov, gradiv, ki jih predstavijo v novem izdelku).

3 Inovativni pouk slovenščine podprt s tehnologijo

3.1 Vzgoja za ljubezen do domovine in države v učnem načrtu za slovenščino

Že v opredelitvi predmeta je zapisano, da je slovenščina kot prvi oz. materni jezik za večino učencev in učenk ter kot drugi jezik oz. jezik okolja za vse druge temeljni splošnoizobraževalni predmet v osnovni šoli. Učenci in učenke se pri njem usposabljaajo za učinkovito govorno in pisno sporazumevanje v slovenskem jeziku, še posebej v njegovi knjižni zvrsti, razvijajo zavest o pomenu materinščine in slovenščine, o slovenščini kot državnem in uradnem jeziku, o njenem

položaju v Evropski uniji ter o njeni izrazni razvitosti na vseh področjih zasebnega in javnega življenja (UN za slovenščino v OŠ, 2018, 6).

Cilji predmeta se uresničujejo z jezikovnim in književnim poukom v okviru vseh sporazumevalnih dejavnosti: pogovarjanje, dopisovanje, poslušanje, branje, govorjenje in pisanje. Namen jezikovnega pouka je razviti sporazumevalno zmožnost v slovenskem (knjižnem) jeziku, tj. praktično in ustvarjalno obvladovanje vseh sporazumevalnih dejavnosti pa tudi jezikovno sistemskih osnov. Pri književnem pouku pa se učenci in učenke srečujejo z umetnostnimi oz. književnimi besedili ter ob njih poleg sporazumevalne zmožnosti razvijajo tudi doživljajsko, domišljijско, ustvarjalno, vrednotenjsko in intelektualno zmožnost. Z zaznavanjem kulturnih, etičnih, duhovnih in drugih razsežnosti, ki jih premore besedna umetnost kot eden od univerzalnih civilizacijskih dosežkov, ki je za obstoj slovenstva še posebej pomemben, se utrjujejo kulturna, domovinska in državljanska vzgoja ter medkulturna in širša socialna zmožnost (prav tam).

Med splošnimi cilji je zapisano, da učencem (UN za slovenščino v OŠ, 2018):

- slovenščina omogoča oblikovanje osebne, narodne in državljanske identitete;
- branje nudi priložnost za oblikovanje osebne in narodne identitete, za širjenje obzorja ter za spoznavanje svoje kulture in kulture drugih v evropskem kulturnem prostoru in širše;
- s spoznavanjem druge kulture in skupnih kulturnih vrednot privzgamemo naklonjen odnos do drugih in drugačnih, tako razvijajo svojo socialno, kulturno in medkulturno zmožnost;
- omogočimo razvijanje jezikovne in slogovne zmožnosti, da bi samozavestno uporabljali slovenski knjižni jezik in da bi samozavestna raba slovenskega knjižnega jezika zanje postala potreba in vrednota.

3.2 Življenje in delo Franceta Prešerna v učnem načrtu za slovenščino

Učenci življenje in delo Franceta Prešerna spoznavajo v 8. razredu. Njegovo delo Povodni mož je obvezno besedilo. Poznati morajo bistvene značilnosti literarnovednega obdobja romantika ter izbrane predstavnike in njihova dela. Razumeti, uporabljati in definirati morajo znati strokovne izraze ep, sonet, romanca in balada. Tako spoznajo pesmi Uvod v Krst pri Savici, Apel in čevljar, Turjaška Rozamunda in Povodni mož. Ob tem morajo poznati še druge literarnovedne pojme s področja poezije (lirska in epska pesem, kitica, verz, rima, ritem, pesniška sredstva ipd.).

3.3 Učno orodje Fakebook

Fakebook je brezplačno učno orodje, dostopno na spletni povezavi <https://www.classools.net/FB/home-page> (Fakebook ClassTools), ki deluje podobno kot družbeno omrežje Facebook. Učenci Facebook dobro poznajo, tako jim spoznavanje s tem orodjem ni povzročalo težav. Tako kot Facebook ima tudi to orodje naslovno fotografijo, naslov, rubriko 'o meni', prijatelje in zid za objave, ki jih lahko tudi komentirajo in všečkajo. Pomembno je, da učenci vedo, da je to zaprto učno orodje, kar pomeni, da imajo do urejanja te strani dostop le sami ter da bodo vse osebe, ki bodo komentirale in všečkale, dejansko oni sami. Orodje ni povezano z nobenim socialnim omrežjem.

Slika 2: Fakebook stran o Prešernu (zaslonski posnetek uvoda). Foto: arhiv Flogie.

Učenci so za delo dobili natančna navodila in usmeritve (Priloga 1), potrebovali so vsak svoj računalnik, dostop do spleta in učnega orodja, geslo za urejanje svojega Fakebooka, spletno učilnico, kamor so shranili svojo povezavo, lahko so uporabili tudi berilo in druge knjige s podatki o Prešernu. Naloga učitelja je bila, da delo učencev spremlja in jim daje povratne informacije, sam pa ni mogel neposredno posegati v urejanje fakebook strani.

4 Prešernov Fakebook

V učnem sklopu o življenju in delu Franceta Prešerna so učenci najprej spoznali štiri Prešernove pesmi in ob njih zahtevane strokovne termine. Nato je sledilo spoznavanje Prešernovega življenja in dela ter obdobja, v katerem je deloval.

Učenci so se morali postaviti v vlogo Franceta Prešerna, ki ureja svojo 'Facebook' stran. Sami so morali iskati podatke o njegovem življenju, družinskih članih in sorodnikih, da so lahko uredili rubriko o sebi. Od učencev je bilo odvisno, kako poglobljeno se bodo lotili raziskovanja. Osrednja rubrika je zid, na katerega so objavljali različne vsebine iz njegovega življenja, pesmi, videoposnetke s poustvarjanjem del Prešerna ipd. S pomočjo spleta so raziskali njegove sodobnike in se postavili tudi v njihove vloge, da so lahko komentirali zapise. Ob tem so po navodilih morali pokazati tudi literarnovedno znanje, saj so morali uporabljati obravnavane strokovne termine (vrste rim, stopic, oblike pesmi ipd.). V svoj Fakebook so morali:

- vključiti življenjepis Franceta Prešerna;

- dodati vsaj dve njegovi pesmi, ki smo ju že obravnavali, in tri nove, ki jih je nato 'Prešeren' in še kdo drug pokomentiral, razlagal ipd.;
- dodati vsaj pet 'prijateljev', ki so v komentarjih razložili nekaj pesniških sredstev, naredili analizo rime vsaj pri eni novi pesmi, določili stopico in vrsto pesmi pri vsaj eni pesmi ipd.;
- komentirati kaj zanimivega o Prešernu, kar so dali na 'zid';
- vključiti zanimivosti o Prešernu in obdobju, v katerem je živel, tudi fotografije, posnetke, deklamacije ipd.

V šoli so temu delu namenili tri šolske ure, pred dokončno oddajo pa so lahko Fakebook urejali in dopolnjevali še doma. Vsak učenec je dobil povratne informacije, kaj je že opravil in mu je dobro uspelo, kaj mu še manjka ali je neustrezno in mora dopolniti oz. popraviti.

Učenci te manjše homogene učne skupine (najvišja raven zahtevnosti) so bili pri delu motivirani, samostojni, pregledali so veliko posnetkov in podatkov o Prešernovem življenju, ki so jih znali selekcionirati in nato povezati.

Pri tem so delali na vseh taksonomskih ravneh, tudi najzahtevnejših. Nekateri pomenski glagoli, ki definirajo aktivnosti učencev ob podpori tehnologije, so predstavljeni v Tabeli 1.

Tabela 1: Uporabljeni glagoli digitalne Bloomove taksonomije (Glagoli po Bloomu).

Raven	Glagoli
pomnjenje	shrani, kopiraj, poišči, poguglaj, všečkaj, poveži, citiraj, vizualiziraj
razumevanje	komentiraj, primerjaj, najdi podobnosti in razlike, razpravlaj, označi, sklepaj
uporaba	uporabi, presodi, pojasni, deli, naloži
analiziranje	organiziraj, načrtuj, povzemi, strukturiraj, postavi vprašanje
vrednotenje	argumentirano utemelji, vrednoti, kritično oceni, prepričaj, priporoči
ustvarjanje	ustvari, poustvari, načrtuj, igray vlogo

Ob koncu dela so morali deklamirati še poljubno Prešernovo pesem. Opravljeno delo je bilo ocenjeno po predhodno znanih kriterijih.

5 Zaključek

V prispevku je prikazana uporaba inovativnega učnega okolja pri pouku slovenščine v 8. r. Uporabljeno je bilo učno orodje Fakebook, ki so ga učenci uporabili za prikaz življenja in dela Franceta Prešerna. S samostojnim delom so dosegali tudi najzahtevnejše taksonomske ravni, v okviru modela SAMR pa so dosegli redefinicijo, kar pomeni, da so z uporabo IKT načrtovali aktivnosti, ki jih sicer ne bi mogli izvesti.

Učenci so bili samostojni, motivirani, vsak je lahko delal v svojem tempu, pomembna prednost pa je bila tudi globina raziskovanja Prešernovega življenja in njegovega pomena. Od učitelja so

prejemali le nasvete in predloge za izboljšave.

Glavna ugotovitev v primerjavi s klasično obravnavo življenja in dela pesnikov in pisateljev je, da so o Prešernu spoznali veliko več kot sicer, da so morali za oblikovanje podatkov v rubriki 'O meni' razčleniti številne sorodstvene in prijateljske povezave, morali so raziskati obdobje in njegove sodobnike, da so lahko komentirali kot sodobniki ali kot tisti, ki so se odzivali v kasnejših obdobjih, spoznali so veliko poustvarjalnih Prešernovih del, hkrati pa so morali pokazati poznavanje obravnavanih literarnovednih pojmov.

Pomanjkljivost tega brezplačnega učnega orodja so vsekakor reklame, nekateri so imeli težave z nalaganjem videoposnetkov. Pozorni so morali biti tudi na sprotno shranjevanje. Ker so delali pri pouku, je bila prisotna bojazen, da bodo Fakebook strani podobne, a se je izkazalo, da je vsak učenec 'krenil po svoje', kar je tudi značilnost digitalnega branja.

Učenci so bili tako deležni aktivne domovinske vzgoje, ob kateri so razvijali državljske in socialne kompetence.

6 Viri in literatura

12. mednarodni znanstveni sestanek "Inovativna učna okolja" 2016. Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem. Pridobljeno 23. 9. 2019, URL: https://www.pef.upr.si/info_tocka/zanimivosti/2016101409145830/12.%20mednarodni%20znanstveni%20sestane%20%22Inovativna%20u%C4%8Dna%20okolja%22%202016/.

Aplikacije za pouk. Inovativna pedagogika 1:1. Pridobljeno 23. 9. 2019, URL: <https://www.inovativna-sola.si/aplikacije-za-pouk/>.

Carretero, S.; Vuorikari, R.; Punie, Y., 2017. DigComp 2.1. Okvir digitalnih kompetenc za državljane. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 29. 9. 2019, URL: <https://www.zrss.si/pdf/digcomp-2-1-okvir-digitalnih-kompetenc.pdf>.

Classtools Fakebook home page. Pridobljeno 28. 9. 2019, URL: <https://www.classtools.net/FB/home-page>.

Daly, L., 2019. I Have My Students Create "Fakebook" Profiles for Historical Figures. Pridobljeno 23. 9. 2019, URL: <https://www.weareteachers.com/fakebook-lesson-plan/>.

Digitalne kompetence za učitelje - DigCompEdu. Inovativna pedagogika 1:1. Pridobljeno 23. 9. 2019, URL: <https://www.inovativna-sola.si/digitalne-kompetence-za-ucitelje-digcompedu/>.

Digitalne kompetence. Inovativna pedagogika 1:1. Pridobljeno 23. 9. 2019, URL: <https://www.inovativna-sola.si/digitalne-kompetence-za-drzavljanec/>.

Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. 2010. Brussels, European Commission. Pridobljeno 6. 10. 2019, URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.

Fakebook. Slovensko izobraževalno omrežje. Pridobljeno 23. 9. 2019, URL: <https://podpora.sio.si/fakebook/>.

Flogie, A.; Aberšek, B., 2015. Transdisciplinary approach of Science, Technology, Engineering and Mathematics education. Journal of Baltic science education 14(5): 779-790.

Glagoli po Bloomu. 2019. Inovativna pedagogika 1:1. Pridobljeno 23. 9. 2019, URL: <https://www.inovativna-sola.si/glagoli-po-bloomu/>.

Inovativna učna okolja. Inovativna pedagogika 1:1. Pridobljeno 23. 9. 2019, URL: <https://www.inovativna-sola.si/inovativna-ucna-okolja/>.

Jedrinovič, S. idr., 2018. Strokovna izhodišča za didaktično uporabo IKT na 9 študijskih področjih. Ljubljana, FMF UL. Pridobljeno 30. 9. 2019, URL: <http://naslokar.fmf.uni-lj.si/FMF/sidu.pdf>.

Kompetence 21. stoletja. Inovativna pedagogika 1:1. Pridobljeno 29. 9. 2019, URL: <https://www.inovativna-sola.si/pregled-digitalnih-kompetenc/>.

Pešakovič, D.; Flogie, A.; Aberšek, B., 2014. Development and evaluation of a competence-based teaching process for science and technology education. *Journal of Baltic science education*, 13 (5), 740-755.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2014. Ljubljana, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Pridobljeno: 28. 10. 2019, URL: www.fran.si.

Učni načrt za slovenščino v osnovni šoli. Posodobljen učni načrt za predmet slovenščina v osnovni šoli. 2018. Ljubljana, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 28. 9. 2019, URL: http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina.pdf.

Kratka predstavitev avtorice

Julija Flogie, prof. geografije in slovenskega jezika s književnostjo, je pomočnica ravnateljice na Osnovni šoli Rada Robiča Limbuš, Slovenija. Več kot dvajset let poučuje slovenščino in geografijo v osnovni šoli, zadnja štiri leta je tudi pomočnica ravnateljice. Sodelovala je pri vpeljevanju devetletke ter pri mnogih drugih projektih, vodila je študijske skupine, bila je mentorica učencem na različnih tekmovanjih in festivalih ter prireditvah na šoli in v kraju.

E-naslov: julija.flogie@guest.arnes.si

Priloga 1:

Navodila za samostojno delo s pomočjo učnega orodja Fakebook

- V iskalnik vpišite '**fakebook**' in kliknite na Fakebook ClassTools; oglejte si nekaj navodil.
- Kliknite na '**Name here**' in vpišite naslov svoje strani Fakebook (v naslov vključite France Prešeren, a naj ne bosta v naslovu le ime in priimek).
- Najprej vnesite pet »bla bla« sporočil pod **Add post**, da boste lahko prvič shranili.
- Določite **geslo** in si **povezavo (link) skopirajte v spletno učilnico**, tako imate vedno dostop do svojega Fakebooka.
- **Nato sproti shranjujte.**
- Spremenite naslovno **fotografijo**, predstavitevno fotografijo.
- Levo vključite čim več podatkov iz **življenjepisa** Franceta Prešerna.
- Desna stran je '**zid**'; v vrstico za besedilo vstavljajte besedilo, povezave do videoposnetkov Youtube (kopirajte povezavo), fotografije.
- Vsako objavo lahko urejate z '**Edit**'.
- Svoje objave **komentirajte** kot France Prešeren.
- Dodajte **prijatelje** (pobrsajte po Prešernovih prijateljih, sodobnikih, pesnike, ki so ustvarjali po Prešernovi smrti, lahko vključite, vendar tako, kot da se oni odzivajo na Prešernove objave, pesmi, te komentarje lahko komentirajo sodobniki, ne more pa jih France Prešeren).
- Lahko tudi **všečkate**.
- Vedno lahko kaj zbrisete, če želite kaj odstraniti ali popraviti.
- **Ko shranite in imate povezavo ter geslo, lahko do svoje Fakebook strani dostopa le vsak sam.**

Pomembno: 'Prešeren' je vsak sam in tudi vsi prijatelji, ki jih boste dodali, ste vi sami. Svoj Fakebook urejate, komentirate, všečkate le sami, postavljajte se v druge vloge, a morate brskati in poznati, s čim se kdo ukvarja.

V aplikaciji je desno zgoraj tudi Gallery, kjer si lahko ogledate nekaj izdelanih Fakebook strani.

Vzgoja za ljubezen do domovine in države na OŠ Ob Dravinji Slovenske Konjice

Education for the Love to the Homeland and Country at the
Primary School OŠ Ob Dravinji Slovenske Konjice

Katja Holobar

Povzetek

Vzgoja za ljubezen do domovine in države je proces, ki se v družini začne že ob rojstvu otroka. Vpliv družine je med najpomembnejšimi, k ljubezni do domovine pa veliko pripomore tudi vzgojno-izobraževalni sistem. V učnih načrtih posameznih predmetov za osnovne šole je v cilje vključena tudi domovinska in državlјanska vzgoja. K tem ciljem pa dodatno pripomorejo številni dnevi dejavnosti, projekti, proslave in natečaji, ki skozi šolski vsakdan oblikujejo učence, njihove starše in njihov odnos do domovine.

V prispevku predstavljamo aktivnosti v šolskem letu 2018/2019 na OŠ Ob Dravinji Slovenske Konjice, ki smo jih izvedli z namenom spodbujanja ljubezni do domovine in države ter izboljšanja poznavanja domovine, naših simbolov, navad, običajev, pomena aktivnega državlјanstva, demokracije in nacionalne zavesti.

Abstract

Education for the love of the homeland and the country is a process that begins in the family at child's birth. Although the influence of the family is one of the most important, the educational system greatly contributes to the feeling of love and devotion to the country. In Slovenia, the curricula of numerous primary school subjects include homeland and citizenship education. Numerous days of activities, projects, celebrations and competitions, which shape the pupils' and their parents' relationship to their homeland further add to these goals.

In this contribution, we present activities of one school year at the Primary School OŠ OB Dravinji in Slovenske Konjice. They have been carried out with the aim of promoting love for the homeland and the country, for improving the pupils' knowledge of the homeland, our symbols, customs, habits, as well as for understanding of the importance of active citizenship, democracy and national consciousness.

Ključne besede: aktivno državlјanstvo, ljubezen do domovine, nacionalna zavest, praktični primeri

Keywords: active citizenship, love for the homeland, national consciousness, practical examples

1 Uvod

Živimo v družbi, ki se hitro spreminja. Vsakodnevno se porajajo nove tehnologije, komunikacija je vse hitrejša, okolje se drastično spreminja. Svet postaja vse manjši, mladi veliko potujejo, se seznanjajo s tujimi kulturami, globalnimi trendi in pospešenim razvojem. V luči globalizacije se dogajajo korenite spremembe na političnem, gospodarskem in kulturnem področju. V tem hitrem načinu življenja se oblikujejo in vzgajajo mladi. Preplavljeni so z množico informacij in novosti, občasno tudi izgubljeni v svetu, ki se vrti z mnogo večjo hitrostjo, kot se je še nekaj let nazaj. Skozi tak način življenja se oblikuje tudi identiteta mladih, njihove vrednote, njihov odnos do lastne kulture, jezika, narodne pripadnosti in ljubezen do domovine.

»O vrednotah govorimo kot o osrednjih življenjskih idejah, ciljih in normativnih vodilih, ki so nam opora in razlogi za življenjski stil, življenjski potek, dejavnosti, odnose. Vrednote usmerjajo naše doživljanje, mišljenje in delovanje tako, da nam »priporočajo«, »narekujejo« ali »odsvetujejo«, kaj misliti, želeti, kako se odločati, izbirati, delovati.« (Ule, 2008, 177)

Na razvoj vrednot pri posamezniku vpliva družina, kjer se otrok prvič sreča z vrednotnim sistemom, in širše družbeno okolje, s katerim otrok prihaja v stik v šoli, drugih izobraževalnih ustanovah, v prostočasnih dejavnostih in preko medijev. Mladostnik lahko vrednote, s katerimi je v stiku, sprejme v celoti, lahko pa le deloma. (Furlan, 2003, 70)

Odnos vsakega Slovenca do slovenske države in slovenskega naroda se kaže kot rezultat vzgoje in izobraževanja različnih vzgojnih in izobraževalnih institucij. Naloga vsakega učitelja je, da poleg podajanja izobraževalnih vsebin učence vzgaja v smislu ozaveščanja in ponotranjenja različnih vrednot. Med njimi je pozitiven in spoštljiv odnos do doma, do domovine in države, kar ni le naloga posameznih učiteljev, temveč celotne šole (Čekada Zorn, 2014, 13).

Osnovnošolci preživijo velik del svojega življenja v vzgojno-izobraževalni ustanovi. Med drugim je poslanstvo učiteljev tudi to, da pri učencih gojijo državljanske in domovinske vrednote. V učnih načrtih posameznih predmetov so v cilje vključeni tudi zavedanje o lastni narodni pripadnosti, ljubezen do domovine, krepitev aktivnega državljanstva ipd. Učitelji zgodovine, domovinske in državljanske kulture ter etike se s formalnim učenjem teh ciljev srečujemo pri splošnem učnem procesu. Manj razumljeno in raziskano pa je neformalno vzgajanje in spodbujanje k domovinskim vrednotam skozi projekte, natečaje in dejavnosti, ki na šolah potekajo vzporedno s formalnim načinom poučevanja. Poudariti je potrebno, da se aktivni državljani ne rodimo, ampak smo skozi življenje s strani različnih družbenih skupin tako vzgajani in izobraženi. Biti aktiven državljan pomeni prevzeti odgovornost za svojo prihodnost.

V prispevku na primeru šolskega leta 2018/2019 na OŠ Ob Dravinji predstavimo nekaj primerov spodbujanja k aktivnemu državljanstvu in zavedanju lastnih korenin ter k ljubezni do domovine. Izpostavljam tiste aktivnosti, ki so potekale izven klasičnih ur pouka in smo jih izvedli v obliki literarnih in likovnih natečajev, dni dejavnosti in ostalih projektov, ki so namenjeni učencem od prvega do devetega razreda. Pri tem izpostavljam naš osrednji projekt Rojstvo, ki bo v letošnjem šolskem letu praznoval dvajseto obletnico.

2 Praktični primeri na OŠ Ob Dravinji

2.1 Literarni in likovni natečaji

2.1.1 Festival lepopisja

Učenci naše šole so tako kot vsa leta poprej tudi v septembru 2018 sodelovali na Festivalu lepopisja, ki ga organizira Občina Slovenske Konjice, da bi v dobi modernih tehnologij in računalništva otroke spodbujala k lepi, na roke napisani pisavi na izbrano temo. Na natečaju lahko sodelujejo osnovne šole iz vse Slovenije, najlepše izpisani in vsebinsko bogati lepopisi pa so nagrajeni. Dela so razstavljena v protokolarnih prostorih Žičke kartuzije, kjer so pred nekaj stoletji nastajali znani žički rokopisi. V šolskem letu 2018/2019 so organizatorji sklenili vsebino natečaja posvetiti Evropskemu letu kulturne dediščine. Naslovna tema festivala je bila Lepota kartuzijanske pisave. Od otrok je zahtevala tehten premislek, razmišljanja otrok so bila vsebinsko dodelana in lepo napisana, zato smo še toliko bolj ponosni, da se lahko pohvalimo s kar petimi nagrajenci, ki so na zaključni prireditvi v Žički kartuziji prejeli priznanja in nagrade.

Vsi učenci, ki so sodelovali in svoj čas namenili ustvarjanju lepih, samostojnih, na roke spisanih izdelkov z osebno noto in sporočilno vrednostjo, so skozi svoj trud in delo izkazali spoštovanje do slovenskega jezika, kulture in domovine. Vse stvaritve naših učencev so bile nato postavljene na ogled tudi v avli naše šole.

2.1.2 Mednarodni natečaj *Dom* in natečaj *Triglav, moj dom*

Učenci od 6. do 9. razreda so v oktobru 2018 na likovnem in literarnem področju ustvarjali na temo Dom. Likovno so se izražali ter pisali pesmi in spise ter razmišljali, kaj jim pomeni dom v ožjem pomenu (družina, odnosi, kraj bivanja, prostor, kjer najdejo srečo, mir in varnost). Svoje razmišljanje so razširili tudi na Slovenijo, na njeno zgodovino, na naravna in kulturna bogastva, na Triglav in jezik. Nekateri so kot svoj dom omenjali prostor, kjer živimo in v miru sprejemamo drugačnost. Vsem izdelkom pa je bilo skupno spoznanje, da se v varno zavetje, ki ga imenujemo dom, vedno radi vračamo.

Likovne in literarne izdelke smo poslali na mednarodni natečaj Dom OŠ Frana Albrehta Kamnik. Izmed številnih prispevkov sta na mednarodnem natečaju postali zmagovalni pesmi naših dveh učenk. Na natečaju *Triglav, moj dom* sta s svojima likovnima prispevkoma žirijo prepričali dve devetošolki, z literarnim prispevkom pa si je priznanje pridobil tudi šestošolec naše šole.

2.1.3 *Gasilci, na pomoč!*

V šolskem letu 2018/2019 je gasilstvo na Slovenskem praznovalo častitljivih 150 let obstoja. Ob tej priložnosti je Gasilska zveza Slovenije v sodelovanju z Osnovno šolo Metlika in Prostovoljnimi gasilskim društvom Metlika razpisala likovni in literarni natečaj z naslovom *Gasilci, na pomoč!* Za slednjega so zavzeto ustvarjali tudi učenci naše šole, tako da smo nanj poslali dvaindvajset del. Tudi tokrat so bili naši učenci za svoj trud in izkazano skrb za varovanje doma in bližnje okolice nagrajeni s priznanji in praktičnimi nagradami.

Sodelovali smo še na različnih drugih likovnih in literarnih tečajih, kot so Moja rodna domovina, Evropa v šoli, Moja domovina – Moja občina, ali te poznam idr.

2.2 Praznovanje pomembnih državnih praznikov

Prešernov dan oziroma slovenski kulturni praznik poznajo in prepoznajo že naši prvošolci, saj v čast našemu največjemu pesniku vsako leto pripravimo prireditev oziroma proslavo. Posebnost naše šole je, da jo na ravni šole po krožnem sistemu vsako leto organizira po ena triada. Tako imajo priložnost v času osnovnega šolanja vsi učenci predstaviti svoje občutenje Prešerna, njegove poezije, narodnobuditeljskih misli in hvalospevov naši deželi. Vsak prispeva po svojih močeh in po svojem videnju. Ne glede na starost pa je vsem skupno spodbujanje domoljubja. Učenci pri intenzivnih pripravah na proslavo razmišljajo o svoji domovini, pomenu slovenskega jezika za obstoj naroda, svoji domovini izrazijo spoštovanje, hkrati pa se urijo v retoriki in javnem nastopanju.

Od osamosvojitve Slovenije dalje s prireditvami praznujemo tudi dva največja državna praznika: dan samostojnosti in enotnosti ter dan državnosti. Pri prav vseh proslavah državnih praznikov na šoli izobesimo slovensko zastavo in prireditev začnemo s slovensko himno, Zdravljico. Učenci se ob mentorstvu učiteljev na posamezno prireditev pripravljajo s pisanjem pesmi, črtic, veznega besedila, z deklamiranjem, dramatizacijami, s pripravljanjem pevskih in plesnih točk, z izdelovanjem scene ipd. S sodelovanjem na prireditvah gojijo spoštovanje do domovine, oblikujejo lastno narodnostno identiteto, razmišljajo in poglobljajo znanje o slovenski zgodovini, njeni kulturi in razvoju države. S tem krepijo pomembne kompetence, med njimi tudi aktivno državljanstvo.

Ostale pomembne praznike, obeležja in obletnice praznujemo s programom, ki ga pripravijo učenci, in ga predstavijo v oddajah na šolskem radiu.

2.2.1 *Projekt Rojstvo*

Kot primer dobre prakse navajamo naš osrednji in najbolj prepoznaven projekt Rojstvo, ki ga pripravljamo vsi učenci in učitelji naše šole. Letos bomo praznovali okrogli – dvajseti jubilej. Projekt izvajamo od septembra dalje, marca pa ga zaključimo z literarno-glasbeno prireditvijo. Vsako leto na začetku šolskega leta izberemo naslov Rojstva, ki nam je vodilo in pomoč pri nadaljnjem ustvarjanju in poglobljanju teme. Lansko leto smo izbrali naslov Hodim po zemlji naši. Skozi likovno, literarno, plesno in glasbeno ustvarjanje so otroci spoznavali Slovenijo v geografskem, zgodovinskem in kulturnem bistvu. Vrhunec projekta je prireditev, na katero povabimo tudi starše ter druge goste, da jim pokažemo naše prizadevno delo. Na lanskoletni prireditvi je med nastopajočimi sodelovalo okoli 270 učencev naše šole, projekt Rojstvo pa je zajemal tudi izdajo literarno-likovnega zbornika, v katerem smo objavili dela naših učencev. Natisnili smo ga v 400 izvodih. Na dogodek smo se pričeli pripravljati že v septembru. Takrat smo si razdelili vloge oziroma obveznosti. Ko smo imeli rdečo nit projekta ter pogloblitveno idejo odsrke izvedbe, smo uskladili naše točke ter iz raznovrstnih točk – od glasbe, petja, do plesa, skečev, smešnih prizorov do deklamacij – oblikovali prireditev v celoto.

Rdeča nit prireditve je bila popotovanje moža iz Slovenskih Konjic, ki ga je žena 'nagnala' na pot po Sloveniji, ker je povsem pozabil na svoje korenine in je v svojih vrednotah pred Slovenijo postavil tujino. Njegovo pot smo pričeli v Murski Soboti, nadaljevali skozi Maribor, Rogatec, Ljubljano, Belo krajino, se ustavili v Piranu, nato pa krenili na Gorenjsko, se veselili športnih dosežkov v Planici, občudovali Triglavska jezera in se na koncu vzpeli na Triglav. Dobesedno smo »Hodili po zemlji naši« in pri tem spoznavali, koliko lepot ima naša dežela. Z ustvarjanjem so otroci krepili ponos na naše naravne lepote, slovenski jezik (tudi na narečja), običaje, kulinariko, naravno

in kulturno dediščino, ljudi idr. Prireditvev je tudi v gledalcih zbudjala domoljubna čustva, saj je bilo v nabito polni dvorani čutiti zelo pozitivno energijo, ponos in ljubezen do domovine.

Slika 1: Uprizoritev navijanja v Planici - na prireditvi Rojstvo. Foto: arhiv OŠ Ob Dravinji Slovenske Konjice.

Po prireditvi smo starše povabili še v avlo šole, kjer smo pripravili razstavo likovnih del učencev, ki so nastala v projektu. V okviru projekta Rojstvo smo gostili tudi književna ustvarjalca Matjaža Pikala in ilustratorja Uroša Hrovata. Oba sta nas s svojima nastopoma navdušila.

Ob zaključku projekta so nas konec marca obiskali še člani Garde Slovenske vojske in prikazali svojo dejavnost. Njihov poveljnik, major Marko Hlastec, je za tretjo triado pripravil domoljubno predavanje o domovini ter o pomembnih osebnostih iz Slovenskih Konjic in njene okolice. V avli šole pa so nam pripravili še vodeno razstavo o osamosvojitvi Slovenije in desetdnevni vojni za Slovenijo. S tem smo zaokrožili naš projekt in svoje misli usmerili že na praznovanje okrogle, 20-letnice v letošnjem šolskem letu. Naslov letošnje teme je že izbran in se glasi Ko legende zaživijo. Prepričani smo, da bomo tudi v letošnjem šolskem letu spodbudili učence k ustvarjanju in spodbujali domoljubje do naše države.

Pri vprašanju, kaj jim pomeni beseda 'domovina', so največkrat omenjali svoj dom, družino, bližino, kraj, kjer živijo, se veselijo.

3 Analiza anketnega vprašalnika

V nadaljevanju nas je zanimalo, ali je naše prizadevanje obrodilo rezultate, koliko se naši učenci – osmošolci – zavedajo narodne identitete, jo gojijo in aktivno udeležujejo, katerim vrednotam dajejo v življenju prednost, kaj jim pomeni domovina in kako pomembna se jim v tej luči zdi njihova prihodnost. V ta namen smo v septembru 2019 med devetinpetdesetimi osmošolci izvedli ankete, s katerimi smo opravili posnetek trenutnega stanja vrednot, narodne pripadnosti in aktivnega državljanstva na naši osnovni šoli. Anketo, ki je vsebovala osem vprašanj, je rešilo sedemindvajset

deklet in dvaintrideset fantov. Rezultate in ugotovitve te ankete povzemamo v nadaljevanju članka.

Najprej smo pri osmošolcih preverili njihovo lestvico vrednot, torej katerim vrednotam dajejo prednost. Pričakovali smo, da bodo na prva tri mesta postavljali prijateljstvo, ljubezen ter nadaljnje izobraževanje, kar so potrdili tudi rezultati ankete. Delovanje in prihodnost države so v povprečju postavili na sredino vrednostne lestvice, pred zabavo, prostim časom in zaposlitvijo. Dvaindvajset učencev je delovanje in prihodnost države uvrstilo na prva tri mesta.

Pri vprašanju, kaj jim pomeni beseda 'domovina', so največkrat omenjali svoj dom, družino, bližino, kraj, kjer živijo, se veselijo. Slovenijo večina učencev razume kot dom v širšem pomenu besede ter državo, kjer se počutijo varne.

Izkazalo se je, da večina osmošolcev pozna državne simbole, saj je kar 95 % otrok navajalo državni grb, slovensko zastavo in slovensko himno Zdravljico. Poleg teh treh simbolov so omenjali še našo najvišjo goro Triglav, Bled, državne praznike, človeško ribico in drugo.

Na vprašanje, kako izražajo pripadnost svoji domovini, so največkrat odgovorili, da varujejo in skrbijo za čisto okolje, slaba polovica jih je odgovorila, da spoštujejo slovenski jezik, slovensko državo in njene državljane ter da navijajo in podpirajo slovenske športnike. Četrtnina podpira državo tako, da praznujejo državne praznike in ob tem izobešajo slovensko zastavo in zapojejo himno, nekateri pa so dodali še, da upoštevajo pravila in zakone ter spremljajo dogajanje v državi.

80 % vprašanih osmošolcev se je že udeležilo kakšnega prostovoljnega dela ali prostovoljne akcije. Med njimi so največkrat navajali čistilne akcije za lepše okolje, zbiranje zamaškov, oblačil, igrač, skoraj polovica jih je sodelovala pri dobrodelni akciji Rdečega križa, Drobotnica, 15 % pa jih je prostovoljno pomagalo starejšim ljudem ali sošolcem, ki so potrebovali učno pomoč.

Nazadnje smo jih pozvali, da napišejo sporočilo svoji domovini, kaj ji želijo v prihodnje, saj je s prihodnostjo domovine povezana tudi njihova prihodnost. Navajamo nekaj njihovih razmišljanj:

Upam in želim, da bo Slovenija ostala svobodna, naj se njen jezik in kultura ohranjata še naprej.

- Želim, da bi se onesnaževanje okolja zmanjšalo in da bi bila Slovenija ena najbolj okoljevarstvenih držav na svetu.
- Upam in želim, da bo Slovenija ostala svobodna, naj se njen jezik in kultura ohranjata še naprej.
- Svoji domovini želim veliko športnih dosežkov, uspešno gospodarstvo in veliko možnosti za zaposlitev.
- V prihodnje želim čim manj onesnaženosti, da se ohranijo tradicionalne jedi, običaji, navade in lepota Slovenije.
- Želim si, da bi bila Slovenija čista, da ne bi prevladali tujci, da bi ostala neodvisna in samostojna država, da bi ohranjali demokracijo in da ne bi bili v sporu z nobeno drugo državo. Ne želim, da bi v Sloveniji prevladala hitra in uvožena hrana, saj imamo veliko kmetij, ki pridelujejo zdravo in dobro hrano. Želim si, da bi postavili veliko vetrnic za pridobivanje električne energije, da bi varčno ravnali z vodo, da tovarne ne bi onesnaževale okolja. Super bi bilo, če državljani ne bi bili preveliki potrošniki, da bi poslanci znali razumno in dobro voditi državo, da bi živeli v miru in blaginji.

- Želim, da bi se čim več ljudi zavedalo, da živimo v prečudoviti državi.

Na podlagi rezultatov ankete ugotavljamo, da sta pri osmošolcih delovanje in prihodnost naše države relativno visoko na lestvici vrednot, da dobro poznajo državne simbole in da se zavedajo pomena vloge aktivnega državljana. Večina vprašanih se je vsaj enkrat v življenju udeležila prostovoljnih akcij za izboljšanje njihovega okolja in družbe. Slaba polovica vprašanih meni, da izražajo svojo pripadnost domovini preko spoštovanja slovenskega jezika in dosežkov sodržavljanov, pri izražanju pripadnosti domovini se jim zdi uporaba državnih simbolov manj pomembna.

4 Zaključek

Ocenjujemo, da številni dnevi dejavnosti, projekti, proslave in natečaji na naši šoli bistveno pripomorejo k oblikovanju nacionalne identitete naših učencev, da se krepi njihova ljubezen do domovine in države, da se učenci dobro zavedajo vloge aktivnega državljana, da dobro poznajo državne simbole, da pa se jim uporaba le-teh ne zdi toliko pomembna, kar ostaja ena izmed prednostnih nalog naše šole za v prihodnje.

5 Viri in literatura

Čekada Zorn, Š., 2014. Vloga učitelja pri praznovanju državnih praznikov. Zakaj in kako praznovati v šoli? Priročnik za učitelje osnovnih šol. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.

Furlan, M., 2003. Vrednote mladostnikov iz »slovenskega kulturnega prostora«. Psihološka obzorja, 12/2, str. 65–83. Pridobljeno 31. 8. 2019, URL: http://psiholoska-obzorja.si/arhiv_clanki/2003_2/furlan.pdf.

Ule, M., 2008. Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja, Knjižna zbirka Psihologija vsakdanjega življenja. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

Kratka predstavitev avtorice

Katja Holobar, univ. prof. sociologije in zgodovine, je učiteljica zgodovine ter domovinske in državljanske kulture in etike na Osnovni šoli Ob Dravinji Slovenske Konjice, Slovenija. Ima dvajset let izkušenj s poučevanjem, petnajst let je vodila šolsko skupnost, ima izkušnje z organizacijo šolskih, regijskih in medobčinskih otroških parlamentov, številnih prireditev, tekmovanj in dni dejavnosti na šoli. Deset let je bila radijska voditeljica ba Radiu Rogla.

E-naslov: katja.holobar@obdravinji.si

Mednarodna likovna kolonija mladih na Osnovni šoli Vuzenica

International Art Colony in Primary School Vuzenica

dr. Mojca Hrastelj Brelih

Povzetek

Začetki likovne kolonije segajo v davno leto 1970. Likovne kolonije se udeležujejo Slovenci, ki živijo za mejo matične domovine, torej mladi ustvarjalci in mentorji s Koroške, Tržaškega, Porabja ter učenci Osnovne šole Vuzenica. Ob dvajsetem jubileju se je porodila ideja o njenem kroženju po deželah, od koder so prihajali gostje. Vsake štiri leta pa se je likovna kolonija ponovno vračala v Vuzenico, tudi lani, ko je potekala na Osnovni šoli Vuzenica že 48. likovna kolonija, prav tako pa se bo ponovno odvijala v Vuzenici naslednje leto, ob njeni 50. obletnici. Likovna kolonija in druženje mladih v krogu Vuzenica-Koroška-Tržaško-Porabje je postalo tradicija, ki je veliko več kot le kratkotrajno poletno druženje in preizkušanje likovnih sposobnosti. V vseh teh letih so se stkale mnoge prijateljske in trajne vezi, nastala so mnoga likovna dela in kar je najvažnejše – okrepilo in uresničilo se je spoznanje, da je slovenski kulturni prostor širši od naših državnih meja ter da je v tem prostoru dovolj možnosti za skupno ustvarjanje mladih. Ob tem se krepi pomen domovine, slovenstva, našega naroda.

218

Abstract

The beginnings of the art colony go back to the year 1970. The art colony is attended by Slovenians who live on the border of their homeland, namely young artists and mentors from Carinthia, Trieste, the Porabje region, and students from Primary School Vuzenica. On the twentieth anniversary there arose an idea about having the art colony in the countries where the guests came from. Every four years the art colony came back to Vuzenica, as did also last year, when the 48th art colony took place in Primary School Vuzenica, and it will also take place there next year on its 50th anniversary. The art colony and socializing with young people from the connection Vuzenica-Carinthia-Trieste-the Porabje Region has become a part of tradition that means much more than just a summer get-together and testing artistic abilities. In all these years there have been many bridges between people built, a lot of art works have been made and what is most important – people have realized that Slovenian cultural space is wider than our national borders and that there are enough possibilities for young people to create together. With this we are strengthening the meaning of homeland, being Slovenian, our nation.

Ključne besede: kulturna dediščina, likovna kolonija, slovenski jezik, zamejski Slovenci

Keywords: cultural heritage, art colony, Slovenian language, Slovenians in the neighbouring countries

1 Uvod

Mednarodna, sprva koroška, likovna kolonija mladih je edina do danes ohranjena oblika sodelovanja med osrednjim slovenskim kulturnim prostorom in prostori, ki se razprostirajo v treh sosednjih državah: v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Leta 1970, ko je bila v Vuzenici prva likovna kolonija, je ta »predvsem udeležala zamisli o kulturnem ustvarjanju mladih z namenom preseganja političnih in administrativnih meja. Pri tovrstnem čezmejnem sodelovanju mladih ne moremo govoriti le o likovnem ustvarjanju, ob tem so prav tako pomembni tudi vzgojno-izobraževalni cilji, predvsem utrjevanje znanja slovenskega jezika ter medsebojno druženje in spoznavanje krajev, kjer zunaj Republike Slovenije živijo Slovenci. Prvotnim organizatorjem, Osnovni šoli Vuzenica in Zvezi kulturnih organizacij Slovenije, Kulturni skupnosti Radlje ob Dravi in Slovenski prosvetni zvezi iz Celovca, se je leta 1982 priključila Zveza Slovencev na Madžarskem, leta 1988 pa Zveza slovenskih kulturnih društev iz Trsta. Po dvajsetih letih, leta 1990, so se namreč organizatorji odločili, da se bo kolonija vsako leto selila v enega od krajev, od koder prihajajo udeleženci. Likovna kolonija se torej od leta 1990 izmenično izvaja v Avstriji, Italiji, Sloveniji in na Madžarskem.« (49 ustvarjalnih let povezovanja, 2019)

Zamejski otroci dobijo stik z matično domovino, ljudmi, s slovensko besedo in pesmijo, da matično domovino spoznajo, jo vzljubijo in jim postane domača. Naši učenci pa spoznajo življenje Slovencev izven meja Slovenije, spoznajo pomen kulturne dediščine in ozaveščajo svojo pripadnost narodu.

2 Začetki Mednarodne likovne kolonije mladih

219

Ustanovitev kolonije sega v leto 1970, ko je g. Lojze Gobec, takratni ravnatelj Osnovne šole Vuzenica, skupaj s tedanjim likovnim pedagogom, g. Štefanom Kresnikom, dala pobudo zanjo. Učencem sta želela koristno dopolniti njihov prosti čas med počitnicami. K sodelovanju sta povabila tudi rojake iz sosednje Avstrije, slovensko govorečo manjšino s Koroške. (Kresnik in Gobec, 2010)

Slika 1: Štefan Kresnik in Lojze Gobec.
Foto: arhiv Atelje Kresnik

»To pa ne čisto brez vzroka. Na študijski konferenci ravnateljev šol koroške regije nam je prav v tistem času g. dr. Franci Zwitter predstavil zelo zaostrene odnose nemško-nacionalističnih sil do slovensko govorečega dela prebivalstva na Koroškem. Posebna ostrina teh odnosov je bila usmerjena na mlade. Agresijo nad slovensko govorečo mladino je bilo občutiti na vsakem koraku.« (n. d., 12)

Tudi razmere med Avstrijo in Jugoslavijo so bile močno zaostrene, a za uresničitev ideje projekta se je bilo potrebno povezati z rojaki na drugi strani meje, kar pa je prineslo težave in nadzor državnih organov. Vendarle se je idejna zasnova nadaljevala, ob tem pa je bilo potrebno priskrbeti gostitelje za 30 otrok, saj naj bi otroci od drugod v

času likovne kolonije bivali pri družinah otrok, ki so bili prijavljeni v kolonijo in živeli v kraju, kjer se je v tistem letu odvijala likovna kolonija. (n. d.)

Prvo kolonijo so izvedli med šolskimi počitnicami leta 1970. Pri starših otrok iz sosednje Avstrije je bilo sprva opaziti nezaupanje, vendar so skozi potek kolonije uvideli prijeten vpliv druženja in dela otrok v likovnih delavnicah. (n. d.)

Že pri drugi koloniji leta 1972 so se zopet pojavili problemi sodelovanja obeh držav. Za nadaljevanje kolonije se je bil g. Gobec primoram obrniti na Slovensko prosvetno zvezo (SPZ) Celovec, ki je bila takrat uradno pristojna družbena organizacija, primerna za takšen dogovor. Želje gospoda Gobca je kmalu uslišal tedanji podpredsednik SPZ, g. Tomaž Ogris, »ki je doumel vsestransko pedagoško vrednost predlaganega sodelovanja. Njegov predlog pa je potrdil še g. Hanzi Weiss, predsednik SPZ. Sklenjen dogovor drži še danes kot najčvrstejša pogodba.« (n. d., 14).

»Od leta 1972 je kolonija vključena v program SPZ v Celovcu, Zveze kulturnih organizacij Slovenije, danes Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, in Ministrstva za šolstvo in šport RS, od leta 1982 v program Zveze Slovencev na Madžarskem in od leta 1988 v program Zveze slovenskih kulturnih društev v Trstu, hkrati pa seveda vseskozi tudi v program življenja in dela osnovne šole Vuzenica.« (n. d., 15)

Tako je kolonija imela vse pogoje za delovanje v naslednjih letih. 20 let je potekala v Vuzenici, kasneje pa se je porodila ideja o tem, da bi kolonijo približali vsem sodelujočim učencem na način, da bi le-ta potekala tudi pri naših gostih iz Avstrije, Italije in z Madžarske. Tako so leta 1991 sklenili, da začne kolonija krožiti po vseh štirih sodelujočih državah (n. d.). Skozi začetna obdobja in do 23. kolonije je imel vlogo vodenja ravnatelj Osnovne šole Vuzenica, g. Lojze Gobec, nato pa je vodenje šole in s tem tudi kolonije prevzel g. Miran Kus.

2.1 Vodja kolonije

Skozi zgodovino kolonije so se na Osnovni šoli Vuzenica menjali štiri vodje, in sicer od leta 1970 do 1993 je kolonijo vodil g. Lojze Gobec, nato je vodenje med letoma 1994 in 2014 prevzel njegov naslednik g. Miran Kus, med letoma 2015 in 2017 takratna ravnateljica ga. Marjeta Bokan, trenutno pa mesto ravnateljice in vodje kolonije zaseda dr. Mojca Hrastelj Brelih.

Delo vodje takšnega projekta vsebuje tako stroškovni kot strokovni del, ki sta med seboj povezana. Vsebina projekta mora biti prilagojena količini finančnih sredstev, zato je pomembno, da se najprej sestavi koncept dogajanja, pri čemer se mora vodja vselej posvetovati z mentorji. Izvedba projekta zahteva določen material, potrebno je določiti prostore, kjer bodo delavnice potekale, ter tudi vrste aktivnosti, ki se bodo v delavnicah izvajale. Poleg dopoldanskih likovnih delavnic mora vodja kolonije poskrbeti za organizacijo popoldanskih dejavnosti, kot so spoznavanje bližnje in daljne okolice, druženje, ogled znamenitosti in športne aktivnosti. Ob tem pa je potrebno organizirati prevoze, spremljevalce, vstopnine, prehrano, ekskurzije pa morajo potekati po veljavnih pedagoških in varnostnih standardih.

Likovne kolonije v vsaki državi potekajo svojevrstno in so prilagojene organizaciji v posamezni državi. V Vuzenici vsa leta strokovni delavci delajo prostovoljno oziroma za manjšo nagrado. Likovna kolonija se vsako leto sofinancira iz občinskega proračuna v Vuzenici ter proračuna Osnovne šole Vuzenica. V letu, ko likovna kolonija poteka v Vuzenici, se poskušajo najti tudi

sponzorji, ki bi bili pripravljeni sofinancirati ali materialno pomagati koloniji. Stroške za spremljevalce iz drugih držav pokrijejo njihove zveze in društva. Za vse tuje udeležence in spremljevalce je potrebno priskrbeti bivališča za celoten potek likovne kolonije. V preteklih kolonijah so le-ti bivali pri družinah otrok udeležencev kolonije, v zadnji, 48. likovni koloniji, ki je potekala v letu 2018, pa so se pri tem pojavile težave. Tako je zasebnica, ga. Ana Viher, mama ene izmed udeleženk likovne kolonije in učenke Osnovne šole Vuzenica, ponudila apartmaje, v katerih so bivali vsi tuji udeleženci. Strokovni delavci, ki sodelujejo v likovni koloniji kot mentorji, so večinoma profesorji likovne umetnosti, mesto spremljevalcev pa zasedajo učitelji, zaposleni na Osnovni šoli Vuzenica.

2.2 Mentor

V koloniji mora mentor doseči, da se skušajo mladi v enem tednu čim bolj intenzivno izraziti v svojem likovnem ustvarjanju. Glavna naloga mentorja je, da predstavi aktivnost v delavnici ter da svetuje in spodbuja mlade pri njihovem delu. Mentorji poskušajo pri delavnicah uporabiti predvsem tehnike in materiale, ki jih mladi nimajo možnosti spoznati pri rednem pouku, ob tem pa se morajo držati finančnega okvirja, ki je na razpolago za likovno kolonijo. Nekatere delavnice potekajo v šolskih prostorih, nekatere pa v bližnji okolici šole.

Mentor z izbiro delavnic z različnimi tehnikami koristno dopolnjuje učenčev prosti čas med počitnicami, pri snovanju likovnih delavnic pa morajo mentorji, kljub temu da ne gre za obvezni pouk, upoštevati določena pravila, ki veljajo za vzgojno-izobraževalni proces. Pomembno je, da mentor upošteva aktivnost posameznika, izhaja iz interesov udeležencev, upoštevati pa mora tudi načelo individualizacije, s

Slika 2: Mentor Štefan Kresnik. Foto: arhiv Atelje Kresnik.

čimer se upošteva otrokove posebnosti, zmogljivosti, razvojne sposobnosti, motoriko ipd. (Duh, Zupančič, 2009) Prav individualizacija je upoštevana v različnih kolonijah, saj se mentorji lahko zaradi manjše skupine udeležencev z nasveti in navodili bolj posvetijo vsakemu posamezniku. Ob tem se udeleženci seznanijo z okoljem, tehnikami dela, znanimi likovnimi deli.

3 Pomen Mednarodne likovne kolonije mladih

3.1 Nadgradnja pouka likovne umetnosti

Likovna kolonija in likovna umetnost imata v osnovni šoli podoben namen. Učni načrt likovne umetnosti za osnovne šole namreč pravi: »Temeljna naloga likovne vzgoje je razvoj učenčeve likovne zmožnosti (kompetence), ki izhaja iz razumevanja vizualnega (naravnega, osebnega, družbenega in kulturnega) prostora in se izrazi v aktivnem preoblikovanju tega prostora v likovni prostor. Razvija zmožnost vrednotenja likovne in vizualne kulture. Predmet temelji na odkrivanju in spodbujanju učenčeve ustvarjalnosti, inovativnosti, likovne občutljivosti, sposobnosti opazovanja in presojanja. Goji nadaljevanje in usmerjanje spontanega otroškega likovnega raziskovanja sveta, odkriva posebnosti likovnega izražanja ter njegovo spopolnjevanje in poglobljanje posluha tako za likovna dela umetnikov kakor tudi uporabnih predmetov in likovne problematike v okolju.« (Učni načrt, 2011, 4)

Delavnice z različnimi likovnimi tehnikami v času likovne kolonije so zasnovane na enako kvalitetnem vzgojno-izobraževalnem nivoju kot pouk, udeležencem pa dopuščajo več svobode, eksperimentiranja in igrivosti.

3.2 Koristnost delavnic

V okviru likovne kolonije potekajo raznovrstne delavnice, ki vsebujejo različne vrste likovnih tehnik. Tako udeleženci spoznavajo likovne prvine, se naučijo kombinirati barve, jih mešati med seboj in uporabljati barvne kontraste. S spoznavanjem barv in njihovih značilnosti pridobivajo izkušnje, ki jih bodo morda potrebovali kot grafični oblikovalci, tiskarji, pleskarji. Spet v drugih delavnicah, kjer izdelujejo skulpture ali stavbe iz različnih materialov, razvijejo prostorski čut, ki ga bodo potrebovali pri poklicih, kot so arhitekt, mizar, gradbinec. Gorjup (1999) poudarja pozitiven vpliv likovne aktivnosti tudi na ostala področja, ki z likovnostjo na videz nimajo nič skupnega, in uporabi pojem »kreativna osebnost«, ki je po njegovem mnenju zaradi kombinatoričnih potencialov na likovnem področju sposobna reševati najtežje probleme na drugih področjih.

V naslednjih letih bo v dogovoru s sodelujočimi državami likovna kolonija šla tudi v smer umetnosti, ki nam ponuja izdelke za vsakdanjo splošno rabo, kot so razni okraski, modni dodatki, nakit, krašenje predmetov.

3.3 Vpliv na slovenske manjšine

Današnja država Republika Slovenija, ki je del Evropske unije, ima z vsemi okoliškimi državami dobre odnose. Vedno pa ni bilo tako. Ob ustanovitvi likovne kolonije v tedanji Jugoslaviji leta 1970 je v ospredje prišel tudi družbeni cilj tega projekta. Slovenska manjšina v Avstriji je bila v takratnem obdobju močno zanemarjena, raba slovenskega jezika je bila ponekod celo prepovedana. V mladostniških letih pa lahko zaničevanje človeka pusti nepopravljive posledice. To sta v tistem času opazila ustanovitelja likovne kolonije, g. Lojze Gobec in tedanji likovni pedagog g. Štefan Kresnik, ter z ustanovitvijo Koroške likovne kolonije mladih Vuzenica priskočila na pomoč rojakom v sosednji Avstriji in slovenskemu jeziku izven meja. (Kresnik in Gobec, 2010)

V vseh teh letih so se odnosi med državami spremenili na boljše, države celo same spodbujajo

medsebojno sodelovanje. Mednarodna likovna kolonija mladih po teh letih še vedno deluje na podoben način, s tem da sta se sosednji Avstriji priključili v projekt še sosednji Madžarska in Italija. Sodelujoči skozi teden druženja preko zabave, učenja in ustvarjanja spoznavajo svoj materni jezik, kulturo, ljudi in njihove navade. Udeleženci so namreč učenci slovensko govorečih družin iz zamejstva, ki v krogu družine gojijo slovenski jezik, se pa tudi zgodi, da je za nekoga lahko kolonija tudi prvi stik s tujim jezikom.

Skozi popoldanske aktivnosti, ki jih ponuja likovna kolonija, udeleženci poleg jezika spoznavajo tudi kulturno dediščino gostujoče države, ki je tesno povezana s slovenstvom, organizirajo se

namreč izleti po pokrajinskih znamenitostih, obiski muzejev in spoznavanje starih običajev.

Likovna kolonija tako ohranja vezi, jezik in kulturo med pripadniki slovenskega naroda, ki prihajajo iz geografsko različnih področij in držav.

4 49. Mednarodna likovna kolonija mladih

Letos je potekala že 49. Mednarodna likovna kolonija mladih, tokrat v madžarskem mestu Monošter. Kolonije se je udeležilo 15 učencev osnovnih šol iz Madžarske, Italije, Avstrije in Slovenije, ki so pet dni skupaj ustvarjali pod mentorstvom akademske oblikovalke Ajde Tomazin in akademske slikarke Anje Fabiani.

Luka Oman, profesor likovne umetnosti in spremljevalec učenk Osnovne šole Vuzenica, je mnenja, da so učenci zamejskih manjšin z Madžarske, iz Avstrije in Italije že na prvi delavnici navezali stike z učenkami iz Vuzenice. Preko telesnih gibov in kretenj so ustvarili skupinsko risbo, kjer so na izviren način istočasno spoznali abstraktno umetnost. Delavnico je vodila akademska oblikovalka Ajda Tomazin. Na drugi delavnici so učenci pod vodstvom akademske slikarke Anje Fabiani uporabljali tehniko šivanja, ki je pri rednem pouku likovne umetnosti redkeje prisotna.

Po delavnicah in po kosilu so se učenci skupaj z mentoricama in spremljevalci udeležili številnih aktivnosti, ki so jih pripravili velikodušni in gostoljubni gostitelji z Madžarske. Po pripovedovanju udeleženke Gaje Luršak so učenci med seboj ves teden komunicirali v slovenskem jeziku, kar jim je olajšalo druženje v prostem času. Pri vodenih ogledih, katere so jim pripravili madžarski gostitelji, pa so učenci spoznali slovensko Porabje, kulturo, kulinariko, način življenja in stare običaje tamkajšnjih prebivalcev. Ogledali so si Muzej Avgusta Pavla v Monoštru, monoštrsko tržnico in vasi v slovenskem Porabju (območje, kjer živijo Slovenci na Madžarskem) ter spominsko hišo na Gornjem Seniku. Obiskali so tudi doživljajski park Csodaszarvas, kjer so si lahko od blizu ogledali tamkajšnje živali, se zabavali na igralih, streljali z lokom in skupaj z žabicami hladili v reki Rabi. Gostitelji so udeležencem dvakrat omogočili kopanje in sprostitvev v Termah Monošter. Vsak

večer so po dolgem dnevu in obilnih večerjah najbolj vztrajni ustvarjali še pozno v noč, a se kljub temu pravočasno zbudili in pričeli z ustvarjalnim delom.

Zadnji dan je bila zaključna razstava, kjer so si lahko obiskovalci, starši in prijatelji ogledali končne izdelke učenk in učencev.

Kot vsako leto je tudi letošnja Mednarodna likovna kolonija še ena dragocena izkušnja za udeležence ter vzpodbuda za nadaljnje ustvarjanje, druženje, povezovanje ter ozaveščanje slovenskega jezika ter kulture. Kot je povedal Luka Oman: »Nova prijateljstva, znanja in tehnike,

pridobljene na likovnem področju, se bodo učencem za vedno vtisnile v spomin, zelo dober odnos med organizatorji, mentoricama in spremljevalci pa bo zagotovo pripomogel pri ohranjanju že tako dolge tradicije medkulturnih – medsebojnih odnosov. S pomočjo likovnega izražanja in skupnega jezika bomo tradicijo nadaljevali na bodočih mednarodnih likovnih kolonijah mladih.«

5 Zaključek

Likovna kolonija se od leta 1990 izmenično izvaja v Avstriji, Italiji, Sloveniji in na Madžarskem. V 49. letih so k pomenu kolonije precej doprinesli tudi ugledni slovenski slikarji, ki so svoje strokovno znanje posredovali mladim, med njimi Božidar Jakac, Janko Dolenc in Bojan Golja, vsi častni člani kolonije. V vseh kolonijah je do sedaj sodelovalo skupno preko 1700 mladih udeležencev, med njimi so kot otroci sodelovali tudi nekateri danes uveljavljeni slikarji.

V 49. Mednarodni likovni koloniji v Monoštru na Madžarskem sta bila poleg urjenja v umetniškem ustvarjanju in spoznavanju porabskih naravnih in kulturnih znamenitosti v ospredju predvsem »izziv sporazumevanja in želja, da bi se otroci povezali tudi na osnovi jezika« (Anja Fabiani) in »da bi se mladi povezovali in izražali tudi z umetnostjo in skozi njo« (Ajda Tomažin) (49 ustvarjalnih let povezovanja, 2019).

To je lepa napotnica za naslednjo, jubilejno 50. kolonijo, ki jo bomo leta 2020 praznovali v Vuzenici v Sloveniji, v kraju, kjer se je pred 49. leti na pobudo likovnega pedagoga Štefana Kresnika in takratnega podpredsednika Slovenske prosvetne zveze Hermana Velika vse začelo. Dolgoletni ravnatelj osnovne šole v Vuzenici g. Lojze Gobec je to pobudo sprejel in skrbel za to, da njen obstoj nikoli ni bil vprašljiv, za kar se trudijo tudi njegovi nasledniki. (49 ustvarjalnih let povezovanja, 2019)

6 Viri in literatura

49 ustvarjalnih let povezovanja, 2019. Novice-spletni portal slovenskega tednika na Koroškem. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: <https://www.novice.at/kultura/oder/49-ustvarjalnih-let-povezovanja/>.

Atelje Kresnik. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: <https://atelje-kresnik.si/koroska-likovna-kolonija-mladih/>.

Duh, M.; Zupančič, T., 2009. Sodobna likovna umetnost v kurikulumu vrta. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.

Gorjup, T., 1999. Likovne zakonitosti in aktivnosti delovne terapije. Ljubljana, DZS.

Kresnik, Š. in Gobec, L., 2010. Koroška likovna kolonija mladih Vuzenica: 40 let. Radlje ob Dravi, Atelje Kresnik.

Učni načrt. Program osnovna šola. Likovna vzgoja, 2011. Ljubljana, Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_likovna_vzgoja.pdf.

Kratka predstavitev avtorice

Mojca Hrastelj Brelih, dr. znanosti, prof. angleščine, je ravnateljica na Osnovni šoli Vuzenica, Slovenija. Ima izkušnje s poučevanjem otrok, mladostnikov in odraslih.

E-naslov: mojca.hbrelih@vuzenica.si

III. OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE

Vzgoja za ohranjanje ljudske kulturne dediščine kot temelj razvijanja odnosa do domovine

Education to Preserve Folk Cultural Heritage as the Basis of Developing Attitude to Homeland

Sašo Oberski

Povzetek

Raziskovanje lastne domovine in vzgoja za državljansko pripadnost se pričneta že v zgodnji dobi institucionaliziranega izobraževanja. Razvijanje državljskih kompetenc je močno povezano z ohranjanjem ljudske kulturne dediščine naroda. Učitelj ima možnost, da preko spoznavanja in ohranjanja ljudske kulturne dediščine razvija otrokovo narodno identiteto in občutek pripadnosti skupnosti, v kateri živi. Z vdorom različnih globalnih vplivov in odpiranjem naše države v svet je vzgoja za ohranjanje slovenske ljudske dediščine postala še bolj pomembna. V prispevku želimo osvetliti vlogo učitelja pri ohranjanju ljudske kulturne dediščine v osnovni šoli ter predstaviti rezultate ankete o sodelovanju učiteljev z društvi in ustanovami, ki raziskujejo in ohranjajo ljudsko kulturno dediščino. Obenem bomo predstavili možnosti, kako lahko ohranjanje ljudske kulturne dediščine vključujemo v pouk in druge šolske dejavnosti.

227

Abstract

The exploration of one's homeland and education for civic belonging begins at an early age in institutionalized education. The development of civic competences is strongly linked to the preservation of the folk cultural heritage. The teacher has the opportunity to develop the child's national identity and sense of belonging to the community in which he lives through discovering and preserving the folk cultural heritage. With the invasion of various global influences and the opening up of our country to the world, education for the preservation of Slovenia's folk heritage is even more important. The paper aims to shed light on the role of the teacher in the preservation of folk cultural heritage in primary school, and to explore the cooperation of teachers with societies and institutions that research and preserve folk cultural heritage. At the same time, we will outline the ways in which the preservation of folk cultural heritage can be integrated into lessons and other school activities.

Ključne besede: kompetence, ljudska kulturna dediščina, pouk, učitelj

Keywords: competences, folk cultural heritage, school lessons, teacher

1 Uvod

Slovenci so kot narod skozi stoletja na svoji zemlji živeli na prepihu vplivov različnih narodov. Ti vplivi se vidijo povsod: v arhitekturi, kulinariki, jeziku, šegah in navadah. Skozi stoletja je nastajala bogata in raznolika kulturna dediščina, ki se je ohranjala in Slovencem dajala moč na koščku slovenske zemlje. Lahko rečemo, da so slovenske korenine pognale na preteklih (tudi grenkih) izkušnjah. Vplive drugih narodov smo vpeljali v svoje 'slovanske' navade, jih sprejeli za svoje in jih ohranili do danes. Zavedati se moramo, da naša identiteta izhaja iz naše kulturne dediščine in je njen neločljivi del. Naša dolžnost je, da kulturno dediščino varujemo in ohranjamo, saj bomo s tem ohranjali tudi lastno identiteto.

Priporočilo evropskega parlamenta in sveta govori o dveh skupinah kompetenc. To sta državljanska in kulturna kompetenca, ki sta med seboj močno povezani in vplivata druga na drugo.

Pomen državljskih kompetenc je poudarjen v dokumentih Sveta Evrope, Združenih narodov in Unesca ter v različnih nacionalnih razvojnih dokumentih. Temelji na razumevanju demokracije, hkrati pa krepi domovinsko in državljansko kulturo ter aktivno državljanstvo. Državljske kompetence so pomembne tudi za vseživljenjsko učenje. Ključne so za razvijanje zavesti o vrednotah različnih socialnih ali političnih gibanj ter zavesti o različnosti in kulturnih identitetah v Evropi.

Kulturna kompetenca ali kulturna zavest in izražanje zajemata poznavanje lokalne, nacionalne in evropske kulturne dediščine ter potrebo po njeni ohranitvi.

Za razumevanje lastne kulture in ohranjanje lastne identitete je potrebno razumevanje obeh vrst kompetenc. Globalizacijski procesi vedno bolj vplivajo na življenje, zato je razvijanje obeh vrst kompetenc še toliko bolj pomembno. Aktivno prizadevanje za ohranjanje in varovanje lastne kulturne dediščine v modernem, multikulturnem svetu bo okrepilo zavedanje o lastni kulturi in razumevanje drugih kultur.

2 Ljudska kulturna dediščina kot potreba po ohranjanju preteklosti in njen vpliv na oblikovanje narodne zavesti

Beseda dediščina se nanaša na kulturno in naravno dediščino. Prva pomembna definicija je bila sprejeta leta 1938 na britanski nacionalni konferenci. Takrat so dediščino definirali kot to, kar je prejšnja generacija ohranila in predala sedanji ter kar pomemben del populacije želi predati prihodnjim generacijam.

Pojavila se je potreba po ohranjanju preteklosti. Ta potreba temelji na več predpostavkah. Preteklost je bila drugačna od sedanjosti, preostanki preteklosti so sami po sebi vrednota ter so dobrina, ki izginja (Jezernik, 2014 po Lowenthal, 1996). Pomembno stališče za ohranjanje kulturne dediščine je, da je preteklost privlačna in zaželena. Preteklost so doživljali enako kot sedanjost zaradi počasnega razvoja vse do industrijske revolucije. Zaradi hitrega razvoja na splošni ravni je prihajalo do hitrejšega tempa življenja ljudi v vsakdanjem življenju, zato so začutili potrebo po razumevanju in ohranjanju preteklosti. Zato je v 19. stoletju prišlo do porasta muzejev ter različnih društev, ki so se sistematično ukvarjala s preučevanjem preteklosti. To Lowenthal ugotavlja še danes. Zaradi mnogih kratkotrajnih dobrin je želja ljudi po nečem trajnem. »Smisel ohranjanja dediščine je v kljubovanju minljivosti vsega /.../ Preostanki preteklosti imajo funkcijo nekakšnih

otokov stabilnosti in varnosti v nemirnem morju nenehnih sprememb.« (Jezernik, 2014)

Ljudsko glasbo kot pomemben del kulturne dediščine Strajnar (1990) opredeljuje kot tipično ljudsko glasbo etnične skupine. Na oblikovanje narodnostne zavesti etnične skupine vpliva v prvi vrsti ljudska glasba, ki se v ljudeh globoko zasidra in opominja na njihovo poreklo, na korenine, iz katerih so zrasli. Ljudska glasba je eno izmed izraznih sredstev ljudi, ki so živeli v določenem okolju in času. V njej se pojavljajo posebnosti, ki so določene za neko etnično skupino, pa tudi splošne človekove lastnosti. Prisivljanje ljudskih kultur je bila ena od podlag za oblikovanje nacionalnih kultur in s tem sredstvo ali kulturna praksa za oblikovanje identitet v Evropi v 2. polovici 19. stoletja (Rogelj Škafar, 2011). Tudi Hazler (2012) meni, da pomen varstva kulturne dediščine največkrat povezujemo z ohranjanjem narodnih in narodnostnih identitet, a je kljub temu močno povezana z gospodarskim razvojem.

2.1 Sodobni vplivi na ljudsko pesem

Ljudska in popularna glasba se danes vedno bolj prepletata. Ljudska glasba se spreminja, prilagaja in oblikuje po lastnih zakonitostih. Ne more pa živeti in obstajati brez svojih nosilcev, t. j. ljudi, ki živijo v določenem času in okolju.

V sodobnem času so otroci že od rojstva izpostavljeni različnim premočnim zvočnim dražljajem in zaradi tega postajajo manj občutljivi na zvoke okoli sebe. Zaradi tega potrebujejo še močnejše zvočne dražljaje, ki spodbudijo njihovo pozornost. Zato ostajajo pasivni in čustveno otopeli (Fojkar Zupančič, 2014). Motte Haber (1990) navaja Shellovo študijo Mladina 81, ki ugotavlja, da privrženci najrazličnejših skupin sanjarijo o nevsakdanjih okoljih, povezanih s hrupom vozil in glasbe. S tem želijo izstopati iz vsakdanjih zahtev odraslih.

Med razloge za manjšo priljubljenost ljudskega petja med mladostniki štejemo tudi oddaljevanje od vedenjskih vzorcev odraslih. Dovzetnost starejših za ljudsko glasbo in petje ter mladostnikovo odklanjanje le-te se opirata na psihični razvoj. Starejši čutijo do takšnih zvrsti glasbe in petja čustvenost, povezanost z otroštvom ali mladostjo, mladostniki pa odmik od norm odraslih in željo po nevarnem, pustolovskem svetu. Starost torej ne pojasnjuje ravnanja in odnosa do glasbe, ampak omogoča povezavo med različnimi dejavniki, ki učinkujejo na izoblikovanje različnih nagnjenj (prav tam).

Ljudske pesmi otroci spoznavajo šele s prihodom v vrtec. Pomembno vlogo odigra vzgojiteljica, njena ustvarjalnost ter čut za slovensko ljudsko izročilo. Zaradi vedno večjega vključevanja otrok v različne popoldanske športne in druge dejavnosti je med otroci manj druženja, manj iger na prostem ter učenja drug od drugega (Kumer, 2002). Različne otroške igre so vsebovale krajše otroške ljudske pesmi in igranje na otroška ljudska glasbila, ki so jih otroci usvojili nezavedno, preko igre z vrstniki.

2.2 Kulturna dediščina in izobraževanje

V Sloveniji je vedno več prizadevanja za ohranjanje ljudske kulturne dediščine z namenom, da se ne pozabi na tradicijo. S tem pridobivamo občutek pripadnosti in povezovanja med različnimi kulturnimi skupnostmi ter se ubranimo pred različnimi globalnimi vplivi. Vsaka lokalna skupnost si mora prizadevati za turistični razvoj kraja, ki temelji na običajih in tradiciji. Ob tem ne sme prezreti

šole kot ključnega sodelujočega partnerja pri vzgoji za ohranjanje ljudske kulturne dediščine.

Odnos med kulturno dediščino in izobraževanjem je bil v preteklosti navadno omejen na pasivno obiskovanje in vodene ogledе spomenikov, muzejev ali predmetov. Učenci so v kronološkem vrstnem redu spoznavali dogodke iz preteklosti, ki niso bili povezani z njihovimi življenjskimi izkušnjami. Letaki ali brošure, ki ponujajo informacije o dogodku ali predmetu, ne upoštevajo učenčevega predznanja ali izkušenj. Učitelj ima v šoli mnogo možnosti, kako približati ljudsko kulturno dediščino otrokom ter obenem osveščati, da je treba skrbeti zanjo. Vsaka šola, bodisi v mestu bodisi na podeželju, ima v svoji bližini kulturno, etnografsko ali turistično društvo. Skoraj vsak kraj premore pevski zbor, skupino vaških pevcev ali folklorno skupino. Če je šola zaprta med šolske zidove, v kraju težko preživi. Sodelovanje ali partnerstvo med šolo in različnimi institucijami ali posamezniki ter starši mora biti glavno načelo vsake šole.

Učitelj ima v šoli mnogo možnosti, kako približati ljudsko kulturno dediščino otrokom ter obenem osveščati, da je treba skrbeti zanjo.

Cencič, Cotič in Medved Udovič (2008) poudarjajo, naj učenje poteka v različnih interaktivnih okoljih, ki bi otroke spodbudila. Razvija naj se odprti v učence usmerjen pouk in naj se povezuje z življenjem lokalne skupnosti. Spodbujanje zavesti o lokalni in nacionalni kulturni dediščini ter njenem mestu v svetu ter potrebo po njenem ohranjanju lahko dosežemo s sistematično kulturno vzgojo. To je izpostavljal tudi Nacionalni program za kulturo v letih 2004–2007 in 2008–2011. Nacionalni program za kulturo zajema tudi kulturno dediščino, ki naj bo vpeta v različne programe vzgoje in izobraževanja, predmete in dejavnosti v šoli. Program zahteva poglobljeno sodelovanje ministrstev za šolstvo in kulturo (nacionalna raven) ter posledično delavcev v vzgoji in izobraževanju ter kulturi (lokalna raven).

2.3 Primeri dobre prakse ohranjanja kulturne dediščine v izobraževanju

2.3.1 Kulturni bazar

Na nacionalni ravni se vsako leto organizira Kulturni bazar – kultura se predstavi. Namenjen je vzgojno-izobraževalnim ustanovam z namenom predstavitve različnih kulturnih področij ter izvajanja umetniških delavnic. Na prireditvi sodeluje več kot 200 različnih kulturnih društev iz vse Slovenije, med njimi tudi muzeji, zavodi in kulturna društva, ki skrbijo za promocijo in ohranjanje kulturne dediščine. Učitelji lahko pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela v šoli uporabijo Katalog ponudbe kulturno-umetnostne vzgoje za vrtce, osnovne in srednje šole, ki se letno posodablja.

2.3.2 Katalog programov nadaljnega izobraževanja

Katalog programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja ponuja strokovnim delavcem v vzgoji in izobraževanju različna usposabljanja tudi s področja kulturno-umetniške vzgoje. Na vzgojno-izobraževalnih institucijah delujejo koordinatorji kulturno-umetniške vzgoje, ki skrbijo za organizacijo in informiranost učiteljev, staršev in učencev ter so vezni člen med šolo in kulturno ustanovo.

Slika 1: Ljudska kulturna dediščina (Slovenski šolski muzej). Vir: Letošnji Kulturni bazar ..., Delo.

2.3.3 Projekt eTwining

Učenci, ki sodelujejo v eTwiningu, imajo skozi različne projekte možnost spoznavanja drugih kultur. Projekt eTwining je skupnost evropskih šol, ki omogoča učiteljem, ravnateljem in drugim strokovnim delavcem po šolah v Evropi povezovanje, razvijanje skupnih projektov in izmenjavo izkušenj ter je sestavni del programa evropskega sodelovanja Erasmus+. Skozi odkrivanje kulture svojih vrstnikov odkrivajo evropsko kulturno dediščino, spoznavajo podobnosti in razlike med svojo in drugimi kulturami. Med drugim eTwining ponuja različne spletne seminarje in kampanje za promocijo kulturne dediščine ter njeno ozaveščanje. V nadaljevanju so opisani nekateri projekti, ki so jih že izvedli:

- Več kot igrače (učenci skozi odkrivanje različnih vrst igrač spoznavajo svojo kulturno dediščino, lastne vrednote in vrednote drugih narodov);
- Aprendemos jugando (učenci so ustvarili poučne igre, s katerimi so proučevali dediščino svojih krajev ter prejeli igre svojih partnerjev v projektu);
- Barvite pesmi (učenci partnerskih šol spoznavajo lokalne, nacionalne in evropske umetnike);
- Valorisons (učenci partnerskih šol so zbirali informacije in pripravili interaktivno igrico, kjer so spoznavali in odkrivali kulturno dediščino svojih partnerskih šol – zgodovinske znamenitosti, gastronomijo, arhitekturo in običaje);
- Počitnice in prazniki v različnih evropskih šolah (priprava e-knjige, v kateri nastopa maskota Maks, ki obiskuje različne evropske države in spoznava njihovo ljudsko kulturno dediščino);
- ogledi kulturne dediščine po evropskih državah (priprava predstavitev lastne kulturne

- dediščine za druge partnerje s pomočjo spletnega orodja Tricider);
- Eurocomics (odkrivanje legend, tradicionalne hrane, znamenitosti, kar učenci predstavijo s pomočjo stripa);
 - Ali poznaš moje mesto (priprava zemljevida turističnih poti ter videoposnetkov za promocijo svojega kraja v smislu krepitve vezi med šolo in lokalno skupnostjo) ter mnogi drugi.

2.3.4 Spoznavanje dediščine svojega kraja

Učitelji povabijo zanimive osebnosti iz kraja, starejše občane, ki imajo številne dragocene informacije o ljudski kulturni dediščini kraja. S seboj prinesejo zanimive predmete, fotografije in pripovedujejo o šegah in navadah ob dogodku, ki je bil fotografiran. Če je poznana lokacija fotografije, se učenci odpravijo tja in fotografijo ponovno posnamejo ter ugotavljajo, kaj se je spremenilo. Če ima šola možnost sodelovanja z bližnjim domom upokojencev, lahko vzpostavi stik s starejšimi, ki poznajo zgodovino svojega kraja, stare šege in navade ali opravila in o njih pripovedujejo. Učitelji načrtujejo dan dejavnosti, ko starejše vključijo v različne dejavnosti.

Učenci priredijo dan tradicionalne kuhinje, jed pripravijo v šoli s pomočjo staršev. Starši si izmenjajo recepte. Učenci lahko izmenjajo recepte z vrstniki iz drugih šol, jih povabijo k pripravi jedi ali pa na pokušino. Spodbujamo druženje učencev, staršev, učiteljev in spoznavanje lokalnih znamenitosti.

2.3.5 Ljudska pesem in ples

Pri pouku glasbene umetnosti ob spoznavanju ljudskih pesmi, glasbil in plesov učitelj sodeluje z lokalnim etnološkim ali pevskim društvom. Pred izvajanjem učne ure učitelj podrobno načrtuje dejavnosti učencev in ljudskih pevcev ali godcev. Učenje pesmi lahko poteka v manjših skupinah s posameznim ljudskim pevcem ali pa vsi pevci s celotnim razredom. Ljudski godci s seboj prinesejo inštrumente in učijo otroke igrati nanje. Na lokalnih prireditvah se učenci in ljudski pevci predstavijo s skupnimi pesmimi ali pa igrajo na inštrumente z ljudskimi godci. Takšno zgledno sodelovanje šole z lokalnimi društvi pomeni spodbujanje mlajših za kasnejše aktivno sodelovanje v etnoloških lokalnih društvih.

2.3.6 Muzej na prostem

Dober primer prakse je učenje ljudskih pesmi z ljudskimi pevci v muzejih na prostem. Ti so posebna oblika muzeja, poznani tudi kot etnopark, ekomuzej, v strokovnih krogih tudi kot skansen. So muzejska naselja, ki so se iz Švedske širila v različne dele Evrope, tudi v Slovenijo. V muzejih na prostem izvajajo različne etnografske prireditve, med drugim ponujajo delavnice tudi za šole. Učenci s pomočjo mojstrov lokalnih obrti spoznavajo različna opravila (lupljenje vrbovih vej za košare, izdelava kruhkov, pletenje iz ličja in šibja, tkanje na statvah, izdelovanje piščali iz lubja, izdelki kovaške in kamnoseške obrti). Delo poteka lažje, če se ob njem poje, zato čas izkoristimo za pripevanje pesmi, ki jo predstavijo ljudski pevci.

2.3.7 Varovanje kulturne dediščine

Da lahko učitelji vzgajajo za varovanje kulturne dediščine, je potrebno učence osveščati o dejavnikih, ki vplivajo na njeno uničenje. V pogovorih definirajo dejavnike (potresi, vplivi drugih kultur, poplave, onesnaženost planeta, nekontrolirani človeški posegi, vojne) in iščejo trajne rešitve, kako kulturno dediščino varovati. Pri tem se pogovorijo s strokovnjaki, opravljajo eksperimente, dokumentirajo rešitve s posnetki in zapisi.

2.4 Mnenja učiteljev o sodelovanju šol s kulturno-umetniškimi društvi

V anketi so sodelovali učitelji razrednega pouka iz Slovenije (N = 105). Anketiranje je potekalo preko spleta, povabila k anketi so bila poslana na naslove vseh slovenskih osnovnih šol. Med anketiranimi so prevladovali ženske (92 %) z delovno dobo od 11 do 25 let in več. Več kot četrtina učiteljev (26 %) sodeluje s kulturno-umetniškimi društvi v kraju ali regiji. Pri tem navajajo etnološka in kulturno-umetniška društva z ljudsko kulturno dediščino, pevske zборе, muzeje na prostem, folklorne skupine idr. Učitelji vodijo lokalna srečanja ljudskih pevcev in godcev ali sodelujejo v prireditvi Družina poje. Šole pogosto sodelujejo s kulturno-umetniškimi društvi v kraju, kjer delujejo učitelji. V anketi so učitelji odgovarjali na trditve, ki se nanašajo na sodelovanje s kulturno-umetniškimi društvi.

Skoraj tri četrtine anketiranih učiteljev (73 %) vsaj občasno z učenci obiskuje kulturne dogodke, ki so povezani s prikazovanjem ljudske kulturne dediščine (petje, plesi, spoznavanje ljudskih šeg in običajev). Večji delež učiteljev (65 %) občasno načrtuje kulturne dneve, ki jih izvajajo v sodelovanju s kulturno-umetniškimi društvi. Podatki nam razkrivajo, da je sodelovanje učiteljev s kulturno-umetnostnimi ustanovami zadovoljivo, saj učitelji občasno izvajajo kulturno-umetniške dejavnosti ali obiskujejo tovrstne ustanove.

Več kot polovica učiteljev (54 %) meni, da učni načrt omogoča sodelovanje s kulturnimi ustanovami in društvi za ohranjanje ljudske kulturne dediščine. Vodstvo šol po mnenju učiteljev (72 %) podpira njihovo povezovanje z društvi in jim omogoča pogoje za izvedbo, učitelji pa imajo dovolj možnosti za povezovanje (71 %). Kljub temu učitelji izražajo željo po tesnejšem sodelovanju (72 %), saj se zavedajo pomena ohranjanja kulturne dediščine.

3 Zaključek

Vzgoja za ohranjanje kulturne dediščine je pomemben del učnih vsebin v šolah, saj z njo krepimo samozavedanje in nacionalno identiteto. Sodoben pouk zahteva nove pristope in povezovanje šol in kulturno-umetniških ustanov na nacionalnem ter evropskem nivoju. Večina učiteljev razrednega pouka v slovenskih osnovnih šolah si prizadeva za vključevanje vsebin za ohranjanje kulturne dediščine v pouk, njihovo načrtovanje in sodelovanje, a se tovrstne dejavnosti redkeje izvajajo. Vključevanje informacijsko komunikacijske tehnologije omogoča večje povezovanje med učitelji, ki se ukvarjajo z ohranjanjem kulturne dediščine, izmenjavo izkušenj in projektov. Mnogo slovenskih in evropskih programov spodbuja predstavitev kulturne dediščine in iskanje rešitev za njeno ohranjanje. Z vključevanjem v projekte in medsebojnim povezovanjem bodo učitelji uzavestili pomen ohranjanja kulturne dediščine ter prenašali na mnoge generacije otrok v osnovnih šolah.

4 Viri in literatura

Cencič, M.; Cotič, M.; Medved Udovič, V., 2008. Pouk v družbi znanja. V: Medved Udovič, V.; Cotič, M.; Cencič, M. (ured.), *Sodobne strategije učenja in poučevanja*. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, str. 8–15.

Fojkar Zupančič, H., 2014. Glasba je kot nihanje strune, vpete med nebom in zemljo. V: Ašič, E. (ured.), *Umetnost, duhovnost in vzgoja*. Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije, str. 13–27.

Hazler, V., 2012. Veščine in znanja za obnovo dediščine in razvoj. Prispevek na okrogli mizi Dediščina, naše bogastvo: ohranjanje nesnovne kulturne dediščine na lokalni in nacionalni ravni. Ljubljana. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: <http://www.razvoj.si/UserFiles/File/vabilo-Dediscina-nase-bogastvo.pdf>.

Jezernik, B., 2014. Nacionalizacija preteklosti. *Odlični v znanosti*, leto 2014, str. 61.

Letošnji Kulturni bazar bo namenjen kreativnemu povezovanju. 2017. Delo, 15. marec 2017. Pridobljeno 4. 10. 2019, URL: <https://www.delo.si/kultura/razno/letosnji-kulturni-bazar-bo-namenjen-kreativnemu-povezovanju.html>.

Motte Haber, H., 1990. *Psihologija glasbe*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

Muzej na prostem. Pridobljeno 27. 9. 2019, URL: https://sl.wikipedia.org/wiki/Muzej_na_prostem.

Nacionalni program za kulturo. *Gospodarska zbornica Slovenije*. Pridobljeno 25. 9. 2019, URL: <https://www.gzs.si/Default.aspx?tabid=39957>.

Rogelj Škafar, B., 2011. *Upodobljene sledi narodne identitete*. Ljubljana, ZRC SAZU.

Strajnar, J., 1990. Slovenska ljudska glasba. *Traditiones*, 19, str. 99-106. Pridobljeno 3. 10. 2019, URL: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-1U7BUVJA>.

Učenje iz preteklosti, oblikovanje naše prihodnosti: evropska kulturna dediščina preko eTwininga. 2018. Centralna svetovalna služba za eTwining. Pridobljeno 1. 10. 2019, URL: https://www.schooleducationgateway.eu/sl/pub/teacher_academy/teaching_materials/etwinning-cultural-heritage-18.htm.

Kratka predstavitev avtorja

Sašo Oberski, prof. razrednega pouka, je učitelj razrednega pouka na Osnovni šoli Podčetrtek, Slovenija. Je zborovodja otroškega pevskega zbora, avtor dveh inovacijskih projektov pod vodstvom Zavoda RS za šolstvo, sodeluje z različnimi društvi na področju kulture. Je mentor študijskega gledališkega krožka na univerzi za tretje življenjsko obdobje in doktorski študent na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Izdal je monografijo *Med kozjanskimi griči pesem odmeva*.

E-naslov: saso.oberski@os-podcetrtek.si

Šege in navade ob praznikih

Holiday Customs and Habits

Mira Primožič

Povzetek

Ljudske šege in navade so del kulturne dediščine. Dobro poznavanje domače kulturne dediščine ima vpliv na človekov osebni razvoj, na razvoj narodne zavesti, ki je pomembna za ohranitev naroda. Družba je skupina ljudi, ki so kakorkoli povezani in prav šege in navade so že od nekdaj povezovale ljudi. V njihovo sicer težko življenje so prinesle veselje. Predstavljale pa so tudi neke vrste varnost. Ljudje so jih upoštevali, saj so pogosto verjeli, da jim upoštevanje le teh lahko zagotovi srečo in da bi neupoštevanje lahko imelo negativne posledice v njihovem življenju. Dediščina je dota za prihodnost, zato je pomembno, da se prenaša na mlajše rodove.

Abstract

Folk customs and habits are part of any cultural heritage. Knowing one's cultural heritage well has an effect on personal development as well as national consciousness. A sense of national identity plays an important role in the conservation of a nation. Society is a group of individuals who are somehow connected and local customs and habits have always connected people. They brought happiness into the hardships of everyday life and represented some kind of security. People honoured the customs in belief that respecting them brings prosperity but, on the other hand, ignoring customs can have a negative effect on their lives. Knowing one's cultural heritage is important for the future of a nation and should be handed over to the younger generations.

235

Ključne besede: aktivnost učencev, kulturna dediščina, povezanost, praznik

Keywords: pupils' activity, cultural heritage, connection, holiday

1 Uvod

V našem šolskem okolišu so šege in navade še močno prisotne. V želji, da bi se prenašale tudi na mladi rod, na Podružnični šoli Olševke četrtišolci vsako leto v okviru predmeta družba izvedejo raziskovalno nalogo povezano z ljudskimi šegami in običaji v domačem kraju.

Cilj naloge je opisati šege in navade, ki so se ohranile v našem šolskem okolišu in jih še danes praznujejo po domovih ob različnih praznikih (poroka, smrt, božič, velika noč ...) z namenom, da se prenašajo in ohranijo. Večino dela so učenci opravili na terenu. Udeležili smo se tudi pustne povorke, spuščali 'gregorčke' ter pripravili prireditev za krajane Jaz pa sem si nekaj zmislu, katere glavna nit je bilo godovanje.

2 Šege in navade

2.1 Teoretski okvir

Praznik je dela prost dan. N. Kuret (1965) zapiše, da praznik ni nekaj, kar so izumili lenuhi, ampak nekaj, kar potrebuje vsak človek. Da bo vsak posameznik zdrav in zadovoljen, potrebuje delo in praznovanje, ki morata biti uravnoteženo zastopana in osmišljena. To so vedeli in upoštevali že naši predniki, saj so težkemu delu sledila praznovanja, polna različnih šeg in navad.

J. Bogataj navade opredeli kot »bolj ali manj redna človekova vsakdanja in praznična opravila, dejanja, ki se ponavljajo enkrat ali večkrat na leto, na določene dneve, ob določenih priložnostih ... Navade so pogosto zgolj dejanja, ki smo jih vajeni, nekaka pravila za življenje in obnašanje« (Bogataj, 1998, 8).

O šegah pa pravi (n. d.), da so nekaj globljega. Oblikuje jih človekov pogled na svet, v katerem živi, in sestavine, ki jih je podedoval od prednikov. Velikokrat so povezane z različnimi oblikami življenja posameznika, družine in naroda.

Ko šege začnemo le ponavljati brez nekega globljega pomena, lahko iz šeg nastanejo navade, takrat izgine vsebina in ostane samo oblika, zunanost (Krivec, 2008).

Bogataj (1998) šege in navade povezuje s človekovo kulturo in načinom življenja v povezavi z odnosom do sveta, različnimi oblikami verovanja, čustvovanja in pripadnosti družbi ali skupnosti. So nekaj, kar usmerja človekovo vedenje v osebem življenju, v družini in v javnosti v vsakdanjem življenju in praznikih.

Bogataj (1998) šege in navade razdeli na:

- tiste, ki so povezane s pomembnimi dogodki v življenju posameznika (npr. rojstvo, poroka, smrt);
- tiste, ki spremljajo človeka vse življenje in jih imenuje letne ali koledarske;
- tiste, ki spremljajo opravila, delovne postopke in jih označi kot delovne (npr. likof ob pokritju hiše).

S spreminjanjem načina življenja so se spremenile tudi šege in navade, pojavile so se nove (npr. ob otvoritvi nove telovadnice prerežejo trak) oziroma so se starim dodale nove oblike (npr. pustne povorke z liki iz aktualnega političnega dogajanja) (Bogataj, 1998).

Šege in navade so pomembne za človekovo kulturo in vsakdanje življenje, zato se z njihovim preučevanjem ukvarjajo različni znanstveniki: etnologi, antropologi, zgodovinarji, sociologi, psihologi in filozofi (prav tam).

So dediščina različnih zgodovinskih obdobij, kar povečuje njihovo pestrost in zanimivost. Delajo nas drugačne od drugih narodov, vendar hkrati sooblikujemo šege in navade vseh prebivalcev Zemlje (prav tam).

2.2 Šege in navade v našem šolskem okolišu

Pri nas stari ljudje pravijo: »Orenga more bit. Če ti orengo pustiš, orenga pa tebe.«

Pri izbiri, raziskavi in predstavitvi praznikov smo sledili šolskemu koledarju, zanimale pa so nas tudi šege in navade, povezane s pomembnimi dogodki v življenju posameznika.

Podružnično šolo Olševke obiskujejo učenci iz Olševka, Hotemaž, Visokega in Luž. To so manjše vasi v občini Šenčur. V njih prevladujejo družine, ki tam živijo že nekaj rodov, veliko je tradicionalnih družin, kjer živi skupaj več rodov, zadnje čase pa se priseljujejo tudi mlade družine od drugod.

Učencem sem dala možnost, da delajo v skupini z največ štirimi člani. Individualno niso smeli raziskovati, ker sem želela, da se družijo in razvijajo socialne vezi in timsko delo. Predlagala sem, da se sošolci, ki so šele kratek čas v našem šolskem okolišu, priključijo nekemu, ki že od malega živi tukaj.

Izbirali so lahko med šegami in navadami, povezanimi z miklavževanjem, s štefanovim, z božičem, novim letom, s pustom, z gregorjevim, veliko nočjo ter osebnimi prazniki (god, poroka, smrt).

Imamo nekaj učencev tujcev. Njim sem dala možnost, da predstavijo en praznik, oziroma šege in navade, povezane z njim, kot jih poznajo pri njih doma.

Učencem sem dala osnovna navodila, kako naj se raziskovalne naloge lotijo:

- določijo naj vodjo skupine in si razdelijo delo;
- v knjigah in na spletu naj poiščejo šege in navade, ki so značilne za izbrani praznik;
- sestavijo naj vprašanja v zvezi s šegami in navadami ob izbranem prazniku;
- obiščejo naj starejšo osebo oz. družino, za katero vedo, da ohranja stare šege in navade, ter zastavijo vprašanja, ki jih zanimajo; pri tem naj bodo vljudni in se zahvalijo;
- odgovore, zapiske naj prinesejo v šolo, kjer jih bodo v obliki miselnega vzorca zapisali na plakat, navedejo naj tudi vire;
- pripravijo naj zanimivo predstavitev (prinesejo stare predmete ipd.).

Delo je potekalo v šoli, v računalniški učilnici. Ker v naši šolski knjižnici nimamo knjig s področja etnologije, sem jim prinesla knjige o šegah in navadah ob praznikih. Učenci so bili postavljeni pred zahtevno nalogo, saj so morali dokazati, da se znajo organizirati in da so pri delu že samostojni. Navajeni so dela v skupini, zato so si znali razdeliti delo. Skupine so splošne podatke o prazniku, kdaj in zakaj ga praznujemo ter pogovore poiskale na spletu in v knjigah ter jih zapisale s ključnimi besedami.

Ker živijo v precej tradicionalnem vaškem okolju, jim ni bilo težko najti družine, ki v našem šolskem okolišu še ohranja stare šege in navade. Vsi so bili zelo odprti in so radi sodelovali. Četrtošolci so tako pridobili zelo pozitivne izkušnje.

Njihove predstavitve so bile izredno zanimive, saj so jim dodali predmet, pesem in igro, značilno za posamezno šego oziroma navado. Pri predstavitvi pusta so prinesli v pokušino prato, pokazali so, kako se izdelava butarica, trkljali in sekali smo jajca ter prisluhnili raglji, z igro vlog so predstavili godovanje itd.

Prireditve ob prazniku občine Šenčur smo poimenovali Jaz pa sem si nekaj zmislu. Glavna nit prireditve je bilo godovanje.

V nadaljevanju je na kratko predstavljenih nekaj najbolj značilnih šeg in navad, kot so se ohranile oziroma se z novimi elementi v našem šolskem okolišu ohranjajo še danes.

2.2.1 Pust

Pust je čas, ko se veselimo prihoda pomladi. Datum je premakljiv, saj se praznuje 47 dni pred veliko nočjo. Pust je čas, ko šeme prevzamejo oblast in ko skriti za pustno masko lahko povemo vse tisto, česar si drugače ne bi upali.

V občini Šenčur že od leta 1990 društvo Godlarji organizira povorko. Na pustnih vozilih, traktorskih in avtomobilskih prikolicah na smešen in kritičen način prikazujejo aktualne dogodke, ki so se zgodili v minulem letu. Ves čas se kuha šenčurska godla. To je juha z ostanki mase za krvavice. Sveže nasoljeno svinjsko kri začinjijo z meto, majaronom, s česnom, poprom in soljo, vanjo zakuhajo proseno kašo in vse to zabelijo z ocvirki.

V pustni povorki gredo po vasi tudi vse učenke, učenci in učiteljice ter z glasbili odganjamo zimo.

Pusta (staro moško obleko napolnijo s slamo, na glavo postavijo klobuk) nasadijo na kol, ki ga zapičijo na vrh kresa ter ga že na pustni torek zvečer sežgejo. Odrasli in otroci skupaj pripravijo kres iz suhih vej in ostalih lesenih ostankov že nekaj dni prej.

2.2.2 Gregorjevo

Gregorjevo je šega, ki spominja na obrtnike, ki so s spuščanjem luči v vodo pokazali, da se je dan začel daljšati in da bodo delo lahko opravili kar pri dnevni svetlobi.

Pri nas se na večer pred gregorjevim, ki je 12. marca, vaščani zberejo ob reki Kokri v Hotemažah. Otroci prinesejo 'gregorčke', narejene iz naravnega materiala in jih spustijo v vodo. Izdelamo jih tudi v šoli, pri naravoslovnem krožku ali likovni umetnosti. Uporabimo lubje, mah, lesene deščice in ostale lesene ostanke. Osvetlimo jih s svečkami oziroma gorečimi oblanci.

Velja tudi, da se na gregorjevo 'ptički ženijo'. V zahvalo otrokom, ki so jih pozimi hranili, pustijo drobna darilca. Naši učenci jih poiščejo ob bližnjem potoku.

Slika 1: Gregorčki iz naravnih materialov. Foto: arhiv Primožič.

2.2.3 Velika noč

Datum velike noči se spreminja in je vedno prvo nedeljo po prvi pomladni polni luni.

Teden dni pred veliko nočjo je cvetna nedelja. Takrat vaščani v cerkev prinašajo zelenje, butare (begance) in oljčne vejice, ki jih pred mašo župnik blagoslovi. Butare izdelajo iz šib različnih grmovnic (leska, vrba), ki jih povežejo in olepšajo z bršljanovim listjem in jagodami. Butaro okrasijo z jabolki in pomarančami. V navadi je tudi

Slika 2: Ptički so nam skrili darilca. Foto: arhiv Primožič.

tekmovanje, kdo bo naredil večjo butaro. Ponekod blagoslovljeno zelenje shranijo in ga zažgejo skupaj s kadihom, ko blagoslavljajo hišo.

Na veliki četrtek 'zavežejo zvonove'. To pomeni, da do sobote zvečer ni zvonjenja. Uporablja se lahko samo raglja.

Na veliko soboto najprej k vsaki hiši mežnar ali otrok prinese s posušeno drevesno gobo blagoslovljen ogenj. To je samo še navada, ker večina gospodinj vse jedi skuha in speče na električnih štedilnikih in pečicah. Poleg ostalih jedi (pirhi, potica, hren, meso) nesejo k blagoslovu še prato ali budelj. Za budelj se potrebuje suh kruh, veliko jajc, prekajeno svinjino, čebulo in začimbe.

Blagoslovljene jedi se lahko poje na velikonočno nedeljo po jutranji procesiji in sveti maši.

Na velikonočni ponedeljek se družine zberejo pri enem od sorodnikov in se igrajo različne velikonočne igre s pirhi (valjanje, sekanje).

2.2.4 Miklavž

Parklji že teden dni pred prihodom Miklavža hodijo po vasi in strašijo poredne otroke. Ti verjamejo, da je nebo zvečer rdeče obarvano zato, ker Miklavž peče piškote. Tudi v šoli jim, če so pridni, vrže bombone. Doma jih obišče v spremstvu parkljev in angelčka na večer s 5. na 6. december in jim razdeli darila.

2.2.5 Božič, novo leto

Poleg tega, da postavijo jaslice in okrasijo smrečico, družine oba večera pred praznikom blagoslavlja hišo in poslopja okrog hiše.

Po novem letu otroci kot koledniki hodijo od hiše do hiše, pejejo koledniške pesmi.

Na podboj vhodnih vrat pa napišejo ali nalepijo nalepko s kraticami G + M + B in leto, v katerem smo. Letošnje leto so napisali 20 G + M + B 19. G, M in B so začetnice imen Svetih treh kraljev (Gašper, Miha, Boltežar). Med koledniki prvi otrok nosi zvezdo, trije predstavljajo tri kralje, ostali pa jih spremljajo. S pesmijo, kolednico, zaželi družinam vse dobro v novem letu in kličejo blagoslov. V zahvalo dobijo darove, ki jih dajo za misijone.

2.2.6 Štefanovo

Blagoslov konj poteka pri podružnični cerkvi sv. Radekunde v Srednji vasi pri Šenčurju. Lastniki živine nesejo okoli glavnega oltarja ročno izrezljane figurice konj in krav ter jih položijo na oltar in molijo za zdravje živine.

2.2.7 Godovanje

God se obhaja na dan smrti svetnika, čigar ime imamo. »Dons je tvoj god, used se v en kot, pij in pa jej pa dobr se mej.«

To je šaljiv verz, ki ga izrečejo slavljenču, ko mu pridejo ofirat. Ofiranje je stara šega, ko se zberejo prijatelji, sosede in ostali sorodniki ter voščijo slavljenču za god. Zberejo se na predvečer praznika pred hišo slavljenca in mu za njegov god zaželi sreče in zdravja. Ob tem ustvarjajo hrup s pokrovkami, žlicami ... Slavljenec jih poškopri z blagoslovljeno vodo in jih povabi v hišo, kjer jih pogosti.

Slika 3: Miklavževo pecivo.
Foto: arhiv Primožič.

Slika 4: Predstavitve godovanja na prireditvi Jaz pa sem si nekaj zmislu. Foto: arhiv Primožič.

2.2.8 Poroka

Pred poroko dekleta pripravijo dekliščino, fantje pa fantovščino (zabava za slovo od samskega stanu).

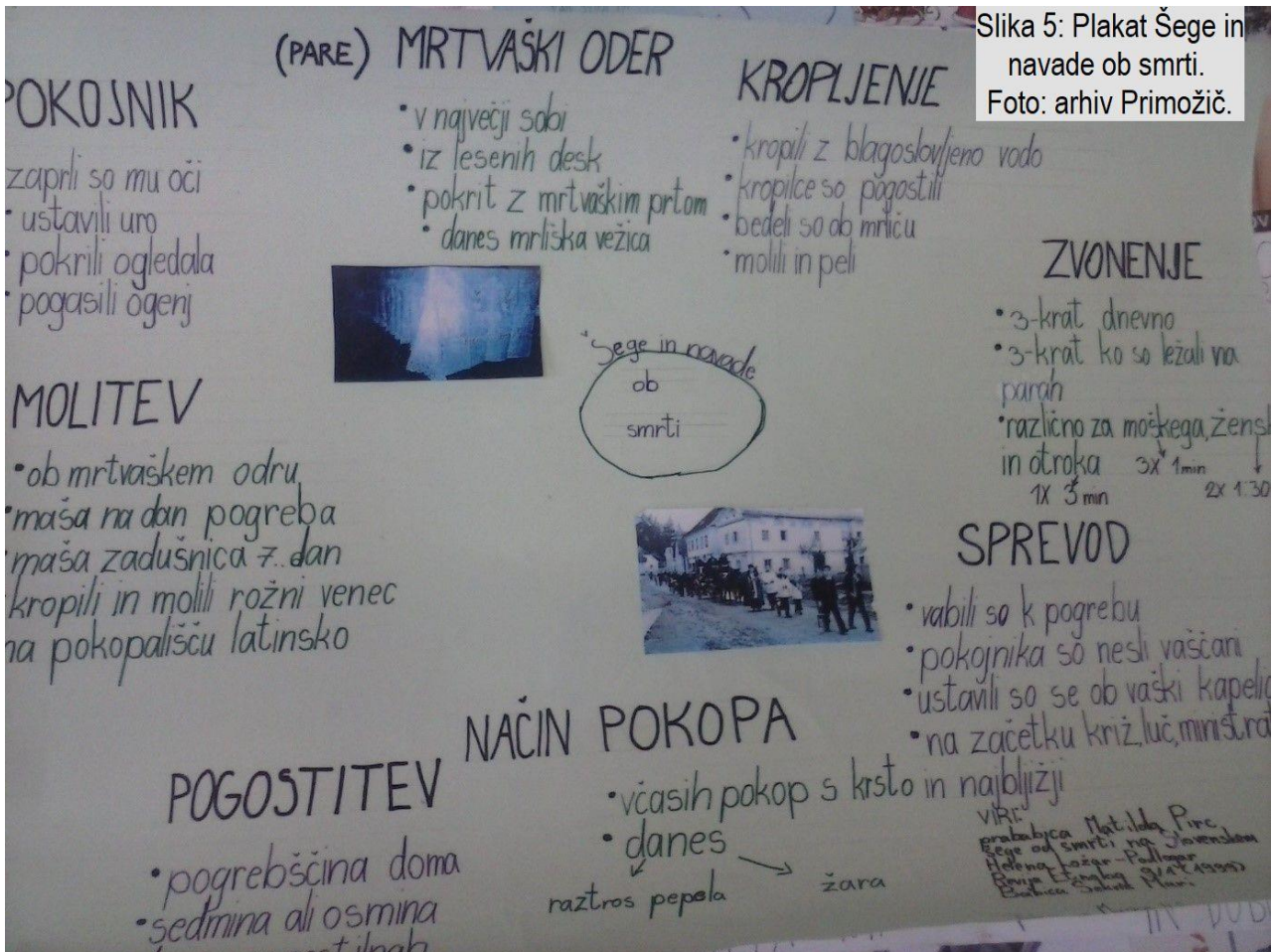
Poroko spremlja stara slovenska šega šranganje. Šranga je ovira, ki jo pred nevestinim domom postavijo fantje iz vasi, tako da ženin ne more odpeljati neveste, ne da bi plačal odkupnino.

Fantje – šrangarji pridejo ob polnoči na ohcet, prinesejo darilo za izkupiček pri šrangi in s seboj pripeljejo 'kamelo'. Ta 'kamela' ima leseno glavo ter pregrinjalo, pod katerim se skrivajo.

Ženinu zastavljajo različna vprašanja o nevesti in če odgovori pravilno, je 'kamela' zadovoljna, če odgovora ne ve ali je nepravilen, mora 'kameli' dati hrano ali denar. Na koncu 'kamelo' ubijejo, fantje pa dobijo pravico, da ostanejo na ohceti.

2.2.9 Smrt

Danes se od umrlega poslovimo drugače kot nekoč, ko so pokojnika doma položili na 'pare', kjer je ležal tri dni in so ob njem molili ter se od njega poslovili. Navček je oznanil, da je v vasi nekdo umrl (1 x 3 min za otroka, 2 x 3 min za žensko in 3 x 3 min za moškega). Zvon pa je potem vse tri dni zvonil trikrat na dan, zjutraj, opoldan in zvečer. Umrle so pokopali v krsti. Pogreb se je končal s pogrebščino za sorodnike in sosede ter s sedmino na sedmi dan po smrti (po maši zadušnici).

Slika 5: Plakat Šege in navade ob smrti.
Foto: arhiv Primožič.

3 Zaključek

»Če usahne spomin, se pretrgajo vezi, zaradi katerih smo ljudje to, kar smo.« (Ilich, 2014, 9)

Predstavitve četrtošolcev so bile rezultat timskega dela skupine ter sodelovanja s krajani. Bili so ponosni nase. Sodelovanje vseh učenk in učencev, učiteljic in kuharice, ki je poskrbela za pogostitev na godovanju pri prireditvi ob občinskem prazniku, izdelava gregorčkov in spuščanje po reki Kokri skupaj z vaščani ter pustni sprevod po vasi so primer dobre prakse vključevanja ljudskega izročila v šolski vsakdan.

Kot učitelji lahko zagotovo tudi na različne druge načine vključujemo ljudsko izročilo v naš vzgojno izobraževalni proces (ljudske pesmi, pravljice, plesi ...) ter vplivamo na nacionalno zavest učencev. Mi smo ga uspešno vključili v pouk družbe in književnosti ter v prireditev ob občinskem prazniku. Pomembno pri vsem pa je sodelovanje in povezovanje z okoljem, v katerem živimo.

Kot učitelji lahko na različne druge načine vključujemo ljudsko izročilo v naš vzgojno izobraževalni proces (ljudske pesmi, pravljice, plesi ...) ter vplivamo na nacionalno zavest učencev.

4 Viri in literatura

Bogataj, J., 1998. Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem. Ljubljana, Mladinska knjiga.

Ilich, I., 2014. Varuhi izročila: naša kulturna dediščina v dobrih rokah. Celovec, Mohorjeva družba.

Krivec, S., 2008. Šege, navade in rituali: koledarsko leto v vasi Vrhovlje skozi čas. Diplomsko delo. Koper, Fakulteta za humanistične študije. Pridobljeno 6. 10. 2019, URL: <https://share.upr.si/fhs/PUBLIC/diplomske/Krivec-Sonja.pdf>.

Kuret, N., 1965. Praznično leto Slovencev. Celje, Mohorjeva družba.

Kratka predstavitev avtorice

Mira Primožič je učiteljica razrednega pouka na Osnovni šoli Šenčur, PŠ Olševke, Slovenija. Ima enaintrideset let izkušenj dela z otroki na razredni stopnji.

E-naslov: mira.primozic@os-sencur.si

Interesni dejavnosti folklor in tamburice za vzgojo mladih aktivnih državljanov Slovenije

Extracurricular Activities Folklore and Tambourine for the Education of Young Active Citizens of Slovenia

Justina Repina

Povzetek

Otroško slovensko ljudsko izročilo je bogato, kot so bogate posamezne slovenske pokrajine. Lastnosti posameznih pokrajin otrokom najlaže približamo z igro, s pesmijo in plesom. Otrokom so te aktivnosti še posebej blizu, saj se ob njih sprostijo in zabavajo. Mednarodni jezik igre, plesa in glasbe pa je razumljiv vsakomur.

Po večletnih izkušnjah se interesnima dejavnostma folklor in tamburice priključujejo večinoma otroci slovenskih staršev. Včasih pa želijo tudi otroci priseljencev biti del te skupine. Pri interesni dejavnosti se prvič srečajo s slovenskim otroškim ljudskim izročilom. Skozi njim znane aktivnosti spoznajo značilnosti posameznih slovenskih pokrajin. Neprisiljeno in spontano poustvarjajo našo igro, pesem in ples. Spoznajo tudi ljudska oblačila otrok, ki so živeli na območju Slovenije. Preizkusijo se v igranju enega izmed inštrumentov, ki pripadajo skupini tamburic. Po nekaj mesečnem 'igranju in zabavi' so tako kot ostali člani skupine pripravljeni svoje pridobljeno znanje predstaviti šolski ter lokalni skupnosti.

244

Abstract

Slovene children's folk heritage is as rich as are rich individual Slovene provinces. Children through play, song and dance, approach the features of individual provinces. These activities are especially close to children as they are relaxing and entertaining. The international language of play, dance and music is comprehensible to everyone.

After years of experience, I can say that the children of Slovenian parents are mostly involved in the activities of interest folklore and tambourine. Sometimes, however, children of immigrants are also part of this group. In the activity of interest, they first encounter the Slovene children's folk tradition. Through the activities known to him, they get to know the characteristics of individual Slovenian regions. They recreate our play, song and dance in an effortless and spontaneous way. They also get to know the folk clothes of children who lived in the territory of Slovenia. They try to play one of the instruments belonging to a group of tambourines. After a few months of playing and partying, like the rest of the group, they are ready to present their acquired knowledge to the school and local community.

Ključne besede: folklor, Gorenjska, interesna dejavnost, tamburice

Keywords: folklore, Gorenjska region, extracurricular activities, tambourine

1 Uvod

Slovensko ljudsko izročilo je postalo del mojega življenja v času študija. Takrat sem se kot plesalka pridružila Akademski folklorni skupini Ozara iz Kranja. Po diplomu sem z dodatnim izobraževanjem pridobila naziv strokovni vodja otroške folklorne skupine. Na seminarjih sem pridobila dodatno znanje o posameznih delih oz. področjih slovenskega otroškega ljudskega izročila. Svoje znanje sem začela podajati otrokom že v prvem letu poučevanja. Na OŠ Vič – Ljubljana sem vodila interesno dejavnost 'folklor' dve leti, na OŠ Stražišče Kranj pa s sodelavko to dejavnost vodiva že več kot deset let. V vsakem šolskem letu sem organizirala, sestavljala nove folklorne postavitve spletov in bila mentor mladim, ki so se po slovanskem ljudskem izročilu oblačili, peli, plesali in igrali.

Pred dvema letoma se je pojavila priložnost, da obudimo več desetletij mirujočo tradicijo in ponovno sestavimo tamburaško skupino. Tako letos že tretje leto na šoli otrokom kot interesno dejavnost ponudim 'tamburice'.

Interesnima dejavnostma se priključujejo tako otroci slovenskih staršev kot tisti, ki prihajajo iz mešanih zakonov, pa tudi otroci priseljencev.

2 Dinamika interesnih dejavnosti

2.1 Vključevanje v interesno dejavnost

Otroški del ljudskega izročila poskušamo otrokom približati mentorji otroških folklornih skupin ter vzgojitelji in učitelji v vrtcih in šolah. Predvideni učni načrt za osnovno šolo vključuje tudi učenje nekaterih najbolj tipičnih otroških plesov (ob glasbenih posnetkih), pesmi ter spoznavanje otroških ljudskih glasbil. Dodatno znanje pa posamezne šole ponudijo v okviru interesnih dejavnosti, kamor se otrok lahko vključi.

Učenci se folklori in tamburicam priključijo iz različnih razlogov:

- gre za sprostitev oziroma razvedrilno dejavnost;
- učence zanimajo posamezni deli dejavnosti: otroška ljudska igra, ples, petje, igranje instrumenta, kostumska podoba ob končnih predstavah;
- k dejavnosti jih spodbudijo starši, saj želijo določena področja približati svojim otrokom;
- dejavnost vodi učitelj ali učiteljica, s katerim / katero želijo preživeti več 'šolskega' časa;
- sledijo sošolcem (skupini), ki so se dejavnosti že pridružili;
- dejavnost jih zanima in jo želijo podrobneje spoznati.

Poleg zgoraj naštetih razlogov imajo otroci priseljencev še dodatne razloge, da postanejo folklorniki in tamburaši:

- izgubili so socialne stike domačega okolja in si poskušajo ustvariti novo socialno mrežo;
- želijo biti vključeni v običajne otroške aktivnosti;
- neznanje ali slabo znanje jezika pri plesnih, pevskih in igralnih aktivnostih v skupini ni tako očitno;
- učenec išče področje, kjer bo uspešen, saj ima večkrat učne težave pri rednem pouku (Mikuš Kos, 2016).

2.2 Osnovne gibalne veščine oziroma ogrevanje ter spoznavanje z instrumentom

Učenci se na folklori najprej sprostijo oziroma ogrejejo z osnovnimi gibalnimi prvinami, torej s hojo, tekom, poskoki, z igro ... Skupina po ritmu teče (hodi) v krogu, ob tem poudarja korake z desno (levo) nogo, hodi po prstih (petah), stopa proti sredini kroga ... Vodilni iz kroga povede kolono, jo zvija kot kačo, vije polža. (Levak, 2012; Ramovš, 1980; Ramovš, 1992) Za predah se skupina usede (uleže) v krogu, zapre oči ter posluša ljudsko zgodbo ali pesem. Ob tem se neverjetno sprostijo in misli jim poletijo kdove kam. Učence nato pritegnem z nekaj kontroliranimi vdihni in izdihni. Potem zlagoma nadaljujem z vajo ponavljanja gibov tako, da se sliši kot odmev v gorah (kadar nadaljujemo z učenjem Gorenjskega plesa). Igro odmeva se igramo tudi z lastnimi zvoki ali z zvočnimi igračkami oziroma s preprostimi glasbili (s kamenčki, paličicami, travico, glavnikom ...). Ti zvoki so glasni – tihi, dolgi – kratki, hitri – počasni. Zvoke izvajamo v kombinaciji glasov in glasbil. Vsem tem dejavnostim z lahkoto sledijo tudi učenci, ki slovenskega jezika ne razumejo popolnoma.

Na OŠ Stražišče Kranj hranimo pester nabor tamburaških glasbil. Tamburice so bile in so močno povezane s slovenskim ljudskim izročilom tudi v okolici Kranja.

Slika 1: Tamburice, OŠ Stražišče Kranj. Foto: Justina Repina.

Predno jih učenci primejo v roke, se je treba pogovoriti o tem, kako se s tamburicami ravna. Pomembno je vedeti, kako se jih nosi (prenaša), odlaga in shranjuje. Druga tema je namenjena pravilnemu sedenju in drži (poziciji) tamburice med igranjem. V prvih urah spoznajo vse vrste tamburic (bisernica, brač, čelo, bugarija, berda), čeprav bodo igrali le eno. Opazijo, da so njihovi posamezni deli enaki (trup, hrbet, vrat, kobilica, strune, prečke, glava) in da se razlikujejo v

velikosti. Zaradi te lastnosti ima vsaka izmed tamburic v orkestru posebno vlogo. Prva igra glavno melodijo, druga nekoliko nižjo spremljavo, tretja daje ritmično podporo ... K tamburicam spada tudi trzalica, plastični pripomoček za trzanje po strunah. Naučijo se, kako z njo preizkusijo zven posameznih strun, ki jih hkrati tudi poimenujejo glede na višino slišanege tona.

2.3 Spoznavanje oblačil kulture pokrajine

Poznamo tri pokrajinske tipe noš. OŠ Stražišče Kranj se lahko pohvali z dvema zbirkama otroških ljudskih oblačil. Prva zbirka oblačil spada med panonski tip oblačil (bela noša), ki se je uporabljala v Beli krajini in Prekmurju, na vzhodnem Štajerskem ter jugovzhodnem Dolenjskem. Druga zbirka kostumov pa ponazarja oblačenje otrok na alpskem območju (Gorenjska, Dolenjska, Štajerska – razen vzhodna Štajerska, Savinjska dolina, Koroška). To zbirko je iz naravnih materialov (svila, bombaž, lan, volna) za OŠ Stražišče Kranj izdelala (večji del ročno sešila) gospa Jožica Šmid. Uporabila je stare kroje in postopke iz sredine 19. stoletja.

Deklice so oblečene v bela spodnja krila iz bombažnega platna, okrašena z različnimi okrasnimi robčki ali ozkimi čipkami. Pod obleko z životkom (modrcem) nosijo rokavce iz bombažnega platna. Rokavci imajo bogate, ročno nabrane rokave, ozke manšete s čipko ali brez. Okrog vratu so rokavci prav tako ročno nabrani, obrobljeni z ozkim trakom ali ožjim ovratnikom. Na prsnem delu imajo nekaj prešitih okrasnih gubic. Krila z modrcem so izdelana po tedanji modi. Sešita so iz volnenega, bombažnega in lanenega blaga v zemeljskih in pastelnih barvah. Nekatera so okrašena z robčki. Nabrana so ročno in prišita na modrc. Modrci so narejeni iz blaga drugačne barve kot krilo, podloženi so z grobim nebeljenim platnom, zapenjajo se s kaveljčki ali se zavežejo s trakom. Nekaj je pošitih z okrasnim trakom. Predpasniki so iz bombažnega ali lanenega platna, bogato ročno nabrani, prišiti na ožji pas. Nekateri so okrašeni z robčki.

Dečki nosijo ozke podkolenske hlače iz volnenega, bombažnega ali lanenega blaga v črni ali rjavi barvi. Na pas sta prišiti naramnici iz istega blaga. Oblečeni so v srjace iz belega bombažnega platna.

V tistem času so nekatere deklice nosile zavijačke in avbice (otroške). Splošno pokrivalo pa je bilo pod brado zavezana ruta. Tudi mi imamo za dekleta s kratkimi lasmi bele rute. Za fante pa pokrival nimamo. Otroci plešejo bos. (Balkovec Debevec, 2014)

Slika 2: Dekliška obleka, OŠ Stražišče Kranj. Foto: Justina Repina.

2.4 Spoznavanje plesov in pesmi pokrajine

Številen nabor ljudskih plesov in pesmi predstavlja raznolikost slovenskih pokrajin. Slovenci so peli in plesali ob različnih priložnostih svojega življenja. Otroci so navade in običaje odraslih spremljali

kot opazovalci (posnemovalci) in ne kot aktivni nosilci. Igro so povezovali s plesom, petjem in z ritmičnimi besedili.

S preprosto igro odmeva pričnemo tudi z učenjem ritma v plesu, ki bo sledil. Učenci posnemajo ploske, tleske, udarce po kolenih, udarce z eno nogo, skoke. Gibe postopoma prenesemo na ritmično hojo v kombinaciji s posameznimi poudarjenimi koraki. Glede na izbor plesa dodamo menjalne, bočne, tudi korake z odzivom ... Učenje posameznega plesa sistematično nadgrajujemo do njegove končne oblike. Po več zaporednih urah interesne dejavnosti učenci zablešajo ples v celoti. Pri podajanju segmentov sem nazorna, potrpežljiva in empatična do vsakega posameznika, predvsem do članov priseljencev. (Rutar, 2016) Otrokom omogočim, da v plesu odkrijejo pot za osvoboditev svojih čustev (misli, odnosa do sveta) in občutij (doživetij), ki bi jih z besedami težko izrazili.

Pri poučevanju igranja na tamburice sodeluje tudi zunanji sodelavec, akademski glasbenik, ki se s poustvarjanjem slovenske ljudske glasbe ukvarja profesionalno. Tudi učenja pesmi (pete ali instrumentalne) se lotimo sistematično, po posameznih segmentih. Prvi vaji sekcije za ritem sledi vaja sekcije za melodijo. Posamezne dela nato z ustreznimi prehodi združimo in pesem zaigramo (zajemo). Pri tem smo zbrani in pozorni na ritem, dinamiko in usklajenost. Prisluhniti moramo drug drugemu, se ritmično prilagoditi, upoštevati vsakega posameznika, da orkester (zbor) lahko zazveni kot celota.

S svojo intenzivno dejavnostjo
svoje telo opazujejo,
kontrolirajo, se ga zavedajo.

2.5 Odrska postavitve

Pri oblikovanju odrske postavitve upoštevam osebne lastnosti in sposobnosti posameznega otroka. S pravim izborom zaposlitve se lahko učenci izkažejo, so gotovi vase in hkrati sprejeti v skupini. Povezovanje posameznih delov ljudskega izročila ponuja tudi mnoge možnosti za socialni razvoj, saj spodbuja stike z drugimi, vliva zaupanje, razvija sodelovanje. (Zagorc, 1992) Vsa področja interesnih dejavnosti se povezujejo in medsebojno dopolnjujejo ter skupaj 'izzvenijo' kot celota. Plesalci ob bogatem instrumentalnem sestavu pristneje predstavijo posamezne dele slovenskega otroškega ljudskega izročila posameznih slovenskih pokrajin.

Z različnimi vrstami brenkal (bisernica, brač, čelovič, čelo, bugarija, berda) dosežemo polno predstavnost koreografije kot celote. Glasbeniki z dinamičnimi spremembami, kot so tišje ali glasnejše oziroma bogatejše igranje ob plesnih delih, naredijo močan vtis na publiko. Ritmično sledijo plesalcem, so jim opora in hkrati tudi narekujejo dinamiko celotne koreografije.

Močna dinamika spleta učence nekako posrka v trenutno dogajanje. Zbrano odplešejo, odpojejo in odigrajo celotno mentorjevo zamisel. V tistem trenutku se podobno kot na vajah zgodi, da kulturne razlike med njimi ne razdvajajo, pač pa bogatijo.

3 Zaključek

Otroci katerekoli narodnosti imajo prirojeno potrebo po gibanju. Z raznolikimi aktivnostmi pri interesni dejavnosti folklorja lahko zadovoljijo svoje potrebe. S svojo intenzivno dejavnostjo svoje telo opazujejo, kontrolirajo, se ga zavedajo. Učitelji jih pri tem usmerjamo, saj so nepopisan list in kulturo naroda šele spoznavajo. S pravim pristopom neprisiljeno in spontano poustvarjajo našo igro, pesem in ples in s tem razvijajo celovito osebnost.

Tisti, ki so del tamburaškega orkestra, svojo spretnost s prsti leve in desne roke nenehno izpopolnjujejo. Tako urijo svoje motorične in ritmične sposobnosti. Oboji pa pridobivajo slušne sposobnosti, sposobnosti interpretacije in medsebojnega sodelovanja (Hyde idr., 2009). Obe dejavnosti spodbujata razvoj medčloveških odnosov na socialnem področju.

Za nekatere priseljence je Slovenija samo vmesna država, kjer ostanejo le nekaj mesecev. Tisti, ki so imeli izkušnjo s 'folkloro' ali 'tamburicami' Slovenije niso samo videli, ampak so jo tudi slišali. Morda jo je kdo tudi začutil in je delček vzel tudi s seboj.

4 Viri in literatura

- Balkovec Debevec, M., 2014. Obleka v šoli. Publikacija muzeja. Ljubljana, Slovenski šolski muzej.
- Hyde, K. L.; Lerch, J.; Norton, A.; Forgeard, M.; Winner, E.; Evans, A. C.; Schlaug, G., 2009. Musical Training Shapes Structural Brain Development. *Journal of Neuroscience*, 29 (10) 3019–3025.
- Levak, K., 2012. Poučevanje slovenskih ljudskih plesov v drugem triletju. Diplomsko delo. Ljubljana, Pedagoška fakulteta.
- Mikuš Kos, A., 2016. Kako pristopiti k otrokom beguncem v slovenskih šolah. *Vzgoja in izobraževanje*, letnik XLVII, št. 2, str. 5–9.
- Ramovš, M., 1980. Plesat me pelji. Plesno izročilo na Slovenskem. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Ramovš, M., 1992. Polka je ukazana: Plesno izročilo na Slovenskem. Gorenjska, Dolenjska Notranjska. Ljubljana, Založba Kras.
- Rutar Ilc, Z., 2016. Begunka za vedno. *Vzgoja in izobraževanje*, letnik XLVII, št. 2, str. 3–4.
- Zagorc, M., 1992. Ples – ustvarjanje z gibom. Ljubljana, Fakulteta za šport.

Kratka predstavitev avtorice

Justina Repina, prof. matematike ter tehnike in tehnologije, oba predmeta poučuje na Osnovni šoli Stražišče Kranj, Slovenija. Ima trinajst let izkušenj s poučevanjem.

E-naslov: justi.repina@gmail.com

Ljudska glasba – del narodove identitete

Folk Music – a Part of Nation's Identity

Simona Svanjak

Povzetek

Ljudska glasba je del narodove identitete, saj je v ljudski glasbi zajeta vsa zgodovina naroda. Včasih so starši s svojimi otroki več peli, se pogovarjali ... V današnji potrošniški družbi, v nenehnem hitenju in pehanju za zaslužkom pa temu ni tako. Večji del vzgoje in učenja v domoljubju namesto družine prevzema šola. Ljudska glasba zavzema velik del učnega procesa pri pouku glasbene umetnosti. Učitelji smo pri učenju o ljudski glasbi precej uspešni, pri tem, da učenci ljudsko glasbo res vzljubijo, pa malo manj. Da bomo bolj uspešni, nam bo pomagal premišljen izbor glasbenih vsebin in dejavnosti, ki jih bomo ponudili našim učencem. Zelo pomembno je, da tudi uspešni in znani glasbeniki svoji publiki predstavijo ljudske pesmi.

Abstract

Folk music is a part of nation's identity because it includes the whole history of nation. In the past, parents used to sing with their children, they talked ... but in modern, consumer's society, when we constantly rush and strive for wealth, things are very different. A great part of education about patriotism takes school instead of family. Folk music takes over a big part of learning process at music classes. Teachers are very successful when teaching about folk music but less successful for children to endear this music. To be more successful with that, we need to choose musical contents and activities very wisely and present them to pupils. It is also very important that famous and successful musicians are presenting folk songs to public.

250

Ključne besede: domoljubje, ljudska glasba, narodova identiteta

Keywords: patriotism, folk music, nation's identity

1 Uvod

Ljudska glasba je del narodove identitete, saj je preprosto ljudstvo z njo izražalo vse, kar se mu je dogajalo.

Pri vzgajanju ljubezni do domovine so bile vedno pomembne družina, šola in pa tudi širša okolica. Družina pri tem ne igra več tako pomembne vloge. Malo je družin, ki bi ob večerih pele. Ko prižgejo radio in televizijo, se oglasi tuja glasba, to pomeni, da so vplivi iz okolja vse prej kot prijazni. Ljudske pesmi zelo radi prepevajo mlajši otroci, pri starejših pa zanimanje za to za nekaj časa usahne. Starejši pevci povedo, da je najboljše peti angleške pesmi.

Pomembnejšo vlogo pri vzgajanju ljubezni do domovine prevzema šola. V domoljubju lahko vzgajamo otroke vsi učitelji, pri nekaterih predmetih in dejavnostih pa gre to lažje kot pri drugih.

Učenke in učenci šestih razredov OŠ Radlje ob Dravi so septembra reševali anketo o ljudski

glasbi. Rezultati so pokazali, kaj enajstletniki vedo o ljudski glasbi, še bolj pomembno pa je, da so izrazili, kaj čutijo do nje. Rezultati bodo v pomoč glasbenim pedagogom pri izbiri glasbenih vsebin in metod dela pri pouku glasbene umetnosti.

2 Ljudska glasba skozi čas

Slovenski kmet je ob zimskih večerih sedel k peči k opravi in skupaj z družino pel pripovedne in izpovedne pesmi. V predpustnem času je pel o svatbenih običajih, nato pa še o pustnih norčijah. Žalost so mu prinašali odhodi k vojakom, ko se je moral boriti za tujega cesarja, domovino pa je ljubil v svojem srcu in v domoljubni pesmi. Poleti je pel jurjevske in kresne pesmi, pri delu mu je pomagala stanovska pesem. Svojemu otroku je zapel otroško pesem, prisluhnil je njegovi pesmi o soncu, rožah in živalih. Naša domovina je domovina vina, naš prednik se je veselil v pivski pesmi, v šaljivki in nagajivki. S prošnjami v pobožni pesmi je romal k cerkvi, zapel je s sovaščani, ki so izgubili ljubljeno osebo. Zdravja in sreče je želel s koledniškimi pesmimi. (Kunaver, 1990)

Ljudske pesmi so bile dolgo časa nezapisane, pa so se ohranile skozi stoletja. Zahvala gre prvim in vsem naslednjim zapisovalcem. Zdaj pa imamo nalogo, da jih ohranimo žive, da jih pojemo, da ne ostanejo pozabljene v knjigah.

Zdaj imamo nalogo, da ljudske pesmi ohranimo žive, da jih pojemo, da ne ostanejo pozabljene v knjigah.

2.1 Ljudska glasba v osnovni šoli

Predmet glasbena umetnost je eden izmed predmetov, kjer lahko učitelji v domoljubju vzgajajo učence pri petju ljudskih pesmi, plesanju ljudskih plesov, spoznavanju ljudskih instrumentov, petju domoljubnih umetnih pesmi, petju domoljubnih zabavnih pesmi ... Ljudske pesmi so zelo pomembne, saj predstavljajo našo državo v tujini. Naše zamejce vračajo v domovino. Naša domovina je zaradi njih bolj prepoznavna.

Učni načrt za glasbeno umetnost predvideva, da izvajamo slovensko ljudsko glasbo v vseh razredih, najbolj pa je prisotna v petem. Z glasbo potujemo po vseh slovenskih pokrajinah. Videti je, da je učencem petega razreda takšna glasba všeč.

Slovenske ljudske pesmi in plese radi izvajajo tudi učenci v šestem razredu, pri starejših pa se ta ljubezen rahlo zmanjša, zato jih mora glasbeni pedagog ponovno navdušiti za ljudsko glasbo. Zelo pomemben je osebni pristop.

Ljudska glasba je v petem razredu pri predmetu glasbena umetnost prisotna celo leto, zato so septembra anketo o ljudski glasbi (Priloga 1) reševali ravno bivši petošolci. (Učni načrt za glasbeno umetnost, 2011)

2.2 Ljudska glasba med šestošolci

Anketo je reševalo 18 fantov in 22 deklic iz šestih razredov OŠ Radlje, skupaj jih je bilo 40 (Graf 1 v Prilogi 2).

Prvo vprašanje pri anketi je bilo, kaj učenci vedo o ljudski glasbi. Učenci so naštevili trditve o ljudski glasbi in bili pri tem precej uspešni. Deklice so bile malo uspešnejše od fantov. Povprečno deklice poznajo 3,8 trditve, fantje pa 3,45 (Graf 2 v Prilogi 2).

Pri naslednjem vprašanju so učenci naštevati naslove ljudskih pesmi, ki so se jih spomnili. Vsak fant pozna povprečno 4,8 pesmi, vsaka deklica pa 6,45. To je precej malo, če vemo, da so v petem razredu spoznali okoli 25 ljudskih pesmi, ljudske pesmi pa so peli tudi v nižjih razredih. Spomnili so se predvsem živahnih in šaljivih pesmi: Peter Pavel žakl šiva, Čukova ženitev, Komar se je oženil. Presenetljivo so se skoraj vsi spomnili žalostne in čustvene vojaške pesmi Ne jouči za mene, mati. (Oblak, 2009) Pevci, ki hodijo k zboru, so želeli, da skupaj s sošolci zapojemo žalostne: Kaj ti je deklica, Nocoj pa, oh nocoj in Čej so tiste stezice. Vsi šestošolci so uživali v teh treh pesmih. Od pesmi, ki so jih spoznali v nižjih razredih, so se spomnili samo Barčice. Zelo pomembno je, da glasbeni pedagog premisli, katere pesmi bo uvrstil v nabor. Dobro bi bilo narediti anketo o priljubljenosti posameznih pesmi.

2.3 Pomen ljudske glasbe

Fantje in deklice so zelo lepo opisali, zakaj je ljudska glasba pomembna za vsak narod. Vsi so bili precej 'gostobesedni'.

Odgovori fantov, da je ljudska glasba pomembna, so: ker predstavlja narod, je ponos države, z njo ohranjamo svoj jezik, ohranjajo se vsa narečja v državi, je stara, je v našem jeziku, vsak narod ima svojo glasbo v svojem jeziku, dolgo se je ohranila nezapisana, kot Slovenci se ljudskih pesmi učimo, Slovenija je ponosna država, ljudska glasba nas predstavlja, ponazarja našo preteklost, pokrajine, pomembno je, da se spomnimo starih pesmi, da jih poznamo.

Odgovori deklic, da je ljudska glasba pomembna, so: ker predstavlja naravo, pokrajino, našo domovino; poje o narodu, o tem, kaj je počel, govori, kako lepa je domovina, skozi ljudsko glasbo spoznavamo preteklost, spoznavamo, kaj so delali v preteklosti, kako so se kmetje preživljali, z njo se ohranja jezik, narečja, je v našem jeziku, peli so jo naši predniki, nastala je v naši domovini, v naših krajih.

Odgovori fantov na vprašanje, o čem govorijo ljudske pesmi, so: govorijo o življenju včasih, o ženitvah, naravi, o vsem, kar so počeli, kaj so delali na polju, na kmetijah, predstavljajo delo na polju, govorijo o vsem, kar so si izmislili nekoč, o vojni, vojaki, ljubezni, čudesih, otroštvu, o tem, kar se je včasih dogajalo, o živalskih porokah, zapustitvi svoje družine, starih stvarih, kako je bilo v starih časih, o ljubezni, pokrajinah, smehu, žalosti, živalih, domovini, o slovenskem narodu.

Skoraj vsi fantje so zapisali, da govorijo ljudske pesmi o vojnah in vojaki, to se jih je očitno zelo dotaknilo.

Deklice so bile pri tem vprašanju malo bolj redkobesedne. Ljudske pesmi govorijo: o otroštvu, ljubezni, porokah, domovini, delu, življenju, šoli, žalosti, veselju, živalskih porokah, narodu, raznih krajih, o tem, kaj so delali v starih časih, kaj so delali, kako so živeli v preteklosti, kako so kmetje živeli, kako so ljudje živeli včasih, pripoveduje o nekem dogodku, med ljudskimi pesmimi so tudi uspavanke.

Na vprašanje, če otroci prepevajo skupaj s starši, je več otrok odgovorilo z 'ne'. Skupaj s starši poje več deklic kot fantov. Vsi, ki so odgovorili za 'da', prepevajo skupaj s starši v avtu, ob glasbi z radia, ne pojejo ljudske glasbe. Ena deklica je odgovorila, da pojejo tudi na zabavah, druga deklica pa, da pojejo tudi za novo leto in božič (Graf 3 v Prilogi 2).

2.4 Ljubezen do ljudskih pesmi

Ljudske pesmi so všeč približno 60 % vprašanih, 40 % pa ne. Bolj so všeč deklicam kot fantom.

Učenci so morali utemeljiti svoj odgovor. Zanimivo je, da so včasih enaki odgovori razlog, da so nekaterim ljudske pesmi všeč, drugim pa ne.

Fantom so ljudske pesmi všeč, ker so smešne, zanimive, 'fajne'. Všeč so jim, ker so preproste, niso težke za peti, ker so zabavne. Zanimivi odgovori so bili: ker rad kaj novega izvem, so pa malo dolgočasne; ker imam na splošno rad glasbo; ker je vsebina včasih resnična; ker so lepe in zanimive.

Niso pa jim všeč, ker: jih pojemo že tri leta, ker so narečne besede težke, niso zanimive, so dolgočasne (to je napisalo precej fantov), se preveč ponavljajo in vlačijo, so čudne, niso zabavne.

Utemeljitev za 'da' pri deklicah: ljudske pesmi so lepe, so mirne, mi povedo zgodovino, kako so kmetje živeli, so vesele, žalostne, zabavne, smešne, zanimive. Največ deklic je napisalo, da so smešne, zabavne in zanimive.

Utemeljitev za 'ne' pri deklicah: so dolgočasne (najbolj pogost odgovor), so preveč umirjene, ker mi niso všeč, ni mi všeč besedilo, všeč so mi angleške (Ariana Grande, Camilla Cabello) (Graf 4 v Prilogi 2).

2.5 Ljudski plesi in ljudski inštrumenti

Pri pouku glasbene umetnosti se v petem razredu naučijo plesati šest ljudskih plesov. Učenci jih plešejo še pri pouku športne vzgoje, nekateri učenci pa obiskujejo tudi folkloro. Učenci pri pouku zelo radi plešejo, še raje pa ustvarjajo svoj ples na ljudsko pesem. Uporabijo lahko plesne korake, ki so se jih naučili, lahko pa si izmislijo svoje. Pri poznavanju naslovov plesov pa jim gre malo slabše. Vsak fant pozna povprečno 1,65 naslovov slovenskih ljudskih plesov, vsaka deklica pa povprečno 3,15 naslovov plesov. Vsi so poznali polko in valček, nekaj učencev kolo, šuštar polko ... (Pesek, 2011) Kljub temu, da to ni najboljši rezultat, pa je bolj pomembno, da učenci radi plešejo ljudske ples.

Folkloro je v vrtcu ali osnovni šoli obiskovalo 44,4 % fantov in 27,3 % deklic. Samo 5 % staršev oz. starih staršev pleše pri folklorni skupini (Grafa 5 in 6 v Prilogi 2).

Ljudske inštrumente igra malo učencev. Diatonično harmoniko igrata ena deklica in en fant, ostali anketirani pa ne. Nihče ne igra citer.

Učenci tudi pri poznavanju ljudskih inštrumentov niso najbolj uspešni. Fantje poznajo 2,1 ljudskega inštrumenta, deklice pa 2,95, kar je malo, ker smo jih lani spoznali deset (Graf 7 v Prilogi 2).

2.6 Slovenija, moja domovina

V petem razredu učenci pri predmetu glasbena umetnost pojejo himno (pri zboru že prej) in se pogovarjajo o simbolih Slovenije (pri drugih predmetih že prej). 98 % šestošolcev pozna simbole Slovenije.

Radi pojejo slovenske domoljubne pesmi: Slovenskega naroda sin (Na planini je živel), Moja

dežela, Ljubim te, Slovenija zelena, Za Slovenijo živim, Slovenija, od kod lepote tvoje.

Na vprašanje: »Zakaj smo Slovenci lahko ponosni na svojo domovino oz. na kaj smo lahko ponosni?« so šestošolke odgovorile: na ljudske pesmi, plese, glasbila, gozdove, planine, jezik, pesnike, pisatelje, športnike (smučarje, odbojkarje, nogometaše, košarkarje), znanstvenike, glasbenike; kako lepa je narava; kljub temu, da smo majhna država, imamo svoj jezik; na Dava Karničarja; na svoj narod, himno, grb, zastavo, ker smo ohranili svoj jezik.

Šestošolci so malo bolj redkobesedni, ponosni pa so na športnike, pesnike, pisatelje, svoj jezik, glasbenike, rekorderje, na športnike (odbojka, nogomet, košarka), na himno, pokrajino, državo, na samostojno državo, smo mala in dobra država, na lepoto domovine.

2.7 Ljudska glasba v zabavni preobleki

V lanskem šolskem letu sta OŠ Radlje ob Dravi obiskala dva glasbenika s svojo gostjo. To sta bila glasbenika BQL, ki sta koncert posvetila ljudski glasbi v novi preobleki. Šestošolci (verjetno tudi ostali učenci) so bili s koncertom in fotografiranjem zelo zadovoljni. Približno trem četrtinam vprašanih je bil koncert všeč, eni četrtini pa ne. Fantje, ki jim je bil koncert všeč, so odgovorili, da je bil koncert dober, da sta fanta zabavna. Fantom sta bila BQL všeč, ker sta slavna, ker sta lepo in dobro pela. Fantom, ki jim koncert ni bil všeč, ni ugajalo, ker sta pela ljudske pesmi in ker sta malo važna.

Deklice, ki so uživale v koncertu, so zapisale, da lepo pojeta, da sta dobra pevca, imata lep glas, pojeta 'fajne' pesmi. Všeč jim je, da sta slavna. Všeč jim je, ker so izvajalca poznale že prej, zdaj so ju srečale. Nekatere so zapisale, da ju včasih rade poslušajo.

Deklice, ki jim koncert ni bil všeč, so zapisale, da ne marajo slovenske glasbe, raje poslušajo tujo (Graf 8 v Prilogi 2).

3 Zaključek

Učenci šestega razreda dobro poznajo značilnosti ljudske glasbe, saj so jih spoznavali že v nižjih razredih. Za glasbenega pedagoga je pomembno sporočilo, katere pesmi radi prepevajo, saj bo lahko prilagodil nabor pesmi. Všeč so jim smešne, vesele, živahne ... še posebej, če je v besedilu kakšna šaljiva beseda ali šaljiv stavek (... na garah bom pa babo vozil, ... ker ima oster gobec, ... se muha je napila, si nogo je zlomila, ... že muhi kri odteče). Zanimivo je, da radi pojejo žalostne, vojaške pesmi. Učenci niso našli nobene pesmi, ki govori o letnih časih, naravi, poklicih oz. stanovih, o delu na polju ... Pomemben je tudi podatek, da učenci težko pojejo v narečju.

Učenci radi plešejo, pa tudi samostojno gibalno-plesno ustvarjajo v stilu ljudskih plesov. Tako se vzgaja ljubezen do folklore. Ni zelo pomembno, če pozabijo naslov ljudskega plesa, da le radi plešejo.

V Radljah očitno ni več zanimanja za igranje citer, diatonično harmoniko pa otroci še igrajo. Kljub temu da pri šestošolcih ta instrument igrata samo dva učenca, je na naši šoli kar močan ansambel diatoničnih harmonik.

Pri vzgajanju mladih pevcev v ljubezni do ljudskih pesmi odigrajo pomembno vlogo pevski zbori. Slovenski zbori so iz leta v leto boljši, vedno več se jih pojavlja na republiških in mednarodnih

tekmovanjih, spadajo v sam svetovni vrh.

K ljubezni do ljudske glasbe pripomorejo tudi sodobni skladatelji, ki pišejo zanimive, sodobne, všečne priredbe slovenskih ljudskih pesmi. V svoje priredbe vključujejo elemente gibanja, šume in druge zvoke, inštrumente, dramatizacijo ... Te skladbe pevci zelo radi pojejo, zato jih morajo zborovodje pogosto vključevati v repertoar zbora.

Ljudska glasba postane spet pomembna in všečna, ko se mladi po osnovni ali srednji šoli vključijo v pevske zборе. Pri starejših, ne samo odraslih zborih, postane ljudska glasba pomemben del zborovskega repertoarja. Sebe in svojo domovino z veseljem predstavljajo s priredbami ljudskih pesmi (tekmovanje Gallus, Naša pesem, tekmovanja v tujini, tekmovanja Evrovizijski zbor 2017 in 2019, kjer sta Slovenijo fantastično zastopala zbor Carmen Manet in vokalna skupina Jazzva). V Sloveniji je ogromno dobrih zborov, na kar smo Slovenci lahko zelo ponosni.

Veliko je glasbenih skupin, ki izvajajo ljudsko glasbo na svoj in zanimiv način. Pri pouku posnetke le-teh učenci radi poslušajo (Terra Folk, Tolovaj Mataj, Kurja koža, Katice ...) (Kus, 2011).

Ljudsko glasbo v svojih priredbah uporabljajo pevci zabavne glasbe (Katalena, Vlado Kreslin, Magnifico, BQL ...). Avtentičnega zvoka ljudske glasbe je sicer manj, nov zvok pa kaže, da se ljudska glasba razvija.

Dobro je, da glasbeni pedagog ve, kaj je učencem všeč in vse to vključuje v svoj pouk.

4 Viri in literatura

Kunaver, D., 1990. Pod lipo domačo. Medvode, samozaložba.

Kus, A., 2011. Današnja podoba ljudske glasbe na Slovenskem, diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 5. 10. 2019, URL: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/kus-ana.pdf>.

Oblak, B., 2009. Glasba 5. Mengeš, Založba Izolit.

Pesek, A., 2011. Glasba 5. Ljubljana, Mladinska knjiga.

Učni načrt za glasbeno umetnost, 2011. Ljubljana, Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo in šport. Pridobljeno 5. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_glasbena_vzgoja.pdf.

Kratka predstavitev avtorice

Simona Svanjak, prof. glasbe, je učiteljica glasbene umetnosti na Osnovni šoli Radlje ob Dravi, Slovenija. Ima več kot šestindvajset let izkušenj s poučevanjem v osnovni šoli ter dve leti s poučevanjem v nižji glasbeni šoli. Napisala je nekaj dramatizacij za otroke na znane pravljice.

E-naslov: simona.svanjak@osradlje.si

Priloga 1: Anketa o ljudski glasbi

Razred: _____

Spol: M Ž

1. Kaj veš o ljudski glasbi? _____

2. Naštej ljudske pesmi, ki jih poznaš. _____

3. Zakaj je ljudska glasba pomembna za vsak narod? _____

4. O čem govorijo slovenske ljudske pesmi? _____

5. Ali so ti ljudske pesmi všeč? DA NE

6. Utemelji odgovor. _____

7. Ali prepevaš skupaj s svojo družino? DA NE

Če si odgovoril z »da«:

8. Kje oz. kdaj prepevate skupaj?

a. doma, ob večerih, ob vikendih

b. ko se vozimo z avtomobilom

c. napiši svoj odgovor _____

9. Katere ljudske plese poznaš? _____

10. Ali si kdaj obiskoval folkloro v vrtcu, na naši šoli, na podružnicah? DA NE

11. Ali obiskujejo folkloro tvoji starši oz. stari starši? DA NE

12. Ali igraš kak ljudski inštrument (citre, diatonično harmoniko)? DA NE

Katerega? _____

13. Naštej slovenska ljudska glasbila, ki jih poznaš: _____

14. Kateri so simboli vsake države? _____

15. Kako je naslov slovenski himni? _____

16. Ali poznaš še kakšno pesem, ki govori o naši domovini? _____

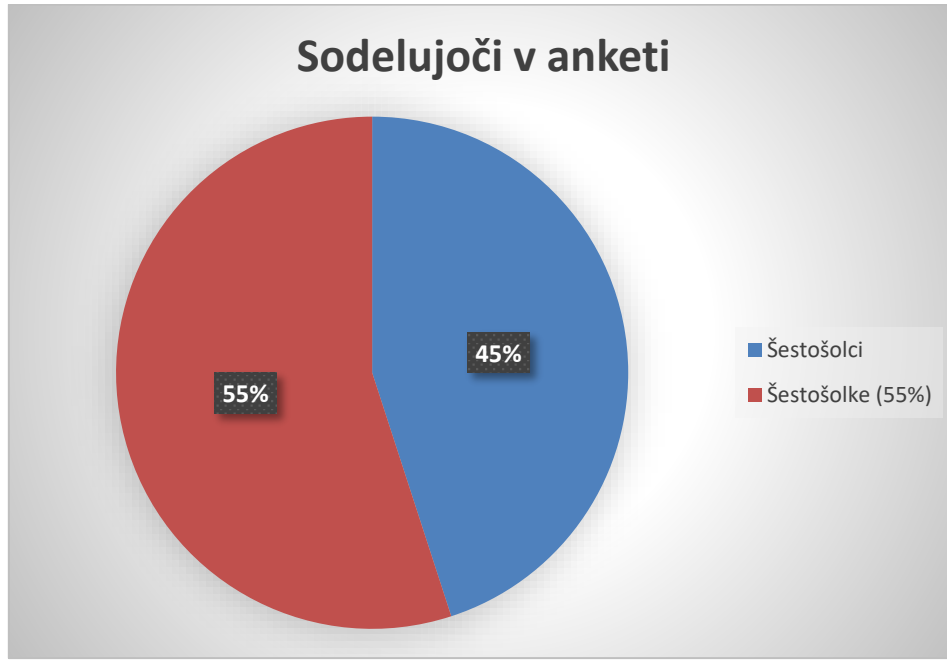
17. Zakaj smo Slovenci lahko ponosni na svojo domovino oz. na kaj smo lahko ponosni? _____

18. Ali ti je bil všeč koncert skupine BQL? Zakaj da oz. zakaj ne. DA NE

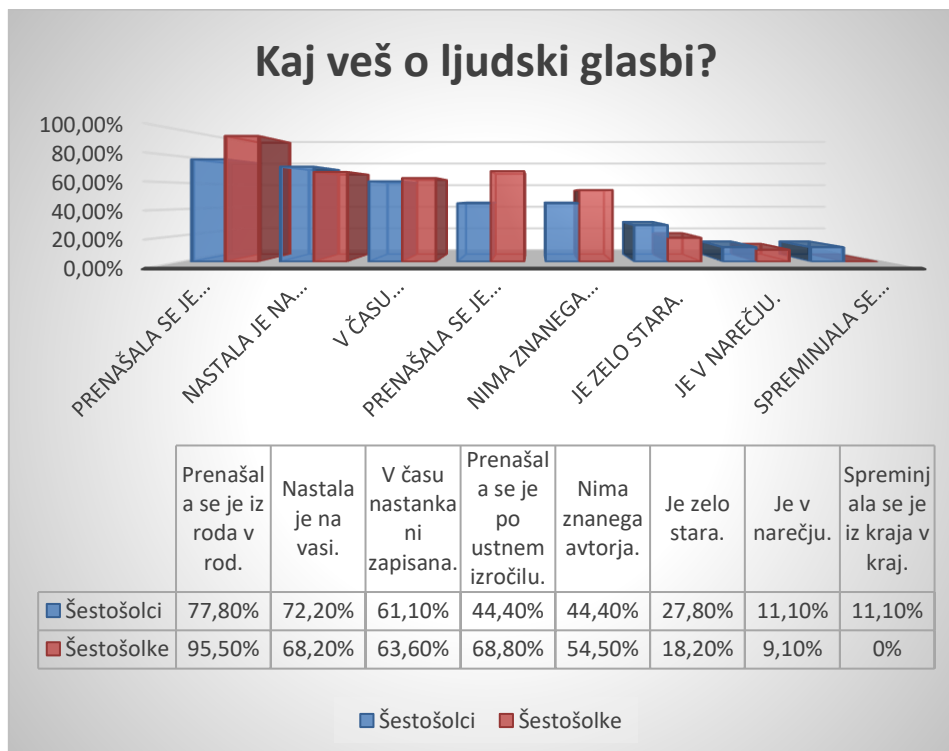
Priloga 2: Podatki iz ankete

Graf 1: Sodelujoči v anketi.

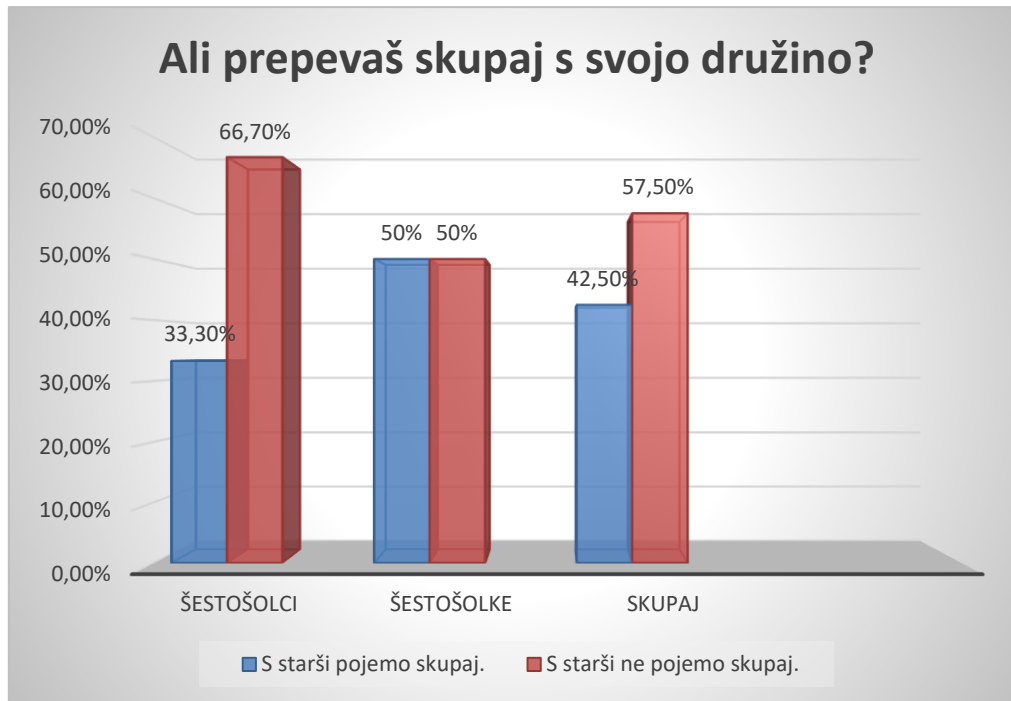
257

Graf 2: Kaj veš o ljudski glasbi?

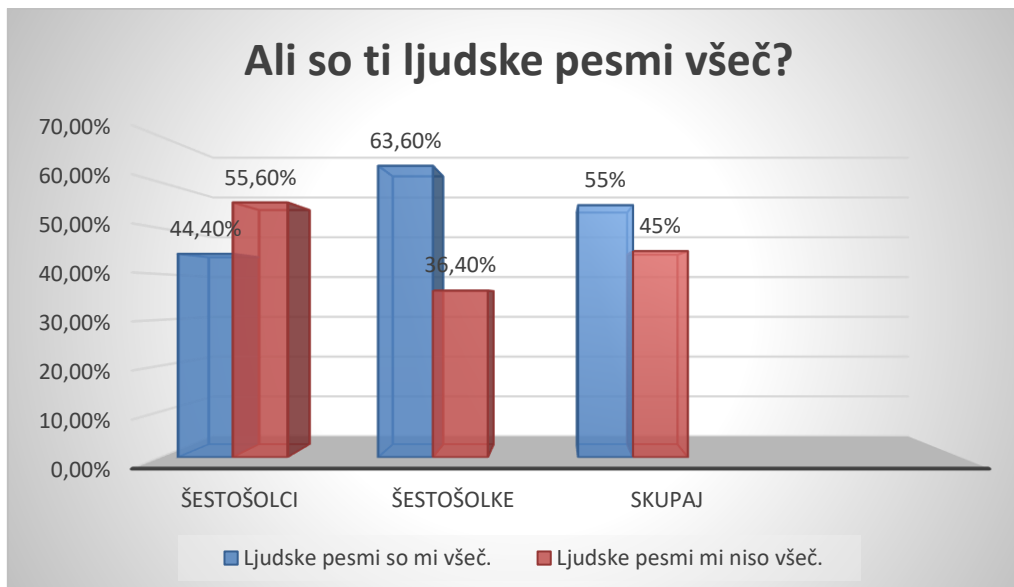

Graf 3: Ali prepevaš skupaj s svojo družino?

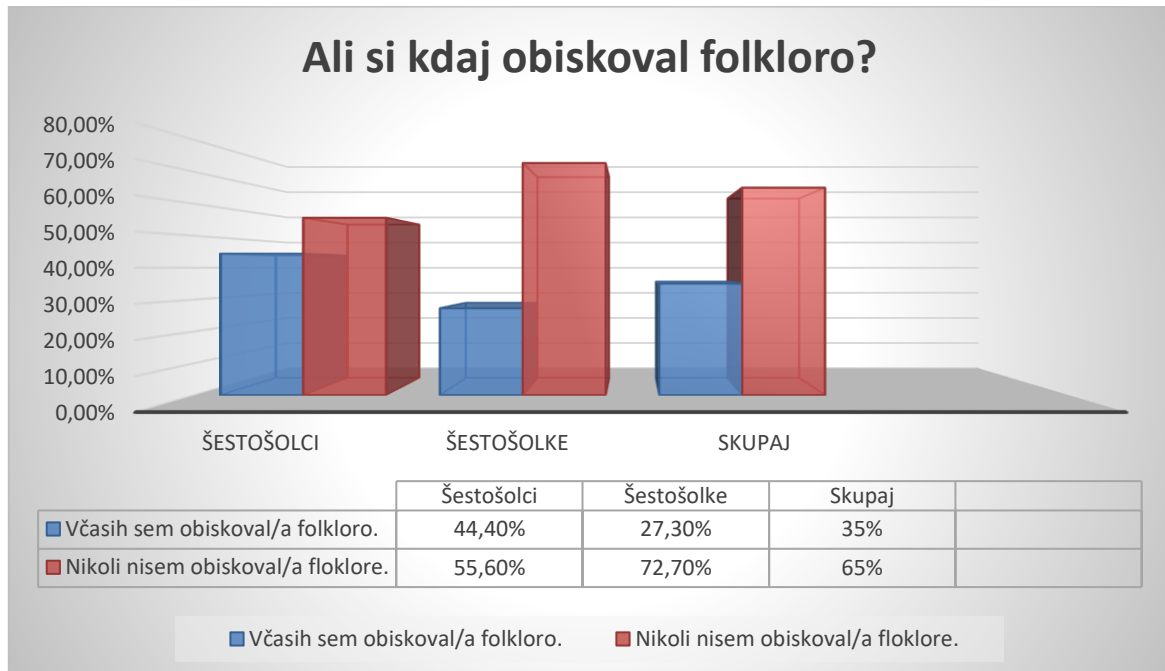

Graf 4: Ali so ti ljudske pesmi všeč?

Graf 5: Ali si kdaj obiskoval folkloro?

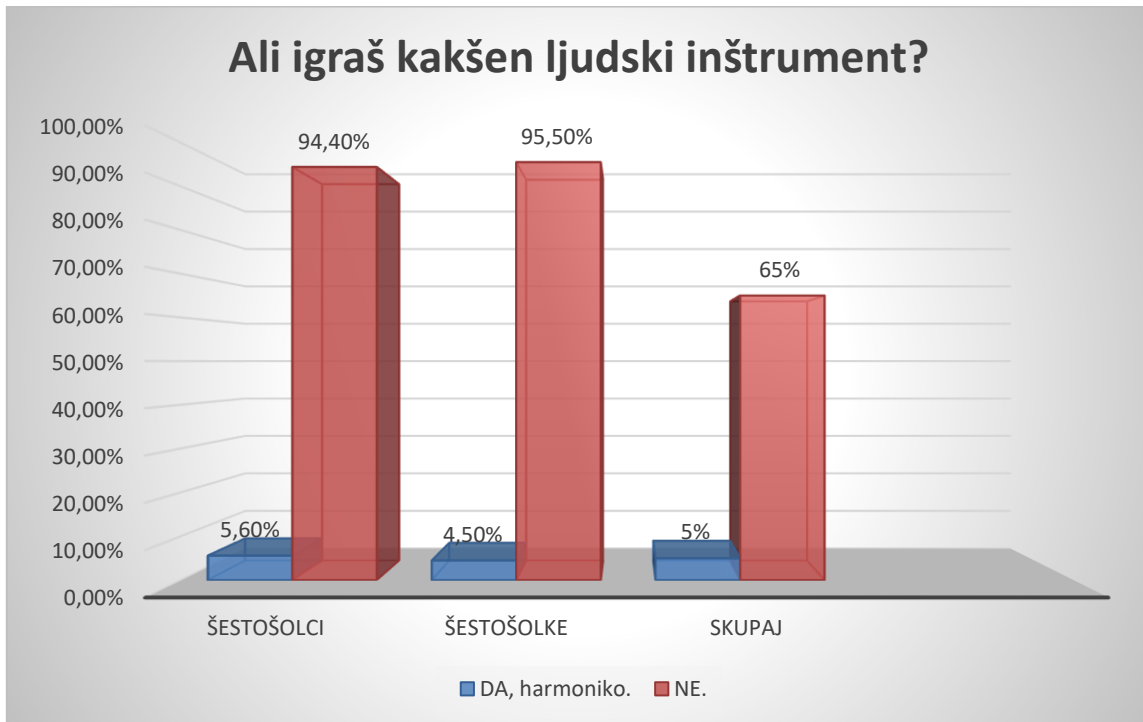

Graf 6: Ali starši ali stari starši plešejo v folklorni skupini?

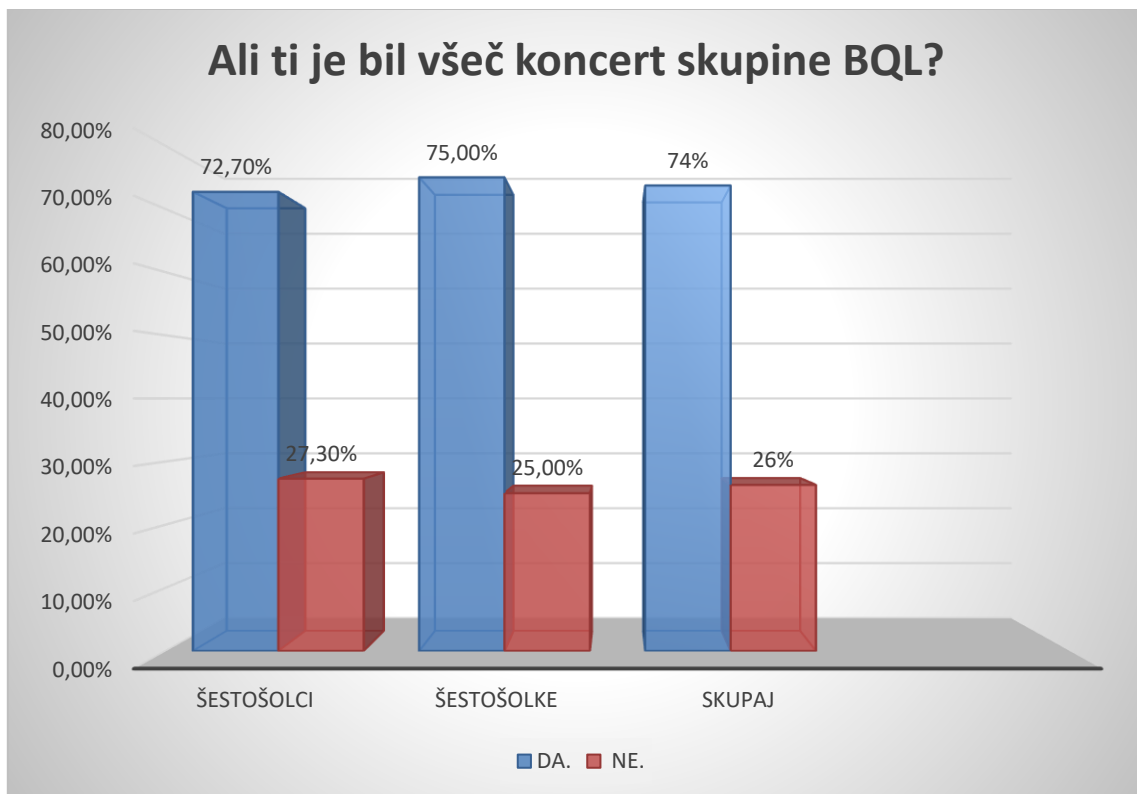

Graf 7: Ali igraš kakšen ljudski inštrument?

Graf 8: Ali ti je bil všeč koncert skupine BQL?

Ples v službi vzgoje za ljubezen do domovine

Dance as Means of Strengthening Patriotism

Lucija Bivšek

Povzetek

Ples je bil od nekdanj del družbenega življenja in ga je moral vsakdo usvojiti že v rosnih letih. Ples kot predmet osnovnošolske vzgoje pomaga pri oblikovanju celostne podobe vsakega človeka. Učenci si s pomočjo plesa pridobijo tudi možnosti telesnega izražanja, kar je enako pomembno kot besedno izražanje, poleg tega je ples pomemben spodbujevalec doživljanja in razmišljanja vsakega človeka.

Ljudski ples je del slovenske kulturne dediščine, zato je primerno, da ga kot posebno vrednoto spoznajo tudi otroci. V osnovni šoli je vključen v redni učni program predmeta šport v prvem in drugem triletju, nato še v izbirnih vsebinah plesa v zadnjem triletju in zunaj rednega programa šole v plesnem krožku. Današnji otroci in mladostniki za svoje izražanje uporabljajo predvsem moderne jezikovne in gibalno-izrazne oblike. Da je snov učencem zanimiva in jih pritegne, je v veliki meri odvisno od karizme učitelja, njegovega načina podajanja snovi in motiviranja učencev, ko obravnava učno snov, povezano z našo kulturno dediščino.

Abstract: Dancing has been a very important part of the society since ages and everyone had to learn it in the early childhood. Dancing has a great influence on our personality and physical development, especially with children, who are given the opportunity to express themselves, physically and verbally. Moreover, dancing can support children's experiences and meditation. Children need to recognize folk dance as a part of Slovenian culture and tradition. That is the reason for dancing lessons being included in the school curriculum as a gym in the first and second three grades. In the last three grades of elementary school dancing classes can be chosen by pupils as an optional school subject or as an activity of their interests. Children nowadays use mostly modern linguistic and kinaesthetic forms to express themselves.

Teaching dancing depends on teacher's character and methodology. What is more, the teacher has to know how to motivate students to attract them into cultural heritage.

Ključne besede: domovina, ljudski ples, ples, sodobnost, tradicija

Keywords: homeland, folk dance, dancing, modernity, tradition

1 Uvod

»Ples je vrsta izražanja, umetnosti in zabave. Ples je govorica telesa, ki se izraža skozi ritem glasbe in lahko predstavlja stil človekovega življenja, kajti z vsakim gibom se v človekovi duši ustvarja zadovoljstvo. Ples je del kulturne izobrazbe vsakega posameznika in je kultura posameznega naroda. Ples je umetnost in hkrati šport, v katerem se prepleta usklajenost dveh ali

več teles.« (Ples – Wikipedija)

Zbrane trditve lepo opredeljujejo, kaj vse je združeno v besedi ples in kaj ples pomeni za posameznika in družbo. To še posebej velja za ljudske plese.

»Ljudski ples je v sodobnosti poimenovan folklor, ker se ne pleše na javnih zabavah tako kot nekoč, ampak bolj v okviru folklornih skupin. Ta izraz označuje plese, ki so značilni za najširše plasti ljudstva v nekem določenem obdobju. Izvora ljudskih plesov ne moremo natančno določiti. Po vsej verjetnosti so podedovani iz preteklosti ali so prevzeti od drugod in so se s časom spremenili in prilagodili nekemu okolju.« (Slovenska ljudska glasbila in slovenski ljudski ples)

Slovenski ljudski ples je del slovenskega kulturnega izročila. Z ljudsko pesmijo in glasbili je spremljal vsakdanje življenje posameznika ob vseh pomembnih mejnikih njegovega življenja, ob rojstvu otroka, na svatbi, ob različnih praznikih in pri delu. »V ljudskem plesu, njegovih oblikah in načinu izvedbe se izražajo duša, značaj in temperament Slovenca, številne različice plesov pa odkrivajo njegovo ustvarjalnost. Zaradi vsega tega je ljudsko plesno izročilo vredno, da ga spoznajo tudi nove generacije. Učenci lahko tudi s spoznavanjem ljudskih plesov razvijajo svoje ustvarjalne sposobnosti, hkrati pa se neposredno srečujejo s kulturo bivanja svojih prednikov.« (Fuks, 2004, 7)

Pri modernem plesu ni povsem dogovorjenih gibov, saj se pleše na moderno glasbo. Najbolj znani moderni plesi so hip-hop, break dance, disco dance, show dance, freestyle, jazz ples. (Moderni plesi)

Z vsako zvrstjo plesa lahko na svojstven način približamo učencem slovensko kulturo in krepimo ljubezen do domovine.

2 Ljudski plesi v osnovni šoli

»Ljudski ples je del slovenske kulturne dediščine, zato je primerno, da ga kot posebno vrednoto spoznajo tudi otroci. V osnovni šoli je vključen v redni učni program športa, nato še v izbirnih vsebinah plesa v zadnjem triletju in zunaj rednega programa šole v folklornem krožku. Plese srečujemo skupaj s pesmimi, oblačilno in materialno kulturo, šegami in navadami tudi pri spoznavanju okolja, družbi, glasbeni umetnosti, slovenščini, zemljepisu, zgodovini.« (Fuks, 2004, 5)

2.1 Ljudski plesi pri pouku športa

V učnem načrtu športa je od prvega do šestega razreda predvideno učenje enega ljudskega plesa v vsakem šolskem letu. (Športna vzgoja, 2011) »V prvem triletju je najpomembnejše, da se otroci seznanijo z otroškim plesnim izročilom, ki zajema plesne igre in plese, ki jih otroci pogosto spremljajo s petjem pa tudi z zvočili. V drugem triletju se nadaljuje seznanjanje otrok s plesno dediščino, učenci že spoznavajo značilnosti plesov posameznih pokrajin, plese spremljajo s petjem ali glasbili. V tretjem triletju lahko učenci nadgrajujejo znanje slovenskih ljudskih plesov v okviru izbirnih predmetov, ukvarjajo pa se tudi z drugimi zvrstmi ljudskega izročila, pri čemer naj bo poudarek na izročilu domačega kraja in okolice. Pri folklornem krožku se otroci z ljudskimi plesi in ljudskim izročilom seznanjajo na zabaven, sproščujoč način.« (Fuks, 2004, 5–6)

2.2 Izbirni predmet ljudski plesi

Ljudski plesi so izbirni predmet v sklopu plesnih dejavnosti tretje triade osnovne šole. »Namen plesnih dejavnosti kot izbirnih predmetov v osnovni šoli je navajanje učencev na redno plesno dejavnost. Ta predstavlja protiutež vsakdanjemu napornemu šolskemu delu in sedenju. Učencem omogoča sprostitev in dobro počutje.« (Plesne dejavnosti, 2004, 12) »Pomembno je tudi, da učenci razumejo soodvisnost in prepletenost ljudskega plesa z drugimi komponentami ljudskega izročila, ki jih srečujejo v okviru drugih šolskih predmetov.« (Fuks, 2004, 47) »Dobro je, če plesni pedagog sodeluje z učitelji drugih področij, kot so glasbena in likovna umetnost, slovenski jezik, zgodovina in geografija.« (Plesne dejavnosti, 2004, 12)

»Program pri izbirnem predmetu ljudski plesi je zanimiv takrat, ko ni preobsežen in je dovolj sproščujoč, hkrati pa omogoča občutek uspeha in osebnega napredka. Otroke motiviramo z zanimivimi razlagami o oblikah in načinih plesa v preteklosti v primerjavi s plesi današnjega časa.« (Fuks, 2004, 39).

2.3 Izbirni predmet ljudski plesi v praksi

Pri izbirnem predmetu ljudski plesi v začetnih urah pričnem s poučevanjem skupinskih plesov, pri katerih se plesalci držijo za roke, se kačasto oziroma polžasto vijejo in jih po prostoru vodi njihov vodja, ki včasih zavije tudi pod most dvignjenih rok. Gibanja izvajamo tudi v sklenjenem krogu. Preprosta gibanja delamo brez glasbe, na ritem, potem dodamo ljudsko glasbo ter na koncu seveda moderno glasbo, kar je učencem še posebej všeč.

Od skupinskih plesov plešemo še različna kola, ki jih pospremimo s petjem.

Nadaljujemo z enostavnimi ljudskimi plesi, ki so priporočeni za poučevanje pri predmetu šport v prvi in drugi triadi, kot so 'kovtre šivat', 'točak', 'Abraham ma sedem sinov', 'zibenšrit', 'mrzulin'. Uporabljam jih kot osnovo za učenje plesnih korakov v individualnih formacijah, pri parnih plesih ali pri plesu v skupinah. Kasneje preproste ljudske plese ponavljamo v uvodnem delu ure pri ogrevanju. Sprva plese učim ob petju, torej se z učenci poleg plesnih elementov vedno naučimo tudi pevske spremljave, melodije in besedila pesmi, na katere plešemo. Poučevanje je tako učinkovitejše, hitrejše, ni se potrebno ukvarjati s predvajanjem in previjanjem glasbe. Ob tem pa tudi niso zanemarljivi elementi medpredmetnega povezovanja, saj se učenci z lahkoto in igraje ob plesu učijo peti ljudske pesmi. Glasbeno podlago običajno uporabljam, ko smo z učenci posamičen ljudski ples že delno usvojili in ga ob glasbi utrjujemo ter ponavljamo. Takrat plesu dodamo še postavitve posamičnih plesalcev. Ko vadimo ob glasbi, pazim, da se plesalci v parih oziroma formacijah neprestano menjavajo, nikoli na primer ne plešemo nekega parnega plesa veskozi v istih parih. S tem motiviram za delo tudi gibalno in ritmično slabše učence. Ples za motivacijo učencev plesalcev plešemo tudi na modernejše glasbene podlage, kar večinoma ljudski ples pospeši in je učencem zelo zabavno. Seveda pa morajo pred tem ples dobro poznati in ga usvojiti.

Preprosti ljudski plesi, na primer 'kačo vit', 'kovtre šivat', 'točak', 'zibenšrit', se lahko plešejo na zelo različne glasbene podlage oziroma na različna besedila pesmi in so učencem ravno zaradi možnosti raznolikosti zanimivi ter kot taki primerni tako za starejše kot tudi mlajše učence. Učenci spoznajo, da lahko elemente ljudskih plesov uporabijo na plesnih zabavah in to na šolskih plesih včasih tudi demonstriramo sošolcem. Pogosto jih pritegnemo v svoje plesne vrste in na plesu na kavbojsko ali drugo živahno glasbo 'kovtre šiva' večina udeležencev šolskega plesa.

Pri ogrevanju ali utrjevanju znanja je zabavno uporabljati tudi plesne igre. Tako potem, ko dobro poznamo družabni ples polka oziroma valček, vedno izvedemo razne plesne igre, da plesno znanje nadgradimo, da se pri tem zabavamo in nekonfliktno dosežemo menjavanje plesalcev v parih. Plešemo različne variante plesnih iger z nadštevilnim plesalcem, kjer eden izmed plesalcev ob menjavi ostane brez para. Za kazen na primer pleše z metlo in ko z njo udari ob tla, je to za plesalce znak ponovne menjave plesnega partnerja. Menjavo lahko izvedemo tudi z ustavljanjem glasbe. Otroci ob tem zelo uživajo in hkrati ponavljajo družabne parne plese.

Poskušali smo tudi s plesnimi igrami z izbiro plesalca s pomočjo blazine, a so otroci večinoma sramežljivi in neradi sami izbirajo plesnega partnerja. Se pa na ta način poučimo o tradiciji raznih svatovskih plesov.

Pri pouku izbirnega predmeta ljudski plesi torej poskušamo povezati tradicijo s sodobnostjo, kar je dobra spodbuda otrokom tako za ukvarjanje s plesom, kot tudi za raziskovanje in odkrivanje slovenskih ljudskih običajev.

2.4 Ljudski plesi pri interesnih dejavnostih

Na Osnovni šoli Vuzenica sem v preteklem šolskem letu izvajala dve interesni dejavnosti s plesno vsebino. Plesne urice so bile namenjene učencem prve, plesni krožek pa učencem druge triade.

Pri plesnih uricah smo preko otroških pesmi, izštevank in otroške glasbe spoznavali osnovne plesne elemente, igrali smo se različne plesne igre in se na koncu preko otroške različice naučili slovenski ljudski ples 'točak' oz. 'rašpla'. Sprva smo ga ponavljali in utrjevali na slovensko otroško skladbo Soki Soki, potem pa smo zaplesali ob spremljavi harmonike ter pripravili nekaj uspešnih javnih nastopov. Ker se je število otrok pri interesni dejavnosti večalo, sva začeli sodelovati z učiteljico glasbene umetnosti in krožek razširili v plesno-pevske urice. Po božičnem nastopu na sodobno otroško glasbeno podlago smo se zopet lotili učenja ljudskih pesmi in plesov. Najprej smo se naučili peti slovensko ljudsko pesem Iz zemlje gre v trto, na katero sem pripravila preprosto gibalno koreografijo, ki smo jo ob spremljavi pevskega zbora prikazali na prireditvi za slovenski kulturni praznik. Nato pa smo prešli na učenje petja in plesa slovenskega kola Lepa Anka kolo vodi. Pri tem ljudskem plesu sem vključila tudi starejše učence, ki so obiskovali plesni krožek. Le-ti so se naučili zahtevnejšo različico kola, mlajši plesalci pa so plesali preprostejšo. Za nastop na javni krajevni prireditvi so se plesalci združili, notranji krog so plesali mlajši, zunanji pa starejši plesalci, vsak svojo različico ljudskega kola. Tako sem tudi starejše plesalce, ki radi plešejo predvsem moderni ples, poskušala navdušiti za slovenski ljudski ples.

3 Kako preko modernega plesa približati učencem slovensko kulturo ter krepiti ljubezen do domovine

Na Osnovnih šolah Vuzenica in Radlje ob Dravi poučujem poleg predmeta šport tudi izbirne predmete sklopa plesne dejavnosti, kamor spadajo izbirni predmeti ples, ljudski plesi ter starinski in družabni plesi. Iz športnega sklopa izbirnih predmetov poučujem izbrani šport ples. Vsi izbirni predmeti so odvisni, kot že ime pove, od interesa učencev, zato v enem šolskem letu poučujem enega do dva izbirna predmeta s plesno vsebino na vsaki šoli.

Na obeh šolah pa vsako šolsko leto vodim tudi dve plesni interesni dejavnosti, za mlajše in starejše

učence. Z učenci, ki so vpisani v različne plesne izbirne predmete in interesne dejavnosti, naše delo predstavljamo na različnih šolskih in krajevnih prireditvah.

Tudi pri modernejših plesnih zvrsteh poskušam ohranjati zavest slovenstva z izborom glasbene podlage.

Plesna glasba pri mlajših plesalcih je izključno slovenska, saj menim, da se otroci težko plesno izražajo, če ne razumejo besedila pesmi v podlagi. Učence pri spoznavanju slovenske glasbe in slovenskih avtorjev motiviram tudi z nastopi na tematskih prireditvah in na koncertih izvajalcev, katerih glasbo uporabljamo za plesno podlago. Izbor glasbe torej dobro načrtujem in jo prilagodim vsakoletnemu dogajanju v kraju. S plesalci smo tako plesali ob znanih slovenskih glasbenikih, kot so Čuki, Tanja Žagar, Adi Smolar, Ditka. To pomeni res ogromno motivacijo za učence in lepe spomine zanje in tudi njihove starše, ki dogodke še posebej čustveno doživljajo. Tako učenci spoznavajo slovensko avtorsko glasbo in s tem slovensko kulturo.

Pri starejših plesalcih ohranjam slovensko glasbo nekje v tretjinskem deležu in krepi domoljubje s plesnimi nastopi na tematskih proslavah za dan državnosti, dan samostojnosti in enotnosti ter slovenski kulturni praznik. Tako so plesalke tretje triade Osnovne šole Radlje ob Dravi na domoljubno pesem plesale s trakovi v barvah slovenske zastave oziroma so plesalke na pesem o domovini pred projekcijo posnetkov naše lepe države plesale kot silhuete. Plesalke tretje triade Osnovne šole Vuzenica so pripravile plesni nastop v čast uspehov Tine Maze na njeno glasbo na podelitvi za športnika leta Vuzenice, saj so tudi športniki veliki ambasadorji Slovenije. Tudi to je poklon domovini in slovenstvu in krepi narodno zavest na malo modernejši način, ki je morda bližji mladostnikom, lažje ga sprejmejo za svojega.

Veliko je odvisno od karizme učitelja, njegovega načina podajanja snovi in motiviranja učencev, ko obravnava učno snov, povezano z našo kulturno dediščino.

4 Zaključek

Kot učiteljica športa in plesa opažam, da je izbirni predmet ljudski plesi od vseh izbirnih plesnih dejavnosti še najmanj obiskan. Mladostnike zadnje triade osnovne šole pritegne predvsem vse tuje, od besedišča do glasbe. Večinoma je tukaj v igri angleško-ameriška kultura in glasba. Veliko je odvisno od karizme učitelja, njegovega načina podajanja snovi in motiviranja učencev, ko obravnava učno snov, povezano z našo kulturno dediščino. Prav je, da so otroci seznanjeni s slovensko tradicijo, umetnostjo, športom, kulturo, dosežki znanosti, z delovanjem naše države.

Sama poudarek pri poučevanju predmeta ljudski plesi dajem vsebinam, ki bolj pritegnejo učence in je njihovo poznavanje uporabno tudi v vsakdanjem življenju. Veliko ljudskih plesov se lahko prilagodi in zapeše na porokah, raznih prireditvah in zabavah. Težava pa je v avtentičnosti ljudskega plesa, ki bi moral vsebovati točno predpisane plesne in glasbene elemente. Zagato rešujem tako, da se z učenci naučimo originalni ljudski ples, nato pa raziščemo njegove modernejše oblike. Tako se ustvari povezava med kulturno dediščino in sodobnostjo.

Kot že rečeno, današnji otroci in mladostniki za svoje izražanje uporabljajo predvsem moderne jezikovne in gibalno-izrazne oblike, zato jim poskušam slovensko kulturo približati preko slovenske avtorske glasbe, ki jo predvsem mlajši bolje razumejo in se ob njeni spremljavi tudi lažje plesno izražajo. Za starejše plesalce pa je motivacija tudi tematski plesni nastop na temo ljubezni do domovine pred sošolci, prijatelji in znanci na prireditvah ob praznovanju državnih praznikov.

5 Viri in literatura

Fuks, B., 2004. Ljudski plesi v osnovni šoli, Priručnik za učitelje, mentorje in vaditelje. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.

Moderni plesi. Pridobljeno 3. 10. 2019, URL: https://dijaski.net/gradivo/gla_ref_ples_01.

Ples – Wikipedija, prosta enciklopedija. Pridobljeno 3. 10. 2019, URL: <https://sl.m.wikipedia.org/wiki/Ples>.

Plesne dejavnosti. Učni načrt, 2004. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 3. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/izbirni/1-letni/Plesne_dejavnosti_ljudski_plesi_izbirni.pdf.

Slovenska ljudska glasbila in slovenski ljudski ples. Pridobljeno 3. 10. 2019, URL: <https://eucbeniki.sio.si/gls/3256/index3.html>.

Športna vzgoja. Učni načrt, 2011. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 3. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_sportna_vzgoja.pdf.

Kratka predstavitev avtorice

Lucija Bivšek, prof. športne vzgoje, je učiteljica športne vzgoje na Osnovni šoli Vuzenica, Slovenija. Je tudi izvajalka izbirnih dejavnosti na Osnovni šoli Vuzenica in Osnovni šoli Radlje ob Dravi.

E-naslov: lucija.bivsek@gmail.com

Vzgoja za ljubezen do domovine in države s pomočjo ljudskega izročila

Raising Children to Love Their Homeland through Folk Tradition

Sabina Kukovec

Povzetek

Članek govori o tem, kako lahko otroci skozi igro spoznajo stare šege in navade, plese in kulturno dediščino. Glavni cilj je, da otroci zrastejo v pokončne, ponosne ljudi, ki bodo poznali preteklost, jo spoštovali in na njej skozi življenje gradili prihodnost.

Abstract

The article explains how children could learn about folk customs, traditions, dance and cultural inheritance through playing games. The main goal of the article is to encourage children to grow up into proud people who will know the past, will respect it and with that knowledge build their future.

Ključne besede: kulturna dediščina, igra, narod, ples

Keywords: cultural inheritance, playing, nation, dancing

1 Uvod

Korenine narodov so v tem času pomembnejše kot kdajkoli prej. Ljudje se preseljujejo v druge dežele, iščejo varnost, ljubezen, službo itd. V naše okolje prihajajo različne kulture, običaji, jeziki. Glavna dolžnost je, da ohranimo narod, jezik, običaje, navade, igre in plese. Ohranjanje in prenašanje kulturne dediščine na potomce je naša odgovornost oziroma dolžnost.

Otroci imajo v sodobnem svetu veliko možnosti za glasbeno ustvarjanje. Na tržišču najdemo veliko različnih izvajalcev otroške glasbe, plastična glasbila in različne zvočne igrače. Ob vsem tem pa pozabljamo na naše ljudsko izročilo, ljudske pesmi, igre, plese in glasbila. Vse to je del naše preteklosti in kulturne dediščine. Poznavanje ljudskega izročila je pomembno, saj se le tako ohranja in prenaša naprej.

»Medosebne odnose je zamenjala komunikacija preko družbenih omrežij in dotiki med seboj so nam tuji. Prav tako preprosta igra otrok v naravi. Televizija, računalniške igrice današnjemu otroku vsega tega ne omogoča, daje. Zato so medosebni odnosi vse slabši. V sedanjih časih je potrebno vključiti spet otroško igro.« (Kunaver, Lipovšek, 2006)

Ljudsko izročilo se je v preteklosti prenašalo spontano, tako, da so ga mlajši otroci ob delu ali igri prevzemali od starejših vrstnikov in odraslih.

Zaradi današnjega načina življenja pa se otroci z ljudskim izročilom ne srečujejo več tako pogosto.

Tako ugotavljamo, da je za otroka pomembno gibanje – in to vse od rojstva. Otrok z gibanjem izraža veselje, zadovoljstvo, ugodje. Gibanje se prepleta s plesom. Ples je gibanje, ki je povezano v nekem prostoru, času in ritmu. Pomembno vlogo pri gibalno-plesnem razvoju imamo odrasli, ki ga spodbujamo, motiviramo, da dosežejo zastavljene cilje. Zato je pomembna naša kulturna dediščina, saj iz nje izhaja ljudski ples.

Skozi negovanje kulturne dediščine in z izvajanjem ljudskih plesov, iger, pesmi kažemo odnos in spoštovanje do slovenskega ljudskega izročila in do domovine nasploh.

S skrbnim negovanjem kulturne dediščine v kurikulumu vrtca lahko dosežemo vsebinsko uravnoteženost programov in z njimi oblikujemo spodbudno in kakovostno notranjo kulturo življenja v vrtcu. S primernim sodelovanjem staršev lahko vrednote ljudskega izročila utrjujemo, bogatimo otrokov čustveni svet ter njegove vrednote, med katerimi je pomembnejše zavedanje in spoštovanje identitete. (Meršnik, 2007, 8)

2 Kulturna dediščina v kurikulumu vrtca

Kulturna dediščina, integrirana v vsa področja kurikula. Je bogata zakladnica vrednosti, ki so pomembne pri oblikovanju uravnoteženega otrokovega psihičnega ter socialnega dozorevanja. Vsebine in dogodki (praznikov, običajev, plesov ter drugih atributov kulturne dediščine), morajo biti predstavljeni razumljivo in avtentično, zato morajo biti vzgojiteljice strokovno kompetentne (Meršnik, 2007, 7).

Pri prenašanju in ohranjanju ljudskega izročila ima poleg družbe veliko vlogo vrtec, ko z načrtovanimi dejavnostmi ohranja veselje ob petju ljudskih pesmi, plesanju ljudskih plesov in učenju ljudskih iger in izštevank. Vsebine otroškega ljudskega izročila omogočajo izvedbo različnih glasbenih dejavnosti, od petja, igranja in poslušanja, do ustvarjanja. Ljudsko izročilo lahko vključujemo v različne dele dnevne rutine, ga povezujemo z ostalimi področji, seznanjamo z načinom življenja, običaji iz preteklosti. Ljudska glasba je lahko tako spremljevalka različnih dogodkov in priložnost, da otroci doživljajo veselje in smeh.

Dediščina predstavlja bogastvo znanja in izkušenj svojih prednikov, se je oblikovala skozi stoletja ter hrani naravo, ki nas obdaja. Ta zakladnica nam je vedno na voljo, brez ovir, da pogledamo v njene dragocenosti, jih v sodobnem času primerno vrednotimo in poustvarjamo. Dediščina hrani pričevanja iz časa, ko je človek še znal in smel občutiti in se zlit z naravo ter ji prisluhniti.

Vrtci imajo veliko priložnosti in hkrati odgovornosti, da s primerno umestitvijo kulturne dediščine v kurikulum vrtca otroku v najzgodnejšem otroštvu omogočijo spoznavanje izvirnih okoliščin in sporočil kulturne dediščine. Omogočajo tudi možnost za raziskovanje, doživljanje, umetniško poustvarjanje v pesmi, besedi, rimi, likovnem izrazu in drugih ustvarjalnostih. (Meršnik, 2007, 8)

Z vnašanjem otroškega ljudskega glasbenega izročila v vrtce želimo otroku privzgojiti pozitiven odnos do naše zgodovine, tradicije in kulturne dediščine.

Skozi uresničevanje dejavnosti v povezavi z otroškim glasbenim izročilom omogočamo, da bodo otroci ljudske pesmi, igre in plese, ki jih bodo spoznali v vrtcu, ohranjali in jih prenašali na sovrstnike. Pridobivali pa bodo pomembne prednosti za spoštovanje svoje kulture in kulture tujih narodov. Zato je pomembno, da vzgojitelji ozavestijo pomen vključevanja otroškega ljudskega izročila v vrtec ter razvijajo pozitiven odnos do naše kulturne dediščine in izročila.

Glavni cilj vključevanja kulturne dediščine v kurikulum vrtca je, da na nevsiljiv način približamo otroku vrednote ljudskega izročila, ki jih bo igranje sprejel v svoj svet in jih ohranjal. Čeprav bo otrok ljudsko izročilo predvsem sprejemal, se ga učil, pa mora biti njegovo izvajanje pesmi, šeg ali plesa tudi poustvarjanje, saj jih bo vsakdo po svoje doživeljal in interpretiral. (Ramovš, 1982, 30)

3 Povezanost plesne vzgoje s kulturno dediščino v kurikulumu

Med cilji, ki odražajo celovitost in kompleksnost uresničevanja kulturne dediščine, v povezavi s plesom v Kurikulumu za vrtce (1999) zasledimo te cilje:

- **Gibanje:** spoznavanje elementarnih iger ter športnih zvrsti, značilnih za naše in druga kulturna okolja v sedanjosti in preteklosti. Usvajanje osnovnih prvin ljudskih rajalnih in drugih plesnih iger.
- **Jezik:** zavedanje obstoja lastnega jezika in drugih jezikov ter lastne in druge kulture okolja v sedanjosti in preteklosti. Doživljanje ugodja ob poslušanju in pripovedovanju pravljic, bajk ter drugih literarnih del ... Doživljanje statusa slovenskega jezika kot državnega jezika.
- **Umetnost:** doživljanje umetnosti kot dela družbenega in kulturnega življenja v določenem času in prostoru, ki ga lahko uresničujemo v primerih dejavnosti posameznih umetniških zvrsti; otrok se sreča z umetnostjo različnih in drugačnih kultur; sreča se z ljudsko umetnostjo in obrtjo, ustvarjalno sodeluje pri otroškem prazničnem letu.
- **Družba:** spoznavanje ožjega in širšega družbenega in kulturnega okolja. Oblikovanje osnove za dojetanje zgodovinskih sprememb. Spoznavanje, da se ljudje in okolje, družba in kultura v času spreminjajo.
- **Narava:** spoznavanje žive in nežive narave v njeni raznolikosti. Povezanost v stalnem spreminjanju in estetskih razsežnostih. Razvijanje naklonjenega, spoštljivega in odgovornega odnosa do žive in nežive narave.
- **Matematika:** seznanjanje z matematiko v vsakdanjem življenju. Razvijanje matematične spretnosti.

4 Ljudsko izročilo

Ljudsko izročilo obsega bogato področje ljudskih pesmi, plesov, iger, zgodb, bajk, šeg, navad, oblačilne dediščine idr.

Kulturna dediščina zaobjema gmotno, družbeno in duhovno prizadevanje človeka v določenem okolju in času. Je vsa tista človeška ustvarjalnost, ki je nastala mimo lastnega delovanja narave ali iz nje. (Ketiš, 2007, 9)

Šege so tesno povezane z ljudmi in naravo. So del kulturne dediščine narodov in imajo simboličen pomen. Navade so del človekovega življenja. Ob ljudskih šegah in navadah se je plesalo, pelo in igralo.

4.1 Ljudski ples

Ljudski plesi izvirajo iz izročila, ki je lahko podedovano iz davnine in ga časovno ni mogoče natančno opredeliti ali pa so bili zavestno prevzeti od drugih v nekem času in so se potem priložnostno širili naprej ter se v nekem okolju spreminjali in prilagajali gibnosti prevzemnika (Ramovš, 1992, 7).

Ljudski plesi se ločijo po številu plesalcev (solistični, pari, skupinski), spolu, vlogi, obliki plesa (kolona, kača) ter so z glasbeno spremljavo, petjem, topotanjem, ploskanjem ... ali brez tega (Beznik, 2015, 5).

4.2 Ljudska pesem

Ljudska pesem je najstarejši del kulturne dediščine. Povezana je s šegami vsakdanjega in prazničnega življenja. (Novak, Kmetec, 2015) Ljudska pesem je živ izraz ljudi, njihovega medsebojnega druženja, sproščanja, čustvovanja in pripadnosti (Šivic idr., 2005).

4.3 Ljudske igre

Ljudske igre »so ravno tako del kulturne dediščine, ki jih ne smemo pozabiti. To so stare kmečke igre, ki so se prenašale iz roda v rod. Igre so po navadi preproste in zato hitro učljive. Pripomočki za igro so preprosti in iz naravnega materiala. Navezujejo se na vsakdanje kmečko življenje in opravila. Ljudske igre so poskrbele za dobro vzdušje, krajšale so čas.« (Križ, 2003)

Poznamo več vrst ljudskih iger:

- bibarije,
- prstne igre,
- rajalne igre,
- spretnostne gibalne igre,
- gibalne igre z malo orodja,
- gibalno ustvarjalne igre.

5 Opredelitev problema

Vrtci imamo veliko priložnost in odgovornost, da s primerno umestitvijo kulturne dediščine v vsakdanje življenje v vrtcu otrokom v najzgodnejšem otroštvu omogočimo spoznanje naših korenin (Meršnik, 2005, 7).

Zavedamo se odgovornosti in pomena prenosa naše tradicije na otroke. Tako otroci preko igre spoznavajo kulturno dediščino ter se zavedo lastnih korenin.

V svoje delo se trudimo vključevati veliko različnih iger, ljudskih prstnih iger, ljudskih pesmic, ljudskih plesov, seznanjati otroke z ljudskimi obrtmi (izdelovanje košar – pletenje košar iz vrbovih vej itd.). V praksi smo spoznali, da se zelo malo vzgojiteljic loti vnašanja ljudskih plesov in pesmi v svoje delo. Po pogovoru z njimi smo ugotovili, da imajo premalo znanja, izkušenj ali pa se tega preprosto ne lotijo. Vsak začetek je težak, vendar se je dobro preizkusiti v teh dejavnostih, vsekakor pa se je treba prilagoditi starosti otrok.

Tako smo se odločili, da bomo skozi vse leto obravnavano tematiko vnašali v svoje delo. Lotevali se bomo dejavnosti, kot npr.: prebiranje ljudskih pravljic, seznanjanje z ljudskimi izštevankami, petje ljudskih pesmi in učenje ljudskih plesov ...

V nadaljevanju je predstavljena rajalna igra in več variant, izpeljanih iz te ljudske igre.

5.1 Abraham 'ma sedem sinov

Cilji te dejavnosti so:

- otrok se izraža s celim telesom, gibi,
- otrok poizkuša posnemati gibanje iz okolice,
- sreča se s preprosto ljudsko rajalno igro.

5.1.1 Osnovna izvedba

To je plesna igra s posnemanjem. Otroci se postavijo v kolono drug za drugim in se primejo za pas. Ob petju se kolona v kačastih zavojih pomika naprej. Igra je zabavna, ker otroci pri njej ponavljajo gibe vodečega, ki jih pokaže pri besedilu »tako«. Gibe ponavljajo na »vsi tako, vsi tako«. Otroci izvajajo različne gibe, poskakujejo, različna hoja ... Ponavljajo jih poljubno dolgo. (Sicherl-Kafol, 2009, 64)

Shema 1: Skica igre – plesa Abraham 'ma sedem sinov (vir: Sabina Kukovec):

Besedilo pesmi:

Abraham 'ma sedem sinov,

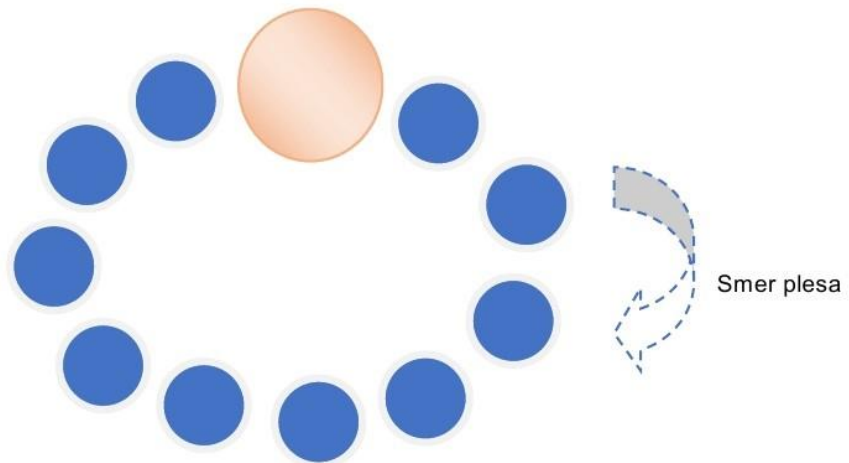
sedem sinov Abraham.

Vsi so jedli, vsi so pili,

vsi so delali tako.

Vsi tako, vsi tako,

vsi so delali tako.

Rdeč krog – otrok, ki kaže vajo.

Moder krog – otroci, ki ponavljajo vajo za njim.

5.1.2 Varianta 1

Otroci se postavijo v krog, držijo se za roke. Ob petju se pomikajo v smeri urinega kazalca naprej. Ko pride do besedila »tako«, eden pokaže vajo, nato vajo vsi ponovijo. Kazanje vaje se vrsti v krogu, drug za drugim. Vaje se kažejo in ponavljajo tako dolgo, da vsi pridejo na vrsto.

Cilji dejavnosti:

- Otroci odpravljajo strah pred nastopanjem, saj kažejo vaje.
- Naučijo se vrstnega reda in da vsi pripadajo skupini.

5.1.3 Varianta 2

Dodatek prvi varianti je glasno ali tiho petje. Vse ostalo je enako. Cilj tega je, da otroke naučimo glasnega in tihega petja ter ugotavljanja razlik v petju.

5.1.4 Varianta 3

Prvi in drugi varianti se lahko doda še hitro in počasno petje. Tako otroci združijo glasno in hitro petje ter tiho in počasno petje. Cilj je, da otroci pozorno poslušajo navodila in jim sledijo ter poizkušajo to tudi izvesti. Lahko bi dodali še veliko različnih vsebin, pomembno pa je, da sta gib in pesem enaka.

Mnogo ljudskega izročila je ohranjenega, veliko staršev in starih staršev pozna ljudske pesmi, plese, igre, potrebno jih je samo vključiti v svoje delo.

6 Zaključek

Vključevanje ljudskega izročila v vrtec je pomembno, ker je vsebinsko bogato, spodbuja k ustvarjalnosti in omogoča razvoj sposobnosti in spretnosti. Tako se otrok srečuje s preteklostjo, spoznavanjem običajev in navad. Tako dobijo možnost za ohranjanje ljudskega izročila in kulturne dediščine.

Ljudska pesem je otrokom prijetna in blizu. Da se jo vključiti v različne dele dneva – čez dan, ob počitku, pri različnih praznovanjih, pri hranjenju. Moč glasbe vpliva na telo in duha in prav glasba je otroke velikokrat spodbudila k sodelovanju, združevanju, rajanju. Velikokrat otroci sami izrazijo željo za ples, zakaj pa ne bi to bila ljudska glasba in ljudski ples.

Zato je pomembno, da obudimo spet naše ljudsko izročilo/dediščino v vrtce. Različne raziskave, mnenja, pogovori pokažejo, da vzgojitelji posvečamo več pozornosti otroškim ljudskim pesmim in premalo ljudskim igram, plesom in poslušanju ljudske glasbe.

Pri tem so nam lahko v pomoč različne ideje, s katerimi vključujemo otroško ljudsko izročilo v vrtec. Veliko vsebin bi se dalo nadgraditi s starimi vsebinami ter jim dodati pridih sedanjosti.

Ravno to počnem v opisanem primeru. Naredila oz. povezala sem različne elemente ljudskega izročila. Rajalni igri sem dodala nekaj dodatka. Otrokom je bilo všeč, opisan ples otroci zelo radi plešejo. Osvojili so vse variante in pri tem uživali. Cilji so bili uresničeni.

Upam in želim si, da bi tudi druge vzgojiteljice poizkusile ljudske stvaritve in jih uporabile pri svojem delu. Mnogo ljudskega izročila je ohranjenega, veliko staršev in starih staršev pozna ljudske pesmi, plese, igre, potrebno jih je samo vključiti v svoje delo. Tako naša kulturna dediščina živi in ne bo pozabljena. Prav tako ljubezen do domovine.

7 Literatura

- Bahovec, E. idr., 1999. Kurikulum za vrtce. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Beznik, I., 2015. Ljudske pesmi in plesi za predšolske otroke, Interno gradivo. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.
- Ketiš, Z., 2007. Kulturna dediščina v kurikulumu vrtca. V: Strokovni posvet, zbornik, Portorož, 2005. Ljubljana: Skupnost vrtcev Slovenije.
- Križ, I., 2003. Nazaj v otroški raj: Otroške igre in igrače na Dolenjskem. Novo mesto, Dolenjski muzej Novo mesto.
- Kunaver, D.; Lipovšek, B., 2006. Ali je kaj trden most? Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Meršnik, Š., 2007. Kulturna dediščina v kurikulumu vrtca. V: Strokovni posvet, zbornik, Portorož, 2005. Ljubljana, Skupnost vrtcev Slovenije.
- Novak, L.; Kmetec, M., 2015. Slovensko ljudsko izročilo. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.
- Ramovš, M., 1982. Plesat me pelji. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Ramovš, M., 1992. Polka je ukazana. Ljubljana, založba Kres.
- Sicherl-Kafol, B., 2009. Ringa raja pesem nam ugaja. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Šivic, U.; Komavec, M.; Pušenjak, M.; Rojko, B.; Bricelj, S., 2005. Družinska pesmarica: 100 slovenskih ljudskih in ponarodelih pesmi. Ljubljana, Mladinska knjiga.

Kratka predstavitev avtorice

Sabina Kukovec, vzgojiteljica predšolskih otrok, je zaposlena v Vrtcu pri Osnovni šoli Zgornja Kungota, Slovenija. Ima petindvajset let delovnih izkušenj v vzgoji in izobraževanju.

E-naslov: sabina.kukovec@guest.arnes.si

Sakralna likovna umetnost – nepogrešljivi del naše kulture

Sacral Fine Art – the Indispensable Part of Our Culture

Tanja Pogorevc Novak

Povzetek

Učni načrt, kot ga poznamo, ima do naše vere in temeljne kulture, krščanstva, precej hladen odnos. Tudi to je pripomoglo k temu, da se danes kot družba sprašujemo, kje je naša narodna zavest – ljubezen do domovine in države. Nove generacije ne (z)morejo dobro razumeti sedanjosti, ker jim ne damo možnosti, da bi imeli jasen vpogled v preteklost. Nekdaj je bila sakralna likovna umetnost mnogim neposreden, celo edini stik, tako z vero in kulturo, kot tudi z umetnostjo. Freske, sakralne skulpture in sama arhitekturna zgradba so bili jasni pričevalci o tem, kdo smo, v kaj verujemo, kam gre naša smer. Današnja likovna umetnost nam ponuja nešteto smeri in malo odgovorov. Z doživljanjem in uporabo sodobne umetnosti ter dobrim poznavanjem tradicionalne umetnosti, bi lahko bila narodna zavest otrok ustrežnejša.

Abstract

The school curriculum in Slovenia, has pretty cold attitude to our religious belief and basic culture. That is one of the reasons which has driven us to the social question about the whereabouts of our national awareness – the love towards our homeland and country. New generations cannot or are not able to understand the present so well, because we do not give them the possibility of a clear insight into the past. Sacral Art was once a direct and even the only contact with religion, culture as well as with art to many people. Frescoes, sculptures and the architectural structure itself, were the transparent witnesses of our existence, our beliefs and the direction we were going. Today's art offers us numerous directions and only a few answers. By experiencing and using the modern art and by getting a good knowledge about the traditional art, the national awareness of children could be more appropriate.

Ključne besede: kultura, sakralna likovna umetnost, tradicija

Keywords: culture, sacral fine art, tradition

1 Uvod

Umetnost je od nekdanj pomemben sociološki in kulturni dejavnik, ki posredno odraža stopnjo civiliziranosti, humanosti in napredka. Ob preletu zgodovine umetnosti se to zdi neobvladljivo veliko področje, četudi se osredotočimo samo na predel slovenskega ozemlja. O zaporedju kultur, ki so se tukaj zvrstile do končnega padca Rimskega imperija, vemo precej malo tudi zato, ker je

prihod nove mnogokrat pomenil bolj ali manj popolno uničenje stare kulture.

Dodatne zaplete razumevanja tradicionalne umetnosti povzročita terminološki poimenovanji *umetnost na Slovenskem oz. umetnost, nastala na slovenskih tleh in slovenska umetnost*. Slednja naj bi se začela šele z impresionizmom (konec 19. stoletja), kar so vneto razglašali kar impresionisti sami s svojimi mlajšimi sopotniki (Menaše, 1982, 20). Impresionisti so nedvomno presekali gordijski vozal krize likovne umetnosti na Slovenskem in nakazali pot naprej, vendar pogled na slovensko tradicijo in zgodovino umetnosti sega vsaj do obdobja romantike. Od tod do impresionizma je večstoletna doba kulture, ki je nikakor ne smemo označiti zgolj kot »umetnost na slovenskih tleh. Krščansko vero, ki je tako odločilno vplivala na način življenja, vodila tok zgodovine; socializacije, etičnosti, umetnosti in kulture, so naši predniki živeli in izpričevali. Krščanstvo je v veliki časovni razsežnosti zgodovine temeljni del slovenske kulture in je poleg Brižinskih spomenikov ter nekaj pozno srednjeveške literature najmočnejše izpričano v sakralni likovni umetnosti.

Nekdaj je bila sakralna likovna umetnost mnogim neposreden, celo edini stik z umetnostjo: freske, sakralne skulpture in sama arhitekturna zgradba so bili jasni pričevalci o verski in kulturni identiteti ter vrednotah. Da so ljudje našli duhovno zavetje v krščanstvu, pričuje tudi ljudska umetnost. Zvrst, ki so jo skozi mnoga stoletja tvorili tudi številni predmeti nabožne vsebine in so bili dostopni povprečnemu vernemu človeku, so bili namenjeni praktični uporabi: panjske končnice, kmečka arhitektura, slike na steklo, ljudska plastika, lesena razpela, jaslice, bogkovi koti, kropilniki, podobice, hišna kadila, rožni venci in svetinjice. V to kategorijo sodi tudi veliko število skromnih cerkva, kapelic, nagrobnikov, fresk in kipov. Zato je ljudskost z vsemi pozitivnimi likovnimi nasledki pomembna sestavina slovenske sakralne likovne umetnosti, ki na preprost in razumljiv način izraža ljubezen do lepega in duhovnega.

Kot učiteljici se mi zdi nujno, da se naštetim dejstvom v učnem programu nameni dovolj pozornosti in menim, da lahko učitelji likovne umetnosti pri svojem pouku precej pripomoremo k ohranjanju zavesti o pomembnosti sporočila sakralnih likovnih umetnin. V prispevku želim predstaviti način, kako v nekaj zaporednih učnih urah otroke na sproščen in igriv način seznaniti s svetom sakralne likovne umetnosti.

2 Primeri dobre prakse: kako otrokom predstaviti sakralno likovno umetnost in spodbuditi zanimanje zanje

2.1 Kaj pokazati, predstaviti?

Otrokom se predstavi osnovne stvari in pojme. Ponudi se jim konkretne in otipljive predmete ter stavbe. Pomembno je, da jih ne gledajo le na sliki (fotografiji, reprodukciji), temveč jih tudi fizično doživijo – jih obhodijo, tipajo, vonjajo, primerjajo po velikosti ipd.

Med visoko sakralno umetnost se uvršča: cerkve (freske, mozaike, vitraje, skulpture, arhitekturne podrobnosti ...), katedrale, bazilike, cerkveno posodje in tapiserije, knjižne platnice, filigranske izdelke itd.

K ljudski nabožni umetnosti štejemo panjske končnice nabožnih prizorov, razpela na razpotjih, bogkove kote, kužna znamenja, vezenine, čipke, domače nabožne freske upodobljenih zavetnikov in priprošnjikov.

2.2 Kje poiskati sakralno likovno delo

V domačem (šolskem) kraju je gotovo mogoče najti katero od zgoraj naštetih del. Najbolje je izbrati in predstaviti tiste objekte ali umetnine, ki se nahajajo v domačem kraju učencev in mimo katerih vodijo šolske poti.

2.3 Kaj otrokom povedati o sakralnem objektu ali umetnini

Vzemimo primer kužnega znamenja. Njegova postavitvev ima globok pomen in je odziv prebivalstva na dogajanje v tistem času. Je odraz velike stiske ljudi, v kateri so se znašli ob epidemijah bolezni in je odraz njihove globoke vere, kamor so se ob tragediji upajoče zatekli. Zadnja večja kuga na slovenskem, ki je pomorila tretjino prebivalstva, je bila konec 17. stoletja. (Umek, 1958)

Kužna znamenja so ljudje večinoma postavljali v zahvalo za konec kuge, datacija nekaterih znamenj kaže, da so se ljudje s postavitvijo zatekli k priprošnji za pomoč med epidemijo. Na zgornjem delu stolpiča so običajno reliefno upodobljene ali naslikane podobe svetnikov, ki so se jim ljudje priporočili v varstvo. Mnoga taka znamenja so postavljena na posamičnih ali skupnih grobovih. (Zadnikar, 1964)

Slika 1: Kužno znamenje, Mozirje.
Foto: arhiv Pogorevc Novak.

2.4 Na kaj je dobro biti pozoren ob prepoznavanju upodobljenih likov

Sakralna likovna umetnost je intenzivno pripovedna. Česar ljudje niso mogli prebrati, so lahko razbrali z likovnih podob. Mnogo sakralnih arhitekturnih objektov na Slovenskem hrani na svojih stropih in stenah poslikave odlomkov iz Svetega pisma ter življenja svetnikov. Lik Kristusa in Matere Marije tudi otroci običajno hitro prepoznajo. Manj znani so jim liki drugih oseb, npr. zavetnikov. Zato je dobro poznati in biti pozoren na attribute upodobljenih likov. Ta določila jasno povedo kdo je upodobljenec in kaj nam sporoča.

2.5 Kako pritegniti zanimanje otrok za sakralno likovno umetnost

Otroci bodo opazili in pokazali zanimanje za sakralna likovna dela, če jih bomo nanje opozorili, o njih pripovedovali in jim jih pokazali v živo. Sakralna likovna dela niso bila namenjena zgolj času, v katerem so nastala. So sporočilo prednikov kasnejšim rodovom. Pri delu z otroki se lahko uporabi naslednje:

- likovno delo si ogledajo v živo na terenu;
- umetnino se jim predstavi ob pripovedovanju zgodbe;
- pouk se zastavi problemsko in interaktivno;
- učenci pri delu samostojno uporabljajo pripomočke informacijske in komunikacijske

tehnologije;

- obravnavano likovno delo učenci poustvarijo na sebi lasten način.

2.5.1 Neposreden pogled na umetnino in doživljanje le-te

Da bi učenci postali aktivni in kritični opazovalci vizualne kulture, se je treba odvrniti od uporabe neustreznih in didaktično togih metod in oblik dela. Za poglobljeno spoznavanje umetniških stvaritev je potreben neposreden ogled izvirnih del. Učenci tako postanejo aktivni udeleženci umetniške komunikacije, se soočijo z umetniškim delom in ga ambientalno doživijo. Ogledajo si motiv, oblikovne rešitve, tehnično izvedbo, dovršenost in ostale značilnosti.

2.5.2 Likovno pripoved zgodbe dopolni govorjena beseda

Sakralna likovna dela so estetsko materializirane pripovedi. Zato je smiselno, da pri pouku pogled na likovno delo podpremo z zgodbo ali legendo, ki jo likovno delo izpričuje. Doživeto pripovedovanje otroke pozitivno nagovarja, saj z zgodbo vsebinsko osmislijo likovno delo. Dobro je, da so otroci aktivno vključeni v proces pripovedovanja zgodbe. Učitelj naj zgodbe ne pove v celoti. Kar je mogoče razbrati iz likovnega dela, naj pusti, da otroci povedo sami in s tem zgodbo smiselno dopolnijo. Prav tako učence spodbudi k opisovanju doživljanja slike, da preveri, ali razumejo povezanost oblikovne in pripovedne vsebine likovnega dela.

Kot primer naj bo legenda o sv. Roku:

Zanesljivih virov o življenju tega priljubljenega in nekoč zelo češčenega svetnika nimamo. Legendarno poročilo iz 15. stoletja poroča, da se je rodil okoli leta 1295 v mestu Montpellier v južni Franciji. Zgodaj je osirotel, razdal svoje veliko premoženje revežem in se leta 1317 odpravil na božjo pot v Rim. Po Italiji je takrat razsajala kuga, ki so jo zanesli mornarji z Vzhoda. Ljudje so trumoma obolevali in umirali. Rok se je na svoji romarski poti ustavil v več krajih, kjer je stregel kužnim bolnikom. Ko je končno le prišel v Rim, je tam stregel kužnim bolnikom in jih veliko čudežno ozdravil tako, da jih je pokrižal. Nazaj grede do doma se je v Piacenzi sam našel kuge. Da bi v bolnišnici ne bil nikomur v nadlego, se je zavlekel v zapuščeno kolibo. Tjakaj mu je nosil kruh pes iz sosednjega gradu. Graščak je opazil, kako je vzela pes z mize kruh in izginil z njim. Nekoč je stopil za živaljo in našel Roka v razpadli koči v velikem trpljenju in zapuščenosti. Vzel ga je k sebi in zanj skrbel. Ko je Bog Roku vrnil zdravje, se je romar napotil domov. Bolezen ga je tako spremenila, da ga nihče ni prepoznal. Meščani so ga vrgli v temnico – bila je vojna in so imeli molčečega tujca za ogleduha. V ječi je umrl po petih letih, 16. avgusta 1327.

Tudi na Slovenskem že od davnega častimo sv. Roka kot velikega priprošnjika zoper kugo, ki je v naših deželah pogosto razsajala. Upodabljajo ga samega ali skupaj s sv. Boštjanom; v romarski obleki, z romarsko palico in bučo; z roko kaže na kužno bulo na stegnu. Zraven sebe ima psa s kruhom v gobcu. Upodabljajo ga pa tudi z angelom, ki nosi posodo z zdravili in ko zdravi kužne bolnike. (Čuk, 2016, 98–99; Miklavčič, Dolenc, 1972, 370–372)

Slika 2: Podoba sv. Roka s kužnega znamenja (Sika 1) in likovno delo desetletne deklice.

Foto: arhiv Pogorevc Novak.

Na Sliki 2 je podoba sv. Roka s kužnega znamenja, ob njeni desni strani pa primer likovnega dela desetletne deklice. Na sliki deklice lahko opazimo, da je upoštevanih nekaj značilnosti svetnika, ki sicer na izvorni podobi zaradi poškodb niso več vidne (kužna rana na nogi, svetniški sij in kruh v pasjem gobcu). Deklica je podrobnosti naslikala po spominu na podlagi slišane zgodbe ob neposrednem opazovanju originalne umetnine.

2.5.3 Problemsko in interaktivno zasnovana učna ura

Problemsko zasnovan pouk spodbuja notranjo motivacijo in zavzetost učencev pri spoznavanju in reševanju likovnega problema. Tak pouk razvija ustvarjalno in produktivno problemsko mišljenje o likovni nalogi, ki izhaja iz dane vsebine (Tacol, 2003).

Zato se pred ogledom sakralnega objekta pripravi učne liste, ki otrokom služijo za vodenje. Učenci se razdelijo v manjše skupine. Vsebina učnega lista je oblikovana tako, da sproža proces opazovanja, mišljenja in spoznavanja likovnega izražanja. V Prilogi 1 je nekaj primerov vprašanj in danih nalog iz učnih listov, ki so jih učenci reševali ob ogledu notranjosti cerkve sv. Jurija v Mozirju ter kužnega znamenja v Ljubiji pri Mozirju.

V naslednji šolski uri si ogledajo projekcijo posnetih fotografij in se o njih pogovorijo. Vsaka skupina učencev predstavi svoja opažanja in ugotovitve. Začetnemu vtisu, opazovanju in opisu dela sledi analiza, torej ugotavljanje, kako je umetnik dosegel nekaj v umetnini. To je sklepna točka celotnega procesa spoznavanja umetnine.

2.5.4 Refleksija in interpretacija likovnega dela

V nadaljevanju se učence spodbudi k interpretiranju izbranega sakralnega likovnega dela. V kontekstu usvojenega znanja, izkušenj, spomina in asociacij naslikajo lastno interpretirano stvaritev. Tisti, ki izberejo motiv iz stropne poslikave, si na spodnjo stran sedalnega dela stola nalepijo papir, na katerega bodo slikali. Učenci, ki izberejo detajl iz vertikalne poslikave, papir pritrdijo na zid, vrata ali okno. Tisti, ki jih najbolj nagovori talni mozaik, za svojo ustvarjalno površino izberejo tla. Poslikave stebrov interpretirajo na v tulec zvite kartone ipd.

V reflektivno-interpretacijski učni uri, ko učenci v novo usvojena znanja vnesejo svoje razmišljanje in perspektivo, ima vsakdo od njih možnost, da si izbere najljubši način dela, prav tako motiv ali detajl, ki ga je najbolj nagovoril. To je lahko tudi celosten pogled na stavbo od zunaj. Kaj točno si bo učenec izbral za poustvarjanje, je manj pomembno od dejstva, da bo njegov proces podoživljanja še vedno trajal, zato se mu prepusti svobodno izbiro motiva. Ponudi se zgolj možnost izbire znotraj obravnavane teme. S svobodnim izborom motiva in tehnike dela je učencem omogočen bolj spontan pristop k ustvarjanju.

Slika 3: Učenci leže poslikavajo površino nad sabo. Posnemajo način in delno tudi tehniko dela slikarja, ki je poslikal strop cerkve, ki so si jo ogledali. Foto: arhiv Pogorevc Novak.

3 Zaključek

Poznati in spoštovati zgodovino lastnega naroda pomeni upoštevati vse razpoložljive vidike, dokaze in dognanja o načinu življenja prednikov, jih negovati in posredovati zanamcem. Duhovni in umetniško-kulturni vidik je v tej povezavi neprecenljive vrednosti. Osnovno znanje o sakralni likovni umetnosti bi pripomoglo, da bi se otroci lažje orientirali v časovnem obdobju in kulturnem okolju, v katerem živijo. S poznavanjem družbenih značilnosti in izročil prednikov, ki so umetnine ustvarili, bi lažje razumeli njihov predstavniki svet in sporočilnost. Če otroka ustrezno usmerimo v 'branje' upodobitev, mu odpremo vrata v umetnikovo sporočilo. Ob zanimivem načinu podajanja snovi, ki ne temelji zgolj na togi frontalni komunikaciji znotraj učilnice, so učenci dovtetnejši za nova znanja in izkustva. Sakralna likovna umetnost v svojem bistvu vedno sporoča: »Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz vsega srca, z vso dušo, z vso močjo in z vsem mišljenjem, in svojega bližnjega kakor samega sebe.« (Lk, 10, 27) Tej povedi ni kaj dodati. Od tu dalje se ljubezen do domovine in države ponudi sama.

Osnovno znanje o sakralni likovni umetnosti bi pripomoglo, da bi se otroci lažje orientirali v časovnem obdobju in kulturnem okolju, v katerem živijo.

4 Viri in literatura

- Čuk, S., 2016. Svetnik za vsak dan. Koper, Ognjišče.
- Duh, M.; Zupančič, T.; Čagran, B., 2014. Development of Art Appreciation in 11–14 year-old Students. The International Journal of Art & Design Education 332), str. 208–222.
- Golob, N., 2005. Kaj nam govorijo umetnine. Ljubljana, Modrijan.
- Menaše, L., 1982. Umetnostni zakladi Slovenije. Beograd, Jugoslovenska revija.
- Miklavčič, M.; Dolenc, J., 1972. Leto svetnikov I. in III. Ljubljana, Zadruga katoliških duhovnikov.
- Schauber, V.; Schindler, M., 1995. Svetniki in godovni zavetniki. Ljubljana, Založba Mladinska knjiga.
- Sedej, I., 1985. Ljudska umetnost na Slovenskem. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Tacol, T., 2003. Likovno izražanje – Didaktična izhodišča za problemski pouk likovne vzgoje v devetletni osnovni šoli. Ljubljana, Debora.
- Umek, E., 1958. Kuga na Štajerskem v letih 1679-1683. Ljubljana, Kronika.
- Zadnikar, M., 1964. Znamenja na Slovenskem. Ljubljana, Slovenska Matica.

Kratka predstavitev avtorice

Tanja Pogorevc Novak, prof. likovne umetnosti, je učiteljica likovne umetnosti na OŠ Mozirje, Slovenija. Ima izkušnje s poučevanjem likovne umetnosti, likovnega snovanja ter tehnike in tehnologije na redni osnovni šoli in na osnovni šoli z otroki s posebnimi potrebami. Prispevala je ilustracije za nekaj delovnih zvezkov, učnih pripomočkov ter otroških slikanic.

E-naslov: tanjap.novak@gmail.com

Priloga 1: Primer vprašanj in nalog iz učnih listov

1. Ogled notranjosti cerkve sv. Jurija v Mozirju:

- Poišči osebe, ki imajo ob sebi upodobljen meč (nož, sulico) in jih fotografiraj.
- Poišči razlike med njimi in zapiši, katere predmete imajo poleg meča še ob sebi.. Pomagaj si z risanjem.
- Primerjaj attribute. Ali med njimi najdeš tudi predmet rastlinskega izvora?
- Ima katera od oseb ob sebi žival ali katero drugo nenavadno bitje?
- Kaj misliš, da pomeni palmova veja in zakaj se od rož v glavnem pojavljata vrtnica in lilija?
- Če so oblačila oseb pobarvana – katere barve opaziš?
- Zakaj meniš, da je umetnik izbral ravno te barve?
- Nam izbor barv kaj sporoča?
- Opaziš kaj skupnega pri upodobljenih osebah?
- Kakšne izraze imajo na obrazih? Se ti zdijo strašni, žalostni, veseli, pomirjeni?
- Ali meniš, da obrazi svetnikov izkazujejo pozitivna čustva?
- Kaj posebnega, nenavadnega še opaziš?

281

2. Ogled kužnega znamenja v Ljubiji pri Mozirju:

- Na list nariši zunanjo obliko kužnega znamenja, lahko ga tudi fotografiraš.
- Iz katerih materialov je znamenje narejeno?
- Koliko poslikav najdeš na njem in kaj prikazujejo?
- Primerjaj naslikane osebe med sabo in zapiši razlike. Imajo tudi kaj skupnega?
- Opaziš kakšno žival? Je na njej kaj posebnega?
- Zakaj meniš, da so na kužnem znamenju upodobljeni ravno ti svetniki?
- Kaj nam sporočajo?

Priloga 2: Priloga k učnemu listu

Znak, določilo, poosebitev (Golob, 2005; Schauber, Schindler, 1995; slikovno gradivo Pogorevc Novak)

ZNAK ali SIMBOL

(lat. symbolum = znamenje)

Simbol je dogovorjen lik, ki je razumljiv ljudem določene skupnosti. To je lahko povsem enostavna likovna enota, ki ima vsebino in kot taka nadomešča lik oz. osebo, ki se ob simbolu ne pojavlja. Natančno je povezan z vsebino, ki jo predstavlja in določa njeno bistvo. Kot preprost likovni element je nadomestek za širšo vsebino. Ker pa vsi znaki, znamenja ali simboli nimajo samo enega pomena, si njihovo sporočilnost pomagamo razvozlati z okoliščinami. Isti predmet ima lahko več pomenov: njegov pomen določimo glede na to, v katerem okolju ga najdemo in kdaj se pojavi. Npr. meč je lahko na bojnem polju hladno orožje za sekanje in bodenje, v kraljevih prizorih pa čaščen pripomoček pri kronanju in povzdigovanju v viteški stan.

Primer:

Meč je simbol bojevanja, upora in moči. Tudi simbol pretrpenega mučeništva.

DOLOČILO ali ATRIBUT

(lat. attribuire = dodati)

Če simbol nastopa skupaj z osebami, je to določilo ali atribut. Lahko je predmet, žival, rastlina ali oseba, ki določa in pojasnjuje osebo na upodobitvi. Recimo: meč je simbol bojevanja, upora in moči. Oseba, ki nosi meč, svoj atribut, pa je bojevnik. Ista oseba ima lahko več atributov. Več kot jih je, natančneje lahko določimo kdo je upodobljenec in kaj nam lik sporoča.

Primer:

Nadangel (krila) Mihael meri pravičnost (tehtnica) in se bojuje (meč) z zlom (hudič pod nogami).

Insignije so skupek znamenj oz. simbolov.

POOSEBITEV ali PERSONIFIKACIJA

(lat. persona, etr. phersu = oseba)

Poosebitev ali personifikacija je upodobitev, ko je pojem, lastnost ali ideja upodobljena kot oseba, ki jo prepoznamo po atributu, napisu, držji, obraznih potezah in obleki, ki kar najbolj nazorno izražajo želen pomen.

Primer:

Angel pooseblja dobrega duha, Božjega odposlanca. Upodobljen je kot oseba s krili (stik z nebom, nebesi) v svetlih oblačilih, z daljšimi lasmi ter nežnih obraznih potez.

Slovenski ornament

Slovenian Ornament

mag. Manca Herlec

Povzetek

Kulturna dediščina vključuje človekove stvaritve in dejavnosti, ki so povezane z njim. Pri tem ima pomembno vlogo vzgoja, ki posreduje določeno znanje in izkušnje iz preteklih obdobj. Navdih za likovna dela lahko najdemo tako v sodobni umetnosti kot tudi umetnostni zgodovini. Ornament je po vsem svetu izraz lokalne kulture in prinaša neprecenljivo vrednost. Ker so nekoč slovenski ornamenti krasili predmete in domove ter predstavljali lepoto, smo se skupaj z učenci odločili, da ornament obudimo iz pozabe in ga posodobimo. S pomočjo različnih likovnih področij in tehnik smo izdelali različne izdelke, poslikane z ornamenti. Tako smo poskušali ohraniti vse, kar je lepega in ne pozabiti, kdo smo in da je ljudsko izročilo tista vrednota, ki je ohranila naš narod.

Abstract

Cultural heritage includes human creations and activities associated with them. Education plays an important role by conveying certain knowledges and experiences from the past to the present generation. The inspiration for fine arts can be found in both contemporary art and art history. The ornament is a worldwide expression of local culture and imparts invaluable value to ethnic content. Slovenian ornaments used to decorate objects and homes and represent beauty. Together with the students we decided to bring the ornament out of oblivion and update it. With the help of various artistic fields and techniques, we have created different products painted with ornament. In this way, we attempted to preserve what is beautiful and at the same time not to forget who we are and that folk tradition is the value, that bonds us as a nation.

283

Ključne besede: kultura, kulturna dediščina, likovna umetnost, slovenski ornament

Keywords: culture, Slovenian ornament, fine arts, cultural heritage

1 Uvod

V enem šolskem letu bi pri urah likovne umetnosti težko osvojili vse, kar spada v naravno in kulturno dediščino, ki jo lahko srečamo povsod. Kljub pomanjkanju časa sem se odločila, da v letošnjem šolskem letu v vsakem razredu nekaj pozornosti namenim kulturni dediščini.

V vsaki slovenski občini najdemo zanimivosti, ki so vredne pozornosti in ljudska izročila, ki se prenašajo iz roda v rod. Učitelji različnih predmetnih področij na različne načine poskrbijo, da učence osvestijo o pomenu in namenu kulturne dediščine, in sicer s pomočjo dela v razredu, praktičnega dela, geografskih ekskurzij ter medpredmetnega in medgeneracijskega povezovanja.

Ker nas kulturna dediščina povezuje v svoji raznolikosti, bom predstavila možnosti spoznavanja kulturne dediščine s pomočjo pogovora in praktičnega dela pri urah likovne umetnosti, ki smo ga

izvajali z učenci predmetne stopnje. Ker je učni načrt za predmet likovna umetnost razdeljen na posamezna področja, smo se odločili, da teoretično znanje nadgradimo s pomočjo praktičnega dela na različnih področjih. Najprej smo slovenski ornament narisali in ga potem prenesli na različna druga likovna področja, kot so: slikanje, grafično oblikovanje ter kiparstvo oziroma keramika.

Zahvaljujoč tehnološkemu razvoju in uporabi interneta, imamo v današnjem času veliko širši dostop do informacij o kulturni dediščini kot kadarkoli, a je učiteljeva vloga v tem procesu še vedno zelo pomembna.

2 Umetnost

»Z besedo umetnost danes razumemo vse tiste dejavnosti, katerih namen je ustvarjanje del z estetsko vrednostjo. Umetnost pogosto nima praktičnih ciljev, vsekakor pa je namenjena praktičnemu življenju, dojetanju in osebnemu bogatenju. Kadar govorimo o umetnosti, jo uvrščamo v široko območje kulture. Kultura vsebuje vse vrednote, ki so last razmišljujočega, omikanega in ustvarjalnega človeka. Torej tudi znanost, religijo in družbene norme.« (Golob, 2006, 8) »Umetnost ima v zgodovini slehernega naroda posebno mesto. Stvaritve izražajo tiste vrednote in vsebine, ki so za posamezno skupnost pomembne.« (Golob, 2006, 13) »Zato, da bi cenili sebe in svoje, kar ustvarjamo ali so ustvarili drugi pred nami, je ohranjanje spomina na minule čase in razumevanje razmer, v katerih so živeli in zdržali rodovi naših prednikov, še toliko bolj pomembno. Gre za našo skupno kulturno dediščino kot kolektivno vrednoto.« (Ilich, 2014, 9)

Skupaj z učenci šestega razreda so pri uri likovne umetnosti raziskali, kaj vse spada pod kulturno dediščino. S pomočjo fotografij in pogovora smo si ogledali nekaj primerov in ugotovili, da je v občini Šenčur, oziroma njeni okolici, kar nekaj stavb in spomenikov, ki spadajo v kulturno dediščino.

Učenci sedmega razreda so pri uri likovne umetnosti spoznali, da je varstvo kulturne dediščine potrebno vključiti med cilje prostorskega planiranja. Na ta način so se seznanili z nalogami, ki jih poleg arhitekta opravljajo urbanisti. Spoznali so tudi, da kulturna dediščina ne vsebuje samo najpomembnejših spomenikov, ampak tudi tiste stavbe, ki imajo velik pomen v kontekstu celote naselja in kakovostno oblikujejo njihov značaj. Spoznali so tudi, da je potrebno zagotoviti varstvo in prenovo objektov kulturne dediščine v prostoru na tak način, da ji zagotovimo ustrezno uporabo v skladu s sodobnimi potrebami in načinom življenja (Ekar, 2008).

Učenci sedmega razreda so pri uri likovne umetnosti spoznali, da je varstvo kulturne dediščine potrebno vključiti med cilje prostorskega planiranja.

Ker se vezi s preteklostjo kažejo na različne načine, smo se z učenci devetega razreda pri uri likovne umetnosti pogovarjali o kontinuiteti in vpetosti posameznih pojavov, šeg in navad v zgodovinski razvoj. Njihova današnja oblika, vsebina in pomen so le ena od različic, ki se pojavljajo v daljšem ali krajšem časovnem obdobju. O kontinuiteti govorimo zato, ker njihov obstoj, pojavnost in delovanje niso bili pretrgani oziroma jih ni bilo potrebno na novo oživljati (Bogataj, 2011).

Nadalje so učenci spoznali, da v skupino šeg in navad uvrščamo tiste, ki so interpretacija dediščine. Sem prištevamo prireditve, ki gradijo podobo ali vsebinski model, oziroma le nekatere njegove sestavine, ki prikazujejo preteklost (Bogataj, 2011). Ena od lokalnih šeg in navad občine Šenčur je prav gotovo največja pustna prireditev na Gorenjskem, ki jo v času pustnih norčij

pripravijo člani društva Godlarji. Pustna vozila izdelajo člani sami, na povorki sodeluje od dvestopetdeset do tristo ljudi. Namen povorke pa je obujanje tradicije.

Med drugim so učenci spoznali, da interpretacijo dediščine predstavljajo tudi tiste šege in navade, ki so le še stvar zapisanega zgodovinskega spomina in jih zaradi različnih potreb ali vzrokov predstavljamo v sodobnosti, kot gledališče zgodovine ali živi muzej. Ker pa vseh šeg in navad ne uvrščamo v skupino dediščine, sem učence opozorila na nove, sodobne šege in navade, ki nimajo vezi s kulturno dediščino. (Bogataj, 2011)

3 Vsebine pri predmetu likovna umetnost

3.1 Kič

Ker se v zadnjem času pojavljajo manipulacije s kulturnimi vrednotami in posledično z izdelki, ki jih uvrščamo v kulturno dediščino, je pomembno, da del časa pri urah likovne umetnosti namenimo tudi estetski vrednosti izdelka. O kiču smo se z učenci pogovarjali na začetku likovne naloge in pri vsakem likovnem področju. Ker ima do kiča vsak svoj odnos oziroma je lahko privlačen na prvi pogled, dostopen in vzbuja površne občutke, je potrebno učencem pojasniti kdaj in zakaj je likovno delo oziroma stvaritev umetnost in kdaj to izgubi svojo umetniško vrednost.

V drugi polovici 19. stoletja je med münchenskimi trgovci z umetninami nastal izraz 'kitsch', ki je prvotno pomenil hitro narejena dela po okusu malomeščanske publike. Ime je lahko nastalo iz nemške narečne besede kitschen, ki pomeni mazati, packati ali morda iz angleške besede sketch, skica. Splošne definicije o kiču ne najdemo. Lahko pa rečemo, da gre pri vsem skupaj za slab pojav, blago ali predmet in laž. Na žalost je vedno bolj prisoten v vsakdanjem življenju. Vpliva na kulturno življenje preko knjig, časnikov, uporabnih predmetov. Najbolj vulgarnega kiča ne najdemo samo na stojnicah, ampak tudi v boljših trgovinah. Z njim okrasimo naša stanovanja, otroške sobe, vrtove, notranjost avtomobila itd. Najdemo ga tudi med našimi spomeniki, tistimi iz starejše in novejši dobe. Na žalost pa je prisoten tudi v likovni umetnosti. (Makarovič, 1971)

Učencem je težko razložiti, kaj je kič, zato moramo biti pri pojasnjevanju previdni. Odločila sem se, da za primer kiča uporabim dve likovni tehniki, ki ne sodita skupaj. Kot primer sem jim pokazala glineno ploščico, ki sem jo izdelala sama in na katero sem s pomočjo alkoholnega flomastra narisala ornament.

Slika 1: Primer kiča. Foto: arhiv Herlec.

3.2 Ornament

Pogovoru, ki je pomemben za določen likovni izdelek pri urah likovnega pouka, sledi praktično delo oziroma faza ustvarjanja. Pri praktičnem delu učenci šestega, sedmega, osmega in devetega razreda na vseh likovnih področjih, in sicer risanju, slikanju, grafičnem oblikovanju, keramiki razvijajo racionalne, motorične in emocionalne sposobnosti in urijo:

- likovno izražanje, s pomočjo katerega preverjajo in razvijajo razumevanje prostora, izražajo stališča, občutja in vrednote;
- razgrajujejo svet na spoznavni ravni, medtem ko ga na izrazni likovno oblikujejo;
- povezujejo likovne pojme iz likovne umetnosti, in sicer: likovno teorijo, zgodovino umetnosti in likovne tehnologije ter tudi druga predmetna področja (Duh, Vrlič, 2003).

Vsako likovno delo se prične z risbo oziroma verigo dogodkov, ki jih lahko poimenujemo tudi poteze. Učenci ornament kot likovno vsebino spoznajo že v šestem razredu. Ornament je umetnost okraševanja. Je oblika dekoracije, ki jo uvrščamo med dekorativno umetnost. Pri vsakem narodu najdemo svojevrsten način okraševanja, ki je odvisen od barv in upodabljanja različnih motivov. Glede na motiv ločimo geometrijski, človeški, rastlinski, živalski in sestavljeni ornament.

Vsi naštetni motivi so urejeni v površinske in trakaste nize. Ritem oziroma ponavljanje je bistvena sestavina vsakega elementa. Slogovne značilnosti so motiv, stopnja stiliziranega motiva, kompozicija in ritem. Pomembne pa so tudi zakonitosti, ki temeljijo na enakomernem ponavljanju nasprotij, čistih oblikah, razporeditvi elementov okoli središča ali simetrale in skladnosti odnosov med polnim in praznim.

S pomočjo ornamenta dosežemo, da so stvari videti privlačne in bogate, oziroma služi kot dodatek, pri katerem gre za tolmačenje predmeta. Ima tudi svojo vsebino in funkcijo, s katero lahko definiramo pomen orodja, kosa pohištva, sobe, osebe ali določene ceremonije.

Ornament se pojavlja na izdelkih umetne obrti; v kiparstvu in slikarstvu kot obroba ali dopolnilo, v arhitekturi kot posamezen arhitekturni člen v obliki konzol, reber in v stavbni ornamentiki v vlogi oblikovanja in členjenja stavbe. (Pibernik, 2006)

3.3 Slovenski ornament

Glede na to, da je tradicionalni ornament slovenske krasilne umetnosti prisoten na predmetih in stavbah, ki pripadajo slovenski kulturni dediščini, in da je uporaba tradicionalnega ornamenta slovenske krasilne umetnosti pomembna za prepoznavnost naše države, smo skupaj z učenci najprej raziskali njegove bistvene značilnosti.

Slovenski ornament se je pojavili okoli leta 1000 n. št. in ima prav malo skupnega z razvojem zahodnoevropskega sloga. Na Slovenskem je bogato zastopan rimski ornament, ki je prevzel grško etruščanske vzorce (volute, jajčasti in biserni niz, košarasti cvetovi, akantove čaše, trtna vila, pernate živali) in

Slika 2: Risba z elementi slovenskega ornamenta.
Foto: arhiv Herlec.

jim dodal svoje motive (rozete, girlande, rastline, kandelabre). (Razbiršek, 1992)

Jože Karlovšek v svoji knjigi navaja, da je bil v 19. st. slovenski ornament med najlepšimi, kar jih pozna zgodovina, saj sta ga ustvarila naš narod in naša prvotna in sedanja zemlja, ne da bi pri tem preveč sodelovali tuji vplivi (Karlovšek, 1950).

Slovenski ornament se zaradi njegove dolge zgodovine bistveno razlikuje od ostalih. Razvijal se je postopno, in sicer se je najprej pojavil abstrakten motiv, nato opazimo rastlinski motiv, kasneje so se motivi vedno bolj kopičili. Na koncu lahko opazimo, da se starim motivom pridružujejo motivi iz našega ljudskega življenja. (Gaspari, 1939)

Učence sem pri risanju ornamenta opozorila na glavne značilnosti slovenskega ornamenta. Pri svojem delu so morali biti pozorni na tipologijo. Poskusili so združiti po enega ali več motivov. Izbirali so lahko med (Karlovšek, 1950):

- naturalističnimi, ki sestavljajo vse, kar je v naravi, rastlinstvo in podobne živali, največkrat so upodobljeni listki, cvetovi, ptice itd.;
- geometričnimi, ki so najstarejši, najbolj preprost, sestavljen iz črt, pikic in geometrijskih likov in je najbolj prepoznaven ornament v grški umetnosti;
- umetno – izmišljenimi motivi, ki so lahko domišljjski in sestavljeni s pomočjo geometričnih, naravnih ali predmetnih motivov;
- predmetnimi, ki so črpani iz oblik, ki jih nudijo ljudski izdelki oz. izdelki za vsakdanjo rabo, npr. posoda, orodje, pentlje; uporablja tudi simbolične podobe kot npr. srce, ljubezen, križ (vera), krog (sonce) ...

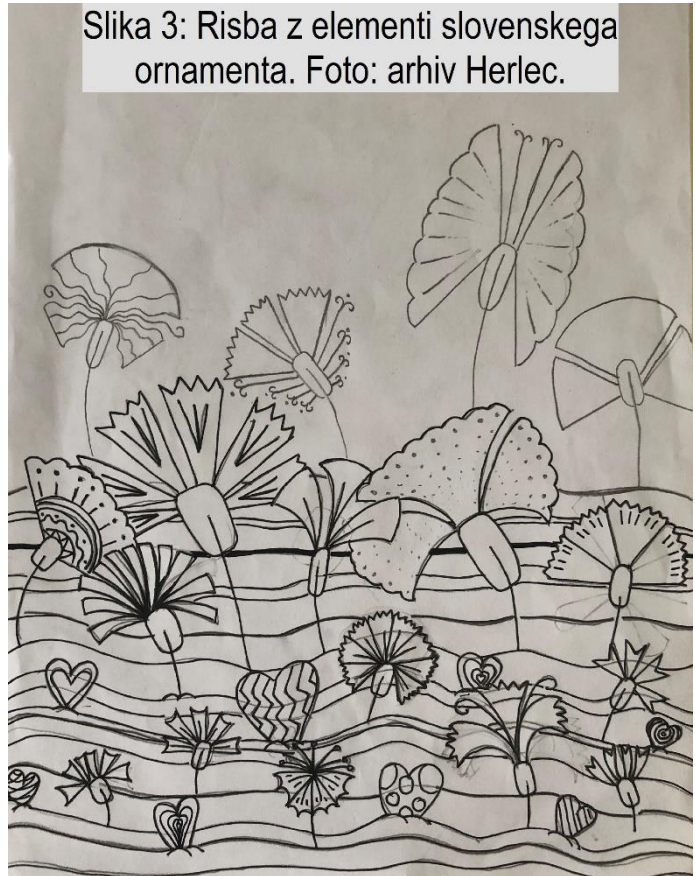
Pri risanju motiva oziroma tehniki so morali upoštevati stilizacijo. Izbrali so lahko (Karlovšek, 1950):

- idealistično, kjer gre za plemenitenje in popolnost oblik;
- prosto, kjer poteka stiliziranje po občutku oziroma je izmišljeno;
- naturalistično, kjer so motive upodobili, kot so jih videli v naravi;
- dimenzije in snovi so stilizirali črtno oz. linearno, ploščato, kot npr. intarzija ali pa plastično v smislu reliefa oz. senčeno.

Tako kot pri vsakem likovnem delu je tudi pri slovenskem ornamentu bistvenega pomena kompozicija. Izbrali so lahko med:

- tektonsko, ki je vezana na lik in je prilagojena prostoru;
- prosto kompozicijo – ima poudarek na umetniškem izrazu;
- ploskovno kompozicijo – pri njej opazimo enakomerno okrasitev določene ploskve (Karlovšek, 1950).

Slika 3: Risba z elementi slovenskega ornamenta. Foto: arhiv Herlec.

Brez barv bi bil svet dolgočasen in pust. Prav tako pri ornamentu. Izbirali so lahko:

- proste oziroma poljubne, tako da za tisto, kar želimo poudariti, uporabimo močnejše barve, vse ostalo pa je upodobljeno z bolj nežnimi barvami;
- naturalistične, ki so prilagojene naravnim motivom;
- idealistične, to so čim bolj čiste in žive barve (Karlovšek, 1950).

Za izhodišče risbe smo izbrali preprost motiv, in sicer nagelj in obliko srca.

Za izhodišče risbe smo izbrali preprost motiv, in sicer nagelj in obliko srca. Pri našem delu nam je bila v veliko pomoč knjiga Jožeta Karlovška, kjer so učenci lahko izbirali različne segmente, jih skušali posnemati in jih narisati na svoj način. Glede na to, da so ornament risali učenci šestega, sedmega, osmega in devetega razreda in da otroška domišljija nima meja, so pri pouku likovne umetnosti nastale zanimive risbe, ki so si bile različne tako po motivu, kot tudi po zapletenosti motiva.

Delo smo nadaljevali pri urah izbirnega predmeta likovno snovanje. Risbice, ki smo jih narisali, smo uporabili za poslikavo različnih predmetov na različnih likovnih področjih. Ker predmet ni obvezen in ga obiskujejo samo tisti učenci, ki to želijo, je delo potekalo v veliko bolj sproščenem in ustvarjalnem duhu. Učenci sedmega razreda so izdelali skodelice in jih poslikali z motivi slovenskega ornamenta. Učenci osmega razreda so se preizkusili v vlogi grafičnega oblikovalca so izdelali osnutek z motivom slovenskega ornamenta, ki ga lahko uporabimo kot kazalko za knjige ali prvo stranico zvezka. Učenci devetega razreda izdelali okrasni zvonček, na katerem so prav tako uporabili slovenski ornament. Ker pa se je šolsko leto praktično šele začelo in je časa premalo, naše delo še ni v celoti dokončano.

4 Sklep

Risanje tradicionalnega ornamenta slovenske krasilne umetnosti je nekaterim učencem na začetku povzročalo kar težavno likovno nalogo. Učenci, ki niso najbolj veščeri risanja, so imeli na začetku likovne naloge precejšnje težave pri risanju že najbolj preprostih detajlov ornamenta. Medtem ko so likovno nadarjeni učenci s pridom uporabili bolj zapletene detajle in ustvarili prave likovne umetnine. Skupaj smo ugotovili, da je nagelj roža, ki je najbolj prepoznavna, a hkrati izredno zapletena, ko jo je treba narisati.

Ena od prednosti, ki nam ga ponuja predmet likovna umetnost, je prav gotovo prepletanje teoretičnega in praktičnega znanja. Zbirka izdelkov, ki je nastala na koncu učnega procesa, je skupek učiteljeve in učenčeve iznajdljivosti in radovednosti, želja po ohranjanju preteklosti, ustvarjalnosti oziroma otroške domišljije, ki še ni uokvirjena, in želja po spoznavanju novega oziroma prepletanje starega in novega. Kazalke za knjige, skodelice, okrasni zvončki so lahko hkrati preprosta darila, ki jih naredimo sami in nosijo v sebi določeno sporočilno noto.

V uvodnem delu predmeta likovna umetnost so učenci spoznali vsaj delček kulturne dediščine. Imeli so možnost, da s pomočjo ustvarjalnega načina dela preoblikujejo tradicionalni ornament slovenske krasilne umetnosti oziroma ga narišejo po svoje. Na žalost je ena ura na teden premalo za ustvarjanje oziroma za pogovor in praktično delo pod skupnim imenovalcem umetnost. Skopo odmerjen čas, ki ga imamo učitelji likovne umetnosti in s tem posledično tudi učenci, pa nikakor ne pripomore h kulturni pripadnosti, osveščenosti, ki bi si jo želeli.

5 Literatura in viri

- Bogataj, J. 2011. Slovenija praznuje. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Butina, M. 1997. Prvine likovne prakse. Ljubljana, Debora.
- Duh, M., Vrlič, T., 2003. Likovna vzgoja. Ljubljana, Rokus.
- Ekar, M., 2008. Strokovne zasnove varstva kulturne dediščine za Območje Šenčur. Kranj, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj. Pridobljeno 9. 9. 2019, URL: http://giskd2s.situla.org/evrdd/SZ/eVRD_SZ_Sencur_2008_02_00.pdf.
- Gaspari, T., 1939. Razori. Ljubljana, Združenje Jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol.
- Golob, N., 2006. Umetnostna zgodovina. Učbenik. Ljubljana, DZS.
- Ilich, I., 2014. Varuhi izročila. Celovec, Mohorjeva družba.
- Karlovšek, J., 1950. Sestavine in uporaba elementa. Ljubljana, Založba Kleinmayr & Bamberg.
- Makarovič, G., 1971. Kič. Katalogi razstav. Pridobljeno 9. 9. 2019, URL: <https://www.etno-uzej.si/sl/publikacije/kic>.
- Pibernik, J., 2006. Drugačnosti: priročnik za učitelje likovnega pouka v osnovni šoli. Celje, Celjska Mohorjeva družba.
- Razbiršek, I., 1992. Slovenska krasilna umetnost. Celje, Mohorjeva družba.

Kratka predstavitev avtorja

Manca Herlec, mag. znanosti, je učiteljica likovne umetnosti na Osnovni šoli Šenčur, Slovenija.

E-naslov: manca.herlec@os-sencur.si

Vloga medgeneracijskih delavnic pri ohranjanju prehranske dediščine

The Role of Intergenerational Workshops in Preserving Food Heritage

Petra Berčič

Povzetek

V prispevku je predstavljeno sodelovanje učencev izbirnega predmeta etnologija – kulturna dediščina in načini življenja v mednarodnem projektu AlpFoodway. Etnologija je izbirni predmet, katerega namen je spoznavanje in spoštovanje kulturne dediščine ter oblikovanje zgodovinskega spomina in identitete – podlage za medkulturno sporazumevanje, strpnost in spoštovanje. Znanje o kulturni dediščini, ki je skupna dobrina, povezuje preteklost s prihodnostjo in sloni na prenosu znanja mladi generaciji. Učenci so se na medgeneracijskih delavnicah in pogovornih večerih seznanili s starimi recepti tradicionalnih jedi, pa tudi s kuharskimi veščinami, ki jih pri pripravi jedi starejše gospodinje še obvladajo, pri mlajših pa grede že v pozabo. Vsi učenci nimajo babic, ki bi jim posredovale stare recepte in kuharsko znanje, zato so medgeneracijske delavnice v šoli nujne za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine in trajnostni razvoj. S tem pa se na mlade rodove prenaša tudi ljubezen do domačega kraja in države.

290

Abstract

The paper presents participation of pupils attending the elective subject Ethnology – cultural heritage and lifestyles in the international project AlpFoodway. Ethnology is an elective subject whose intention is to learn about and respect cultural heritage and establish historical memory and identity – the basis for intercultural communication, tolerance and respect. The knowledge of cultural heritage, which is a common good, builds a bridge between the past and future and relies upon transferring the knowledge to a younger generation. During intergenerational workshops and conversations, pupils were able to get acquainted with old recipes for traditional dishes and learnt some culinary skills to prepare them. Older housewives still use these skills, while the younger generations are not familiar with them at all. Not all pupils have grandmothers who can pass on recipes and cooking skills. Thus, intergenerational workshops at school are essential to preserve the intangible cultural heritage and assure sustainable development. Hence, love for the hometown and native country is passed on to the younger generations.

Ključne besede: etnologija, medgeneracijsko sodelovanje, prehranska dediščina, trajnostni razvoj

Keywords: ethnology, intergenerational cooperation, food heritage, sustainable development

1 Uvod

Ljubezen do države se kaže na različne načine, predvsem v spoštljivem odnosu do države in drugih državljanov. Ljubezen se kaže v spoštovanju in skrbi za svojo državo oziroma domovino. Ljudje bi se morali zavedati dela in truda prednikov ter skušati po svojih najboljših močeh ohraniti njena naravna in kulturna bogastva ter s tem skrbeti za trajnostni razvoj.

Tudi prehrana in vse, kar je z njo povezano, je del nesnovne kulturne dediščine, ki jo ljudje soustvarjajo in spreminjajo iz leta v leto.

V šolah so projekti zelo pogosti. Žal velikokrat prinesejo le ogromno papirnatega dela učiteljem, učenci pa imajo od projektov le malo koristi. Obstajajo tudi izjeme. In tak projekt je tudi mednarodni projekt AlpFoodway, katerega glavna tema je alpska prehranska dediščina. V prispevku je predstavljeno dveletno sodelovanje OŠ Josipa Vandota Kranjska Gora v tem projektu. Prehranska dediščina je glavna tema mednarodnega projekta AlpFoodway.

2 Skrb za trajnostni razvoj pri pouku etnologije

2.1 Trajnostni razvoj

Trajnostni razvoj se ne osredotoča le na okoljska vprašanja. Kulturna razvitost je prav tako pomembna za človeštvo, kot je biotska raznovrstnost za naravo. Zato se kulturna raznolikost smatra za četrto politično področje trajnostnega razvoja. Varstvo in ohranjanje kulturne dediščine sta v interesu vseh, saj dediščina zagotavlja stabilnost na vseh področjih trajnostnega razvoja (Kulturne vrednote, 2019):

- družbenem: oblikovanje identitete, posredovanje znanja in izkušenj preteklih obdobij, krepitev narodove samobitnosti in kulturne istovetnosti;
- okoljskem: zmanjšanje obstoječe obremenitve okolja;
- gospodarskem: kakovostni bivalni prostor in možnosti njegovega trženja.

Trajnostna ohranitev dediščine je vir razvoja vsake družbe. Aktivna raba dediščine izboljšuje odnos družbe do celostnega ohranjanja. Dediščina prav tako dopolnjuje kakovost življenjskega okolja. Zato enega od ključnih ciljev trajnostnega razvoja, to je večje kakovosti okolja, ni mogoče doseči brez ustreznega vključevanja dediščine v povezane aktivnosti različnih sektorjev, predvsem v urejanje prostora, graditev objektov, razvoj podeželja, ohranjanje narave in varstvo okolja. (Strategija kulturne dediščine ..., 2018)

Ohranjanje nematerialnih kulturnih vrednot ogroža globalizacija, ki deluje v smeri brisanja kulturnih razlik in njihovega stapljanja v homogeno celoto.

Za majhne narode, kot je slovenski, je nujno ohranjanje identitete naroda in krepitev zavedanja o pomenu kulturnih vrednot za našo skupno prihodnost. To védenje je treba vplesti tudi v proces vzgoje in izobraževanja. Učencem je potrebno ponuditi kakovostne dediščinske vsebine in z njimi obogatiti temeljne učne vsebine. Pri izvajanju učnih vsebin je nujno tesno sodelovanje med izobraževalnimi in dediščinskimi ustanovami. Pregledati je potrebno, v katerih učnih vsebinah se dediščinske vsebine navezujejo na temeljne učne vsebine. Šolski predmet, ki ima med vsebinami tudi kulturno dediščino, je ravno izbirni predmet etnologija – kulturna dediščina in načini življenja.

2.2 Etnologija – kulturna dediščina in načini življenja

Izbirni predmet etnologija – kulturna dediščina in načini življenja se lahko izvaja v osmem ali devetem razredu, učenci pa se lahko odločijo za izbirni predmet tudi v obeh razredih. Namen predmeta je spoznavanje kulturnih oblik in vsakdanjega načina življenja. Učence se pri predmetu navaja k razumevanju razmerja med oblikami kulturne dediščine in sodobnim življenjem. Temelj je v poznavanju kulturnih oblik v lokalnem kulturnem okolju. Predmet naj bi prispeval k spoznavanju in spoštovanju kulturne dediščine ter k oblikovanju zgodovinskega spomina in identitete – podlage za medkulturno sporazumevanje, strpnost in spoštovanje. (Brodnik, 2015)

Med splošnimi cilji predmeta je potrebno izpostaviti (prav tam):

- z načini življenja v preteklosti pokazati koristne izkušnje za sodobnost;
- krepi pozitivni odnos do kulturne dediščine in vzgajati pozitivne vrednote do njenih oblik varstva in varovanja;
- z odkrivanjem temeljnih družbenih oblik v kulturni dediščini in sodobnosti vzgajati za boljše medsebojne odnose na ravni družine, šole, lokalne in regionalne skupnosti ter mednarodnih stikov;
- s spoznavanjem lastnega kulturnega okolja krepi osebno samozavest, iz sestavin kulturne dediščine in načina življenja oblikovati nove oblike individualnih in kolektivnih vrednot.

Tematiko predmeta učenci spoznajo že v predhodnih razredih, vendar le obrobno. Upoštevati je potrebno, da temeljno usvajanje znanja izhaja iz poznavanja primarnega lokalnega in regionalnega kulturnega okolja. Seznanjanje z načini življenja mora temeljiti na neposrednih izkušnjah, doživljanju, primerih in interesih učencev. Posamezne kulturne sestavine so obravnavane v njihovi vzročni povezanosti ter celoviti vpetosti v vsakdanje življenje. (prav tam)

2.3 Projekt AlpFoodway

Glavni namen projekta je ohranjanje alpske nesnovne kulturne dediščine s poudarkom na kulinariki. Alpska prehranska dediščina je osnova alpske kulturne identitete in načina življenja ter krepí privlačnost alpskih regij. (AlpFoodway) »Za alpske skupnosti je pomemben vir identitete dediščina prehrane, ki ne obsega le jedi in živil, pač pa tudi rodovitne pokrajine, tradicionalno znanje o pridelovalnih tehnikah, šege in navade uživanja hrane ter prenos starih znanj in veščin. /.../ Projekt si prizadeva oblikovati trajnostni razvojni model za obrobna gorska območja, ki bo zasnovan na ohranjanju in vrednotenju kulinarčne dediščine alpskega prostora ter na inovativnih orodjih trženja in upravljanja.« (Projekt AlpFoodway) Skupen izziv vseh sodelujočih je, »da bi bila kulinarčna nesnovna dediščina gonilo trajnostnega razvoja na odročnih gorskih naseljih na mednarodni ravni.« (prav tam) Prehransko dediščino naj bi preoblikovali v dobroto za lokalni razvoj.

Projekt se »izvaja na območju šestih alpskih držav, in sicer na območju Slovenije, Italije, Avstrije, Francije, Nemčije in Švice.« (prav tam) Osnovno šolo Josipa Vandota Kranjska Gora je k sodelovanju v projektu povabila Razvojna agencija Zgornje Gorenjske.

2.4 Medgeneracijske kuharske delavnice

V Ratečah so bili organizirani pogovorni večeri z naslovom Rateška kulinarčna dediščina in njen pomen za skupnosti. Namen pogovornih večerov je bil odkrivanje nesnovne kulturne dediščine v Ratečah. Domačini so se kot nekoč ob dolgih zimskih večerih pogovarjali o jedeh, prehranjevalnih navadah, običajih in šegah, povezanih s prehrano v svojem domačem kraju. Na večini pogovornih večerov je tekla beseda o prehrani ob različnih praznikih, en pogovorni večer pa je bil namenjen prehrani ob osebnih praznikih skozi leto in življenje.

Učenci so na teh srečanjih ugotovili, da so nekoč živeli in jedli bolj preprosto, skromno in z več občutka za vaško skupnost. Za praznik vseh svetih je bila tako na primer navada, da so v hišah spekli manjše hlebčke kruha, ki so jih nato otroci raznosili revnejšim družinam.

Učenci so se udeležili treh medgeneracijskih kuharskih delavnic, katerih namen je bil prenos kuharskega znanja s starejših na mlajše. Vsaka delavnica je potekala tri šolske ure. Učenci so najprej prejeli recepte jedi, da so spoznali sestavine, ki jih potrebujejo za pripravo jedi. Na prvi delavnici so pripravljali rateške krape, na drugi delavnici 'preste' in 'hrepovce' ter na tretji delavnici 'pvaninsko meštco' in 'budljo'.

Slika 1: Priprava testa za rateške krape. Foto: arhiv Berčič.

Slika 2: Oblikovanje 'hrepovcev'. Foto: arhiv Berčič.

Učenci, ki so v šolskem letu 2017/2018 obiskovali etnologijo, so bili vključeni tudi v turistično-podjetniški krožek. S krožkom so sodelovali na festivalu Turizmu pomaga lastna glava. Znanje, ki so ga pridobili na kuharskih delavnicah, so dobro izkoristili, saj so nato sami pripravili 'hrepovce' za predstavitev turistične naloge na turistični tržnici v Kranju in Mariboru. Svoje znanje so prenesli tudi na mlajše učence, ki so se pridružili turistično-podjetniškemu krožku v šolskem letu 2018/2019. Takrat so na festivalu Turizmu pomaga lastna glava predstavili sladico 'ratešk gvažek'. Sladica je

Slika 3: Izdelava sladice 'ratešk gvažek'. Foto: arhiv Berčič.

zložanka treh tipičnih rateških posladkov – domačih piškotov, pehtranove potice in suhih hrušk. Nastala je v sodelovanju s tremi restavracijami iz Rateč in kuharskega šefa Jerneja Raca ter je del menija Rateška južna, ki so ga oblikovali v okviru projekta AlpFoodway. Ker postaja kulinarika pomemben del turistične ponudbe, so tudi v Ratečah na podlagi tradicionalnih jedi in sestavin, ki zaznamujejo rateško prehransko dediščino, oblikovali sodoben meni in ga predstavili na prireditvi Rateška južna. Prireditve so se udeležili tudi učenci, ki so sodelovali na medgeneracijskih delavnicah. Poskusili so kosilo ter prisostvovali pogovoru o hrani kot kulturni dediščini na eni strani in turistični priložnosti na drugi strani.

Učenci so na kuharskih delavnicah zelo uživali, pripravljene jedi pa so seveda z velikim veseljem tudi pojedli in se o njih poleg znanja, ki so ga dobili o sestavinah in postopkih priprave, naučili še mnogo drugega. Tako so med drugim tudi zvedeli, da krapi včasih niso bili priloga mesnim jedem. Bili so samostojna jed, ki so jo v družinah postregli v eni skledi, vsak član pa je imel svojo žlico in hitel z zajemanjem, saj jih je zelo hitro zmanjkalo. Spoznali so tudi, da v preteklosti ni bilo zavržene hrane, saj so čisto vse porabili za pripravo jedi in vse pojedli. Tak primer je 'pvaninska mešca', ki so jo pripravili kot sladko jed, čeprav so bila v njej jetrca. Učenci so poizkusili tudi to jed, vendar jim ni tako teknila kot ostale jedi.

Učencem se je zdelo sodelovanje v projektu zelo koristno, saj so spoznali veliko tradicionalnih lokalnih jedi, ki jih bodo lahko pripravili svojim sorodnikom in prijateljem z drugih delov Slovenije in tujine. Opazili so, da ima starejša generacija veliko bolj spoštljiv odnos do hrane. Naučili so se, da je možno tudi s skromnimi sestavinami pripraviti raznolike in okusne jedi.

3 Zaključek

Vsi učenci nimajo babic, ki bi jim posredovale stare recepte in kuharsko znanje, zato so medgeneracijske delavnice v šoli nujne za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine in trajnostni razvoj. Narava in ljudje, ki so živeli v preteklosti, so ustvarili številne posebnosti pomembne za narod in državo. Vsak narod je ustvaril svojo kulturo. Če jo želimo ohraniti, jo moramo proučevati in zanjo skrbeti. Učenci so s sodelovanjem v projektu AlpFoodway pridobili ogromno novega znanja in veščin, svoje izkušnje so že prenesli tudi na druge, na vrstnike in tudi starše. Spoznali so, da prehranska dediščina temelji na skupnem dobrem, skupnih dobrinah in uslugah ter vzajemni pomoči. Tradicionalne alpske vrednote so povezali s sodobnimi vrednotami. Začeli so še bolj ceniti kulturno dediščino lokalnega okolja in že razmišljajo, kako bi še lahko nadgradili svoje znanje in že dobljeno znanje in veščine prenesli na ostale učence šole, kaj sodobnega pa tudi na starejše generacije. Prvi korak k ljubezni do domovine je ljubezen do svojega lokalnega okolja.

4 Viri in literatura

AlpFoodway. Pridobljeno 14. 9. 2019, URL: <https://www.alpine-space.eu/projects/alpfoodway/en/home>.

Brodnik, V. (ured.), 2015. Etnologija – kulturna dediščina in načini življenja. Učni načrt. Ljubljana, Ministrstvo za izobraževanje, šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 14. 9. 2019, URL: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/izbirni/3-letni-lahko-krajsi/Etnologija-Kulturna-dediscina-in-nacini-zivljenja.pdf>.

Kulturne vrednote. 2019. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje. Pridobljeno 21. 9. 2019, URL: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/TrajnostniRazvoj/09_Kulturne_vrednote.pdf.

Projekt AlpFoodway. 2019. Pridobljeno 14. 9. 2019, URL: www.ragor.si/?subpageid=1863&contid=2298.

Strategija kulturne dediščine za obdobje 2018-2026. 2018. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno 21. 9. 2019, URL: http://mk.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predpisi_v_pripravi/2018/Strategija_KD_2018-02-19.pdf.

Kratka predstavitev avtorice

Petra Berčič, prof. geografije in zgodovine, poučuje geografijo, zgodovino ter domovinsko in državljansko kulturo in etiko na Osnovni šoli Josipa Vandota Kranjska Gora, Slovenija. Ima izkušnje s podjetništvom, s poučevanjem v srednji šoli, na osnovni šoli pa poučuje osmo leto.

E-naslov: petrabercic@yahoo.com

Poznavanje kulinarčne dediščine v šoli

Familiarity with culinary heritage in school

Marta Hrovatin

Povzetek

Nacionalne jedi so svojevrstna prvina nacionalne identitete. Slovenska kulinarčna dediščina je posledica stoletnih stikov na stičišču evropskih Alp, Mediterana, Dinarskega gorstva in Panonske nižine. Vsaka od slovenskih pokrajin ima svojo kulinarčno dediščino, ki se najizraziteje pokaže v času praznikov, ko gospodinje pripravljajo slovenske tradicionalne jedi. Ker se dandanes priprava jedi velikokrat konča kar v trgovini, smo si za cilj zadali prikazati pripravo potice, belokranjske pogače in štrukljev. Pouku sledijo tudi dijaki drugih narodnosti, ki skozi pouk spoznavajo jedi okolja, v katerem gostujejo, istočasno pa jih spodbujamo k predstavitvi lastne kulinarčne identitete.

Tako so vsi dijaki skozi spoznavanje različnih okusov in jedi različnih narodnosti motivirani k prepoznavanju sestavin in njihove raznolikosti.

Summary

National dishes are a unique element of national identity. Slovenia's culinary heritage is result of centuries of cross-national contacts at the intersection of the Julian Alps, the Mediterranean, the Dinaric Mountains and the Pannonia Plains. Each of the Slovenian countries has its own culinary heritage, which is best expressed during holidays, when housewives prepare traditional Slovenian dishes. Nowadays, as preparation of dishes often ends up in a grocery shop, we set a goal to demonstrate preparation of 'potica', salted cake and 'štruklji'. Lessons are followed also by students of other nationalities, who through curriculum learn about dishes of the environment in which they are hosted. At the same time they are encouraged to present their own culinary identity. Thus, through learning about different tastes and dishes of different nationalities, students are motivated to recognize ingredients and their variety.

Ključne besede: kulinarčna dediščina, raznolikost okusov, tuja kulinarika

Keywords: culinary heritage, variety of flavours, foreign cuisine

1 Uvod

Hrana je od nekdaj imela veliko vlogo v življenju ljudi. Ni bila le sredstvo za zadovoljevanje osnovne človekove potrebe, ampak je postala veliko več. Kot spremljevalka raznih običajev in praznovanj je bila skrbno izbrana in pripravljena. In kot taka je bila odraz okolja in značaja ljudi, ki so jo pripravljali in uživali. Seveda se je z razvojem močno spreminjala, spreminjal se je način priprave, spreminjale so se sestavine in navsezadnje tudi poimenovanje jedi.

Velikokrat zasledimo termin tradicionalna kuhinja. Izraz tradicija se nanaša na opisovanje tradicije

in z njimi povezano pripravo jedi (npr. potica za veliko noč). Izraz tradicija lahko nadomestimo s prehransko dediščino ali dediščino prehranjevanja. Prehrana je namreč del kulture naroda in lahko se jo predstavi na različne načine. Kulinarična dediščina temelji na poznavanju vseh jedi, jedilnih obrokov in prehranskih navad v vseh obdobjih zgodovinskega razvoja in v vseh sodobnih družbenih skupinah.

Pri pouku poznavanja blaga dijake seznanimo z živili. Tradicionalne slovenske jedi spoznavamo tako, da vsakdo predstavi svoje izbrano področje. Dijaki predstavijo jedi po slovenskih pokrajinah in drug drugega seznanjajo s tradicionalno hrano, ki je značilna za določeno področje Slovenije in z njimi povezano pripravo jedi.

Ker imamo na šoli tudi dijake drugih narodnosti, jih poskušamo vključiti v učni proces malo drugače. Spodbujamo jih k predstavitvi svoje domače kulinarike, mi pa jim predstavimo našo. Tako dijaki med seboj sodelujejo in se povezujejo.

2 Tradicionalne slovenske jedi

Med najbolj znane slovenske jedi zagotovo sodijo potica, žganci, gibanica, štruklji, žlikrofi, jedi iz kislega zelja in različne pogače. Meso je bilo včasih na mizi le ob posebnih priložnostih, goveja juha, pečenka in pražen krompir pa so tudi danes sinonim za klasično slovensko nedeljsko kosilo.

Vsaka slovenska pokrajina ima neke svoje kulinarične značilnosti, prepoznamo pa jo lahko tudi po značilnih jedeh.

Značilnost prekmurske kuhinje so močnate jedi, od katerih je najbolj znana gibanica. Pripravljajo tudi odlične pogače in kaše. Od mesa prevladujejo svinjina (prekajena, sušena ali v tünki), perutnina in divjačina, najbolj znana zelenjavna jed pa je bujta repa.

Štajerci imajo zelo radi juhe, med katerimi je zagotovo najbolj poznana kislja juha, ki jo kuhajo iz svinjskih parkljev in drobovine, na koncu pa jo obogatijo z dodatkom kisle smetane. Korošci so mojstri za štruklje, rezance in žgance.

Najbolj značilna jed na Dolenjskem so zagotovo štruklji. Poznajo kuhane, pečene in ponekod celo ocvrte, sladke ali slane ter nekvašene in vzhajane.

V Idriji ne moremo mimo znamenitih žlikrofov, na Gorenjskem pa so doma orehova potica in šara (enolončnica iz koštruna in zelenjave).

Primorska je poznana po preprostih in lahkih jedeh, ki pa so zaradi geografske raznolikosti zelo raznovrstne. Ob morju prevladujejo ribe, testenine in morski sadeži. (M. J., 2008)

2.1 Ohranjanje slovenskih tradicionalnih jedi

Nekatere jedi, ki jih danes označujemo kot tradicionalne slovenske, so bile razširjene le v določenih pokrajinah ali pa v večjem delu slovenskega ozemlja, vendar v različnih oblikah in v različnih družbenih slojih.

Nekatere jedi so bile sestavni del šeg, povezanih s koledarskim in življenjskim ciklusom. Tako so v šegah »nekatera jedila dobivala pomene znaka, darila ali rekvizita«. Jed (npr. kruh) je bila lahko znak dobrodošlice ali sprejema osebe v novo skupnost. Srčki, krajčki, lect, pirhi so imeli pomen

daril in so izražali naklonjenost in ljubezen med dekleti in fanti. V šegah so imela jedila pomen rekvizita, kot npr. razni kruhi (poprtnik – božični kruh).

V preteklosti so s hrano in prehranjevanjem povezani običaji označevali posameznikovo moč in status v družbeni shemi.

Prehrana zgornjih družbenih plasti se je v 19. stoletju bistveno razlikovala od večinskega – kmečkega prebivalstva. Gosposka kuhinja je imela na jedilniku vsakdanjih jedi tudi meso s številnimi prilogami, predjedmi, poobedki, sladkarijami in pijačami. Razlikoval se je tudi način priprave hrane, saj se je gosposka kuhinja zgledovala po mednarodni evropski gastronomiji.

Prav tako sta bili v 19. stoletju in tudi pozneje v zavesti večinskega prebivalstva na Slovenskem ostro ločeni vsakdanja in praznična jed. Na jedilnik vsakdanjih jedi kmečkega prebivalstva so sodili močnik, razne podmetene juhe, žganci oziroma polenta, razne kaše, kruh, krompir, kislo zelje, kislata repa, bob oziroma fižol in mleko. Vsakdanja hrana je bila enolična, vendar pa so že obstajale najrazličnejše kombinacije naštetega. Jedi za praznične in posebne priložnosti so se od vsakdanjih razlikovale po izvoru in načinu priprave. Med praznične jedi so sodile mesne jedi, pšenična moka in peka ali cvrtje pa so bili največkrat znak boljših jedi. Med praznična jedila so sodili razni štruklji, poljnjeni cmoki, pogače, potice, gibanice, mlinci itd. (Tradicionalne jedi na Slovenskem)

2.2 Slovenska tradicionalna posebnost

2.2.1 Potica

Na grafitu, ki se je pojavil v Ljubljani, je bilo zapisano, da življenje ni potica. Res ni potica, ampak je kot potica: pogosto zvito, bolj ali manj nadevano, bolj ali manj sladko, včasih tudi zasoljeno, z večjo ali manjšo luknjo ... Da, življenje je potica! (Bogataj, 2013, 133)

Najstarejšo pisno omembo potice, še v razvojnem poimenovanju »povitica«, najdemo v delih Primoža Trubarja. Najstarejši recept za potico je objavil Janez Vajkard Valvasor, in sicer v knjigi Slava vojvodine Kranjske iz leta 1689. Poleg podrobnega opisa načina izdelave potice je zapisal tudi razlikovanje potice od kolača in pogače.

Do 19. stoletja sta že znana dva načina peke potice, in sicer kot polžasto zavito zvitek namazanega testa ali kot kolač z luknjo v sredini. Slednja oblika prevlada tudi danes. V prvi kuharski knjigi v slovenskem jeziku iz leta 1799, ki je delo Valentina Vodnika, je navedena tudi potica, in sicer kot način oblikovanja razvaljanega kvašenega peciva z različnimi nadevi. (Strategija razvoja ..., 2006)

Pri pouku dijaki predstavijo svoj pogled na pripravo potice. Največkrat jo povezujejo s prazniki (božič, velika noč, žegnanje, poroka ...). Dijaki vedo povedati, da potico pripravljajo predvsem stari starši, v zelo manjšem obsegu mame. Največkrat jo kar kupijo v trgovini, saj nimajo časa, da bi jo pripravili. Ker želim, da dijaki vedo, kaj pomeni vonj po potici, jo pripravimo skupaj. Nikoli ni v učilnici toliko obiska kot v času peke potice. Takrat veliko dijakov in sodelavcev povprašuje, kaj delamo, oz. kaj tako diši. Ker peka potice v šoli ne poteka ravno v času praznikov, lahko dijaki občutijo, kako je dišalo po hišah, ko so gospodinje poleg ostalih dobrot pripravile še praznično potico.

Želja je, da se dijaki sami pripravijo peke potice, saj je del kulturne dediščine, njeno izdelavo pa jim lahko pokažem v živo. Že to, da so poleg, ko se dela, je veliko.

V zaščiti zajamčene tradicionalne posebnosti je navedenih pet različnih nadevov zaščitene

slovenske potice – orehova, orehova z rozinami, rozinova, pehtranova in pehtranova s skuto.

Prve slovenske potice so bile sadne, z nadevom iz zdrobljenega suhega sadja (krhlji jabolk, hrušk, češpelj) in medu. Suho sadje za potice so posušili in v možnarjih ali v mlinskih stopah zdrobili v moko. Sladkali so z medom. Poleg sadja so kot nadev uporabljali še orehe, lešnike, bučna semena, pehtran, rozine pa so na kmete prišle zelo pozno. Nadev potice je lahko tudi slan in tako so nastale ocvirkovka, špehovka, drobnjakova in druge slane potice. Pomembna je tudi posoda, v kateri se potica peče. Po tradiciji na Slovenskem pečemo potice v okroglih lončenih pekačih – 'potičnikih', ki imajo gladek obod ali ima navpična rebra in sredinski tulec v obliki prirezanega stožca. (Slovenska potica)

Ker za praktični prikaz v šoli takega pekača nimamo, smo uporabili štirioglati pekač.

Kot sem že omenila, imamo na šoli možnost praktičnega prikaza priprave izdelkov. Z dijaki smo izdelali potico, ki pa smo jo namazali s pudingom in potresli s čokolado. Prilagamo recept:

Sestavine za testo:

- 1000 g bele pšenične moke
- 30 g kvasa
- 100 g surovega masla
- 120 g sladkorja
- 10 g soli
- 3 rumenjake (60–100 g)
- 500 ml mleka

Sestavine nadeva s pudingom:

- vrečka vaniljevega pudinga
- 500 ml mleka
- 4 rumenjaki (vsaj 80 g)
- 400 g narezane čokolade (jedilna, mlečna ... uporabimo lahko čokolado od čokoladnih figuric)
- kokosova moka – po okusu

Kvašeno testo zamesimo s kvasnim nastavkom. Testo mešamo in mesimo tako dolgo, da je povezano, nelepljivo in gladko. Po gnetenju testo 15 minut počiva, nakar ga ponovno pregnetemo, oblikujemo, pokrijemo in pustimo, da vzhaja. Vzhajano testo razvaljamo na debelino mezinca (od 0,5 do 1 cm). Tako imamo pripravljeno testeno površino, ki jo namažemo z ustreznim nadevom.

Po navodilih skuhamo puding in ga ohladimo. Med ohlajanjem ga premešamo, da na površini ne nastane skorja in dodamo rumenjake. Dobljeno maso pudinga namažemo po razvaljanem testu do $\frac{3}{4}$ površine. Potresemo z narezano čokolado, po želji dodamo še kokosovo moko in pričnemo zvijati.

Zvitek potice narežemo na tri enako dolge kose, jih položimo v namaščen pekač, pokrijemo s prtičem in pustimo vzhajati 30 minut. Pečemo v predhodno ogreti pečici na 180°C, od 45 do 60 minut.

Večina dijakov sodeluje pri pripravi potice in večina od njih tudi prvič vidi postopek izdelave.

2.2.2 Belokranjska pogača

Preden spoznamo tradicionalno posebnost – belokranjsko pogačo, se dijaki preizkusijo v geografiji. Najti morajo Belo krajino in jo malo raziskati. Seznanijo se s sestavinami in obliko značilne belokranjske jedi. Belokranjska pogača je narejena iz kvašenega testa in je okrogle oblike, kar simbolizira združenost in neskončnost. Na sredini je visoka od 3 do 4 centimetre in na robu od 1 do 2 centimetra, premazana je s stepenim jajcem, posipana z zrnji kumine in debelejšo soljo ter narezana na kvadrate. Njen razrez omogoči vsakomur enak delež. Belokranjska pogača je jed za dobrodošlico. Tradicionalen način postrežbe z lomljenjem pa poveže vse prisotne.

Z dijaki pripravimo tudi to značilno belokranjsko pogačo. Najprej naredimo tradicionalno, s soljo in kumino, naslednjo malo prilagodimo in jo potresemo z naribanim sirom.

Osnovne sestavine za belokranjsko pogačo

- 50 dkg mehke bele moke
- 3 dcl mlačne vode
- 2 kavni žlički soli
- 20 g kvasa
- 1 ščepec kumine
- 1 jajce
- pol žličke sladkorja

Iz bele moke, mlačne vode, soli in kvasnega nastavka pripravimo zmes, ki jo gnetemo, da postane gladka. Testo pokrijemo in pustimo vzhajati v posodi.

Vzhajano testo stresemo na pomaščen pekač, ga z rokama raztegnemo v velikosti premera 30 cm in ga potlačimo do debeline od 1 do 2 cm, proti robu se debelina zmanjšuje.

Po raztegnjenem testu se do dna pekača, z ene strani na drugo, zarežejo poševne črte s približno štiri centimetrsko medsebojno razdaljo. Tako pripravljeno testo namažemo s stepenim jajcem, potresemo z zrni kumine in grobo morsko soljo. Belokranjsko pogačo pečemo v predhodno ogreti pečici pri 220°C od 20 do 25 minut. Zapečena mora biti svetlo rjava, v sredini visoka od 3 do 4 cm, ob robu pa od 1 do 2 centimetra. (Belokranjska pogača)

Pečeno pogačo poskušajo dijaki postreči na izviren način – z lomljenjem, ki naj bi povežalo vse prisotne. Dijaki so ponovno seznanjeni s pomenom izdelave pogače (združenost, neskončnost, povezanost).

2.2.3 Prekmurska gibanica

Z dijaki poskušamo pripraviti tudi prekmursko gibanico, ki je znana specialiteta (sladica) prekmurske kuhinje.

Jed je zelo kalorična, saj je vsaka plast prelita z obilo sladke smetane, jajc in masla. Za sladico potrebujemo vlečeno testo in štiri vrste nadeva: skutin, makov, orehov in jabolčni. Sladica je praviloma sestavljena iz 19 plasti, višina vsakega kosa mora biti med 5 in 7 cm, teža pa vsaj 170 gramov. (Prekmurska gibanica)

Po izdelavi in peki peciva z dijaki ugotavljamo, ali odgovarja predpisanim meram glede višine in kaj v hranilni vrednosti pomeni 170 gramov na krožniku.

2.3 Poglejmo čez mejo

Dijakom drugih narodnosti pokažemo slovenske tradicionalne jedi po prej opisanih receptih. Ker pa imamo možnost, jih nagovorimo, da tudi oni predstavijo svoje tradicionalne jedi. Tako so predstavili izdelavo krompirjeve pite (krompiruše), baklave in hurmašice.

2.3.1 Krompirjeva pita – krompiruša

Zataknilo se je že na začetku, saj smo testo kupili. Učenci, ki so predstavili izdelavo, so opozorili, da testa ne kupujejo, ampak ga naredijo sami.

Naše sestavine za pito so bile:

- testo za burek – vlečeno testo (12 listov)
- 1 kg krompirja – najboljši je pridelan na šolskem vrtu
- 1 čebula – najboljša raste na našem šolskem vrtu
- stroka česna
- poper
- 2 dl kisle smetane (ali mleka)
- maslo ali olje po potrebi

Krompir smo olupili, oprali in zrezali na kockice. Tudi čebulo smo olupili in na drobno narezali. Listnato testo smo razprostrli po pomaščenem pekaču, ga poškopili z oljem in posuli s pripravljnim krompirjem in čebulo. Testa nismo zvijali, ampak smo polagali enega vrh drugega in vsako plast pomazali z oljem ali potresli s krompirjem. Ko smo porabili vse plasti testa in krompirja, smo po vrhu pomazali kislno smetano in jed pekli približno 30 minut na 175 stopinjah, pred koncem pečenja smo krompirušo prelili z vodo, v katero smo dodali nekaj maščobe, in pekli še nadaljnjih 15 minut. (Krompiruša)

Dijaki, ki so pito izdelovali, so sproti opozarjali na postopek izdelave, npr. na res drobno narezan krompir in čebulo, izdelavo domačega testa, uporabo vegete, ki izboljša okus, in na maščobo.

302

2.3.2 Še pecivo za sladokusce

Dijaki iz Bosne so predstavili še izdelavo hurmašice in baklave. Opozorili so, da sta to slaščici, ki imata resnično visoko kalorično vrednost, a veljata za njihovo značilno jed za sladokusce.

3 Zaključek

Hrana je od nekdaj imela veliko vlogo v življenju ljudi. Bila je spremljevalka raznih običajev in praznovanj. Za te priložnosti je bila skrbno izbrana in pripravljena.

Dijakom poizkušamo predstaviti pomen kulinarčne dediščine za nas Slovence. Veliko dijakov se prvič seznanjajo s tradicionalnimi slovenskimi jedmi ravno pri pouku. Presenečena sem, kako malo družin še pripravlja potico. Belokranjska pogača je za veliko večino dijakov uganka – je ne poznajo. Veliki večini je hrana, pa naj bo to tradicionalna ali kakšna drugačna, še vedno samo vir preživetja. Dijaki imajo do tradicije popolnoma drugačen pogled. Kljub temu, da imamo možnost teoretično znanje spremeniti v praktično, je za dijake hrana še vedno samo hrana.

Kot učitelj lahko spremljam dijake le nekaj let. Nekateri se po praktičnih prikazih vrnejo z vprašanji, kako smo določeno jed pripravili. To mi daje upanje, da bo slovenska kulinarčna dediščina preživela. Učenje je namreč dolgoročni proces.

Kot učitelj lahko spremljam dijake le nekaj let. Nekateri se po praktičnih prikazih vrnejo z vprašanji, kako smo določeno jed pripravili. To mi daje upanje, da bo slovenska kulinarčna dediščina preživela. Učenje je namreč dolgoročni proces.

Upam oziroma želim si, da dijaki to pridobljeno praktično in teoretično znanje nekoč uporabijo, tako

Veliki večini je hrana, pa naj bo to tradicionalna ali kakšna drugačna, še vedno samo vir preživetja. Dijaki imajo do tradicije popolnoma drugačen pogled.

kot so ga nekdanj uporabile gospodinje. S tem dosežejo, da se družina vsaj za tisti čas ob obloženi mizi z doma pripravljeno hrano, ki oddaja prijetne vonjave, v miru posede okoli mize.

4 Viri in literatura

Belokranjska pogača. Pridobljeno 14. 10. 2019, URL: https://www.metlika-turizem.si/sl/portfolio_page/pogaca/.

Bogataj, J., 2016. Od nekdanj jedi so ljubljanske slovele. Ljubljana, Turizem Ljubljana.

Gastronomija. Pridobljeno 11. 10. 2019, URL: <https://www.slovenia.info/sl/dozivetja/gastronomija>.

Krompiruša (krompirjev štrudel). 2009. Pridobljeno 9. 10. 2019, URL: <https://www.kulinarika.net/recepti/4599/ostale-jedi/krompirusa-krompirjev-strudel/>.

Kulinarična dediščina. Pridobljeno 9. 11. 2019, URL: <http://platforma.os-fokovci.si/kulinaricna-dediscina-20182019/>.

M. J., 2018. Tradicionalne slovenske jedi. Pridobljeno 13. 10. 2019, URL: <http://okusno.je/kuhinje-sveta/okusi-sveta/tradicionalne-slovenske-jedi.html>.

Prekmurska gibanica. Pridobljeno 9. 10. 2019, URL: https://sl.wikipedia.org/wiki/Prekmurska_gibanica.

Slovenska potica – zajamčena tradicionalna posebnost. 2018. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno 11. 10. 2019, URL: <https://www.nasasuperhrana.si/clanek/slovenska-potica-zajamcena-tradicionalna-posebnost/>.

Slovenska potica, Pridobljeno 9. 11. 2019, URL: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenska_potica.

Strategija razvoja gastronomije Slovenije, 2006. Multidisciplinarni raziskovalni inštitut Maribor. Pridobljeno 9. 11. 2019, URL: https://www.slovenia.info/uploads/dokumenti/turisticni-produkti/Strategija_gastronomije-31.8.2006_4277_11649.pdf.

Šfiligoj, Z., 2006. Živilsko področje. Učbenik za predmet kemija in poznavanje blaga v 3. letniku programa Ekonomski tehnik ter program Trgovec. Ljubljana, DZS.

Tradicionalne jedi na Slovenskem, Pridobljeno 9. 11. 2019, URL: https://www.zrss.si/digitalnknjiznica/Posodobitve%20pouka%20v%20osnovno%C5%A1olski%20praksi%20ZGODOVINA%20D/Kulturna_dediscina_z_zgod_teren_delom/2_4.pdf.

Kratka predstavitev avtorice

Marta Hrovatin, dipl. organizatorica – menedžerka, je učiteljica naravoslovja v poklicnih in strokovnih programih na Srednji šoli Domžale, Slovenija. Ima izkušnje s poučevanjem praktičnih in teoretičnih naravoslovnih predmetov.

E-naslov: marta.hrovatin@gmail.com

IV. POVEZOVANJE S KRAJEM

Otroke se lahko že zelo zgodaj nauči ljubiti domači kraj

Children Can Learn to Love Their Own Town from a Very Early Age

Polonca Bolčina

Povzetek

Vrtec je otrokov življenjski prostor, kjer se aktivno uči, razvija svoje spretnosti, sposobnosti ter pridobiva vrednote in številne izkušnje – tudi s področja državljske vzgoje. Pri predšolskih otrocih je ključnega pomena, da stvari, spoznanja, znanja, izkušnje ... pridobijo preko igre in izkušenj. Predstavljamo primer dobre prakse, ko smo pri otrocih, skupaj s starši, spodbujali pozitiven odnos do svojega kraja in razvijali zavest pripadnosti, ki pa je začetek ljubezni do države.

S spoznavanjem skritih koticov, razglednih točk in bližnjih vrhov Blede smo uresničili zastavljene cilje. Nadgradnja temu je bila priprava družabne igre *Potep po Bledu*, v katero smo strnili vsa doživetja. In ravno igra – glavna metoda dela s predšolskimi otroki ter aktivno doživljanje kraja, sta doprinesla k temu, da smo v otrocih zasadili seme zavedanja in pripadnosti.

Summary

Kindergarten is a child's space, where he can learn, develop skills, abilities and gains values and numerous experiences – also in the field of civic education. For pre-school children it crucial to learn new things, knowledge, experience ... gain trough play and experiences. We present an example for good practice, where we are with the kids, along with parents, encourage a positive attitude towards their town and develop consciousness of belonging, which is the beginning of love for the country.

By exploring hidden corners, viewpoint and peaks near Bled, we achieved our goals. Upgrade on this was the preparation of a board game »Potep po Bledu« (»Wander around Bled«), in which we summarized all the experiences. And just playing – main method of work with pre-school children actively experiencing the town, have contributed to seed the awareness and belonging in children.

Ključne besede: aktivno spoznavanje kraja, družabna igra, državljska vzgoja, vrtec

Keywords: activity knowing the town, board game, citizenship education, kindergarten

1 Uvod

Vrtec Bled leži v prečudovitem okolju, saj ga obdaja neokrnjena narava. V neposredni bližini vrtca lahko občudujemo travnike, polja, sadovnjake, jezero, grad, bližnje vzpetine, oddaljene vrhove in še bi lahko naštevali. Kot vzgojiteljica se zavedam kako pomembno je pri otrocih spodbujati zavest,

da živimo v prečudovitem kraju, da je to del nas in da moramo biti na to zelo ponosni.

Potrebno se je zavedati, da na predšolske otroke vplivajo tako starši kot vzgojitelji, ki velik del dneva preživijo z njimi. Sodelovanje med obojimi je ključnega pomena, če želimo na otroke celostno vplivati. Tudi pri našem projektu smo pri otrocih, skupaj s starši, ozaveščali lastno državljanstvo in nacionalno identiteto, ter spodbujali pozitiven odnos do domovine.

Na prvi pogled ima človek občutek, da so teme s področja državljanstva precej abstraktne za predšolske otroke, a temu ni tako. S primernimi pristopi – preko igre in izkušenj, otrokom podajamo tudi te teme. K temu nas zavezuje tudi Kurikulum za vrtce (Bahovec Dolar idr., 1999), tako v načelih kot v ciljih.

Razvijanje lastne identitete ter spoznavanje lastne kulture je kontinuiran in dolgotrajen proces. Pri otrocih se vsa ta spoznanja nalagajo in sestavljajo kot sestavljanka. Pri tem ima veliko vlogo tudi državljanstvo staršev. Že pred vstopom v šolo so nekateri otroci zelo pripadni svojemu kraju, državi, kar se vidi v zavedanju pomena izobešanja zastav ob praznikih, poznavanju državnih in občinskih simbolov, kulturnih znamenitosti ipd.

Ljudje do neke mere ponotranjimo vrednote kot del vrednostnega sistema družbe, kateri pripadamo (Ščuka, 2007), zato je pomembno zavedanje, da se privzganje vrednot začne že v predšolskem obdobju.

2 Projekt Potep po Bledu

2.1 Državljanstvo vzgoja v vrtcu

Državljanstvo oz. vzgoja za odgovorno državljanstvo je zelo širok pojem in zagotovo večplasten proces. Potrebno je poudariti, da je to tudi dolgotrajen proces, s katerim pa začnemo že v predšolskem obdobju. Pri delu s predšolskimi otroki je zelo pomembno, da se izhajajo iz razvojnih značilnosti otrok – tudi pri podajanju tem s področja državljanstva vzgoje. Najmlajšim otrokom se poda teme iz njihovega najožjega sveta, pri starejših otrocih pa se že lahko vzbujajo čuti za domoljubje, razvija in spodbuja zavedanje otrok za svoj kraj, državo ... ter privzganje vrednot zavednega državljanstva.

Otroci morajo postopoma spoznati bližnje družbeno okolje in hkrati dobiti vpogled v širšo družbo, da bodo lahko sodelovali z okoljem, vplivali nanj in ga pozneje aktivno spreminjali (Žerdin, 2012).

Kurikulum za vrtce (Bahovec Dolar idr., 1999) je nacionalni dokument in vzgojiteljem predstavlja strokovno podlago za delo s predšolskimi otroki. V njem so zapisani cilji, načela in predstavljena področja dejavnosti – gibanje, jezik, umetnost, narava, družba in matematika.

Področje državljanstva vzgoje v Kurikulu ni opredeljeno kot posebno področje, je pa vpeto v področje družbe. »Področje družbe je tisto področje, ki združuje specifične vsebine družbe in medpodročne teme. Glavni cilj, ki je poudarjen v Kurikulu za vrtce, je spodbujanje razvoja lastne identitete in spoznavanje lastne kulture, kajti le tako se bo otrok razvil v tolerantnega človeka« (Marjanović Umek, 2001, 155). Da pa bomo pri otroku to dosegli, je pomembno zavedanje, da se mora otrok najprej seznaniti s svojim bližnjim okoljem.

2.2 Projekt v skupini 5–6 letnih otrok

Živeti na Bledu je skorajda privilegij, saj nas obdaja prečudovita narava, naravne znamenitosti in lokalne posebnosti. Vsem je dobro poznano Blejsko jezero, Blejski grad, otok sredi jezera, Rikljijska zapuščina, Straža, cerkev sv. Martina, pletne, fjakarji, kremšniti ... in še bi lahko naštevali. 5-6 letnim otrokom so našteje lepote dobre poznane in jih imajo nekako za samoumevne. Pa vendar je potrebno zavedanje, da so to posebnosti našega kraja, na katere moramo biti ponosni, jih spoštovati in se zavedati, da je to del nas. Zato smo se odločili, da to zavedanje poglobimo in ponotranjimo v celoletnem projektu *Potep po Bledu*.

Naše izhodišče je bilo vzbuditi čut za domoljubje in pozitiven odnos do kraja ter ozavestiti pomen pripadnosti kraju.

Cilji, iz katerih smo izhajali in jih ob končni evalvaciji tudi dosegli, so bili (Bahovec Dolar idr., 1999, 25–64):

- otrok razvija interes in zadovoljstvo ob odkrivanju širšega okolja;
- spoznavanje vloge narave in čistega okolja v povezavi z gibanjem v naravi;
- otrok se uči samostojno pripovedovati;
- otrok se seznanja z varnim vedenjem in se nauči živeti in ravnati varno v različnih okoljih;
- otrok spoznava besedo, knjigo kot vir informacij;
- otrok spoznava značilnosti okolja, ki so pomembne za lokalno skupnost;
- otrok se seznanja s širšo družbo.

Poleg teh še:

- vzpodbuditi otrokovo zanimanje za domači kraj in njegove značilnosti;
- vzbuditi otrokov čut za pripadnost kraju;
- vzpodbuditi v otrocih skrb za čistočo, urejenost kraja;
- pomagati otrokom predstaviti svoj kraj in njegove značilnosti drugim;
- vzpodbuditi otrokovo aktivno sodelovanje pri izdelavi družabne igre;
- učiti otroke sprejemati dogovore s sovrstniki.

Rdeča nit pri vzpodbujanju čuta za domoljubje in pozitivnega odnosa do kraja je bila naša veverica Lili (maskota naše skupine – skupine Veverice). Otroci so zelo čustvena in subtilna bitja in veverico so vzeli 'za svojo', kar pomeni, da bi za njeno dobro počutje naredili zelo veliko. Že v začetku vrtčevskega leta je Lili s seboj prinesla pismo, v katerem je pisalo, da si želi, da jo lepo sprejmemo in ji razkažemo naš kraj, saj ga ne pozna. Ob pogovoru, kaj vse bi ji lahko razkazali in kam vse bi jo lahko popeljali, so bili otroci polni idej. S sodelavko se nama je zdelo zelo pomembno, da je slišan glas vsakega otroka, kajti s tem gradimo tudi otrokovo samopodobo. Ingrid Kluge in Georg Pfeifer v knjigi *To zmorem že sam* (2001), govorita o tem, da če bo imel otrok možnost razviti pozitivno samopodobo, bo njegova osebnost prerasla v odgovornega državljana.

Ideje otrok so bile zanimive in izvirne, a žal nekatere nama nepoznane in preveč oddaljene, da bi jih lahko obiskali sami. Zato smo se odločili, da jih nekaj obiščemo sami, pri nekaterih pa nam bodo v pomoč starši.

Otroci so komaj čakali petek, ko smo izžrebal, s kom gre Lili domov. V delo so se starši zelo aktivno vključili, saj so vikende preživljali skupaj z otroki – aktivno, v naravi, z obiski okoliških poti, vrhov, razglednih točk. Skupaj z otroki so doživljali naš kraj v nekoliko drugačni luči in pomagali pri spodbujanju pozitivnega odnosa in zavedanju pripadnosti kraju.

Svoja doživetja so zabeležili v Lilijin dnevnik – starši so zapisali, otroci narisali in nalepili fotografije. Z vsakega potepanja so otroci prinesli kamenček za spomin, iz katerih smo kasneje izdelali družabno igro. Vsak otrok je svoje doživetje predstavil tudi prijateljem v vrtcu.

Veliko časa smo temu namenili tudi v vrtcu. Seveda v drugačni luči kot starši. Pomembno se nama je zdelo, da otrokom ponudiva tudi drugo dimenzijo aktivne državljske vzgoje. Obiskali smo knjižnico, kjer smo skupaj s knjižničarji prebirali, si ogledovali in spoznavali Bled v knjigah, legendah in pripovedkah. Velik poudarek smo dali skrbi za naravo, čisto okolico in bontonu v naravi. Spoznavali smo ljudsko izročilo našega kraja, se družili s starejšimi občani, spoznavali občinske simbole in se preizkusili v pripravi kremnih rezin.

Vse aktivnosti so pripomogle k temu, da so otroci gradili svojo pripadnost kraju in razvijali podobo kraja, ki je njihov in za katerega bodo odgovorni, ko odrastejo.

2.3 Družabna igra

Spoznavanje in doživljanje kraja ter vse ostale aktivnosti so na otroke zelo močno vplivale. Vsak teden smo temu namenili nekaj časa in iskali sva idejo, kako vsa ta doživetja strniti v neko celoto, ki nas bo povezala in dala našim aktivnostim dodano vrednost. Dobili smo idejo, da pripravimo družabno igro *Potep po Bledu*, kamor bomo lahko umestili vsa naša potepanja.

Pri pripravi igre sva s sodelavko pustili, da so se otroci med seboj dogovarjali, sprejemali kompromise, upoštevali drug drugega in sami sprejemali odločitve o tem, kako bo igra nastala. Ta del je bil strokovno zahteven, saj so otroci še precej usmerjeni vase in v prvi vrsti vidijo svoje interese. Kurikulum nas na področju dejavnosti družbe nagovarja k temu, naj vzgojitelji ustvarjamo demokratično vzdušje, ki bo spodbujalo pozitivne procese v skupini ter spodbujalo otroke k

Slika 1: Otroci pri igri Potep po Bledu. Foto: arhiv Bolčina.

sodelovanju. Otroci naj imajo možnost izbire in sodelovanja pri načrtovanju, oblikovanju in sprejemanju odločitev ter pri delitvi odgovornosti za skupno sprejete odločitve (Bahovec Dolar idr., 1999). Tudi v tem delu smo krepili kompetence dobrega državljana.

Za igro smo pripravili igralno ploščo, na kateri smo ustvarili maketo Bleda z njegovimi najznačilnejšimi točkami. Na ploščo smo umestili kamenčke, ki so jih otroci prinesli s svojih potepanj. Igra je opredeljena kot družabna igra, v kateri lahko sodelujejo štirje igralci. Otroci z metom kocke potujejo s svojo figuro po poti in na določenih točkah odgovarjajo na vprašanja o Bledu ali pa izvedejo gibalno nalogo. Zmagovalec je tisti, ki prvi uspe uspešno rešiti naloge in priti na cilj (vrh Straže).

2.4 Predstavitev naše igre krajanom

Zavedanje, da so otroci v tem projektu pridobili ogromno na različnih področjih, nas je pripeljalo do tega, da predstavimo to tudi širši javnosti. V okviru razstave smo preko fotografij, zapisov, družabne igre in izdelkov otrok tudi ostalim pokazali, kaj vse zmoremo. Razstava je bila postavljena najprej v prostorih vrtca, potem v Knjižnici Blaža Kumerdeja Bled in v času poletnih počitnic v prostorih Triglavskega narodnega parka. Odzivi ljudi, tudi tujcev, so bili zelo pozitivni. Zlasti v prostorih Triglavskega narodnega parka, kjer smo dovolili uporabo igre, je bilo zelo veliko zanimanja. Igro so se igrali obiskovalci Bleda, predvsem otroci (skupaj s starši) in tako skozi otroške oči spoznali Bled. To nam je zelo veliko pomenilo.

3 Zaključek

Kljub temu, da državljanska vzgoja v Kurikulumu za vrtce ni zapisana kot posebno področje, je zelo vpeta v vsa področja dejavnosti, ki se izvajajo v vrtcu. Je zelo širok pojem in je v vrtcu prisotna vsakodnevno. Državljanstvo vzgoja v okviru predšolske vzgoje zajema pravzaprav vse – ljudske pesmi, plese, spoznavanje kraja, sodelovanje s krajanom, spoznavanje kulturnih značilnosti, državnih simbolov itd. Vzgojitelji jo podajamo ob različnih priložnostih, a verjetno premalokrat načrtovano vnašamo v delo. Ravno zato je bil naš projekt ciljno zasnovan, z namenom vzbujanja čuta za domoljubje, pozitivnega odnosa do kraja. Izkušnje, ki jih otroci pridobijo v predšolskem obdobju, so osnova za pridobivanje znanja v procesu nadaljnega šolanja. A potrebno je poudariti, da so ravno predšolski otroci najbolj občutljivi in dojemljivi za stvari, ki jim jih posredujemo. Nezanemarljiv je še vidik vzora – vzgojitelj je vzornik otrokom, zato so zelo pomembna njegova prepričanja in vrednote. Vsakodnevno imamo priložnosti, da otrokom podajamo zgled ter posredujemo vrednote, misli in besede, ki so vpete v vzgojo zavednega državljana. Tega bi se moral zavedati čisto vsak vzgojitelj.

4 Viri in literatura

Bahovec Dolar idr., 1999. Kurikulum za vrtce. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Kluge, J.; Pfeifer, G., 2001. To znam že sam. Radovljica, Založba Didakta.

Marjanović Umek, L., 2001. Otrok v vrtcu. Priročnik h Kurikulu za vrtce. Maribor, Založba Obzorje.

Ščuka, V., 2007. Šolar na poti do sebe: oblikovanje osebnosti. Radovljica, Založba Didakta.

Žerdin, J., 2012. Okoljska ozaveščenost vzgojiteljev. Diplomaska naloga. Pedagoška fakulteta Ljubljana.

Kratka predstavitev avtorice

Polonca Bolčina, dipl. vzgojiteljica predšolskih otrok, ima naziv svetovalke, je vzgojiteljica predšolskih otrok v Vrtcu Bled, Slovenija. Ima petnajst let izkušenj z delom v vrtcu, ima izkušnje z vodenjem aktiva ter pridobljena znanja iz metodologije Korak za korakom. Je aktivna povezovalka vrtca s krajem.

E-naslov: polonca.bolcina@vrtec-bled.si

Ker ljubim domovino, ohranjam dediščino

I Preserve Heritage Because I Love Homeland

Breda Jakop

Povzetek

Desetletno vodenje povorke na osrednji turistični prireditvi Holcerija, zanos preprostih ljudi za ohranitev dediščine in pripravljenost sodelovati, me je potegnilo v projekte, ki sem jih pripravljala z učenci v razredu in izven. Ob pogledu na radovedne in iskrive poglede učencev pri medgeneracijskem sodelovanju z veseljem spremenim cilje učnega načrta v konkretno druženje in terensko delo. Več kot tri desetletja z učenci 3. razreda raziskujem življenje in običaje v preteklosti. Pevsko, plesno, dramsko in likovno izvedemo predstavitve širšemu krogu ljudi. Ob projektu Dnevi evropske kulturne dediščine (DEKD) smo v 2. razredu vsak dan imeli goste, ki so se več ur družili z nami. Učenci so doma raziskovali, prinašali material, ustvarjali, sodelovali in izvedli predstavitve za sošolce. Fotoknjiga je zabeležila spomine. Na predstavitvi šolskega projekta so učenci z dvema skupinama ljudskih pevcev in pevk zapeli staro pesem o Pohorju. Trajno je ostal medgeneracijski občutek ponosa na ljudi, dediščino, kraj, našo domovino.

Abstract

The ten-year process of leading the parade at the main tourist event »Holcerija«, the enthusiasm of simple people to preserve the heritage, and their willingness to participate, are the reasons that motivated me to lead the projects with my students, in and out of classroom. Observing the curious looks and sparkling eyes of students when they participate with other generations make me more than happy to change my curriculum goals to socializing and fieldwork. For more than three decades, I have been researching the life and customs in the past with third grade students. We prepare singing, dancing, acting and art presentations to a wider audience. For the DEKD project, we had guests, socializing with the second-graders for hours. The students explored at home, brought materials, created, participated and gave presentations for their classmates. The memories are saved in a photo book. At the presentation of the school project, the students sang an old song about the Pohorje mountain with two groups of folk singers. The intergenerational sense of pride of the people, of the heritage, of the town and of our homeland remained long-lasting.

Ključne besede: dediščina, domovina, medgeneracijsko, raziskovanje

Keywords: heritage, homeland, intergenerational, research

1 Uvod

Glavni namen prispevka je prikazati, kako pri najmlajših razvijati kompetence za vseživljenjsko učenje, kjer je v ospredju vrstniško in medgeneracijsko sodelovanje, ustvarjalnost, učenje učenja. Sporazumevanje v materinem jeziku je priložnost, da se približa narečje, jezik, ki ga govorijo doma (kot ga povzamejo od staršev) in na drugi strani knjižni jezik, s katerim se sporazumevamo po celotni državi tudi pisno. Tako spoznavajo besedni zaklad naše domovine. Z medgeneracijskim povezovanjem se pripadnost kraju in domovini prenaša iz roda v rod, ohranja identiteta, kultura in posebnosti okolja, v katerem živijo učenci. Osebna srečanja z ljudmi, ki z zgledom in srčno energijo povabijo učence k posnemanju, učenju novih spoznanj, dajejo večjo notranjo motiviranost za izkušensko učenje, ohranjajo medgeneracijske vezi, ki se spletajo tudi izven šolskega okolja. Ko učenci še sami raziskujejo doma in predstavitve pripravljajo v oddelku po skupinah, se spontano uresničuje cilj pripadnosti skupnosti in domovini. Urijo se v sporazumevanju in javnemu nastopanju. »Znajo razlikovati preteklost in sedanost in vedo, da je bilo življenje v preteklosti drugačno« (Spoznavanje okolja, 2011, 7). Izkušensko učenje praktičnega prikaza iz časa njihovih prednikov učencem trajno približa preteklost. Skupen javni nastop na šolski prireditvi in ujeti trenutki v fotoknjigi ohranjajo lepe spomine in privzgapajo ljubezen in ponos do domačega kraja, Slovenije in kulturne dediščine. Pomembno je povedati tudi, da ima ta tema v učnem načrtu cilje, ki jih lahko učitelj izbere in medpredmetno povezuje v vseh razredih in vse od prvega razreda nadgrajuje tudi po vertikali navzgor.

2 Ohranjanje dediščine skozi triletje

312

Poučevanje istega pedagoga skozi vse tri razrede ene generacije lahko učitelj izkoristi kot prednost za nadgradnjo znanja iz leta v leto tudi v okviru ohranjanja dediščine. Pomembno je, da učitelj načrtuje okvirni načrt za vsa tri leta. Dejavnosti so bližje učitelju, ki ga zanima preteklost in čuti pripadnost svojemu kraju in domovini.

Vsebine si lahko vsak učitelj prilagaja glede na kraj in možnosti. V nadaljevanju je po razredih prikazanih nekaj primerov izmed številnih možnosti za ohranjanje bogate kulturne dediščine.

Ko učenci še sami raziskujejo doma in predstavitve pripravljajo v oddelku po skupinah, se spontano uresničuje cilj pripadnosti skupnosti in domovini. Urijo se v sporazumevanju in javnemu nastopanju.

2.1 Prvi razred

V prvem razredu učitelj že jeseni izvede dan dejavnosti. Učenci so bolj aktivni, če se delo razdeli še med drugega strokovnega delavca in knjižničarko.

Za učence je to prva izkušnja sodelovanja pri delu v skupini in zavedanja odgovornosti za ureditev lastne učilnice. Ena od delavnic poteka tako, da učenci izdelajo plakate letnih časov.

- Prinesejo sličice, ki predstavljajo letne čase in praznike.
- Največ teh sličic najdejo v reklamnih letakih, ki jih dnevno dobivajo na domove.
- Z metodo opazovanja in pogovora berejo, katera barva prevladuje v določenem letnem času.
- Na manjši listič narišejo krog in ga pobarvajo z barvo letnega časa, v katerem so rojeni.
- Vsak učenec pride na vrsto, da razvršča in ureja sličice za praznike, letni čas in svoj letni čas rojstva.

- Z izrezovanjem in lepljenjem sličic razvijajo spretnosti.
- Učijo se prvega timskega sodelovanja in so ponosni na samostojne plakate, ki so uporabni več let. Plakati ostajajo namreč tri leta na istem mestu in so uporabni ob spremembah letnega časa, praznikov, praznovanju rojstnih dni.

Ker se v vsakem letnem času pojavljajo prazniki in simboli naše države, pri likovni umetnosti:

- izdelajo in pobarvajo grb,
- izrežejo trakove,
- pravilno sestavijo zastavo.

Te simbole opazujejo tudi na sprehodih. Učenci z učiteljem spremljajo praznike na koledarju in plakatu. Tudi starše na roditeljskem sestanku se povabi, da praznikom posvetijo pozornost na sam dan, kajti pomembno je doživljanje praznikov.

Življenje v preteklosti učitelj učencem najlažje približa z obiskom gosta. Starejša oseba prinese v razred stare obleke. Gost se obleče v stara oblačila, v obleki se predstavita še fant in dekle. Vsak učenec preizkusi hojo v nekoč običajnem obuvalu – npr. v coklih.

Včasih so pili kavo iz ječmena. V urah z gostom učenec doživi pot od ječmena do kave – vonjajo, tipajo, meljejo v starem mlinčku, opazujejo spremembe in za konec še okušajo kavo.

2.2 Drugi razred nadaljuje začetno

Plakate učencev 1. razreda dopolnijo z datumom rojstva (brez letnice). Ob praznikih prepisejo praznik s koledarja in narišejo ali nalepijo motive in simbole, primerno njihovi starosti. Primer: za dan reformacije je primerna knjiga O mlinarju, ki je za knjigo mlin prodal (Podgoršek, 2008). Na tem mestu je potrebno opozoriti, da lahko raziskovanje v domačem okolju hitro privede do zapisovanja podatkov, ki jih učenci na tej stopnji ne razumejo. Bolje je, da si ogledajo denar, naslikajo Primoža Trubarja, kot ga vidijo sami, da so ilustratorji zgodbe.

Vse, kar v tem šolskem letu samostojno raziskujejo, že zbirajo v posebnih individualnih mapah. V decembru samostojno raziskujejo običaje in praznike, ki jih v tem mesecu ne manjka. Učitelj je usmerjevalec, učenci pa predstavijo svoje delo staršem na odprtem dnevu oddelka pred prazniki.

2.3 Projekt DEKD vključen v učni načrt

V 2. razredu lahko učenci že ves teden aktivno sledijo dejavnostim, ki jih pripravlja učitelj skupaj z domačini. To nadgrajujejo z raziskovanjem doma, s sodelovalnim učenjem v manjših skupinah in s pripravo govornih nastopov za ostale skupine.

Kot dober primer iz šolskega okolja je lahko preizkušen teden dejavnosti, ki so se izvajale med rednim poukom z medpredmetnim povezovanjem vseh predmetov, tudi nekaj matematike. Cilj tedna je bil, da se zajamejo različna področja kulturne dediščine in da bo vsak dan dve šolski uri srečanje z gosti v živo.

Prvi dan je srečanje z gostom, ki otrokom približa življenje svojih otroških let v šoli in doma. Nauči jih staro šaljivo pesem, odziva se na zanimanje in vprašanja učencev. Po srečanju povedo mnenje in v skupinah naredijo povzetke novih spoznanj. Doživetja prenesejo domov in zapišejo zgodbe staršev, starih staršev.

Drugi dan doživijo obisk občana, ki izdeluje najrazličnejše izdelke iz lesa, povezane z dediščino kraja. Vsak izdelek gosta ima svojo zgodbo. Gost pripravi presenečenje in uro prične z igranjem na orglice. Pokaže postopek izdelovanja enostavnega starega glasbila. Učenci lahko igrajo na glasbilo. Za konec jim podari več različnih vrtavk in predstavi pravila igre. Po srečanju učitelj izvede tekmovanje z vrtavkami. Doma otroci poiščejo in v šolo prinesejo izdelke gosta, ki jih imajo sami shranjene doma kot spominke. S starši lahko izdelajo glasbilo iz bezgove veje, ki ga naslednji dan predstavijo.

Tretji dan sledi obisk ljudskih pevcev in godca. Učenci prisluhnejo ljudski glasbi, pri petju so pozorni na besedila pesmi, ki razkrivajo zgodbe. Skupaj z gosti zapešejo in se naučijo staro pesem o življenju ljudi na Pohorju. Učiteljica seznanila učence s CD posnetkom te pesmi. Učenci vsak dan ob začetku pouka, za dobro jutro, sami od sebe zapojejo pesem, večkrat že pričakajo učitelja s pesmijo.

Četrty dan otroci spoznajo lovsko dediščino, saj jim starejši lovec predstavi različne pripomočke (piščali ipd.) za priklic in oponašanje različnih zvokov živali. Predstavitev v sliki in besedi vključuje tudi pomen lovstva. Za zaključek vsi prejmejo piščalke, izdelane iz nabojev. Doma predstavijo glasbilo in z risbo ali zapisom obnovijo doživetje.

Peti dan se srečajo še z ljudskimi pevkami, s katerimi se pevsko povežejo. Pevke predstavijo še izdelovanje rož iz krep papirja, postopek izdelave mila in pranje na perilniku. Doma raziskujejo še sami. Učitelj predstavi učencem poti za iskanje še na internetu.

Naslednji teden sta še dva dneva posvečena evalvaciji srečanj. Po skupinah pripravljajo predstavitve in razstave. Na sklepni predstavitvi projekta šole skupaj z obema skupinama ljudskih pevcev zapojejo pesem Pohorska.

2.4 Tretji razred

Učenci so že navajeni samostojnega raziskovanja in medsebojnega sodelovanja. Učitelj dneve dejavnosti načrtuje tako, da spoznajo pomembne ustanove in znamenitosti kraja na terenu z avtobusom in peš.

Pripravijo odprti dan za starše in sorodnike, kjer prikažejo rezultate svojega raziskovanja. Oblečeni v stara oblačila v sliki, besedi in igri predstavijo svoj domači kraj. Nastop popestrijo s pesmijo in plesom ter prikazom običajev s poudarkom na kmečki ohceti, kot je bila nekoč.

3 Zaključek

Tema domovinske vzgoje je zelo široka in hkrati najbolj dostopna v vsakem okolju za izkušensko učenje. Učitelj ima mnogo načinov za praktičen prikaz življenja, kot je bilo nekoč, in za obujanje dediščine v sedanjosti.

Slovenija je kot kulturna pokrajina zelo raznolika dežela. Učitelj ima pomembno vlogo pri vzgoji učencev za pripadnost domovini in ponos pri obujanju in ohranjanju dediščine. Glede na dolgoletne izkušnje izvajanja projektnega dela so prednosti tega dela:

- medpredmetno načrtovanje, povezovanje,
- visoka motivacija za delo,
- učenje na različne načine in večja izbira za učence glede na interes,

- navajanje na javno nastopanje in možnost pokazati se širšemu krogu ljudi.

Slabosti, pomanjkljivosti:

- učitelj si mora postaviti jasne cilje in časovne omejitve, da ostaja v okvirih učnega načrta;
- glavno vlogo mora učitelj prepuščati učencem (ustvari priložnost in jo ponudi učencu, pedagog prevzame vlogo usmerjevalca);
- pri plesu in drugih nastopih je treba paziti, da se otrok ne spreminja v pomanjšane odrasle (vsebino in gibe prilagodi starosti otrok);
- ustne vire je treba preverjati v strokovni literaturi;
- treba je poiskati pravo literaturo in povabiti ustrezne goste, primerne starosti otrok.

4 Viri in literatura

Bogataj, J., 1989. Domače obrti na Slovenskem. Ljubljana, DZS.

Gričnik, A., 2009. Jaz sem Matija Štimulak. Celje, Občina Vitanje.

Kričaj, J.; Plankl, J.; Polutnik, P., 1991. Od zibel do groba. Raziskovalna naloga, mentor Jakob Breda. OŠ Vitanje.

Krnel Umek, D.; Šmitek, Z., 1987. Kruh in politika. Poglavlja iz etnologije Vitanja. Ljubljana, Partizanska knjiga.

Kuzman, S.; Šojč, T.; Pogorevc, S. idr., 1998. Pridi v Vitanje, malo postoj, pa pojdi v Brezen z menoj. Raziskovalna naloga, mentor Jakob Breda. OŠ Vitanje.

Orožen, J., 1974. Paški Kozjak: zemljepisni in zgodovinski oris. Celje, Kulturna skupnost.

Podgoršek, M., 2008. O mlinarju, ki je za knjigo mlin prodal. Tržič, Učila.

Pogorevc, A., Arcet, B. idr., 2001. Od olcarjev do turistične prireditve Holcerija ... obujanje pozabljenega načina življenja. Raziskovalna naloga, mentor Jakob Breda. OŠ Vitanje.

Spoznavanje okolja. Učni načrt, 2011. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Ustni viri, terensko delo za vodenje povork na prireditvi Holcerija v letih 1994-2004.

Kratka predstavitev avtorice

Breda Jakob, učiteljica razrednega pouka, poučuje na Osnovni šoli Vitanje, Slovenija. Ima petintrideset let izkušenj dela v šolstvu, na razredni stopnji, od tega sedmnaest let v prvi triadi. Je mentorica učencem pri raziskovalnih nalogah.

E-naslov: jakopbreda@gmail.com

Domoljubje se kali v domačem kraju

Patriotism is Nurtured at the Hometown

Veronika Koselj

Povzetek

Mlajši osnovnošolci gradijo svoj odnos do domovine najprej s spoznavanjem ožjega in širšega okolja, z graditvijo pripadnosti skupnosti ter z dejavnim sodelovanjem v njej. To so korenine, ki človeku dajejo oporo, trdnost in življenjsko moč. Predstavljajo temelj našega odnosa do širše skupnosti, domovine.

Na podružnični osnovni šoli Bohinjska Bela že vrsto let na različne načine dejavno sodelujemo z lokalno skupnostjo. Tako v učencih razvijamo vrednote pripadnosti, sodelovanja, odgovornosti, strpnosti, spoštovanja drugih ter skrbi za druge.

Prispevek predstavlja primere našega sodelovanja predvsem na kulturnem področju. Na ta način učenci spoznavajo pomen praznikov in praznovanj, odkrivajo preteklost kraja in naroda ter gradijo svojo identiteto. V njih raste spoštovanje, ljubezen in odgovornost do soljudi, domačega kraja in naše domovine.

Abstract

Younger pupils in elementary school primary build their relationship to homeland by getting to know their immediate and wider environment. Furthermore, they strengthen their sense of belonging by actively participating in the local community. These roots give one stability, soundness and life's force. They represent the foundation of our relationship towards the wider community and homeland.

Subsidiary elementary school Bohinjska Bela has been actively participating with the local community in many ways for years. By doing so we have been trying to develop not only the common cultural values, but also a sense of cooperation, responsibility, tolerance, respect and caring for each other.

The article presents a few examples of cooperation between our school and local community in the field of cultural activities. Pupils become acquainted with the importance of public holidays and festivities, explore the history of their town and country. In this way they build their identity. The pupils evolve their respect, love, responsibility with regard to other people, hometown and our homeland.

Ključne besede: pripadnost, skupnost, sodelovanje, temelj

Keywords: sense of belonging, community, cooperation, foundations

1 Uvod

Podružnične šole lahko učencem nudijo ozračje domačnosti. Z vpetostjo šole v kraj se učenci učijo živeti v skupnosti in jo sooblikovati. Prispevek predstavlja primere sodelovanja s krajem na podružnični osnovni šoli Bohinjska Bela. Šola dejavno sodeluje z enoto vrtca, ki deluje v šolski stavbi. Na prireditvah in proslavah sodelujemo s krajevnim kulturnim društvom. Sodelujemo tudi s krajevno organizacijo Rdečega križa, s prostovoljnim gasilskim društvom in z vojašnico v kraju, povezujemo pa se tudi z dejavnimi člani Krajevne skupnosti.

V prispevku je podrobneje predstavljenih nekaj naših dejavnosti s kulturnega področja, preko katerih so učenci spoznavali zgodovino šole, predstavili svoj kraj ter z medgeneracijskim sodelovanjem v muzikalu poudarili pomen domoljubja.

2 Dejavnosti učencev v lokalnem okolju

Naše šolsko leto v različnih obdobjih zaznamujejo ustaljene dejavnosti, ki učence medsebojno povezujejo in preko katerih sodelujejo z različnimi skupnostmi izven šole. Učenci se povezujejo v okviru šolske skupnosti, sodelujejo z enoto vrtca, s krajevnim kulturnim društvom, s prostovoljnim gasilskim društvom, z vojašnico in s krajevno skupnostjo. S tem dejavno sooblikujejo odnose v svojem kraju.

»Ko se mlad človek nauči sodelovati, lahko postane dejaven, ustvarjalen in odgovoren član skupnosti, ki je deležen zdravih odnosov v skupnosti in skupnost tudi soustvarja.« (Šinkovec, 2017, 92).

Prednost kombiniranih oddelkov je v povezovanju, medsebojnem spodbujanju in pomoči med učenci različnih razredov.

317

Že prvi dan šolskega leta pripravimo novim prvošolcem topel sprejem s kulturnim programom. To je praznik za nas vse, saj v našo šolsko skupnost sprejmemo nove člane. K temu sodi tudi petje naše šolske himne s koreografijo. V prihodnje nameravamo program začeti s slovensko himno, tako kot to naredimo na šolskih proslavah. S tem bo sprejem prvošolcev še bolj slovesen.

V naši šoli sta dva od treh oddelkov kombinirana. Prednost kombiniranih oddelkov je v povezovanju, medsebojnem spodbujanju in pomoči med učenci različnih razredov. Kombinirana sta tudi oddelka podaljšanega bivanja. Tudi športne dneve imamo skupne. Vse to omogoča druženje in povezovanje učencev različnih razredov.

Vsako leto v decembru in na koncu šolskega leta pripravimo tudi srečanje s starši, s čimer krepimo povezanost v naši šolski skupnosti.

Šola in vrtec sta pri nas v isti stavbi. Otroci iz vrtca in šolarji se dnevno srečujejo, predvsem v času podaljšanega bivanja se na igrišču tudi skupaj igrajo. Starejši samoiniciativno prevzemajo skrb za mlajše, mlajši se spontano učijo od starejših. Vrsto let smo enkrat mesečno skupaj peli ljudske pesmi in tako oživljali našo bogato kulturno dediščino. Vsako leto skupaj pripravimo proslavo ob slovenskem kulturnem prazniku. Pripravimo tudi pustni sprevod po vasi z rajanjem v vaškem jedru. Spomladi pripravimo prireditev za žene in matere v Domu krajanov. Skupaj tudi urejamo šolski zeliščni in cvetlični vrt.

Vsako leto šolarji sodelujejo s krajevnim kulturnim društvom na krajevni komemoraciji s kulturnim programom. Sodelujejo tudi na krajevni proslavi ob slovenskem kulturnem prazniku, pa tudi na posebnih dogodkih, npr. na prednovoletnem koncertu Big banda Bled, na koncertih Veteranskega

pevskega zbora ali na otvoritvah razstav.

Več naših učencev se dejavno vključuje v podmladek prostovoljnega krajevnega gasilskega društva. Skupaj z gasilci izvedemo vajo evakuacije, predstavijo nam svoje delo, gasilski dom, vozila in pripomočke, učenci se preizkusijo v gašenju ognja. Pomen dela gasilcev so učenci posebej začutili, ko je v vasi izbruhnil požar v krajevnem kulturnem domu. Gasilci so s požrtvovalnim delom rešili, kar so mogli, so preprečili, da bi požar zajel okoliške hiše.

Na Bohinjski Beli imamo tudi vojašnico. Tam so nam vojaki pripravili športni dan, na katerem so učenci v delavnicah spoznavali urjenje in delo vojakov ter njihovo opremo in vozila. Preizkusili so se tudi v nekaterih vojaških spretnostih. V vojašnici je naš pevski zbor že večkrat nastopil na prireditvah ob njihovih obletnicah.

Dejavni člani krajevne skupnosti nam radi priskočijo na pomoč v delavnicah ob različnih dnevih dejavnosti. Tako so učence že učili izdelovanja punčk iz cunj, šivanja, izdelovanja lesene krmilnice za ptice, peke kruha in priprave zeliščnih namazov.

Posebej pa krajane poveže vsakoletni krajevni praznik Marjetin sejem. Učenci celo sredi poletnih počitnic pridejo na vaje in nastop v kulturnem programu, ki je del prireditve.

Šinkovec (2017) poudarja, da je cilj vzgoje in izobraževanja učenje sodelovanja. Izhaja iz antropološkega izhodišča, da je človek v svojem bistvu bitje sodelovanja. Govori o treh ravneh sodelovanja: prva je strpnost, druga spoštovanje in tretja solidarnost.

V naši šoli učence učimo solidarnosti najprej v medsebojnih odnosih, pa tudi v odnosih do obrobni skupin. V sodelovanju s Krajevno organizacijo Rdečega križa učenci vsako leto izdelajo novoletne voščilnice za ostarele krajane ter voščilnice, namenjene starejšim ženam ob dnevu žena. S podružnično šolo v Ribnem se izmenjujemo pri vsakoletnem decembrskem nastopu v domu starejših v Radovljici, ki ga organizira omenjena organizacija. Pod okriljem Karitas vsako leto izvedemo Tek podnebne solidarnosti in sodelujemo v akciji Pokloni zvezek. S skupino starejših učencev smo tudi obiskali stanovanjsko skupnost enote Centra za usposabljanje, delo in varstvo na Bohinjski Beli. Oskrbovancem so učenci ob skupni mizi zapeli nekaj pesmi. Srečanje nas je vse obogatilo. Učenci so se učili sprejeti oskrbovance v njihovi drugačnosti in jim polepšati dan. Zavedli so se, da njihove sposobnosti niso samoumevne. Oskrbovancem pa je druženje z učenci prineslo spremembo v njihov vsakdan. S svojimi odzivi in spodbudami so nam pokazali, da jim je naše petje všeč.

Ko je bil pred nekaj leti v požaru uničen krajevni kulturni dom, smo v sodelovanju z vrtcem pripravili krajevno dobrodelno prireditev ter tako po svojih močeh prispevali h graditvi novega doma.

3 Domoljubje

»Domoljubje pomeni spoštovanje domovine, lastne države, njene zgodovine, njenih vrednot. Pomeni tudi zakoreninjenost v lastno domovino. /.../ To so korenine, ki srkajo sok in prejemajo hrano iz te zemlje – domovine. V domovini je skrita celotna tradicija dežele in z domovino se nam ta tradicija daje na razpolago. /.../ Poznamo domovino, ker smo v njej rasli, ker so nam naši starši pripovedovali zgodbe in peli pesmi, ki so del domovine. Nekam moramo biti ukoreninjeni.« (Delovno gradivo za modul Tradicija, 2015, 24). V nadaljevanju je navedenih nekaj primerov iz naše prakse, s katerimi smo pri učencih razvijali domoljubje.

3.1 Zgodovina šole

Na krajevni prireditvi ob 160-letnici pouka na Bohinjski Beli in 110-letnici šolske stavbe smo v kulturnem domu na Bohinjski Beli zgodovino šole predstavili z dramatizacijo. Učenci so uprizorili pogovor s teto Šolo, kjer so ji po domače zastavljali vprašanja, ona pa jim je pripovedovala o svojih bogatih doživetjih. Na ta način smo učencem približali del šolske zgodovine na njim lažje razumljiv način. (Priloga 1) Pri tem smo želeli preteklost povezati s sedanostjo, saj je posebljena teta Šola učencem pripovedovala spomine na svoja doživetja. Učenci so med pripravami na nastop z velikim zanimanjem sprejemali informacije o nekdanji šoli. Tudi svoje starše in stare starše so povprašali, kako je bilo, ko so oni obiskovali našo šolo. V šolo so prinesli njihove predmete, ki so jih tu uporabljali včasih. Nekdanjo šolo so primerjali z današnjo in pripovedovali, kaj se jim je zdelo zanimivo, kaj jih je presenetilo, v čem je današnja šola drugačna, kaj je danes lažje, bolje. Pripovedovali so tudi, kaj jim je v nekdanji šoli všeč, kaj bi ohranili in kaj spremenili.

Na podlagi zapisov v šolski kroniki sem napisala scenarij za uprizoritev pogovora učencev s teto Šolo. Učenka iz petega razreda je v vlogi tete Šole s sabo pripeljala star lesen voziček, v katerem so bili predmeti iz nekdanje šole. Učenci so izdelali sceno za odrsko postavitvev.

K živosti pogovora je pripomogla raba lokalnega govora, ki ustvarja ozračje domačnosti. Z njim se učenci identificirajo, saj ga uporabljajo doma in v medsebojnih pogovorih. Hkrati pa ga prepoznavajo kot vrednoto svojega okolja, ki skupaj z lokalnimi govori drugih področij predstavlja bogastvo slovenskega jezika. Preteklost so učencem približala tudi folklorna oblačila in pri deklicah lasje, spleteni v kite. Tako so se učenci bolj vživeli v nekdanjo šolo.

Slika 1: Pogovor s teto Šolo. Foto: arhiv POŠ Bohinjska Bela.

3.2 Spoznavanje domačega kraja

Pripovedka o Babjem zobu nad Bohinjsko Belo je bila izhodišče za ilustracije učencev, kjer je v njihovi domišljiji oživel Babjezobski zmaj. Pripravili so razstavo, na kateri so ilustracije sestavili v zgodbo. Skupaj z vaškimi ženami so iz filca sešili Babjezobske zmajčke.

V okoliških krajih je nekoč služboval Valentin Vodnik, ki je napisal tudi pesem Belska. V njej opeva lepoto Bohinjske Bele z okolico. Pesem je postala himna Bohinjske Bele. Učenci so se je naučili in z njo so nastopali na prireditvah.

Tudi sami so pri pouku slovenščine ustvarjali pesmi o svojem kraju. Ob tem so bili pozorni na značilnosti svojega kraja in na to, kako ga doživljajo sami. V pesmih so napisali, kaj vse se jim v domačem kraju zdi pomembno, značilno, lepo, posebno. Svojo pozornost so usmerili na bogastvo naravne in kulturne dediščine svojega kraja. V pesmih so izrazili tudi svoj odnos do domačega kraja. V njih so pokazali, da jim je ta kraj zelo všeč in da radi živijo v njem. Vsebinsko bogate pesmi pa so bile včasih slogovno šibke in učenci so ugotovili, da je oblikovanje pesmi zahtevno ter da je tudi pri tem potrebna vaja. Ob obletnici šole so se prvošolci eno od pesmi naučili deklamirati in so jo ob koreografiji predstavili na krajevni prireditvi (Priloga 2).

3.3 Muzikal

Velik, zahteven in odmeven projekt medgeneracijskega sodelovanja je muzikal Čarovnik iz Oza, ki je plod sodelovanja med našo podružnično šolo in Kulturnim društvom Bohinjska Bela. Z muzikalom smo želeli povezati različne generacije v skupnem projektu, hkrati pa z izbiro vsebine poudariti vrednote prijateljstva, poguma, sodelovanja, medsebojne pomoči in domoljubja. Zgodba priključuje glavno junakinjo iz sanjskega sveta nazaj domov, čeprav bi jo njeni prijatelji radi obdržali pri sebi. Kljub temu, da se težko poslovijo od njih, sledi klicu srca in se vrne domov. Večmesečna priprava z učenjem pesmi in plesov, skupne vaje na odru ter predstave so zahtevale veliko truda, časa in usklajevanja, hkrati pa so nas povezale in osrečile. Učenci so se skozi ta proces učili odgovornosti, timskega dela, usklajevanja, strpnosti, sodelovanja, razvijali so pripadnost, ustvarjalnost, prizadevali so si za skupen cilj ter gradili pozitivno samopodobo. Pri pripravi in izvedbi muzikala je sodelovalo enainpetdeset ljudi vseh generacij, od tega osemnajst učencev naše podružnične šole. Največja težava je bilo ohranjanje discipline v času, ko so morali učenci čakati, da pridejo na oder. V Domu krajanov na Bohinjski Beli smo muzikal izvedli desetkrat, nato pa še v Cankarjevem domu na Vrhniki, v gledališču na Jesenicah ter v Festivalni dvorani na Bledu. Učenci so uživali v igranju, petju in plesu in so radi nastopali. Zelo so bili veseli navdušenja gledalcev. Ob snemanju muzikala in njegovem predvajanju na Bled TV, novici o njem v časopisu Gorenjski glas ter njegovi objavi na kanalu Youtube so bili ponosni, da lahko v njem sodelujejo. Izražali so željo, da bi z nastopanjem nadaljevali, vendar smo zaradi zahtevnosti usklajevanja med številnimi sodelujočimi z njim zaključili.

4 Zaključek

Podružnična šola, kjer se med seboj vsi poznamo, je prostor graditve skupnosti, ki se od doma in vrtca širi naprej. Mnoge predstavljene dejavnosti učencev, namenjene graditvi skupnosti, pa so odvisne tudi od dejavnikov, ki jih lahko zavirajo. Mednje sodijo npr. preobremenjenost učiteljev ob vse številnejših administrativnih obveznostih, usklajevanje obveznosti učencev vključno z obšolskimi in izvenšolskimi dejavnostmi, vse večja razdrobljenost urnikov učencev v posameznih razredih, obveznosti nekaterih učiteljev na različnih lokacijah šole. Kljub oviram pa si prizadevamo še naprej delovati povezovalno znotraj in zunaj šole ipd.

Povezanost podružnične šole s krajem je pomembna stopnja v življenju učencev, saj jim pomaga graditi osebnost v sodelovanju z drugimi, pripadnost kraju, rodu in domovini Sloveniji ter jih uči prispevati svoj delež k oblikovanju skupnega prostora. Tako mlade pripravljamo za naslednje korake, ko se s preходом na matično šolo njihovo obzorje širi. Želimo in upamo, da bodo ukoreninjeni in utemeljeni v ljubezni do domačega kraja rasli v zrele in odgovorne državljane.

5 Viri in literatura

Delovno gradivo za modul Tradicija, 2015. Ljubljana, Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj.

Ferjančič, P., 2010. Postati državljan. Vzgoja, letnik 12, št. 47, str. 10-12.

Šinkovec, S., 2017. Vzgojni načrt v šoli. Ljubljana, Založništvo Jutro ter Inštitut Franca Pedička.

Kratka predstavitev avtorice

Veronika Koselj, prof. razrednega pouka, je učiteljica razrednega pouka na Osnovni šoli prof. dr. Josipa Plemlja Bled, na Podružnični šoli Bohinjska Bela, Slovenija. Ima šestindvajset let izkušenj s poučevanjem na razredni stopnji tako na matični kot na podružničnih šolah.

E-naslov: veronika.koselj@guest.arnes.si

Priloga 1: Pogovor s teto Šolo

Avtorica scenarija: Veronika Koselj
Teta Šola: Taja Kogoj
Vloge A do R: učenci

Zasliši se koračnica. Šolarji v ritmu prikorakajo na oder v dveh kolonah, naredijo 'špalir'. Na sredini je pripravljen stol za teto Šolo. Na oder pride teto Šola, otroci v ritmu ploskajo. Teta Šola sede na stol, učenci se posedejo okoli nje v polkrogu z obeh strani, tako da so delno obrnjeni proti njej, delno pa k gledalcem. Sledi pogovor med njimi.

Teta Šola: O l'ubi môj' utroc', kam ste me pa zdej zvalil'! A veste, da nimam rada pompa, zdej ste me pa sem na sredo posadil', da me prou usi gledajo!

A: Oh, teta, sej ste u teh let'h že mars'kej skoz dal'! Don's se pa že spodob', da vas mal' na sredo vzamemo!

Teta Šola: No ja, pa nej vam bo! Ampak prou dolg' ne bo šlo.

B: Povejte nam, teta, kako j' blo, ko ste pr'šli na Bohinjsko Belo?

Teta Šola: Oh, tega je pa že dougo, dougo. Takr't še nis'm stan'vala u tej hiš' koker don's, čeprou sem tud' tukej že sto deset let. U začetku sem pa ž'vela k'r u en' navadn' hiš'.

C: A veste, mene pa nekej z'lo zanima. Kako to, da še t'ko dobr' 'zgledate, čeprou se vam je nabral' že tol'k' let?

Teta Šola: Ja, veš, to j' pa zato, ker me vi otroc' ohranjate p'r močeh. Ob v's se zmerej znova k'r pomladim!

D: O, potlej boste pa zmerej ostal' t'ko fejest!

Teta Šola: Ja, dokler boste vi, otroc', se n'č ne bojim.

E: Teta, ka'šna j' pa b'la u začetku naša šolska hiša?

Teta Šola: U začetku je b'la u njej ena sama učiln'ca. Ta j' bla spodej. Zgorej sta b'li pa c'lo dve stan'vanji.

F: Ampak tud' potlej, k' ste se preselil' u novo hišo, ni šlo zmerej use gladko, a ne?

Teta Šola: Res je. Učas'h so moral' hišo za nekej časa zapret' ob nalezl'ivih boleznih. Don's ste prot' enim že cepl'eni. Takr't je pa nekej otrok c'lo umrl'. Koko j' b'lo to hudo!

G: Pa tud' dve svetovni vojni ste prež'vel', a ne?

Teta Šola: Ja, med prvo vojno so šolarji nabiral' zelišča za čaj za vojake. Dekleta in žene so jim pa pletle nogavice.

H: Med drugo svetovno vojno so b'li pa u šol' nemški učit'li, a ne?

Teta Šola: Ja, pouk je bil pa u nemškem jeziku. U šolsko hišo so tud' naselil' nemške vojake.

I: A nekej časa ste b'li pa pr' Batištu?

Teta Šola: Zadn'e leto vojne so me t'm pod streho uzel'. Takr't je b'la poleg nemške učitel'ce za prv' razred spet tud' slovenska. Po vojni, ko so šolsko hišo poprav'l', smo se pa vrnil' van'o. Pouk je bil spet ves slovenski.

J: Tam kjer 'mamo don's igriš'e, je bil pa učas'h vrt, a ne?

Teta Šola: Ja, na njem so tud' učenci sadil' in s'jal'. Pa tud' za sadno drevje so skrbel'. Julija so pa obiral' ribez na šolski njivi. Šolska kuhar'ca teta Betka je pozim' iz njega otrokom kuhala čaj.

K: A so vas res že večkrat hotel' pregnat' z Bohinjske Bele?

Teta Šola: Res je! Na primer takrat, ko zarad' gradnje vodovoda u hiš' več mes'cev ni b'lo vode. Pa po potresu. Takr't sem pa dve let' ž'vela prou u tejle hiš', u ta spodn'h prostor'h. Ko so šolsko hišo prenovil', smo pa u hišo dobil' še vrtec.

L: Starejši ljudje se še spom'njo, da so mal'co u šolo nosil' od doma.

Teta Šola: Ja, kakšen jabuk al' pa kos kruha. Pa tud' šolskih copat niso 'mel'. Ob dežju so b'li pr' pouku kar u premočenih čevl'ih.

M: Pa tud' šolskih kombijev še ni b'lo, a ne?

Teta Šola: Otroc' so u šolo hodil' peš. Tud' s Kupljen'ka in nazaj. Pa lesen most čez Savo se je povijal kot kača, kadar je voda narasla.

N: A res tud' telovadn'ce dolg' časa u šol' niste 'mel'?

Teta Šola: Telovadn'co so pa zgradil', ko j' b'la šolska hiša stara že sto let.

O: Česa se pa posebej radi spomin'ate?

Teta Šola: Oh, velik' lepih spominov se j' nabral'! Tol'k' otrok sem spreml'ala skoz' šolska leta! Med njim' je b'lo velik' vesel'a. Čeprov so tud' mars'kej težkega dož'vel'.

P: Povejte nam, teta, kaj si pa zdej kej želite?

Teta Šola: Oh, najbol' si želim za zmer' ustati z vam'. To j' zame nekej najlepš'ga.

R: Tud' mi vam želimo še velik' vesel'a med otroki. Hvala, teta Šola!

(Vsi učenci vstanejo in ji zaploskajo. Tudi teta Šola vstane.)

Teta Šola: Hvala, da ste me don's povabil'. Ampak zdejle pa grem. Lepo se 'mejte, sej se kmal' spet vid'mo!

Vsi: Hvala, se vid'mo, srečno! *(Ji mahajo, ko odhaja. Ob njenem odhodu spet igra koračnica.)*

Priloga 2: Pesem

Bohinjska Bela

Miha Svete, 4. razred

Cerkvica mala na začetku stoji,
cesta pa naprej proti hribu hiti.

Tam ob vodnjaku gostilna je Rot,
v njej pa nudijo vse polno dobrot.

Gasilni je dom ponos te vasi,
saj gasiti požar pripravljeni so vsi.

Šola nam nudi znanja in učenosti,
da znali ceniti to bomo v starosti.

Cesta pa naprej še vedno hiti,
hišice ob njej na vsaki strani poti.

Travnik širok je tam sredi vasi,
velik, bahav, kmetič na njem travo kosi.

Vojašnica naša na koncu, vse polno luči,
domovino braniti oficir vojake uči.

Rad jo imam, vas to je moja,
pridi še ti, mogoče bo tudi tvoja.

Obeležitev dneva samostojnosti in enotnosti ter dneva državnosti v osnovni šoli Vavta vas

Celebrating Independence and Unit Day, and Statehood Day at Vavta vas Elementary School

Metka Starešinič

Povzetek

Prispevek predstavlja obeležitev dveh pomembnih državnih praznikov, in sicer dneva samostojnosti in enotnosti ter dneva državnosti. Priprava proslave z učenci in učitelji sodelavci zahteva veliko truda, dela, medsebojnega razumevanja, aktivnosti, medsebojnega povezovanja in sodelovanja. S proslavami državnega pomena se krepi domoljubje, narodna zavest, pripadnost slovenskemu narodu, slovenskemu jeziku, naši kulturni dediščini in vrednotam ter izkazuje spoštovanje slovenski državi. V času globalizacije in z intenzivnim vdorom tujih vrednot na vseh ravneh življenja je krepitev narodne zavesti zelo pomembna. Mlade je treba vzgajati v aktivne državljane s privzganjem pozitivnih čustev do domovine, slovenskega jezika, kulturne dediščine in zgodovine. Priprava proslav državnega pomena v Osnovni šoli Vavta vas bo predstavljena v strnjeni obliki.

Abstract: The article presents the way we at Vavta vas Elementary School celebrate Independence and Unit Day, and Statehood Day – two of the important Slovenian national holidays. Organizing a celebration event with the students in other teachers requires a lot of effort, work, mutual understanding, activities, interconnection and cooperation. Celebrations of national importance enhance patriotism, national awareness, a sense of belonging to Slovenian nation, Slovenian language, our cultural heritage and values, and express respect for the Slovenian state. In a time of globalization and intense intrusion of foreign values at all levels of life, strengthening national awareness is very important. Young people should be educated as active citizens by fostering positive emotions towards their homeland, Slovenian language, cultural heritage and history. The preparation of celebration events of national importance in Vavta vas Elementary School will be presented in a concise form.

Ključne besede: dan samostojnosti in enotnosti, dan državnosti, državni praznik, šolska proslava

Keywords: Independence and Unit Day, Statehood Day, national holiday, school celebration event

1 Uvod

Vzgoja za ljubezen do domovine in države se mora začeti že doma v družini, saj so prvi vzgojitelji starši in stari starši. Seveda na to vzgojo vplivajo tudi okolje, mediji in vrstniki. Z vstopom otrok v osnovno šolo postaneta učitelj in šola pomembna dejavnika razvoja, ki vplivata na mladega človeka in na oblikovanje njegove predstave o sebi, o njegovem domu, domovini in svetu. Učitelj s

svojimi dejanji in z zgledom krepiti ter vzgaja učence z ozaveščanjem in ponotranjenjem različnih vrednot. Poleg izobraževalnih vsebin iz učnih načrtov je zelo pomemben pozitiven odnos do doma, domovine in države. Učitelj geografije in zgodovine ima dolžnost, da pri mladih ljudeh vzgaja pozitivna čustva do domovine, slovenskega jezika, slovenske kulturne dediščine, zgodovine in slovenske kulture ter jih opogumlja in opremlja za aktivno državljanstvo.

Domoljubje je čustvo, s katerim se izraža spoštovanje in ljubezen do domovine. Je del slovenske kulture in tradicije, s katerima se razvija občutek pripadnosti slovenskemu narodu. Naloga učitelja je, da poskuša učencem osmisliti domovino, jo predstaviti kot del skupnosti, da bodo čutili pripadnost domovini, da bodo nanjo ponosni, da jo bodo vzeli za svojo in da jo bodo, ko bodo hodili po svetu, ponosno predstavljali. V času globalizacije in z intenzivnim vdorom tujih vrednot na vseh ravneh življenja je krepitev narodne zavesti zelo pomembna. Žal so mladim tuje vrednote zanimive in privlačne, intenzivno jih izražajo v medsebojni komunikaciji, načinu oblačenja, glasbi, prehrani ...

Danes je čas preseljevanja, zato je pomembno, da se učence dobro seznanijo s kulturno zelo različnimi okolji in običaji. Za ohranitev slovenskega naroda ni pomembna le materialna blaginja. Pomembnejši je duhovni razvoj in kulturno ozračje, v katerem se vzgaja učence z občutkom narodne zavesti in sočasno z občutkom pripadnosti skupnosti evropskih narodov. Zato je pomembno, da znajo učenci ceniti svojo identiteto, svoj jezik in tradicionalne vrednote, obenem pa spoštovati in spoznavati kulturo in jezike drugih narodov. Le tako bodo odrasli v mlade, samozavestne, strpne in spoštljive ljudi, ki bodo z lahkoto navezovali enakopravne stike z vrstniki iz drugih kulturnih okolij in s ponosom ohranjali domoljubje do Slovenije.

2 Oblikovanje proslav ob dveh državnih praznikih v osnovni šoli **Vavta vas**

326

Obeleževanje in proslavljanje slovenskih državnih praznikov s šolskimi prireditvami je ena izmed oblik izkazovanja domoljubja in spoštovanja slovenske države. To je zapisano tudi v splošnih ciljih sistema osnovnošolske vzgoje in izobraževanja, in sicer »Cilji sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji so: razvijanje zavesti o državni pripadnosti in nacionalni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi. Vzgojno-izobraževalni zavodi razvijajo zavest o državni pripadnosti in nacionalni identiteti z obeleževanjem državnih praznikov, katerega sestavni del je izvedba himne Republike Slovenije in z drugimi dejavnostmi. Vzgojno-izobraževalni zavodi imajo stalno izobešeno zastavo Republike Slovenije, na območjih, kjer živita italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, se izobesi tudi zastavo narodne skupnosti.« (ZOFVI, 2007, 2. čl.)

V osnovni šoli Vavta vas pri organizaciji in oblikovanju proslav ob dnevu samostojnosti in enotnosti ter dnevu državnosti sodelujejo učitelji geografije in zgodovine, slovenščine, glasbene umetnosti, državljanske kulture in etike, razrednega pouka, likovne umetnosti, gledališke skupine, tehnike in tehnologije ter športa. Z obeležitviijo proslav državnega pomena dosegamo vrsto vzgojno-izobraževalnih ciljev: učenci javno nastopajo in se temu primerno obnašajo na odru, kulturno spremljajo prireditev, nastopajoče nagradijo z aplavzom (ne po izvajanju himne), se zavedajo obstoja in pomena države, obstoja lastne kulture in jezika, poznajo pomen dneva samostojnosti in enotnosti ter dneva državnosti in spoštujejo oba državna praznika, razvijajo sposobnost doživljanja državotvornosti, nadgradijo znanje o slovenski zgodovini in s primernim vedenjem izkazujejo domoljubje Sloveniji (Šenica Pavletič idr., 2014). Naloga učiteljev razrednikov je učence vnaprej pripraviti na prireditev.

V nadaljevanju prispevka bosta v strnjeni obliki predstavljeni obeležitvi proslave ob dnevu samostojnosti in enotnosti ter proslave ob dnevu državnosti.

2.1 Proslava ob dnevu samostojnosti in enotnosti (izvedba 21. decembra 2018)

Proslava se začne s petjem himne v izvedbi mladinskega pevskega zbora OŠ Vavta vas. Na platnu na projekciji zaplapola slovenska zastava. Povezovalca programa pozdravita strokovne delavce šole in učenke ter učence, nato pa pojasnita pomen tega praznika. Na kratko orišeta zgodovinski potek dogajanja ob izvedbi slovenskega plebiscita, razložita pojem plebiscit ter opišeta razglasitev rezultatov plebiscita. Razložita pomen državnih simbolov in na platnu na projekciji se hkrati predvajajo ključni mejniki slovenskega plebiscita ter slovenski državni simboli.

Šolske prireditve in proslave ob slovenskih državnih praznikih so priložnost, ko učenke in učenci z učitelji izrazijo spoštovanje do Slovenije kot domovine.

Povezovalca poudarita, da je preteklo mnogo dogodkov in let, da smo Slovenci dobili lastno državo. Gledalce popeljeta v zgodovinski pregled dogodkov, ki so se zgodili pred stotimi leti in so za vedno zaznamovali Slovence. Tako najprej orišeta pomen 100. obletnice konca prve svetovne vojne, življenje Slovencev pod vladavino Habsburžanov, ko so se kljub zatiranju in vztrajnim pritiskom po izenačevanju uspeli razviti v narod in izoblikovati svojo identiteto ter želeli uresničiti svoj politični program Zedinjena Slovenija. Potem opišeta pomen ustanovitve prve Države Slovencev, Hrvatov in Srbov ter obdobje, ki ga je zaznamoval general Rudolf Maister s svojimi častnimi dejanji. Temu sledi ogled kratkega filma o generalu Rudolfu Maistru iz oddaje Infodrom RTV Slovenija (Infodrom, 2015) ter deklamacija učenk devetošolk Maistrove pesmi Naprej.

327

Program nadaljujeta povezovalca s spominom na Ivana Cankarja, katerega smrt je zaznamovala čas Slovencev po koncu prve svetovne vojne in čas novo nastajajoče države, zaradi česar je Slovenija lansko leto obeležila Cankarjevo leto. Devetošolka se z odlomkom o Slovencih in Sloveniji v povesti Kurent pokloni Cankarju.

Povezovalca poudarita, da je tudi OŠ Vavta vas v letu 2018 praznovala častljivo obletnico obstoja, 140 let, ter da so učenci in učitelji ob tem pomembnem prazniku pripravili čudovito praznovanje z veliko slovesnostjo, razstavo in izdajo zbornika. 140 letnico šole povežeta s prvim vzponom Slovencev na najvišjo slovensko goro Triglav, ki se je zgodil že 100 let pred ustanovitvijo OŠ Vavta vas. Učencem predstavita pomen velikega dejanja štirih srčnih mož iz Bohinja ter razložita, da je Triglav eden najprepoznavnejših simbolov Slovenstva, zato je dobil svoje mesto tudi v državnem grbu. Sledi razlaga, kako je Jakob Aljaž odkupil vrh Triglava in nanj postavil zavetišče, Aljažev stolp, katerega so prvič obnovili ravno leta 2018. Učenci si ogledajo kratek film o štirih srčnih možeh iz Bohinja in pomenu njihovega prvega vzpona na Triglav (Minljive sledi za trajne spomine, 2011). Sledi recitacija slovenske narodne pesmi Oj Triglav, moj dom, ki jo izvedelo učenci, člani planinskega krožka.

Učenca povezovalca poudarita tudi pomen božiča, praznika, ki ga praznujemo le en dan po dnevu samostojnosti in enotnosti in orišeta čar vznemirljivega pričakovanja, čas novega upanja in lepih želja za srečo. V čarobni decembrski praznični čas gledalce popeljejo učenci predmeta ansambelska igra na Orffovih glasbilih in pevski zbor, ki zaigrajo in zapojejo pesem Želimo vam vesel božič, ter učenci 4. razreda z deklamacijo pesmice Snežinke avtorice Anje Štefan. Božični čas pričara šolska glasbena skupina učencev in učiteljev s pesmijo Zvončki pojejo. Učenke

sedmošolke pripravijo posebno božično plesno točko na glasbeno podlago slovenskih božičnih pesmi. Na koncu povezovalca vsem zaželita lepe božične praznike in srečno novo leto 2019. Med proslavo na projekcijskem platnu ves čas teče projekcija o Sloveniji, ključnih mejnikih zgodovine osamosvojitve, državnih simbolih, naravnih lepotah in o božiču. Za sceno sta bili uporabljeni kartonska stena s sliko slovenskih gora in kartonska maketa Aljaževega stolpa, ki so ju izdelali učenci.

Slika 1: Nastop pevskega zbora in učencev predmeta ansambelska igra. Foto: arhiv OŠ Vavta vas.

2.2 Proslava ob dnevu državnosti (izvedba 24. junija 2019)

Tudi ta šolska proslava se začne s projekcijo slovenske zastave in petjem himne v izvedbi mladinskega pevskega zbora OŠ Vavta vas. Sceno na odru sestavljata oris senčnika, ki spominja na prihajajoče poletne počitnice, ter lik slovenske zastave, na katerem je zapis 'dan državnosti'.

Povezovalki programa pozdravita ravnateljico, strokovne delavce šole ter učence in učenke. Podata nekaj predlogov, kje bodo lahko preživljali težko pričakovane poletne počitnice po uspešno opravljenem delu v zaključenem šolskem letu in poudarita, da je zadnji šolski dan praznik učencev, dan za tem pa bo praznovala Slovenija. Povezovalki napovesta nastop pevskega zbora s pesmijo Slovenija, moja dežela, ki je nastala še pred osamosvojitvijo Slovenije v osemdesetih letih 20. stoletja in je že skoraj ponarodela. Mladinski pevski zbor zapoje pesem Slovenija, moja dežela, zraven pa na platnu teče projekcija fotografij učencev foto krožka, in sicer domačih krajev – Straže, Vavte vasi in reke Krke v vseh letnih časih. Sledi deklamacija učenke šestošolke, ki je letos napisala avtorsko pesem Ljuba moja Straža (Priloga 1) in dokazala, da učencem domovina in domači kraji veliko pomenijo. Povezovalki programa opišeta pomen dneva državnosti, razložita zgodovinski potek slovenske osamosvojitve, prek katerega se je oblikovala država Slovenija, domovina Slovencev. Poudarita pomen slovesne razglasitve samostojnosti in neodvisnosti v slovenski skupščini in dan kasneje na Trgu republike v Ljubljani. Sledi deklamacija učenca sedmošolca z avtorsko pesmijo Moja domovina (Priloga 2), ki jo je napisal v tem šolskem letu. Po njegovem nastopu povezovalki poudarita, da se je Slovenija uveljavila v svetu tudi na mednarodnem področju v različnih organizacijah in zvezah ter da naša prepoznavnost izven slovenskih meja niso samo dogodki in dejanja, temveč v prvi vrsti državni simboli, ki nas razlikujejo

od drugih držav. Državni simboli se predvajajo na platnu na projekciji. Sledi tretja deklamacija avtorske pesmi devetošolke Oda domovini (Priloga 3). Vse tri avtorske pesmi so učenci z mentorico poslali na državni natečaj. Po deklamaciji nastopita petošolki z mažoretnim nastopom na glasbeno podlago slovenskih izvajalcev popularne glasbe. Učenci se zavedajo, da so tudi oni del slovenske države in da bodo gradili njeno prihodnost, kakor so gradili uspehe v šoli in izven nje ter prispevali k razvoju skupnosti. Bogato, pestro in zanimivo šolsko leto prikazuje tudi kratek film o življenju in delu v šoli v šolskem letu 2018/19, ki je sestavljen iz šolskih slik, na glasbeno podlago slovenske pesmi Skozi leta skupine Avtomobili.

Po ogledu filma sledi govor ravnateljice in slovesna podelitev priznanj najuspešnejšim učenkam in učencem, predstavitev izdelave novega logotipa šole, podelitev priznanj za prvo in drugouvrščena logotipa, podelitev nagrad najuspešnejšim športnikom šole ter razglasitev športnika šole.

Pred zaključkom proslave se povezovalki programa še enkrat spomnita pomena praznika dneva državnosti in poudarita, da smo Slovenci tisti, ki si moramo prizadevati, da se bomo v svojem razvoju vedno pomikali naprej. V zaključnem delu proslave nastopijo tretješolci z deklamacijo pesmi Kajetana Koviča – Pobeg, prvošolci zapešejo na skladbo Ribiča Pepeta – Ujemi srečo. Šestošolke zapešejo hip hop na glasbeno podlago slovenskih izvajalcev popularne glasbe. Otroški in mladinski pevski zbor pa zapojeta in zaigrata skladbo Poletna skupine Čuki. Na koncu proslave se povezovalki poslovita in zaželita vsem srečo in lepe počitnice. Ob odhodu učencev iz dvorane se predvaja skladba bratov Avsenik Slovenija, od kod lepote tvoje, na platnu pa je zadnja projekcija – slovenska zastava.

3 Zaključek

Šolske prireditve in proslave ob slovenskih državnih praznikih so priložnost, ko učenke in učenci z učitelji izrazijo spoštovanje do Slovenije kot domovine. Kot nastopajoči in oblikovalci programa ter kot gledalci se učijo o slovenski zgodovini, pokrajinah, kulturi, jeziku in tradiciji. Kot aktivni oblikovalci proslav se kot aktivni državljani vključijo v družbeno okolje, saj kljub temu, da je prireditev v dopoldanskem času, le to obišejo tudi nekateri starši. Takšne slovesnosti, ki temeljijo na skupnih vrednotah in tradiciji ter državnih simbolih, v šoli in izven šole, krepijo vezi med generacijami, med krajanji in mladimi ter utrjujejo domoljubje in krepijo narodno zavest.

4 Viri in literatura

Infodrom: Rudolf Maister. 2015. RTV Slovenija. Pridobljeno 2. 10. 2019, URL: https://www.youtube.com/watch?v=j-B_EI0ctil.

Minljive sledi za trajne spomine. 2011. 2864 Bohinj EKO Hotel – Slovenija Turizem. Pridobljeno 2. 10. 2019, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=o0cKppa8zKE>.

Šenica Pavletič, V. idr., 2014. Zakaj in kako praznovati v šoli? Priročnik za učitelje osnovnih šol. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 30. 9. 2019, URL: <http://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf>.

ZOFVI – Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. 2007. Uradni list RS, št. 16/2007. Pridobljeno 30. 9. 2019, URL: <https://zakonodaja.com/zakon/zofvi/2-clen-cilji-vzgoje-in-izobrazevanja>.

Kratka predstavitev avtorice

Metka Starešinič, prof. geografije in zgodovine, je predmetna učiteljica teh predmetov na Osnovni šoli Vavta vas, Slovenija. Ima trinajst let delovnih izkušenj v šolstvu, ima naziv svetovalke, je vodja aktiva za družboslovje, mentorica učencem na različnih tekmovanjih ter koordinatorica proslav ob državnih praznikih. Sodeluje v šolskih projektih in z občino Straža.

E-naslov: metka.staresinic@guest.arnes.si

Priloga 1:

Ljuba moja Straža

Straža, ti si moj dom,
ki vedno prinese radost v moje srce.
Drugi kraji imajo marsikaj,
vendar noben nima te topline,
ker ni moj dom.

Zadaj za nami se dviga hrib,
vedno s soncem obsijan.
Ko nanj povzpneš se, začutiš mir in zaslišiš ptičke,
ki pojejo ti pesem iz srca.

Naša Krka že dolgo valovi,
spušča se čez nešteto jezov.
Vedno nas je vesela,
ko ji pridemo v objem,
takrat ve, da je nikoli zapustili ne bomo.

Mlin se kar vrti,
čeprav ne melje več,
Krka mu pomaga, ko priteče mimo.
res, da je že star,
vendar zanj je v naši občini vedno prostor.

Zato, Straža, hvala ti
za tvoje darove,
ki si mi jih dala v otroštvu.
In vedi, vedno bom mislila nate,
pa čeprav bom nekje drugje.

Lana Simonič Starič, 6. b, OŠ Vavta vas

Priloga 2:

Moja domovina

Našo domovino Slovenijo rad imam,
ker veliko ljudi poznam.
Veliko stvari se zgodi,
večkrat se tudi kaj naredi.

Imamo reke in gozdove,
a pozabili smo na gradove.
Naše lepote so tudi planote,
ki nimajo rade samote.

Naš ponos je Triglav,
ki je naravni pojav.
Na vrhu Aljažev stolp,
ki so ga iz doline vrnili,
ker so ga obnovili.

Čeprav kratka naša morska je obala,
spomine celo leto nam oddaja.
Tudi tujci jo radi obiskujejo
in jo z nasmehom občudujejo.

Mark Žabkar, 7. b, OŠ Vavta vas

Priloga 3:

Oda domovini

Draga moja domovina,
ti v srcu si mi edina,
ti si moj najdražji kraj,
na Zemlji pravi raj.

Ti imaš morja, jezera, planine,
narave lepše ni nikjer.
Tukaj lepe so pomladi in zime
in prijazni ljudje tu žive.

Ti imaš vsa bogastva,
smeh, veselje in radosti!
Ti lepa moja domovina!

Lana Lavrič, 9. a, OŠ Vavta vas

Spoznavanje naravne in kulturne dediščine domačega kraja kot temelj domovinske vzgoje

Learning about Natural and Cultural Heritage of a Hometown as a Basis for Patriotic Education

Valerija Tertinek

Povzetek

V prispevku so predstavljene aktivnosti, ki so potekale na Podružnični osnovni šoli Remšnik v okviru projektnega tedna na temo *Spoznavanje naravne in kulturne dediščine domačega kraja kot temelj domovinske vzgoje*.

Namen projektnega tedna je bil, da bi učenci skozi različne dejavnosti spoznavali naravno in kulturno dediščino kraja, v katerem živijo, in da bi se jim tudi na takšen način privzgjajala ljubezen do domovine, ki je ključna pri ohranjanju narodne identitete. Učenci so tako spoznali nekatere naravne znamenitosti kraja, že pozabljene ljudske običaje, remšniško narečje in način življenja v kraju nekoč. Zaključek projektnega tedna je bil obeležen s kulturno prireditvijo za krajanje ter z razstavo, ki so jo pripravili učenci.

Izvedba takšnih aktivnosti v okviru šole lahko precej pripomore k ozaveščanju in spodbujanju mladih k ohranjanju narodne identitete ter privzgjajanju pozitivnega odnosa do domovine in domačega kraja.

Abstract

In the article, we presented the activities that were happening on the Remšnik subsidiary school as part of the project week with the main topic named *Learning about Natural and Cultural Heritage of a Hometown as a Basis for Patriotic Education*.

The aim of the project week was to educate pupils about natural and cultural heritage of their hometown and impart the love to a homeland, which is of key importance to maintain national identity. Pupils learnt about some natural sights, forgotten folk customs, the dialect of the Remšnik area, and the lifestyle from the past. At the end of the week, there was a cultural event for local people and an exhibition prepared by the pupils.

Such school activities can help people to be aware of maintaining national identity and imparting positive attitude towards the homeland and hometown.

Ključne besede: domači kraj, domovinska vzgoja, identiteta, naravna in kulturna dediščina, narečni jezik, projektni teden

Keywords: hometown, patriotic education, identity, natural and cultural heritage, dialect, project week

1 Uvod

Že v 18. stoletju v slovenski literaturi zasledimo težnjo po krepitvi domoljubja, na katero so opozarjali tudi nekateri slovenski pesniki. Med njimi je nedvomno Valentin Vodnik, ki je v svoji domoljubni pesmi Dramilo želel predramiti Slovence: »Slovec, tvoja zemlja je zdrava / in pridnim nje lega najprava. / Polje, vinograd / gora, morje / ruda, kupčija / tebe rede.« (Valentin Vodnik, Dramilo) V pesmi namreč želi vzbuditi narodno zavest oz. krepiti pozitiven odnos do domovine.

Človeku ob rojstvu domoljubje ni prirojeno, temveč je to čustvo, ki se ljudem zavestno privzga skozi življenje, zato je pomembno, da se temu posveča pozornost že zelo zgodaj.

Na to imajo nedvomno velik vpliv starši, ki s svojim zglednim in odgovornim odnosom do domovine, domačega kraja in države privzgojijo svojim otrokom občutek in odgovornost do narodne pripadnosti. Ob vstopu otroka v šolo se ta proces vzgoje nadaljuje. Pomembno je, da tako šola kot učitelji posvečajo precej pozornosti tudi domovinski vzgoji, ki pri mladih vzgaja spoštovanje in odgovornost do domovine ter krepí narodno identiteto.

Zato je prav, da ima domovinska vzgoja v osnovnošolskem sistemu vzgoje in izobraževanja pomembno mesto in učencem ponudi številne priložnosti za razvijanje zavesti o državni pripadnosti ter krepí zavedanje o zgodovini lastne države in občutek pripadnosti. V zadnjem desetletju je bil v osnovne šole uveden tudi obvezni in samostojni učni predmet v 7. in 8. razredu, in sicer državljanska in domovinska kultura ter etika, v okviru katerega učenci razvijajo svoje državljanske kompetence.

2 Domovinska vzgoja v vzgojno-izobraževalnem procesu

334

Šola je pomembna izobraževalna institucija, ki učence izobražuje in pripravlja na življenje. Poleg posredovanja znanja in drugih veščin je zelo pomembno vzgajanje osebnostnih vrednot, med katere nedvomno sodi tudi ljubezen do lastnega naroda, do svoje domovine. Ravnateljica OŠ Savsko naselje, Verica Šenica Pavletič, je zapisala: »Domovinska vzgoja je izjemno pomemben sestavni del celostne vzgoje otroka in je sestavni del vseh vzgojnih oblik, ki morajo spremljati otroke od najzgodnejših obdobj, v času šolanja in še kasneje. Pod okriljem domovinska vzgoja se skriva cela paleta vzgojnih dejanj, ki jih lahko izvajamo na vseh področjih in niso ne krajevno ne časovno omejena. Domovinska vzgoja tako ni omejena samo na poznavanje simbolov ali nekaj podatkov o Sloveniji, ampak zajema zelo širok spekter področij in možnosti vzgoje otrok.« (Domovinska vzgoja na OŠ Savsko naselje)

2.1 Spoznavanje dediščine domačega kraja kot temelj domovinske vzgoje v okviru projektne tedna

Privzgojiti občutek narodne pripadnosti pri mladih je torej ključnega pomena in temu dajemo velik pomen tudi na podružnični osnovni šoli na Remšniku, ki se nahaja v vasi tik ob avstrijski meji. Kraj je bogat s številnimi naravnimi znamenitostmi in zanimivo kulturno dediščino. Ker je v interesu tako krajanov kot širše lokalne skupnosti, da bi se mladi iz kraja čim manj izseljevali, da bi se šola v kraju ohranila in da bi se učencem čim bolj privzgojila ljubezen do domačega kraja, si tudi šola

prizadeva, da bi učencem skozi razne aktivnosti privzgjajala občutek narodne pripadnosti.

Tako smo na OŠ Remšnik izvedli projektni teden, v okviru katerega so potekale dejavnosti, povezane z odkrivanjem naravne in kulturne dediščine Remšnika, pri čemer so sodelovali tudi nekateri domačini. Naslov projektne tedna je bila Spoznavanje naravne in kulturne dediščine domačega kraja kot temelj domovinske vzgoje.

Učenci so preko različnih aktivnosti spoznavali številne naravne znamenitosti kraja, ljudske običaje, remšniško narečje, način življenja nekoč in zgodovino osnovne šole na Remšniku, ki se ponša že z dolgoletno tradicijo svojega delovanja.

Učitelji smo pripravili razne delavnice in navodila za delo na terenu, kjer so učenci aktivno sodelovali.

Ob zaključku projektne tedna so učenci z različnimi poustvarjalnimi izdelki (plakati, pesmice, zapisi po pripovedovanju domačinov) pripravili razstavo v šolski avli, ki so jo popestrili s kratko kulturno prireditvijo za krajane.

Glavni namen projektne tedna je bil ozaveščati in spodbujati učence k spoznavanju in zavedanju pomembnosti dediščine domačega kulturnega okolja in jih tako spodbujati k zavestnemu ohranjanju narodne identitete ter privzgojiti ljubezen do domovine in domačega kraja.

Poznati dediščino svojega kraja in do nje gojiti pozitiven odnos je izjemnega pomena. K temu lahko pripomore tudi šola, ki bi morala namenjati veliko pozornosti tudi domovinski vzgoji.

2.2 Načrtovanje projektne tedna

Tridnevne aktivnosti v okviru projektne tedna so bile načrtovane in izvedene v času radeljskih dni, ko praznuje občina Radlje ob Dravi.

Rdeča nit projektne tedna je bila spoznavanje naravne in kulturne dediščine domačega kraja. Pri načrtovanju izvedbe projektne tedna smo sodelovale učiteljice, ki poučujemo na Podružnični šoli na Remšniku. Pobuda za izvedbo projektne tedna z omenjeno tematiko je prišla iz učiteljskih vrst ravno zaradi želje, da bi učencem na drugačen, privlačen način privzgjajali pozitiven odnos do narodne pripadnosti in ljubezen do domačega kraja.

Ker je bil naš namen, da bi učenci spoznali to prepletanje in dopolnjevanje kulturne in naravne dediščine, so bile temu primerno načrtovane tudi delavnice. Določene so bile metode in oblike dela ter cilji.

Rdeča nit projektne tedna je bila spoznavanje naravne in kulturne dediščine domačega kraja.

2.3 Izvedba projektne tedna

Remšnik se ponša z bogato naravno in kulturno dediščino. Samo na Breznem Vrhu najdemo kar tri naravne zanimivosti. Na tem območju je eno največjih naravnih rastišč tise na Slovenskem, tu je mogoče po ljudskem izročilu najti tudi stopinjo svetega Jurija, odtisnjeno v skalo, samo trideset metrov stran od tega pa je nahajališče grafita. V bližini domačije Dijak je rudnik, kjer je bilo bogato nahajališče svinca, cinka, bakra in srebra, danes pa je rudišče zanimivo zaradi najdb

najrazličnejših zelo redkih mineralov. V zaselku Vas se na nadmorski višini 520 metrov nahaja še Herkova jama, ki je manjša kraška jama, v kateri so zaradi apnenčaste osnove opazni tudi manjši kapniki. (Račnik, 2003)

Nekateri učenci so zgoraj omenjene naravne zanimivosti delno že poznali, nekateri so zanje prvič slišali. Najprej so prisluhnili teoretični razlagi o zanimivostih Remšnika, ki je potekala v učilnici. Ogledali so si tudi videoposnetek. Nato so iz različnih virov poiskali podatke o kraju in reševali učni list (opis kraja) (Priloga 1). Sledilo je delo na terenu.

Po skupinah so si ogledali že omenjene naslednje naravne zanimivosti Remšnika:

- rudnik v bližini kmetije Dijak,
- stopinjo sv. Jurija,
- eno izmed največjih rastišč tis na Slovenskem,
- manjšo kraško jamo s kapniki nad kmetijo Herk.

Slika 1: Reševanje učnih listov na terenu. Foto: arhiv Tertinek.

336

Po ogledu naravnih danosti Remšnika so bili učenci usmerjeni v spoznavanje njegove kulturne dediščine.

V okviru teh delavnic so učenci:

- spoznavali posebnosti svojega narečja;
- v narečju pisali, se pogovarjali in napisali dramatizacijo;
- po pripovedovanju krajanke spoznavali ljudske običaje, šolanje in način življenja na Remšniku nekoč.

Slika 2: Pripovedovanje ge. Kristine Račnik o ljudskih šegah in navadah ter o življenju na Remšniku nekoč. Foto: arhiv Tertinek.

Severnopohorsko-remšniško narečje je narečje slovenskega jezika, ki je prehodno med koroško in štajersko narečno skupino. Njegovo govorno področje se nahaja vzhodno od mežiškega narečja, na obeh straneh reke Drave. Za to narečje je značilna diftongizacija, zaokroženost samoglasnika a, dvoglasnika ie in uo, trije različni e-ji in dva različna o-ja. Zaradi vokalizacije (ko iz polglasnika nastane sprednji ali zadnji samoglasnik) Korošci rečejo psu 'pes' (in ne pēs, torej s polglasnikom), dan izgovorijo 'den', maša pa je 'meša'. (Slovenska dialektologija) (22. 10. 2019)

337

Učenci so v okviru delavnice najprej prisluhnili preprosti, njim razumljivi teoretični razlagi o posebnostih remšniškega narečja. Zaradi lege v bližini avstrijske meje je narečje obarvano s številnimi germanizmi. Pri razlagi so bili uporabljeni viri s spleta in knjiga Zinke Zorko z naslovom Narečna podoba Dravske doline (1995), v kateri je zelo natančno orisan remšniški govor. Prav tako so v njej objavljeni tudi trije zapisi lokalnega govora. Tisti dan so se učenci lahko pogovarjali v narečnem jeziku. Poslušali so tudi zvočne posnetke drugih narečij in jih med seboj primerjali.

K sodelovanju je bila povabljen domačinka, ga. Kristina Račnik, ki je v narečju pripovedovala o spominih na svoje otroštvo ter šegah in običajih, ki so bili nekoč znani na Remšniku.

Zadnji dan je bil namenjen spoznavanju začetkov in zgodovine podružnične šole na Remšniku. K sodelovanju smo povabili go. Marijo Kaiser, ki je bila nekoč tudi sama učiteljica in vodja remšniške podružnice. Nato smo si v šolskem muzeju starin ogledali še pripomočke, ki so jih nekoč uporabljali v šoli, ter druge starinske predmete, ki so jih od doma prinesli učenci.

Slika 3: Starinska šolska klop in šolske potrebščine v muzeju na OŠ Remšnik. Foto: arhiv Tertinek.

Sledile so ustvarjalne naloge. Učenci so po skupinah izdelovali plakate, zapisovali pesmi o Remšniku (Priloga 2) in kratke sestavke po pripovedovanju dedkov in babic (Priloga 3). Skupina deklet pa je zapisala tudi dramatizacijo in jo zaigrala na kulturni prireditvi ob zaključku projektne tedna, ki je bil obeležen z razstavo v šolski avli in s prireditvijo za vse kraje.

338

3 Zaključek

Projektno delo nedvomno spodbuja učence k aktivnejšemu učenju ter samostojnemu razmišljanju ter omogoča medpredmetno in medgeneracijsko povezovanje. Hkrati spodbuja domovinsko vzgojo, ki v osnovni šoli ni omejena samo na poznavanje simbolov in nekaj podatkov o lastni državi, ampak zajema tudi drugačne možnosti vzgoje otrok.

Menim, da je bil z izvedbo projektne tedna cilj dosežen. Učenci so na podlagi izkustvenega učenja spoznali del naravne in kulturne dediščine svojega kraja in hkrati razvijali socialne veščine, medsebojno sodelovali v skupinah in razvijali čut do narodne pripadnosti.

Zagotovo je takšna oblika dela, ki temelji na izkustvenem in aktivnem učenju, učencem zanimivejša, daje jim možnost odkrivanja nečesa novega, neznanega, hkrati pa na neprisiljen in zanimiv način učence ozavešča o njihovi narodni pripadnosti in vzbuja ljubezen do domačega kraja.

Odzivi učencev in staršev so bili po zaključku projektne tedna zelo pozitivni, zato bomo zagotovo tudi v prihodnje namenjali precej pozornosti domovinski vzgoji in načrtovali podobne aktivnosti, ki bodo temeljile na spodbujanju učencev do narodne pripadnosti.

Zagotovo lahko šola znotraj vzgojno-izobraževalnega procesa spodbuja učence k aktivnemu državljanstvu, jim ponudi številne priložnosti za razvijanje zavesti o narodni pripadnosti, jim posreduje znanje, predvsem pa privzgoji ljubezen do domovine in lastnega naroda, zato bi bilo prav, da bi šolski sistem posvečal več pozornosti tovrstnim vzgojnim projektom.

»Domovinska vzgoja je vzgoja *za* in ne *proti*, namreč kako naj vzgajamo, če ne za ljubezen, za pripadnost, za vrednote, za smisel.« (Zver, 2006, 19)

4 Viri in literatura

Jenko, R., 2007. Domovinska vzgoja v kurikulumnih dokumentih slovenskega osnovnega šolstva. Diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 22. 10. 2019, URL: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Jenko-Romana.PDF>.

Račnik, M., 2003. Znano in neznano o Remšniku. Remšnik, Samozaložba.

Remšnik [videoposnetek]. Pridobljeno 23. 10. 2019, URL: https://www.youtube.com/watch?v=u_urSRa4n6w.

Slovenska dialektologija. Pridobljeno 22. 10. 2019, URL: http://www2.arnes.si/~gljsentvid10/oseb_stran/slovenska_dialektologijax1.html.

Šenica Pavletič, V., 2019. Domovinska vzgoja na OŠ Savsko naselje. Pridobljeno 25. 10. 2019, URL: <http://ossavskonaselje.javno.si/index.php/razvojno-demonstracijski-center/domovinska-vzgoja>.

Zorko, Z., 1995. Narečna podoba Dravske doline. Maribor, Pedagoška fakulteta.

Zver, M., 2006. Da ne bi bili tujci v lastni kulturi. V: Barle Lakota, A.; Rustja, E.; Jug, J. (ured.): Državlјanska in domovinska vzgoja, 18–21. Slovenska Bistrica: Beja.

Kratka predstavitev avtorice

Valerija Tertinek, prof. slovenščine, je učiteljica na Osnovni šoli Radlje ob Dravi, Slovenija. Ima desetletne izkušnje s poučevanjem v osnovni šoli.

E-naslov: valerija.tertinek@osradlje.si

Priloga 1: Učni list – opis kraja

Spoznajmo svoj kraj (projektni teden)

1. Preberi naslednje besedilo.

Remšnik je kraj v osrednjem delu Dravskega obmejnega hribovja. Je idilična gorska vasica na levem bregu Drave, leži ob državni meji z Avstrijo na nadmorski višini 686 m. K razširjenemu remšniškemu območju štejemo še zaselke Radelco, Brezni Vrh, Kozji Vrh in Vas. Kraj ima podružnično osnovno šolo, cerkev sv. Jurija, kulturni dom, trgovino in gostišče. Remšnik ima dve cestni povezavi. Prva in najpogostejša je cestna povezava iz naselja Vas, ki leži ob glavni cesti Maribor Dravograd; druga, nekoliko manj uporabljena, je cesta Brezno – Remšnik. Poleg povezave z dolino reke Drave je kraj povezan z lokalno makadamsko cesto tudi s sosednjo Avstrijo. Povezava poteka preko maloobmejnega prehoda Remšnik na Breznem Vrh. Leta 2003 je bilo na Remšniku okrog 700 prebivalcev. Večina domačinov se skoraj vsakodnevno odpravlja v dolino za vsakodnevnim kruhom. Ostalim prebivalcem pa predstavljata glavni vir dohodka kmetija in gozd. Od drevesnih vrst prevladujejo iglavci, predvsem smreka, med listavci pa bukev. Njivskih površin je bilo včasih precej več kot danes. Danes domačini sadijo predvsem krompir in koruzo. Krompir za lastno uporabo, koruzo pa za živinsko krmo.

Remšnik pa je zelo zanimiv tudi zaradi številnih znamenitosti, ki si jih lahko ogledamo v samem kraju. Le-te so podzemna kraška jama, imenovana Herkova jama, cerkva sv. Pankracija, od koder je razgled na obe strani meje, cerkev sv. Urbana v bližini Remšnika je opuščen rudnik na Dijakovem, kjer najdemo zanimive minerale. Na območju Remšnika pritegnejo precejšnjo pozornost kapelice in križi. Prava paša za oči so Landfriedova kapela, Golenova kapela, Renatova kapela, Korankova, Poglovnova, Komparjeva kapela, Krivčeva kapela ... Na Remšniku pa so še danes živi številni običaji in šege: florjančenje, prvomajsko kresovanje, praznovanje Jurjeve nedelje, ličkanje koruze, ki pa je vedno manj aktualno. (povzeto po Račnik, 2003)

340

2. Dopolni.

Besedilo iz 1. naloge je _____ kraja.

3. Izpiši ključne besede in oblikuj miselni vzorec. Spomni se, kako si se pri slovenščini naučil opisati kraj. Želim ti veliko uspeha.

Priloga 2:

Pesem o Remšniku (D. E., 7. razred)

Remšnik, prelepa ti vasica mala,
s prečudovitimi gozdovi si obdana.
Kjer koli po svetu hodil bom,
vedno ti edini moj boš dom.

Na vrhu hriba cerkvica stoji,
v lepoti tvoji vsa žari.
Popotnik vsak tu se rad ustavi,
ta pokrajina ga zmeraj vabi.

Remšnik (M. P., 6. r)

Moj kraj je samo en kraj, Remšnik imenovan.
Tako je lep, da podoben mu je le raj.
Tu živijo skromni, prijazni, pošteni in delovni ljudje,
sem nihče s hudobnimi nameni zaiti ne sme.

Vedno srečni ob svojem delu in skrbeh,
na licih sije jim iskren nasmeh.
Moj kraj je samo en kraj, Remšnik imenovan,
ne zamenjam ga za pravi raj.

Priloga 3:

Šola včasih (po pripovedovanju mojega dedka)

(N. A., 5. r)

V šolo sem začel hoditi leta 1944, v nemško šolo, kjer smo se učili nemško. Šola je stala tam, kjer je zdaj trgovina. Tja sem hodil do februarja leta 1945, ko so šolo minirali, saj so se tja želeli vseliti Nemci.

Nato sem šolo obiskoval pri Zaherniku do počitnic leta 1945. Po počitnicah so nas premestili k Čoklovim, tam nas je bilo okoli 270 šolarjev. Tja sem hodil do gradnje nove šole na Remšniku leta 1949. Spomnim se, da so pesek za šolo vozili kmetje z voli od Kajžarja. Ko smo se vanjo vselili, še ni bila popolnoma dokončana v notranjosti. Naša kuharica je bila Šmid Neža. Malico so od začetka dobivali samo takrat rečeno 'hofarski' otroci. To so bili otroci, ki niso imeli kmetije. Leta 1951 sem odšel v šolo na Brezno. Malica je tam bila za vse. Kot bi bilo danes, se spomnim, kako smo v Podvelko starejši hodili po malico: sir, razni namazi ... Šolo sem dokončal v Breznu.

V šolo smo hodili peš, najpogosteje v coklah. Na začetku smo imeli lesene torbe, v katerih smo imeli tablice in kredo. Sčasoma smo dobili po en zvezek in črnilo. Sedeli smo v klopeh, ki jih še zdaj lahko vidimo v cerkvah. V eni nas je sedelo do 8 učencev. V šolo smo hodili dopoldne in popoldne. Če nismo ubogali, smo za kazen morali cepiti drva v kleti ali pa smo klečali na koruzi.

Po končani šoli pa sem šel tako rekoč s trebuhom za kruhom delat kot hlapec.

Razvijanje domoljubja skozi različne oblike dejavnosti na osnovni šoli

Different Forms of Developing Patriotism in Primary School

Lucija Markelj Jensko

Povzetek

V učnem načrtu za zgodovino v osnovni šoli najdemo med vsebinskimi cilji tudi elemente domovinske in državljske vzgoje. Največ teh elementov je ravno v 9. razredu in sicer v vsebinskem sklopu Slovenci v 20. in 21. stoletju. V prispevku je predstavljeno, kako na Osnovni šoli dr. Janeza Mencingerja Bohinjska Bistrica v okviru šole v naravi na Komni, ki je organizirana v obliki dni dejavnosti, učenci spoznavajo preteklost domačega kraja v času 1. svetovne vojne ter tako pridobljeno znanje nadgradijo na kulturnem dnevu v Posočju. Smiselnost takšnega načina dela je, da učenci z aktivno udeležbo gradijo pripadnost in pozitiven odnos do domačega kraja in širše domovine, ob uporabi različnih sodobnih učnih metod, kot so terensko delo in ekskurzija, pa se poveča razumevanje določenih zgodovinskih dejstev in pojavov, hkrati pa pouk zgodovine postane bolj življenjski.

Abstract: One of the aims of primary school History curriculum is teaching about homeland and how to be active citizens. In ninth grade, many such elements can be found in the curriculum, especially when teaching about Slovenian 20th and 21st century history. The article presents how pupils of Primary school dr. Janez Mencinger Bohinjska Bistrica get to know the history of their own environment (the time of World War I) in field trips on Komna and how their knowledge is upgraded in Posočje field trip. The aim of such activities is to keep students active and involved by presenting them different methods of teaching like field trips and excursions, while at the same time enabling them to build a positive attitude towards their hometown and homeland. Using such methods, the students have better motivation and therefore a better grasp of historical facts.

342

Gljučne besede: domovina, ekskurzija, terensko delo, zgodovina

Keywords: homeland, excursion, field trip, history

1 Uvod

Domoljubje je ljubezen do doma in domovine (SSKJ, 1994). Vzgoja zanj se začne že doma, nadaljuje pa v šoli. Največ elementov domovinske vzgoje je prisotnih v učnih načrtih družbeno-humanističnih predmetov, kot so slovenščina, zgodovina, geografija in državljska in domovinska kultura in etika. Kurikuli so pripravljene tako, da ostaja učiteljem in učencem dovolj časa za ponavljanje in utrjevanje snovi, za ustno preverjanje in ocenjevanje znanja; več časa torej za pogovore in vzpostavljanje pristnejšega stika med učiteljem in učencem (večja vzgojna vloga učitelja). (Kukovič, Haček, 2014)

Tudi domovinska vzgoja je pomemben del celostne vzgoje otroka in pri tem ne gre le za poznavanje praznikov in simbolov ter nekaj splošnih podatkov o državi. V nadaljevanju je predstavljeno, kako so lahko dnevi dejavnosti, izvedeni v sklopu šole v naravi, ter ekskurzija, način, kako učencem približati slovensko zgodovino na zanimiv način in jim hkrati vzbujati željo pa raziskovanju domače zgodovine. Takšen način dela ne zajema vsebin samo enega predmeta, temveč je preplet učnih vsebin različnih predmetov.

2 Razvijanje domoljubja s sodobnimi metodami poučevanja

Posodobljeni učni načrti omogočajo učitelju, da v pouk vnaša sodobne metode poučevanja, kot so delo z zgodovinskimi viri, terensko delo in ekskurzije z obiskom muzeja.

Šola v naravi je na naši šoli organizirana v obliki dni dejavnosti, kjer se aktivnosti ne ločijo strogo na športni, naravoslovni in kulturni del, ampak se vsebine prepletajo. Narava postane učilnica, učenci pa aktivni udeleženci v njej. Pomembno vlogo pri tem ima tudi učitelj. Formalne odnose, ki so značilni za delo v razredu, nadomestijo bolj sproščeni. Tako so učenci bolj odprti za dojetje učnih vsebin.

Narava nam omogoča posebno emocionalno doživljanje, duševnost posameznika pa je najbolj dojemljiva prav za tiste učne vtise in dejavnosti, ki so emocionalno obarvani, kar še zlasti velja za vzgojne aktivnosti, katerih uspešnost je neposredno povezana z doživljanjem vrednot. (Strmčnik, 2001)

Tudi ekskurzije z obiskom muzeja so dobrodošla popestritev pouka. Ekskurzije imajo tudi velik vzgojni pomen. Ogledi ostankov kulturno zgodovinske dediščine mladega človeka duhovno bogatijo, izobražujejo in ga tudi moralno krepijo. (Potočnik, 2013) Za takšen način dela je potrebna temeljita priprava. Učitelj pripravi učne liste z nalogami, ki jih učenci rešujejo s pomočjo dokazov v naravi oziroma na terenu. Potrebno je dobro razmisliti, kaj bodo učenci potrebovali za delo na terenu (priprava zgodovinskih kart, pisalo, učni listi, primerna obutev), v kolikor pa so učenci izvajalci določenih dejavnosti, pa je potrebna tudi njihova priprava.

2.1 Šola v naravi na Komni

Na naši šoli za učence devetih razredov že osmo leto poteka šola v naravi na Komni. Kraj izvedbe ni izbran naključno, saj se nahaja v bližini kraja šolanja, kar zmanjša stroške izvedbe, hkrati pa pestrost naravne in kulturne dediščine omogoča uresničitev zadanih ciljev. Šola v naravi je zasnovana multidisciplinarno, saj se učne vsebine in cilji zgodovine povezujejo s cilji in vsebinami geografije, biologije, kemije, športne vzgoje, likovne umetnosti ter slovenščine. Učencem omogoča, da v naravnem okolju razvijajo sposobnost ustvarjalnega in kritičnega mišljenja, se navajajo na samostojnost in iznajdljivost ter vztrajnost. Ker so izpostavljeni novim okoliščinam in naporom, spoznavajo nove stvari o sebi kot delu skupine. Traja tri dni in v tem času učenci dobro spoznajo tako naravno dediščino gorskega sveta kot tudi zgodovino frontnega zaledja v času 1. svetovne vojne.

Prvi dan se povzpnejo do Doma na Komni, kjer so nastanjeni ves čas dejavnosti. Prvi dan potekajo dejavnosti na planini na Kraju, kjer se razdelijo v več skupin, v okviru katerih opravijo določene naloge. Cilj zgodovinske delavnice je, da dejstva, ki so jih spoznali pri uri zgodovine v šoli,

prenesejo v zgodovinsko okolje. Pri tem jim je v pomoč slikovno gradivo ter domoznanska literatura, ki vzpodbuja pripadnost in pripomore k krepitvi lastne identitete.

Planina na Kraju je idealen primer zgodovinskega okolja, kjer učenci lahko na kraju samem spoznajo preteklost domačega kraja. Prostor, kjer se izvaja zgodovinska delavnica, se nahaja na vzpetini, kjer imajo učenci razgled na celo planino. Učitelj učence vodi skozi naloge na delovnih listih ter jim zastavlja vprašanja. Učenci sledijo navodilom in pri tem pokažejo svojo samostojnost. Ob zgodovinski karti, kamor vrisujejo potek soške fronte ter vojskujoči državi, razvijajo prostorsko predstavljivost. S pomočjo slikovnega gradiva primerjajo planino na Kraju nekoč in danes. Razmišljajo, zakaj je bilo bojevanje na soški fronti težko, kako so vojaki oskrbovali fronto s hrano in orožjem ter s kakšnimi težavami so se soočali. Opazujejo, kako je vojna posegla v prostor in kakšne posledice je pustila. Ker je pot čez Komno del fundacije Poti miru, so kraji opremljeni z informativnimi tablami. Učenci iščejo podatke tudi s pomočjo tabel, ki so postavljene na planini. V dodatno pomoč jim učitelj da na razpolago tudi knjigo domačega avtorja Tomaža Budkoviča, *Bohinj 1941–1918, med fronto in zaledjem* (1999).

Slika 1: Delavnice na planini na Kraju. Foto: arhiv Markelj Jensko.

Delavnica se zaključi z branjem literarnega dela domače avtorice Marije Cvetek, *Hude so res vojské ...* (2014). Eden od članov v skupini prebere krajši odlomek iz knjige, ki je napisana v bohinjskem narečju. V knjigi so zapisane bohinjske pripovedi o 1. svetovni vojni. Učitelj na koncu preveri, ali so prebrani odlomek razumeli, prav tako pa učenci pojasnijo narečne besede. Uporaba takšne vrste besedila učence spodbuja k razmišljanju, kako je vojna vplivala na življenje ljudi v Bohinju, hkrati pa doživljajo bogastvo narečne govorice (v tem primeru bohinjskega krajevnega govora).

Drugi del delavnice poteka v večernem delu, ko morajo učenci na podlagi pridobljenega znanja ter vtisov prvega dne napisati haiku. Učenci to obliko japonske poezije poznajo, saj so jih že v šoli z

njo seznanile učiteljice slovenskega jezika. Vsak dobi kopijo vojne razglednice, kamor napiše pesem. Učenci so pri tem ustvarjalni, hkrati pa razvijajo pozitivna čustva do slovenskega jezika.

Drugi in tretji dan šole v naravi sta namenjena pohodom in sicer h Krnskem jezeru ter k Triglavskim jezerom. Na poti učenci še dodatno poglobijo znanje o vojni ter spoznavajo pomen zaščitenej območij narodnega parka. Ob ostankih vojne se zavedajo njene razsežnosti in nesmiselnosti. Ob ogledu ostankov Alpskega zidu se seznanijo s posledicami prve svetovne vojne in nastanku novih meja, ki so Slovence ponovno razdelile in jih povezale z južnoslovanskimi narodi. Uzavestijo, da so takratni dogodki predstavljali korak naprej na poti do neodvisnosti Slovenije.

2.2 Kulturni dan v Posočju

Kulturni dan v Posočju se izvede kmalu potem, ko se devetošolci vrnejo iz šole v naravi. Cilj ekskurzije je, da nadgradijo znanje o prvi svetovni vojni in povežejo lokalno zgodovino z narodno. Pri načrtovanju je treba upoštevati, da je vsebina dela usklajena z učnimi cilji. Učni načrt za zgodovino vsebuje temeljne cilje, ki opredeljujejo poznavanje razlogov za vzpostavitev soške fronte, potek soških bitk, življenje vojakov na fronti in prebivalcev v zaledju. Za sodobni pouk zgodovine je izrednega pomena tudi sodelovanje z drugimi institucijami, povezanimi z zgodovino in kulturno dediščino. (Zgodovina. Učni načrt, 2011) Ob obisku muzeja, kostnice in pokopališča v Logu pod Mangartom se učenci zavedajo, da je vojna grozota velikih razsežnosti, kljub temu pa je lahko znotraj nje prostor za strpnost do drugih narodnosti in ver. Učenci s pomočjo učnih listov spoznajo geografske, kulturne in zgodovinske značilnosti Primorske. Naloge se nanašajo na vsebino, predstavljeno v muzeju, ter na delo na terenu.

Primeri nalog na delovnem listu:

1. Zakaj so se slovenski vojaki tako zavzeto bojevali na tem območju?
2. Izberi si en predmet v muzeju in se poskušaj vživeti v njegovo vlogo!
3. Pojasni, zakaj na pokopališču v Logu pod Mangartom niso vsi grobovi označeni s križi?

Na kulturnem dnevu aktivno sodelujejo z recitacijami, branjem esejev, s terenskim delom ter kratkimi govornimi nastopi, ki jih opravijo na avtobusu ali pa na terenu. Obiščejo Kobarški muzej, kjer se seznanijo s potekom in posledicami 1. svetovne vojne. Ob ogledu sobe s kaverno ter poslušanju izpovedi italijanskega vojaka se poskušajo vživeti v stiske, ki so jih doživljali vojaki na obeh straneh bojišča. S pomočjo mobilne aplikacije Poti miru (Walk of peace) spoznajo naselje Kobarid v času vojne.

Nato se odpravijo do kostnice nad Kobaridom, kjer imajo krajši kulturni program. Najprej eden od učencev na kratko predstavi zgodovino spomenika, nato pa učenci recitirajo svoje avtorske pesmi, ki so jih napisali v šoli v naravi na Komni. V manjši skupinah si spomenik ogledajo še sami, za boljše predstaviteljnost in vživljanje v čas vojne jim je zopet v pomoč mobilna aplikacija Poti miru. Po koncu programa odidejo k spomeniku pesnika Simona Gregorčiča, kjer eden od učencev predstavi

Primeri pesmi haiku

Jaz sem bil ujet,
s puško tvojo zadet
za domovino.
(Anže Ličer)

Šel na goro sem,
da videl lep bi razgled
vojne preteklost.
(Jakob Pintar)

To potovanje,
ta lužica krvi je
boj temačnih dni.
(Gabrijel Grgič)

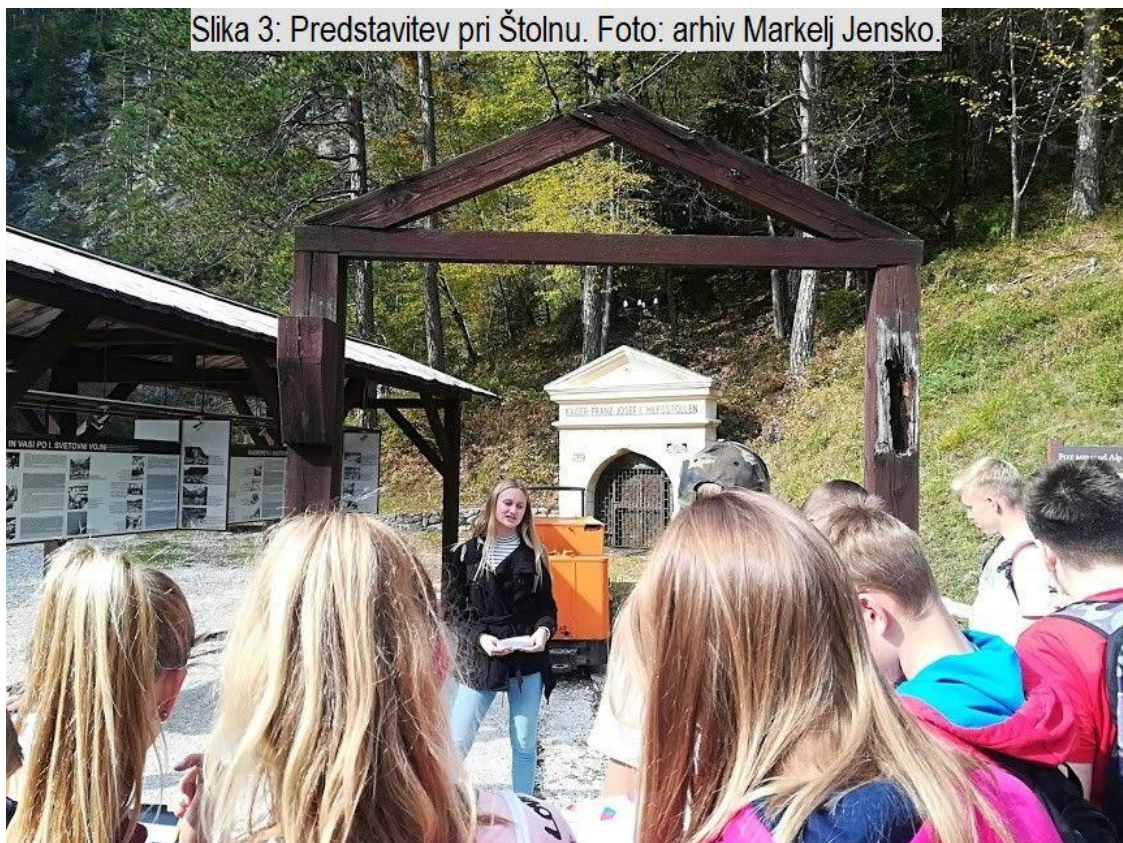
V tihi noči,
da oko se orosi,
mesec sveti mi.
(Urh Cerkovnik)

Impulzi srca,
hrepenenje vojakov
kot smeri neba.
(Katjuša Božnar)

Vojska borila,
mlada srca vzela,
sledi pustila.
(Nuša Mlakar)

življenje in literarno ustvarjanje tega velikega slovenskega domoljuba. Spoznajo, da je bilo njegovo delovanje ključnega pomena za oblikovanje slovenske narodne zavesti. Nato skupaj zapojejo pesem Veseli pastir.

Pot nadaljujejo v Bovec, kjer jim učiteljica geografije pripravi krajše naloge iz orientacije z uporabo metode opazovanja pokrajine in dejavnikov v njej. Naloge rešujejo po skupinah, ki so vnaprej določene. Po opravljenem delu se odpeljejo do Loga pod Mangartom, kjer obišejo pokopališče in predor Štoln. Vodenje prevzamejo učenci, ostali rešujejo naloge na delovnih listih. Dan zaključijo na Predelu, kjer si ogledajo posledice zemeljskega plazu ter most z največjim lokom v Alpah.

3 Zaključek

Tako zasnovani dnevi dejavnosti so se izkazali kot pozitivna vzpodbuda učencem, saj takšen način dela pri učencih razvija socialne in komunikacijske veščine in jih navaja na delo v skupini. Preko različnih metod dela se učence navaja na samostojnost, poveča pa se tudi trajnost in kakovost pridobljenega znanja. S pomočjo informacijske komunikacijske tehnologije se učencem približa čas, ki je za njih oddaljen, na način, ki jim je blizu. S svojimi prispevki na dnevih dejavnosti imajo možnost sooblikovati program. Tako se krepí njihova samozavest, izkazalo pa se je tudi, da vrstniki namenjajo več pozornosti drug drugemu kot bi jo učitelju, ki bi predstavljal določene učne vsebine. S spoznavanjem lokalne zgodovine razvijajo pozitivna čustva do domačega kraja, njegove preteklosti in domovine, krepí se občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do njene naravne in kulturne dediščine. Učenci, opremljeni s takimi veščinami, bodo v svet vstopali kot aktivni in odgovorni člani družbe in bodo sooblikovali njeno prihodnost.

S svojimi prispevki na dnevih dejavnosti imajo učenci možnost sooblikovati program.

4 Viri in literatura

- Budkovič, T., 1999. Bohinj 1914–1918 med fronto in zaledjem. Celovec, Ljubljana, Dunaj, Mohorjeva založba.
- Cvetek, M. (ured.), 2014. Hude so res vojské ... Celje, Celjska Mohorjeva društva, Društvo Mohorjeva družba.
- Kukovič, S.; Haček, M., 2014. Elementi domovinske in državljanske vzgoje ter aktivnega državljanstva v učnih načrtih slovenskih osnovnih in srednjih šol: analiza kurikulumov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Potočnik, D., 2013. Viri in pouk zgodovine, Maribor, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika. 1994. Ljubljana, DZS.
- Strmčnik, F., 2001. Didaktika: osrednje teoretične teme. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Zgodovina. Program osnovna šola. Učni načrt. 2011. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Kratka predstavitev avtorice

Lucija Markelj Jensko, je učiteljica zgodovine, predmeta državljanska in domovinska vzgoja ter etika ter predmeta verstva in etika. Poučuje na Osnovni šoli dr. Janeza Mencingerja Bohinjska Bistrica, Slovenija. Ima dvaindvajset let izkušenj z delom v šolstvu.

E-naslov: lucija.jensko@osbohinj.si

Krepitev domoljubja v osnovni šoli

Building up Patriotism in Primary School

Leonida Gavez Šerbinek

Povzetek

Vzgoja je proces razvijanja in oblikovanja človeka, ki se začne v njegovih najnežnejših letih. Otrok z opazovanjem, igro, s posredovanjem znanja, spretnosti in navad počasi razvija odnos do sebe in drugih. Z načinom življenja, v družbi, ob sredstvih obveščanja, v kulturnih ustanovah se razvija in duhovno raste. Šola je ustanova, kjer otrok preživi obdobje, ko se oblikujejo ideali in trdnejše vrednote. V tem času je naloga učitelja, da goji ljubezen do maternega jezika ter da krepí ljubezen in odnos do domovine Slovenije. Učence je treba vzgajati v odgovorne državljane, ki se bodo zavedali lastnih korenin, hkrati pa bodo lahko s samostojnim mišljenjem ustvarjali lastno prihodnost in prihodnost družbe.

Pri pouku zgodovine, ki v osnovni šoli poteka od šestega do devetega razreda, se je želelo s konkretnimi primeri iz preteklosti približati učencem dogodke, ljudi, materialno in duhovno dediščino ter jih spodbuditi k ljubezni do domovine in države. Nacionalno zgodovino se je tako povezalo z dogajanjem v domačem kraju. Pri tem se je vzpostavilo stik z različnimi institucijami, osebami, ki so pripomogle k temu, da so učenci začutili svojo narodno identiteto.

348

Abstract

Education and upbringing is a process of developing and shaping a person that starts in one's tender years. Through observation, playing, passing on skills and habits a child slowly develops a relationship towards himself as well as to others. A child also develops and grows spiritually with the way of living supported by society, media and cultural institutions. School is an institution where every child spends a period in which life ideals and base values are formed. During this period, it is each teacher's task to emphasize attitude and love to mother tongue and home country. Students need to be raised and educated into responsible citizens who are aware of national roots and who at the same time create personal and country's future by using individual thinking.

Using real life examples primary school history for senior year classes aim to bring closer together students and love for home county with various local events which build up patriotism. Consequently, national history has been linked with local events. At the same time various institutions and people have contributed to the idea of emphasizing and feeling the national identity.

Ključne besede: domači kraj, domoljubje, poučevanje, vzgoja

Keywords: home town, patriotism, education, upbringing

1 Uvod

Živimo v času krize vrednot, v času, ko ljudje ne poznajo besede domoljubje, v času, ko ljudje poznajo in so ponosni le na dosežke slovenskih športnikov, v času, ko ljudje uporabljajo v vsakodnevnem izražanju mnogo tujk, v času, ko ljudje iz različnih vzrokov bežijo iz svoje domovine, in v času, ko se jim zareče: »Ah, saj bi nam bilo bolje pod Avstrijci.«

Zavedajoč se, da je potrebno vzgojiti ter krepiti ljubezen in ponos do domovine, da je treba dojeti bogastvo maternega jezika in da je treba vzgojiti državljana, ki je odgovoren ter pozna zgodovino, šege in navade svoje domovine, je nujno potrebno ozaveščanje učencev.

Sam učni načrt zgodovine narekuje, da se mora poglobljati in razširjati znanje iz slovenske zgodovine, razvijati zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti ter poudarjati pomen pozitivnih kulturnih vplivov znotraj slovenskega naroda.

Kako se tega lotiti, je odvisno od posameznega učitelja ter vodstva šole, ki ga pri tem podpira. Učenci se mnogo oziroma več naučijo, kadar sami aktivno sodelujejo. V šoli se izkorišča priložnost sodelovanja z lokalno skupnostjo in različnimi ustanovami, ki pomagajo pri krepitvi zavesti o pomenu kulturne dediščine in predvsem pri krepitvi ter razvijanju ljubezni do domovine. Skupaj sta bila izvedena dva projekta Prevezli smo muzej in Ura spomina, ki sta tako pri učencih, starših kot širši lokalni skupnosti prinesla ne samo pozitiven odziv, temveč ponos, da sem doma tam, kjer sem.

2 Vzgoja za narodno pripadnost

2.1 Kratek zgodovinski pregled

Za patriotizem je zelo pomemben občutek pripadnosti. Pomembno je, da posameznik čuti večjo ljubezen do svojega naroda kot do drugih skupnosti. Milan Zver govori o tem, da je biti del domovine prvinski odnos, so korenine, je magičnost (Zver, 2006).

V drugi polovici 19. stoletja se je okrepilo razmišljanje o načinih vzgoje za krepitev zavesti o narodni pripadnosti. Tako so, na primer, v Učiteljskem tovarišu podani načini za privzgojo domoljubnega čuta (Beg, 1922). Na prvem mestu je bil izpostavljen učiteljev ugled, sledilo je poznavanje domovine in njene zgodovine, deklamiranje in prepevanje primernih pesmi ter organiziranje domoljubnih svečanosti. Kasneje so bile poudarjene še naravne lepote domovine in ohranjanje slovenskih šeg. Nekaj desetletij kasneje se je že poudarjalo, da si je pri vsakem šolskem predmetu treba prizadevati za krepitev narodne pripadnosti.

Po drugi svetovni vojni je vzgoja za krepitev narodne zavesti ponovno pridobila pomen, eden pomembnejših ciljev je bila skrb za spodbujanje domoljubja.

V Sloveniji se z državljansko in domovinsko vzgojo sistematično začne ukvarjati že v vrtcu in kasneje v osnovni šoli s predmetom državljanska in domovinska vzgoja ter etika ter tudi pri predmetu zgodovina (Podobnik, 2016).

V splošnih ciljih učnega načrta za zgodovino v osnovni šoli je med drugim navedeno, da so učenci zmožni:

- ob izgrajevanju, poglobljanju in razširjanju znanja iz slovenske zgodovine razvijati zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti;

- poudariti pomen pozitivnih vplivov znotraj slovenskega naroda in s sosednjimi narodi;
- na primerih iz krajevne zgodovine presojati pomen ohranjanja in varovanja kulturne dediščine ter razvijati odgovoren odnos do okolja (Zgodovina. Učni načrt, 2011).

V učnem načrtu za zgodovino v osnovni šoli, kjer so zapisani standardi znanja, ki se nanašajo na vse obvezne in izbirne teme, mora učenec med drugim navesti in pojasniti značilnosti slovenskih državnih simbolov ter oceniti pomen ohranjanja in varovanja slovenske kulturne dediščine (Potočnik, 2009).

2.2 Projekt *Prezeli smo muzej*

Muzej narodne osvoboditve Maribor od leta 2013 organizira projekt *Prezeli smo muzej*. V letu 2018 se mu je pridružila Osnovna šola Miklavž na Dravskem polju. Namen projekta je sodelovanje muzeja z lokalno skupnostjo ter spremljanje pomembnih dogodkov in dogajanja v okolici, s svojim delom pa vzpostaviti vzpodbudno okolje za razvijanje ustvarjalnosti.

Povabilo Muzeja narodne osvoboditve Maribor k sodelovanju je Osnovna šola Miklavž na Dravskem polju sprejela z navdušenjem in veliko mero odgovornosti. Šola je nadarjenim učencem zagotavljala ustrezne pogoje za vzgojo in izobraževanje tako, da jim je prilagajala vsebine, metode in oblike dela. Tako, na primer, so se šestošolci seznanili z drugo svetovno vojno, ki jo po učnem načrtu obravnavajo šele v devetem razredu. S projektom *Prezeli smo muzej* so nadarjeni učenci od šestega do devetega razreda v sklopu ur, ki so namenjene delu z nadarjenimi učenci, ter pri interesni dejavnosti zgodovinski krožek s spoznavanjem novih učnih okolij in v stiku z različnim občinstvom krepili vseživljenjsko znanje na drugačen način.

350

Medtem so vsi učenci šole začeli zbirati predmete in informacije za razstavo o domači šoli. Učenci, ki so prevzeli vlogo kustosov razstave, so se odločili za naslov *Od tablice do tablice*. Sledilo je nekajmesečno delo, ko so učenci zbirali različne predmete, povezane z domačo osnovno šolo, kot na primer zvezke, torbe, peresnice, učbenike, spričevala, fotografije, rutice, pionirske izkaznice ... Naloga kustosov razstave je bila pregledati vse gradivo, prebrati zbornike in kronike, poimenovati in arhivirati vse predmete ter zbirati informacije za nastajajočo razstavo. Med pregledom gradiva so se porajale nove ideje in vprašanja. Učenci, ki so opravljali vlogo kustosa razstave, so se natančneje seznanili z začetki delovanja šole, spoznali so odnos okupatorja do učiteljev in narodno zavednost posameznih učiteljev. Po narodnozavednem učitelju Bogdanu Tušku se je šola med letoma 1965 in 1990 tudi imenovala (Žnidarič, 2001). Z novo politično ureditvijo v Republiki Sloveniji so nastala nova poimenovanja, kar se je zgodilo tudi v Miklavžu na Dravskem polju.

Učenci, ki so prevzeli vlogo kustosov pedagogov in so vodili učence po razstavah, so poglobljali svoje znanje s pomočjo literature, z ogledom filmov in večkratnim vodenim ogledom razstave pod mentorstvom zaposlenih kustosov Muzeja narodne osvoboditve Maribor. Na svojo vlogo so se pripravljali tako, da so najprej sestavili besedilo, ki so ga prilagajali glede na starost učencev, ki so ob prevzemu muzeja obiskali njihovo razstavo, ter tako, da so večkrat vadili v muzejskem prostoru vsebino svoje predstavitve. Njihovo znanje je bilo poglobljeno, saj so morali odgovarjati na morebitna vprašanja udeležencev razstav. Vodili so po razstavah prve in druge svetovne vojne, po razstavi Rudolfa Maistra ter razstavi o Mariboru po drugi svetovni vojni. Tako so morali poznati življenje in delo Rudolfa Maistra, življenje ljudi v času prve in druge svetovne vojne, industrijski razvoj Maribora v času Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Slika 1: Učenec kot kustus podaja znanje mlajšim učencem. Foto: arhiv Gavez Šerbinek.

Učenci so pri projektu Prevezli smo muzej pridobivali znanje, izkušnje in učne navade iz naslednjih temeljnih načel:

- širitve in poglobljanja osnovnega znanja,
- usvojitve osnovnih pojmov, znanj in spretnosti,
- usvojitve različnih vsebinskih področij,
- učnih aktivnosti na zahtevnejši ravni,
- spodbujanja samostojnega branja, učenja,
- praktičnih povezav z različnimi področji znanja, umetnosti in poklicev,
- vzgajanja za kritičen in odgovoren odnos do naravne in kulturne dediščine,
- oživljanja in ohranjanja starodavne tradicije.

Dane so jim bile možnosti za razvoj ustvarjalnosti, saj so učenci:

- ustvarjalno reševali probleme,
- ustvarjalno razmišljali,
- spodbujali fantazijo, posebne sposobnosti in realistično predstavljanje,
- učinkovito komunicirali.

Učitelji so učence spodbujali k razmišljanju o drugačnih življenjskih okoliščinah v vojnih razmerah, pomanjkanju ter primerjanju tedanjega življenja z današnjim časom. Tako so razvijali čustveno inteligenco, z delom v projektu so razumeli lastne sposobnosti, spoznali nove interese in potrebe, ki jih lahko vodijo na poti odraščanja, spoštovanja miru in svobode ter upoštevanju sočloveka. Učenci so razvijali veščine v odnosih, sprejemanju odločitev, prepoznavanju in obvladovanju

čustev. Razvijali so samostojnost, samovrednotenje in samodisciplino.

Cilj projekta je bil približati učencem življenje v muzeju in jih ob tem ozavestiti, kako pomembno je varovanje kulturne dediščine, maternega jezika ter s tem tudi spodbujanje pripadnosti k domačemu kraju in s tem ljubezni do domovine Slovenije, kar je tudi uspelo. Učenci so se kot soustvarjalci dneva dejavnosti odlično izkazali. Delo je bilo navdihujoče ter edinstvena izkušnja za vse udeležene.

Učenka, ki je opravljala delo začasne predstavnice za stike z javnostmi v muzeju, je svojo izkušnjo v projektu strnila takole: »Najlepše pa je povedati, da smo prav vse naredili sami. Iskali podatke, opravljali pomembne klice, urejali besedila. Mnogo smo se naučili o domačem kraju. Izvedeli smo, kako pogumni so bili borci, ki so se borili za domovino, da lahko še tudi danes govorimo slovenski jezik. Veseli smo, da smo dobili priložnost, da lahko pokažemo svoje spretnosti.«

2.3 Projekt *Ura spomina*

Lani je bila ob dnevu upora proti okupatorju na Osnovni šoli Miklavž na Dravskem polju organizirana prireditev z naslovom *Ura spomina*, ki je bila posvečena Mici Rokovi.

Marija Falež ali Mica Rokova je bila aktivistka Osvobodilne fronte. Leta 1941 je nemški okupator zasedel tudi ozemlje v Miklavžu. Kmalu po okupaciji slovenskega ozemlja je bilo prav tako kot drugod po Sloveniji v Miklavžu organizirano odporniško gibanje. Prvi aktivisti Osvobodilne fronte v Miklavžu so se med drugim začeli zbirati pri Mariji Falež oziroma Mici Rokovi, kjer je bila v letu 1943 in v prvi polovici leta 1944 glavna postojanka odporniškega gibanja v Miklavžu. V svoji hiši je zgradila dva bunkerja, kjer so se skrivali aktivisti v času okupatorjevih napadov, oziroma kjer je skrbela za ranjence, ki so potrebovali pomoč.

Slika 2: Soustvarjalci ure spomina.
Foto: arhiv Gavez Šerbinek.

Na pobudo Mice Rokove sta bili v miklavškem gozdu zgrajeni dve partizanski zemljanki. Zemljanka Sevastopol je služila za potrebe okrožne ilegalne tehnike, kjer so tiskali letake, brošure. Zemljanko Triglav so uporabljali za štab Lackove čete oziroma bataljona (Žnidarič, 2001).

Predstavitve pomembne osebnosti iz naše lokalne zgodovine so se učenci lotili tako, da so poiskali sina Mice Rokove in z njim opravili več intervjujev. Obiskali so arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, v različnih knjižnicah pregledali gradivo, ki se je navezovalo na čas in dogajanje, povezano z njihovim raziskovalnim delom. Z dr. Marjanom Žnidaričem so obiskali zemljanke ter se seznanili z delovanjem aktivistov Osvobodilne fronte v Miklavžu. Učenci so se odločili, da bodo pripravili kratek dokumentarni film, ki so ga nato predstavili na prireditvi ob dnevu boja proti okupatorju. Tako so s kratkim programom povezali dogajanje z različnim odporniškim gibanjem, ki se je odvijalo na

slovenskem ozemlju. Prireditev je zaključil mladinski šolski pevski zbor s pesmijo *Od tam, kjer sem*

doma, ki je zbudila domoljubna čustva.

Ure spomina (na osnovni šoli v Miklavžu je bila že 64.) že vrsto let v sodelovanju s šolami pripravlja Združenje za vrednote NOB Maribor in so ena najuspešnejših oblik ohranjanja in prenašanja vrednot narodnoosvobodilnega boja na mlade. Pomembno je namreč, da tudi mlajše generacije spoznajo zgodovinske dogodke in osebe, ki so delovale v naši neposredni bližini, s tem pa sta poudarjena patriotizem in domoljubje kot pozitivni vrednoti. S tem, ko so učenci prostovoljno v svojem prostem času namenili veliko pozornosti raziskovanju svojega kraja, pripravi dokumentarnega filma, organizacije prireditve, so izkazali resnično pripadnost in ponos na sokrajane ter kraj Miklavž na Dravskem polju.

3 Zaključek

Učenci, ki se s spoznavanjem kulturne dediščine v okviru kulturnih dni ali pri urah zgodovine seznanjajo z običaji in s šegami – kot so ličkanje, vezenje, postavitve mlaja, miklavževanje –, s prazniki, ki predstavljajo kulturno in duhovno izročilo naroda – kot so dan boja proti okupatorju, dan spomina na mrtve, dan samostojnosti in enotnosti, dan državnosti –, se bolj zavedajo lastnih korenin. V njih se porajajo nova vprašanja o smislu boja, žrtev, zavednosti, pripadnosti kraju in ljubezni do domovine.

V obeh projektih se je izkazalo, da učenci zelo skromno poznajo lokalno zgodovino, saj niso poznali Mice Rokove ali Bogdana Tuška in pomena njunega delovanja v času druge svetovne vojne. Hkrati prav to, da se lotevajo zgodovinskih dogodkov, povezanih z domačim krajem, zbuja veliko zanimanje in pripravljenost raziskovanja. Učenci so obljubili, da bodo tudi sami organizirali prireditve ob državnih praznikih ter pripravljali razstave, vezane na zavednost slovenskega naroda. Ob tem ko učenci soustvarjajo dogodke in sami dajejo predloge, postajajo bolj samozavestni, bolj ponosni nase, na svoj kraj. Tako gradijo odnos do svoje domovine in bolj ponosno nacionalno identiteto.

353

4 Viri in literatura

Beg, A., 1922. Vzgoja domovinske ljubezni. Učiteljski tovariš, 62, 7, str. 1–2. Pridobljeno 5. 10. 2019, URL: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-PNKJ8PEA>.

Podobnik, U., 2016. Patriotizem v vrtcu. Diplomsko naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Potočnik, D., 2009. Zgodovina, učiteljica življenja. Maribor, Založba Pivec.

Zgodovina. Program osnovna šola. Učni načrt, 2011. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 23. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

Zver, M., 2006. Da ne bi bili tujci v lastni kulturi. V: Barle Lakota, A.; Rustja, E.; Jug, J.: Državljska in domovinska vzgoja. Slovenska Bistrica, Beja, str. 18-22.

Žnidarič, M., 2001. Občina Miklavž v času nacistične okupacije in osvobodilnega boja 1941–1945. Zbornik občine Miklavž na Dravskem polju. Miklavž na Dravskem polju, Občina, str. 113–132.

Kratka predstavitev avtorice

Leonida Gavez Šerbinek, univ. dipl. zgodovinarica, je učiteljica zgodovine na Osnovni šoli Miklavž na Dravskem polju, Slovenija. Ima izkušnje z delom v oddelku podaljšanega bivanja ter kot socialna pedagoginja.

E-naslov: leonida.gavez-serbinek@guest.arnes.si

Primeri vzpodbujanja pripadnosti domovini pri pouku geografije

Examples of Encouraging Patriotism in Geography Class

Mojca Kelbič Đajić

Povzetek

Državljska vzgoja se vzpodbuja pri različnih predmetih gimnazijskega programa. Mnogo manj pa je prisotna domovinska vzgoja, čeprav je že A. M. Slomšek poudarjal njen pomen. V prispevku so predstavljeni trije primeri odkrivanja potencialov Slovenije s pomočjo uresničevanja kompetence podjetnosti in državljskih zmožnosti. Predlagamo, da bi v šoli zastavili obraten pristop, saj se s pripadnostjo domovini nujno vzpostavi tudi aktivno državljanstvo.

Abstract

Civic education is encouraged in various classes of the grammar school programme. However, patriotism education is much less frequent, even though Anton Martin Slomšek emphasized its importance. This paper presents three cases of discovering Slovenia's potentials through competences of entrepreneurship and civic rights. Perhaps school should take the opposite approach, as patriotism breeds active citizenship.

355

Ključne besede: domovinska vzgoja, državljska vzgoja, gimnazija

Keywords: patriotism education, civic education, grammar school

1 Uvod

Geografija je v gimnaziji predmet, ki ima med ključnimi kompetencami v učnem načrtu tudi državljske zmožnosti. Med naštetimi naj bi dijaki razvijali tudi načelo dejavnega državljanstva in domovinske vzgoje (Učni načrt za geografijo, 2008, 13).

Poudariti je treba, da geografija v četrtem letniku ni obvezen predmet in da se Slovenija obravnava šele v drugi konferenci tretjega letnika. Žal veliko priložnosti za razvijanje načela dejavnega državljanstva in domovinske vzgoje v praksi ni. Ob tem se pojavlja tudi dilema: čemu nameniti več pozornosti: dejavnemu državljanstvu ali domovinski vzgoji? Zdi se, da se državljska vzgoja pri dijakih vzpodbuja pri različnih predmetih, obveznih izbirnih vsebinah in tudi v obšolskih dejavnostih. Učni načrt za geografijo med državljske kompetence med drugim šteje:

- zmožnost sodelovanja v skupinskem delu s ciljem delovanja v domačem okolju kakor tudi poznejšega odločanja na nacionalni ali evropski ravni;
- sposobnost za vključevanje v odločanje o razvoju domače pokrajine; zavedanje o smislu pripadnosti lokalni skupnosti, državi, Evropski uniji, Evropi;

- zmožnost za izkoriščanje prednosti, ki jih omogoča Evropska unija ... (Učni načrt za geografijo, 2008, 13).

Tem vsebinam sledijo predvsem pri geografiji Evrope, gotovo pa tudi pri predmetu sociologija, zgodovina, tuji jeziki. V okviru obveznih izbirnih vsebin se v aktivne državljane vzgajajo pri predmetu Državljska kultura.

Anton Martin Slomšek je o domovini zapisal: »Dežela, v kateri je bil kdo rojen, se imenuje rojstna dežela ali domovina. Vsakdo dobiva od svoje domovine mnogotere in velike dobrote. Zato je svoji domači deželi dolžan hvalo, ljubezen in pomoč. Domovina je naša ljuba mati.« (Slomšek, 1885). Zdi se, da so državljanske zmožnosti same po sebi umevne, če domovino nosimo v srcu. Če himno pojemo z zanosom. Če do domovine čutimo neizmerno hvaležnost, ker je naš dom. Če jo ljubimo zaradi njenih lepot in če smo ji pripravljeni pomagati po svojih najboljših močeh.

Zdi se, da so državljanske zmožnosti same po sebi umevne, če domovino nosimo v srcu. Če himno pojemo z zanosom. Če do domovine čutimo neizmerno hvaležnost, ker je naš dom. Če jo ljubimo zaradi njenih lepot in če smo ji pripravljeni pomagati po svojih najboljših močeh.

V prispevku je predstavljenih nekaj pristopov pri predmetu geografija, s pomočjo katerih se dijakom pokažejo posebnosti, naravne lepote, raznolikost in edinstvenost naše domovine. V ospredju je kompetenca podjetnosti, ki jih vzpodbuja k razmišljanju, koliko priložnosti jim njihova domovina ponuja v prihodnosti.

2 S pomočjo kompetence podjetnosti dijaki odkrivajo potencialne Slovenije

356

Predstavili bomo tri primere, pri katerih dijaki s pomočjo kompetence podjetnosti raziskujejo, spoznavajo, razmišljajo o naravni in kulturni dediščini Slovenije. Ugotavljajo potencialne, ki jih ima tudi njihova neposredna okolica, razmišljajo o pomenu trajnostnega razvoja in se soočajo s svojimi sposobnostmi. Vse te dejavnosti pa imajo svoje temelje v Učnem načrtu za geografijo (2008, 10–48). Dijaki:

- razvijajo pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter spoštovanje njene naravne in kulturne dediščine;
- razvijajo zavedanje narodne in kulturne identitete;
- razvijajo osnovne veščine podjetniškega obnašanja (načrtovanje, organiziranje, analiziranje, komuniciranje, dajanje napotkov, izpeljava naloge, vrednotenje ipd.);
- si pridobivajo pozitiven odnos do ohranjanja kulturne krajine;
- razložijo in vrednotijo pogoje za razvoj različnih tipov turističnih območij;
- razumejo pomen vrednot prostora in trajnostnega razvoja;
- označijo kraje z dejavnostmi, ki obstajajo ali pa bi se lahko razvile v prihodnje;
- poznajo in razumejo specifičnosti razvoja na določenem območju.

2.1 Sveža zgodba slovenskega podeželja

Ob koncu prvega letnika dobijo dijaki izziv, v katerem podjetno razmišljajo o priložnostih, ki jih ponuja podeželje v njihovi okolici. Če izhajajo iz urbanega okolja, jim je za izhodišče ponujeno razmišljanje o prihodnosti Račjega dvora ali kmečkega doma, ki se nahaja neposredno za njim.

Oba objekta sta v neposredni okolici gimnazije in jih lahko dijaki obišejo, ko prihajajo v šolo ali odhajajo domov. S tem izzivom se uresničujejo splošni cilji pouka geografije:

- individualno preučujejo problem, pri katerem se vzpodbuja načelo ustvarjalnosti in radovednosti;
- vzgajanje v zanimanju za reševanje trajnostnih problemov;
- privzemanje skrbi za ohranjanje kakovosti družbenega okolja za prihodnje generacije.

Ta izziv pa vključuje tudi podjetnost kot eno od ključnih kompetenc, saj dijaki razvijajo inovativnost, voljo do pobud in zmožnost aktivnega delovanja v lokalnem okolju. (Učni načrt za geografijo, 2008, 14)

V uvodni uri so dijaki povabljeni k domišljjski pustolovščini. Razmišljajo o starih, propadajočih objektih, ki žalostno propadajo ali ne služijo svojemu prvotnemu namenu. S pomočjo svoje domišljije iščejo ideje, kako ta objekt znova oživiti, kakšno namembnost bi lahko dobil, kako bi lahko postal prepoznaven in ekonomsko gledano donosen.

V nadaljevanju imajo dijaki nalogo, da naredijo kratko raziskavo o objektu, ki so ga v prvem koraku izbrali: pobrskaajo po njegovi zgodovini; pozanimajo se o njegovih lastnikih; skušajo ugotoviti, kaj se je zgodilo z lastniki in zakaj objekt propada; predstavijo funkcijo objekta v zgodovini in vlogo družine, ki je zanj skrbela oziroma v njem živela.

Osrednji del njihove naloge je namenjen predstavitvi ideje, kako bi lahko s pomočjo smernic trajnostnega razvoja objekt prenovili in mu dali nove vsebine. Konkretno, s številkami: ocene stroškov prenove; morebitne ideje, kdo bi lahko bili vlagatelji; nova namembnost, ki jo osmislijo, povežejo z zgodbo ...

Njihova predstavitev v razredu poteka v obliki igre vlog: na voljo imajo 3 minute, da svoj predlog predstavijo županu in njegovim svetovalcem.

Za dijake je ta izziv zanimiv in njihove rešitve so inovativne, podjetne in izvirne. Domišljija nima meja in v odraslem svetu se ob dobrem poslovnem načrtu lahko uresniči kot dejavnost, ki ustvarja dohodek.

V okviru izziva *Sveža zgodba slovenskega podeželja* je izstopala ideja oživitve dvorca Betnava. Poudarki, ki so bili predstavljeni v 3 minutah in naj bi prepričali župana mestne občine Maribor, da se v dvorec splača vložiti sredstva, so:

- oživitev dvorca v gostinske namene (hotel);
- notranja oprema bi bila reprodukcija pohištva v 17. stoletju (ko je dvorec pogorel);
- čajnica v spodnjem nadstropju, v kateri bi postregli z zeliščnimi čaji z vrta dvorca;
- čajnica bi po eni izmed plemiških družin, ki so bile lastnice dvorca, nosila ime *Brandis*.

Predstavljen primer *Sveža zgodba slovenskega podeželja* vzpodbuja dijake, da podjetno in inovativno razmišljajo o ohranjanju slovenske kulturne dediščine. Dijaki prihajajo do spoznanj, da ima Slovenija veliko potenciala, ki ga je vredno izkoristiti. Tudi njihovo neposredno okolje ima veliko priložnosti, ki jih je vredno 'osvežiti'. Predvsem pa moramo biti nujno pozorni na podeželje, saj so velike razlike v gospodarski razvitosti med urbanimi središči v Sloveniji in podeželjem, hkrati pa ima podeželje veliko neizkoriščenih potencialov.

2.2 Trajnostni razvoj in možnosti turizma na območju naravnih znamenitosti Slovenije

Izziv, ki se ponudi dijakom tretjega letnika, je povezan s trajnostnim razvojem turizma na območju naravnih znamenitosti Slovenije. Dijaki lahko izbirajo med naslednjimi območji: Triglavski narodni park; Strunjan; mineralni in termalni vreli Slovenije; Postojnska jama; notranjski regijski park. Splošni cilji predmeta, ki jih dijaki s tem izzivom uresničujejo, so:

- preučujejo probleme v skupini in si prizadevajo za skupne cilje;
- razvijajo spoštovanje do naravne in kulturne dediščine Slovenije;
- se vzgajajo v zanimanju za reševanje trajnostnih problemov na nacionalni ravni in v razumevanju pomena vrednot pri odločanju o posegih v prostor (Učni načrt za geografijo, 2008, 11).

V tem izzivu pa se razvijajo tudi tri ključne kompetence: sporazumevanje v maternem jeziku (zmožnost ustnega argumentiranja z upoštevanjem stališč drugih); državljanske kompetence (zavedanje o smislu pripadnosti lokalni skupnosti) in osebno-socialne zmožnosti (zmožnost pogajanja in sklepanja kompromisov) (Učni načrt za geografijo, 2008,13).

Dijaki se razdelijo na tri večje skupine (Narava, Podjetnost, Trajnost), v katerih se s pomočjo igre vlog pripravljajo na sestanek lokalne skupnosti o trajnostnem razvoju turizma na določeni destinaciji. Njihova naloga je preučevanje naravnih danosti in seznanitev z zakonodajo, ki skrbi za varovanje teh območij. V nadaljevanju pa razmišljajo o priložnostih razvoja turizma znotraj zastavljenih robnih pogojev, ki so nastali na podlagi opravljenega raziskovanja.

V skupino *Narava* se vključijo dijaki, ki si prizadevajo za ohranjanje narave. V nadaljevanju bodo v igri vlog prevzeli naloge biologov in ekologov. V sicer večji skupini si v dvojicah razdelijo območja naravnih znamenitosti. S pomočjo interneta ugotavljajo, katere rastlinske in živalske vrste so ogrožene. Pripravijo predstavitev treh živalskih in treh rastlinskih vrst. Napišejo svoj predlog varovanja naravnega okolja, ki bi turiste pritegnil predvsem na način izpostavljenih posebnosti in enkratnosti živega sveta.

Skupini *Podjetnost* se priključijo dijaki, ki jim je blizu podjetnost, načrtovanje in dobiček. V tej skupini se bodo za igro vlog pripravljali predstavniki turistične agencije, ki bi rada sicer zavarovana območja dobro tržila in veliko zaslužila. Tudi v tej skupini si v dvojicah razdelijo območja naravnih znamenitosti. Njihova prva naloga je oblikovanje dobre reklame za obisk njihove destinacije. V nadaljevanju razmišljajo, kaj območju manjka, da bi bilo bolj turistično privlačno. S pomočjo interneta dobivajo ideje, razmišljajo o finančnem vložku in oblikujejo končen predlog za turistično atraktivnost.

Tretjo skupino, *Trajnost*, predstavljajo dijaki, ki si prizadevajo za trajnostni razvoj. Pri igri vlog bodo prevzeli zastopanje interesov predstavnikov lokalne skupnosti. Prav tako kot v prvih dveh skupinah se tudi tukaj enakomerno porazdelijo v dvojice in si razdelijo posamezna območja naravnih znamenitosti Slovenije. Njihova naloga je, da se s pomočjo interneta seznanijo z dogajanjem lokalnih skupnosti na teh območjih in se tako vživijo v interese lokalnega prebivalstva. Ugotavljajo, ali se smernice in zahteve trajnostnega razvoja že upoštevajo. Pripravijo si dobre argumente za razvoj svojega lokalnega območja v okviru trajnostnega razvoja.

V zaključku se soočijo vse tri skupine, ki predstavijo svoje argumente in jih zagovarjajo. Ostali dijaki s pomočjo delovnih listov spremljajo njihove predstavitve, si zapisujejo vprašanja, pripombe,

pomislike in vzpodbude.

Predstavljen izziv za tretje letnike gimnazije dijake krepí in pripravíja na resnične situacije v življenju. Vzpodbuja jih k razmisleku o smislu pripadnosti lokalni skupnosti. Postavlja jih v situacijo, ko morajo predstavljati argumente, upoštevati stališča drugih, se pogajati in iskati kompromise. S tem se vzgajajo v aktivne državljane, ki niso brezčutni do domovine. Posredno pa tudi spoznavajo posebnosti in lepote slovenskih varovanih območij.

2.3 Vezenje tradicionalnih slovenskih vzorcev kot sestavni del projekta *Nehajmo že s tem temačnim srednjim vekom*

Morda bi se na prvi pogled zdelo, da vezenje tradicionalnih slovenskih križcev na platno nima nič skupnega s predmetom geografija. Razmislek o tem, kako dijakom vzbujati pozitivna čustva do domovine, spoštovanje kulture dediščine in z dijaki razvijati njihovo kulturno in narodno identiteto, pa ponuja kot eno izmed možnosti prav to dejavnost. Pomanjkljivost takega pristopa je v tem, da dijake za to težje motiviramo, saj je bilo to tradicionalno delo žensk. V omenjenem projektu pa obstaja še druga pomanjkljivost: to je samo ena izmed treh ali štirih ponujenih delavnic, kar pomeni, da se je udeleži le ena četrtnina razreda.

Izkušnja kaže, da dijakinje praviloma pristopajo nejevoljne in nemotivirane. Ko začnejo in ko nastanejo prvi križci, delovna vnema raste. Pogosto jim to zelo hitro postane izziv. Steče pogovor, ustvari se prijetno ozračje. Precej se jih s pomočjo knjige Narodne vezenine na Slovenskem (Niklsbacher-Bregar, 1982) poglobi v tradicionalne slovenske vzorce do te mere, da si narišejo svojega. Čas prehitro mine. Na koncu je to za vse enkratna izkušnja. Presenetljivo je, da se vsako leto najde kakšna dijakinja, ki prosi za več materiala, da bo dokončala ali naredila nov prtíček. Vsako leto se dijakinje pri tem delu čutijo posebej povezane s svojimi babicami.

Ta dejavnost vzpodbuja domovinsko pripadnost (vsaj pri dekletih). Bilo bi vredno razmisliti (in dokument Obveznih izbirnih vsebin to omogoča) o vnašanju te dejavnosti v izbirni del. Lahko pa bi bila celo nadomestna dejavnost za dijakinje, ki iz opravičenih razlogov ne morejo biti aktivne pri športni vzgoji.

Slika 1: Vezenje tradicionalnih slovenskih vzorcev.
Foto: arhiv Kelbič Đajić.

Dijaki se ob igri vlog učijo drug od drugega, so si pripravljene prisluhniti, učijo se argumentirati in zastopati svoja stališča.

3 Zaključek

Priložnosti za vzpodbujanje domovinske vzgoje lahko najdemo veliko. Za tiste učitelje, ki svoj poklic čutijo tudi kot poklicanost, bi moralo vzpodbujanje domovinske zavesti biti pomemben segment njihovega dela. Če bi nastajalo veliko primerov dobre prakse, bi se morda tudi na državni ravni začele premikati nekatere okostenele strukture, ki dajejo vtis, kot da se bojijo vzpodbujanja pozitivnih čustev do domovine. Minister za šolstvo Jernej Pikalo je na konferenci ravnateljev na Brdu pri Kranju avgusta letos (2019) med drugimi spremembami državljanstvo vzgojo celo

Slika 2: Vezenje tradicionalnih slovenskih vzorcev.
Foto: arhiv Kelbič Đajić.

napovedal kot nov predmet v srednjih šolah. Državljanstvo vzgoja vzpodbuja k aktivnemu državljanstvu, ki je seveda za našo prihodnost zelo pomembno. Prav tako je pomembno vzpodbujanje prebivalcev k soodločanju o gospodarstvu, politiki in s tem o naši skupni prihodnosti. Treba je dvigniti udeležbo na volitvah in referendumih. Treba je vzgajati mlade v kritičnem odnosu do aktualnega političnega dogajanja. Posebno pozornost pa je treba nameniti skrajnim desnim gibanjem, za katere je že Anton Martin Slomšek zapisal, »da gre za krivi nacionalizem, sam v sebi popačen in ostrupljen, v protislovju s svojim lastnim narodnim sanjarstvom, le sovraštvo in zaničevanje drugih ljudskih narodnosti ali naravnost oznanjuje ali vsaj na tihem na njihov pogin meri.« (Škafar, Emeršič, 1991, 104)

Geografija kot predmet ponuja priložnosti za razvijanje kompetence državljanske zmožnosti, kot tudi vzpodbujanje pripadnosti domovini. Uresničevanje splošnih ciljev predmeta lahko zelo obogati pouk geografije, hkrati pa dijake posredno usposablja za realne življenjske situacije. Dijaki se ob igri vlog učijo drug od drugega, so si pripravljeni prisluhniti, učijo se argumentirati in zastopati svoja stališča. Ob dobro zastavljenih vsebinah so tako izvedene ure neprecenljive. Vsebin, ki bi krepile domovinsko pripadnost v kurikulumu slovenskega šolskega sistema, je premalo. Morale bi biti zastavljene sistematično in premišljeno z vrha in ne samo prepuščene posameznim šolam in njihovim presojam.

»Kdor svojo domovino ljubi, se bo vsega veselil, kar srečo domovine poviša; srce ga bo bolelo, če jo nadloga in nesreča zadene... Kdor svojo domovino ljubi, ji iz vsega srca želi, kar je zanjo dobrega in koristnega. Svojo domovinsko ljubezen tedaj tudi s tem skazujemo, da ji vse dobro in koristno iz srca želimo.« (Škafar, Emeršič, 1991, 105)

4 Viri in literatura

Niklsbacher-Bregar N., 1982. Narodne vezenine na Slovenskem. Ljubljana, ČGP Delo.

Slomšek, A. M., 1885. Slomšekovo različno blago. Makole, Samozaložba M. Lendovšek.

Škafar, V.; Emeršič, J., 1991. Slomškovo berilo. Celje, Mohorjeva družba.

Učni načrt za geografijo: gimnazija, 2008. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Kratka predstavitev avtorice

Mojca Kelbič Đajić, prof. zgodovine in geografije, je učiteljica geografije na Škofijski gimnaziji Antona Martina Slomška, Slovenija. Tu poučuje šestnajst let, pred tem je eno leto poučevala v osnovni šoli ter tri leta in pol v dveh drugih srednjih šolah.

E-naslov: mojca.kelbic@gmail.com

Oblikovanje kakovostnega spominka turističnega kraja

High-quality Home Town Souvenir Design

Manuela Kuzmin Delgiusto

Povzetek

Srednja šola Izola že vrsto let sodeluje na mednarodnem festivalu Več znanja za več turizma, ki ga Turistična zveza Slovenije pripravlja skupaj z Zavodom RS za šolstvo in Centrom RS za poklicno izobraževanje. V šolskem letu 2018/2019 je bila tema festivala Turistični spominek mojega kraja. Dijaki so s pomočjo mentorice pripravili izvirni spominek, ki na inovativen način povezuje ribiško tradicijo in vinogradništvo ter prispeva k dvigu državljskih kompetenc. Priprava in izvedba projekta je spodbudila mlade k reševanju problematike, povezane s pomanjkanjem kvalitetnih spominkov. Soustvarjali so pozitivno vzdušje v lokalnem okolju in razvijali sporazumevalne sposobnosti ter ohranjali kulturno dediščino, saj je Izola v 60. letih prejšnjega stoletja veljala za najmočnejši center ribje industrije v Jugoslaviji. Dijaki so s procesom ustvarjanja turističnega spominka pridobili ključne kompetence, kot so zavedanje o pomembnosti kulturne dediščine v dvojezičnem okolju ter pomenu medkulturnega dialoga, ki pogosto privede do nastajanja oziroma spajanja različnih kulturnih sistemov. Vse to predstavlja osnovo ohranjanja in revitalizacije naše kulturne in naravne dediščine.

362

Abstract

Secondary School Izola has for many years participated at international festival Več znanja za več turizma (More knowledge for more tourism) organized by National Tourist Association, National Education Institute Slovenia and Institute of the Republic of Slovenia for Vocational Education and Training. Last year's theme was Turistični spominek mojega kraja (A tourist souvenir of my home town). With the help of their teacher, students designed an original souvenir that in an innovative way connects fishing tradition and viticulture, thus contributing to higher civic competences. The preparation and implementation of the project has encouraged the students to address the issue of the lack of high-quality souvenirs. They helped to establish a positive climate in a local environment and to improve communication skills in an environment like Izola, which was a strong centre of fishing industry in Yugoslavia in the 1960s. During the process of creating a tourist souvenir, the students have gained key competences, like an awareness of cultural heritage in bilingual environment and the importance of intercultural dialogue, which often leads to the creation or combining of different cultural systems. All these serve as a basis for preserving and revitalizing our cultural and natural heritage.

Ključne besede: kulturna dediščina, turizem, turistični spominek mojega kraja

Keywords: cultural heritage, tourism, tourist souvenir of my hometown

1 Uvod

V izobraževalnih programih srednjega in strokovnega izobraževanja so v letnih delovnih načrtih določene dejavnosti dijakov. Med dejavnosti sodijo kulturne in športne dejavnosti, sodelovanje v projektih, krožkih in na tekmovanjih. Srednja šola Izola (SŠI) se udeležuje tekmovanj na različnih področjih. Prispevek obravnava pridobivanje državljskih kompetenc s spoznavanjem kulturne dediščine domačega kraja, z iskanjem idej in priprav na strokovno tekmovanje. Namen prispevka je predstaviti proces pridobivanja spretnosti, kot so reševanje problemov v lokalnem okolju, timsko delo in razvoj sporazumevalnih sposobnosti. Cilj je spodbujati ljubezen do domače zemlje, domovine in države pri dijakih. S koraki razvijanja turističnega spominka domačega kraja bo predstavljena uporabnost primera v šolskem okolju in lokalni skupnosti.

2 Turistični spominek mojega kraja

V srednjih šolah nimamo predmeta državljanska vzgoja, čeprav se že nekaj časa v javnosti razpravlja o smiselnosti uvedbe. Minister za šolstvo Jernej Pikalo je avgusta 2019 na konferenci ravnateljev in ravnateljic povedal, da v srednjih šolah načrtujejo uvedbo predmeta državljanska vzgoja. Kot cilj navaja »opolnomočenje *državljanov, da bo vsak do polnoletnosti posedoval osnovna in praktična znanja za udeleževanje v javnih zadevah.*« Kljub temu že zdaj pri številnih predmetih in obšolskih dejavnostih vzgajamo mlade k pozitivnemu odnosu do domovine in tako razvijamo državljanske in socialne kompetence, ki sodijo med ključne kompetence za vseživljenjsko učenje.

Na Srednji šola Izola, ki se nahaja v neposredni bližini morja, že več kot 60 let izobražujejo dijake na področju turizma in gastronomije. Vsa leta izobraževanja stremimo k dvigu kakovosti z rednimi in dodatnimi programskimi dejavnostmi.

Turizem je pomembna gospodarska panoga. V letu 2018 je neposredno ustvarila 3,3 % bruto domačega proizvoda (BDP), z upoštevanjem širših vplivov pa 11,9 % BDP. Ob tem je neposredno zagotavljala 31.000, skupno pa 101.500 delovnih mest, kaže poročilo turistične organizacije World Travel and Tourism Council. (Turizem v Sloveniji ..., 2018)

Prihodi in nočitve slovenskega turizma rastejo že peto leto zapored. Tako so turistični nastanitveni objekti lani naštel več kot 5,9 milijonov turističnih prihodov in 15,6 milijona turističnih prenočitev. Turizem ima tudi v občini Izola pomembno vlogo. Od leta 2010 do 2018 je razvidna konstantna rast tako prihodov kot nočitev turistov.

Srednja šola Izola že vrsto let sodeluje na mednarodnem festivalu Več znanja za več turizma, ki ga Turistična zveza Slovenije (TZS) pripravlja skupaj z Zavodom RS za šolstvo in Centrom RS za poklicno izobraževanje. »Osnovni namen projekta Več znanja za več turizma, namenjenega srednjim šolam, je nadaljevanje oziroma kakovostna nadgradnja projekta osnovnih šol Turizmu pomaga lastna glava. Projekt predstavlja povezovanje formalnega izobraževanja v srednji šoli z delom v neformalnih oblikah (izbirne vsebine v učnem programu, ki dopuščajo delo na različnih interesnih področjih), kar lahko pomembno prispeva k turističnemu razvoju kraja in lokalne skupnosti« (Turistična zveza Slovenije, 2019).

V šolskem letu 2018/19 je bila tema festivala Turistični spominek mojega kraja. Dijaki so s pomočjo mentorice pripravili izvirni spominek, ki na inovativen način povezuje ribiško tradicijo in vinogradništvo. Priprava in izvedba celotnega projekta je spodbudila mlade k reševanju

problematike, povezane s pomanjkanjem kakovostnih spominkov, soustvarjanju pozitivnega vzdušja v lokalnem okolju in razvijanju sporazumevalnih sposobnosti.

2.1 Idejna zasnova turističnega spominka

V Zakonu o varstvu kulturne dediščine (2008) je dediščina opredeljena kot vse dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, etnične pripadnosti, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas. Kulturna dediščina je pomembna vrednota človeštva. V četrtem členu zakona o varstvu kulturne dediščine je zapisano, da je vsakdo dolžan ohranjati dediščino. Ključno vlogo pri njenem ohranjanju imajo vzgojno-izobraževalni zavodi.

Na SŠI z rednim izobraževalnim delom in obšolskimi dejavnostmi gojimo pozitiven odnos do kulturne dediščine. Dijaki so najprej prebrali literaturo in iskali ideje za izviren spominek. Po daljšem iskanju informacij, prebiranju legend in zgodb so se odločili, da bo njihov spominek povezan z morjem, soncem in kulturno dediščino.

2.1.1 Ribišтво

Izola je od nekdaj veljala za ribiško mesto, tesno povezano z morjem. Ta predstava je še danes živa, čeprav lahko današnje izolske profesionalne ribiče preštejemo na prste ene roke. Začeli so se spraševati, kaj lahko storijo za ohranitev koščka kulturne dediščine.

Lovišča in morje so bila v srednjem veku v lasti mestnih gospodov, fevdalcev in cerkvenih oblasti, cesar ni spremenila niti beneška oblast. Ribe so bile vsakdanja hrana ribiških družin, meščanov in višjega sloja. Morje je polje, ki ga ni bilo treba orati, gnojiti ali sejati. Zato je ribolov v preteklosti pomenil dragocen vir prehrane celo okoliškim kmetom, ki jim zemlja ni vedno dovolj obrodila. Vse do druge polovice 20. stoletja so pri ribolovu uporabljali lesene ladje. Te so gradili v ladjedelnicah in škverih.

Batana je preprost lesen ribiški čoln, ki je bil nekoč za obmorske prebivalce Istre nepogrešljiv, saj jim je na skromnih domačijah z malo zemlje pomagal preživeti z ribolovom. Izdelovali so jih kmetje in ribiči – večinoma sami, po kletih ter dvoriščih. Dolga je od 4 do 6 m. Dolžina in širina je bila odvisna od mer kletnih vrat. Ima ravno dno, ki omogoča plovbo po plitvem morju, od obale se ta čoln redko oddalji. Spada v isto vrsto čolnov kot beneška gondola. Pred začetkom uporabe majhnih izvenkrmnih motorjev v 60. letih 20. stoletja so bile batane čolni na vesla ali z jadrom. Glavno jadro je bilo pravokotne oblike, pobarvano rumeno, rdeče ali zeleno. Pogosto so bila jadra poslikana s simboli družin lastnika, zato da so žene na obali prepoznale, kdaj so se možje vračali z ribolova. Z desetletji pa je to nekoč značilno istrsko plovilo skoraj izginilo iz mandračev in se umaknilo plastičnim čolnom.

V 60. letih je bila Izola najmočnejši center ribje industrije v Jugoslaviji in je pošiljala svoje izdelke na vse konce sveta. Leta 2014 so še zadnje obrate preselili na Kal pri Pivki, kjer danes predeluje ribe okoli 100 delavcev. Tistega leta pa niso na Kal odšli samo delavci in stroji, ampak tudi velik del več kot stoletne izolske ribje predelovalne industrije.

2.1.2 Vinogradništvo

Pomembna dejavnost v naši državi in regiji je vinogradništvo. Refošk je avtohtona istrska sorta rdečega vina. Je najbolj znano in iskano rdeče vino slovenske Istre, najdemo ga tudi na Krasu, ponekod v Italiji in na Hrvaškem. Je rahlo kiselkast, ima priokus ribeza in malinovca, sčasoma pa se okusi razvijejo v prijeten buket.

2.1.3 Spominek

Naslednji pomemben izziv je predstavljal problem, kako združiti ribištvo in vinogradništvo.

Batana (stara istrska ribiška barka) se jim je zdela prava izbira. Nadaljevali so s poizvedovanjem in zbiranjem mnenj, spraševali so prijatelje, sorodnike, turistične delavce. Profesor jim je predlagal: »Kaj če bi batani dodali refošk?« Ideja se jim je zdela prava, saj je batana povezana z ribiško tradicijo, refošk pa je vino, značilno za ta vinorodni okoliš. In ker zgodbe spominku dodajo čar in privlačnost, so dodali še zgodbo o Casanovi, ki je oboževal istrski refošk. Spominek je torej lesen model batane, ki ima izrezano vdolbino, v katero lahko položimo steklenico vina. Poimenovali so ga Casanova isolana. Sprašujete, zakaj?

Giacomo Casanova se je v zgodovino zapisal kot velik pustolovec, zapeljivec in ženskar. Veljal je za enega najbolj izobraženih in razgledanih ljudi svojega časa; govoril je vse takratne evropske jezike in imel veliko znanja iz filozofije. Pogosto se je selil. V svojih spomilih je hvalil Istro, lepoto tamkajšnjih žensk ter vino refošk iz Izole. Po materini strani je namreč izviral iz Istre. Z Izolo pa je povezan njegov pobeg iz beneškega zaporu I piombi. Zapri so ga zaradi mnogih prekrškov, kot so zavajanje nedolžnih, goljufije pri kartah, zapeljivanje poročenih žensk, preklinjanje, pripadnost tajnim društvom, prav tako je bil lastnik prepovedanih knjig. V zaporu je neprestano mislil na pobeg. Z jetnikom Balbijem sta skovala načrt. Njegov sojetnik, izolski brivec Sordaci, ga je obril in ostrigel, da ni več dajal vtisa zanikrnega zapornika. Ker je pobeg uspel, še dandanes velja za enega najbolj razvpitih. Casanova je v beneškem zaporu poskusil izolski refošk. Od takrat je prisegal na čudežno moč tega črnega kralja.

2.2 Rojstvo Casanove isolane

Z združitvijo batane, refoška in Casanove je nastal turistični spominek, ki so ga poimenovali Casanova isolana. Sestavljen je iz batane, vanjo je položena steklenica vrhunskega refoška. Batano so zbrali zato, ker niso želeli, da gre pomemben del kulturne dediščine v pozabo. Zgodbe in znane osebnosti vzbudijo zanimanje, zato se jim je zdelo primerno, da legendo o Giacomu Casanovi in izolskem refošku, ki ga je pil med svojim bivanjem v beneškem zaporu, vpletejo v spominek. Ime isolana smo dodali, ker je bila Izola včasih otok. Otoku se po italijansko reče isola. V mestu so namreč stoletja živeli italijansko in slovensko govoreči prebivalci.

Spominek je torej zmes tradicije, gastronomije in pripovedovanja zgodbe. Ko so se poenotili glede ideje, so začeli iskati mizarja. Hitro so ugotovili, da bi bila ročna izdelava predraga. Idejo so predstavili v Turistično informativnem centru v Izoli. Z navdušenjem so jo podprli in dodali, da bo turistična občina Izola dobila turistični spominek, ki ne bo, kot pravi dr. Bogataj, zgolj lovilec prahu. Povezali smo se z gospodom Tomijem Sinožičem iz Izole, ki je predsednik društva starih bark, jadralec, zadnja leta pa tudi restavrator starih bark. Gospod Sinožič se je v družinskem podjetju

Ampelea (to je bilo prvotno ime izolske tovarne za predelavo rib) lotil priprav za vzorec batane. Izdelan vzorec je bil ljubezen na prvi pogled. Naslednji korak je bil iskanje vinarja. Odločili smo se za domačega vinarja Zara. Zaključni del je bil priprava etikete.

Turistični spominek je lesen in estetsko privlačen, zato lahko batana brez steklenice služi kot dekoracija ali neke vrste podstavek za sadje, buteljke vina oziroma druge predmete.

Slika 1: Casanova izolana. Foto: Manuela Kuzmin Delgiusto.

Z razvijanjem ideje in po strokovnem posvetu Turistični spominek mojega kraja se jim porodila še ena ideja. Poleg Casanove izolane bi ponudili batano z istrskimi prigrizki, saj vino ni primerna izbira za vse. Poimenovali so jo Manjada izolana. Manjada izvira iz italijanskega glagola mangiare, ki pomeni jesti. Beseda v našem narečju pomeni počrtija. Turist, obiskovalec ali domačin bo lahko izbral med različnimi kulinaricnimi dobrotami in jih polagal v batano. Na voljo bodo vloženi sardoni, polentna moka z zelišči in suhi kakiji. Ideja je inovativna tudi zato, ker bo Slovenija v letu 2021 nosila naziv Evropska gastronomska regija.

Na Turističnem združenju Izola so podprli našo idejo. Odločili so se, da bodo Casanovo izolano uporabili kot novoletno darilo. Turistični spominek je našel mesto v muzeju Izolana – hiša morja, kar lepo nakazuje sodelovanje šole z gospodarstvom. Srednja šola Izola se je odločila in naročila štirideset Casanov isolan kot darilo za poslovne partnerje. Casanova izolana bo predstavljala naš kraj in šolo. Dijaki so svojo idejo s pomočjo posnetka predstavili ostalim dijakom na šoli in širši skupnosti. Z všečki so nabirali podporo in si prizadevali zbrati čim več glasov, to je bila tudi ena izmed nalog tekmovanja. Med slovensko konkurenco so zbrali največ glasov, pri tem se je pokazal sodelovalni duh in pripadnost šolski skupnosti.

2.3 Razvijanje spretnosti

Že od izida priporočil Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih kompetencah iz leta 2006 je koncept ključnih kompetenc prisoten ne le v politiki in gospodarstvu, ampak tudi v šolah. Znanje, spretnosti in stališča, ki so potrebna za osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi znanja, so našla prostor tudi v učnih načrtih. Izpostaviti velja predvsem kompetenco kritičnega razmišljanja, reševanja problemov, sodelovanja in ustvarjalnosti, ki so seveda izvedbeno podprte z digitalno pismenostjo. (Kompetence 21. stoletja)

Ena izmed ključnih kompetenc so socialne in državljanske kompetence. Vključujejo osebne, medosebne in medkulturne kompetence ter zajemajo vse oblike vedenja, ki usposablja posameznike za učinkovito in konstruktivno sodelovanje v socialnem in poklicnem življenju, zlasti v

vse bolj raznovrstnih družbah.

Državljska kompetenca posameznike usposablja za polno udeležbo v državljskem življenju na podlagi socialnih in političnih konceptov in struktur ter zaveze za dejavno in demokratično udeležbo. Široka definicija državljanstva intenzivno razvija kritično ter neodvisno mišljenje, vodi v razmislek o skupnem vrednostnem temelju družbe, pravični družbi, optimalni demokraciji, razvija tudi javne vrline (npr. zavzetost za reševanje problemov lastne družbe in sveta, sodelovanje pri iskanju odgovorov na načelna vprašanja). Primarni cilj maksimalistične koncepcije ni le informiranje, temveč uporaba teh informacij na način, ki bi učencem pomagal pri razumevanju in ki bi povečal njihovo sposobnost udejstvovanja (Justin, 2006).

Spretnosti državljske kompetence pomenijo sposobnost učinkovitega oblikovanja odnosov z drugimi na javnem področju, izkazovanja solidarnosti in zanimanja za reševanje problemov, ki zadevajo lokalno in širšo skupnost. Vključujejo kritični in ustvarjalni premislek ter konstruktivno udeležbo v dejavnostih skupnosti ali soseske in sprejemanje odločitev na vseh ravneh, od lokalne do nacionalne oziroma evropske ravni (Key competences for lifelong learning, 2019).

S sodelovanjem na tekmovanju so bile dijakom približane spretnosti državljskih kompetenc. Razvijali so sporazumevalne in analitične spretnosti, saj so iskali informacije, se dogovarjali in usklajevali. Pomembna je tudi izkušnja, ki so jo pridobili na tekmovanju pri predstavitvi turističnega spominka na sejmu Alpe-Adria. Strokovno žirijo in obiskovalce so morali prepričati, da je njihov spominek pravišnji. Skozi celoten proces ustvarjanja spominka so spoznali, da je kulturna dediščina temelj narodove identitete, na kar moramo biti še posebej pozorni v globaliziranem svetu.

Dijaki so s procesom ustvarjanja turističnega spominka pridobili ključne kompetence, kot npr. zavedanje o pomembnosti kulturne dediščine v dvojezičnem okolju. Zavedanje je prva faza, ki kasneje privede do tako imenovanega pozitivnega nacionalizma in spoštovanja kulture, ki ji pripadamo. Slednje predstavlja enega izmed ključnih ciljev, ki jih zasledujemo na naši šoli.

Razvijali so sporazumevalne in analitične spretnosti, saj so iskali informacije, se dogovarjali in usklajevali.

367

Dijaki v naših krajih pogosto stopajo v stik z italijansko manjšino. Pri tem pride do povezovanja, izmenjav sestavin kulture in predvsem do spoštovanja sebi različnih nacionalnosti. Medkulturni dialog pogosto privede do nastajanja nove kulture oziroma interkulturalizma, ki temelji na spajanju različnih kulturnih sistemov. Vse to predstavlja srce projekta, kjer gre za ohranjanje in revitalizacijo kulturne in naravne dediščine s prizvokom naše bogate preteklosti.

S turističnim spominkom smo sledili enemu ključnih izobraževalnih ciljev, kjer vključujemo v ponudbo v osnovi dvojezičnega, a hkrati v poletnem času zelo internacionalnega območja naravno in kulturno dediščino dvojezičnih krajev.

3 Zaključek

Razvijanje pozitivnega odnosa do naroda, domovine in države se ne izvaja samo pri rednem pouku. Pomembno vlogo pri doseganju ključnih državljskih in socialnih kompetenc imajo tudi šolske dejavnosti. Lep primer so strokovna tekmovanja, ki jih vsako leto organizira Turistična zveza Slovenije. Bolj kot rezultat na tekmovanju je pomembna izkušnja, ki jo dijaki skozi proces priprave na tekmovanje in samega učenja pridobijo. Ta je neprecenljiva, saj skozi njo udeleženci to, kar je izjemno pomembno, ljubezen do domovine in kulturne dediščine. Kajti kdor ne spoštuje lastne

domovine, ne more ceniti drugih. Dijake velja spodbujati, da se udeležujejo tekmovanj, ki pripomorejo k povezovanju z lokalno skupnostjo. S tem razvijajo ključne kompetence, ki jih bodo uporabljali v življenju. Potrebno je dodati, da so dijaki turistični spominek predstavili na natečaju Podjetna Primorska in se uvrstili v finale, kar daje projektu dodatno veljavo v družbenem smislu.

4 Viri in literatura

Casanova izolana. Interno gradivo Srednje šole Izola. 2019. Srednja šola Izola.

Justin, J., 2006. Državljanstva vzgoja: Slovenija in Evropa. V: Barle-Lakota, A.; Rustja, E. (ured.). Državljanstva in domovinska vzgoja. Slovenska Bistrica, Beja, str. 90–99.

Key competences for lifelong learning. 2019. Luxemburg, Publications Office for the European Union. Pridobljeno 22. 9. 2019, URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>.

Kompetence 21. stoletja. Inovativna pedagogika 1:1. Pridobljeno 21. 9. 2019, URL: <https://www.inovativna-sola.si/pregled-digitalnih-kompetenc/>.

Turistična zveza Slovenije. Pridobljeno 20. 9. 2019, URL: <https://www.turisticna-zveza.si/>.

Turizem v Sloveniji lani ustvaril 11,9 odstotka BDP. 2018. Dnevnik, 4. april 2018. Pridobljeno 21. 9. 2019, URL: <https://www.dnevnik.si/1042817249>.

Turizem v številkah. Pridobljeno 22. 9. 2019, URL: <https://www.slovenia.info/sl/poslovne-strani/raziskave-in-analize/turizem-v-stevilkah>.

Zakon o varstvu kulturne dediščine. Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16 in 21/18 – ZNOrg.

Kratka predstavitev avtorice

Manuela Kuzmin Delgiusto, univ. dipl. ekonomistka, poučuje na Srednji šoli Izola, Slovenija. Ima izkušnje z delom v nabavni službi, s poučevanjem strokovne teorije in praktičnega pouka na Ekonomski šoli v Ljubljani in na Srednji šoli Izola.

E-naslov: sola@srednjasolaizola.si

V. PREDMETNE MOŽNOSTI

Vzgoja za ljubezen do domovine in države skozi lepote Slovenije

Education for Love of Homeland and Country through the Beauty of Slovenia

Petra Maticko

Povzetek

Eden izmed načinov, kako pri učencih doseči pozitiven odnos do domovine, je skozi številne lepote naše Slovenije. Zakaj ravno lepota? Lepota vabi, pritegne, ohranja pozornost, nas napolni z novo energijo, lepota tolaži, navdihuje in ravno to bi želeli doseči pri svojih učencih. Radi bi, da učenci Slovenijo spoznajo in da jih njene lepote pritegnejo. Radi bi, da bi se z veseljem vračali nazaj domov, kjer bi se spočili, dobili novih moči, se potolažili, skrbeli za našo državo ter jo ohranjali. Slovenija bi jih navdihnili za nove ideje, v dobro nas vseh ter za našo svetlo prihodnost.

V prispevku bo podrobneje predstavljen načrt dela, kako vsaj malo navdušiti učence za ljubezen do domovine. Predviden program bo namenjen krajšemu projektu, ki se ga lahko izvaja v sklopu oddelka podaljšanega bivanja v prvi triadi.

Abstract

One of the ways to achieve a positive attitude in students toward their homeland is through the beauties of Slovenia, which are not few. Why beauty? Because beauty invites, attracts, keeps our attention, fills us with new energy, beauty comforts, inspires, and this is exactly what we want to achieve in our students. Students should get to know Slovenia and be enchanted by its beauties. We would like that they would always happily return home, rest here, regain their strength, be consoled, and care for our country and preserve it. Our Slovenia would inspire them for new ideas for the good of our bright future and us all.

This paper will present a work plan, how to inspire the students for their love for their homeland. The foreseen program will be used for a smaller project, which can be implemented in the after-school care for the first triad.

Ključne besede: domovina, država, lepota, Slovenija

Keywords: homeland, Country, beauty, Slovenia

1 Uvod

V prispevku želimo najprej predstaviti pomen lepote in opisati, kako nam je ta lahko motivacija pri delu z otroki in mladimi. Stvari, ki se jih lotimo z veseljem ali nas na kakršen koli način posebej nagovorijo, opravljamo lažje, z večjim veseljem in smo za delo bolj motivirani. Popolnoma enako lahko odkrijemo tudi pri učencih, le s to razliko, da smo zanje lahko prav mi medij, ki jih bo za

določene stvari navdušil, jih z njimi seznanil in jim jih predstavil. Tako s projektom, ki smo si ga izbrali za vzgojo učencev za ljubezen do domovine in države skozi lepote Slovenije, ne želimo le povezovati znanja po vertikali, temveč jih že sedaj nagovoriti in spodbujati k odgovornosti do naše naravne in kulturne dediščine.

Naš namen je opisati in predstaviti potek treh učnih ur za učence tretjih razredov, ki se izvajajo enkrat tedensko, skladno z obravnavo Slovenije pri predmetu spoznavanje okolja. S tem lahko svoje znanje nadgradijo, aktivnosti in posledice pa prenesejo v svoje življenjsko okolje.

2 Ljubezen do domovine v učnih načrtih za osnove šole

Večina predmetov v osnovni šoli ima v učnem načrtu naveden tudi cilj, ki učenca posredno ali neposredno usmerja na spoznavanje in razvijanje pozitivnega odnosa do države Slovenije, domovine in Evropske unije (Budnar, 2011); do razvijanja jezikovne, narodne in državljske zavesti (Poznanovič Jezeršek idr., 2018). Pri predmetu državljska in domovinska vzgoja ter etika učence v 7. in 8. razredu v skupno 70 urah vzgajamo v zgledne državljane (Karba, 2011). Pri geografiji prav tako spodbujamo pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do naravne in kulturne dediščine (Kolnik, 2011). Večji poudarek na narodni identiteti in državni pripadnosti dajejo tudi pri zgodovini (Kunaver, 2011) in posredno pri pouku biologije, kjer Slovenijo predstavljajo kot vročo točko biotske pestrosti, ki jo je treba varovati in ohranjati (Vilhar, 2011).

Program osnovne šole poleg obveznega ponuja še razširjen program, kamor poleg jutranjega varstva in varstva vozačev spada tudi podaljšano bivanje. Tako je za učence od prvega do šestega razreda organizirano podaljšano bivanje, kjer se učenci učijo, opravljajo domače naloge in druge obveznosti ter sodelujejo pri kulturnih, umetniških in drugih dejavnostih. (Blaj, Kos Knez, 2005)

Cilji podaljšanega bivanja so prepleteni z vzgojno-izobraževalnimi cilji, ki jih učenci obravnavajo pri pouku in imajo pri urah podaljšanega bivanja tudi možnost, da jih nadgradijo. Tako želimo naš projekt o lepotah Slovenije izpeljati skupaj z učenci tretjega razreda, kjer pri predmetu spoznavanje okolja posredno ali neposredno obravnavajo tudi našo državo.

Učni cilji, ki jih želimo s projektom še nadgraditi in poglobiti, so navedeni tudi v učnem načrtu obravnavanega predmeta v tretjem razredu. Želimo torej, da učenci (Kolar idr., 2011):

- širijo spoznanja o drugačnih pokrajinah,
- znajo uporabiti različne vrste skic in zemljevidov,
- poznajo glavne strani neba,
- poznajo pomen dediščine,
- vedo, da živimo v državi Sloveniji in poznajo državne simbole,
- vedo, da v Sloveniji živimo Slovenci in pripadniki drugih narodov,
- vedo, da je Slovenija članica EU in poznajo sosednje države,
- vedo, da Slovenija sodeluje tudi z drugimi državami (gospodarstvo, trgovina idr.),
- ugotavljajo, da smo ljudje, države, celine med seboj povezani in soodvisni,
- znajo utemeljiti, kako ljudje vplivajo na naravo, v kateri živijo.

Za motivacijo pri doseganju vseh zgoraj omenjenih ciljev želimo uporabiti in izpostaviti lepote Slovenije, ki jih ni malo in za katere mislimo, da bi lahko nagovorile tudi naše učence.

3 Zakaj lepota?

Lepota je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika predstavljena kot lastnost oziroma značilnost lepega. Če torej želimo podrobneje spoznati pomen lepote, moramo ugotoviti, kako je predstavljen pridevnik 'lep'. Lepo je nekaj, kar ima v estetskem in moralnem pomenu pozitivne lastnosti, vzbuja ugodje in prinaša veselje ter zadovoljstvo. (SSKJ)

Že veliki avstrijski nevrolog in psiholog, utemeljitelj psihoanalitične šole, je v svoji knjigi *Nelagodje v kulturi o lepoti* zapisal: »/.../ življenjsko srečo v glavnem iščemo v uživanju lepote, kjerkoli že se kaže našim čutom in naši sodbi, lepote človeških oblik in gest, lepote naravnih objektov in krajin, umetniške in celo znanstvene lepote ... Užitek ob lepoti ima poseben, rahlo opojen občutenjski značaj. Kakšna je korist od lepote, nikakor ni jasno kot na dlani, prav tako ni moč uvideti, v čem je za kulturo nujna, in vendarle je v njej ne moremo pogrešiti.« (Freud, 2001, 30–31).

Lepote torej ne moremo do konca dojeti, niti je opisati, pa vendar iz izkušenj vemo, da je lepota pomembna, ker je mogočna in ker jo na nek način potrebujemo. Lepota vabi, pritegne, lepota tolaži, navdihuje, ohranja pozornost in nas napolni z novo energijo. Če lepota ne bi bila vse to, zakaj se torej še vedno vračamo in obiskujemo prelepe kraje Slovenije, zakaj žalujočim prinašamo cvetje, če nas nekje v podzavesti lepota cvetja tudi ne potolaži, zakaj lepota že stoletja navdihuje množice umetnikov, ki so jo želeli ohraniti na svojih slikarskih platnih ali v današnjih dneh ujeti v svoj fotografski objektiv. (Eldredge, Eldredge, 2016)

Lepota je velikodušno skoncentrirana tudi v naši domovini Sloveniji. Nemogoče je opisati, naštet in zajeti vse koticke naše dežele in upravičeno lahko rečemo, da je naša dežela res lepa, in kot pravi Tone Pavček v popotnici knjige *Zakladi Slovenije*: »Lepota se je naselila vsepovsod: v pomursko ravnino, na mogočne vence gora, v zamaknjene gorenjske doline, na valujoče, veselo neresne dolenske griče, na teransko bridki Kras, k oknu sinjega Jadranskega morja ...« (Kmecl, 1979, 6–7)

Za to lepoto, ki jo uživamo še danes, čeprav je od zgornjega zapisa besed Toneta Pavčka minilo že kar nekaj časa, bi želeli navdušiti tudi naše otroke, učence, mlade in vse, ki jih poznamo.

Lepota vabi, pritegne, lepota tolaži, navdihuje, ohranja pozornost in nas napolni z novo energijo.

4 Projektno delo: Lepote Slovenije

S projektom *Lepote Slovenije* želimo nadgraditi znanje učencev tretjih razredov pri predmetu spoznavanje okolja ter jih predvsem motivirati za učenje na podlagi čudovitih koticov naše države, ki jih lahko obišejo tudi sami s svojimi družinami.

Projekt bi želeli realizirati pri urah, namenjenih ustvarjalnemu preživljanju prostega časa, saj lahko v okviru projekta razvijajo svojo ustvarjalnost na kulturnem, umetniškem in likovnem področju, utrjujejo staro in pridobivajo novo znanje in izkušnje, se učijo sodelovanja z drugimi, razvijajo sposobnosti iskanja in reševanja težav ter se soočajo z rezultati osebnega in skupinskega dela.

4.1 Prva ura – Spoznavanje Slovenije

Ne moreš imeti rad, dokler nečesa nisi resnično spoznal, naj gre za osebo ali v našem primeru za državo ter njene naravne in kulturne bisere. S to, na nek način uvodno uro, želimo doseči prav to, da otroci prepoznajo ali na novo odkrijejo koticke Slovenije, ki so tudi po našem mnenju čudoviti. Zakaj tudi po našem? Gre za slikovni material, ki je v celoti prepuščen lastni presoji in naboru prav zato, ker je nagovoril nas in bomo v prvi vrsti mi sami učencem posredno ali neposredno razkrili, zakaj nas je nagovoril prav ta kraj.

Fotografije razporedimo po razredu in učencem damo navodila, da si jih ob poslušanju pesmi (Slovenija, od kod lepote tvoje – Ansambel bratov Avsenik) pozorno ogledajo.

Po koncu aktivnosti jih povabimo k sebi in razložimo navodila za nadaljnje delo. Med projekcijo, kjer bodo prikazane prej ogledane fotografije (brez naslova), se bodo morali učenci razvrstiti po razredu. V želji, da povežejo svoje znanje z znanjem, pridobljenim pri urah spoznavanja okolja, bo ta razporeditev potekala po določenih pravilih. Tako se učenci, ki kraj, prikazan na projekciji, prepoznajo, a ga še niso obiskali, dotaknejo severne stene učilnice; tisti, ki so kraj obiskali in ga prepoznajo, se dotaknejo vzhodne, tisti pa, ki na kraju samem še niso bili, niti niso bili dovolj pozorni, da bi si zapomnili ime kraja oziroma znamenitosti, zahodne stene učilnice.

Z zgoraj opisano aktivnostjo prepoznamo učence, ki lahko svojo izkušnjo obiska prikazanega kraja delijo s sošolci, ter jih ob sklepnem delu ure tudi povabimo k besedi.

4.2 Druga ura – Moji zakladi

Druga ura je namenjena odkrivanju oziroma zbiranju 'zakladov', tako tistih 'pravih', kot tudi tistih v prenesenem pomenu. Tudi tokrat kot pripomoček uporabimo fotografije iz prejšnje ure in učence spodbudimo, naj si vsak izbere najljubšo. V tem primeru je dobro, da pri prvi uri upoštevamo število otrok v skupini in pripravimo nekoliko več slikovnega gradiva, da imajo pestrejšo izbiro. Fotografijo, ki so jo izbrali, jim predstavimo kot popolnoma njihov 'košček zemlje'. Zanje v celoti odgovarjajo, zanje morajo skrbeti, jo lepo shraniti, ne smejo je izgubiti in ne smejo je pozabiti prinesiti k naslednji uri. Tako kot bi morali vsi v celoti skrbeti za naravno in kulturno dediščino, želimo to odgovornost v prenesenem pomenu predstaviti s skrbjo za njihovo izbrano fotografijo tekom tedna, do naslednje ure.

Pred učenci je odgovorna naloga, a če želimo, da se zavedajo vrednosti tega, kar imajo, oziroma so izbrali, morajo te prednosti najprej prepoznati. V določenem času želimo, da naštejejo čim več stvari, podrobnosti, malenkosti, prednosti, slabosti, lepote ..., ki jih na svoji fotografiji prepoznajo kot 'zaklade'. Naj bo to hiša, les, drevo, senca, skala, sončni žarki, zastava, listje, voda, jezero, odsev, pot ... skratka čim več stvari, ki jih lahko opišejo in prepoznajo na svoji fotografiji. Za večjo motivacijo jim ob zapisu vsega, kar so naštel, za vsako podrobnost podelimo 'pravi' biser, ki si ga shranijo v svoj mošnjiček.

Prav je, da se naučimo tudi sodelovanja z drugimi in da znamo lepote domovine deliti in pokazati, da nagovorijo tudi njih, zato naslednjo aktivnost izvedemo v parih. Učenca si izmenjata fotografije in pri tem upoštevata napotke z začetka ure, da se z njimi ravna spoštljivo in pazljivo, da se ne uničijo. Oba imata nalogo, da v določenem času naštejeta čim več 'zakladov' s fotografije prijatelja, saj bo za vsako besedo, ki je prijatelj ni navedel na svojem seznamu, učenec dobil še dodaten 'zaklad' v svojo mošnjo. Tako na svojem primeru ugotovita prednosti pozitivnega sodelovanja in

povezovanja z drugimi.

V sklepnem delu ure preštejemo bisere v mošnjičku in učence opozorimo, da morajo tudi bisere skrbno čuvati in jih prinesiti k naslednji uri. Še posebej jim naročimo, da morajo v tem tednu sami doma izvedeti vsaj nekaj zanimivosti o 'svojem kraju', ki jih še nismo povedali pri uri, in se pri učencih višjih razredov ali pri domačih pozanimati, kje se kraj nahaja ter ga prikazati na zemljevidu.

4.3 Tretja ura – Ohranjanje narave

Na začetku tretjega srečanja preverimo, kako odgovorno in resno so učenci vzeli skrb za 'svoj košček zemlje'. Pregledamo, ali je fotografija zmečkana, popackana, preložena, kako drugače poškodovana ali pozabljena in na podlagi ocenjene 'škode', 'lastnike' posesti primerno 'oglobimo' z odvzemom biserov, zbranih pri prejšnji uri. V primeru, da so o svojem kraju izvedeli kaj več ter ga znajo pokazati tudi na zemljevidu Slovenije, si lahko z izkazanim znanjem nekaj 'zakladov' ponovno prislužijo.

Uro nadaljujemo tako, da učencem poberemo njihove fotografije in jih naključno razdelimo med sošolce. Po navodilih, ki jih narekujemo učencem, morajo na dobljeno fotografijo z barvicami narisati dodeljene predmete: tovarno z izpustnimi plini v ozadju, plastenko v jezeru, črne oblake smoga, posekana drevesa, grafite, razlite kemikalije, avtocesto, ki prečka ozemlje ... Ko zaključijo z risanjem, vrnemo fotografije prejšnjim skrbnikom.

Glede na uničenje in opustošenje, ki je doletelo njihovo fotografijo, jih vprašamo, kako se počutijo. Pogovorimo se o problematiki onesnaževanja in jih hkrati spodbudimo k iskanju rešitev za ohranjanje naravne in kulturne dediščine. Predvsem pa je pomembno, da učenci napišejo sklepe, ki se jih v povezavi z varovanjem narave zmorejo tudi sami držati. Tako bo Slovenija, naša domovina, še mnogo let ostala naš ponos in zatočišče.

5 Zaključek

Prednost projekta, ki smo si ga zamislili, je zagotovo ta, da ga lahko nadaljujemo, nadgradimo ali preprosto prenesemo na lokalno območje tudi na podlagi številčnega slikovnega gradiva o lepotah Slovenije in domačega kraja. Podoben projekt lahko v okviru podaljšanega bivanja izvedemo v višjih razredih, tja do šestega razreda, oziroma do razreda, za katerega je še predvideno podaljšano bivanje. Projekt se lahko vključi in načrtuje kot krožek, na primer v devetem razredu, kjer lahko učenci sami poiščejo svoje najljubše koticke posameznih naravnogeografskih enot in jih predstavijo sošolcem.

Vedno je treba misliti na učence, ki ne bodo želeli sodelovati in bodo motili potek učne ure, da jih ta čas primerno zaposlimo.

Pri prvi uri lahko pride do težav v zvezi s poznavanjem strani neba, zato bi bilo smiselno na tablo napisati tudi legendo, ki jo lahko poljubno prilagajamo. Prav tako je lahko poljuben izbor pesmi ali pa opazovanje izvedemo v tišini. Vedno je treba misliti na učence, ki ne bodo želeli sodelovati in bodo motili potek učne ure, da jih ta čas primerno zaposlimo.

Subjektivnost je lahko prednost ali slabost, sploh, ker je za vsakega učenca predvidena ena fotografija, ki je lahko vseč več učencem hkrati. Zato je morda smiselno učence pri ogledu fotografij opozoriti, da bodo imeli tisti, ki se bodo najbolj držali predstavljenih navodil, možnost

izbire prej kot tisti, ki navodil niso znali upoštevati. Tako bodo učenci izbirali med fotografijami, ki bodo do takrat, ko bodo na vrsti, še ostale.

Morebitno slabost vidim v odvisnosti in zanašanju na odgovornost učencev, da bodo na ure prišli pripravljeni oziroma nepripravljeni. Ne glede na to, da je učenje odgovornosti eden izmed naših ciljev, ki jih želimo doseči, moramo biti pripravljeni na njihovo neodgovorno ravnanje. V tem primeru je najbolje poskrbeti, da se njihovi 'zakladi' ne izgubijo in sicer tako, da smo mi sami 'banka', ki do tretjega srečanja skrbi za mošnjo, ki so jo napolnili.

Pri uri ohranjanja narave bodimo pozorni tudi na to, da učence z najbolj inovativnimi rešitvami, predlogi in sklepi nagradimo z 'biseri'.

Predlagam tudi simbolično nagrado za najbolj vestnega 'državljana', ki mu lahko izdelamo lento ali priznanje v barvah naše zastave in/ali mu izročimo sladko malenkost – po možnosti domačega proizvoda.

Poleg tega bi bilo dobro, da vse učence tudi po preteku ur, ki jih nameravamo posvetiti projektu, spomnimo na sklepe, ki so si jih zadali. To lahko storimo zadnje uro, ob pogledu na razdejanje na njihovih 'koščkih zemlje', ter jih še naprej spodbujamo in usmerjamo k varovanju narave in ohranjanju naše prelepe domovine.

6 Viri in literatura

Blaj, B.; Kos Knez, S., 2005. Podaljšano bivanje in različne oblike varstva učencev v devetletni osnovni šoli. Razširjeni program: program osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.

Budnar, M., 2011. Učni načrt. Program osnovna šola. Družba. [elektronski vir] Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 2. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_druzba_OS.pdf.

Eldredge, J.; Eldredge, S., 2016. Očarljiva. Log pri Brezovici, Društvo Zaživi življenje.

Freud, S., 2001. Nelagodje v kulturi. Ljubljana, Gyrus.

Karba, P., 2011. Učni načrt. Program osnovna šola. Državljska in domovinska vzgoja ter etika. [elektronski vir] Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 2. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.

Kmecl, M., 1979. Zakladi Slovenije. Ljubljana, Cankarjeva založba.

Kolar, M.; Krnel, D.; Velkoverh, A., 2011. Učni načrt. Program osnovna šola. Spoznavaje okolja. [elektronski vir] Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 2. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_spoznavanje_okolja_pop.pdf.

Kolnik, K., 2011. Učni načrt. Program osnovna šola. Geografija. [elektronski vir] Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 2. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_geografija.pdf.

Kunaver, V., 2011. Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina. [elektronski vir] Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 2. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

Poznanovič Jezeršek, M. idr., 2018. Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina. [elektronski vir] Ljubljana, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 2. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.

SSKJ. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno 27. 9. 2019, URL: <https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>.

Vilhar, B., 2011. Učni načrt. Program osnovna šola. Biologija. [elektronski vir] Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 2. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_Biologija.pdf.

Kratka predstavitev avtorice

Petra Matičko, mag. prof. geografije in mag. prof. zgodovine, je učiteljica geografije in oddelka za podaljšano bivanje na Osnovni šoli Šentjanž pri Dravogradu, Slovenija. Poučevala je tudi na dveh drugih osnovnih šolah.

E-naslov: petra.maticko@os-sentjanz.si

Niti v sanjah si nismo predstavljali, kaj nam bo uspelo

*Kako je osnovnošolcem uspelo ustvariti zbirko domoljubnih
slikanic iz lokalne in nacionalne zgodovine*

Not Even in Our Dreams Could We Have Imagined
what We Would Succeed

*How the Pupils of Primary School Have Succeeded in Creating a
Patriotic Collection of Picture Books From a Local and National History*

Aleš Marđetko

Povzetek

Namen članka je prikazati, kako je avtorju kot učitelju in skupini osnovnošolskih učencev uspelo iz ene čisto preproste ideje oziroma pobude ustvariti zbirko treh slikanic o novejši zgodovini Slovenije. Pobuda oziroma ideja, ki je mlade spodbudila, da so se podali v ta precej težak in negotov korak, je bilo pomanjkanje literature, primerne za osnovnošolce, ki bi obravnavala prelomne dogodke nastajanja slovenske države od leta 1918 dalje in tudi zgodovine lokalnega okolja. Ker jih je ta tematika zanimala, dostopna literatura pa se jim je zdela pretežka in prestrokovna, so se odločili, da bodo sami ustvarili slikanice, ki jih bodo lahko za spoznavanje moderne slovenske zgodovine in lokalne zgodovine in dediščine uporabljali tako otroci kot odrasli.

Glavna ugotovitev je, da imajo otroci veliko zanimanje za domoljubne teme, da so voljni ustvarjati in se učiti več kot le predpisane tematike v šolskih programih in da si drznejo ustvariti več, kot si odrasli predstavljamo.

Abstract

The purpose of this article is to introduce a demonstration of how the author as a teacher and a group of primary school pupils succeeded in creating a collection of three picture books about a later Slovene history just from a single simple idea or initiative. The initiative or idea which encouraged the youth to take such a difficult and uncertain step was the lack of a suitable literature dealing with the milestones of the formation of Slovenian country from 1918 on and also the lack of the history of local setting. Since they have been interested in those themes and since the available literature was too difficult and too technical for them they have decided to create their own picture books that could be used by children and adults for learning about the modern Slovene history and the local history and heritage.

The main finding is that the children have a great interest in patriotic themes; that they are eager to create and learn more than just about the mandatory themes of school programmes and that they dare to create more than the adults can imagine.

Ključne besede: domoljubje, lokalna zgodovina, primer dobre prakse, zgodovina Slovenije

Keywords: patriotism, local history, good practice example, Slovenian history

1 Uvod

Namen članka je prikazati, kako je avtorju kot učitelju in skupini osnovnošolskih učencev uspelo iz ene čisto preproste ideje oziroma pobude ustvariti zbirko treh slikanic o novejši zgodovini Slovenije. Gre za prikaz nastanka samostojne Slovenije, vojne za Slovenijo in vstopu Slovenije v Evropsko unijo. Poleg teh slikanic so ustvarili tudi slikanico o Rudolfu Maistru. Napisali so tudi

Otroci imajo veliko zanimanje za domoljubne teme, voljni so ustvarjati in se učiti več kot le predpisane tematike v šolskih programih in si drznejše ustvariti več, kot si odrasli predstavljamo.

knjigo, ki v ljubezenski zgodbi prikazuje zgodovino največje znamenitosti kraja Dornava, baročnega dvorca, ter še knjigo o dr. Franju Žgeču, pedagogu, po katerem nosi ime tamkajšnja šola. Izdali so še knjigo o nabožnih znamenjih v njihovih domačih farah, Dornava in Polenšak.

Namen prispevka je prikazati celotno pot od ideje za izdajo slikanic, ideje za izbrane tematike in postopek ustvarjanja naše knjige. Namen članka je tudi prikaz vsebine slikanic, njihove dodane vrednosti pri spoznavanju nastajanja države Slovenije ter nenazadnje njihove uporabne vrednosti za pouk in promocijo domoljubja med vsemi starostnimi skupinami šolarjev in odraslih.

Kot govori naslov *Niti v sanjah si nismo predstavljali, kaj nam bo uspelo*, si res nismo niti upali sanjati, da bo naše knjige osebno dobil v roke in nas sprejel predsednik Borut Pahor, da so med 5000 knjigami, ki jih letno v otroškem leposlovju izdajo založbe po Sloveniji, naše knjige edine s to vrsto vsebine, da jih najdemo na policah skoraj vseh knjižnic v Sloveniji ter so redni pripomoček in vodilo šolam pri ustvarjanju proslav ob državnih praznikih. Predstavljene so bile na Slovenskem knjižnem sejmu in naša zadnja knjiga, Miha spozna Evropsko unijo, je bila predstavljena tudi v Evropskem parlamentu v Bruslju.

378

2 Vodilne smernice pedagoškega dela na naši šoli

Naša šola, ki nosi ime po znanem pedagogu, domačinu dr. Franju Žgeču, se drži pri poučevanju njegove glavne smernice, kako naj bi šolarji delovali v šoli: »Učenec naj bo v učnem procesu soustvarjalec, ne le poslušalec!« (Franjo Žgeč, 1923)

Ta stavek se sam kot učitelj trudim čimbolj upoštevati med rednim šolskim delom v razredu in med pedagoškimi dejavnostmi izven rednega pouka. To soustvarjanje učencev pri delu je temeljno pri izbiri projektov. Da otroke spodbudimo za dodatno delo, je ključ v tem, da je projekt tudi njim všeč. Da ga začutijo kot svojega. Da je koncept dela sestavljen tako, da čutijo odgovornost za uspehe, napake, rezultate. Da je jasen cilj in tudi nagrada. Učenci potem to res vzamejo za svoje in ne samo kot dodatno obveznost.

Otroci so zaradi takšnega načina dela velikokrat sami pobudniki za neko dodatno delo. Ko podajo idejo, se skupaj pogovorimo, predstavimo ideje, zblížamo stališča, se prilagodimo, razdelimo delo in zadevo izpeljemo.

Ko otroci podajo idejo, se skupaj pogovorimo, predstavimo ideje, zblížamo stališča, se prilagodimo, razdelimo delo in zadevo izpeljemo.

Moje vodilo je tudi, da otroci ne smejo biti samo izvrševalci zamisli, ki jih želijo izpeljati učitelji. Učitelji morajo vzeti otroke za enakovredne soustvarjalce, lahko rečem tudi partnerje pri delu. Pri takšnem načinu pa je potrebnega veliko medsebojnega spoštovanja in približevanja. Velikokrat slišimo, da so učenci apatični in da preveč časa preživijo ob računalnikih, s pametnimi telefoni, tablicami. Res jih večina preveč časa preživi tako, da se zabava s takšno tehnologijo. Toda vse te

naprave nudijo tudi ogromno podatkov za delo in pridobivanje znanja. Zato gledam, da je delo/projekt zasnovan tako, da učenci pridobivajo znanje na podlagi dela s temi napravami. Vsekakor pa je temelj dela še vedno knjiga, teren, arhiv ... in to pri učencih vzpodbudi radovednost, ker jim je nekaj novega, nenavadnega in zato so za delo še bolj zagreti.

Šola kot ustanova ter učitelj kot osebnost imata veliko vlogo in odgovornost za spodbujanje mladih k ustvarjalnosti. Učenci med rednim izobraževanjem in učenjem dobijo ogromno podatkov. Te potem predelajo v svojih glavah, pridobijo oceno in žal veliko teh podatkov nato »izpuhti«. Dejstvo je, da so učenci ustvarjalni, da veliko znajo in tukaj morata šola in učitelj najti področja, na katerih so učenci močni in dobri ter jim pokazati pot, kako neka dejstva in znanje uporabiti v življenju.

Naši učenci na podlagi teh prepričanj in takšnega načina dela izkazujejo rezultate, ki so res na visoki ravni. Uspelo jim je ustvariti ogromno delo, ki jim je prineslo vseživljenjske izkušnje in znanje.

Drugo izhodišče, ki ga upoštevamo v naši šoli, pa je ljubezen do kraja in do domovine. Tako smo zelo vpeti v vse lokalno dogajanje v občini, zelo tesno sodelujemo tudi z domoljubnim društvom Slovenjgoriško društvo general Maister Polenšak, z Vojaškim muzejem Maribor in z Območno zvezo veteranov vojne za Slovenijo Ptuj.

Naše učence tako učimo, da domoljubje ni samo pripravljenost podariti svoje življenje za domovino, temveč je to ljubezen do lastne države in njenih naravnih lepot in kulture. Domoljubje je spoštovanje do doma, do domačega kraja in do slovenskega jezika.

3 Od kod ideja za vsebino knjig in slikanic

379

Glavni motiv za začetek dela je bila ugotovitev učenk, da je danes zelo malo mladih, ki se lotijo pisanja o domoljubju. Da je malo mladih, ki pogledajo kapelo v domači vasi. Da je danes malo mladih, ki bi se lotili pisanja o nastanku Slovenije. Da je sicer ogromno literature na to temo, ampak je ta preveč strokovna in preobsežna za mlade in da včasih ravno zaradi tega ne posežejo po njej ali jih to celo odvrne, da bi se začeli zanimati za te teme.

Drugi motiv je bil, da je občina Dornava izredno bogata s številnimi nabožnimi znamenji, o katerih pa občani ne vedo praktično nič.

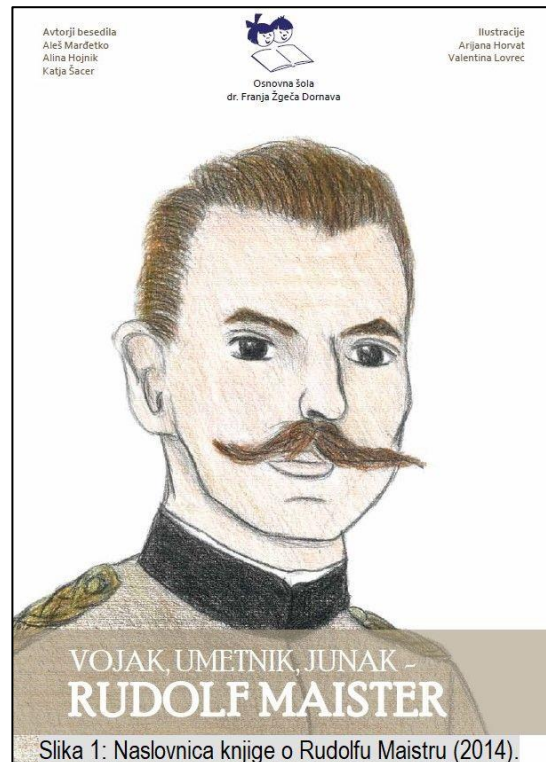
Tretji motiv je izhajal iz naše največje znamenitosti, baročnega bisera, dvorca Dornava. Zaradi različnih dogodkov, ki se jih tukaj ne bomo dotikali, je dvorec prepuščen propadanju. Zaradi nedostopnosti se zanimanje zanj zmanjšuje, s tem pa tudi védenje o njegovi vsebini, vrednosti in zgodovini. Zato smo rekli temu 'ne' in se neodvisni od sveta odraslih in njihovih bojov odločili, da ta biser predstavimo v okviru ljubezenske zgodbe, ki bi pritegnila mlade bralce. Tako bi mladim in starim dokaj subtilno posredovali zgodovino in glavne značilnosti tega baročnega bisera Slovenije.

4 Naše slikanice in knjige

4.1 Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister

Pisci besedila Alina Hojnik, Katja Šacer in Aleš Marđetko ter avtorici ilustracij Arijana Horvat in Valentina Lovrec so v slikanici z naslovom Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister (2014) suvereno in natančno povzeli življenje generala in pesnika Rudolfa Maistra. Njihov prvoosebni junak niza dogodke iz svojega življenja. Ker pripovedovalec ni niti papirnat niti dolgočasen, je njegova zgodba zanimiva. Ko je podkrepljena še z ilustracijami, slikanica zaživi polnokrvno življenje. Avtorji omenjenega dela so si sicer naložili težko literarno zgodovinsko nalogo, a so jo odlično izpeljali, saj njihov pristop temelji na verodostojnih podatkih. Besedilo je napisano z izbranim besediščem, značilnim za sedanjo mlado generacijo. Knjiga bo zagotovo imela svoj krog bralcev, ki pa po branju ne bodo ostali ravnodušni.

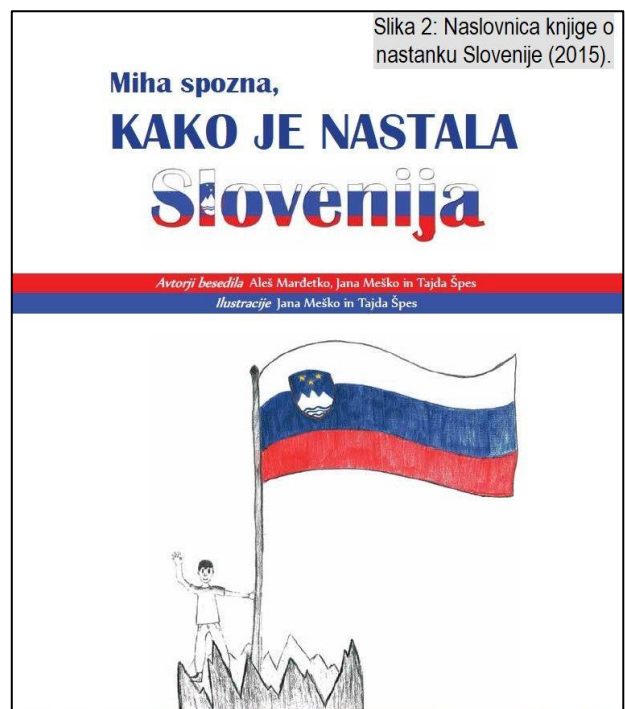
380

4.2 Miha spozna, kako je nastala Slovenija

Avtorici slikanice z naslovom Miha spozna, kako je nastala Slovenija (Marđetko idr., 2015) sta Jana Meško in Tajda Špes. Pri pisanju besedila je sodeloval še mentor Aleš Marđetko.

V slikanici je še posebej navdušujoča ilustracija, ki je tudi delo omenjenih devetošolk. Risbe so resda preproste, ampak nadvse učinkovite, razumljive in so točno tam, kjer jih bralec knjige pričakuje. Četudi gre v slikanici za zgodovinsko kronologijo o nastanku države Slovenije, kar bi lahko pomenilo, da sta se avtorici oklenili stereotipnega opisovanja, je pristop pisanja dokaj originalen, samosvoj. Učenki namreč na začetku knjige bralca sprašujeta: »Kaj delate, ko dežuje in se ne igrate?« Na naslednji strani sledi njun odgovor. Iz njega razberemo, da bo naslovni junak s pomočjo dedkovih spominov odkrival skrivnosti in resnico nekdanje in sedanje države. Avtoricama pri opisovanju dogodkov ne zmanjka domišljije niti resnobe. Opisovanje zgodovinskih dejstev ni suhoparno in dolgočasno.

Slikanica z letnico izida 2015 je napisana v jeziku

osnovnošolcev, včasih celo presega to starostno raven, a ji to ne škodi; še več: bralec ima občutek, da avtorici ne obvladata samo zgodovine in preteklega časa, ampak sta seznanjeni tudi z aktualnimi dogodki. Knjiga bo imeniten pripomoček pri predmetih, pri katerih se učenci osnovnih šol seznanjajo z družbo, okolico in zgodovino. Če bo v roke prišla učiteljem likovne vzgoje, bo zagotovo dobrodošla tudi pri tem predmetu. Ilustracije so namreč izrazite, z jasnim sporočilom in likovno domišljene. Jana Meško in Tajda Špes sta risbe obogatili s fotografijami in drugimi likovnimi izrazi, kar pomeni, da v knjigi zasledimo tudi kolaže.

Slikanica Miha spozna, kako je nastala Slovenija je zagotovo pomemben knjižni prispevek pri razumevanju slovenske zgodovine in osamosvojitve. Njena vrednost je velika tudi zato, ker sta jo napisali osnovnošolki. Omenjena knjiga je dokaz, da so odveč sodbe in predsodki o osnovnošolcih in mladih, češ da premalo poznajo zgodovino svoje države in njene simbole.

4.3 Miha spozna, kako je potekala vojna za Slovenijo

Junak knjige, osemletni Miha, po dedkovi pripovedi o nastanku naše države Slovenije celo noč ni in ni mogel zatisniti očesa. Po glavi so se mu podile slike tankov, pušk, vojakov in prestrašenega ljudstva. Tako se je takoj zjutraj zapodil v hišo, kjer bivata dedek in babica, da bi mu dedek povedal kaj več o vojnem dogajanju, v katerem se je tudi on boril za samostojno Slovenijo. Knjižica je nadaljevanje knjižne uspešnice Miha spozna, kako je nastala Slovenija (Marđetko idr., 2016). Avtorji so ugotovili, da veliko mladih ne pozna zgodbe, kaj se je dogajalo med osamosvojitveno vojno za Slovenijo. Mlajši vojno 1991 sprejemajo kot zgodovinsko dejstvo, ki so jim ga učitelji predstavili pri pouku zgodovine. Tisti, ki so jo doživeli, pa so polni čustvene empatije, ponosa in spoštovanja. Avtorji so opazili, da ima lahko ena knjižica ogromen odmev in da se domovinska zavest lahko širi.

4.4 Miha spozna Evropsko unijo

Slikanica Miha spozna Evropsko unijo (Marđeto idr., 2017) prijetno nadaljuje zgodbo iz prvih dveh knjižic in deluje sveže in razigrano. Knjižica govori o nastanku Evropske unije, o značilnostih, idejah in ciljih Evropske unije. Nastala je v sodelovanju založbe Kreativna Pika in evropskega poslanca Franca Bogoviča, ki je omogočil, da je poučna knjižica prišla v vsako slovensko osnovno šolo in knjižnico.

4.5 Ljubezenske skrivnosti dvorca Dornava

Knjiga Ljubezenske skrivnosti dvorca Dornava (Hojnik idr., 2015) govori o tem, kako se mlada, nadobudna zgodovinarka ujame v vrtinec časovnega stroja med 21. stoletjem in barokom. Čisto nedolžna osnovnošolska raziskovalna naloga jo ponese med baročne zidove Dornavskega dvorca, kjer iz učiteljevega pripovedovanja in pripovedovanja njenih prednikov prične na lastni koži spoznavati dvorno življenje ter si med to dogodivščino celo privošči ljubezenski pobeg z baročno plemenito razigranostjo in božanskim blagoslovom.

Bralca knjiga popelje v obdobje, ko je dornavski dvorec prekipeval od bogastva, umetniške dovršenosti in prikrite razigranosti v njem.

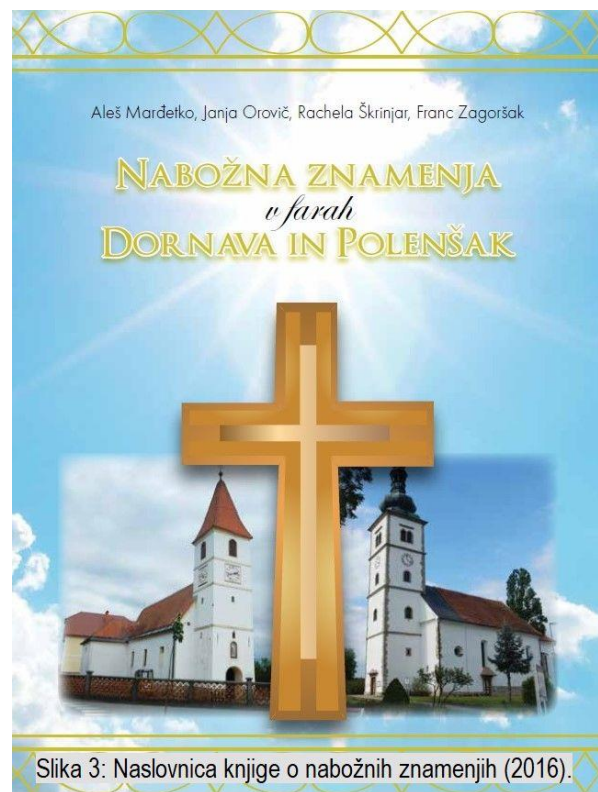

4.6 Velikan slovenske pedagogike – dr. Franjo Žgeč

Knjiga Velikan slovenske pedagogike: življenje in delo doktorja Franja Žgeča (Marđetko idr., 2016) je nastala ob 120. obletnici rojstva in 55. obletnici smrti pionirja pedagoške sociologije na Slovenskem, dr. Franja Žgeča iz Dornave. Avtorji so Aleš Marđetko, Katja Šacer, Alina Hojnik in Valentina Lovrec. Doktor Žgeč je sprejemal nove tokove evropske pedagogike, jih kasneje na domačih tleh v učni praksi poskušal realizirati in prilagajati našim konkretnim razmeram. V svojem času je bil vizionar in vodnik socialno predestiniranega slovenskega učiteljstva. Vse njegove misli so bile globoko prežete s pristnim in nepotvorjenim humanizmom.

4.7 Nabožna znamenja v farah Dornava in Polenšak

Drobna in zelo lepo opremljena knjižica Nabožna znamenja v farah Dornava in Polenšak (Marđetko idr., 2016) je avtorsko delo Janje Orovič in Rachele Škrinjar. Pohvaliti velja njuno odlično poznavanje zgodovine in njun domala znanstven pristop pri obdelavi tematike. Pri urejanju knjižice je učenkama pomagal mentor profesor Aleš Marđetko, pri likovnem oblikovanju in izbiri barvnih fotografij pa sodelavci Kreativne Pike. Nabožna znamenja so obdelana zelo sistematično, ločeno po krajih župnij Dornava in Polenšak. Pregled je izdelan po abecednem vrstnem redu, opremljene pa so s podatki o lokacijah, s kratkim, a izčrpnim opisom sakralnega znamenja, kapelice ali križa, s časom postavitve in obnove, z namenom, lastniki in zdajšnjimi skrbniki. Na območju dornavske fare so našteali 8 kapel in 10 križev, v polenški župniji pa 9 kapel in 13 križev. Pri opisovanju in zapisovanju poimenovanj znamenj sta mladi raziskovalki in soavtorja upoštevali lokalno izrazoslovje oz. poimenovanje, kot se je udomačilo pri domačinih in kakršno je v rabi med ljudmi. Janja Orovič in Rachele Škrinjar sta opisali in znanstveno obdelali kar 40 nabožnih znamenj in tako pomembno prispevali k ohranitvi naše kulturne dediščine. Zavzetost, ki sta jo pokazali mladi raziskovalki, sta zagotovilo, da naša dediščina še dolgo ne bo pozabljena.

Slika 3: Naslovnica knjige o nabožnih znamenjih (2016).

5 Mnenja avtoric

Občutki ob pisanju zgodbe so bili pisano obarvani. Po eni strani je bilo zelo vznemirljivo, saj si na začetku nismo zastavili podrobnih ciljev in niti sanjali nismo, kaj bo iz vsega nastalo. Včasih je bilo tudi precej naporno, vključiti smo morali zgodovinska dejstva in jih na zanimiv način vpeti v naše zgodbe. Potrebno je bilo tudi pridobivanje ocen v šoli, zato je bilo pisanje izven pouka v tistem času toliko težje. Vse skupaj nam je prineslo veliko izkušenj. Spoznali smo zgodovinska dejstva, ki jih prej nismo poznali, izboljšali smo tudi pisanje proze, se naučili izven šole delati več in z

zagonom. Prineslo nam je (kot tudi ilustratorkam) drugačen pogled na nacionalno zgodovino, na dr. Žgeča, na dvorec, dediščino kraja in navsezadnje tudi na vse, kar se dogaja okoli nas, in na razumevanje določenih stvari. Najlepši občutki so se pojavili takrat, ko smo knjige končali in smo jih še sveže iz tiskarne dobili v roke.

Pri izdelavi ilustracij smo doživljali odlične občutke. Risati na neko temo, se poglobiti vanjo in hkrati zajeti vse podrobnosti je težko, vendar vznemirljivo, saj ustvarjaš izdelek, na katerega si na koncu zelo ponosen. Z ilustriranjem knjig smo pridobila veliko znanja in izkušenj na risarskem področju.

6 Zaključek

Ker je bil naš način dela za mnoge nesprejemljiv, ker je bil izven predpisanih smernic in vzorcev, si dovolim biti izven smernic tudi pri pisanju tega zaključka.

Pri delu z otroki si drznite biti drugačni. Upajte si. Otroci si upajo več, kot si mislimo mi, odrasli. Ta članek naj bo res primer dobre prakse, da se z delom izven nekkih okvirjev in s proučevanjem domoljubja učenca navdušimo za delo in vzbudimo ponos do domačega okolja in države. Nam je to uspelo. Ponosni Dornavčani, Polenšanarji, Slovenci smo stali v Evropskem parlamentu in predstavili svoje delo. Bili smo ponosni, z domoljubnim zanosom.

Naše učenje ni bilo 'težko', 'tečno', 'brezveze'. Nismo se učili klasično, ampak smo se z ustvarjalnim delom naučili še več. Takšno delo nam ni dalo samo znanja iz zgodovine, ampak tudi številne življenjske lekcije.

7 Literatura

Hojnik, A.; Marđetko, A.; Šacer, K.; Lovrec, V., 2015. Ljubezenske skrivnosti dvorca Dornava. Biš, Kreativna Pika.

Marđetko, A.; Hojnik, A.; Šacer, K.; Horvat, A.; Lovrec, V., 2014. Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister. Dornava, OŠ dr. Franja Žgeča.

Marđetko, A.; Hojnik, A.; Šacer, K.; Lovrec, V., 2016. Velikan slovenske pedagogike: življenje in delo doktorja Franja Žgeča. Dornava, OŠ dr. Franja Žgeča.

Marđetko, A.; Meško, J.; Špes, T., 2015. Miha spozna, kako je nastala Slovenija. Biš, Pika; Dornava, OŠ dr. Franja Žgeča.

Marđetko, A.; Meško, J.; Špes, T., 2016. Miha spozna, kako je potekala vojna za Slovenijo. Biš, Kreativna Pika.

Marđetko, A.; Meško, J.; Špes, T., 2017. Miha spozna Evropsko unijo. Biš, Kreativna Pika.

Marđetko, A.; Orovič, J.; Škrinjar, R.; Zagoršak, F., 2016. Nabožna znamenja v farah Dornava in Polenšak. Dornava, Občina Dornava.

Kratka predstavitev avtorja

Aleš Marđetko, prof. zgodovine in geografije, je predmetni učitelj zgodovine, geografije ter predmeta domovinska in državljska kultura in etika na Osnovni šoli dr. Franja Žgeča Dornava, Slovenija. Ima petnajst let izkušenj dela v šolstvu.

E-naslov: ales.mardetko@gmail.com

Življenje v moji domovini

Life in My Homeland

Blaž Preglau

Povzetek

Pomembno je, da učenci krepijo narodno zavest, hkrati pa spoznavajo in cenijo druge kulture, zato smo na naši šoli izvedli enoletni mednarodni projekt eTwinning. V tem času so učenci naše in partnerske šole s Poljske razvijali različne kompetence, se učili brskanja in ustvarjanja predstavitve PowerPoint, utrjevali slovnične strukture, spoznavali novo besedišče ter zbirali in predstavljali podatke o svoji domovini. Namen prispevka je predstaviti, kako takšen projekt izvesti, kaj so učenci ustvarili, spoznali in se novega naučili. Prikazali bomo, zakaj so se učenci v izvajanju projekta zabavali, kakšne so bile njegove pomanjkljivosti in zakaj je bil tako pomemben in koristen.

Abstract

It is important for students to build national awareness while at the same time learn about and appreciate other cultures, which is why we implemented a one-year international eTwinning project at our school. During this time, our students and students of our Polish partner school were developing different competencies, learning to browse and creating Power Point presentations, consolidating grammatical structures, learning new vocabulary, and collecting and presenting information about their homeland. The purpose of the article is to present how to execute such a project and explain what the students have created and learned. We will show why the students had fun in the implementation of the project, what its weaknesses were and why it was so important and useful.

384

Ključne besede: angleščina, domovina, eTwinning, medkulturnost, projekt

Keywords: English, homeland, eTwinning, interculturalism, project

1 Uvod

Pomembno je, da učenci že od malih nog krepijo vedenje o zgodovini in kulturi lastne države, o pomembnih dejanjih in dosežkih, razvijajo zavest o državni pripadnosti in nacionalni identiteti. Javni sistem vzgoje in izobraževanja je nedvomno tisti, ki učencem lahko za to ponudi številne priložnosti (Jenko, 2007, 9). Pouk angleščine v osnovni šoli je hkrati prispevek k večjezičnosti in razumevanju večkulturnosti tako v lastnem okolju kot v Evropi in zunaj evropskih meja. V ta namen učenci pri pouku razvijajo sporazumevalno kulturo in razumevanje večkulturnosti. Sporazumevalna kultura gradi na empatiji, spoštovanju in strpnosti do drugih kultur, sočasno pa odseva izkušnje in poglede lastnega okolja. Znanje jezikov omogoča medkulturni dialog in spodbuja pripravljenost na sobivanje in medsebojno spoštovanje. (Andrin, Eržen, Kogoj, Lesničar, 2016, 7) V Učnem načrtu za angleščino (Andrin idr., 2016) je navedeno, da bi naj učenci razvijali (med)kulturne kompetence in (med)kulturno zavest. Čustvene, moralne in etične vrednote pridobivajo tako, da razvijajo lastne

ustvarjalne zmožnosti, spoznavajo in ozaveščajo kulturno in jezikovno raznovrstnost Evrope in drugih regij, razvijajo pozitiven odnos do sosedskih in tujih jezikov, do govorcev in njihovih kultur (n. d., 10). Medkulturno izobraževanje bi zato moralo postati reden del izobraževanja 21. stoletja, in sicer iz treh poglobitvenih razlogov: zaradi družbene realnosti sodobne družbe, vpliva kulture in etničnosti na človekovo rast in razvoj ter zaradi spremenjenih pogojev za učinkovito poučevanje in učenje. Ti razlogi pojasnjujejo ne le potrebo po medkulturnem izobraževanju, temveč tudi njegove vsebinske poudarke in načine, po katerih naj bi bile medkulturne tematike poučevane. Vsak izmed razlogov ima pomembno in edinstveno vlogo pri upravičenosti, parametrih in smeri medkulturnega izobraževanja. (Klemenčič, Štremfel, 2011, 10)

Da bi krepili nacionalno zavest in razvijali medkulturno zavest, smo z učenci 8. in 9. razreda pri pouku angleščine začeli mednarodni projekt eTwinning s partnersko šolo iz poljskega mesta Bielsko-Biala. Cilj projekta je bil spoznati življenje poljskih vrstnikov in jim predstaviti svoje življenje v Sloveniji. Učenci so partnerski šoli predstavili svojo šolo, šolski sistem, svoj kraj in državo, kako preživljajo prosti čas med tednom in med vikendom, pomembne praznike ter znane osebe. Namen prispevka je predstaviti potek projekta, spoznati, katere kompetence so učenci z njim razvijali, kaj so se naučili in spoznali.

2 Življenje v moji domovini

2.1 Potek dela

Na portalu eTwinning smo spoznali poljsko učiteljico angleščine, s katero smo ustanovili projekt Life in My Country (Življenje v moji domovini). Projekt, ki je zaradi mednarodnega sodelovanja v celoti potekal v angleščini, je bil razdeljen na štiri dele:

1. predstavitev učencev (PowerPoint ali Prezi);
2. predstavitev svojega okolja (domačega kraja, pomembnih kulturnih in drugih znamenitosti v kraju in državi, počitniških in priljubljenih destinacij, pomembnih praznikov);
3. predstavitev svoje šole (zgradbe, učilnic, urnika, šolskih predmetov, šolskih pravil, državnega šolskega sistema);
4. vprašalniki (o sebi in družini, šoli, preživljanju prostega časa in znanih osebnostih).

V projekt je bilo na naši šoli prostovoljno vključenih 15 učencev iz 8. in 9. razreda, s katerimi smo se dobivali pri urah dodatnega pouka, sodelovali smo tudi preko e-pošte in spletne strani eTwinning (TwinSpace). Sprva so izdelali predstavitve PowerPoint, v katerih so partnerski šoli predstavili sebe, svojo družino, kraj, hobije in najljubše stvari (žival, predmet, barvo, pesem, glasbeno skupino, film, knjigo šport). Tako so jih poljski učenci lahko okvirno spoznali in ugotovili, da imajo podobne hobije kot oni. Tako našim kot poljskim učencem so se zdela imena partnerskih učencev smešna.

V drugem delu so podrobneje predstavili svoj kraj (Fram), Maribor in Slovenijo. Med znamenitostmi v Sloveniji so uvrstili Ljubljano, Maribor, Celje, Ptuj, Kranj, Izolo, Portorož, Blejsko, Bohinjsko in Cerkniško jezero, Lipico, Postojnsko jamo in Škocjanske jame, reke Sočo, Savo in Kolpo ter Triglav. Poljskim učencem so predstavili tudi, kako pri nas praznujemo božič, novo leto, veliko noč, dan državnosti in praznik dela. Pri poljskih praznikih jih je najbolj presenetilo, da za božič jedo boršč in ribo (krap).

V tretjem delu so podrobneje predstavili svojo šolo in šolski sistem: opisali so zgradbo in učilnice v

njej, urnik in šolske predmete, predstavili šolska pravila in šolski sistem. Ugotovili so, da imajo na Poljskem malo manj počitnic, saj nimajo jesenskih in prvomajskih, imajo pa dva tedna zimskih počitnic in štiri proste delovnike med velikonočnimi prazniki. Našim učencem je bila bolj všeč naša razporeditev počitnic, saj so menili, da imajo raje jesenske počitnice kot pa daljše zimske.

V četrtem delu so naši učenci za učence partnerske šole izdelali vprašalnike, v katerih so jih spraševali o preživljanju prostega časa med tednom, vikendom, zimskimi in poletnimi počitnicami. Ugotovili so, da se navade poljskih najstnikov ne razlikujejo od njihovih, saj tako kot oni preživijo veliko časa za računalnikom, se ukvarjajo s športom, igrajo na glasbila, pozimi smučajo in deskajo na snegu, poleti hodijo na morje – največja razlika je bila, da poleti ne hodijo na Hrvaško v tolikšni meri kot slovenski učenci.

Učenci naše šole so sestavili tudi vprašalnik o tem, kako dobro poljski učenci poznajo Slovenijo. Vprašalnik je izpolnilo 16 učencev. 81 % ji je vedelo, da je Ljubljana glavno mesto Slovenije. 69 % jih je dejalo, da so barve slovenske zastave bela, modra in rdeča. Ko smo morali navesti, na katere države vse meji Slovenija, jih je 69 % napisalo Hrvaško in tudi Italijo, 63 % Madžarsko, 19 % jih je napisalo Avstrijo in Slovaško, enak odstotek jih ni znalo naštetih nobene slovenske sosede. 31 % jih ni vedelo, koliko ljudi približno živi pri nas; le eden od njih oz. 6 % jih je dejalo, da pri nas živi nekaj milijonov ljudi. 81 % jih je trdilo, da je Slovenija članica Evropske unije, 88 % pa, da je uradna denarna enota Slovenije evro. Ko so morali navesti geografske znamenitosti Slovenije, je le eden od učencev navedel, da se pri nas nahajajo Alpe, ostali pa niso vedeli ničesar. Nihče od učencev ni poznal nobenega znanega slovenskega podjetja. Ko so morali navesti, v katerih športih so Slovenci dobri, jih kar polovica ni vedela odgovora, 31 % jih je reklo odbojka, 13 % jih je reklo smučanje, enako so dejali za smučarske skoke, 6 % jih je dejalo košarka. Na koncu so jim naši učenci navedli znane osebnosti, za katere so domnevali, da bi jih na Poljskem lahko poznali. Od 12 so poznali samo štiri: Roberta Kranjca kar 69 %, Petro Majdič polovica, Mitjo Okorna 13 % in Melanio Trump 6 %. Iz rezultatov smo sklepali, da učenci poznajo slovenske športnike, ki so uspešni v istih športnih disciplinah kot poljski (Adam Małysz in Kamil Stoch v smučarskih skokih ter Justyna Kowalczyk v smučarskih tehnikah). Učenci so ugotovili, da njihovi poljski vrstniki niso poznali Anžeta Kopitarja, Tine Maze, Primoža Kozmusa in Dejana Zavca, ker takrat njihovi športniki v teh disciplinah niso bili uspešni. Melania Trump takrat še ni bila prva dama ZDA, zato jo je omenil le eden od učencev, sta pa dva od učencev poznala Mitjo Okorna, ki je na Poljskem režiral znano TV-serijo in dva zelo uspešna filma. Ker je projekt potekal pred osmimi leti in so učenci reševali vprašalnik že leta 2011, je razumljivo, da niso omenili slovenskih športnikov, ki so danes znani po celem svetu: Luke Dončiča in Gorana Dragiča, Jana Oblaka, Primoža Rogliča, Tineta Urnauta itd.

Projekt je učencem zelo koristil, saj so spoznavali novo kulturo in predstavljali svojo, s čimer so si širili obzorja in se začeli zavedati lepot in vrednot svoje domovine.

2.2 Analiza projekta

Projekt je trajal leto dni (februar 2010–marec 2011); v tem času so učenci izdelali in hkrati prejeli ogromno predstavitev PowerPoint, Excelovih tabel in raznovrstnih vprašalnikov. Z učenci partnerske šole so si izmenjali tudi pisma in ob nekaterih praznikih manjša darila. Vedno so z veseljem prihajali k uri in se skupaj zabavali ob predstavljanju Slovenije in spoznavanju Poljske.

Ob izvajanju projekta so obravnavali ogromno tem, ob katerih so razvijali splošne, sporazumevalne, medkulturne in druge zmožnosti, vrednote in stališča (Andrin idr., 2011):

- Jaz (predstavitev sebe, svojega videza, značaja, svojih interesov in konjičkov, izkušenj, načrtov);
- Moj dom (prostor, družina, dejavnosti, odnosi);
- Moja šola (šola, učenje, drugi šolski predmeti, dejavnosti, načrti, poklici);
- Moj svet (prijatelji, vzorniki, zabava, težave, odnosi, sodobni mediji);
- Moje okolje (ulica, vas, mesto, prebivalci, dejavnosti/storitve, živali, rastline, naravni pojavi);
- Moja država (tudi sosednje in druge države, prebivalci in jeziki, moji sosede, geografske, zgodovinske, kulturne, etnografske značilnosti).

Teme, s katerimi smo uvajali medkulturno dimenzijo in primerjali stvarnost v različnih kulturnih okoljih, so bile (prav tam):

- Način življenja, bivanja, navade, značilne jedi, praznovanja, delo in prosti čas, denar, simboli (kraja, države in drugih držav – grbi, zastave, simboli na evrskih kovancih);
- Družbeno, kulturno in naravno okolje (šola, življenje v mestu in na deželi, geografske, biološke in druge značilnosti, prazniki, globalizacija, tehnologija);
- Družbeni dogovori (ravnanje v določenih okoliščinah, priložnostih, navade in običaji);
- Družbene vrednote (medosebni odnosi, družina, kulturna dediščina, primerjava družbenih vrednot med kulturami).

Učenci so razvijali digitalno zmožnost, tako da je bila uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije v podporo ciljem pouka. S tem so učenci pri pouku razvijali zmožnosti (prav tam):

- iskanja, zbiranja, obdelovanja in vrednotenja podatkov in informacij,
- komuniciranja in sodelovanja na daljavo,
- izdelave in objave gradiv,
- varne rabe ter upoštevanja pravnih in etičnih načel uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije smo spodbujali (prav tam):

- zmožnost sporazumevanja v tujem jeziku (z uporabo spletnih storitev za komuniciranje, kot npr. e-pošta, socialna omrežja, blogi, spletna telefonija idr.),
- splošno razgledanost (prek iskanja informacij po spletu z različnih družbenih in predmetnih področij, uporabe elektronskih slovarjev, seznanjanja z aktualnimi dogodki v medijih itd.),
- predstavljanje in objavljanje izdelkov učencev (grafično, slikovno, pisno, zvočno, večpredstavno),
- sodelovalno ustvarjanje znanja (v mednarodnem šolskem partnerstvu).

3 Zaključek

Projekt je učencem zelo koristil, saj so spoznavali novo kulturo in predstavljali svojo, s čimer so si širili obzorja in se začeli zavedati lepote in vrednote svoje domovine. Hkrati so uporabljali IKT, se učili brskanja po spletu in oblikovanja predstavitev PowerPoint, Excelovih tabel in vprašalnikov. Razvijali so mnogo kompetenc, spoznavali novo besedišče, utrjevali slovnico in se hkrati zabavali. Ugotovili so, da so jim najstniki v partnerski državi v marsičem podobni (preživljanje prostega časa, šola, odnosi z družino, preživljanje počitnic), da pa se razlikujejo v praznovanju nekaterih praznikov, predvsem božiča.

Slabost projekta je bila občasna neažurnost in neresnost predvsem učencev partnerske šole, zaradi katere se je projekt zavlekel in so učenci včasih morali čakati na odgovore in predstavitev.

Nekateri učenci so se svojih obveznosti lotili zelo površno, zato je bila večkrat nujno potrebna vloga mentorja, ki jih je usmerjal, motiviral in opozarjal na napake, izboljšave in morebitne zamude.

Podobne projekte smo zaradi njegove uspešnosti in interesa učencev izvedli še z drugimi šolami in jih nameravamo tudi v prihodnje. Pomembno je, da se učenci zavedajo koristnosti uporabe angleškega jezika in dejstva, da kljub drugačnosti med nekaterimi državami živimo skupaj v veliki skupnosti, kjer se moramo spoštovati in bolje spoznavati, k čemur pa ogromno pripomore ravno projekt, kot je bil naš.

4 Viri in literatura

Andrin, A.; Eržen, V.; Kogoj, B.; Lesničar, B., 2016. Učni načrt. Program osnovna šola. Angleščina. Ljubljana, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno: 1. 10. 2019, URL: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_anglescina.pdf.

Jenko, R., 2007. Domovinska vzgoja v kurikularnih dokumentih slovenskega osnovnega šolstva: Diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno: 24. 9. 2019, URL: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Jenko-Romana.PDF>.

Klemenčič, E.; Štremfel, U., 2011. Nacionalna in mednarodna perspektiva izobraževanja za državljanstvo v multikulturni družbi. Ljubljana, Založba ZRC SAZU. Pridobljeno: 30. 9. 2019, URL: <http://www.medkulturni-odnosi.si/images/stories/publikacije/Perspektiva.pdf>.

Kratka predstavitev avtorja

Blaž Preglau, prof. angleščine in zgodovine, poučuje angleščino na Osnovni šoli Fram, Slovenija. Ima izkušnje s poučevanjem angleščine, zgodovine ter v oddelkih podaljšanega bivanja.

E-naslov: blaz.preglau@gmail.com

Vzgoja timskega duha pri individualnih in timskih športih pri športni vzgoji

Educating Team Spirit at Individual and Team Sports within Physical Education

Dejan Korotaj

Povzetek

Šola kot državna ustanova omogoča dijakom udeležbo na področnih in državnih tekmovanjih. Nacionalna pripadnost dijakov se še dodatno povečuje ob nastopu na mednarodni ravni, saj dijak predstavlja svojo državo v tujini in ob tem čuti še večjo pripadnost, njegova nacionalna identiteta se na takih tekmovanjih še poglobi. Ena izmed oblik zastopanja države se kaže tudi preko športnih tekmovanj in pouka športne vzgoje. Namen prispevka je predstaviti priprave na državna šolska tekmovanja v individualnih in timskih športih, predstaviti pogled dijakov, ki se udeležujejo tekmovanj, in njihovo poistovetenje s pripadnostjo šole ali države na mednarodni ravni. Ugotovljeno je bilo, da dijaki na tovrstnih tekmovanjih čutijo veliko pripadnost, za njih ima zastopanje šole ali države čustveni naboj. Priprave na tekmovanje zajemajo dolgotrajen proces, vključujejo tudi vlogo učitelja, se pa bolj razlikujejo v individualnih kakor v ekipnih športih.

389

Abstract

Schools as institutions of the state enable students the participation at regional and national competitions. The national identity of the students is further strengthening when participating at international competitions, when this identity is even more emphasised. To represent one's own state means for the student a deeper connection with his/her country and awareness of a national identity. One of the forms of representing a country is also shown through sports' competitions and within classes of physical education (PE). The aim of this paper is to present preparation activities for national sports' competitions within individual and team sports, to present the viewpoints of students who participate at competitions and their identification with their school or country at international level. It was established that the students feel a connection resp. identity and for them representing a school or state means an emotional load. Preparations for competitions represent a long-term process, also the role of the teacher is included here, yet such preparations differ between individual and team sports.

Ključne besede: identiteta, pripadnost, športna vzgoja, tekmovanja

Keywords: identity, identification, physical education, competitions

1 Uvod

1.1 Identiteta

Grb, zastava in himna Republike Slovenije označujejo pripadnost Republiki Sloveniji. So osrednje predstavitvene točke identitete države. Republika Slovenija je demokratična, suverena država. Ima tri veje oblasti: zakonodajna (državni zbor in državni svet), izvršilna (predsednik republike) in sodna (sodišče). 25. junija 1991 je bila Republika Slovenija slovesno razglašena kot samostojna in neodvisna – kot nova država na evropskem in svetovnem zemljevidu. Gre za sorazmerno mlado državo, Slovenija posledično še nima opazne dolgotrajne zgodovinske prisotnosti na uveljavljenih športnih prireditvah in prvenstvih, ko govorimo o količini kolajn na Olimpijskih igrah in svetovnih prvenstvih v svetovnem merilu. Z vrhunskimi uspehi se ta prepoznavnost povečuje, krepi se tudi nacionalna identiteta.

V športu ima identiteta veliko vlogo. Identiteto lahko razdelimo najprej na osebno identiteto, ki se nanaša na posameznika, in na skupinsko identiteto, ki je v razvitih družbah več, več vrst in vidikov pripadnosti. Osebna identiteta se v nas razvija že od najzgodnejšega otroštva, ko se začnemo istovetiti 's seboj' in se torej prepoznavamo kot posamezne, enkratne osebe. Kot vir skupinske identitete nam služijo številne družbene skupine, v katere smo vključeni, ena izmed teh je tudi nacionalna skupina oziroma narod ali nacija, katere del smo.

Nacionalna identiteta je v tesni povezavi s pojmi etnija, narod in nacija. Pojmi so med seboj prepleteni in drug drugega nadgrajujejo. Uporabimo jih lahko za opredelitev skupine ljudi, ki jih veže zavest o skupni pripadnosti, skupni kulturi in jeziku. Beseda etnija izhaja iz grške besede ethnos, kar pomeni pleme, narod, pogansko ljudstvo (Verbinc, 1982). Pojmujemo jo skoraj kot plemensko skupnost, ki se kasneje preoblikuje v narod. Tako kot narod etnijo vežeta skupna zgodovina in želja po nadaljevanju enotnosti kot skupnost. Pri narodu že opazimo željo po politični nadgradnji in ima v primerjavi z etnijo poudarjeno ideološko in politično dimenzijo. (Verbinc, 1982)

Pojem nacija največkrat razumemo kot »politično organiziran narod«, torej narod, ki mu je uspelo ustvariti lastno nacionalno državo. Nacionalna pripadnost je človeku dana z rojstvom, torej je ne moreš izbirati, je primarna identiteta, temeljna skupinska identiteta, močno čustveno obarvana. Pripadnost se izraža na različne načine: od življenjskega stila, šeg in navad, ki se skupinsko določajo, jezika, komuniciranja in kolektivnega spomina, ki veže generacije. (Južnič, 1993)

Nacionalna pripadnost se čuti kot pripadnost državi in je kot subjektivni občutek istovetnosti in kontinuitete, ki ni le vsota vlog, ki jih posameznik opravlja, temveč vključuje tudi njegove sposobnosti ter doživljanje sebe, sveta in reakcij drugih. Pripadnost lahko opredelimo kot dinamično strukturo osebnosti, ki v sebi združuje določene navade in prepričanja. Pojem identitete obsega zaznavanje in doživljanje sebe kot ločenega in različnega od drugih, kot doslednega samemu sebi, doživljanju celovitosti in kontinuiranosti sebe v času ter občutek psiho-socialne recipročnosti. Nacionalna identiteta ni nikoli dokončno oblikovana in se nenehno spreminja. Če govorimo o moderni nacionalni identiteti, jo lahko dojemamo kot skupnost, ki smo ji zavezani ne glede na to, da med ljudmi v njej ni stalnega neposrednega fizičnega stika ali medsebojnega poznanstva.

Skupinska zavest daje občutek skupinske identitete. Zajema celotno predstavo o skupini, s katero se posameznik identificira in po kateri se skupina razlikuje od drugih.

1.2 Športniki in njihova usmerjenost v športu

Športnik je oseba, ki je usposobljena, da tekmuje ali se samo rekreativno ukvarja s športom, pri katerem uporablja fizično moč, hitrost ali vzdržljivost. Beseda športnik pomeni tudi nekoga, ki izvaja športno aktivnost na način, ki kaže spoštovanje in poštenost do nasprotnega igralca ali ekipe.

Pri športnikih v individualnih športih so v ospredju lastnosti, kot so dominantnost, visoka težnja po individualnosti, vztrajnost, sposobnost samokontrole, sebičnost, samozavest, motivacija in odgovornost (Tušak, 2001).

V ekipnih športih tekmovalci ne nastopajo posamično, ampak so združeni v skupine (športnikov), ki si prizadevajo za doseg skupnega cilja (navadno zmaga). Športna ekipa je formalna skupina, ki ima predpisano organiziranost: določeni so njena struktura, vloge njenih članov, način sporazumevanja med njimi in norme vedenja znotraj skupine. Zato je takšna skupina razmeroma stabilna. (Musek in Pečjak, 1995, v Ceci, Doupona in Ličen, 2006)

Športniki kot osebe imajo zmožnost hitrejšega poistovetenja z ekipo, saj se s tem krepi vloga, v kateri nastopajo. Tudi na šolskih tekmovanjih lahko opazimo pripadnost dijaka šoli, ki se ob uspehih še dodatno krepi. Pomembno vlogo ob tem ima tudi učitelj, saj s svojim znanjem, z izkušnjami in organiziranostjo pripomore k večji učinkovitosti in delovni vnemi dijakov.

Opisali bomo primer poteka priprav na tekmovanje in odnos do državnih tekmovanj v šolskih športih skozi oči učitelja in dijaka. Primeri nakazujejo dobro uveljavljeno prakso, ki je sicer odvisna od primera do primera in je stvar določene situacije. Glede na zgodovino uspešnosti šole na državnih šolskih tekmovanjih imajo lahko primeri celotno aplikativno vrednost uporabe, lahko pa se vzame iz primerov le del in se ga ob prilagoditvi vnese v določeno situacijo priprav na tekmovanje.

2 Razvoj timskega duha na tekmovanjih

V šolskem prostoru Republike Slovenije je model šolskih športnih tekmovanj dobro razvit. Krovna organizacija je Zavod za šport RS Planica za programe športa otrok in mladine, ki s svojimi koordinatorji športnih panog izvaja tekmovanja na področnem in državnem nivoju. Gre predvsem za pokritost osnovnih ekipnih in individualnih športov, kot so odbojka, nogomet, atletika, judo, smučanje, košarka ..., in ki imajo predvsem vpliv na udeležbo širše populacije dijakov. Predstavili bomo primere praks iz teh športov, njihovo pripravo, udeležbo in vpliv na dijake in učitelje.

Šola kot institucija ima na podlagi udeležb na tekmovanjih različne motive za udeležbo. Nekatere šole so redne udeleženke in v tem vidijo smisel za dijake, ki se poistovetijo s šolo in tekmovanjem, nekatere šole pa se na tekmovanjih redko pojavijo. Ali gre v tem primeru za usmerjenost šole (neaktivnost na vseh tekmovanjih) ali pa za nemotiviranost učitelja, težko razberemo. Velikokrat se namreč zgodi, da so na šoli športniki, ki določen šport trenirajo, a učitelj ni dovolj motiviran, da bi dijake peljal na tekmovanje. Tako lahko rečemo, da je za aktivno sodelovanje najprej potreben motiviran učitelj, ki vidi smisel in veselje do tekmovanj. Razmišljanje učitelja o 'izgubi časa' ali vnaprejšnji vdaji v neuspeh je ob njegovem poslanstvu velika krivica za dijake. Udeležba na tekmovanju mora biti za učitelja ponos, veselje in nova življenjska izkušnja.

Kadar govorimo o ekipnih športih, nabor dijakov za določen šport vedno temelji na izbiri aktivnih športnikov v tej panogi. K temu naboru se kasneje dodajo dijaki, ki kažejo dobre motorične

predispozicije ali pa so aktivni v sorodnih panogah. Predstavili bomo model postavitve ekipe za ekipno atletsko tekmovanje, ki velja za temeljno športno panogo in v kateri je možna vključitev širšega nabora dijakov.

Slika 1: Atletska ekipa šole. Foto: arhiv Korotaj.

392

Atletika kot bazični šport pokriva celoten spekter motoričnih sposobnosti, zato lahko v njej tekmujejo dijaki, ki so aktivni v drugih športnih panogah, vendar je njihov gibalni vzorec možno uporabiti za določene discipline na tekmovanju. Športno vzgojni karton je dober pokazatelj osnovnega motoričnega stanja dijakov. Po pregledu le-tega je dijake najbolje obvestiti o širšem izbranem seznamu za tekmovanje. Ker se velikokrat zgodi, da se dijaki prvič udeležijo določenega tekmovanja, je smotno, da se z njimi opravi trening, na katerem se podrobneje spoznajo z disciplino in ostalimi udeleženci. V današnjem času je najlažji način obveščanja preko e-pošte, preko katere jim pošljemo obvestilo o kraju in času treninga. Ko opravijo trening, določimo ekipo, ki bo zastopala šolo na tekmovanju. Kadar je šola uspešna na področnem tekmovanju, ji določeno število zadostnih točk omogoča udeležbo na državnem tekmovanju. Že sam nastop na tej ravni daje ekipi poseben naboj. Ob prihodu na tekmovanje čutimo vznemirjenost dijakov, motivacijo in čast ob zavedanju, da so sami zaslužni za uspeh ekipe. Vsako tekmovanje na državni ravni je za nekatere dijake krovni dosežek v športu. Poseben ponos in privilegij občutijo ob odprtju tekmovanja, ko predstavijo ekipe in zaigrajo slovensko himno Zdravljico. Ko dijake opazujemo, vidimo, da iz njih vijejo ponos, zanos in poistovetenje z vrhunskimi športniki, ki jim ob zmagi zaigrajo himno. Že samo tekmovanje močno spodbuja razvoj timskega duha, ob spodbujanju svoje ekipe pa težijo k čim boljšemu ekipnemu rezultatu. Dober poistoveteni dejavnik so tudi šolski dresi, trenirke in ostali razpoznavni predmeti šole (zastava, logotip). Udeležba na ekipnih tekmovanjih po koncu tekme velikokrat vzpostavi novo mrežo poznanstev ne samo iz lastne šole (različni razredi), ampak tudi iz drugih šol. Primeri iz prakse

Udeležba na ekipnih tekmovanjih po koncu tekme velikokrat vzpostavi novo mrežo poznanstev ne samo iz lastne šole (različni razredi), ampak tudi iz drugih šol.

nakazujejo močno poistovetenje z ekipo (Slika 1), razvoj timskega duha in motivacijo dijakov za udeležbo na tekmovanjih tudi v prihodnjih letih. Gre tudi za dober primer gradnje kvalitetne ekipe za tekmovanja v prihodnje, saj se dijaki s ponosom in z veseljem vključijo v ekipo in ji pomagajo do najboljšega rezultata.

Nekoliko drugačen razvoj timskega duha se kaže v individualnih športih. Kot je že dokazano, so ti športniki vestnejši, natančnejši in skrbnejši. Primer prikazuje oblikovanje ekipe za tekmovanje v judu (Slika 2). Ta disciplina je zelo specifična in v slovenskem prostoru zelo razširjena. Tudi v svetovnem merilu so naši športniki v samem vrhu uspešnosti. Zagotovo so k prepoznavnosti športa pri nas pripomogli uspehi naših vrhunskih športnikov. Vseeno gre za obliko športa, kjer je

Slika 2: Državno prvenstvo v judu. Foto: arhiv Korotaj.

število dijakov omejeno na sorazmerno malo število na šoli. Učitelj najlažje pridobi informacije o njih, če jih poučuje sam ali po priporočilu sodelavcev ali drugih dijakov, ki se med seboj poznajo preko športa. Tak način pridobitve informacij je možno uporabiti tudi pri ostalih športih, ki so številčno manj zasedeni. Da gre za zelo discipliniran šport, lahko zaznamo že v pripravi in odhodu na tekmovanje. Pred tekmo lahko pričakujemo izrazito umirjenost in zbranost dijakov, zelo močan motivacijski dejavnik jim predstavlja tudi igranje himne. Na tekmovanju je možno prepoznati našite grbe na kimonih, na hrbtni strani pa velikokrat napis »Slovenija«, kar nakazuje na močno pripadnost državi in razvijanju nacionalne zavesti.

3 Zaključek

Šport je eden izmed izrazitejših dejavnikov vzgajanja in krepitve nacionalne zavesti. Preko športnih uspehov se dijaki lažje poistovetijo z uspešnimi slovenskimi športniki in tako krepijo skupni nacionalni naboj. V šoli se nekateri dijaki prvič srečajo s tekmovanji na državni ravni. Praksa dokazuje, da imajo tekmovanja velik (morda celo nezaveden) vpliv na del dijakovega čustvenega razvoja. Pomembno je, da jih učitelj usmerja na tej poti, jih motivira in ozavešča o pomembnosti sodelovanja. To se lahko v prihodnosti kaže kot življenjski dejavnik razvoja identitete, ki je pomemben za skupno odločanje v lokalni skupnosti, regiji ali državi. Primeri dobre prakse so pokazali, da je krepitev timskega duha večplastna in da ima večje pozitivne lastnosti na posameznika in skupino.

4 Viri in literatura

Cecić, S.; Doupona, M.; Ličen, S., 2006. Odnos med športnikom in trenerjem v slovenskih kakovostnih košarkarskih ekipah. Šport, letnik 4, št. 54, str. 44–48.

Južnič, S., 1993. Identiteta. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

Tušak, M., 2001. Psihologija športa mladih. Ljubljana, Zavod za šport Slovenije.

Verbinc, F., 1982. Slovar tujk. Ljubljana, Cankarjeva založba.

Kratka predstavitev avtorja

Dejan Korotaj, univ. dipl. prof. športne vzgoje, poučuje športno vzgojo na II. gimnaziji Maribor, Slovenija. Ima devet let izkušenj z delom v šolstvu ter deset let izkušenj z vzgojo otrok v vrhunskem športu (atletika).

E-naslov: dejan.korotaj@druga.si

Rударjenje ljubezni do domovine in države v igri Minecraft Education Edition

Mining Love for the Homeland and Country in Minecraft Education Edition

Boštjan Ledinek

Povzetek

Minecraft Education Edition je verzija računalniške igre, ki je posebej prilagojena za pouk. Je nadzorovano virtualno okolje, v katerem lahko učencem v večigralskem načinu predstavimo najrazličnejše učne vsebine. Učenci lahko raziskujejo in se učijo v vnaprej ustvarjenih svetovih, ali pa se sami postavijo v vlogo ustvarjalca. Zaradi velike priljubljenosti igre otroke z lahkoto motiviramo za delo. Vzgoja za ljubezen do domovine in države z igro Minecraft je lahko poustvarjanje prepoznavnih domovinskih simbolov v virtualnem svetu, pri čemer z ustvarjalnostjo učencev nastajajo nove ideje in spoznanja, zakaj je ljubezen do domovine tako pomembna. Igra je lahko zgolj motivacijski pripomoček ali glavno orodje za krepitev znanja, spretnosti, odnosov in vrednot. Učenci lahko svoje tridimenzionalne stvaritve, kvize, uganke, skrite zaklade ali zgolj rešitve nalog enostavno delijo s sošolci, učitelji in širšo skupnostjo.

395

Abstract

Minecraft Education Edition is a version of a computer game specialized for teaching. It is a controlled virtual environment where we can present a wide variety of learning content in multiplayer mode. Students can explore and learn in pre-created worlds, or put themselves in the role of creator. Due to the great popularity of the game, children are easily motivated. Nurturing a love for home country with Minecraft can be a recreation of recognizable homeland symbols in the virtual world. It can be achieved through students' creativity, as merely a motivational tool, or a major tool for enhancing knowledge, skills, and values. Students can easily share their three-dimensional creations, quizzes, puzzles, hidden treasures and task with classmates, teachers, and the wider community.

Ključne besede: igrifikacija, Minecraft, programiranje, virtualni svet

Keywords: gamification, Minecraft, coding, virtual world

1 Uvod

Igra Minecraft Education Edition predstavlja varno, nadzorovano okolje, v katerem ima učitelj dokaj dober nadzor in pregled nad početjem učencev. Zaradi svoje priljubljenosti med otroki je ob primerni rabi odlično orodje za motivacijo in tudi za osrednji del učnega procesa. V svojem bistvu igra posnema realni svet. Obstaja več načinov igranja, med drugim so to preživetje, ustvarjanje in pustolovščina. V načinu preživetja se morajo igralci znajti v naravi in preživeti. Slednje pomeni, da

je treba poiskati hrano, zatočišče, kurjavo in razne druge dobrine, ki virtualnemu državljanu omogočijo udobno bivanje. (Marello, 2014) Zaradi te podobnosti z realnim svetom igra ponuja izjemno širok spekter uporabnosti pri pouku. Vplesti jo je moč tako rekoč v vsa predmetna področja. Od sestavljanja zapletenih kemijskih formul do učenja jezikov, matematike in programiranja. Ustvarjalni način je namenjen predvsem ustvarjanju virtualnih svetov, pustolovski pa raziskovanju teh svetov. V slednjem igralci nimajo možnosti uničevanja. Igrifikacija je uporaba igralnega mišljenja in igralne mehanike v situacijah izven igre. (Gerber, 2014)

2 Minecraft Education Edition

Minecraft Education Edition je igra odprtega sveta, ki spodbuja ustvarjalnost, sodelovanje in reševanje problemov v potopnem okolju, kjer je edina omejitev domišljija. (Minecraft Education Edition, 2019)

Igrifikacija izobraževanja je vroča tema, z možnostmi večje vključenosti otrok pri učenju. Minecraft je zelo prilagodljiva aplikacija, ki je zaradi možnosti ustvarjanja zelo primerna za pouk. (Marello, 2014)

V večigralskem načinu lahko ustvarjajo skupaj in s tem na prav poseben način krepijo medsebojno odnose in timsko delo.

2.1 Licence in implementacija

Cena posamezne letne licence je 5 \$. Obračunsko obdobje je koledarsko leto. Licence je mogoče prosto razporejati med učenci. Več učencev lahko uporablja eno uporabniško ime hkrati, le da v tem primeru ne deluje večigralski način igre. Tako za posamezno šolo načeloma zadostuje že ena sama licenca. Na voljo so spletni tečajji, ki učiteljem omogočajo hitro učenje igranja igre in načinov uporabe pri pouku. Na spletu je objavljenih tudi veliko primerov dobre rabe in učnih enot, razvrščenih po predmetnih področjih. (Minecraft Education Edition, 2019)

396

2.2 Nadzor nad dogajanjem

Kot poseben dodatek je mogoče igro zagnati v načinu virtualne učilnice. V tem načinu ima učitelj možnost nadzora nad dogajanjem. Virtualne učence lahko preslika na določeno mesto, lahko upravlja z vremenom, onemogoči uničevanje, vklopi način za preživetje, klepeta z učenci ali igro začasno prekine.

3 Uporaba pri pouku

Eden izmed ciljev izbirnih predmetov računalništva je izdelati, oblikovati in predstaviti izdelek v obliki multimedijske predstavitve, spletne strani, računalniške igre ali zgolj besedila, oblikovanega v urejevalniku besedil. Učenci morajo za to seveda izbrati določeno tematiko, kar pa je pogosto zelo težko, oz. je njihova izbira nerodna. Tako se kot na dlani ponuja domovinska tematika, znamenitosti in posebnosti naše države. Slednje je zelo priročno tudi z vidika dostopnosti gradiv v slovenskem jeziku.

3.1 Virtualna Slovenija

Učenec je lahko v igri Minecraft postavljen v dve različni vlogi; v vlogo oblikovalca virtualnega sveta ali zgolj obiskovalca v svetu, ki ga je ustvaril nekdo drug. V obeh vlogah lahko spoznava nova dejstva, pogloblja in utrjuje znanje.

Slika 1: Slovenska zastava, izdelana v igri Minecraft (avtor: Šemso). Foto: Boštjan Ledinek.

Učenci že z razmišljanjem o tem, kaj o svoji domovini bi predstavili in kako bi v kockastem svetu to sploh izdelali, povezujejo in nadgrajujejo pojme. V večigralskem načinu lahko ustvarjajo skupaj in s tem na prav poseben način krepijo medsebojno odnose in timsko delo. Igra ponuja ogromno možnosti za medpredmetno povezovanje s tako rekoč vsemi predmetnimi področji. Slednje je moč doseči v obliki kvizov in skrivanja zakladov. Učenci lahko delajo v manjših skupinah in kasneje v svoje svetove povabijo sošolce. Tam jim pripravijo različne uganke in naloge. S tem se vzpodbuja njihova ustvarjalnost in sposobnost reševanja problemov.

397

3.2 Geocaching

Geocaching je igra iskanja zakladov v resničnem svetu. Po svetu je skritih več milijonov majhnih zakladov oz. žargonsko 'keškov'. Zakladi so najpogosteje skriti v manjših vodotesnih zabojnikih, v katerih je list, na katerega se najditelj podpiše, kot dokaz, da je zaklad našel.

Večina zakladov je skritih na zanimivih krajih z zgodovinskim, etnološkim ali geografskim pomenom, pogosto v okolici naravnih in kulturnih znamenitosti. V aplikaciji, kjer so virtualno shranjeni vsi zakladi in kjer zabeležimo njihovo najdbo, so večinoma zapisane zanimivosti o kraju, kjer je zaklad skrit. Ker v okolici šol pogosto teh zakladov ni veliko, je igra za pouk praktično neuporabna. Podoben princip igre je možno uporabiti znotraj virtualnega sveta Minecraft. S smiselno izdelavo kvizov, ki kot rešitev vrnejo koordinate, na katerih se skriva virtualni zaklad, lahko učenci utrjujejo svoje znanje o domovini, morajo se orientirati v prostoru in sodelovati med seboj.

Slika 2: Vsebina 'geokeška'. Foto: Boštjan Ledinek.

3.3 Programiranje

V igri obstaja poseben agent, ki ga je možno programirati. Programiramo ga lahko tako, da namesto nas gradi, koplje, sadi, nabira, ruši ... Tako se znotraj igre ponuja še ena možnost medpredmetnega povezovanja in posebnega načina učenja s programiranjem. Sprogramirati kremno rezino, slovensko zastavo ali Aljažev stolp je nekaj čisto posebnega, drugačnega, novega. Učencem da prav poseben zagon in zadovoljstvo ob končnem uspehu.

Slika 3: Kremna rezina in Aljažev stolp v ozadju, grajeno z agentom (avtorici: Lina in Kaja). Foto: Boštjan Ledinek.

4 Zaključek

Minecraft Education Edition ponuja številne priložnosti za popestritev pouka. Ker je igra relativno poceni in enostavna za uporabo, jo je možno zelo hitro in učinkovito integrirati v učni proces. Ena izmed večjih prednosti je zagotovo priljubljenost in poznavanje igre in med otroki. Ker posnema realni svet, je v njej mogoče izvesti in prikazati marsikaj iz vsakdanjega življenja, kot npr. igro Geocaching, obiskati piramide ali Postojnsko jamo. Zaradi vsestranskosti je možno enostavno in hitro diferencirati pouk. Za delovanje brez vsakršnega zatikanja zadostuje že manj zmogljiv računalnik. Velika slabost je relativno visoka cena licence in obračunsko obdobje, ki je vezano na koledarsko leto. Ovira ali prednost je lahko tudi jezik. Igra in večina pripravljenih učnih gradiv je izdelana v angleškem jeziku. To je lahko odlična priložnost za učenje angleškega jezika, pogosto pa tudi ovira predvsem pri učiteljih.

5 Viri in literatura

Gerber, H., 2014. Problems and Possibilities of Gamifying Learning: A Conceptual Review. Internet Learning, Vol. 3, Iss. 2, Art. 5, str. 46–54. Pridobljeno 15. 10. 2019, URL: https://pdfs.semanticscholar.org/c102/5eef300e5fb36135a9615c1badd7f30b388f.pdf?_ga=2.121782861.710984388.1571172234-462901939.1571172234.

Marello, J., 2014. Gamifying the Classroom with Minecraft – so Many Fun Possibilities! EmergingEdTech. Pridobljeno 15. 10. 2019, URL: <https://www.emergingedtech.com/2014/03/gamifying-the-classroom-with-minecraft/>.

Minecraft Education Edition. Pridobljeno 15. 10. 2019, URL: <https://education.minecraft.net/>.

My Minecraft Journey, 2019. Microsoft Education. Pridobljeno 15. 10. 2019, URL: <https://education.microsoft.com/courses-and-resources/courses/my-minecraft-journey>.

Kratka predstavitev avtorja

Boštjan Ledinek, učitelj računalništva z matematiko, poučuje računalništvo in matematiko na Osnovni šoli Radlje ob Dravi, Slovenija. Ima petnajst let izkušenj z delom v šolstvu, poučeval je tudi robotiko.

E-naslov: bostjan.ledinek@osradlje.si

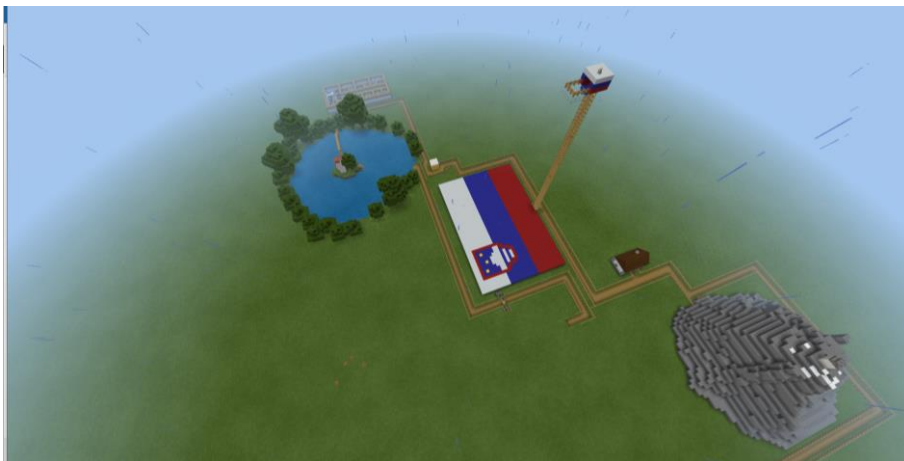

Priloga:

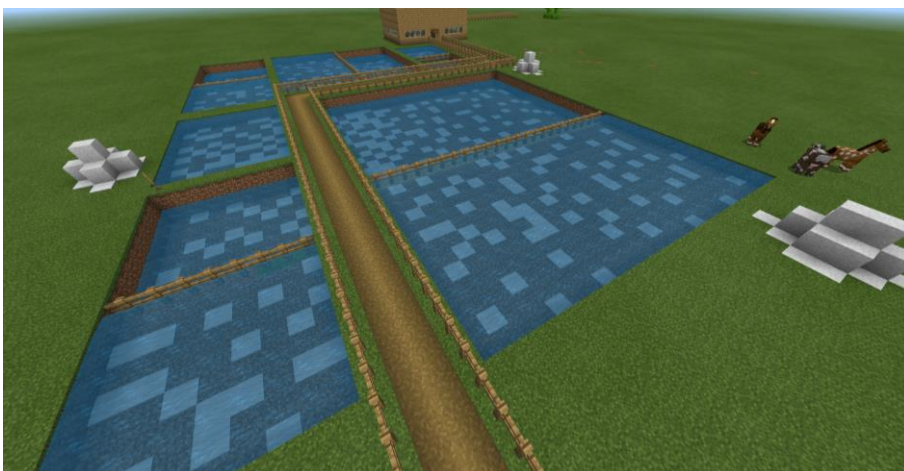
Izdelan svet z znamenitostmi Slovenije, ki ga je mogoče uvoziti v igro Minecraft. Navodila in naloge za učence se nahajajo znotraj sveta. Minecraft datoteka: moja-slovenija.mcworld

Slika 4: Blejsko jezero. Foto: Boštjan Ledinek.

Slika 5: Triglav, blejsko jezero, slovenska zastava. Foto: Boštjan Ledinek.

Slika 6: Piranske soline. Foto: Boštjan Ledinek.

Slika 7: Ljubljanski zmaj. Foto: Boštjan Ledinek.

Slika 8: Pot med krošnjami. Foto: Boštjan Ledinek.

Slika 9: Prešernova hiša. Foto: Boštjan Ledinek.

Domoljubje pri pouku angleščine

Patriotism in ESL Lessons

Valentina Kavnik

Povzetek

V sodobnem času je angleški jezik prisoten skorajda na vseh področjih življenja. Predvsem mladim je zelo blizu in se pogosto hitro poistovetijo z vrstniki, ki jih vidijo na televiziji in v ostalih medijih. Prav zaradi tega je potrebno ohranjati narodno zavest in v učencih tudi pri pouku angleščine vzpodbuditi ljubezen do domovine in države. Učenci pri pouku razvijajo državljanske kompetence ter zavest o lastni kulturi, narodni identiteti in državi. Učitelji so pri razvijanju teh kompetenc lahko zelo uspešni, če se učnih vsebin lotijo premišljeno in na način, ki je učencem čim bolj zanimiv. Tako je lahko v drugi in tretji triadi omenjena tematika vključena v skorajda vsako obravnavano temo. Učenci spoznavajo slovenske državne simbole, praznike, različne običaje in znane Slovence, obravnavajo domače kraje, znamenitosti in zanimivosti, razlike in podobnosti med jezikom ipd. V petem razredu učenci domovinsko tematiko obravnavajo bolj celostno, skozi vse šolsko leto. S tem nedvomno tudi pri pouku angleščine krepijo svojo narodno zavest in ljubezen do domovine.

Abstract

In modern times, English language is present in almost every aspect of our life. Especially the young find it very appealing and they can easily identify themselves with their peers they see on television or other media. Therefore, it is important to maintain national consciousness and encourage students' love of their homeland and their country in ELT lessons. Students are developing civil competencies and awareness of their own culture, national identity and country in school. The teachers can be very successful in developing those competencies if the contents are presented thoughtfully and in a manner that students find interesting. Thus the subject matter can be implemented in almost every topic in the second and third cycle of education. The students are learning about Slovenian national symbols, holidays, different customs and famous Slovenians, they are discussing Slovenian places, sights and attractions, differences and similarities in languages, etc. In the fifth grade, the discussion of homeland themes is more integrated throughout the entire school year. In that manner, the students undoubtedly build up their national consciousness and love of their homeland in ESL lessons as well.

Ključne besede: domoljubje, domovina, pouk angleščine

Keywords: patriotism, homeland, ESL lessons

1 Uvod

»Domoljubje pomeni podpirati svojo državo ves čas in vlado, kadar si to zasluži.« (Mark Twain)

Domovino lahko razumemo kot nek življenjski prostor naroda, za katerega pa so poleg ozemlja značilni še skupni zgodovinski okvir, kultura, zakonske pravice in dolžnosti ter skupno gospodarstvo. Narodna identiteta pa ni nekaj naravnega, pač pa se izoblikuje z vzgojo, kjer šola nedvomno igra pomembno vlogo (Šenica Pavletič idr., 2014). Učenci se z domovino in domoljubjem spoznajo že v prvi triadi, nato pa svoje znanje in védenje nadgrajujejo skozi celoten osnovnošolski učni proces. Tudi pri pouku angleščine lahko učenci razvijajo svoje državljanske kompetence ter zavest o lastni kulturi, narodni identiteti in državi. Omenjeno tematiko lahko namreč vključimo v skorajda vsako obravnavano temo.

Novi pristopi učenja tujih jezikov kot najboljše metode navajajo tiste, ki temeljijo na uporabni komunikaciji ter čim bolj odražajo naravne situacije. Te metode spodbujajo učenca, da se vključi v interakcijo, ko je sam pripravljen in dovolj samozavesten (Krashen, 1988). Učni načrt za angleščino že v opredelitvi predmeta prav tako navaja, da naj jezik razumemo kot sredstvo za sporazumevanje, medsebojno razumevanje in spoštovanje. Hkrati je sredstvo za povezovanje kompetenc in učnih vsebin med različnimi predmeti.

Učenci pri pouku angleščine v čim bolj naravnih situacijah spoznavajo slovenske državne simbole, praznike, različne običaje in znane Slovence, obravnavajo domače kraje, znamenitosti in zanimivosti, razlike in podobnosti med jezikoma ipd. Metode, ki jih pri tem uporabljajo učitelji, so zelo različne; od razlage, pogovora, poslušanja posnetkov, do vodenega in samostojnega skupinskega dela ter projektov. S tem do neke mere tudi pri pouku angleščine krepijo svojo narodno zavest in ljubezen do domovine.

Kot primer dobre prakse bo v nadaljevanju predstavljeno vključevanje domoljubnih tem v pouk angleščine pri petošolcih. Učenci že septembra spoznajo nekatere državne simbole, kot sta zastava in grb, ter razliko med angleško in slovensko abecedo. Nato obravnavajo tipične slovenske noše in nekatere praznike ter popularne like iz slovenske literature. Sledi enota *V mestu (In the town)*, ko berejo besedilo o Ljubljani, sami pa pripravijo govorni nastop o svojem kraju ter še enem večjem slovenskem mestu. Spoznajo še različne športe in živali, ki jih poznamo v Sloveniji.

2 Domoljubje v petem razredu

V petem razredu na Osnovni šoli Radlje ob Dravi poteka vključevanje domoljubnih tem nekoliko drugače. V preteklem šolskem letu so v okviru pouka angleščine spoznali predvsem nekaj novega besedišča na to temo, kot so državni simboli in nekateri prazniki. V tem šolskem letu bodo v skladu z učnim načrtom obravnavali tudi že nekoliko daljša besedila, glede na njihove sposobnosti in pridobljeno znanje pa so sposobni uporabljati že nekoliko zahtevnejše jezikovne strukture.

Vsebine, povezane z domovino, so v pouk vključene sistematično skozi vse šolsko leto. Skupaj je v načrtu deset šolskih ur, v katerih so uporabljene različne metode in učne oblike, poudarek pa je na skupinskem projektne delu. Operativni cilji, ki so v učnem načrtu opredeljeni kot obvezna znanja, so doseženi skozi različne spretnosti. Te spretnosti pa so med seboj prepletene, saj lahko učenci le tako uspešno razvijajo zmožnosti sprejemanja, tvorjenja in posredovanja besedil.

2.1 Moja država je moja domovina

Uvodoma učenci v treh učnih urah spoznajo nekaj osnovnih podatkov, povezanih z državo Slovenijo. Izobraževalni cilji, ki si jih učiteljica zastavi, so naslednji: učenci spoznajo ter utrjujejo novo besedišče in jezikovne strukture, razumejo besedilo, prepoznajo glavne misli in iščejo podatke, spoznajo nekatere običaje, uporabljajo IKT za iskanje informacij. Prisotni so elementi medpredmetnega in medkulturnega povezovanja ter formativnega spremljanja.

Za uvodno motivacijo učenci zaigrajo igro *Hangman*, pri čemer poskušajo ugotoviti skrito besedo tako, da ugibajo črke (angleško abecedo so utrjevali v začetku šolskega leta). Beseda, ki jo iščejo, je 'Slovenia'. Sledi pogovor na to temo (*What can you tell me about Slovenia?*). Učenci prosto ali s pomočjo učiteljice povedo nekaj osnovnih podatkov (*It's a small country. It's beautiful/interesting. The capital is Ljubljana. It's got 2 million people.*). Učiteljica napiše podatke na tablo.

V nadaljevanju delo poteka v skupinah, kjer ima vsaka skupina svojo nalogo, ki jo mora opraviti. Učenci se razdelijo v pet skupin s pomočjo različnih barv. Skupina izbere svojega vodjo, naloge pa si izberejo z žrebom (primeri delovnih listov v prilogi). Skupine pri svojem delu potrebujejo tudi svetovni splet, zato imajo na voljo tablice in računalnik. Skupaj izdelujejo večji plakat, kamor umeščajo podatke o Sloveniji, ki jih poiščejo.

2.1.1 Delo v skupinah

Skupine si pri svojem delu pomagajo z internetom in s slovarji v knjižni oziroma spletni obliki. Učiteljica pripravi učne liste s slovenskimi in/ali angleškimi pojmi s tematskega področja država in domovina, pomaga pri iskanju pojmov, usklajuje nastajanje zemljevida z angleškimi pojmi ter koordinira in nadzoruje delo.

Prva skupina (Priloga 1) s pomočjo projektorja na večji bel plakat izriše Slovenijo oziroma njene meje. Na plakat napiše naslov *I Love Slovenia*. Na plakat umesti tudi našo najvišjo goro Triglav ter Slovensko primorje.

Druga skupina (Priloga 2) na internetu poišče zemljevid Slovenije. Na zemljevidu poišče lokacijo Ljubljane, Maribora in Radelj ob Dravi. Poleg tega poišče še podatke o številu prebivalstva (za ta tri mesta in Slovenijo kot celoto). Učenci nato mesta vrišejo na plakat ter zraven dopišejo podatek o številu prebivalstva.

Tretja skupina (Priloga 3) na internetu poišče slovensko zastavo in grb. Oboje izrišejo ter pobarvajo in umestijo na plakat. Slovensko zastavo primerjajo z britansko ter zapišejo podobnosti in razlike.

Četrta skupina (Priloga 4) na internetu poišče slovensko himno ter njen prevod. Učenci angleško različico himne prepisejo na plakat.

Peta skupina (Priloga 5) s pomočjo interneta in učiteljice prevede imena treh slovenskih državnih praznikov (dan državnosti, dan samostojnosti in enotnosti ter slovenski kulturni praznik) ter poišče nekaj osnovnih podatkov. Tudi te podatke vpišejo na zemljevid.

Zemljevid Slovenije, ki nastaja dve šolski uri, učenci dopolnjujejo vse šolsko leto. Vanj dodajajo domoljubne vsebine, torej vse tisto, kar obravnavajo in je v povezavi z domovino. K temi se ves

Tudi učitelji angleškega jezika nosimo odgovornost za ohranjanje narodne zavesti, čeprav se pogosto od domoljubne tematike nekoliko oddaljimo.

čas vračajo, obnavljajo besedišče ter svoje znanje nadgrajujejo. Tako je domovinska tematika manj razdrobljena in razdeljena med posameznimi obravnavanimi enotami.

2.1.2 Delo v dvojicah

Učenci utrjujejo novo besedišče v kontekstu z domovino. V dvojicah izdelajo besedno skrivanko (*Word Search*). V mrežo (Priloga 6) vpišejo poljubno število ponujenih besed, vendar ne manj kot osem. Dogovorjena je smer, v katero jih lahko vpisujejo (vodoravno in navpično). Prazna polja zapolnijo s poljubnimi črkami angleške abecede. Za namig lahko narišejo sličice izbranih besed ali pa napišejo sopomenko.

Učenci si besedne skrivanke izmenjajo ter skušajo čim hitreje poiskati skrite besede. Te nato tudi prevedejo v slovenščino ter skrivanke vrnejo ustvarjalcem, ki jih pregledajo in po potrebi popravijo. Besede si na koncu še zapišejo v zvezek.

Tovrstno delo imajo učenci zelo radi, saj gre za tekmovanje in vsakdo si želi biti najboljši. Prav tako imajo občutek, da sami določajo vsebino, ker besede niso že vnaprej določene. Poleg tega se niti ne zavedajo, da z igro utrjujejo besedišče in pravopis. Nenazadnje takšna vaja vsebuje kar nekaj elementov formativnega spremljanja.

2.2 Ljubezen do domovine

Kot je že bilo omenjeno, učenci zemljevid Slovenije dopolnjujejo skozi celo šolsko leto. V vsaki enoti je vsaj ena šolska ura namenjena domovinski tematiki, tako da bo do konca šolskega leta nastal čudovit izdelek.

Glede na koledarsko leto učenci obravnavajo različne praznike, se o njih pogovarjajo ter jih različno obeležujejo. Izdelujejo božične voščilnice, za pusta tipično slovensko masko, pred veliko nočjo pa velikonočne okraske. Obravnavajo različne slovenske avtorje in nekatere literarne like, umetnike, športnike in glasbenike ter opisujejo slovenska mesta in živali. S tem krepijo svojo narodno zavest in ljubezen do domovine.

3 Zaključek

V učnem načrtu za angleščino domovinska vzgoja nikjer ni posebej opredeljena. V poglavju o ključnih zmožnostih za vseživljenjsko učenje je med socialnimi in državljanskimi kompetencami navedeno le, da »učenci razvijajo zmožnosti tvornega sodelovanja v skupini/družbi tako, da razvijajo zavest o lastni kulturi, narodni identiteti in državi« (Andrin idr., 2016). Ne glede na to najdemo med priporočenimi vsebinami v skorajda vsaki temi (jaz, moj dom, moj svet, moje okolje, moja država) možnost tako za vključevanje domovinske tematike kot medpredmetno povezovanje. V kolikšni meri in na kakšen način bo ta tematika obravnavana, pa je v domeni učitelja.

Tudi učitelji angleškega jezika nosimo odgovornost za ohranjanje narodne zavesti, čeprav se pogosto od domoljubne tematike nekoliko oddaljimo. Učbeniki in delovni zvezki za tretjo triado namreč ne vsebujejo dovolj domovinskih vsebin. Zato je učitelj tisti, ki te vsebine poljubno vključuje. Menim, da je celosten pristop, kjer se bodo učenci petega razreda celo šolsko leto zavedno vračali k domoljubnim temam, prava rešitev. Šolske ure, ki sem jih izvedla, so bile

pozitivno sprejete in menim, da smo na pravi poti.

Tudi v tretji triadi že izvajamo precej dejavnosti, kjer vključujemo domovinsko tematiko. Učenci namreč že sedaj primerjajo Slovenijo in njene posebnosti z drugimi deželami, le da je tukaj snov bolj razdrobljena. Seveda pa obstaja prostor za pozitivne spremembe, saj se starejši učenci premalo zavedajo, kako je Slovenija resnično enkratna in navkljub svoji majhnosti velika država. V medijih namreč prepogosto slišimo in vidimo precejšnje nezaupanje v delovanje naše države, kar se seveda kaže v odnosu mladih do države in njenih simbolov (Šenica Pavletič idr., 2014). Glede na to, da se je vzgoja za domovino nekako preselila od doma v šole, nosijo te še večjo odgovornost. Seveda pa je odgovornost tudi na učiteljih, da v mladih prebudimo zaupanje v državo in posledično demokracijo ter zopet vzbudimo občutek pripadnosti.

4 Viri in literatura

Andrin, A.; Eržen, V.; Kogoj, B.; Lesničar, B., 2016. Učni načrt za angleščino. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.

Krashen, S. D., 1988. Second Language Acquisition and Second Language Learning. Prentice-Hall International. Pridobljeno 10. 10. 2019, URL: http://www.sdkrashen.com/content/books/sl_acquisition_and_learning.pdf.

Šenica Pavletič, V.; Pevec, M.; Čekada Zorn, Š.; Dobnikar, A., 2014. Aktivno državljanstvo in domovina. Zakaj in kako praznovati v šoli? Pridobljeno 9. 10. 2019, URL: <http://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf>.

Torres, S.; Lauder, N.; Shipton, P., 2012. Young Explorers 2. Ljubljana, Oxford University Press.

Zdravljica. Pridobljeno 12. 10. 2019, URL: <https://www.adriatika.com/sl/zdravljica-prevedena-v-26-jezikov/>.

Kratka predstavitev avtorice

Valentina Kavnik, prof. sociologije in angleščine, je učiteljica angleščine na Osnovni šoli Radlje ob Dravi, Slovenija.

E-naslov: valentina.kavnik@osradlje.si

Priloga 1: Učni list 1

Group 1

I LOVE SLOVENIA

Slovenia is a beautiful and very unique *country*¹. You can climb the *mountains*² and swim in the *sea*³ in just one day.

Naloge:

- S pomočjo projektorja izriši meje Slovenije.
- Na plakat napiši naslov, *I LOVE SLOVENIA*.
- V plakat vriši še našo najvišjo goro Triglav ter slovensko primorje.

¹ dežela

² gore

³ morje

Priloga 2: Učni list 2

Group 2

POPULATION¹ AND CITIES²

In Slovenia there are only about two million people and our biggest city, Ljubljana, has around three hundred thousand *inhabitants*³. Do you know that in London alone there are more than nine million people?

Naloge:

- Na internetu poišči zemljevid Slovenije ter poišči lokacijo Ljubljane, Maribora in Radelj ob Dravi.
- Poišči tudi najnovejše podatke o številu prebivalstva za ta tri mesta in Slovenijo.
- Na plakat vriši mesta in vpiši podatke.

¹ prebivalstvo

² mesta

³ prebivalcev

Priloga 3: Učni list 3

Group 3

A FLAG¹ AND A COAT-OF-ARMS²

All English-speaking *countries*³ (except Canada) have the same three colours in their flag as Slovenia. White, blue and red. Do you know that our flag is only 28 years old? What can we find in Slovenian coat-of-arms?

Naloge:

- Na internetu poišči slovensko zastavo in grb.
- Zastavo nariši na poseben list.
- Primerjaj slovensko in britansko zastavo, nekaj podobnosti in razlik tudi zapiši.

¹ zastava

² grb

³ države

Priloga 4: Učni list 4

408

Group 4

A TOAST¹

God's blessings on all nations wrote France Prešeren and his words *became*² the most popular Slovenian *poem*³. Now it's our national *anthem*⁴. Do you know that it was *translated*⁵ in 26 languages?

Naloge:

- Na internetu poišči slovensko himno v angleškem jeziku.
- Angleško različico prepisi na plakat.
- Zapiši še 5 jezikov, v katere je bila slovenska himna prevedena.

¹ Zdravljica

² postale

³ pesem

⁴ himna

⁵ prevedena

Priloga 5: Učni list 5

Group 5

SLOVENIAN NATIONAL¹ HOLIDAYS

*Independence Day*² is the largest American holiday. It's on the fourth of July. Do Slovenians too *celebrate*³ similar *holiday*⁴?

Naloge:

- Na internetu poišči tri največje državne slovenske praznike (dan državnosti, dan samostojnosti in enotnosti, slovenski kulturni praznik).
- Imena prevedi v angleščino.
- Poišči nekaj osnovnih podatkov ter jih zapiši.

¹ državni

² dan neodvisnosti

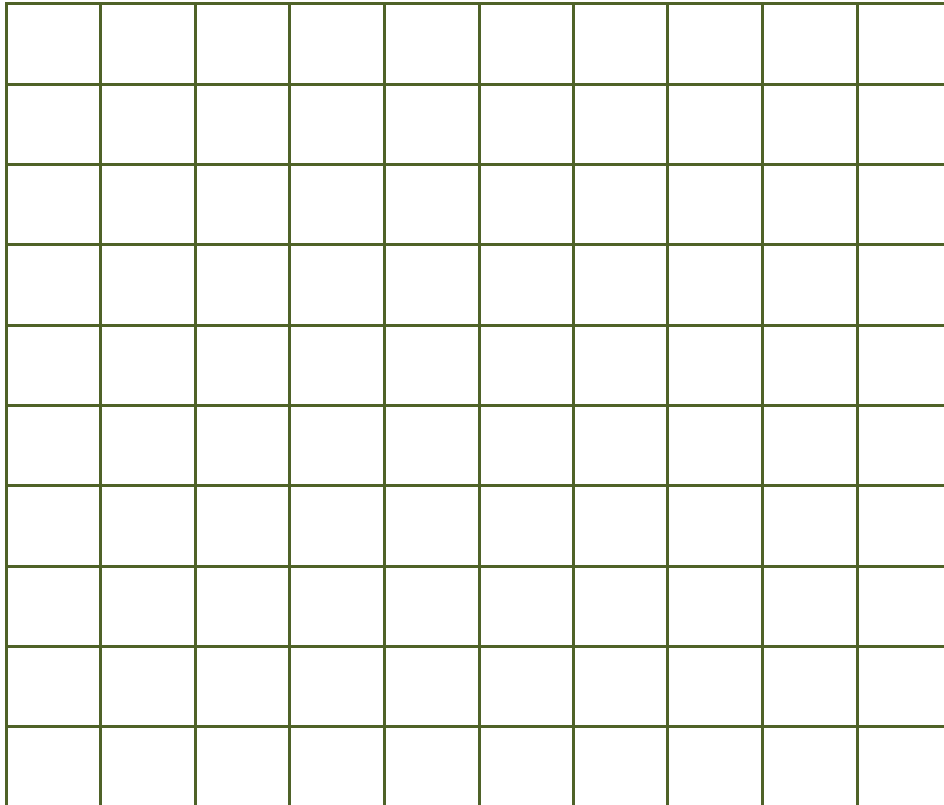
³ praznovati

⁴ praznik

Priloga 6: Učni list 6

Word search

Find the words down ↓ or across →.

Spoznavanje domovine ob učenju tujega jezika

Learning about One's Home Country While Learning a Foreign Language

Nataša Sever

Povzetek

Učenje o domovini in državi, spodbujanje pozitivnega odnosa do domovine, države in naroda lahko vključimo tudi v pouk tujih jezikov. Prispevek predstavlja dodatne vsebine pri pouku nemščine na Škofijski gimnaziji Vipava, ob katerem dijaki poleg učenja nemščine in nemške kulture pridobivajo znanje tudi o svojem jeziku, navadah in običajih, kulturi in državi ter tako razvijajo odnos do lastne identitete. Obravnavane vsebine se vedno navezujejo na tematiko pri pouku, omogočajo pa tudi medpredmetno sodelovanje in povezovanje. Pridobljeno znanje prispeva k razvijanju zavesti o državni pripadnosti, kulturni in jezikovni dediščini ter raznolikosti. Spoznavanje in proučevanje domovine in države je vključeno v vsa štiri leta učenja tujega jezika in obsega različne tematske sklope. Pri obravnavi domovinske tematike vpeljujemo v pouk moderno tehnologijo in raznolike oblike dela ter učenja, s katerimi dijake dodatno motiviramo za proučevanje. Takšen način učenja je učinkovitejši in pridobljeno znanje trajnejše. Dijakom nudimo možnost, da razvijajo svojo ustvarjalnost in inovativnost, kritično mišljenje in medkulturno razumevanje ter odgovornost za demokracijo.

411

Abstract

Learning about one's home country and state, encouraging a positive attitude towards one's home country, state and nation can be included in the process of learning a foreign language. The paper presents supplementary topics in German lessons at Škofijska gimnazija Vipava, where students acquire knowledge about their own language, customs and habits, culture and country apart from learning the German language and culture. In this way they also develop the relationship towards their own identity. The contents discussed during German lessons are always connected to the topics of the lessons and they also enable cross-curricular learning and cooperation. The acquired knowledge contributes to the development of national, cultural and language awareness and diversity. Learning about the home country and the state is included in the four years of foreign language learning and comprises different thematic strands. Along with modern technologies varied ways of learning methods are introduced in order to motivate the students. This form of learning is more effective and the acquired knowledge is permanent. The students are provided the opportunity to develop their creativity and innovation, critical thinking, intercultural understanding and responsibility for promoting democracy.

Ključne besede: dodatna vsebina, kulturna raznolikost, raznolike oblike dela in učenja, tuj jezik (nemščina), učenje o domovini

Keywords: supplementary topic, cultural diversity, varied ways of learning methods, foreign language (German), learning about the home country

1 Uvod

Spoznavanje domovine in države je bistveni del oblikovanja samopodobe mladega človeka in kot takšno bi moralo biti pomemben cilj vzgoje in izobraževanja. V tem procesu šola namreč v veliki meri pripomore k oblikovanju osebnosti posameznika, ki se zaveda svoje družbene vloge v ožjem in širšem okolju. Vzgoja za ljubezen do domovine in države predstavlja podlago za osebno rast, pozitivno samopodobo, demokracijo in aktivno državljanstvo. Zavedanje svojih korenin in pripadnosti dani kulturi nam pomagata spoznavati in sprejemati druge kulture. Pri pouku tujih jezikov lahko dijakom ponudimo številne priložnosti za spoznavanje svoje domovine, za razvijanje zavesti o državni pripadnosti, o njeni kulturni in jezikovni dediščini ter raznolikosti, obenem pa spodbujamo strpnost in dialog. Pouk tujih jezikov tako poleg jezikovnih zmožnosti dijake pripravlja na stik z drugimi kulturami in jim omogoča intenzivnejše vključevanje v širše dogajanje ter sodelovanje s tujimi in sosedskimi narodi na kulturnem in gospodarskem področju.

Pri pouku nemščine dijaki poleg splošnih slušnih, bralnih, govornih in pisnih zmožnostih razvijajo tudi celostno zmožnost za medkulturno sporazumevanje, saj sta jezik in kultura neločljivo povezana. Ob učenju tujega jezika pa dijaki razvijajo tudi socialne in državljanske kompetence, ki jim pomagajo, da med drugim tudi razvijajo zavest o lastni kulturi in narodni identiteti. (Holc idr., 2018)

Elemente domovinske in državljanske vzgoje ter aktivnega državljanstva v pouk uvajamo preko raznovrstnih tem skozi vsa štiri leta učenja nemščine kot drugega tujega jezika. Pri obravnavi domovinske in državljanske tematike predvsem spodbujamo verbalno izražanje in argumentiranje. Informacije povežemo s primeri iz vsakodnevnega življenja dijakov. Pri poučevanju domovinskih in državljanskih tematik spreminjamo odnos mladih do domovine, države in tudi politike. Pomembno je, da se dijaki ob usvajanju teh vsebin počutijo dobro, saj se znajdejo v položaju, ko morajo do obravnavane tematike zavzeti stališče in povedati svoje mnenje. Mnogokrat so v njihov odziv vpletena čustva, zato je bistveno, da dijakom zagotovimo takšno učno okolje in način dela, ki omogočata sproščeno in varno izražanje njihovih stališč in misli. Nekateri dijaki imajo težave pri verbalnem izražanju v tujem jeziku, bojijo se, da bi se osmešili, obenem pa si želijo sodelovanja v pogovoru. V takšnem primeru omogočimo dijakom, da svoje misli izrazijo v maternem jeziku, saj je cilj obravnave omenjenih tematik tudi razvijanje zavesti o svoji kulturni in narodni identiteti in razvoj kritičnega mišljenja in izražanja.

2 Spoznavanje domovine in države pri pouku nemščine na Škofijski gimnaziji Vipava

Pri pouku nemščine uporabljamo učbeniško serijo Alles stimmt!, ki jo je izdala Založba Rokus Klett v Ljubljani. Tematski sklopi in naloge v učbenikih Alles stimmt! poleg spoznavanja nemško govorečih dežel in razvijanje medkulturnosti spodbujajo tudi odnos do lastne kulture in identitete, saj so naloge večkrat sestavljene tako, da zahtevajo, da dijaki poiščejo informacije tudi o Sloveniji, njeni družbi ter kulturi in spodbujajo refleksijo tudi o lastnem jeziku.

Nekateri dijaki imajo težave pri verbalnem izražanju v tujem jeziku, bojijo se, da bi se osmešili, obenem pa si želijo sodelovanja v pogovoru. V takšnem primeru omogočimo dijakom, da svoje misli izrazijo v maternem jeziku, saj je cilj obravnave omenjenih tematik tudi razvijanje zavesti o svoji kulturni in narodni identiteti in razvoj kritičnega mišljenja in izražanja.

2.1 Prvi letnik

Medkulturne vsebine in elementi domovinske in državljske vzgoje se pri pouku nemščine pojavijo že na začetku učenja jezika in sicer takrat, ko dijaki spoznajo nemško govoreče dežele, njihove zastave in geografsko lego. Ob spoznavanju le-teh vedno navežemo pogovor na Slovenijo, slovensko zastavo in ostale državne simbole. Ko se dijaki predstavljajo, med drugim povedo tudi od kod prihajajo in kakšno narečje govorijo. Ob tem lahko izrazijo svoje mnenje o narečjih in njihovi rabi, spregovorijo o svojem odnosu do materinščine in tujih jezikov ipd. (Krenker idr., 2012)

V povezavi z obravnavanjem besedišča o družinskih članih in sorodnikih si v učbeniku ogledamo družinsko drevo Celjskih grofov, eden od dijakov pa pripravi kratko predstavitev te srednjeveške plemiške družine, ki je na slovenskem ozemlju imela pomembno zgodovinsko vlogo. Dijaki ob usvajanju besedišča, povezanega z družinskimi člani, pridobivajo tudi znanje z ostalih področij, predvsem zgodovine, potrebnih za krepitev narodne identitete. (Krenker idr., 2012)

Ob obravnavanju tematike športov pogovor vedno navežemo na šport v Sloveniji, njegov pomen za krepitev domoljubja in državne pripadnosti. Dijaki vedno predstavijo svojega najljubšega slovenskega športnika. (Krenker idr., 2012)

Tematiko bivanja povežemo tudi s skupinskim oz. projektnim delom, saj morajo dijaki predstaviti tri različne slovenske kraje. Pomagati si morajo s podatki s spletnih strani Statističnega urada Republike Slovenije in v obliki kratkega govornega nastopa podati informacije o prebivalcih, številu stanovanj, povprečni površini stanovanj, številu šolajočih se otrok ipd. (Krenker idr., 2012)

Pri obravnavi učne teme hrana in pijača morajo dijaki poiskati slike tipičnih jedi iz različnih delov Slovenije, jih ustrezno poimenovati v slovenščini in poiskati tudi njihove nemške prevode. Svoje izdelke predstavijo sošolcem v razredu v obliki kratke predstavitve oz. govornega nastopa. (Krenker idr., 2012)

Ob koncu šolskega leta spoznamo glavna mesta nemško govorečih držav in obenem dijaki predstavijo tudi slovensko glavno mesto. (Krenker idr., 2012)

2.2 Drugi letnik

Na začetku drugega letnika obravnavamo tematiko potovanj in dijaki morajo ob tem izdelati prospekt oz. kratek vodnik po svojem domačem kraju. Za mnoge dijake je to velik izziv, še posebej, če prihajajo iz manjših krajev, ki so po njihovem mnenju nezanimivi in premajhni, da bi si zaslužili posebno pozornost obiskovalcev. Z izdelavo prospekta dijaki dobijo priložnost, da se poglobijo v svoj kraj, ga mogoče celo pobliže spoznajo in predstavijo na čim bolj zanimiv način. Po predstavitev sledi pogovor o slovenskih krajih, ki so za dijake najlepši in jih najraje obiskujejo. (Krenker idr., 2013)

Tematiko praznikov in praznovanj vedno navežemo na slovenske praznike; z dijaki se poglobimo v državne praznike in dela proste dneve v Sloveniji. V učbeniku je natančneje predstavljeno praznovanje božičnih praznikov v nekaterih državah in praznovanje velike noči v Nemčiji. Z dijaki se pogovarjamo o pomenu vsakega izmed praznikov in o tem, kako ga sami praznujejo in doživljajo, in pa tudi o tem, kako bi po njihovem mnenju morali obeležiti državne praznike. V sklopu obravnavane tematike lahko dijaki, ki bi o praznikih, praznovanjih in običajih v Sloveniji želeli izvedeti več, naredijo kratko predstavitev, v kateri predstavijo slovenske praznike in običaje, ki so z

njimi povezani. O praznovanju некоč in danes lahko povprašajo svoje sorodnike ali poiščejo informacije na spletu ali v literaturi o tem, kako praznike praznujemo v različnih delih Slovenije. (Krenker idr., 2013)

Ob spoznavanju znanih oseb iz Švice navežemo vedno pogovor na slavne osebnosti iz slovenske zgodovine in dijaki dobijo nalogo, da v skupinah predstavijo znano slovensko osebo s področja znanosti, umetnosti, športa, glasbe, literature ipd. Dijaki s pomočjo spleta poiščejo podatke in znano osebo predstavijo ostalim v razredu. (Krenker idr., 2013)

2.3 Tretji letnik

Ob začetku tretjega letnika dijaki izdelajo mini turistični vodnik za Slovenijo, in sicer tako, da vsak predstavi tiste slovenske kraje ali pokrajine, ki so mu posebno pri srcu in jih sam rad obiskuje. (Kočevar idr., 2014)

Druga lekcija v učbeniku obravnava tematiko denarja in poštних storitev in v sklopu le-te dijaki spoznavajo evro, njegovo zgodovino in države evroobmočja. Posebno pozornost namenimo slovenskim evrskim kovancem, saj razložimo simboliko vsakega kovanca in pa tudi pomen upodobitve za slovenski narod in državo. (Kočevar idr., 2014)

V sklopu druge lekcije z dijaki spoznavamo nemške pravljice, obravnavamo pa tudi slovenske pravljice, saj vsak dijak na kratko predstavi svojo najljubšo slovensko pravljico. Izpeljemo razgovor o odnosu, ki ga imajo dijaki do pravljic, o pomenu pravljic, dijaki pa tudi poiščejo na spletu slovenske pravljice, ki so prevedene v nemščino. (Kočevar idr., 2014)

Ko obravnavamo nemški šolski sistem, izvedemo tudi primerjavo s slovenskim šolskim sistemom tako, da poiščemo razlike. Skupaj z dijaki poiščemo podatke na spletu in primerjamo šolske predmete, način ocenjevanja znanja, različne tipe šol ipd. (Kočevar idr., 2014)

Obravnava tematike dela in zaposlovanja vsebuje tudi predstavitev nemškega podjetja Ritter Sport, ki je eden od prvih pomembnih proizvajalcev čokolade v Nemčiji. Dijaki v sklopu tematike poiščejo podatke o tovarni čokolade Gorenjka, ki je nastala le 10 let po nastanku Ritter Sport. Za dijake je zelo pomembno, da lahko tematiko aplicirajo na svoje okolje in jo povežejo s svojim vsakodnevnim življenjem ter ob tem spoznavajo, da si je slovenski narod tudi na področju industrijskega razvoja že od začetka prizadeval, da bi bil v koraku z drugimi narodi. (Kočevar idr., 2014)

Navezovanje na domovinsko tematiko v tretjem letniku zaokrožimo s seznamom slovenskih izumiteljev. Dijaki na spletu ali v tiskanih virih poiščejo in na kratko predstavijo najpomembnejše slovenske izumitelje in jih tako postavijo ob bok nemškim izumiteljem in izumom, ki so predstavljeni v učbeniku. (Kočevar idr., 2014)

2.4 Četrty letnik

V četrtem letniku se dijaki s tematiko svoje kulture in jezika srečajo na samem začetku, ko obravnavamo zgodovino nemškega jezika, jezikovne zvrsti in odnos do narečij. Dijaki pripravijo kratko poročilo o slovenščini s pomočjo iztočnic iz učbenika. Pogovarjamo se tudi o slovenskih narečjih in odnosu dijakov do svojega narečja in materinščine. (Grmek idr., 2015).

Pri obravnavi zgodovine nemške literature ob pregledu literarnih obdobij vedno primerjamo literarna obdobja z obdobji iz slovenske literarne zgodovine. Ob tem poudarimo dejstvo, da so bili slovenski literarni ustvarjalci, pesniki in pisatelji s svojimi deli vedno v koraku s časom. Ob obravnavi literarnih obdobij imajo dijaki priložnost, da spregovorijo o svojem odnosu do slovenske literature, o najljubših slovenskih avtorjih in njihovih delih. (Grmek idr., 2015)

Tematski skop prostovoljstva omogoča, da dijaki predstavijo svoje mnenje o prostovoljskem delu in sodelovanju v različnih projektih, ki spodbujajo družbeno odgovornost in aktivno državljanstvo. Osredotočimo se na prostovoljstvo mladih v Sloveniji in pa v lokalnem okolju, saj je mnogo dijakov naše šole vključenih v različne oblike prostovoljnega dela. Poleg pogovora v razredu dijaki doma napišejo kratek sestavek, v katerem predstavijo svoj pogled na prostovoljstvo. (Grmek idr., 2015)

Obravnava bontona in pravil lepega obnašanja nam omogoča, da lahko dijaki primerjajo pravila bontona v Sloveniji s pravili nemškega govornega območja in tudi ostalih dežel. Poleg spoznavanja podobnosti in razlik med lastno kulturo in drugimi kulturami dijaki tudi uzavestijo predsodke, stereotipe in odnos do drugačnih. Pri urah se pogovarjamo tudi o tem, kakšne težave imajo tujci, ki ne poznajo slovenskega jezika in kulture v Sloveniji, dijaki pa v razpravi razmišljajo o načinih, kako bi ljudem, ki ne poznajo slovenske kulture in jezika pomagali, da ju spoznajo. (Grmek idr., 2015)

Lekcija *Ali se zanimaš za politiko* dijakom nudi priložnost, da spoznajo nemški in slovenski politični sistem in politične stranke. V skupinah na spletu poiščejo izide zadnjih parlamentarnih volitev v Sloveniji in jih primerjajo z izidi nemških parlamentarnih volitev, primerjajo tudi politične stranke. Pogovarjajo se tudi o pomenu udeležbe na volitvah in ostalih načinih, na katere lahko izkazujejo aktivno državljanstvo. V debatah vedno poudarjamo pomen tvornega sodelovanja v družbi, zmožnost empatije, sklepanja kompromisov in pomembnost razvijanja pozitivnega odnosa do lastne kulturne in narodne identitete. (Grmek idr., 2015)

Zadnja lekcija v četrtem letniku je posvečena migracijam. Dijaki se pogovarjajo o vzrokih in posledicah migracij nekoč in danes. Predstavijo lahko tudi sorodnika ali znanca, ki je zapustil domovino in povedo sošolcem njegovo življenjsko zgodbo. Ob obravnavi nemške ljudske pesmi o domovini se pogovarjamo o slovenskih ljudskih pesmih, ki govorijo o domovini ter ljubezni do domovine in svojega naroda. Dijaki v parih sestavijo kratko pesem o domovini in jo preberejo sošolcem. Tematiko migracij zaključimo s problematiko izseljevanja mladih, ko dijaki spregovorijo o svojih pogledih na izseljevanje mladih, o prednostih in slabostih dela in življenja v drugi državi, predvsem pa o razlogih za to, da mlada oseba zapusti svojo domovino z namenom dela ali življenja v drugi državi. (Grmek idr., 2015)

3 Zaključek

Učenje o domovini in državi je vitalen proces, ki ohranja in razvija družbo, v kateri živimo in delujemo in na katero smo čustveno navezani. Današnji mladi bodo svoje znanje in odnos do domovine prenašali na prihodnjo generacijo in zato se mora šola kot institucija in vsi, ki smo z njo tako ali drugače povezani, zavedati, da poleg prenosa znanja mladim omogočamo, da odkrivajo, preurejajo in interpretirajo predstave o svetu, ki jih obdaja. Učenje o domovini bi morali vpeti v vsa področja učenja v šoli z namenom, da ob koncu šolanja pomagamo oblikovati domoljubnega, zavednega in aktivnega državljana, ki je sposoben v veliki meri kritično razmišljati in aktivno ravnati v sodobni družbi. Kljub časovni omejenosti, ki jo učitelji doživljamo med urami in obsegom snovi, ki jo moramo v omejenem času podati mladim, se moramo učitelji truditi, da tam, kjer nam to

omogoča tematika, ki jo obdelujemo, in seveda čas, vključujemo domovinske in za aktivno državljanstvo pomembne vsebine. Pri tem moramo mladim zagotavljati možnost izražanja svojih misli in sicer na spoštljiv, odgovoren in strpen način. Ob tem moramo vedno poudarjati pomembnost sodelovanja z drugimi v šolskem, lokalnem, državnem in globalnem okolju.

4 Viri in literatura

Barle Lakota, A.; Jug, J.; Rustja, E., 2006. Državljanstva in domovinska vzgoja. Slovenska Bistrica, Beja.

Grmek, T.; Kočevar, A.; Sever, N.; 2015. Alles stimmt! 4. Učbenik. Ljubljana, Založba Rokus Klett.

Holc, N. idr., 2018. Učni načrt. Nemščina: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 8. 10. 2019, URL: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/UN_NEMSCI_NA_gimn.pdf.

Katunarić, V., 2009. Civic education in the European Countries. Metodika, let. 10, št. 18, str. 188–202. Pridobljeno 8. 10. 2019, URL: <https://hrcak.srce.hr/40815>.

Kočevar, A.; Novljan Potočnik, Š.; Retelj, A., 2014. Alles stimmt! 3. Učbenik. Ljubljana, Založba Rokus Klett.

Krenker, M.; Novljan Potočnik, Š.; Retelj, A., 2012. Alles stimmt! 1. Učbenik. Ljubljana, Založba Rokus Klett.

Krenker, M.; Novljan Potočnik, Š.; Retelj, A., 2013. Alles stimmt! 2. Učbenik. Ljubljana, Založba Rokus Klett.

Prebilič, V.; Juvan, J. (ured.), 2015. Aktivno državljanstvo in domovina. Zbornik prispevkov. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 8. 10. 2019, URL: <http://www.zrss.si/pdf/ADD-zbornik-prispevkov.pdf>.

Kratka predstavitev avtorice

Nataša Sever, prof. nemščine in angleščine, poučuje nemščino na Škofijski gimnaziji Vipava, Slovenija. Ima izkušnje s poučevanjem angleščine na osnovni šoli, angleščine in nemščine na gimnaziji ter s poučevanjem odraslih na Ljudski univerzi in v društvu MOST. Je soavtorica učbenika za nemščino *Alles stimmt 4!*.

E-naslov: nasever1@gmail.com

Finančna pismenost pri pouku matematike – za odgovornejše in zadovoljnejše državljane

Financial Literacy for More Responsible and Satisfied Citizens in Mathematics Class

Tatjana Simonič

Povzetek

Finančna pismenost je ena najpomembnejših veščin za uspešno življenje in prihodnost vsakega posameznika. Finančno pismeni državljani znajo učinkovito upravljati z denarjem, razumejo namen zadolževanja, znajo ovrednotiti različna finančna tveganja in se pred njimi uspešno zavarovati. Da bi v prihodnosti spremenili nizko raven finančne pismenosti v Sloveniji, moramo mladim že v času šolanja približati znanje s področja osebnih financ in finančnega poslovanja ter jih tako pripraviti na življenjske izzive. Namen prispevka je predstaviti pomen finančnega opismenjevanja v srednjih šolah in prikazati načine, kako mlade naučiti pravnega upravljanja s financami, jih pripraviti za življenje, jim pomagati, da bodo postali finančno pismeni in bodo s tem lažje sprejemali ustrezne finančne odločitve. Finančne teme je treba mladim približati in jim usvajanje teh znanj prikazati kot vseživljenjsko izkušnjo.

417

Abstract

Financial literacy is one of the most important skills for successful life and future of each individual. Financially literate citizens can effectively manage their money, understand the purpose of borrowing, are able to evaluate various financial risks and successfully protect themselves against them. In Slovenia this is on a low level. In order for this to change in the future we need to bring young people into the field of personal finance and financial management during their education and prepare them for life's challenges. The purpose of the paper is to present the importance of financial literacy in secondary schools and to show ways to teach young people to properly manage their finances, to prepare them for life, to help them become financially literate and with that make better financial decisions. Financial topics should be brought closer to young people and presented with the acquisition of financial skills as a lifelong experience.

Ključne besede: finance, izobraževanje, pismenost, varčevanje

Keywords: finances, education, literacy, saving

1 Uvod

V življenju se pogosto srečujemo z odločitvami, ki imajo finančne posledice. Na naše finance vplivajo odločitve o vsakodnevnih in prihodnjih nakupih, o izbiri šole, službe ali bivališča, o pokojninskem varčevanju, kreditih, pa tudi odločitve o tem, kam vložiti svoje prihranke. Razumeti bi morali tudi delovanje obrestnih mer, se zavedati finančnih tveganj itd. Da lahko sprejmemo bolj

smotrne odločitve pri upravljanju z denarjem, ki vodijo do varne finančne prihodnosti, je nujno potrebna finančna pismenost. Poslanstvo izobraževalnega sistema naj bo tudi zagotavljanje kakovostne finančne izobrazbe. Dijake pri pouku matematike učimo osnove financ; kako si postaviti finančni cilj, voditi svoje izdatke, izbirati posojila, varčevati in racionalno kupovati. Finančne teme je treba mladim približati in jim usvajanje finančnega znanja prikazati kot vseživljenjsko izkušnjo.

2 Finančna pismenost

2.1 Kaj je finančna pismenost?

Formalna opredelitev finančne pismenosti, kot jo uporablja Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), je kombinacija zavedanja, znanja in spretnosti ter odnosa in obnašanja, ki so potrebni za dobre finančne odločitve in vodijo v finančno blaginjo. Je torej nujno znanje in veščina ter predpogoj za uspešno in ustvarjalno osebno rast ter odgovorno delovanje v poklicnem in družbenem življenju (Kočar, 2016). Finančna pismenost je kombinacija splošne in matematične pismenosti. Kaže se kot informiranost o financah in finančnih trendih ter poznavanje in razumevanje finančnih produktov in storitev, pojmov ter tveganj. Finančno pismeni posamezniki so matematično pismeni, znajo učinkovito upravljati z denarjem, razumejo upravljanje s krediti in z dolgovi, so sposobni oceniti potrebo po zavarovanju in zaščiti ter znajo ovrednotiti različna tveganja in povračila, vezana na možnosti varčevanja in vlaganja. Po drugi strani se finančna nepismenost kaže skozi elemente finančne nestabilnosti, kot so prezadolženost, nezadostni prihranki, slabo načrtovanje za prihodnost in neustrezne naložbene prakse. Številni posamezniki ne načrtujejo izbire finančnih produktov in storitev, ki ustrezajo njihovim potrebam. S tem so veliko bolj nagnjeni k zadolževanju in težavam, če se njihove osebne razmere spremenijo (npr. izguba zaposlitve). To je tudi razlog, zakaj si nekateri težko zagotovijo zadovoljiv življenjski standard, ko so v pokoju. Vedno bolj se zavedamo, da je razumevanje finančnih zadev zelo pomembno, da prinaša koristi ne samo posamezniku, ampak tudi njegovi družini in posledično celotni družbi. Finančna ozaveščenost pomaga ljudem, da se izognejo različnim finančnim goljufijam – da ne kupujejo produktov, ki jih ne potrebujejo oziroma ne razumejo, s čimer bi lahko zašli v finančne težave. Ozaveščenost je pogoj, da bodo državljani postali dovzetni za finančno izobraževanje.

2.2 Pomen finančnega izobraževanja

Finančno izobraževanje mora dopolnjevati osnovno finančno znanje posameznikov; otrokom pomaga pri razumevanju vrednosti denarja, nauči jih gospodarjenja z njim in varčevanja. Dijaki in študenti lahko pridobijo bogate izkušnje za samostojno življenje, na primer pri ravnanju s stipendijami in študentskimi posojili. Finančno znanje lahko pomaga pri načrtovanju pomembnih življenjskih odločitev, npr. nakup stanovanja, pomaga tudi, da si ustvarijo finančne rezerve za nepredvidljive dogodke ter da vlagajo in varčujejo za upokožitev (Mihajlovič, 2013).

Koristi finančnega izobraževanja so v gospodarstvu vidne v finančni stabilnosti. Finančno izobraženi državljani so sposobni poiskati primernejše in cenejše finančne produkte in storitve, s čimer aktivirajo finančno panogo in izboljšajo finančno blaginjo. Finančno izobraževanje prinaša koristi tudi širši družbi, saj bodo lahko finančno izobraženi državljani sami skrbeli za svoje vsakdanje finance. Izobraženi posamezniki, tudi tisti z nizkimi dohodki, bodo lažje načrtovali in

prihranili del svojega dohodka in poskrbeli za finančno manj obremenjeno prihodnost. Prispevek finančnega izobraževanja se kaže tako na porabnikih kot na celotni družbi, saj so za delovanje finančnih trgov potrebne ozaveščene stranke.

2.3 Finančna pismenost v Sloveniji

Na področju finančne pismenosti je bilo doslej izvedenih več raziskav, vse po vrsti so pokazale, da Slovenci niso dobro opremljeni z znanjem za sprejemanje finančnih odločitev. Finančno pismenih je manj kot 44 odstotkov Slovencev, medtem ko je v državah severne Evrope, kjer so na tem področju najmočnejši, finančno pismenih 65 odstotkov prebivalcev. Raziskavo o finančni pismenosti so izvedli s pomočjo vprašalnika OECD glede na tri temeljna področja: vedenje, znanje in odnos do financ. Ugotovili so, da se Slovenija tako pri skupnem indeksu finančne pismenosti kot pri posameznih področjih uvršča nad povprečje skupine držav G20. Kljub temu pa je še precej prostora za rast in njeno izboljšanje. Problematična je starostna skupina od 25 do 35 let, ki je dosegla najnižji indeks finančne pismenosti. Gre za skupino, ki najmanj pozorno spremlja svoje finančno stanje, prav tako so manj proaktivni pri planiranju svojih financ. Je pa v tej skupini glede na ostale starostne skupine največ ljudi z dolgoročnimi finančnimi načrti, ki so najpogosteje vezani na nakup ali gradnjo nepremičnine. Po drugi strani rezultati analize kažejo, da so starejši, stari od 65 do 75 let, finančno najbolj pismeni, a svojega finančnega znanja ne ocenjujejo kot nadpovprečnega. Bolj pozorno upravljajo s svojimi financami kot ostale starostne skupine (imajo urejene trajnike, si zapisujejo stroške in beležijo račune). Najbolj kritični so do svojega finančnega znanja stari od 55 do 65 let. Gre za starostno skupino, ki se v največji meri prebija iz meseca v mesec in je najmanj zadovoljna s svojo finančno situacijo. Najmanj odkrito govori o svoji finančni situaciji z ljudmi, ki jih pozna, le desetina jih prebira drobni tisk, ko se odloča za finančne ali zavarovalniške produkte. (Rus, 2019)

V Sloveniji je treba izboljšati finančno pismenost. V ta namen so se vladne in zasebne institucije pričele intenzivneje ukvarjati z opismenjevanjem različnih ciljnih skupin. O denarju se otroci učijo pri predmetu gospodinjstvo in pri domovinski vzgoji in etiki. V številnih osnovnih in srednjih šolah pa se v okviru projekta Mladi in denar že uvaja interesna dejavnost finančna pismenost, nad katero so mladi navdušeni. (Žagar, 2017)

2.4 Primer dobre prakse pri predmetu matematika

Da bi mladim približali poslovanje z denarjem, jih seznanili s pojmi iz sveta financ, kot so glavnica, obresti, obrestna mera, varčevanje, kredit, renta, amortizacijski načrt, v četrtem letniku obravnavamo poglavje Obrestno obrestni račun. Dijake poskušamo ozavestiti o lastnem varčevanju, seznanimo jih z osnovami gospodarnega upravljanja z denarjem. Dijaki naj bi postali finančno bolj pismeni in tako bolj samozavestni ter sposobni sprejemati ustrezne finančne odločitve.

Dijake poskušamo ozavestiti o lastnem varčevanju, seznanimo jih z osnovami gospodarnega upravljanja z denarjem.

Nakup avtomobila je želja marsikaterega najstnika. Mladi se najpogosteje odločijo za nakup rabljenega avtomobila, zato se pri pouku odločimo obravnavati primer nakupa pet let starega avtomobila, ki stane šest tisoč evrov. Dijaki naj bi spoznali, da je pomembno, kako pridobimo denar

za nakup avtomobila. Predstavimo jim dve možnosti; lahko varčujemo ali pa si želimo znesek izposodimo. Razen o nakupu je treba razmišljati tudi o vzdrževanju vozila.

Dijake razdelimo v tri skupine. Prva skupina se ukvarja z varčevanjem. Varčevanje je temelj za doseg finančnih ciljev. Dijakom postavimo par vprašanj, povezanih z varčevanjem: Ima kdo izmed dijakov že izkušnje z varčevanjem v banki? Kakšni so njihovi cilji oziroma zakaj varčujejo? Predstavimo jim pravila za varčevanje na banki. Dijake seznanimo s tem, da varčevanje na banki ponuja eno izmed najbolj varnih oblik varčevanja, saj so naše vloge do nekega zneska zajamčene, po drugi strani pa smo temu primerno toliko manj nagrajeni. Pri reševanju naloge dijaki spoznajo, kako velika je razlika v privarčevanem znesku, če isti znesek varčuješ dalj časa, predvsem pa, da si morajo najprej določiti finančni cilj. Opredeliti ga morajo vrednostno in časovno: bomo varčevali z mesečnimi zneski ali enkratnim pologom, želimo sredstva na voljo kadarkoli ali šele po določenem obdobju. Dijaki s pomočjo izračunov spoznajo, kako obrestna mera, obrestovana doba in čas obrestovanja vplivajo na privarčevan znesek.

Druga skupina se ukvarja s posojili in pravili, ki jih je treba upoštevati. Posojila so dobra in slaba. Če najamemo posojilo za nakup stanovanja ali avtomobila, je to dobra odločitev. Če vzamemo posojilo za kakšno razkošno in nepotrebno potovanje, potem to ni najboljše odločitev. Dijake opozorimo, naj se med jemanjem posojila vedno zadolžijo v tisti valuti, v kateri prejema plačo. Dijaki s pomočjo informativnih izračunov na spletnih straneh različnih bank spoznajo, kako obrestna mera, ročnost in zavarovanje kredita vplivajo na anuiteto. Pri pouku naredimo tudi amortizacijski načrt, to je načrt odplačevanja dolga, ki v vsakem trenutku pokaže stanje glavnice posojila in odplačanih obresti v posamezni dobi odplačevanja dolga. Dijaki na primeru vidijo, da pri kreditnem poslovanju v prvih letih odplačevanja v večji meri odplačujemo obresti, šele proti koncu obdobja začnemo pretežno odplačevati preostali del glavnice. S pomočjo pridobljenega znanja bodo sposobni sprejeti ustrezne finančne odločitve, tako pri varčevanju kot najemu posojila.

V tretji skupini se ukvarjajo z vzdrževanjem vozila. Dijaki spoznajo, katero zavarovanje avtomobila naj bi bilo najprimernejše, koliko nas stane zavarovanje vozila, ali se nam pri nakupu rabljenega vozila splača kasko zavarovanje, koliko bi na mesec porabili za gorivo. Pomembni letni stroški so tudi nakup vinjete, servis vozila, zamenjava pnevmatik, parkiranje in čiščenje vozila, lahko pa nas doleti tudi kazen za morebitni prekršek.

Cilj tako izpeljane ure je dijake pripraviti za življenje, jim pomagati, da bodo postali finančno pismeni in s tem lažje sprejemali ustrezne finančne odločitve.

Finančna pismenost mora postati univerzalno priznana kot pomembna sestavina finančnega spodbujanja posameznikov in splošne stabilnosti finančnega sistema. Razmere na finančnih trgih se kar naprej spreminjajo, na trg prihajajo novi finančni produkti, tržni udeleženci imajo vedno več idej, pojavljajo se nova tveganja, spreminja se poslovanje in obnašanje bank in drugih finančnih institucij, tudi internet je spremenil uporabo finančne pismenosti. Zato je finančno izobraževanje vseživljenjska izkušnja. Finančno pismeni državljani znajo učinkovito upravljati z denarjem, razumejo namen zadolževanja, znajo ovrednotiti različna finančna tveganja in se pred njimi uspešno zavarovati.

3 Zaključek

Uporabno vrednost tovrstnega znanja bi morali posredovati vsem mladim, zato bi morali v srednje šolstvo uvesti nov predmet finančna pismenost s praktičnimi znanji, ki bi pomagal mladim, da bi premišljeno ravnali z denarjem. Premišljeno ravnanje z denarjem in s tem povezane teme so neprecenljive vrednosti za mlade ter velika popotnica za življenje. Teme predmeta naj bodo konkretne in življenjske, finančna pismenost pa ena izmed temeljnih kompetenc, s katero bi morali opremiti učence za sodobno življenje. Brez pravilnega upravljanja denarja dandanes ne moremo vzgojiti uspešnega državljana, ki bo zmožel usodo vzeti v svoje roke, se bo lažje osamosvojil ter samozavestno stopil na samostojno pot življenja.

4 Viri in literatura

Kočar, S., 2016. Vloga bank pri izobraževanju in usposabljanju za finančno pismenost. Magistrska naloga. Koper, Univerza na Primorskem, Fakulteta za management. Pridobljeno 17. 9. 2019, URL: <https://repositorij.upr.si/lzpisGradiva.php?id=7866>.

Mihajlovič, S., 2013. Juhu, učili se bomo o denarju. Pridobljeno 18. 9. 2019, URL: <https://www.mladi-denar.si/8808196>.

Rus, U., 2019. Nova raziskava finančne pismenosti: finance ne delajo težav starim, ampak mladim! Pridobljeno 16. 9. 2019, URL: <https://www.dnevnik.si/1042888304>.

Žagar, P., 2017. Finančna pismenost v Sloveniji – grozljivo stanje! Pridobljeno 16. 9. 2019, URL: <https://petrazagar.com/financna-pismenost-v-sloveniji-grozljivo-stanje/>.

Kratka predstavitev avtorice

Tatjana Simonič, prof. matematike, poučuje matematiko na II. gimnaziji Maribor, Slovenija. Ima triindvajset let izkušenj z delom v vzgoji in izobraževanju.

E-naslov: tatjana.simonic@druga.si

Prispevki k spodbujanju domoljubja in pripadnosti slovenski državi pri pouku zgodovine in obšolskih dejavnostih na Škofijski gimnaziji Antona Martina Slomška

Encouragement of Patriotism and Belonging to Slovenian Nation in History Classes and Extracurricular Activities in Škofijska Gimnazija Antona Martina Slomška

Marija Repina

Povzetek

V prispevku so v uvodu kratka razmišljanja o pomenu vzgoje za ljubezen do domovine in države v (srednji) šoli. Podan je pregled učnih ciljev obravnavane problematike v Zakonu o gimnazijah in v učnem načrtu pri predmetu zgodovina.

V osrednjem delu so predstavljeni primeri iz prakse, kako na Škofijski gimnaziji Antona Martina Slomška skušamo pri pouku zgodovine in v času obšolskih dejavnosti pri dijakih razvijati državljske kompetence in s tem posredno gojiti ljubezen do domovine in države (pouk na terenu, projektno – avtentično delo, razstava v muzeju, tabori v sodelovanju z Združenjem za ohranjanje vrednot slovenske osamosvojitve ...).

Na osnovi ankete je predstavljen pomen domoljubja, odnos do domovine in jezika, zaupanje državnim institucijam in umestitev domovine na lestvici vrednot pri dijakih na Škofijski gimnaziji Antona Martina Slomška. Ti so posredovali tudi pobude, kako v prihodnje okrepiti narodno zavest in zavest o državni pripadnosti.

Abstract

The introduction of the article focuses on the meaning of educating patriotism in (high) school. Overview of learning objectives is also listed based on Zakon o gimnazijah and History learning plan.

The body of the article presents practical examples (fieldwork, project work, exhibition in a museum, camps ...) of development of patriotic competences and therefore development of patriotism in History classes and extra-curricular activities in Škofijska gimnazija Antona Martina Slomška.

The meaning of patriotism, relationship to homeland and native language and trust in country's institutions are represented based on survey carried out among the students of Škofijska gimnazija Antona Martina Slomška. The students also contributed their own initiative to strengthen national awareness.

Ključne besede: domoljubje, primeri dobre prakse, zgodovina

Keywords: patriotism, practical examples, History

1 Uvod

Čeprav v družbi 21. stoletja postaja vzgoja, predvsem vzgoja za vrednote, za nekatere nepotrebna, problemi sodobne družbe in človeka kot posameznika kličejo ravno nasprotno. Človek potrebuje ukoreninjenost, zasidranost in identiteto. Zygmund Bauman poudarja, da življenje brez identitete v sodobnem človeku rojeva strah in tesnobo (v Roškar, 2017, 14).

Za posameznika je poleg osebne identitete pomembna narodna (etnična) pripadnost in identiteta – tj. domoljubje – ljubezen do domovine. Ta vidik je prepoznan tudi v sodobni šoli. Med 8 kompetenc po priporočilu Evropskega parlamenta in Evropskega sveta sodi razvijanje socialnih in državljskih kompetenc, kar je vključeno tudi v naše nacionalne učne načrte, ki pa se direktnemu izrazu domoljubje izmikajo.

V pričujočem prispevku sledi predstavitev vzgoje za ljubezen do domovine in pripadnosti slovenski državi v šolski zakonodaji za splošno gimnazijo, posebej še pri predmetu zgodovina. Sledi predstavitev konkretizacije uresničitve zapisanih ciljev in kompetenc pri pouku in obšolskih dejavnostih na Škofijski gimnaziji AMS (Antona Martina Slomška) v Mariboru oz. predstavitev primerov vzgoje za domoljubje mladih ter njihov pogled na to, pridobljen na osnovi ankete.

2 Domoljubje in pripadnost slovenski državi – nekaj misli

Že leta 1908 je Oton Župančič zapisal:

»Kje, domovina, si? Ali na poljih teh?

Še pod Triglavom, okrog Karavank?

Slutim te, čutim te.« (Pibernik, 2009, 81).

Pripadnost domovini in občutenje ljubezni do domovine so izražali mnogi naši umetniki.

V 19. stoletju, stoletju narodnega prebujanja, je Anton Martin Slomšek zelo jasno zapisal bistvo domoljubja: »Domovina je naša ljuba mati. Bodimo si med seboj kakor dobri otroci in pomagajmo iz vseh moči k sreči domovine in vsakega prebivalca ... Ljubezen do svojega naroda more in mora biti eden najdragocenejših biserov v čednostnem vencu vsakega moža.« (Slomšek, 1991, 104).

Dr. Miro Haček, profesor na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, danes podobno in podrobneje razlaga, da je domoljubje čustvo, ki je pogojeno prav z občutenjem domovine – kako smo ponosni na domovino, kako se počutimo v njej, kako smo v njej upoštevani in kako smo svobodni ... Domovinska pripadnost je del potrebne in nujne morale vsake družbe. Ta pripadnost se ne razvije kar sama od sebe, ampak jo je treba pri mladih razvijati in gojiti. Cilj državljske vzgoje je oblikovanje odgovornega, strpnega in aktivnega državljana, ki se bo zavzemal za uveljavljanje demokratičnih in socialno solidarnih načel v javnem življenju. (Haček, 2019).

3 Domoljubje in pripadnost slovenski državi v splošni gimnaziji

3.1 Zakon o gimnazijah

Vzgojno-izobraževalni proces v splošni gimnaziji določa Zakon o gimnazijah. V 2. členu, kjer predpisuje naloge, cilje vzgojno-izobraževalnega dela v gimnazijah, za področje domoljubja in

vzgoje za aktivno državljanstvo navaja sledeče naloge:

- »razvija samostojno kritično presojanje in odgovorno ravnanje,
- vzpodbuja zavest o integriteti posameznika,
- razvija zavest o državni pripadnosti in narodni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi,
- vzgaja za odgovorno varovanje svobode, za strpno, miroljubno sožitje in spoštovanje soljudi,
- razvija in ohranja lastno kulturno tradicijo in seznanja z drugimi kulturami in civilizacijami,
- vzgaja za obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz evropske tradicije,
- razvija pripravljenost za vzpostavljanje svobodne, demokratične in socialno pravične države,
- razvija zavest o pravicah in odgovornostih človeka in državljana.« (Zakon o gimnazijah, 2019, 2. člen).

Kar 8 od 15 nalog, ki jih zakon nalaga gimnazijam, posega na področje vzgoje za domoljubje, ali pa je z njim posredno povezano.

Tudi Bela knjiga o šolstvu med splošnimi cilji vzgoje in izobraževanja navaja:

- »razvijanje zavesti o pravicah in odgovornostih državljana Republike Slovenije,
- razvijanje zavesti o narodni identiteti in vključenosti v mednarodni prostor.« (Krek, Metljak, 2011, 17).

Minister je napovedal novo belo knjigo in upajmo, da bodo 'korajžno' spregovorili tudi o domoljubju v šolah.

3.2 Učni načrt iz zgodovine v splošni gimnaziji

424

Zgodovina je v gimnaziji poleg slovenščine temeljni predmet pri vzpodbujanju domoljubja in pripadnosti slovenski državi. Boris Pahor, simbol pokončnega slovenstva, se pri svojih 106-ih letih še vedno posveča skrbi za slovensko narodno zavest in ljubezni do naroda: »Če ne bomo imeli narodne zavesti, bomo šli k hudiču.« Večkrat je tudi poudaril, da narodova identiteta lahko temelji le na dobrem poznavanju zgodovine. S tem nalaga še posebej nam učiteljem zgodovine dodatno odgovornost za mlade in narod. (Boris Pahor ob svojem ..., 2019).

Pouk zgodovine v splošni gimnaziji natančneje opredelujeta Učni načrt in Predmetni izpitni katalog za splošno maturo. V učnem načrtu za splošno gimnazijo je že pri opredelitvi predmeta zapisano: »Slovenska zgodovina, zgodovinske izkušnje in kulturna dediščina so umeščene v širši srednje-evropski in evropski prostor, kar omogoča boljše razumevanje vplivov na dogajanje in procese in njihovo medsebojno povezanost. Zgodovina ima tudi pomembno vlogo pri oblikovanju slovenske narodne zavesti in narodne identitete.« Poudarjata pa se tudi evropska in individualna identiteta. (Učni načrt zgodovina, 2008, 7).

Predmetu zgodovina je v splošni gimnaziji namenjenih 280 ur in je izbirni predmet na maturi. Od tega je le približno tretjina ur namenjena slovenski zgodovini. Na maturi je razmerje med svetovno in nacionalno zgodovino 50 : 50.

Učni načrt predvideva uresničitev sledečih procesnih ciljev:

- »razvijajo zanimanje za zgodovinsko preteklost in sedanost slovenskega naroda in njegovih dosežkov ter utrjujejo narodno zavest in zavest o državni pripadnosti,
- poudarjajo pozitivne kulturne vplive znotraj slovenskega naroda in s sosednjimi narodi,

- razvijajo individualno, narodno in evropsko identiteto,
- ocenijo pomen ohranjanja slovenske, evropske in svetovne kulturne dediščine,
- razvijajo odgovoren odnos do varovanja okolja in do ohranjanja kulturne dediščine,
- ob izbranih primerih iz zgodovine razvijajo poglede na svet, ki spoštujejo človekove pravice, enakost in demokracijo ter demokratično in odgovorno državljanstvo.« (Učni načrt zgodovina, 2008, 9).

Učni načrt vsebuje tudi navodila, kako pri pouku zgodovine razvijati 8 kompetenc za vseživljenjsko učenje. Obravnavano področje je zajeto v kompetencah sporazumevanje v maternem jeziku ter socialne in državljanske kompetence.

4 Spodbujanje ljubezni do domovine in pripadnosti slovenski državi pri pouku zgodovine in obšolskih dejavnostih na Škofijski gimnaziji Antona Martina Slomška

Že od začetka ima Škofijska gimnazija AMS v preambuli šole zapisano, da »življenje in delo na gimnaziji črpa iz korenin evropske civilizacije, temelječe na judovsko-krščanskem, grško-rimskem in humanističnem izročilu ter na tistem znanju in vrednotah, s katerimi so evropski prostor plemenitile ostale kulture in civilizacije ... Z odkrivanjem kulturne dediščine slovenskega naroda in vloge krščanstva pri tem ter naravnih danosti domačega okolja se krepi narodna identiteta in oblikujejo temelji za samozavesten vstop v evropske in svetovne integracije.«

Pri odkrivanju vrednot se trudimo v življenju na šoli krepiti narodno identiteto in občutek pripadnosti slovenski državi – pri mladih skušamo krepiti domoljubje.

425

Osebno identiteto pomagamo dijakom oblikovati predvsem v okviru predmeta vera in kultura ter na duhovnih vikendih. Osebna identiteta je osnova za gradnjo nacionalne – slovenske in evropske identitete, ki jo razvijamo tako pri pouku vseh ostalih predmetov, kakor tudi v okviru obšolskih dejavnosti in vsakodnevnem življenju na šoli. Pri tem domoljubje vzgajamo že z učnimi vsebinami predvsem pri pouku družboslovnih predmetov (zgodovina, slovenščina, geografija, sociologija, filozofija), izbirnih predmetov, obveznih izbirnih vsebin pri obveznem (npr. državljanska kultura) in izbirnem delu (strokovne ekskurzije po domovini in Evropi), z raznimi projekti (npr. Jaz, čas in domovina), mednarodnimi izmenjavami, proslavami, obiski gostov, s tekmovanji, z raziskovalnimi in projektnimi nalogami, pri krožkih, z duhovnim življenjem na šoli, na taborih Združenja za ohranjanje vrednot slovenske osamosvojitve, dejavnostih Dijaške skupnosti in še kje. Pri tem pa ne pozabimo na krepitev nacionalne identitete pri profesorjih in ostalih delavcih na šoli. Aktiv družboslovc vsako leto izvede strokovno ekskurzijo, kjer spoznavajo domačo in bližnjo okolico. Tudi celoten kolektiv se je že nekajkrat podal na ekskurzijo odkrivanja Slovenije. Zadnja leta se izvajata še oddih in ekskurzija za starše skupaj s profesorji – oddih s 'pešačenjem' po Sloveniji, ekskurzija pa tudi z odkrivanjem slovenske soseščine.

4.1 Primeri prakse pri pouku zgodovine in drugih dejavnostih za krepitev domoljubja na Škofijski gimnaziji Antona Marina Slomška

Kot profesorica zgodovine in geografije se skušam zavedati odgovornosti za krepitev slovenske nacionalne identitete, ohranjanja naravne in kulturne dediščine, krepitev medsebojnega

spoštovanja različnih kultur, spodbujanja aktivnega državljanstva, ne samo pri pouku, ampak tudi pri različnih dejavnostih in ne samo v besedah in sliki, ampak tudi dejavno ter z lastnim zgledom. Nekaj primerov je na kratko predstavljenih.

V okviru pouka zgodovine se izvaja del vsebin na terenu – avtentičen pouk. V prvem letniku tematski sklop Antična kulturna dediščina obravnavamo na enodnevni ekskurziji Po rimskih poteh. Z dijaki si ogledamo šempetrsko nekropolo in bližnje ostanke rimske ceste.

Slika 1: Po sledih kočevskih Nemcev. Foto: arhiv Repina.

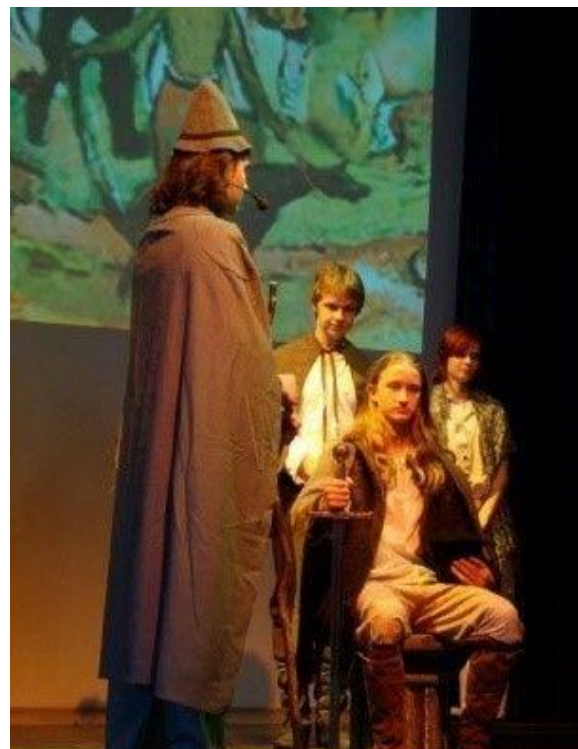

V sodelovanju z Mestnim muzejem Ljubljana na terenu in v muzeju podoživijo vsakdanje življenje Emoncev. Povzpemo se še na Hrušico, da začutijo vlogo in pomen Claustre Alpium Iuliarum in znamenite bitke pri Frigidu. Dijaki sproti preverjajo novo usvojeno znanje z reševanjem nalog v delovnem zvezku (Priloga 2). V razredu opravimo refleksijo in pojasnimo morebitne nejasnosti.

426

V četrtem letniku del slovenske zgodovine spoznavamo na enodnevni ekskurziji na Kočevskem. Za raziskovanje in preverjanje znanja dijaki na terenu rešujejo delovni zvezek (Priloga 3), posebej pripravljen za to priložnost. Na ekskurziji se dijaki srečajo z avtentičnim pričevanjem (predstavitve preteklega in sodobnega življenja na Kočevskem izvede domači župnik v Kočevski Reki, dr. Mitja Ferenc, prof. zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani, pa jim pričuje in strokovno pojasni odkrivanje in evidentiranje povojnih prikritih grobišč). Dijaki sklepajo o zgodovini z opazovanjem na terenu (ostanki Kočevarjev: ruševine cerkve, sadno drevje na opuščenih območjih, vodnjak), se poklonijo spominu pobitih po drugi svetovni vojni ob jami pod Krenom, v Pokrajinskem muzeju v Kočevju skušajo v avtentični dvorani podoživeti zasedanje kočevskega zbora in si ogledajo razstavo pregleda slovenske zgodovine s poudarkom na drugi polovici 20. stoletja. Dijaki spoznavajo, da osvobaja le resnica o naši preteklosti, čeprav je včasih zelo boleča.

V okviru projektnih dni v šolskem letu 2010/2011, ki

Slika 2: Obred ustoličevanja karantanskih knezov. Foto: arhiv Repina.

smo jih naslovili Slovenec sem, smo v medpredmetni povezavi slovenščine in zgodovine pripravili dramatizacijo obreda ustoličevanja karantanskih knezov. Najprej smo spoznavali zgodovinska dejstva in pomen dogodka. Profesorica slovenščine Barbara Fužir je posodobila in aktualizirala obred ter na osnovi tega pripravila scenarij. Dijaki so se po skupinah pripravljali za dramatizacijo obreda: likovno so ustvarjali karantansko zastavo, izdelovali knežji kamen (kiparjenje), snemali filmček kot sestavni del predstave (IKT znanja), pripravljali kostume in ostale rekvizite za predstavo. Sledile so vaje. Predstavo so si ogledali dijaki vseh letnikov in profesorji. Tako so dijaki sami prispevali k ohranjanju kulturne dediščine in ljubezni do domovine ter to prenesli na vse dijake šole ter učiteljski zbor. Pri tem so razvijali vseh osem kompetenc za vseživljenjsko učenje.

Zadnja leta sodelujemo z Združenjem za vrednote slovenske osamosvojitve, s katerim skupaj pripravljamo taborje za vzpodbujanje domoljubja in krepitev aktivnega državljanstva. Program tabora vsebuje ogled bivšega učnega centra za slovenske vojake v Pekrah. O pekrskih dogodkih 1991 jim pričuje udeleženec le-teh, sledi ogled filma in razstave (primarni zgodovinski viri). Ob avdio-vizualnih virih spoznavamo potek slovenske osamosvojitve. V pripravi na tabor dijaki zberejo pričevanja o osamosvajanju Slovenije in osamosvojitveni vojni, ki jih predstavijo v skupinah. Sledi pogovor o aktivnem državljanstvu mladih. Dijaki spoznanja objavijo na internetu. Udeleženci so nagrajeni s slovensko zastavo in na svečani prireditvi še z listino Domoljub. V preteklem šolskem letu smo tabor izvedli skupaj s Prvo gimnazijo v Mariboru. Tabor je bil pri dijakih lepo sprejet, nekateri posamezniki se tabora udeležijo večkrat.

Udeleženci so nagrajeni s slovensko zastavo in na svečani prireditvi še z listino Domoljub.

Slika 3: Zaključek tabora 2018. Vir: Facebook, album ŠgAMS.

5 Pogledi dijakov Škofijske gimnazije Antona Martina Slomška na domoljubje in pripadnost slovenski državi

V zgornjem poglavju so predstavljeni prispevki praktičnega vzgajanja domoljubja na Škofijski gimnaziji AMS, v tem poglavju pa bo predstavljeno, kako dijaki dojemajo domoljubje, kam ga uvrščajo na lestvici vrednot, kako vidijo prizadevanje šole in učiteljev pri vzgoji za ljubezen do domovine in kaj predlagajo za izboljšanje narodne zavesti in zavesti o državni pripadnosti.

V spletni anketi je sodelovalo 121 dijakov, tj. več kot tretjina vseh dijakov in zato lahko rezultate posplošimo (Priloga 1).

Domovina je moj dom, moje zavetje.

Na vprašanje, kaj jim pomeni domoljubje – ljubezen do domovine, so med drugim odgovarjali: veliko; imeti rad svojo državo; občutek pripadnosti neki skupnosti, ki govori enako kot jaz; občutek, da imaš rad svojo domovino in si ponosen nanjo; da imamo svojo državo, praznike; naklonjenost do naravnih lepote Slovenije; zvestobo domovini, jeziku, ljudem; domovina je moj dom, moje zavetje; pomeni mi to, da na tekmovanjih tekmujem pod slovensko zastavo; da spoštujem svoje korenine, se jih zavedam in ne sramujem; domovina je zame sveta

Na drugi strani (v manjšini) so bili odgovori, da jim ne pomeni veliko, domoljubje ne sme prerasti v sovraštvo do drugih; nisem velik domoljub; nima pomena.

Pri kazalnikih domoljubja (vprašanje 2 v Prilogi 1), ki so jih ocenjevali od 1 do 5, se je najvišje uvrstilo poznavanje slovenske himne, poznavanje in razlaga vsebine grba sta dobili že nekoliko nižjo oceno. Le na 17,4 % domovih dijakov redno izobešajo slovensko zastavo ob državnih praznikih. Pripadnost narodu je med dijaki še pomembna vrednota, saj je trditev, da so ponosni, da so Slovenci (ali druge narodnosti), dosegla oceno 4,4, da pa so ponosni državljani Slovenije, le kanček manj. Ocene slovenske demokracije in vloge slovenščine na univerzah so pa zaskrbljujoče (3,23 in 3,74). Resno se je treba zamisliti nad dejstvom, da je pripravljenost dijakov izseliti se v tujino, če bi lahko tam razvili boljše življenje kot v Sloveniji, ocenjena še višje (3,8). Vzgojanje v duhu ljubezni do domovine in za aktivne državljane pri pouku zgodovine (3,84) je pričakovano doseglo višje ocene kot pri vseh predmetih skupaj in obšolskih dejavnostih (3,38).

Za okrepitev zanimanja za zgodovinsko preteklost in sedanost slovenskega naroda in njegovih dosežkov ter utrditev narodne zavesti in zavesti o državni pripadnosti – okrepitev ljubezni do domovine dijaki predlagajo:

- večji poudarek na slovenski zgodovini, manjši na svetovni;
- predstavitev slovenske zgodovine na zanimivejši način, z inovativnimi pristopi;
- kot vzornike predstaviti slovenske 'legende', več predavanj o Slovencih;
- več ekskurzij po Sloveniji in terensko delo;
- bolj poudariti državne praznike in praznovanja;
- mednarodne izmenjave, na katerih » ... moramo predstaviti svojo državo in dosežke, saj se takrat začnemo zavedati, da smo Slovenci ...«
- Zanimiv je predlog dijaka, ki ga je zapisal pod vplivom zaključne ekskurzije četrtošolcev: »Vse dijake peljat na ekskurzijo v Bolgarijo oz. države na območju Balkana. Tako bodo takoj začeli ceniti, v kako razviti, varni in čudoviti državi živimo.«

Naslednji sklop ankete je zajemal vprašanja, komu dijaki zaupajo (vprašanje 3 v Prilogi 1). Pokazal je nizko zaupanje državnim institucijam. Tretji sklop vprašanj je obsegal vrednote dijakov

(vprašanje 4 v Prilogi 1). Dijaki so vrednote razvrstili v sledečem vrstnem redu: mir, prijateljstvo, zdravje, varnost državljanov, družina – družinsko življenje, varovanje narave, znanje, svoboda mišljenja in političnega delovanja, domovina – Slovenija, uspeh v šoli, vera. Domovina Slovenija je med enajstimi vrednotami dosegla šele deveto mesto, sicer s precej visoko oceno 4,2, kar je le desetinka manj, kot so ocenili ponos, da so slovenski državljani. Anketa med dijaki Škofijske gimnazije AMS je pokazala, da sta vrednota domovine in nacionalni ponos pri dijakih dokaj visoko ocenjena, kljub temu da je zaupanje v državne institucije precej nizko. Kljub nacionalnemu ponosu dijaki razmišljajo precej pragmatično, saj jih je 45 % popolnoma pripravljenih, da se izselijo v tujino, če bi si lahko tam razvili boljše življenje kot v Sloveniji. Vzporedno uvedbo angleščine kot učnega jezika na slovenskih univerzah popolnoma podpira 35,5 % anketiranih dijakov.

6 Zaključek

V sodobnem svetu globalizacija ne more nadomestiti identitete posameznika niti nacionalne identitete. Lahko povzroči krizo individualnih identitet. Zato je treba bolj kot v razpravo o globalnem in nacionalnem v Sloveniji razmišljanje usmeriti v stanje domoljubja kot vrednote, ki mora imeti v hierarhiji vrednot prav posebno mesto. »Ljubiti dom in domovino v širšem kontekstu je nekaj, kar je in bo za vedno žlahtno dejanje.« (Prebilič, Haček, Kukovič, 2013, 10).

Temu »žlahtnemu dejanju« in izrazu »domoljubje« se ne bi smeli izogibati v učnih načrtih in drugih šolskih dokumentih. Pri tem imamo pomembno vlogo učitelji, še posebej učitelji zgodovine. Zato je dr. Vilma Brodnik, pedagoška svetovalka za zgodovino na Zavodu RS za šolstvo, opozorila: »Predvsem pa morajo učitelji v vrednote – vezivo slovenske demokratične družbe in samostojne slovenske države – verjeti tudi sami, da lahko s svojim znanjem in zgledom vplivajo tudi na učence. Državotvorno držo se izkazuje zlasti s prizadevanji za nadaljnjo izgradnjo svobodne, samostojne, demokratične in socialno pravične slovenske države.« (Brodnik, 2017, 8–9).

Ljubezni do domovine se ne da zapovedati ali uzakoniti niti prepovedati. Država bo za to najbolje poskrbela z vzorno demokracijo, dosledno zaščito človekovih pravic in socialno pravičnostjo, da ne bodo mladi iskali prihodnosti v tujini. Za vzgojo za ljubezen do domovine in države smo dolžni skrbeti vsi državljani, od družine, državnih institucij do šole, predvsem z zgledom, znanjem o zgodovini in kulturi naroda, s skrbjo za slovenski jezik ter z državotvorno držo.

Ljubezni do domovine se ne da zapovedati ali uzakoniti niti prepovedati. Država bo za to najbolje poskrbela z vzorno demokracijo, dosledno zaščito človekovih pravic in socialno pravičnostjo, da ne bodo mladi iskali prihodnosti v tujini.

Za to so obvezne šolske proslave in obvezno izobešanje zastav premalo. Tudi nov predmet državlјanska vzgoja v srednjih šolah, ki ga namerava v naslednjem šolskem letu uvesti ministrstvo, ne bo rodil pričakovanih sadov, če ne bomo mladim pomagali zgraditi lastne identitete in šele na tem vzpostavili domoljubje. To moramo početi pri vseh predmetih in dejavnostih na šolah, v vsem življenju nasploh.

Predstavljeni primeri iz prakse na Škofijski gimnaziji AMS so prispevek na poti k uresničitvi navedenih ciljev. Odzivi dijakov kažejo, da bo v prihodnje potrebno na tem področju vložiti več energije in pri tem upoštevati želje dijakov po novih, sodobnejših pristopih.

Za konec vzklikam s Slomškom, zavetnikom šole, s katere prihajam: »Prijatelji! Nikdar ne pozabimo, da smo Slovenci!« (Slomšek, 1991, 189).

7 Viri in literatura

- Boris Pahor ob svojem 106. rojstnem dnevu: »Mi danes nismo zavedni Slovenci«. Domovina, 26. 8. 2019. Pridobljeno 21. 9. 2019, URL: <https://www.domovina.je/boris-pahor-ob-svojem-106-rojstnem-dnevu>.
- Brodnik, V., 2017. Spodbujanje pripadnosti slovenski državi v šolah. Vzgoja, letnik XIX, št. 75, str. 8–9.
- Haček, M., 2019. Vloga, pomen in razumevanje aktivnega državljanstva in domoljubja med mladimi. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 22. 9. 2019, URL: http://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Vloga_pomen_in_razumevanje_ADD_med_mladimi_Ha%C4%8Dek.pdf.
- Krek, J.; Metljak, M. (ured.), 2011. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 3. 10. 2019, URL: http://pefprints.pef.uni-lj.si/1195/1/bela_knjiga_2011.pdf.
- Pibernik, F. (izbor), 2009. Kje, domovina, si: antologija slovenske domovinske pesmi od Valentina Vodnika do danes. Celje, Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba.
- Prebilič, V.; Haček, M.; Kukovič, S., 2013. Odnos mladih do domoljubja. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 3. 10. 2019, URL: http://knjigarna.fdv.si/knjige/politologija/i_585_odnos-mladih-do-domoljubja.
- Roškar, B., 2017. Ljubezen do domovine. Vzgoja, letnik XIX, št. 75, str. 14–15.
- Slomšek, A. M., 1991. Slomškovo berilo. Celje, Mohorjeva družba.
- Učni načrt zgodovina. Gimnazija: splošna gimnazija, 2008. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 21. 9. 2019, URL: <http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/media/pdf/>.
- Zaključek tabora, 2018. Fotograffije, Facebook. Pridobljeno 6. 9. 2019, URL: https://www.facebook.com/pg/zgamsinavr/h/photos/?tab=album&album_id=720616651299326.
- Zakon o gimnazijah, 2019. Ljubljana, Uradni list RS, št. 46/2019 z dne: 19. 7. 2019. Pridobljeno 22. 9. 2019, URL: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2019-01-2180/zakon-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-gimnazijah-zgim-d>.

Kratka predstavitev avtorice

Marija Repina je učiteljica geografije in zgodovine na Škofijski gimnaziji Antona Martina Slomška, Slovenija. Ima osemindvajset let izkušenj s poučevanjem teh predmetov v gimnaziji.

E-naslov: marija.repina@guest.arnes.si

8 Priloge

Priloga 1: Anketa.

Priloga 2: Pouk na terenu: Šempeter/Celje – Ljubljana – Hrušica (*priloga je v dodatku zbornika*).

Priloga 3: Ekskurzija na Kočevsko (*priloga je v dodatku zbornika*).

Priloga 1: ANKETA

Anketa je namenjena raziskavi o domoljubju dijakov na ŠgAMS.

Prosim, da odgovoriš iskreno in se ti za odgovore v naprej najlepše zahvaljujem.

Če te bodo zanimali rezultati, se pozanimaj pri Mariji Repina v drugem redovalnem obdobju!

1. Na kratko dopolni!

Domoljubje = ljubezen do domovine mi pomeni: _____

2. Oceni od 1 do 5, koliko zate držijo sledeče trditve!

5 – popolnoma; 4 – večinoma; 3 – polovično; 2 – le delno; 1 – nikakor ne drži

	5	4	3	2	1
1. Doma izobesimo slovensko zastavo ob vseh državnih praznikih.					
2. Slovensko himno (7. kitico Zdravljice) znam na pamet.					
3. Znam narisati slovenski grb in razložiti njegovo simboliko.					
4. Ponosen sem, da sem Slovenec (ali druge narodnosti).					
5. Ponosen sem, da sem slovenski državljan.					
6. V osnovni šoli sem dobil temeljni pregled slovenske zgodovine.					
7. V osnovni šoli smo natančno obdelali slovensko osamosvojitve in nastanek neodvisne Republike Slovenije.					
8. Zadovoljen sem z demokracijo v Sloveniji.					
9. Vsakodnevno ali vsaj nekajkrat tedensko spremljam poročila o političnem dogajanju v Sloveniji.					
10. Pripravljen sem se izseliti v tujino, če bi si lahko tam razvil boljše življenje kot v Sloveniji.					
11. Predavanja na slovenskih univerzah morajo biti izključno v slovenščini, za tujce se lahko organizirajo v angleščini oz. drugem njihovem jeziku.					
12. Na slovenskih univerzah se za slovenske študente poleg slovenščine kot učni jezik lahko uporablja tudi angleščina.					
13. Pri pouku zgodovine na ŠgAMS nas vzgajajo v duhu ljubezni do domovine in za aktivne državljanke.					
14. Na ŠgAMS nas skoraj pri vseh predmetih in tudi pri izvenšolskih dejavnostih vzpodbujajo k aktivnemu državljanstvu in spoštovanju domovine.					
15. Pri pouku in ostalih dejavnostih na šoli želim več vsebin o zgodovinski preteklosti in sedanjosti slovenskega naroda in njegovih dosežkov.					

3. Oceni od 1 do 5, koliko zaupaš:

	5	4	3	2	1
1. slovenski vladi					
2. slovenskim medijem					
3. slovenski Cerkev					
4. slovenskim političnim strankam					
5. slovenskim sodiščem					
6. slovenski policiji					
7. slovenski vojski					
8. staršem oz. skrbnikom					
9. učiteljem/profesorjem					
10. prijateljem					

4. Oceni od 1 do 5, koliko ti pomenijo:

	5	4	3	2	1
mir v svetu					
varovanje narave					
varnost državljanov					
svoboda mišljenja in političnega delovanja					
vera					
domovina - Slovenija					
znanje					
uspeh v šoli					
prijateljstvo					
zdravje					
družina – družinsko življenje					

5. Predlagaj, kako pri mladih okrepiti zanimanje za zgodovinsko preteklost in sedanost slovenskega naroda in njegovih dosežkov ter utrditi narodno zavest in zavest o državni pripadnosti – okrepiti ljubezen do domovine! Kaj lahko pri tem storijo šole?

Prazniki kot del vzgojno-izobraževalnega procesa

Holidays as a Part of Educational Process

Romanca Vene

Povzetek

V članku je predstavljen možen primer vključitve državnih praznikov in dela prostih dni v Republiki Sloveniji v učne vsebine pri predmetu zgodovina v srednjem strokovnem izobraževanju. V nadaljevanju sta opisani dve dejavnosti: asociacije in pet kvadratov na temo praznikov v Republiki Sloveniji, s katerima pri urah zgodovine razvijamo in krepimo državljansko kompetenco, natančneje zavest o narodni identiteti, ljubezen do države in domovine, spoštovanje drugega ter večšino kreativnega razmišljanja. Uporabimo ju lahko na začetku ure za ponovitev snovi ali motivacijo, kot tudi na koncu ure za utrjevanje in poglobljanje učne snovi.

Abstract

A possible case of inclusion of public holidays and work-free days in the Republic of Slovenia into learning content of history curriculum in upper secondary technical education is presented in this article. Furthermore, two activities are described, namely word associations and the method of five squares on the theme of holidays in the Republic of Slovenia, both being intended to help develop and strengthen civic competence in history lesson, and more particularly national consciousness, love for the country and homeland, respect for others, and the skill of creative thinking. The beginning of the lesson can be implemented by content revision or by an introductory activity for motivation or it can be used as a means of content reinforcement and revision at the end of the lesson.

Ključne besede: državljanska kompetenca, narodna identiteta, prazniki v Republiki Sloveniji, spoštovanje drugega

Keywords: civic competence, national identity, holidays in the Republic of Slovenia, having respect for others

1 Uvod

V slovenskem šolstvu se veliko govori o ključnih kompetencah. Evropski okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje, ki sta ga leta 2006 sprejela Evropski parlament in Svet Evropske unije, je med ključne kompetence uvrstil tudi državljansko kompetenco, ki jo definira kot preplet znanja, spretnosti, vrednot in odnosov, ki so nerazdružljivo povezani z aktivnim demokratičnim državljanstvom (Vprašalnik in smernice za vrednotenje državljanske kompetence, 2017).

Tudi voditelji držav in vlad ter visoki predstavniki, ki so se zbrali na sedežu Organizacije združenih narodov v New Yorku leta 2015, so se dogovorili o novih svetovnih ciljih trajnostnega razvoja in med drugim zapisali, da bodo oblikovali miroljubno, pravično in vključujočo družbo (Spremenimo

svet: Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030, 2015).

S praznovanjem praznikov, ki jih imamo v Republiki Sloveniji, lahko uresničujemo temeljne cilje krepitve državljske kompetence, saj spodbujamo in razvijamo osebno in narodno identiteto, dejavno udeležbo v skupnosti, sprejemanje in spoštovanje različnosti.

Vsebine praznikov so včasih mnogo bolje poznali, danes pa jih velikokrat zameglijo nepoznavanje, površnost, tehnologija in potrošništvo (Ovsec, 1993).

Pri razvijanju in spodbujanju državljske kompetence imajo pomembno vlogo učitelji družboslovnih predmetov. Izziv za vsakega učitelja je lahko, kako predstaviti dijakom zgodbo posameznega praznika, da bodo prazniki postali element povezovanja, krepili osebno samozavest, domoljubje, da se bodo s ponosom narodnostno opredelili, da bodo bolj spoštovali in cenili svojo domovino. Dušica Kunaver, ena največjih poznavalk slovenskega ljudskega izročila, ugotavlja, da mladi slovenske kulture ne poznajo in šola jih ne vzgaja za ljubezen do domovine. Zato poudarja, naj šola privzgaja otrokom ljubezen do slovenstva, tradicije in kulture. »Drevo z vejami gleda po celem svetu, vendar mora imeti globoke korenine v domači zemlji, če hoče rasti pokončno« (Kunaver, v Hvala Hadner, 2010, 20).

V nadaljevanju je predstavljen možen način vključevanja praznikov v Republiki Sloveniji v vzgojno-izobraževalne vsebine in dve dejavnosti, s katerima razvijamo državljsko kompetenco. Lahko se ju prilagaja in nadgrajuje, dijake pa zelo motivirata.

2 Vključevanje praznikov v vzgojno-izobraževalni proces

434

Zavedamo se, da je poznavanje preteklosti pogoj za razumevanje sedanjosti. To velja tudi za praznovanje praznikov. Pri urah zgodovine v srednjem strokovnem izobraževanju imamo veliko možnosti, da vključimo praznike v vzgojno-izobraževalni proces ter tako razvijamo in krepimo državljske kompetence. Od učitelja je odvisno, kako, koliko, kdaj in na kakšen način jih bo vključil v svoj predmet, katere učne metode, oblike, tehnike in pripomočke ter vire bo pri tem izbral oziroma uporabil.

Zavedamo se, da je poznavanje preteklosti pogoj za razumevanje sedanjosti. To velja tudi za praznovanje praznikov.

2.1 Možnosti vključevanja praznikov v obravnavo učne vsebine

Tabela 1 prikazuje primere možnih vključitev državnih praznikov in dela prostih dni v Republiki Sloveniji (Državni prazniki ..., 2019) v učne vsebine na osnovi učbenika Zgodovina za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje (Karlovšek, Robnik, 2012), kataloga znanja za zgodovino (Katalogi znanj ..., 2007) in učiteljeve Letne priprave (Vene, 2019).

»S praznovanjem praznikov je povezano izobešanje zastave Republike Slovenije. Slovensko državno zastavo je 24. junija 1991 določila slovenska narodna skupščina s sprejetjem amandmaja C (100) k ustavi iz leta 1974 ... « (Benedetti, 2008, 596).

Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi določa, da se zastava Republike Slovenije izobesi na poslopih, v katerih so uradni prostori državnih organov, organov lokalnih skupnosti, lahko pa tudi na drugih javnih objektih, na stanovanjskih hišah ter na drugih primernih krajih. Zastava je izobešana ves čas praznikov (Državni prazniki ..., 2019).

Tabela 1: Prazniki v Republiki Sloveniji v povezavi z učno vsebino pri zgodovini v 1. letniku srednjega strokovnega izobraževanja.

Prazniki v Republiki Sloveniji	Datum	Zastavo Republike Slovenije izobesimo	Možna povezava z učno vsebino
novo leto	1. in 2. januar	ne	Uvod v zgodovino (kronologija kot pomožna zgodovinska veda)
Prešernov dan, slovenski kulturni praznik	8. februar	da	Narodni razvoj od Vodnika do Prešerna
velika noč	prvo nedeljo po prvi polni spomladanski luni	ne	Kot motivacija na začetku zadnje učne ure pred praznikom
velikonočni ponedeljek	ponedeljek po veliki noči	ne	
dan upora proti okupatorju	27. april	da	Vojna doseže Slovence
praznik dela	1. in 2. maj	da	Kot motivacija na začetku zadnje učne ure pred praznikom
binkošti	50 dni po veliki noči	ne	Kot motivacija na začetku prve učne ure po prazniku
dan Primoža Trubarja	8. junij	ne	Reformacija na Slovenskem
dan državnosti	25. junij	da	Pot v samostojnost
Marijino vnebovzetje	15. avgust	ne	Rimljani zasedejo današnje slovensko ozemlje (krščanstvo)
združitev prekmurskih Slovencev z matičnim narodom	17. avgust	ne	Mejno vprašanje in položaj manjšin
vrnitev Primorske k matični domovini	15. september	ne	Slovenska mejna vprašanja
dan suverenosti	25. oktober	ne	Samostojnost in mednarodno priznanje
dan reformacije	31. oktober	ne	Reformacija na Slovenskem
dan spomina na mrtve	1. november	ne	Kot motivacija na začetku zadnje učne ure pred praznikom.
dan Rudolfa Maistra	23. november	ne	Mejno vprašanje in položaj manjšin
božič	25. december	ne	Verske skupnosti
dan samostojnosti in enotnosti	26. december	da	Pot v samostojnost

2.2 Primer dejavnosti – asociacije: Prazniki v Republiki Sloveniji

Dijake lahko motiviramo na različne načine. Za razvijanje državljanske kompetence izberemo različne dejavnosti, kot so uganke, rebusi, didaktične igre, križanke asociacije, kvizi itd. Kot motivacija so za uvodni del ure primerne asociacije, izberemo pa jih lahko tudi za ponavljanje snovi ali za utrjevanje. V prilogi (Priloga 1) je prikazan primer asociacij, ki so jih oblikovali dijaki za poglobitev in utrjevanje že znane snovi na temo praznikov v Republiki Sloveniji. Na ta način se dijaki usposobijo za razumevanje in vrednotenje slovenske zgodovine in pri tem razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti (Katalogi znanj ..., 2007). Ker delo poteka po skupinah, pri dejavnosti sodelujejo vsi člani skupine, tudi tisti, ki so drugače pri urah bolj zadržani. Učitelj spodbuja njihovo ustvarjalno razmišljanje, dijaki pa so samozavestnejši in aktivnejši.

Dijaki so bili razdeljeni v skupine po štiri (en član je iskal podatke v pisnih virih, drugi v avdiovizualnih, tretji je oblikoval in zapisoval trditve, četrti član pa je komuniciral s članom druge skupine). Vsaka skupina je s pomočjo virov pripravila trditve o posameznem prazniku, ki ga je dobila z žrebanjem. Po petih minutah je član skupine B odpiral polja A in vsi člani skupine B so poskušali najti rešitev stolpca A, člani skupine C polja B in tako naprej, dokler niso vse skupine uganile praznika, ki se je skrival pod določenim stolpcem. Nato so še vsi skupaj ugotovili skupno rešitev.

Tako so dijaki krepili ključne kompetence:

- državljansko kompetenco – pozitiven odnos do praznikov v Republiki Sloveniji, osebno in narodno identiteto;
- sporazumevalno zmožnost v slovenščini

in integrirane ključne kompetence:

- sposobnosti za uspešno iskanje, obdelavo in uporabo virov;
- povezovanje pridobljenega znanja s praktičnim delom;
- odgovornost in samostojnost ter natančnost;
- upoštevanje navodil in delovanje v skupini ter prevzemanje različnih nalog;
- pozitiven odnos do sošolcev in učiteljice;
- razvijanje komunikacijskih veščin in kulture dialoga (Janota Štirn, 2012).

2.3 Primer dejavnosti – pet kvadratov: Prazniki

S to tehniko pri dijakih spodbujamo občutek sodelovanja, povezanosti, zagotovimo si občutek čustvene varnosti in pripadnosti ter razvijamo veščine razvrščanja in vrednotenja (Raffini, 2003). Za krepitev osebne in narodne identitete ter za spodbujanje kreativnega razmišljanja dva dela posameznega kvadrata opremimo z značilnostmi določenega praznika, tretji del pa kasneje dijaki sami opremijo z značilnostjo, ki jih spominja na praznik. Ta je lahko narisana ali napisana z eno besedo oziroma s kratko besedno zvezo.

Pri tej tehniki vsaka skupina petih dijakov dobi v kuverti dele petih kvadratov, ki so pomešani. Njihova naloga je, da ob znaku začnejo sestavljati vsak svoj kvadrat. Pri sestavljanju uporabijo vse dele. Dokler vsi člani posamezne skupine ne sestavijo svojega kvadrata, dijaki ne smejo govoriti. Vsak dijak sme del kvadrata ponuditi drugemu članu skupine. Ko so vsi kvadrati sestavljeni, dijaki ugotovijo, kateri praznik predstavlja njihov kvadrat. Ker je pri vsakem prazniku en delček kvadrata prazen, ga dijaki dopolnijo z značilnostjo, za kar imajo dve minuti časa. Tako povežejo preteklost s

sedanjostjo in z ustvarjalnostjo. Nato se o vsakem prazniku pogovorimo. Pri tem dijaki predstavijo svoja čustva in občutke o prazniku, ne da bi morali ta čustva razlagati ali opravičevati (de Bono, 2015). Spoznavajo slovensko kulturno dediščino, razvijajo pozitiven odnos do nje in postavljajo temelje za ljubezen do domovine. Z dejavnostjo razvijajo spoštovanje, s katerim pokažejo drugemu, da ga spoštujejo kot človeka (de Bono, 2015).

Slika 1: Sestavljeni kvadrati. Foto: Romanca Vene.

3 Zaključek

Dijakom je večkrat nerodno, ker slabo poznajo praznike v Republiki Sloveniji, čeprav se z njimi srečajo že v otroštvu. Zelo radi se pogovarjajo o njih, zanima jih ozadje praznikov, zvedavo iščejo dodatne podatke in na koncu šolskega leta so veseli, ker vedo nekaj več. Praznike je treba načrtno vključiti v vzgojno-izobraževalni proces s primarnimi in sekundarnimi viri, z različnimi učnimi tehnikami, učnimi metodami in oblikami, s katerimi uresničujemo zastavljene cilje, in na koncu je viden napredek v poznavanju praznikov in v odnosu do njih. Državljsko kompetenco bi morali dodati v katalog znanja za zgodovino v srednjih šolah kot ključno kompetenco in praznike v učne vsebine. To je pokazala tudi analiza učnih načrtov, da je pri predmetu zgodovina »vsekakor nujna prenova predmetnika v duhu polpretekle zgodovine in dodatno umeščanje domovinskih in državljskih elementov« (Kukovič, Haček, 2014, 48). Učiteljeva odgovornost je razvijanje pozitivnega odnosa do države in domovine.

Državljsko kompetenco bi morali dodati v katalog znanja za zgodovino v srednjih šolah kot ključno kompetenco in praznike v učne vsebine.

4 Viri in literatura

- Benedetti, K., 2008. Protokol, simfonija forme. Ljubljana, Planet GV.
- de Bono, E., 2015. Priročnik za pozitivno revolucijo v razmišljanju. Maribor, Rotis.
- Državni prazniki in dela prosti dnevi. Pridobljeno 28. 10. 2019, URL: <https://www.gov.si teme/drzavni-prazniki-in-dela-prosti-dnevi/>.
- Hvala Hadner, S., 2010. "Korenine mu dajte domače". Žurnal24, 12. 2. 2010, str. 20–21.
- Janota Štirn, P., 2012. Priporočila učiteljem za vključevanje ključnih kompetenc v pouk – Načrtovanje vključevanja ključnih kompetenc na različnih ravneh. V: Smernice za uresničevanje vključevanja ključnih kompetenc v programe srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja. Ljubljana, CPI, str. 57–103. Pridobljeno 28. 8. 2019, URL: <http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Datoteke/evalvacija/Smernice.pdf>.
- Karlovšek, M.; Robnik, V., 2012. Zgodovina za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje: učbenik. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- Kukovič, S.; Haček, M., 2014. Elementi domovinske in državljske vzgoje ter aktivnega državljanstva v učnih načrtih slovenskih osnovnih in srednjih šol. Analiza kurikulumov. Pridobljeno 28. 10. 2019, URL: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/Projekt12_Analiza_kurikulov_Elementi_DD.pdf.
- Katalogi znanj splošnoizobraževalnih predmetov, 2007. Pridobljeno 28. 10. 2019, URL: <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2016/programi/SSI/KZ-IK/katalog.htm>.
- Ovsec, D. J., 1993. Velika knjiga o praznikih: praznovanja na Slovenskem in po svetu. Ljubljana, Domus.
- Spremenimo svet: Agenda za trajnostni razvoj 2030. Pridobljeno 28. 10. 2019, URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/1289ed1268/Agenda_za_trajnostni_razvoj_2030.pdf.
- Raffini, J. P., 2003. 150 vaj za povečanje notranje motivacije pri učencih. Ljubljana, Educy.
- Vene, R., 2019. Letna priprava učitelja. Program: Srednje strokovno izobraževanje (SSI), šol. leto 2019/20.
- Vprašalnik in smernice za vrednotenje državljske kompetence. Andragoški center Slovenije, 2017. Pridobljeno 28. 8. 2019, URL: http://arhiv.acs.si/rezultati_projektov/SPISDVNPZ_20162021/Vprasanik_in_smernice_za_vrednotenje_drzavljske_kompetence.pdf.

Kratka predstavitev avtorice

Romanca Vene, prof. zgodovine in teologije, je učiteljica zgodovine in družboslovja na Šolskem centru Krško-Sevnica, na Srednji poklicni in strokovni šoli Krško, Slovenija. Tu poučuje šestnajst let, pred tem je bila tri leta vzgojiteljica otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju.

E-naslov: romanca.vene@sc-krsko.si

Priloga 1: Asociacije dijakov na temo Prazniki v Republiki Sloveniji

A1 Takrat ima Republika Slovenija rojstni dan.	B1 Praznik pišemo z veliko začetnico.	C1 Obeležujemo razglasitev izida plebiscita.	D1 Ni dela prosti dan.
A2 Praznujemo ga 25. junija.	B2 Je dela prosti dan.	C2 Do septembra 2005 je bilo njegovo ime krajše.	D2 Praznujemo ga 17. avgusta.
A3 Sprejeta Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.	B3 Poezije	C3 Praznujemo ga 26. decembra.	D3 Leta 2019 praznuje 100. obletnico.
A4 Sprejeta Deklaracija ob neodvisnosti.	B4 Praznujemo ga 8. februarja.	C4 Predsednik Demosa, dr. Jože Pučnik, je takrat izrekel znameniti stavek, da Jugoslavije ni več in da gre zdaj za Slovenijo.	D4 Določeno ozemlje je po sklepu Pariške mirovne konference pripadlo Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev.
Rešitev: dan državnosti	Rešitev: Prešernov dan, slovenski kulturni praznik	Rešitev: dan samostojnosti in enotnosti	Rešitev: združitev prekmurskih Slovencev z matičnim narodom
Skupna rešitev: PRAZNIKI V REPUBLIKI SLOVENIJI			

DODATEK

Društvo katoliških pedagogov Slovenije

Februarja leta 1989 so se v Ljubljani pričeli organizirano srečevati verni učitelji in vzgojitelji različnih stopenj in strok. Pripravljali so strokovna predavanja, na katerih so razmišljali o liku učitelja in vzgojitelja, kakovostni šoli in potrebnosti takšnega sooblikovanja slovenske pedagoške misli, ki črpa življenjski sok iz krščanskih korenin. Tako je nastala Skupnost katoliških pedagogov. Poleg strokovnih predavanj je skupnost pripravljala duhovne vaje in različne delavnice, pričela je izdajati svoje glasilo *Iskanja*, ki je leta 1999 preraslo v revijo *Vzgoja*. Od takrat revija *Vzgoja* izhaja redno, štirikrat letno. Vse to je tudi danes pomemben del našega delovanja. Izdali smo zbornik predavanj (*Za šolo novih odnosov*, 1992), skrbeli za povezanost vernih učiteljev in si tako prizadevali za večjo kakovost slovenske šole.

Skupnost se je razširila po Sloveniji in v več krajih so nastale območne skupnosti. Leta 1992 je skupnost postala članica Evropskega združenja katoliških učiteljev (SIESC). Leta 1993 je v Ljubljani pripravila seminar *Evropska šola in njene krščanske razsežnosti* s predavatelji iz Nemčije, Italije in Francije. Ob tej priložnosti je izšel zbornik z istim naslovom.

Od leta 1994 je skupnost registrirana kot *Društvo katoliških pedagogov Slovenije*. Pridružili so se nam tudi slovenski učitelji v zamejstvu in Argentini.

Naša vizija je kakovostno soustvarjanje družbe in zavzemanje za celostni razvoj osebnosti. Naši člani so nosilci evangeljskih vrednot, strokovnosti in ustvarjalnosti.

Pri svojem pedagoškem delu se trudimo za vzgojo, ki oblikuje osebnostno zrele, samostojne, svobodne in ustvarjalne ljudi, ki razvijajo svoje telesne, duševne in duhovne zmožnosti ter so usposobljeni za življenje in sodelovanje z drugimi v občestvenem in družbenem življenju.

V skladu s tem poslanstvom organiziramo različne dejavnosti: predavanja in delavnice, seminarje, strokovne posvete, mednarodne kongrese, kulturne prireditve, ekskurzije, pohode in priložnosti za duhovno poglobljanje (duhovne obnove, duhovne vaje, osebno spremljanje, molitev za domovino, sv. maše za pedagoge, molitvene kartice), vsako leto pa praznujemo tudi Slomškov dan.

Od leta 1997 izvajamo programe stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljev. Doslej smo izvajali 28 različnih izobraževalnih programov, imeli smo preko 200 izvedb, ki se jih je udeležilo več kot 5000 posameznikov. Od leta 1999 izdajamo revijo *Vzgoja* (do danes je izšlo 83 številok) in žepni koledar *Vzgoja*, od leta 2000 pa pod našim okriljem deluje program prostovoljstva *Človek za druge*. Doslej je v njem sodelovalo preko 1000 prostovoljcev, pomoči je bilo deležnih okoli 4000 oseb. Že odkar obstaja društvo, imamo tudi svoj etični kodeks.

Naše dejavnosti lahko spremljate na: www.dkps.si in <https://www.facebook.com/drustvo.k.slovenije/>

Marija Žabjek, predsednica

Association of Slovenian Catholic Teachers

In February 1989, religious teachers of different levels and professions began to meet in Ljubljana in an organized manner. They prepared expert lectures, where they discussed the character of a teacher and educator, quality school, the need for co-shaping of Slovenian pedagogical thought that draws its vital strength from Christian roots. Thus the Association of Catholic Teachers was formed. Besides expert lectures, the Association organized retreats and various workshops, they started to publish its bulletin *Iskanja* (Quests), which in 1999 grew into a magazine *Vzgoja* (Education). Since then, the magazine *Vzgoja* has been published regularly, four times a year. All this remains an important part of our activities today. We have published a collection of lectures (*Za šolo novih odnosov*, For the School of New Relations, 1992), we have been working on the connection of religious teachers and thus striven for a better quality of the Slovenian school.

The Association has spread throughout Slovenia and regional communities have been formed in several places. In 1992, the Association became a member of the European Association of Catholic Teachers (SIESC). In 1993 we organized a seminar in Ljubljana, titled European School and its Christian Dimensions, with lecturers from Germany, Italy and France. On this occasion, a miscellany with the same title was published.

Since 1994, the Association has been registered as *Društvo katoliških pedagogov Slovenije* (Association of Slovenian Catholic Teachers). Our members are Slovenian teachers from the neighbouring countries and Argentina, too.

Our vision is quality co-creation of the society and commitment to holistic development of personality. Our members are bearers of evangelical values, expertise and creativity.

In our pedagogical work we strive for education which forms mature, independent, free and creative people, who develop their physical, mental and spiritual abilities and are able to live and cooperate with others in the religious community and social life.

In accordance with this mission, we organize various activities: lectures and workshops, seminars, expert meetings, international conferences, cultural events, excursions, hikes and opportunities for spiritual development (spiritual renewals and retreats, personal monitoring, prayer for the homeland, holy masses for teachers, prayer cards), and an annual celebration of Martin Slomšek Day.

Since 1997, we have been providing programmes of continuous professional development for teachers. So far, we have implemented 28 different educational programmes; there have been over 200 re-runs, attended by over 5000 participants. Since 1999 we have been publishing the magazine *Vzgoja* (there have been 83 issues published to this date) and the pocket calendar *Vzgoja*. Since 2000 the voluntary programme *Človek za druge* (Man for Others) has been operating under our auspices. So far, over 1000 volunteers have participated in it, and approximately 4000 people have been assisted. We have had our own code of ethics since the Association came into existence.

You can follow our activities at: www.dkps.si and <https://www.facebook.com/drustvo.k.slovenije/>

Marija Žabjek, President

MEDNARODNA KONFERENCA: VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE dan Rudolfa Maistra, 23. 11. 2019, OŠ Radlje ob Dravi

PROGRAM

8.00 – 8.30 Prihod in registracija udeležencev

8.40 – 9.00 Otvoritev konference, pozdravni nagovori:

- Predsednica DKPS – ga. Marija Žabjek
- Ravnatelj OŠ Radlje ob Dravi – mag. Damjan Osrajnik
- Župan občine Radlje – mag. Alan Bukovnik
- Bivši in dolgoletni predsednik združenja SIESC – g. Wolfgang Rank (Avstrija)

9.00 – 10.15 Uvodna predavanja 1:

- ga. Sara Bevc Jonan, socialna delavka, prevajalka, mediatorica, Kaldejka, Iračanka, Slovenka
- dr. Valentin Inzko, visoki predstavnik mednarodne skupnosti v Bosni in Hercegovini (Avstrija)
- g. Paweł Czerwiński, veleposlanik Republike Poljske v Sloveniji (Poljska)
- g. Alojz Kovšca, predsednik Državnega sveta RS (Slovenija)

10.15 – 10.45 Odmor

10.45 – 12.00 Uvodna predavanja 2:

- dr. Silvo Šinkovec, direktor inštituta Franca Pedička in urednik revije Vzgoja
- dr. Borut Holcman, izr. prof. na Pravni fakulteti v Mariboru
- ddr. Verena Perko, arheologinja in muzeologinja, strokovnjakinja za kulturno dediščino
- dr. Jurij Kunaver, dipl. geograf, dr. znanosti, redni in zaslužni univ. prof. v pokoju

12.00 – 13.00 Kosilo

13.00 – 14.30 Primeri iz prakse 1 (samostojni referati potekajo vzporedno):

1. *Državljske kompetence:*

- Marjana Korošec: Slovenka sem, Slovenka bom ostala
- Barbara Evaj in Dijana Lacković (Hrvaška): Horvatska domovina
- Nataša Preglau Borko: Spodbujanje kritičnega mišljenja pri pouku slovenščine
- Tatjana Lekan: Vzgoja za odgovorno in kritično državljanstvo
- Simon Kuhar: Spodbujanje aktivnega državljanstva
- mag. Igor Lipovšek: Katero znanje o domovini v osnovni šoli?

2. *Ljubezen do materne jezika:*

- Bojana Peterka: Ljubezen do domovine se začne z maternim jezikom
- Monika Ravnjak: Razvijanje domoljubja s Prešernom v prvi triadi
- Meta Rožac Panger: »Dom naš res prekrasen je, rod naš prepočasen je.« (Gregorčič)
- Simona Ternik: Dopolnilni pouk slovenščine kot sredstvo spodbujanja ljubezni do domovine pri otrocih Slovencev po svetu
- mag. Majda Marija Lesjak: Ohranjanje narečne pestrosti slovenskega jezika kot pomembne sestavine narodne identitete
- Martina Kočevar: Ljubezen do knjige nekoč in danes

3. *Ohranjanje kulturne dediščine:*

- Sašo Oberski: Vzgoja za ohranjanje ljudske kulturne dediščine kot temelj razvijanja odnosa do domovine
- Mira Primožič: Šege in navade ob praznikih
- Justina Repina: Interesni dejavnosti folklor in tamburice za vzgojo mladih aktivnih državljanov Slovenije
- Simona Svanjak: Ljudska glasba – del narodove identitete
- Lucija Bivšek: Ples v službi vzgoje za ljubezen do domovine
- Sabina Kukovec: Vzgoja za ljubezen do domovine in države s pomočjo ljudskega izročila

4. **Povezovanje s krajem:**

- Polonca Bolčina: Otroke se lahko že zelo zgodaj nauči ljubiti domači kraj
- Breda Jakop: Ker ljubim domovino, ohranjam dediščino
- Veronika Koselj: Domoljubje se kali v domačem kraju
- Metka Starešinič: Obeležitev dneva samostojnosti in enotnosti ter dneva državnosti v OŠ Vavta vas
- Valerija Tertinek: Spoznavanje naravne in kulturne dediščine domačega kraja kot temelj domovinske vzgoje
- Lucija Markelj Jensko: Razvijanje domoljubja skozi različne oblike dejavnosti na osnovni šoli

5. **Predmetne možnosti:**

- Petra Matičko: Vzgoja za ljubezen do domovine in države skozi lepote Slovenije
- Aleš Marđetko: Niti v sanjah si nismo predstavljali, kaj nam bo uspelo
- Blaž Preglau: Življenje v moji domovini
- Dejan Korotaj: Vzgoja timskega duha pri individualnih in timskih športih pri športni vzgoji
- Boštjan Ledinek: Rudarjenje ljubezni do domovine in države v igri Minecraft Education Edition
- Valentina Kavnik: Domoljubje pri pouku angleščine

14.30 – 14.45 Odmor

14.45 – 15.45 Primeri iz prakse 2 (samostojni referati potekajo vzporedno):

1. **Državljanске kompetence:**

- mag. Branko Koderman: Ideološka ali identitetna oblikovanost družboslovnih in humanističnih predmetov v srednješolskem izobraževalnem sistemu v Sloveniji
- Katarina Obreza: Kako mladim približati EU
- mag. Marija Leskovec: Kako mladinski programi Misijonskega prostovoljstva prispevajo k domovinski vzgoji
- Branka Roškar: Po poteh Krsta pri Savici

2. **Ljubezen do maternega jezika:**

- Simona Karl: Domovinska tematika v slovenski književnosti
- Julija Flogie: Prešernov Fakebook
- Katja Holobar: Vzgoja za ljubezen do domovine in države na OŠ Ob Dravinji Slovenske Konjice
- dr. Mojca Hrastelj Brelih: Mednarodna likovna kolonija mladih na Osnovni šoli Vuzenica

3. **Ohranjanje kulturne dediščine:**

- Tanja Pogorevc Novak: Sakralna likovna umetnost – nepogrešljivi del naše kulture
- mag. Manca Herlec: Slovenski ornament
- Petra Berčič: Vloga medgeneracijskih delavnic pri ohranjanju prehranske dediščine
- Marta Hrovatin: Poznavanje kulinarčne dediščine v šoli

4. **Povezovanje s krajem:**

- Leonida Gavez Šerbinek: Krepitev domoljubja v osnovni šoli
- Mojca Kelbič Đajić: Primeri vzpodbujanja pripadnosti domovini pri pouku geografije
- Manuela Kuzmin Delgiusto: Oblikovanje kakovostnega spominka turističnega kraja

5. **Predmetne možnosti:**

- Nataša Sever: Spoznavanje domovine ob učenju tujega jezika
- Tatjana Simonič: Finančna pismenost pri pouku matematike – za odgovornejše in zadovoljnejše državljane
- Marija Repina: Prispevki k spodbujanju domoljubja in pripadnosti slovenski državi pri pouku zgodovine in obšolskih dejavnostih na Škofijski gimnaziji Antona Martina Slomška
- Romanca Vene: Prazniki kot del vzgojno-izobraževalnega procesa

15.45 – 16.00 Odmor

16.00 – 17.00 Zaključek

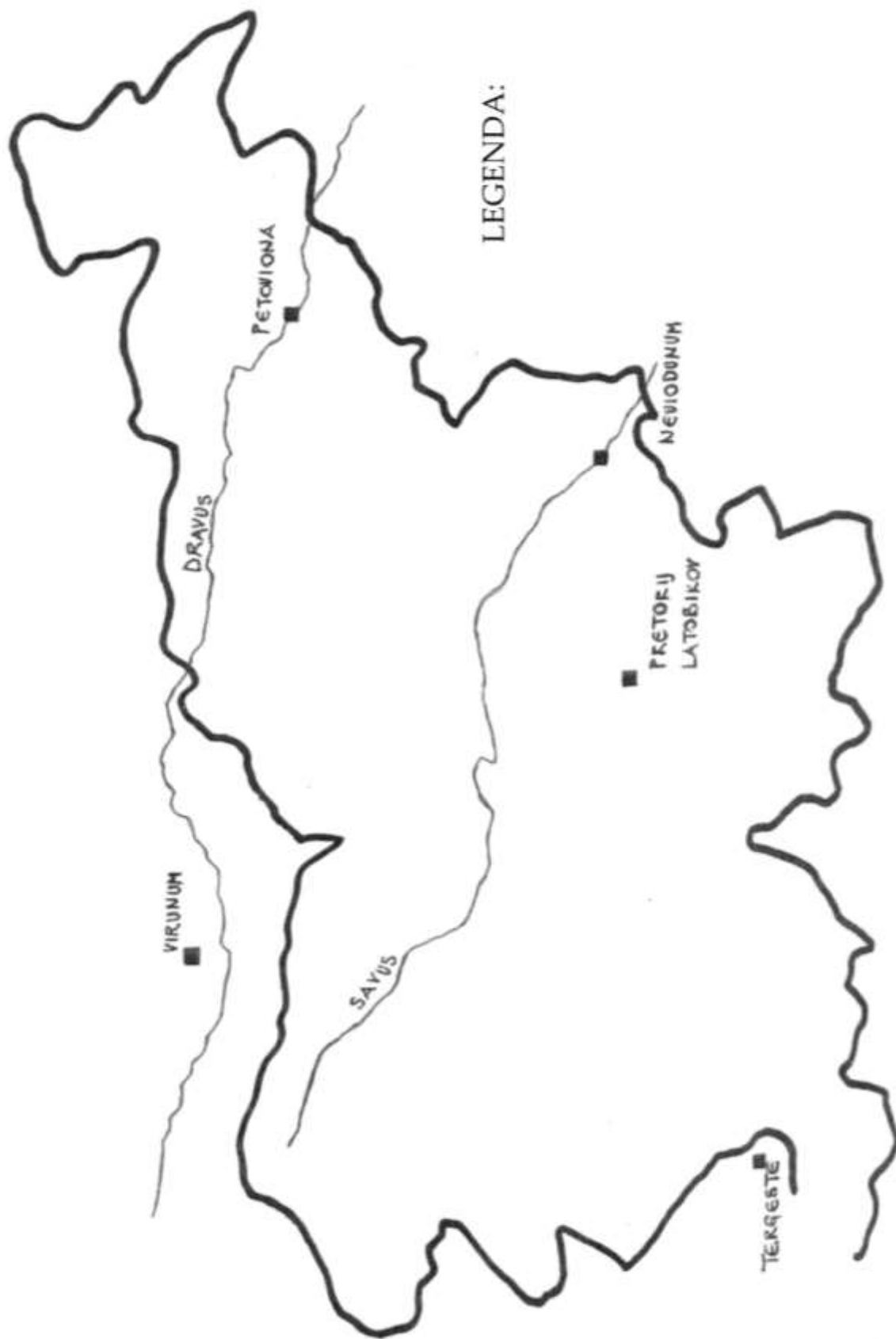
Ime in
priimek:

POUK NA TERENU

ŠEMPETER/CELJE - LJUBLJANA - HRUŠICA
12. april 2019

Strokovna ekskurzija »Po rimskih poteh« pomeni pouk na terenu. Terensko delo ima v sklopu šolskih vsebin vedno vidnejše mesto. Gre za aktivno metodo poučevanja na prostem, pri kateri dijaki neposredno opazujete in proučujete učne vsebine. Ekskurzija »Po rimskih poteh« predstavlja izkustveno učenje, ki omogoča visoko stopnjo korelacije znanj različnih predmetov: zgodovine, umetnostne zgodovine, geografije, latinščine in biologije. Pogoj uspešnega dela na terenu je priprava nanj in aktivno sodelovanje. Na terenu razvijamo sposobnost opazovanja, poglobljamo že znano snov, jo nadgrajujemo, povezujemo teoretična znanja s prakso ter pridobivamo nove izkušnje.

Naši kraji pod RIMLJANI med 1. in 2. stoletjem

POPOTNICA:

Večkrat slišimo ali pa se imamo celo priliko na lastne oči prepričati, da so na slovenskih tleh prebivali Rimljani. Kaj so pomenili za deželo in kaj so zapustili našemu času pa se nam ne zdi več vredno razmišljati. S tem, ne da bi se popolnoma zavedali, počasi režemo lastne korenine in tudi lastni prihodnosti zapiramo pot. Prav aktualna je misel rimskega zgodovinarja Tita Livija, ki jo lahko vzamemo tudi kot popotnico za naše potovanje po rimskih poteh na Slovenskem:

»Zgodovina hrani neskončno različnost človeškega izkustva, očitno predstavljeno vsem pred oči: o njej lahko dobiš zase in za svojo domovino posnemanja vredne in svarilne zglede, bleščeča dejanja, ki jih je mogoče vzeti za vzor, in nizkotna dejanja, odvratna skoz in skoz, ki se jih je treba izogibati.«

1. Sproti vrisuj v nemo karto pot, ki jo bomo na ekskurziji opravili ter natančno označi vse rimske naselbine, ki si jih bomo ogledali ali pa se bomo samo peljali mimo njih. Pri tem uporabljaj rimska krajevna imena.

ŠEMPETER V SAVINJSKI DOLINI

Vaško naselje, ki je ležalo ob glavni cesti Celeia – Atrans.

2. Vriši v zemljevid delovnega zvezka rimske upravne enote in jih poimenuj.

3. Navedenim rimskim naselbinam dopiši slovensko krajevno ime in dopiši ali so imele status municipija ali kolonije.

EMONA		
NEVIODUNUM		
POETOVIO		
CELEIA		
AQUILEIA		

NEKROPOLA

Za monumentalna antična pokopališča se je uveljavil izraz *nekropola*.

4. Vprašaj prof. latinščine in grščine, kakšnega izvora je beseda in kaj pomeni.

Rimsko podeželje je poznalo praviloma bolj preproste načine pokopavanja umrlih (gomile).

5. Pojasni zakaj je ob robu relativno nepomembnega vaškega naselja nastalo dokaj razkošno rimsko pokopališče?

6. Skiciraj primer rimske grobnice. Na katero mlajšo arhitekturo sakralnega tipa te spominjajo?

7. Izloči vsiljivca in med navedenimi grobnicami podčrtaj največjo.

- a. Vindonijeva grobnica
- b. Spektacijeva ali Priscianova grobnica
- c. Enijeva grobnica
- d. Scipijeva grobnica
- e. Sekundonova grobnica

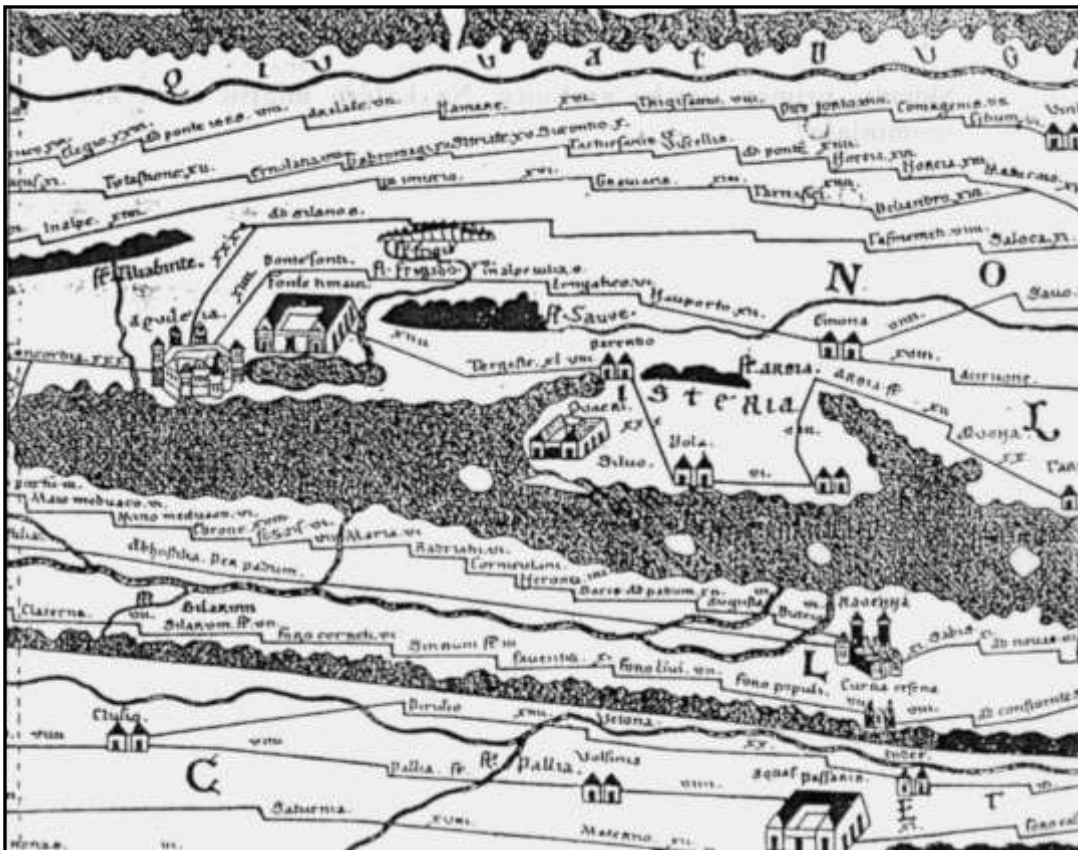
RIMSKE CESTE

8. Dopolni.

Rimljani so pri gradnji cest spretno uporabili znanje in izkušnje njihovih prednikov. Tako so mnoge ceste na slovenskem ozemlju obstajale že prej, npr. _____
Rimljani so jih le izboljšali in razširili.

Eden od pisnih virov za proučevanje rimskih cest na slovenskih tleh je zemljevid _____
Avtor zemljevida ne upošteva geografske širine v naravi.

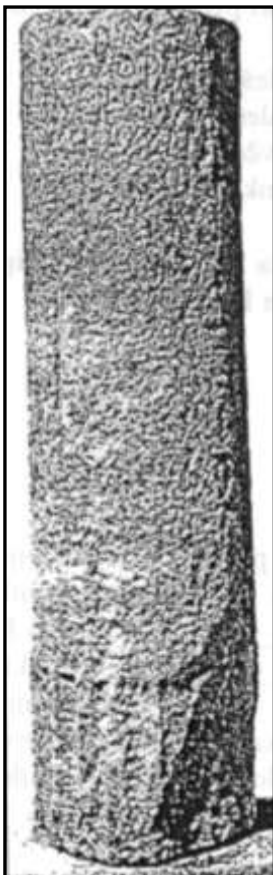
9. Poišči na krajšem izseku iz zemljevida, ki zadeva slovenski prostor, vsaj tri krajevna ali pokrajinska imena ali imena rek, jih obkroži ter ob rob izpiši še slovenska poimenovanja.

10. Vriši na osrednji zemljevid delovnega zvezka cestno omrežje iz časa Rimljanov in posebej označi tisti cestni krak, kjer je tekla jantarna pot še pred njihovim prihodom. Primerjaj rimski cestni sistem s sedanjim. Kaj ugotavljaš?

11. Iz kakšnih razlogov so Rimljani gradili ceste? Med razlogi, ki jih boš navedel, izberi najpomembnejšega in izbiro smiselno argumentiraj.

12. Oglej si slikovno gradivo in ga predstavi.

LJUBLJANA – EMONA

Delovne naloge delno vključujejo delovne liste Po sledih rimske Emone, ki jih je pripravil Mestni muzej Ljubljana.

Prostor današnje Ljubljane naj bi bil poseljen že pred več kot 3000 leti. V njeni bližini na Ljubljanskem barju so gotovo živeli prebivalci, ki so bivali v posebnem tipu naselja.

13. Kako ste pri urah zgodovine poimenovali tovrstna naselja?

14. S čim so se preživljali tamkajšnji prebivalci?

15. Kateri slovenski pisatelj pripoveduje o njih in v katerem delu?

a. Fran Saleški Finžgar	1. Hlapec Jernej
b. Janez Jalen	2. Pod svobodnim soncem
c. Ivan Tavčar	3. Visoška kronika
d. Ivan Cankar	4. Bobri

16. Katera legenda oziroma mit pripoveduje o naših prebivalcih živečih na tem prostoru pred prihodom Rimljanov?

17. Dopolni.

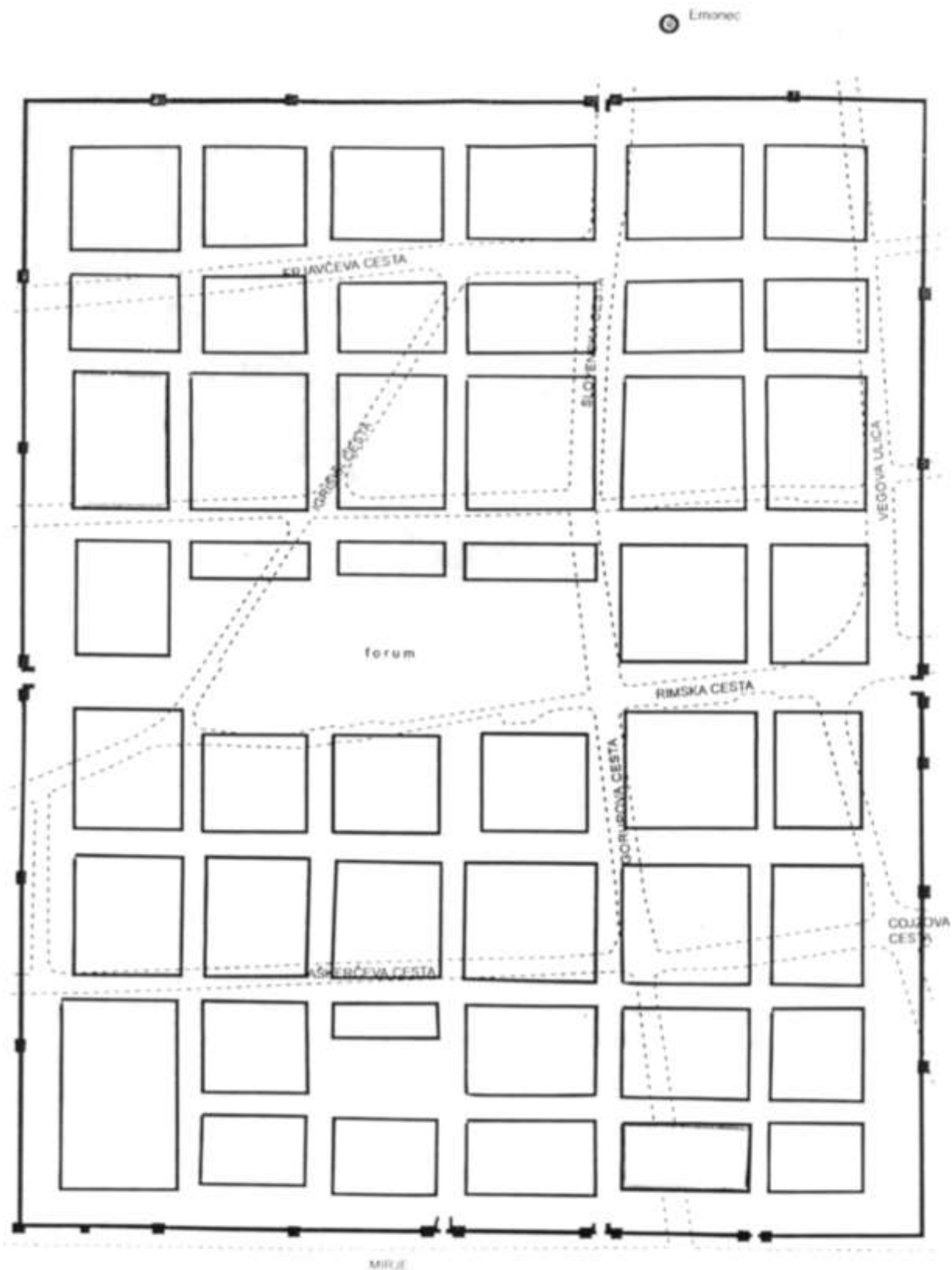
Piše se leto 15 po Kr. Rimske legije so po ukazu cesarja _____ že osvojile velik del današnjega slovenskega ozemlja in ga priključile obsežnemu rimskemu imperiju. Na levem bregu _____ so Rimljani ustanovili rimsko mesto Emona. Mesto je bilo v tlorisu _____ oblike, veliko pa 532 x 432 m. Imelo je dve glavni ulici v smeri _____ (današnja Slovenska cesta) in v smeri _____ (delno današnja Rimska cesta) ter nekaj stranskih ulic.

Dopiši vsaj tri lokacije, ki si jih videl v času ogleda ostankov rimske Emone:

1. _____
2. _____
3. _____
4. Severna emonska vrata in kip Emonca

18. Na tlorisu Emone s številkami označi te predele Emone.

TLORIS EMONE:

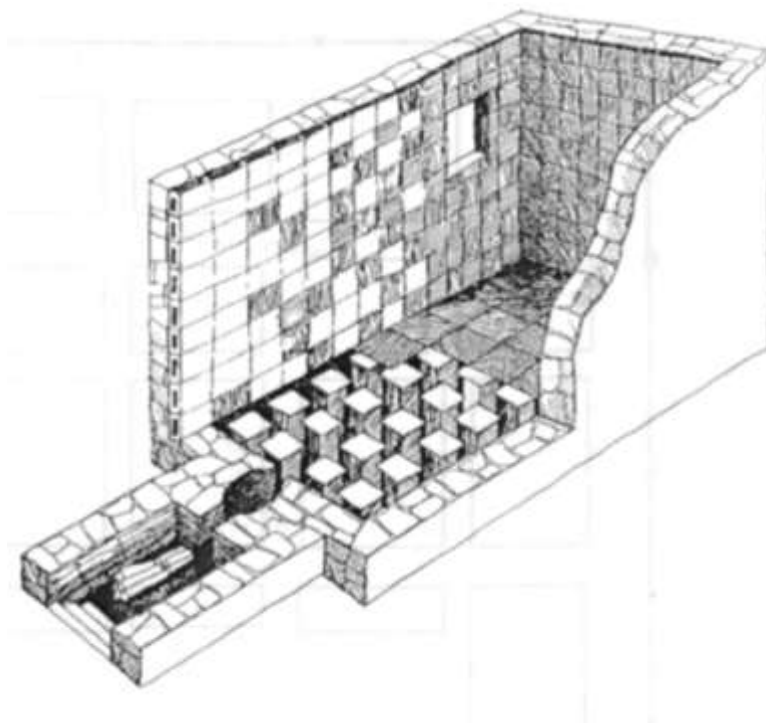
Po dr. L. Plešniču-Giec (Poukavljani, predavatelj, katalog nastave, str. 67, 3 in 77, 8) obdelala B. Županek.

Arheološki park, ki se imenuje po lastniku slikarja - Rihardu Jakopiču – nam prikaže del stanovanja emonske družine. Hiše so bile grajene iz kamnja in malte ter tlakovane z mozaikom. Mesto Emona je imelo tudi svoj vodovod, pod cestami pa so bili speljani odtočni kanali do kloake.

19. S pomočjo skice obrazloži sistem centralnega ogrevanja prostorov.

Rimljani so ga imenovali:

- a. hipokavst
- b. akvedukt
- c. viadukt

Mesto je imelo 6 – 8 metrov visoko in 2 – 4 metre debelo obzidje. Južni del obnovljenega obzidja je danes viden na Mirju.

20. Natančno si oglej, do kam je obzidje še pozidano z originalnimi kamni in od kod naprej je obzidje novo. Kdo je avtor načrtov za obnovo tega zidu? Poznaš v Ljubljani morda še kakšno stavbo ali kakšen drug arhitekturni element, ki je delo istega avtorja?

21. Oglej si tloris Emone in poišči lokacijo, kjer je bil najden kip Emonca. Z zgodovinskimi argumenti potrdi ali zavrzi navedeno trditev, ki se navezuje na razlago lokacije najdbe: »Gre za kipec postavljen na grobu umrlega emonskega meščana.«

Tudi v Emono se je v 1. stoletju razširilo krščanstvo. Kristjani so se najprej zbirali k molitvi v manjši molilnici, nato pa so v mestu sezidali krščansko cerkev.

22. V kateri rimski naselbini se je oblikovala prva krščanska skupnost, ki je kasneje dobila tudi status škofije? Navedi še drugi dve škofiji iz rimskih časov na slovenskih tleh.

--
--
--

Med ruševinami krščanske cerkve boš opazil tudi osmerokotni bazenček.

23. Kako se imenuje in čemu je služil? Nekaj podobnega si boš ogledal še enkrat, drugi dan ekskurzije. Naknadno zapiši lokacijo podobne najdbe.

24. Zakaj meniš, da se krščansko svetišče v Emoni ni ohranilo po propadu rimskega cesarstva, ampak je bilo porušeno?

- A. Ker je bilo grajeno iz neobstojnega materiala in se je sesedlo.
- B. Ker so ga porušili in na njegovih temeljih potomci rimske Emone postavili novo.
- C. Ker so Emono v času priseljevanja ljudstev uničila barbarska ljudstva, ki jim je bilo krščanstvo tuje.
- D. Ker je Emono v 6. stoletju zadel potres, ki je med drugim uničil tudi svetišče.

25. Pojasni pojme:

- MOZAIK

- KLOAKE

- LEGIJA

HRUŠICA – AD PIRUM

MUZEJ – S pomočjo muzejske zbirke odgovori na vprašanja.

26. Ob ogledu muzejske zbirke razberi in navedi tri materialne vire iz rimske dobe.

-
-
-

V eni izmed muzejskih vitrin si lahko ogledaš tudi rimske novce, ki kažejo na močno razširjenost rabe denarja med domačini. Z novci je mogoče posredno datirati tudi druge arheološke predmete iz neposredne bližine najdbe.

27. Kako imenujemo pomožno zgodovinsko vedo, ki se ukvarja s proučevanjem denarja?

28. Oglej si ohranjene novce in zapiši, kakšne vrste informacij nam še lahko posredujejo tovrstne najdbe.

29. Iz kakšne surovine so v rimskih časih izdelovali denar?

Eden od novcev je nastal v času cesarja Karakala, ki je vladal od leta 211 do 217.

30. Zapiši letnice vladarja z rimskimi številkami.

Ob rob zapiši razlago uporabljenih znakov.

Občasno zasledimo med najdbami denarja tudi takšne novce, ki so razpolovljeni.

31. Zakaj so novci razpolovljeni?

- a. Ker so se med arheološkimi odkopavanji poškodovali.
- b. Ker so »polovice« predelovali v denar nižje vrednosti.
- c. Ker je primanjkovalo drobiža, ki so ga pridobivali s sekanjem na polovice in četrtnine.
- d. Ker so s sekanjem ugotavljali kakovost. Hitro prelomljen denar je bil ponarejen.

32. Ena od najdb s področja Hrušice je tudi FIBULA. Čemu je namenjena?

33. Med navedenimi obrtnimi dejavnostmi, ki so bile v času Rimljanov prisotne na naših tleh, obkroži tiste, katerih večine potrebujemo za izdelavo tovrstne fibule.

a. lončarstvo	b. kovaštvo	c. steklarstvo
d. kamnoseštvo	e. železarstvo	f. rudarstvo

34. Skiciraj fibulo.

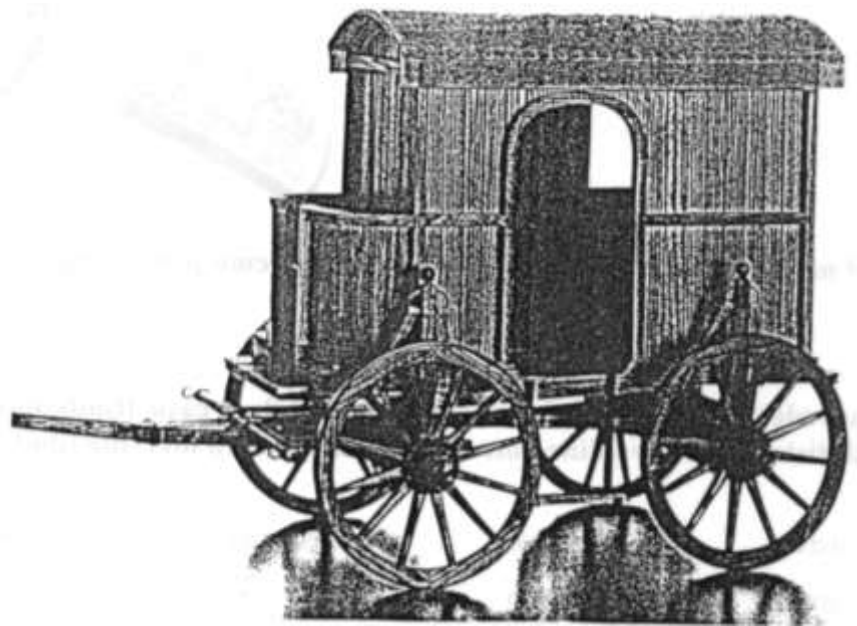
OGLED HRUŠICE

Hrušica je gotovo bila vključena v julijsko alpski obrambni sistem, ki je varoval območje, kjer je najlažji prehod iz Balkanskega polotoka v Italijo.

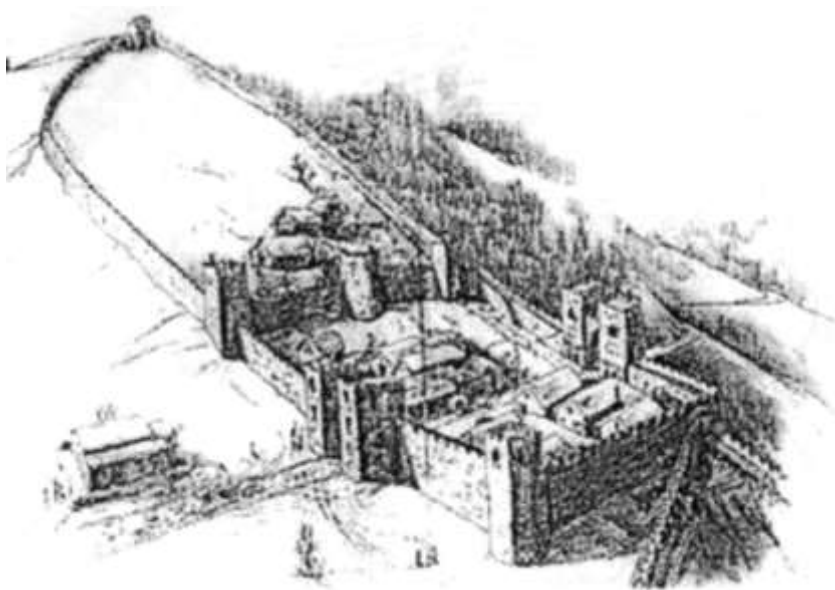
35. Na osrednji zemljevid delovnih listov natančno vriši sistem obrambnih zapornih zidov, ki je tekel skozi slovenska tla in je varoval Italijo po tem, ko obramba na mejah ni več zadostovala. Z natančnejšo obravnavo se boš seznanil v Castru.

Rimska utrdba Ad Pirum leži na najvišji točki rimske ceste (858 m), ki je vodila iz Ogleja čez Hrušico v Ljubljano ter naprej proti Ptuju. Vloga Hrušice se je skozi čas spreminjala.

36. S pomočjo slikovnega gradiva zapiši vsaj tri njene vloge.

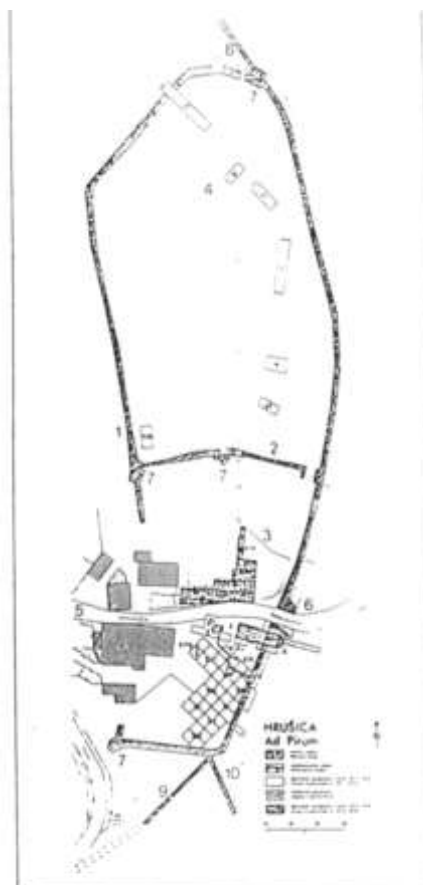

37. Oglej si shemo in za lažjo orientacijo označi na njej še mesto, kjer trenutno stojiš in lokacijo tukajšnjega muzeja.

Ob skrbni analizi sheme lahko hitro ugotoviš, da je dejansko sestavljena iz dveh delov: spodnjega na spodnji strani ceste in zgornjega, ki se dviga nad cesto.

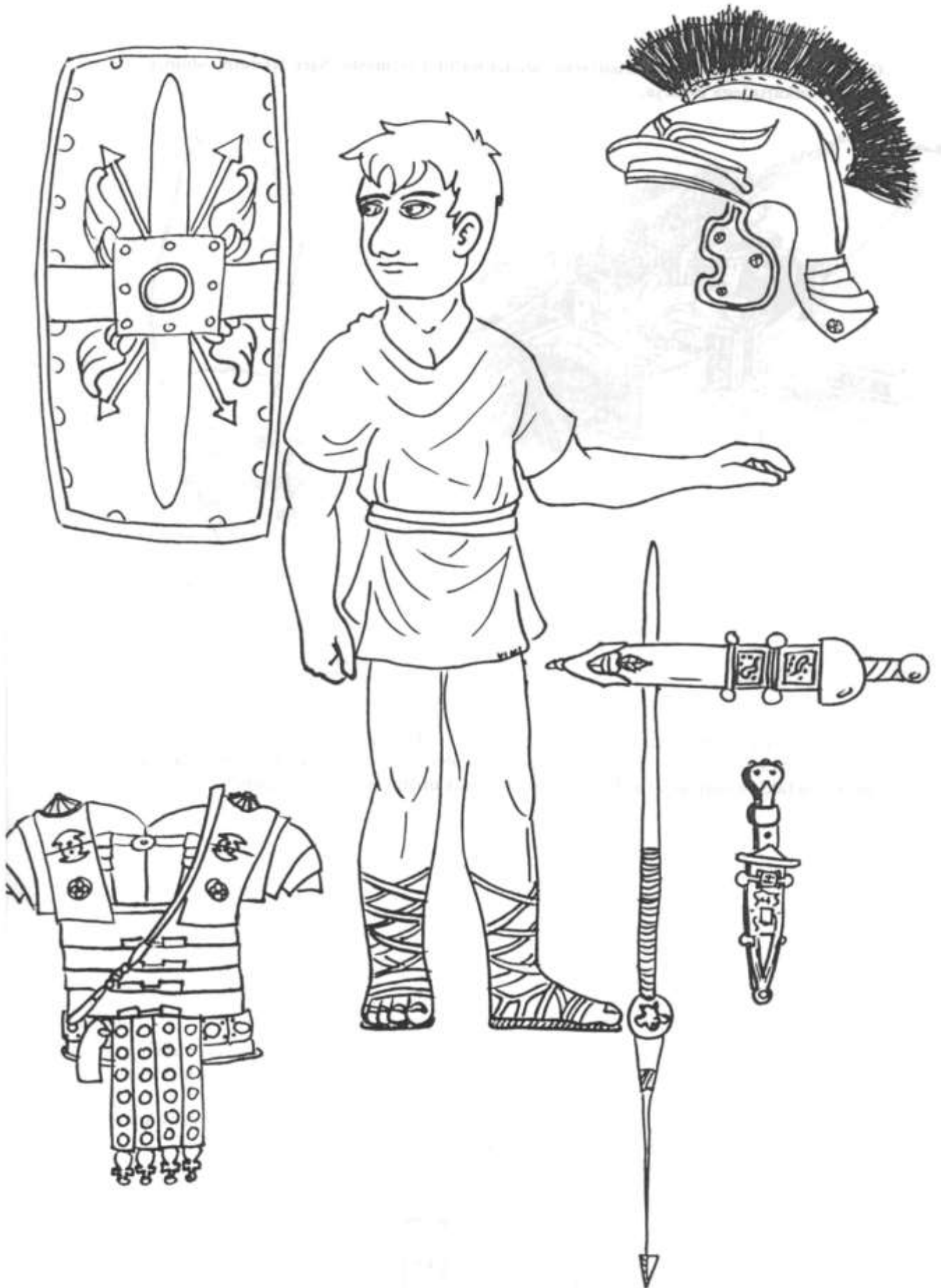
38. Čemu so rimski vojaki uporabili takšno notranjo razdelitev, kar za rimske utrdbe ni ravno pogosto?

1 - obridje, 2 - prečno obridje, 3 - spodnji del utrdbe, 4 - zgornji del utrdbe, 5 - cesta Aquilae - Emona, 6 - vhodna vrata, 7 - stolpi, 8 - severozahodni zaporni zid, 9 - jugozahodni zaporni zid, 10 - jugovzhodni zaporni zid.

V muzeju si si lahko med drugim ogledal tudi ostanek opreme rimskega vojaka. Na Hrušici je bil najden zelo redek kos vojaške opreme, ki so ga strokovnjaki prepoznali kot del paradnega oklepa. Konjeniki so ga nosili za paradne slovesnosti in na konjeniških igrah.

39. Rimskega vojaka opremi tako, da mu s pomočjo puštic na primerno mesto dodaš kos obleke ali opreme. Vsak kos opreme tudi natančno poimenuj.

Dosedanje raziskave kažejo, da je bila hrušiška utrdba verjetno okoli leta 400 opuščena. Morda se je to zgodilo v času državljanske vojne med Teodozijem in Evgenijem.

40. Navedene pojme razvrsti glede na to ali so vsebinsko povezani s Teodozijem ali Evgenijem in njuno vojsko.

A – Teodozij

B – Evgenij

_____ zahodno rimske enote	_____ poraz
_____ vzhodno rimske enote	_____ zmaga
_____ Arbogast	_____ krščanstvo
_____ Milano	_____ poganstvo
_____ Konstantinopel	_____ preboj

41. Preberi odlomek in zapiši, s katerim pojmom označujemo tuje vojake v rimski vojski? Zakaj so jih Rimljani vključevali v vojsko?

»Teodozij ni maral ničesar tvegati ali prepustiti naključju. Po njegovem navodilu sta poveljnika Timasij in Stilihon, še preden se je jutro popolnoma izteklo, že preuredila udarni klin njegove vojske. Kako močna je poganova obrambna črta, je vedel, zato je na čelo ukazal postaviti najbolj izurjene rimske legionarje. Alan Savel je medtem uredil bojne vrste Alanov, Got Gajn pa Ibere, Hune, Rusoglavce in še vsa druga barbarska plemena, ki so se prvič bojevala v rimskih vrstah.« (*Jože Rode, Spopad pri Mrzli reki, str. 256*)

42. Preberi odlomek in reši naloge.

»Prvemu sunku vetra je sledil neznanski piš, ki je pridirjal po soteski. Zajel je tudi Teodozija in njegovo spremstvo na pečini. Cesar je spoznal pomoč, ki je prihajala s hribov. Dal je znamenje za napad in človeški hudournik se je utrgal, preplaval ravnico, ki jo j bil Arbogast določil za dokončni obračun, in naglo zdrvel proti obrambni pregradi. Šele ko se je Arbogastovi pregradi približal na slab streljaj, so se Evgenijeve legionarji zganili. Proti napadalcem je zletelo na stotine kopij, vendar jih je silni nasprotni veter zadržal v zraku in jih potem vrnil proti metalcem.« (*Jože Rode, Spopad pri Mrzli reki, str. 260*)

Uvrsti dogodek v širše dogajanje vojaškega spopada.

Kje naj bi bila »ravnica«, ki jo omenja avtor?

Kaj naj bi odločilno vplivalo na izid spopada?

DODATNA NALOGA

Znano je, da se je na Hrušici vse do danes ohranila prav posebna arheološka najdba, ki si jo lahko v izvorniku ogledamo še danes, le nekoliko raziskovalne žilice in vedoželjnosti mora biti v nas. Prav jasno je namreč mogoče videti ostanek južnega tečaja vhodnih vrat v hrušiški kastel. **Kdor ga odkrije prvi, naj se oglasi pri profesorici, dokaže najdbo in upravičeno vpraša po nagradi.**

OGLEJ – AQUILEIA

Oglejska kronologija iz rimskega obdobja:

- 181 pr. Kr. – ustanovitev mesta
- 27 pr. Kr. do 14 po Kr. – glavno mesto X regije Venetia et Histria, razcvet mesta
- 167 – obleganje Kvadov in Markomanov
- 284 do 305 – sedež komandanta vojaške flote v severnem Jadranu
- 313 – škof Teodor postavi prvo cerkveno središče
- 452 – mesto uničijo Huni, prebivalstvo se zateče ob obalo, sedež škofije začasno prestavljen v Gradež

43. Pojasni pojem KRONOLOGIJA.

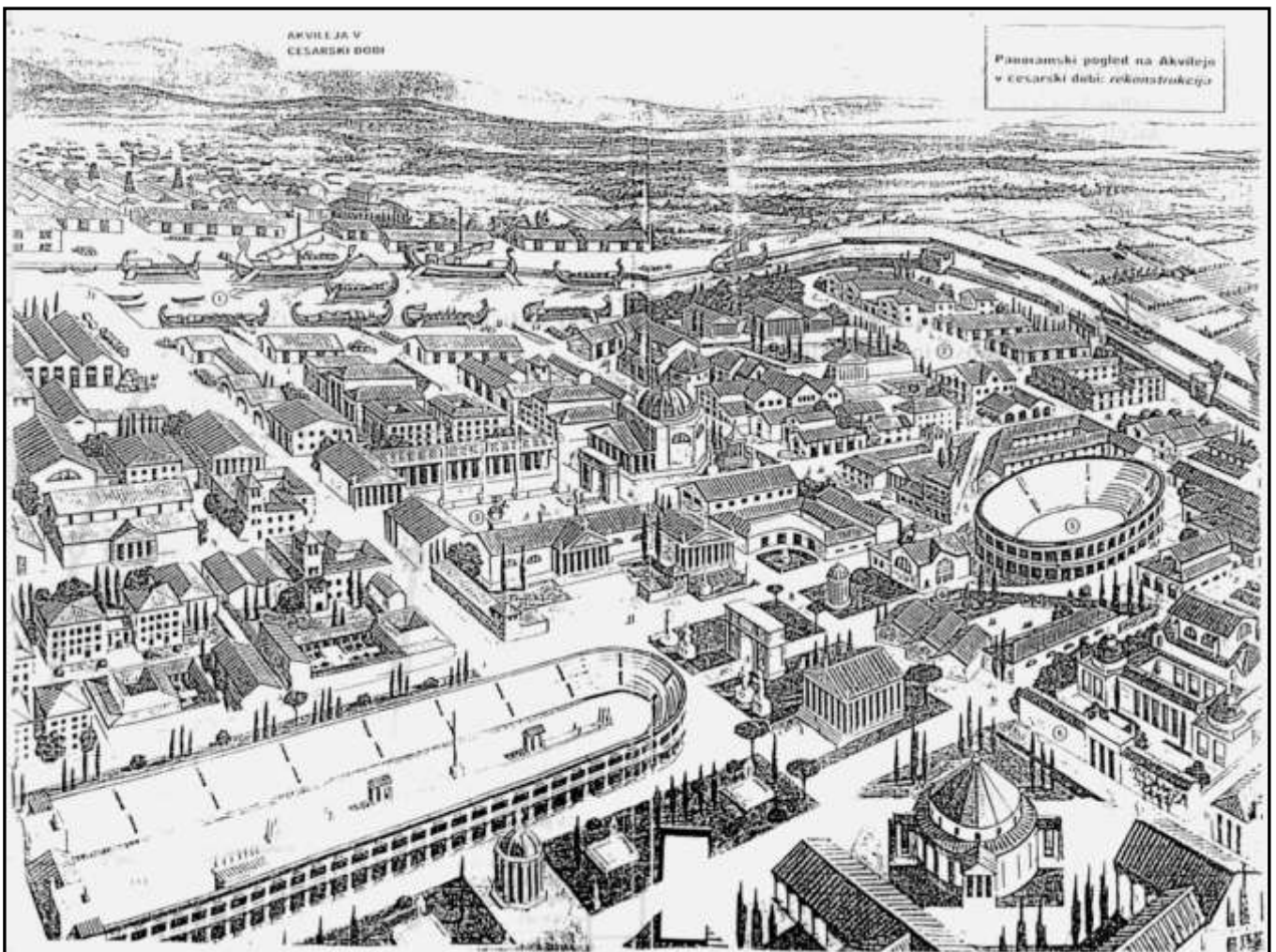
44. Kakšno vlogo je imelo mesto Oglej skozi čas obstoja rimske države?

45. Oglej si floris Aquileie in okvirno določi trenutno lokacijo, kjer se nahaja vaša skupina.

46. Na florisu poišči tebi znane tri rimske stavbe, jih označi in poimenuj v legendi. Na kratko predstavi njihovo namembnost.

LEGENDA:

NAMEMBNOST:

47. Poišči vsebinske napake in jih popravi.

Ime Aquileia izhaja iz predrimskega imena reke Natisione »Attilis«. Ob vključitvi Ogleja med devet najpomembnejših mest bizantinskega cesarstva je mesto izstopalo predvsem s svojim morskim pristaniščem, ki ga je dal cesar Klavdij še razširiti. Pristaniški bazen, nekoč širok 48 metrov in bogat z vodami, je v glavnem pod zemljo, v sredini pa stoji visok nasip, kjer danes poteka arheološka pot (»Via Appia«), nastal pa je na odpadnem materialu ob izkopavanjih.

NAPAKA	→ POPRAVEK	NAPAKA	→ POPRAVEK

DODATNA NALOGA

Ko se boš ob spremstvu profesorice s sošolci sprehodil po »vii sacri« skozi drevored cipres, se postavi v smeri proti severu in na levi strani preštej vse ciprese.

AJDOVŠČINA – CASTRA

Med vsemi slovenskimi kraji, ki se ponašajo z ohranjeno antično dediščino, je le še tukaj skoraj v celoti ohranjeno rimskodobno obzidje s štirinajstimi stolpi. Rimljani so vojaški tabor začeli graditi okoli leta 270 in ga vključili v obrambni sistem vzhodnih meja. Po postavitvi vojaškega tabora – castela, se je rimske naselbine oprijelo ime Castra, pred tem pa je v zgodovinskih virih omenjena kot Fluvio Frigido in je opravljala vlogo poštno postaje. Prvotno ime se verjetno nanaša na potok Hubelj ali pa na bližnjo reko Vipavo. Vsekakor gre za »mrzlo reko«.

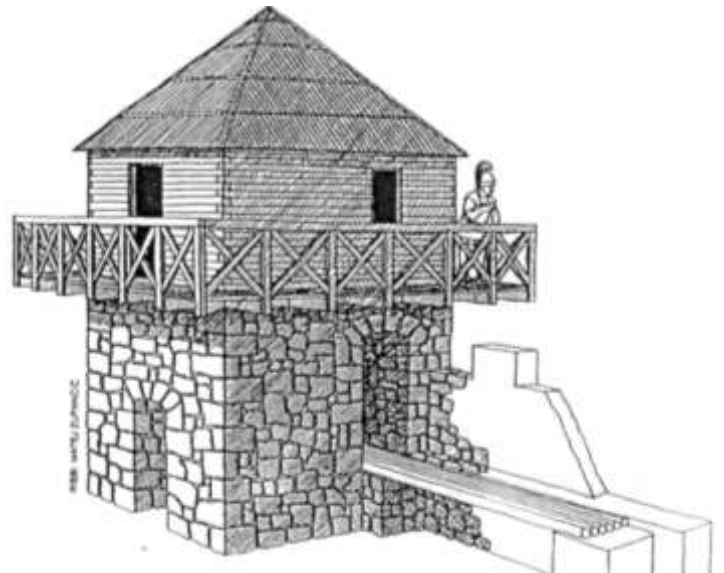
48. Po obhodu ob ostankih rimskega obzidja primerjaj antično Emono s Castro in poišči vsaj dve podobnosti in dve razliki.

Ob meji s Hrvaško in vse do Posočja se po pobočjih slovenskih gozdov vijejo ostanki rimskega zidu. Gre za ostanke mogočnega obrambnega sistema *Claustra Alpium Iuliarum*, ki so ga pričeli Rimljani graditi v 3. stoletju po Kr., zaradi vedno pogostejših in nepričakovanih vpadov tujih plemen. Obrambna strategija je narekovala gradnjo zapornih zidov, utrjenih s stolpi, kjer je bila nameščena stalna vojaška posadka z nalogo, da nadzira promet po glavnih cestnih komunikacijah. Obzidje je imelo dve središči – *Castro* in *Ad Pirum*, od koder je potekalo oskrbovanje in vodenje sistema. Na najlažje prehodnih področjih so Rimljani zgradili več zaporednih obrambnih linij, s čimer so poskušali zagotoviti večjo nepretrdnost in nadzor. Na podlagi opazovanj arheoloških ostankov, lahko sklepamo o načinu gradnje obzidja. Obzidje je bilo visoko največ 4 metre in debelo povprečno 1 meter, kjer pa so bila pobočja strmejša in teren skalnat, pa je bil zid pozidan približno do enega metra. Poleg kamena so uporabljali tudi les, ki so ga dodatno utrdili s kamenjem in zemljo.

Po smrti cesarja Teodozija leta 395 je bila rimska država razdeljena na vzhodni in zahodni del. Delovanje obrambnega sistema je izgubilo strateški pomen in vojaki so zapustili stražne položaje. Opuščeni objekti so začeli propadati in linije zidov so se pričele zaraščati.

Rekonstrukcija rimskega stražnega stolpa. Takšni stražni stolpi so bili razvrščeni vzdolž linije zidu. V sklopu najdaljše linije, med Vrhniko in Logat – cem, je bilo dokumentiranih najmanj šestdeset stolpov.

49. Razdelitev rimske države ste obravnavali (ali pa še boste) pri urah zgodovine. Zapiši ključne kraje, kjer je potekala meja med obema deloma cesarstva ter zapiši temeljno jezikovno razliko med deloma. Kako se je cesarstvo razdelilo?

Meja: _____

Jezikovna razlika: _____

Poimenovanje delov cesarstva: _____

Za vzhodni del cesarstva se je kasneje uveljavilo ime Bizantinsko cesarstvo, ki je obstajalo vse do leta 1453.

50. Letnico propada Bizantinskega cesarstva zapiši z rimskim številkami in ob robu pojasni simbole, ki si jih pri zapisu uporabil.

EKSKURZIJA NA KOČEVSKO

4. LETNIK, 27. 3. 2018

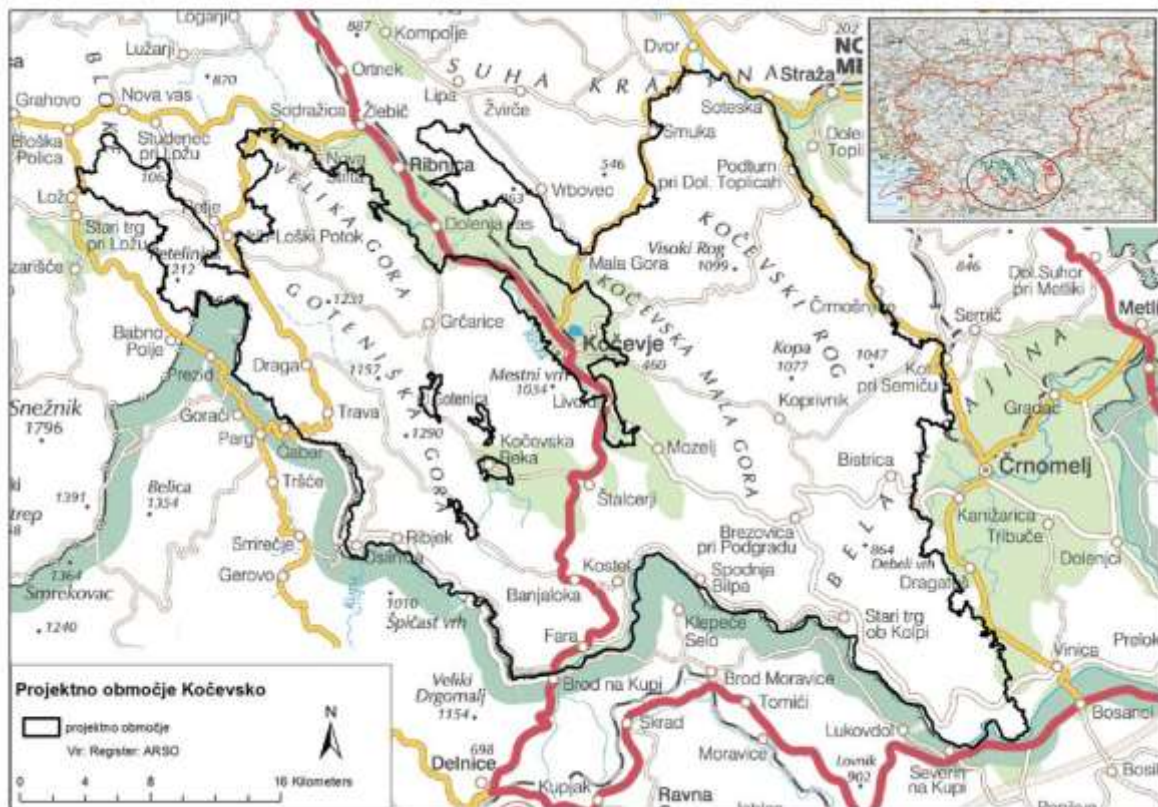
1. Kočevski Nemci - Kočevarji

S srednjeveško kolonizacijo so na slovenskem ozemlju nastali tudi nemški jezikovni otoki. Največji in s svojo šeststoletno prisotnostjo je bil kočevski. Na območje ok. 800 km² so Ortenburžani v 14. stol. naseli Nemce, ki so več kot 6 stoletij ohranjali svoj jezik (kočevarski) in kulturo, vse do leta 1941.

Na zemljevidu a) označi območje nemške poselitve na Kočevskem in kraje našega obiska!

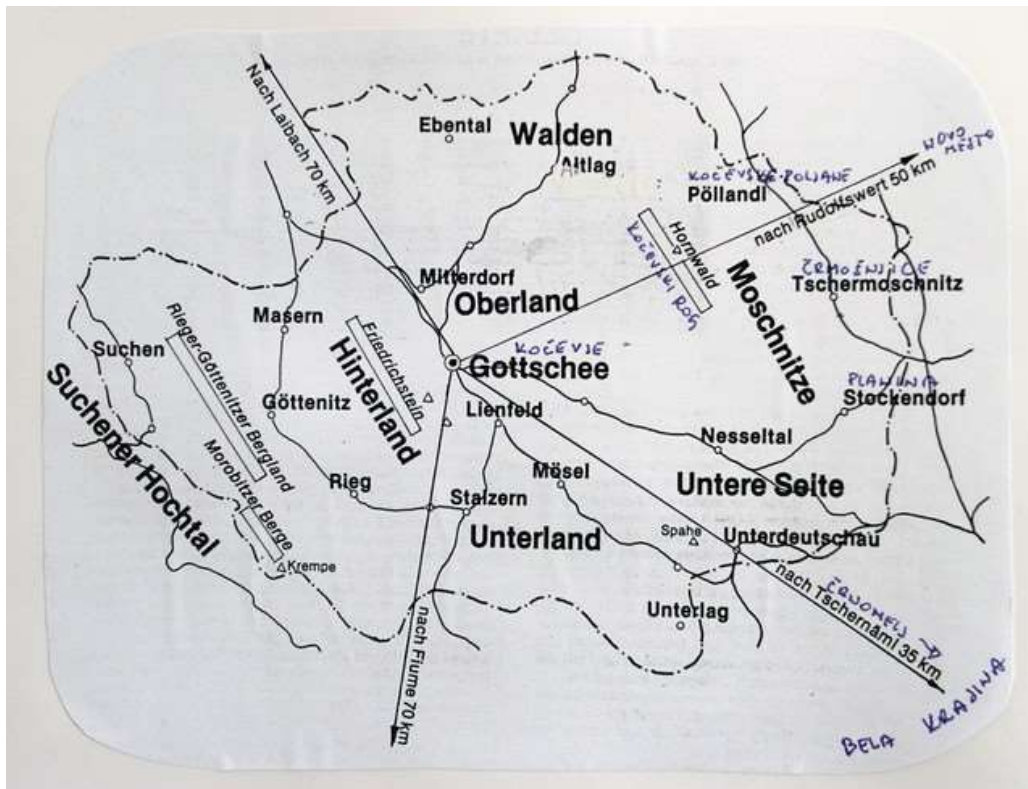
Pomagaj si z zemljevidom b)!

a)

Kočevarji, J. V. Valvasor: Slava vojvodine Kranjske, 1689

b) Kočevsko v času nemške poselitve

2. Na Kočevskem je pred 100 leti živelo še ok. 20.000 kočevskih Nemcev, danes le še nekaj 10 oseb, gozdnatost tega območja je že preseгла 90%. Predstavi vzroke za to? Posebej izpostavi obdobje druge svetovne vojne in prva leta po vojni!

3. Utemelji trditev: »Uničenja kot na Kočevskem ni doživela nobena slovenska pokrajina.«

4. Predstavi zgodovinske dokaze, ki si jih opazil na terenu, o večstoletni nemški prisotnosti!

5. Drugo svetovno vojno na Kočevskem je posebej zaznamovala preselitev Nemcev iz italijanske okupacijske cone v obsoteljski in obsavski pas – na nemško okupacijsko območje.

Natančneje predstavi to preselitev (vzroki, potek, število preseljenih, območje nove naselitve, posledice za Kočevsko) in usodo kočevskih Nemcev ob koncu vojne!

6. Po preselitvi Nemcev, je v veliki večini Kočevsko, razen samega mesta Kočevje, obvladovalo partizansko gibanje. Podeželje so večkrat prekrizarile razne vojske in še dodatno pustošile izpraznjene vasi kočevskih Nemcev. Najbolj je Kočevsko prizadejala velika italijanska ofenziva avgusta 1942, v kateri so Italijani načrtno požigali izpraznjene vasi, da se v njih ne bi naselila partizanska vojska. Po veliki italijanski ofenzivi so se pustošenja, predvsem s strani nemške vojske nadaljevala v manjšem obsegu še tri leta. Od aprila 1943 do decembra 1944 se je na Kočevskem (Baza 20) skrito delovalo vodstvo SNOG (člani IO VP OF, člani CK KPS). V Kočevju je v začetku oktobra 1943 potekal ti. »zbor odposlancev slovenskega naroda«, ki so ga sestavljali na improviziranih volitvah v Ljubljanski pokrajini in deloma na Primorskem izvoljeni poslanci. Iz Gorenjske in Štajerske so v Kočevje, kjer je bilo to mogoče, poslali kar od OF imenovane delegate. Novi SNOO je postal najvišji »predstavniški in zakonodajni organ« porajajoče se totalitarne komunistične oblasti na Slovenskem. Izbrali so tudi delegacijo za II. zasedanje AVNOJ. 120-članski SNOS je imel svoje prvo zasedanje februarja 1944 v Črnomlju, kjer se je preimenoval v Slovenski narodno-osvobodilni svet (SNOS). Na Kočevskem je delovalo več partizanskih bolnic, partizanska tiskarna in Znanstveni inštitut pod vodstvom Frana Zwittera.

Razloži bistvo ti. »kočevskega procesa«. Pomagaj si s

<http://www.casnik.si/index.php/2011/10/10/kocevski-proces/>

7. »Kočevski rog je sinonim za poveljne poboje, grobišče Pod Krenom pa simbolni kraj spomina na po vojni pobite ljudi. Po končani vojni so enote zmagovite Jugoslovanske armade (JA) v nekaterih brezni v Rogu pomorile več tisoč okupatorjevih sodelavcev: slovenskih domobrancev in pripadnikov drugih jugoslovanskih vojsk, pa tudi civilistov. Do leta 1990 se je o roških brezni in o v njih pobitih ljudeh govorilo le šepetaje.

Po maši za pobite domobrance in spravni slovesnosti 8. julija 1990 v bližini brezna Pod Krenom pa ta tema vse bolj postaja del našega zavedanja in realnosti, čeprav se tako na ravni posameznika kot tudi družbe oziroma države s sedaj že približno 600 evidentiranimi lokacijami poveljnih pomorov v Sloveniji še nismo sposobni soočiti. To je seveda še kako opazno tudi v Kočevskem rogu, kjer do osmih odkritih grobišč v več kot dvajsetih letih niso postavljeni niti smerokazi. Brezno Pod Krenom so pričeli označevati in urejati najprej nad brezbriznostjo države razočarani posamezni svojci, nato društva, na koncu pa še Vlada Republike Slovenije.« (Dolenjski muzej, 24. 2. 2016)

Pozanimaj se, kako je prišlo do odkritja poveljnih morišč!

8. Kako in zakaj je prišlo do pomorov? Kdo so umorjeni? Koliko? Kdo je izvajal poboje? Kdo je odgovoren za te zločine? Pomagaj si tudi s spodnjima viroma!

»Od tod je peljala steza, izsekana in posuta z debelim kamenjem, bila je dolga kakih sto metrov. Zapodili so nas po tej stezi. Na vsakih pet korakov je stal stražar, na vsaki strani po eden. Vsi so imeli palice, vsak nas je ustavil in pretepal, dokler mu žrtev ni ušla naprej. Tako smo prišli do jame že popolnoma zmešani.

Pred jamo je stražar vsakega ustavil in ga vprašal, kako se piše. Če se mu je zdelo, se je žrtev morala uleči na tla, partizan pa jo je toliko časa pretepal s palico, da jo je ubil. To so delali s tistimi ki so imeli zlate zobe, da so jim jih tako pobrali iz ust, žrtev pa vrgli v jamo. Večina je morala pred jamo narediti počep, rablji pa so nanje oddajali posamezne strele ali pa celo rafale.

Tako sem prišel na vrsto tudi jaz. Počepnil sem pred jamo, padel vanjo, med padcem pa je počil strel. Ko sem padel na kup trupel, sem se takoj zavedel, še preden je padla naslednja žrtev za menoj. Povlekel sem se vstran in ugotovil, da sem le malo ranjen. V kotu jame sem opazil nekoga, ki je nosil kamenje na kup. Ko me je zagledal tudi on, me je takoj poklical, naj mu pomagam narediti zaklonišče, zvečer pa bova poskusila priti ven. . .

Ta dan je padlo v to kraško jamo okrog 1.000 žrtev. Nekaj strašnega je bilo to gledati ves dan. Kadar je zmanjkalo žrtev, so v jamo metali ročne bombe in kamenje. . .

Z mrakom so prenehali s streljanjem . . . Zgoraj smo slišali divje krohotanje in hojo stražarjev.

Nekako ob desetih smo poskusili splezati iz jame. Po sredi je bila kakih 10 m dolga bukova žrd. . . Od te žrdi pa do vrha je bilo še kakih 10 m žive skale . . . zagnal sem se po žrdi in bil takoj na vrhu . . . hodil sem celo noč. Tako sem bil pretepen in utrujen, da bi skoro omagal. Tudi groza me je bilo vsega prestanega. Slekel sem eno srajco, obvezal noge in tako nadaljeval pot iz groba v kočevskem Rogu.«

(Pričevanje iz knjige V Rogu ležimo pobiti, str. 72 – 75, povzeto po: Temna stran meseca: kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945 – 1990, uredil Drago Jančar, Ljubljana, Nova revija, 1998, str. 407)

»Roka pravice, roka maščevalka našega ljudstva je že dosegla ogromno večino, a samo manjšemu delu izdajalcev se je posrečilo pobegniti pod okrilje pokroviteljev izven naše dežele. Ta manjšina ne bo nikdar več gledala naših divnih planin, naših cvetočih polj. Če bi se to vendarle zgodilo, bo to trajalo zelo kratek čas.«

(J. Broz Tito, 26. 5. 1945 na balkonu Ljubljanske univerze)

9. Analiziraj spodnjo fotografijo: kje in kdaj je nastala, imenuj osebe in razloži simboliko!

10. Ustvari lastne fotografije, ki te bodo pomagale ohraniti zgodovinski spomin na povojne dogodke na Kočevskem.

Vojaška sodišča, Sodišča slovenske narodne časti in nato civilna sodišča so takoj po vojni na kazen prisilnega dela obsodila več kot deset tisoč obsojencev. Prvo kazensko taborišče – taborišče za prisilno delo je bilo ustanovljeno v Kočevju. Kazenska taborišča so bila tudi v Teharjah , Brestrnici pri Mariboru, na Studencih pri Mariboru. Skozi kočevsko taborišče je šlo 1.931 kaznjencev.

11. Preberite poročilo , kako je razmere v kazenskih taboriščih ocenjevala oblast sama, kar je razvidno iz poročila, ki ga je 3. aprila 1946 za Ministrstvo za notranje zadeve LRS pripravila posebna komisija za pregled kazenskih in poboljševalnih zavodov v Sloveniji, in sklepaj na življenje taboriščnikov! (Milko Mikola, Rdeče nasilje - represija v Sloveniji po letu 1945 , Celjska Mohorjeva družba, Celje, 2012, str. 131 – 134).

12. V Kočevju je bilo tudi taborišče za poboljševalno delo – delovne skupine (1949 – 1951) in taborišče za družbeno koristno delo (v Rajndolu pri Kočevju za moške in Ferdrenku na Kočevskem za ženske).

Na delu Kočevske so oblasti v začetku 50. let organizirale za javnost nedostopno območje, kamor naj bi se v primeru oboroženega napada umaknilo vojaško in politično vodstvo. Ta del Kočevske je imel poseben režim upravljanja in zaradi samovolje političnih veljakov doživljal še prav posebno zgodovino.

Oglej si krajši film o Gotenici in predstavi njeno vlogo v slovenski zgodovini!

<https://www.youtube.com/watch?v=4iCrWHUbx4U>

<http://4d.rtvlo.si/arhiv/dokumentarec-meseca/4191348>

13. Čeprav je bila po vojni svoboda veroizpovedi v Sloveniji zajamčena z ustavo, je partija do vere že od vsega začetka zavzela sovražen odnos. Partija je skušala v družbi čimprej ustvariti pogoje, ki bi privedli do tega, da bi vera kot oblika družbene zavesti kar najhitreje izginila. Od leta 1945 – 1961 je bilo obdobje popolne brezpravnosti katoliške Cerkve in največjega fizičnega in psihičnega obračunavanja z njenimi predstavniki v Sloveniji. Partija je ukrepala proti Cerkvi kot ustanovi, proti posameznim duhovnikom, redovnikom in redovnicam ter vidnim vernikom.

Predstavi ukrepe partije proti Cerkvi na Slovenskem, s posebnim poudarkom na Kočevskem.

(prospekt Proti veri in Cerkvi)

14. Kočevska Reka

Kraj je najbolj znan zaradi statusa, ki je imel v času komunizma, ko je bil za javnost zaprt zaradi bližnjih bunkerjev in drugih vojaško-političnih objektov.

Sredi vasi je nova cerkev Sv. Janeza Krstnika, ki je bila zgrajena na mestu, kjer je stala prejšnja, porušena v letih 1953-54, kot tudi vse druge (26) cerkve tega območja. Cerkev je verjetno stala že v 14. stoletju; leta 1511 jo je porušil potres, nato je bila prezidana v obrambno cerkev kot protiturški tabor, leta 1693 pa je zgorela in bila znova postavljena. Imela je razkošen oltar, delo Frančiška Dulda in slike, nastale v 19. stoletju.

Na temeljih stare cerkve je bil leta 1994 postavljen temeljni kamen za novo cerkev v Kočevski Reki. Po petih letih gradnje je bila julija 1999 posvečena Janezu Krstniku. Načrte za cerkev je izdelal Janez Gomboc, notranja oprema pa je delo akademskega kiparja Staneta Jarma.

Leta 1824 se je v Kočah pri Kočevski reki rodil Peter Kozler. **Ovrednoti njegove dosežke in pomen v slovenski zgodovini. Podatke poišči v Slovenskem biografskem leksikonu!**

Peter Kozler (1824 – 1879)

15. V dneh pred slovenskim plebiscitom, 17. decembra 1990, se je del brigade, ki ji je poveljeval kapetan Anton Krkovič, predstavil z novo oborožitvijo in opremo v Kočevski Reki - 1. specialna brigada MORIS. Predsednik Izvršnega sveta Skupščine SRS Lojze Peterle je v govoru med drugim dejal: "Danes mi je prvič zadišalo po slovenski vojski." Zaščitna brigada je nato aktivno sodelovala v vojni za samostojno Slovenijo in pri umiku JLA, pri čemer se je že med vojno uveljavilo neuradno ime **Specialna brigada MORIS**.

16. Med ogledom razstave o razvoju slovenske državnosti v Pokrajinskem muzeju v Kočevju in s pomočjo učbenika (str. 206 – 218) si izdelaj preglednico pomembnih dogodkov na poti k oblikovanju neodvisne Republike Slovenije!

1987

1988

1989

1990

1991

1992

2004

2007

VZGOJA

za ljubezen
do domovine
in države

MEDNARODNA KONFERENCA 2019